จดหมายเหตุ

เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ทวีปยุโรป

ครั้ง ที่ ๒

เล่ม ๒

รัตน โกสินทร ศก ๑๒๕–๑๒๖

นาย พันเอก หม่อม นเรนทรราชา เรียบเรียง

พิมพ์ โดย กระแส พระ บรม ราชโองการ

ครั้ง แรก ๓๐๐๐ ฉบับ

ราคา เล่ม ละ ๖ บาท

มี กรรมสิทธิ์ ตาม พระราช บัญญัติ

โรง พิมพ์ บำรุง นุกูล กิจ

บาญแพนก

ตอนที่ ๒๔ ในเรือ อัลเบียน ระหว่าง กรุง โกเปนเฮเก็น ถึง กรุง ศริสติ อาเนี่ย

ตอนที่ ๒๕ กรุง ศริสติ อาเนี่ย

ตอนที่ ๒๖ จาก กรุง ศริสติ อาเนี่ย ถึง เมืองทรอนเย็ม แล ที่ เมือง ทรอน เย็ม

เรือ อัลเบียน

ตอนที่ ๒๗ ในนอรเว ฟียอด

ตอนที่ ๒๘ จาก ประเทศนอรเว ถึง เมือง กี่ลประเทศเยอรมนี่ เมืองกี่ล

ตอนที่ ๒๙ จาก เมือง กี่ล ถึง กรุง เบอร์ ลิน กรุง เบอร์ ลิน

ตอนที่ ๓๐ จากกรุงเบอร์ ลิน ถึงเมืองแคสเซล พระราชวัง วิลเฮลมส์ฮือ ที่ เมือง แคสเซล

ตอนที่ ๓๑ นคร บรัน ซวิก

ตอนที่ ๓๒ จาก เมือง บรัน ซวิก ถึง กรุง ปารี่ศ เมือง โกลอน แล ที่ กรุง ปารี่ศ

ตอนที่ ๓๓ ชาโต เดอรัม บุลเย

ตอนที่ ๓๔ จาก กรุง ปารี่ศ ถึง เมือง ฮอมเบิค ที่ เมือง ฮอมเบิค

ตอนที่ ๓๕ เมือง ลูเซอร์นแล เมือง เบอรน ประเทศ สวิต เซอร์ แลนด์

ตอนที่ ๓๖ จาก เมืองลูเซอร์น ถึง เซอรนบ บิโอ ทเล สาบโกโม ประเทศ อิตาลี่ เหนือ

ตอนที่ ๓๗ จาก เมือง โกโม ถึง กรุง โรม, กรุงโรม

ตอนที่ ๓๘ จาก กรุง โรม ถึง เมือง เนปลส์ ที่ เมือง เนปลส์
(ตอนเสด็จ กลับ)

ตอนที่ ๓๙ เรือ พระ ที่ นั่ง "พม่า" เมือง เมส ซีนา

ตอนที่ ๔๐ เมือง ปาเลอรโม

ตอนที่ ๔๑ เมือง เมสซีนา แล เมืองเตารมีนา

ตอนที่ ๔๒ เมือง ซีรา คุซา

ตอนที่ ๔๓ เกาะ มลตา

คอนที่ ๔๔ จาก มลตา ถึง ปอต ซาอิด

ตอนที่ ๔๕ ใน เรือ สักเสิน จาก ปอต ซาอิด ถึง ปีนัง

ตอนที่ ๔๖ ที่ เมือง ปีนัง (ตอน เสด็จ กลับ) เมืองตราด เมือง จันทบุรี

ตอนที่ ๔๗ การ รับ เสด็จ ที่ เมือง สมุทรปราการ พระราช พิธี ประเวศ
พระราช มณเฑียร แล การ รับ เสด็จ ที่ กรุงเทพ มหา นคร

ROYAL SURVEY COLLEGE
BANGKOK

ตอน ที่ ๒๔

ใน เรือ อัลเบียน

ระหว่างกรุงโกเปนเฮเก็น ถึง กรุง คริสติอาเนีย

วันที่ ๓ กรกฎาคม ๑๒๖— เมื่อคืนนี้ เรือ พระ ที่นั่ง แล่น ผ่าน เกาะ ซีลแลนด์มา พอ เช้าขึ้น แล เห็น ฝั่ง แหลมยุตแลนด์ มัว ๆ แต่ไกล ฝน ตก พรำ อยู่ เสมอ หมอก ลง มาก แล ลม หนาว ด้วย เวลา เช้า ๔ โมง ๓๐ นาทีเรือเทียบท่าน่าเมืองโอฮุส (ระยะทางจากกรุงโกเปนเฮเก็น ๑๓๐ ไมล์) เปนเมืองท่าใหญ่ในประเทศ เดนมาร์กแห่งหนึ่ง มีพลเมืองประมาณ ๖๐,๐๐๐ มีบ้าน เรือน สวน แล ร้าน พอ งดงาม แต่ ไม่สูงใหญ่ น่าร้อน เปน ที่ สบาย มีผู้คนมา พัก มาก พวกราษฎรมีความสวามิภักดิ์เรี่ยราย เงินสร้างวังถวาย พระ ราช โอรส รัชทา ยาท เมื่อแรก ได้ พระ ชายา ที่ตำบล นี้ แห่ง หนึ่ง เมื่อ เวลา เรือ พระ ที่ นั่งเทียบท่า นั้น ถึง ฝนตกแลหนาวก็จริง แต่ยังมีคนมาเบียด กัน คอย ชม พระ บารมี เต็ม ท่า อนึ่ง วัน นี้ เปน วัน รื่น เริง แล วัน บำรุง เด็ก เขา ตก แต่ง บ้าน ร้าน แล สถาน ที่ ต่าง ๆ ด้วย ธง แล โคมไฟ ตาม สมควร (ถ้าฝนไม่ตก ว่า แต่ง ครึก ครื้น กว่า นี้มาก) เวลา ๔ โมง ๔๕ นาที พระบาท สม เด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำ เนิร โดย รถ ม้า ประ พาศ บ้าน เมือง พร้อม ด้วย เจ้า นาย แล ข้า ราชการ ทอด พระเนตร วัด ซานเคลมงซ์ เปน วัด เก่า ประมาณ ๗๐๐ ปี แล นับ ว่า เปน วัดใหญ่ ที่สุดใน ประเทศเดนมาร์ก แต่ ถ้า จะ เปรียบ กับวัดใน ประเทศ อิตาลี เยอรมัน หรือ ฝรั่งเศสแล้ว ก็ เปนแต่ เพียง ขนาด กลาง หรือ ค่อน ข้าง เล็ก การ ก่อ สร้าง เปน แบบ นอมัน

การ ประดับ ประดาก็เรียบ ๆ ไม่มีสิ่งใด ประหลาด นัก มีศพผู้มีบรรดาศักดิ์ ฝัง อยู่ใน วัดนี้ เปน อัน มาก แล มีแบบรูป เรือ ของ พระเจ้าปีเตอร์ มหาราช พระเจ้าแผ่นดิน รูเซีย ซึ่ง มาจม อยู่ใกล้เมืองนี้ ประมาณ ๓๐๐ ปีแล้ว ทอด พระเนตร์ ไบถ ทั่ว แล้ว ทรง รถ ประพาศ ใน เมือง แล นอก เมือง ตาม ชายทเล แลใน ป่า มีต้นไม้ ใหญ่ร่มรื่น ทาง กว้าง งดงาม ดี ครั้นได้เวลา ขับ รถไป ที่ สเตชัน รถไฟ ฯ เสด็จ พระราช ดำเนิร บ้าน เคานต์ฟรีซ ที่ ตำบล ฮาเมล เวลา ๕ โมง ๓๐ นาที รถไฟใช้จักร ออก จาก เมืองโอฮุส ทาง ชั่วโมง ๑ ถึง ฮาเมล เคานต์ฟรีซ แล ข้า ราชการ ที่ ตำบล นั้นได้ มาเฝ้าที่ สเตชั่น แล้วเชิญ เสด็จโดย รถ ม้า ไป ประทับ ที่ บ้าน ทาง จาก สเตชั่น ๑๐ นาที บ้าน นี้มี จังหวัด กว้างขวาง หลาย ร้อย เส้น เปน ป่าไม้ ใหญ่ แล สนาม ปลูก หญ้า เลี้ยง สัตว์ มี หนอง แล สระ ใน จังหวัด หลาย แห่ง เรือน เปน ตึกใหญ่ ใต มีคู กว้าง น้ำเปี่ยมโดย รอบ ดู ดัง กับ หอรบ งาม สง่า เสมอ พระ ราชวัง ก่อ เปน ตึก ๓ ด้าน ด้าน หลัง เปิดไว้ มีสพาน ทาง เข้า ภายใน ตก แต่ง งาม มีห้องใหญ่ น้อย เปน อัน มาก เคานต์ฟรีซ ผู้นี้ เปน ผู้ มี บรรดาศักดิ์ ชั้น สูง ใน ประเทศ เดนมาร์ก ผู้ หนึ่ง ชาว เมือง รู้จัก นับถือ รักใคร่ มาก เปน สมาชิก ที่ ประชุม ผู้มี บรรดาศักดิ์ ทั้ง เปน เศรษฐี รวบ รวม ทรัพย์สมบัติ ผู้มี บรรดาศักดิ์ ถึง ๔ ตระกูล ครั้น เสด็จ ถึง บ้าน แล้ว เคานต์ฟรีซ ได้นำ ภรรยา กับ บุตรี ๔ คน แล ญาติ เพื่อน ฝูง เฝ้า ฯ แล้วเชิญ เสด็จ

ใน เรือ อัลเบียน ระหว่างกรุงโกเปนเฮเก็น ถึง กรุงคริสติอาเนีย น่า ๓ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน เสวย แล้ว เวลา บ่าย ๓ โมง เชิญ เสด็จ ทรง รถ ม้า ประพาศ ใน ป่า มี เนื้อ แล กระต่าย เปน อัน มาก ทอด พระเนตร์ โรง เลี้ยง ม้าโรง เลี้ยงโค นม สระ เลี้ยงปลา แล ที่ทำ เนย แขง เวลา บ่าย ๕ โมง เสด็จ กลับ

เวลา ทุ่ม ๑ เสวย พระ กระยาหาร ค่ำ มี ผู้ประชุมโต๊ะ ประมาณ ๓๐ เสื่อ เสวย จวนจะ เสร็จแล้ว ทรง ดื่ม พระ ราชทานพร แล ขอบใจ เจ้าของบ้าน ทั้ง ๒ เวลา ยาม เศษ เสด็จ จาก บ้าน เคานต์ ฟรีซ ๆ มา ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร ที่ สเตชั่น เวลา ยาม ๓๐ นาที รถ ไฟ ออก จาก ตำบล ฮาเมล ๔ ทุ่ม ครึ่ง ถึง เมือง โอฮุส เสด็จ โดย รถ ม้า สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง ครั้น ถึง โปรด เกล้า ฯ ให้ ส่ง เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ มหาสุราภรณ์ แล ของ ที่ รลึกไป พระ ราชทาน เคานต์ฟรีซ แล ภรรยา เปน การแสดงความ พอ พระราช หฤทัย ใน การ ที่ เขาได้ ตั้ง ใจ เอื้อ เพื่อ รับ เสด็จโดย แขง แรง ทั้ง พระ ราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ แก่ข้าหลวง เจ้า เมือง แล นายกอง ตระเวร ที่ เมือง โอฮุส ด้วย เวลา ๕ ทุ่ม ๓๐ นาที เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร์ ออก จาก เมือง โอฮุส

วัน ที่ ๔ กรกฎาคม ๑๒๖ เมื่อ คืน นี้ ลม อยู่ ข้าง จัด ทเล เปน ละลอก เรือ แคลง มาก ฝน ตก ตลอด รุ่ง เวลา เช้า ฝน หาย แต่ ยัง มี ลม หนาว เวลา บ่าย ๔ โมง ครึ่ง แล เห็น ฝั่ง เมือง เฟรเดอริซ ฮาฟน์ แลเกาะ เล็ก น้อยใกล้ เคียง ๔ โมง ๕๐ นาที เรือ เข้า เทียบ ท่าใน อ่าว (ระยะทาง จากโอฮุส ถึง เฟรเดอริซฮาฟน์ ๑๐๗ ไมล์) เจ้า เมือง กรมการ

แล พนักงาน กอง ตระเวรได้ มา รับ เสด็จ ที่ ท่าเรือ แล จัด หญิง สาว ๆ ชาว เมือง แต่ง กาย ขาว เหมือน กัน หมด สัก ๓๐ คน นำ ช่อ มาลา มา ทูล เกล้า ๆ ถวาย มีราษฎร เด็ก ผู้ ใหญ่ ชาย หญิง มา เบียด กัน คอย ชม พระ บารมี อยู่ เต็ม ท่า เรือ หลาม ขึ้นไป จน บน หลังคาเรือน เวลา ๕ โมง ๒๐ นาที เสด็จพระราช ดำเนิร จาก เรือ พระ ที่ นั่งโดย รถ ม้า ผ่าน กลาง เมือง ไป สเตชัน รถไฟ เสด็จ ประพาศ ตำบล สะกาเก็น ซึ่ง เปน แหลม สุดือ ทเล ปลาย เขตร แดน ประเทศ เดนมาร์ก เวลา เสด็จ ขึ้น จาก เรือ พระ ที่ นั่ง ราษฎร พา กันโห่ ร้อง ถวาย พระ พรไชย มงคล เสียง กึก ก้อง แล้ว วิ่ง ตาม รถ พระ ที่ นั่งไป ตลอด ทาง จน ถึง สเตชัน รถไฟ

เมือง เฟรเดอริช ฮาฟน์ นั้น เปน เมืองท่าเรือ มีพลเมือง ประมาณ ๖๕๐๐ เย่า เรือนเล็ก ๆ เตี้ย ๆ มีร้าน สวน แล เรสเตอรอง อย่าง กร่อย ๆ ถนน ลาด ด้วย ศิลา แน่น หนา รถ ไฟ ใน ระหว่าง เฟร เดอริชฮาฟน์ กับ สะกาเก็น นี้ เปน รถ ขนาด เล็ก เท่า ๆ กับ รถไฟ ปาก น้ำ ระยะทาง ๒๕ ไมล์ แต่ รถ เดิร ถึง ชั่วโมง ครึ่ง หรือ สอง ชั่วโมง เวลา ๕ โมง ๒๐ นาที รถไฟใช้ จักร์ ออก จาก เฟรเดอริชฮาฟน์ แล่นใกล้ ฝั่ง ทเล กลาง ทาง หยุด พัก ที่ ตำบล อาล เบ็ก ภูมิ ประเทศ เปนไร่นา เล็ก น้อย เปน ทุ่ง เวิ้ง ว้าง เสียโดย มาก พื้น ดิน ราบ แล ลุ่ม มี น้ำ ขัง อยู่ ทุก หน ทุก แห่ง มี โค แล แกะ ทอด อยู่ เปน อัน มาก โคใน ประเทศ เดนมาร์ก นอรเว แล สวิเด็น นี้ เล็ก ดู จะ เท่า ๆ กับ โค ลังกา ม้าก็เล็ก กว่า ม้า เทศ ธรรมดา มาก ขนาด ม้า อัศแจ แล ตัด ผม ตั้ง ด้วย เมื่อ จวน

จะ ถึง ตำบล สะกาเก็น ภูมิ ประเทศ เปน เนิน จอม ปลวก เปน หมู่ พืด เปน ชั้น ๆ ดู เหมือน กับ ป้อม ค่าย สนาม เวลา เที่ยง ๔๕ นาที ถึง ตำบล สะกาเก็น เจ้า เมือง กรมการ แล ผู้ บังคับ กอง ตระเวร มา เฝ้า ที่ สเตชัน แล้ว กล่าว คำ แสดง ความ ยินดี ใน การ ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ที่ ตำบล นี้ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระราชดำรัส ขอบ ใจ เจ้า เมือง แล ราษฎร ทั้ง ปวง ตาม สมควร ที่ สเตชัน สะกาเก็น มี หญิง นำช่อ มาลา มา ถวาย แล มี ผู้ คน มา เบียด กัน คอย รับ เสด็จ แลโห่ ร้อง ถวาย พระ พรไชย มงคล ชู หมวกโบก ผ้า ๓ เช่น เดียว กับ ที่ เมือง เฟรเดอริชฮาฟน์ ที่ สะกาเก็น นี้ มีราษฎร ประมาณ ๒๕๐๐ หมู่ บ้าน ตั้ง อยู่ ห่าง จาก แหลม ประมาณ ๒๐ เส้น มี เรือน เล็ก ๆ ชั้น เดียวโดย มาก อย่าง บ้าน นอก ที่ แหลม มี หาด ทราย กว้าง แล มี โฮเตลใหญ่ เรียกว่า บาธโฮเตล คือ โฮเตล ที่ อาบน้ำ แล มี กระโจมไฟ สูง ประมาณ ๔๕ เมเตอร์ ที่ โฮเตล นี้ ใน ฤดู ร้อน มี ผู้ คน มา พัก มาก เพราะ เปน ที่ อาบ น้ำ ดี การ อาบ น้ำ ที่ นี่ เขาไม่ ใช้ รถ กระท่อม อย่าง ที่ เมือง ออสเตนด์ มี แต่ ตู้ เล็ก ๆ โต กว่า ตู้ ทหาร ยาม หน่อย หนึ่ง ตั้ง เรียง ตาม หาด สำหรับ คน อาบ น้ำ เข้าไป ผลัด ผ้า แต่ง ตัว จะ ทำ สถาน ที่ ให้ งด งาม เหมือน อย่าง ที่ ออสเตนด์ แล ที่ อื่น ๆ ไม่ ได้ เพราะ มี คน น้อย นักไม่ มี ผู้ ใด จะ ลง ทุนได้

เสด็จจากรถไฟแล้ว ทรงรถม้าเสด็จไปเสวยพระกระยาหารกลางวันที่บาธโฮเตล ครั้นเสวยแล้ว เจ้าเมืองได้จัดการสำแดงวิธีช่วยคนเรือแตกถวายทอดพระเนตรในทเล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้าลงไปที่หาดทราย มีผู้คนมาเบียดเสียดสับสนเปนอันมาก การสำแดงวิชานี้ มีเรือโบตขนาดเรือฉลอม ๑๒ กรรเชียง บรรทุกรถลงมาสำ ๑ แล้วลากเรือลงไปในทเล คนเรือนั้นสรวมเสื้อกางเกงผ้าน้ำมันกันน้ำ แลสรวมโป่งกันจมน้ำรอบตัว ทุกคนดูท่าทางแขงแรงทำการคล่องแคล่ว ในขณะนั้นมีคลื่นใหญ่กลิ้งมาซัดหัวเรือท้ายเรือพุ่งขึ้นพุ่งลงดังจะซึ่งซ้ำ แต่คนประจำเรือตีกรรเชียงแขงเรือแล่นออกไปไกลฝั่งโดยเร็ว ครั้นทอดพระเนตรวิธีช่วยชีวิตรด้วยเรือแล้ว เขาแสดงวิธีอีกอย่างหนึ่ง คือ ใช้กรวดหรือบ้องไฟพาดบนรางเหมือนรางปืนใหญ่ แล้วจุดให้กรวดนั้นพุ่งออกไป เชือกติดกรวดออกไปด้วย (ไปตกไกลประมาณ ๑๐๐ เมเตอร์) เพื่อให้คนที่อยู่ในน้ำแลเห็นแสงไฟว่ายน้ำมาเกาะเชือก คนบนฝั่งหรือในเรือที่จุดกรวดจะได้สาวเชือกขึ้นมา จุดกรวดแล้ว ขับรถพระที่นั่งตามหาดทรายไปจนถึงแหลมเกรเนน คือตำบลซึ่งยื่นออกไปในทเลมากที่สุดในหาดนั้น อยู่ในละติจุดเหนือ ๕๗ ดีกรี ๔๕ มินิต แหลมนี้ห่างจากดินแดนประเทศนอรเวประมาณ ๑๐๐ กิโลเมเตอร์ ช่องทเลในระหว่างดินแดนประเทศเดนมาร์กกับนอรเวนี้ขึ้นชื่อเสียงโด่งดังว่าคลื่นลมบางเวลาร้ายยิ่งนัก

มี่เรือ เปน ซัน ตราย เสีย มาก ต่อ มาก เพราะ ฉนั้น เขา จึง ตั้ง สภา สำหรับ ช่วย คน เรือ แตก ไว้ อย่าง เข้มแขง ดัง ที่ ได้ ทอด พระ เนตร แล้ว นั้น เสด็จ ขึ้น จาก หาด ทราย แล้ว ตาม ทาง แวะ ทอด พระเนตร ที่ แขวน รูป สัก ครู่ หนึ่ง เวลา บ่าย ๔ โมง ๒๐ นาที เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ จาก ตำบล สะกาเก็น มา เมือง เฟรเดอ ริช ซาฟั่น เวลา ๕ โมง ครึ่ง จึง เสด็จ สู่เรือ พระ ที่นั่ง เวลา ทุ่ม ๑ กับ ๕๐ นาที เรือ พระ ที่นั่ง ใช้จักร์ ออก จาก ท่าเฟรเดอริชฮาฟน์

—เรือพระที่นั่งอัลเบียน

เรือ อัลเบียน ต่อ ที่ ห้าง สะวอน ฮันเตอร์ แอนด์วิคแฮม ริชาด ซัน ที่ เมือง นิวคาซลออนไทน์ประเทศ อังกฤษ เปน ของ เซอร์ ยอช นูนส์ ให้ เช่า เปน เรือ พระ ที่นั่ง เรือนี้ ยัง ใหม่ ได้ ลง ทเล เมื่อ เดือน มีนาคม ๑๒๓ มี่ ดาด ฟ้า ๒ ชั้น แล สพาน อีก ชั้น ๑ ดาด ฟ้า ชั้น บน กว้าง ขวาง เดิร เล่น ได้ ตลอด โดย ยาว ประมาณ ๕๐ เมเตอร์ แล มี่ ห้อง สูบ บุหรี่ อยู่ ใต้ สพาน ดาด ฟ้า ชั้น ต่าง กลาง ลำ เปน ห้อง ที่ ประทับ มี่ ห้อง รับ แขก ห้อง พระ บรรธม ห้อง สมุด ห้อง เสวย ห้องสรวด แลครัว เรียง กัน มี่ซอก ทาง สำหรับ นั่ง เล่น ตาม น่า ห้อง พระ บรรธม แลห้องสมุด ข้าง หัว เรือ เปน ห้อง กับ ตัน นอก ห้อง เหล่านี้ ออกไป ตาม กราบ เรือ มี่ ทาง เดิร โดยรอบ ชั้น ล่าง มี่ ห้อง นอน ใหญ่ น้อย อีก หลาย ห้อง ทั้ง ข้างหัว เรือ แล ท้าย เรือ ตอน กลาง ลำ เปน ห้อง เครื่อง จักร์ แล ปล่องไฟ ใต้ ห้อง เหล่า นี้ ลงไป เปน ที่ เก็บ ของแล ห้อง กระลาสี

เรือนี้มีเสากระโดง ๓ เสา รูปงาม ยาว ๒๕๒ ฟีต กว้าง ๓๔ ฟีต จมน้ำลึก ๑๕ ฟีต ระวางเรือ ๑๓๔๖ ตัน ระวางบรรทุก ๑๓๑๖ ตัน รวม ๒๕๖๒ ตัน แล่นได้ชั่วโมงละ ๑๕ น็อต ห้องถ่านบรรจุถ่านศิลาได้หนัก ๓๕๗ ตัน ต้องใช้ถ่านวันละ ๒๔ ตัน เพราะฉนั้นเรือนี้อาจจะเดิรอยู่ในทเลได้ถึง ๑๕ วัน โดยไม่ต้องหยุดรับถ่านแห่งใด วิธีหันหางเสือนั้นใช้กำลังไฟฟ้า จักร์เตอร์ไบน์มี ๓ จักร์ หมุนอย่างเร็วที่สุด นาทีละ ๕๗๐ รอบ

เจ้าน่าที่ประจำเรือนั้น คือ :—

กัปตัน	มิสเตอร์ ตอมัส เดอรัม
ชีฟ ออฟฟิเซอร์	มิสเตอร์ ย็อช เฮาเวล
สกันด์ ออฟฟิเซอร์	มิสเตอร์ อัลเบิต วอเตอร์
ชีฟ เอนเยอเนีย	มิสเตอร์ สมิธ
สกันด์ เอนเยอเนีย	มิสเตอร์ บลลาร์ด
เทิด เอนเยอเนีย	มิสเตอร์ แก็มเบล
ช่างไฟฟ้า	มิสเตอร์ มินส์

ตอนที่ ๒๕

กรุงคริสติอาเนีย

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้ เวลาเรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากท่าเฟรเดอริชฮาฟน์ อากาศค่อยแจ่มขึ้น ฝนหาย แต่ยังมีคลื่นลมจัด ในตอนแรกเรือเดิรใกล้ฝั่งแหลมยุตแลนด์ เปนที่บังลม เรือไม่ใคร่แคลงมาก แต่พอเวลา ๔ ทุ่มเศษ เรือพ้นแหลมสะกาเก็นหรือสะกอไป เดิรในระหว่างน้ำชน ซึ่งช่องสะแก๊กกะแร็กแลช่องแก๊ตะแก็ตต่อกัน ถูกละลอกใหญ่ เรือแคลงจนประตูเปิดเองปิดเอง ตามลำพัง สิ่งของตกกลิ้งเสียงโครมคราม จนเวลา ๓ โมงเศษ ถึงปากอ่าวกรุงคริสติอาเนีย ซึ่งเรียกว่าฟย๊อด คือจะเปนทเลก็ไม่ใช่ แม่น้ำก็ไม่เชิง เปนคลองน้ำทเลไหลเข้ามาในระหว่างเขา ระหว่างเกาะต่าง ๆ ทางหลายร้อยหลายพันเส้น ไป ๆ ก็ตันอยู่ในภูเขา ในโลกนี้มีฟย๊อดอยู่แต่ในประเทศนอรเว ประเทศชิลีทวีปอเมริกาใต้ แลประเทศนิวซีแลนด์เท่านั้น แต่ในประเทศนอรเวนี้งดงามยืดยาวหลายช่องหลายทางกว่าที่อื่น ๆ ทั้งสิ้น เปนที่น่าเพลิดเพลิน ชาวต่างประเทศชอบแล่นเรือมาเที่ยวชมน้ำชมเขาชมไม้ชมถโนน้ำแขงในฟย๊อดเหล่านี้เปนอันมาก พอเข้ามาในฟย๊อดแล้ว ได้แหลมสะแกนดิเนเวียบัง คลื่นลมสงบ เรือแล่นชะลอมาช้า ๆ เพื่อจะให้ถึงกรุงคริสติอาเนียภายหลังเวลา ๕ โมงเช้า ระยะทางจากปากอ่าวจนถึงกรุงคริสติอาเนียนั้น ประมาณ ๕๒ ไมล์ เปนช่องทเล

ใน ระหว่าง เขา ๒ ข้าง ภูมิประเทศ งดงาม เหลือ ที่ จะ พรรณา ช่อง ทเล นั้น กว้าง ประมาณ ๓๐ ถึง ๔๐ เส้น น้ำลึก เรือ ขนาดใหญ่เดิรได้ ตลอดปี น่าหนาวตาม ปรกติน้ำไม่แขง บาง ปีที่ หนาว จัด เหลือ เกิน ถึง น้ำ แขง บ้าง แต่ เขา มีเรือไฟ สำหรับ แล่น ตัด น้ำ แขง ให้เรือ สินค้า เข้า ออกได้ ภูเขา ๒ ข้าง ทาง นั้นไม่สู้สูง เต็มไปด้วย ต้น สน เขียว ฉอุ่ม เปน เขาศิลาโดย มาก ยอด ถวด ๆ เปน คภุ่มไปไม่มีที่ ราบเลย ชาว เมือง ตั้ง บ้านเรือน รายใกล ๆ กัน ตาม ถแวก เขา ชาย ทเล มีเรือน ปลูก เปลี่ยว อยู่ บน ยอด เขา แลไหล่ เขา บ้าง มี สวนไร่ แล สนาม เล็ก ๆ รอบ เรือน เปน ที่งดงามใน ทาง ชม ภูมิ ประเทศ คล้าย กับใน ระหว่าง แก่ง เชียงใหม่ แต่ร่อง น้ำ กว้าง กว่าหลาย สิบ เท่า มีเกาะ เล็ก น้อย เปน อัน มาก ล้วน เขียว ฉอุ่ม แล มี บ้าน เรือน หรือ กระโจมไฟ อยู่ ใน ระหว่าง ต้นไม้ มี ชะวาก เว้ง เปน ทาง น้ำ เข้าไปใน ถแวก เขา หลาย แห่ง ร่อง น้ำ คด เคี้ยว ไป มา แล ดูโดยรอบ รู้สึก เหมือน กับ เดิร เรือ อยู่ ใน หนองหรือ ทเลสาบ ชาว เมือง ตาม แถบ นี้ ตัดไม้ ขาย พื้น เปน พื้น ไม่ใคร่ มีที่ดิน ทำไร่ นา เวลา เช้า ๓ โมง เศษ ผ่าน ป้อม แห่ง หนึ่ง ตั้ง อยู่ บน เกาะใหญ่ กลางน้ำ มี ทหาร มา ตั้ง แถว โบก หมวก รับ เสด็จ บรรดา ชาว บ้าน ก็ยิง ปืน แล โบก ผ้า รื่น เริง รับ เสด็จใน เวลา ที่ เรือ พระ ที่ นั่งแล่น ผ่านไป เวลา ๕ โมง ๓๐ นาที เรือ พระ ที่ นั่ง ทอด สมอ ที่ น่า กรุง คริสติยาเนีย ป้อม ในเมือง ยิง ปืน ถวาย คำ นับ ๒๑ นัด เปน พระ เกียรติยศ ใน ทันใด นั้น พระยาวิสูตรโกษา กับ มิส เตอร์ อาเชอร์ ซึ่ง ล่วง น่า มา รับ เสด็จ

จาก กรุงโกเปน เฮเก็น ได้มา เฝ้า ทูล ถวาย ธุลี พระ บาทใน เรือ พระ ที่นั่ง ๕ โมง ๔๕ นาที กิงฮาคอน พระ เจ้าแผ่น ดิน นอรเว พร้อม ด้วย ไวส์แอดมิราล สปาร์ ผู้บัญชา การ กรม ทหาร เรือ ซึ่งโปรดให้ มาประจำ พระองค์ กอมะดอร์เคาส์ กับ ตันไกร์ก กับตันกร๊าก กับตันรดราชองค์รักษ์ แล ข้า ราชการ ใน พระ องค์ ของ พระเจ้าแผ่น ดิน นอรเว ได้ ขึ้น มา เฝ้า พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่ หัว บน เรือ พระ ที่ นั่ง มี พระ ราชดำรัส ปราไสกัน โดย ความโสมนัส แล้ว พระ เจ้า แผ่นดิน นอร เว เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย เรือ กลไฟเล็ก พร้อม ด้วย สมเด็จพระเจ้า ลูก ยา เธอ เจ้าฟ้ากรมขุน นคร สุวรรค์ วร พินิต เจ้า พระยาสุรวงษ์ วัฒนศักดิ์ พระยา บุรุษรัตน ราชพัลลภ พระรัตนโกษา แล หม่อม นเรนทรราชา ส่วนพระเจ้าน้องยาเธอ กรม ขุน สม มตอมรพันธุ์ พระเจ้า ลูกยาเธอ พระองค์ เจ้าอุรุพงษ์ รัชสมโภช แล ข้า ราชการ อื่น นั้น พัก ที่ แกรนด์ โฮ เตล ตั้ง อยู่ ที่ถนนใหญ่ ตรง น่า พระ ราชวัง ส่วน เรือ พระ ที่ นั่ง อัล เบียน นั้น จะได้ ออก จาก กรุง คริสติ อาเนียใน วัน นี้ ล่วง น่าไป รับ เสด็จ ที่ เมือง ทรอน เย็ม ทาง ๓ วัน ๒๗๒ ไมล์ ครั้น ถึง ท่า พระเจ้า แผ่น ดิน นอร เว เชิญเสด็จ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว แล สมเด็จ พระ เจ้า ลูกยา เธอ ประ ทับ รถ พระ ที่ นั่งเดียว กัน เทียมม้า ๔ สารถีสวม เสื้อเต็ม ยศ ส่วน ข้าราชการ ทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ขึ้น รถ ม้าคู่ โดย เสด็จ ตาม ลำดับ มา ขับ รถ ประมาณ ๕ นาที ถึง พระราชวัง ตาม ทาง ตั้ง แต่ ท่าเรือ จน ตลอด ถึง พระราชฐาน มีราษฎร มา เบียด กัน คอย ถวาย พระ พร ไชย มง คล ทั้ง ๒ ข้าง ทาง ตาม

น่า ต่างใน บ้าน เรือน แล ร้าน ก็ มี ผู้ คน เต็ม ทุก แห่ง เมื่อ ถึง พระ ราช วัง มี กอง ทหาร เกียรติยศ กอง พัน หนึ่ง ตั้ง แถว รับ เสด็จ กระ ทำเพลง สรรเสริญ พระบารมี แล ลด ธง วันทยาวุธ เปน พระเกียรติยศ กวีนมอด พระ มเหษี ซึ่ง เปน พระ ราชธิดา ของ พระเจ้า แผ่นดิน อังกฤษ ได้ เสด็จ มา เฝ้า ทรง สนทนา อยู่สัก ครู่ หนึ่ง แล้ว เชิญ เสด็จ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน พระเจ้า แผ่นดิน แล เจ้า นาย ประ ทับโต๊ะใน ห้อง หนึ่ง ต่าง หาก ส่วน ข้าราชการทั้ง ๒ ฝ่าย รับ พระราชทาน รวม กันใน ห้อง อีก ห้อง หนึ่ง ฯ

พระราชวัง ที่ กรุง คริส ติอา เนีย นั้น ตั้งอยู่ บนเนิน การ ก่อสร้าง ข้างน่า คล้ายคริง เกนฮาล หรือคอนเวอเซชั่น เฮาส์ ที่บาเด็น—บาเด็น แต่ใหญ่โตกว่ามาก จากน่าวัง แลลงไป เห็นถนนใหญ่กลางเมือง มีตึกงาม ๆ แล ร้านขายของตลอด วังนั้นเปน ตึก สูง ๓ ชั้น มีซาลาบนหลังคา แล เห็นฟียอด บ้านเมืองแลเรือนราษฎรแลไร่นา ตั้งแต่ที่ลุ่มตลอดขึ้นไปจนถึงยอดเขาซึ่งกั้นล้อมเมืองอยู่แต่ไกลโดยรอบ เปนที่งดงาม ภายใน พระราชฐานนั้นแบ่งตึกเปน ๒ ตอน ด้านขวาเปนที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินแลพระมเหษี ด้านซ้าย จัดถวายเปนที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วน ข้าราชการ ที่โดย เสด็จพระราช ดำเนินจัดให้ อยู่ชั้นกลาง ทางปีกขวามีผนังแบ่งกลางตามยาวออกเปน ๒ ซีก ห้อง ที่ประทับ แลห้องรับเฝ้าต่าง ๆ อยู่ข้าง ด้านน่า ห้องเสวย แลห้องประชุมก่อนเสวยใหญ่น้อยอยู่ด้านหลัง วังนี้สร้างได้ ประมาณ ๖๐ ปีเศษ แต่เมื่อครั้งแผ่นดินนอรเว ยังรวมอยู่กับ

ประเทศสวิเด็นนั้นไม่มีเจ้านายมาประทับ วังก็ร่วงโรยไป มาบัดนี้เมื่อประเทศนอรเวแยกจากประเทศสวิเด็น พระเจ้าแผ่นดิน ทรงซ่อมแซมตกแต่งขึ้นใหม่ พึ่งแล้วเสร็จเสด็จมาประทับในเร็ว ๆ นี้ เครื่องแต่งวังแลลวดลายตามพื้นฝาแลเพดาน ก็จัดทำงามอย่างเรียบ ๆ

เวลาบ่าย ๓ โมง พระเจ้าแผ่นดินแลพระมเหษี เชิญเสด็จทรงรถม้าประพาศพระตำหนักน่าร้อน ที่ตำบลบ๊กเดอ มีวนะแลไร่ใหญ่กว้าง ได้ทรงพระดำเนินในสวนแลในไร่ ทอดพระเนตรโรงโคนม แลโรงทำเนยเวลาก่อน ๕ โมง เสด็จพระราชดำเนินกลับถึงพระราชวัง เสวยเครื่องว่างแล้วพระเจ้าแผ่นดินเชิญเสด็จมาสู่ห้องที่ประทับ

เวลา ๒ ทุ่ม ประทับโต๊ะเสวย พระกระยาหารค่ำ พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้เชิญเสนาบดี หัวน่าที่ประชุม แลราชทูตต่างประเทศมาเปนอันมาก รวมทั้งข้าราชการในพระองค์ประมาณ ๒๐ เมื่อจวนจะถึงเครื่องหวาน พระเจ้าแผ่นดินนอรเวมีพระราชดำรัสในที่ประชุมว่าเปนที่ทรงชื่นชมยินดี ในการที่ได้รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในครั้งนี้ ทั้งขอบพระเดชพระคุณที่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับในเมืองหลวงแห่งกรุงนอรเว แลหวังว่าจะทรงสำราญพระราชหฤทัยตลอดเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินประพาศนั้น ทั้งพระโรคที่เบียดเบียนพระองค์มาแต่ก่อน ก็ให้อันตรธานพลันหาย ครั้นทรงกล่าวแล้ว ตรัสชวนที่ประชุมดื่มถวายพระพรไชยมงคล แตรวง

บรร เลง เพลง สรรเสริญ พระบาร มี สัก ครู่ หนึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัส ตอบ ขอบ พระไทย พระเจ้า แผ่น ดิน แล พระ มเหษี แล ทรง กล่าว ต่อไป ว่า เปน ที่ ทรง ชื่น ชม ยินดี เปน อัน มาก ที่ได้ ทรง พบ กับ พระเจ้า แผ่นดิน แล พระ มเหษี ซึ่ง เปน ที่ ทรง คุ้น เคย อยู่ แต่ เดิม เมื่อ ครั้ง ยัง เปน ปรินซ์ แล ปรินเซส ใน พระราช ฐาน กรุง โก เปน เฮ เก็น แล กรุง ลอน ดอน แล ทรง หวัง พระราช หฤทัย ว่า ราช การ ใน ประเทศ นอรเว คง จะ เจริญ รุ่ง เรือง ยิ่ง ขึ้น โดย เร็ว ด้วย พระ ปรีชา ญาณ แล พระเมตตา คุณ แห่ง พระเจ้า แผ่นดิน แล้ว ทรง ชวน ที่ประ ชุม ให้ ดื่ม ถวาย พระ พร พระเจ้า แผ่นดิน แล พระ มเหษี แล สำหรับ ความ สุข สวัสดิ์ แห่ง ชาติ นอรเว ดื่ม แล้ว แตร วง บรร เลง เพลง กอด เสฟ ที่ กิง คือ เพลง ถวาย ไชย มงคล แด่ พระเจ้า แผ่น ดิน ครั้น เสร็จ แล้ว พระเจ้า อยู่ หัว แล พระเจ้า แผ่นดิน นอรเว ต่าง ทรง ดื่ม พระราช ทาน ข้าราชการ ทั้ง ๒ ฝ่าย แทบ ทุก คน เวลา เสวย แล้ว พระเจ้า แผ่นดิน ได้ ทรง นำ ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ แล ทูต ต่าง ประเทศ เรียง ตัว กัน เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท มี พระ ราช ดำรัส ปราไส อยู่ จน เวลา ๕ ทุ่ม จึ่ง เสด็จ ขึ้น พระเจ้า แผ่น ดิน เชิญ เสด็จ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว สู่ ห้อง ที่ ประ ทับ

กรุง คริสติอาเนีย นี้ มี พล เมือง ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ คน อยู่ ริม ฟี่ยอด บน เนิน เล็ก น้อย หลาย เนิน ในละเวก เขา มี ถนน ใหญ่ อยู่ ตรง น่า วัง บ้าน เรือน ตึก ราม งดงาม อย่าง เมือง ในยุโรป แห่ง อื่น ๆ แต่ ถนน เปน ถนน ศิลา หรือ ถม ด้วย ศิลา ป่น ไม่ มี ถนน ไม้ หรือ สิเมนต์ อัน ราบ เรียบ มีรถ ราง เดิร ทั่ว ทุก แห่ง นอก เมือง มี บ้าน วิลลา ใหญ่ น้อย งาม ๆ แล สวน

เด็ก ๆ ติด เนื่อง กัน ยิ่ง ห่าง เมือง ออกไป ก็ ราย ห่าง กัน มาก ขึ้น ตลอดไป จนใน ป่าแล บน เขาโดย รอบ เปน เมือง งาม มาก มีป่า น้ำ แล เขา ชื่น ตา ที่ เมืองนี้ น่า ร้อน เวลา ๕ ทุ่ม ยังไม่มืด เปน เวลา โพล้ เพล้ มืด อยู่สัก ชั่วโมง ๑ แต่ มืด เหมือน เดือน หงาย พอ สัก ๗ ทุ่ม ก็ สาง แล้วแจ่ม อีก ตาม ปรกติใน ฤดูร้อน ที่ เมือง นี้ ร้อน เกือบ เท่า กรุง ปารีศ แต่ ปีนี้ หนาว จัด ผิด ปรกติ ตลอด ทั้ง ยุโรป ที่นี่ ก็ ยัง หนาว อยู่ เมื่อ ก่อน เสด็จ พระ ราช ดำเนิร มา ถึง ฝน ตก มา สัก ๑๕ วันไม่ ได้ เว้น แต่ วัน นี้ ไม่มีฝน แดด งาม แต่ ยัง มี ลม จัด ติด จะ หนาว บ้าง เล็ก น้อย

บรรดา เมือง ต่าง ๆ ใน ประเทศ นอรเว นั้นไม่ใคร่ ใหญ่โต เปน เมือง ย่อม ๆ เช่น เดียว กับใน ประเทศ เดน มาร์ก มี ทาง ทำ มา หา กิน เปน พื้น อยู่ ๒ อย่าง คือ ชาว ตวันตก ซึ่ง อยู่ ตาม ฝั่ง ริม ทเล เหนือ หา เลี้ยง ชีพ ด้วย การ หา ปลา มี ปลา คอด ปลา ซาลมั่น มักกะเรล แล เฮริง ฯลฯ ชุก ชุม มาก พวก ที่ อยู่ ดอน ก็ตัดไม้ ขาย เปน พื้น ยัง มี คน อีก จำ พวก หนึ่ง เรียก ว่า แล็ป เลี้ยง กวาง เรียก ว่า เรน เดีย อยู่ ตาม เขา ข้าง เหนือ กิน นอน อยู่ กับ สโน น้ำแขง บน เขา ไม่ใคร่ ลง มา อยู่ ใน ที่ ลุ่ม ตาม บ้าน เมือง เลย ชั่ว แต่ ใน ฤดู ร้อน พา กัน ลง มา ทอด เนื้อ แล ซื้อ เครื่อง อุปโภคบริโภค บ้าง แล้วไม่ช้า ก็ เที่ยว สัญจรไป ตาม ภูเขา น่าหนาว ไม่ ลง มา ตาม บ้าน เมือง ทำ ตูบ อยู่ บน เขาใน สโน ตูบ นั้น ทำ เปน รูป กระโจม หหาร กลม ๆ บ้าง เปน สี่ เหลี่ยม บ้าง กว้าง สัก ๒ วา อยู่ ได้ ทั้งครัว เรือน ตั้ง ๑๒ คน ตูบ คลุม ด้วย หนัง เรน เดีย หลัง คาโหว่ สำหรับให้ ควันไฟ ออก แล แสง อากาศ ส่อง ลง มาได้ ใน ตูบ จุดไฟ ยัง รุ่ง

ยังค่ำสำหรับให้อบอุ่น น่าร้อนคนจำพวกนี้ไม่ใคร่อยู่กับที่ ไล่ฝูงเนื้อหอบครอบครัวย้ายที่ไป พวกที่อยู่ในประเทศพื้นแลนด์อพยพมาทางสวิเด็นนอรเว พวกที่อยู่นอรเวสวิเด็นก็ไปหากินทางพื้นแลนด์แลแล็ปแลนด์ ค่ำที่ไหนก็กางกระโจมนอนที่นั่น แต่งกายด้วยแล้วไปด้วยหนังเรนเดียแต่เท้าขึ้นไปจนถึงศีรษะ เรนเดียนั้นก็เปนสัตว์เจ้ากรรมไม่ชอบกินหญ้าที่สัตว์อื่น ๆ ชอบ จำเพาะชอบมอส คือตะใคร่น้ำแห้ง ๆ บนภูเขาชนิดหนึ่ง ในฤดูหนาวมอสนี้อยู่ใต้สโนหลาย ๆ ศอก แต่เรนเดียรู้คุ้ยสโนขึ้นกินมอสได้ พวกแล็ปครัวหนึ่ง ๆ มีเรนเดียหลายสิบ บางพวกที่มั่งมีมีหลายร้อย น่าร้อนใช้ขี่ก็ได้ น่าหนาวใช้ลากเลื่อน ใช้เนื้อแลนมเปนอาหาร เขาแลขนเปนเครื่องอุปโภคแลขายชาวเมืองบ้าง เรนเดียของใคร ๆ มีเครื่องหมายต่าง ๆ กันที่ใบหู คือขลิบด้วยตะไกรเปนจักรเปนแฉกต่าง ๆ กัน แล้วนำมาลงทเบียนได้ตามเมืองต่าง ๆ น้ำดื่มนั้นได้อาไศรยน้ำตามลำธาร ถ้าลำธารน้ำแขงก็ละลายสโนกิน ยังมีคนอีกจำพวกหนึ่งซึ่งอยู่กินคล้ายกับพวกแล็ปมาก เรียกว่าเอสกิโม นึกถึงคนจำพวกนี้ทำให้คิดถึงคนป่าคนดอยในมณฑลพายัพมาก เช่นพวก แม้ว ย้าว มูเซอร์ เปนต้น ไม่ชอบอยู่ในที่ลุ่มตามบ้านเมืองเหมือนกัน จำเพาะต้องเที่ยวอยู่บนยอดเขา ถ้าลงมาในหมู่คนมาก ๆ ไม่เปนอันกินอันนอน เกิดโรคภัยไข้เจ็บกระวนกระวายต่าง ๆ พวกแล็ปแลเอสกิโมนี้ก็เหมือนกัน อยู่แต่ตามป่าตามดอย จนชาวกรุง

คริส ตีอา เนีย น้อย ตัว ที่ จะ ได้ พบ ได้ เห็น รัฐ บาล ก็ ปก ครอง ไป ไม่ ถึง จะ เก็บ ผล ประโยชน์ อันใด ก็ไม่ ได้ ต้อง ปล่อยให้ เที่ยวไป ตาม เพศ ของ เขา . ประเทศ นอรเว ผิด กับ ประเทศ อื่น ๆ ซึ่ง มี พระเจ้าแผ่น ดิน ครอบ ครอง ด้วย กัน อยู่ อย่าง หนึ่ง คือ ที่นี่ไม่ มีตำแหน่ง บรรดา ศักดิ์ ชาวเมือง ไพร่ ผู้ดี เปน มิสเตอร์ เสมอ กัน หมด : ไม่ มียศ ขุน นาง ใน เมือง นี้ ยังไม่ ใช้ รถ โม โต คาร์ เพราะ บ้าน เมือง เปน น้ำ เปน ภูเขาไป ทุก หน ทุก แห่ง การ ที่ จะ ทำ ถนน ให้ ราบ สดวก สำหรับใช้ รถโมโต คาร์ ได้ ทั่ว ถึง กัน นั้น ยาก นัก

วัน นี้ มี การ แลก เปลี่ยน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ กัน พระเจ้าแผ่นดิน นอร เว ถวาย สร้อยใหญ่ สำหรับ ตรา ซาน โอ ลัฟ ซึ่ง สร้าง ขึ้นใหม่ เปน อย่าง สูง ที่ สุดใน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ของ ประเทศ นี้ แด่ พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว

เจ้า พระยา สุรวงษ์ วัฒนศักดิ์ เซนต์ โอลัฟ ชั้น ที่ ๑

พระยา บุรุษรัตนราชพัลลภ เซนต์ โอลัฟ ชั้น ที่ ๑

พระรัตนโกษา แลหม่อมนเรนทร ราชา เซนต์ โอลัฟ ชั้น ที่ ๒

ส่วน สมเด็จ พระเจ้า ลูกยา เธอ เจ้า ฟ้า กรม ขุน นคร สวรรค์วรพินิต นั้น ได้ เซนต์ โอลัฟ ชั้น ที่ ๑ ซึ่ง นับ ว่า สูง อยู่ แล้ว เพราะ ประเทศ นอร เว นี้ มี เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ อย่าง เดียว

พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัวโปรด เกล้า ฯ พระราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ แก่ ข้า ราช การ นอร วีเยียน คือ

เย. ยี่ ลฟลานด์	เสนาบดีกระทรวง ต่างประเทศ	ม.ส.ม.
นายพลเรือโท สการ์	ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ	ม.ส.ม.
เอส. ยาคคันเดอร์	เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ	ม.ส.ม.
ฟรานซิส รัสคาด	เสนาบดีกระทรวงวัง	ม.ส.ม.
คับลยู. เอ. ฟอส ว่าที่ปลัดทูลฉลอง	กระทรวงต่างประเทศ	จ.ม.
เอ.อาร์. กนาเกนเยล์ม	ปลัดทูลฉลอง กระทรวงวัง	จ.ม.
กับตัน กรีก	ราชองครักษ์	น.ช.
กับตันโกรีก	องครักษ์ ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ	น.ช.
อี. อาเรนซ์	กระทรวง ต่างประเทศ	ภ.ม.

กับโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เหรียญราชรุจิทอง ๗ เงิน ๗ แก่เจ้าพนักงานในพระราชฐาน

วันที่ ๖ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๕ โมง พระเจ้าแผ่นดิน ประเทศนอรเว ทรงรับราชทูต เปอเซีย ครั้นราชทูตถวาย บังคมลาไปแล้ว ทรงเปลื้องฉลองพระองค์ เต็มยศ ทรงเครื่องธรรมดามาเชิญ เสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ทอดพระเนตร เรือโบราณ เรียกว่า เรือไวกิง แลพิพิธภัณฑ์รูปภาพ ต่าง ๆ

เรือไวกิง นั้นเปนเรือเดิรทเล อย่างโบราณ ตัวเรือต่อด้วยไม้โอ๊ก กรรเชียง ทำด้วยไม้สน เพื่อให้เบา แลลวดลายสลักต่าง ๆ ใช้ไม้บีช เพราะเปนไม้เหนียว เรือนี้ ยาวประมาณ ๒๕ เมเตอร์ กว้าง ๕ เมเตอร์

เศษ มีหางเสือข้าง ๆ ไม่ตรงท้ายเรือ มีกรรเชียงข้างละ ๑๕ รวม ๓๐ กรรเชียง ตรงกลางลำมีประทุน แต่ทำหลังคาน่าจั่วเหมือนกระท่อม คนตีกรรเชียงนั่งกับพื้นราบ ๆ ตามกราบเรือแขวนโล่ห์กลมซ้อนกันครึ่งหนึ่ง แลทาสีเหลืองกับสีดำสลับกัน ทำให้แลดูเหมือนพระจันทร์ครึ่งซีกตลอดลำ มีโครงอย่างเรือสามัญ แต่กระดูกงูเปนสันอย่างเรือเดิรทเลเพื่อสู้คลื่นได้ดี ลวดลายนั้นสีสลักหรือแกะด้วยมีด ตามกระดูกงูข้างหัวเรือแลท้ายเรือเปนรูปมังกรชนิดหนึ่งไขว้กัน หน้าตาเหมือนเหรา หลังคาตูบนั้นทำด้วยไม้เสาทั้งต้นพาดเข้าหากัน เปนน่าจั่ว

พวกไวกิงนั้นเปนคนโบราณต้นตระกูลชาวนอรวีเยียน เดิมประมาณ ๑๐๐๐ ปีเศษ ได้ใช้เรือชนิดที่กล่าวแล้วนี้ เที่ยวตีชิงถึงเชตรแลนด์ เดนมาร์ก อิงแกลนด์ แลฝรั่งเศส ตลอดไปจนถึงทเลเมดิเตอเรเนียน แลภายหลังได้ข้ามไปจนถึงทวีปอเมริกาด้วยเรือชนิดนี้ ไปทางเกาะไอสแลนด์ ขึ้นฝั่งที่ประเทศคะนะดา เมื่อชิงทรัพย์สมบัติตามเมืองต่าง ๆ ได้แล้วก็กลับมายังถิ่น ภายหลังรวบรวมกันจัดการปกครอง มีพระเจ้าแผ่นดินดังปรากฏเริ่มเปนพงษาวดารต่อ ๆ มา เดิมถ้าผู้ใดเปนหัวน่ามีบริวารมากแล้วต้องมีเรือชนิดนี้สำหรับเที่ยวหากิน เมื่อตัวตายก็บรรจุในประทุนฝังดินไว้ทั้งลำเรือ มีเตียงนอน พัสดุเครื่องใช้สรอย เครื่องกินแลพาหนะพร้อมเสร็จ มีตลอดถึงโคม้าแลสัตว์เลี้ยง เช่นนกยูงหรือแมว (นกยูงในประเทศนี้ไม่มี แต่เขาพบขนที่ในเรือซึ่งขุดขึ้นมาได้ ซึ่งสันนิษฐานว่าเจ้าของคงได้เคยไปทางทิศใต้ถึงอเซียไมเนอร์ จึงได้นกยูงมาเป

ของพิเศษพึ่ง ถนอม จึ่งฝังไว้ในเรือ กับเจ้าของ ผู้ตาย) กับทั้ง บ่าวด้วย คือในสมัยนั้น เชื่อกันว่า ถ้าผู้มีวาศนาตายแล้ว ๆ จับบริวารทั้งเปนฝังลงไปด้วย เพื่อจะได้รับใช้ในพิภพน่า

เรือที่ทอดพระเนตรนั้น ๒ ลำ ลำหนึ่งขุดได้เมื่อปี ๑๘๘๒ เขาเอามาคุมไว้แต่ชำรุดมาก ในนั้นมีศพผู้ชาย กระดูกใหญ่ เห็นได้ว่าเปนคนร่างใหญ่แลมีขนนกยูง เครื่องอาวุธ โล่ห์ กระดูกโค เครื่องอื่น ๆ อีกเปนอันมาก บรรจุตู้กระจกไว้ในโรงเรือ อีกลำหนึ่งขุดได้สัก ๔ ปีมาแล้วนี่เอง เขาคุมดีมาก ดูไม่ชำรุดทรุดโทรมสักกี่มากน้อย มีเครื่องต่าง ๆ บริบูรณ์ที่สุดสมอเรือ แต่สมออยู่ข้างเล็กเกิน ส่วนเรือมากชรอยจะต้องใช้ศิลาผูกถ่วงกับสมอให้หนักขึ้นอีก ในนั้นว่าพบศพหญิง ๒ ศพ สันนิษฐานกันว่าเปนนายคนหนึ่งกับบ่าวที่ต้องจำใจตายกับนายคนหนึ่ง เรือชนิดนี้มักขุดได้ที่ใกล้เคียงกรุงคริสติอาเนียโดยมาก ที่เชื่อได้ว่าเรือเหล่านี้ เปนของที่ฝังไว้โดยความตั้งใจ หาใช่เรือที่ล่มในทเลโดยเหตุร้ายต่าง ๆ ไม่ มีหลักฐานอยู่ ด้วยเหตุว่าเขาขุดได้ในแผ่นดินซึ่งห่างจากทเลหลายร้อยหลายพันเส้น แลอยู่สูงกว่าระดับน้ำทเลตั้ง ๕๐๐ ฟีต ในการที่ทราบได้ว่าเรือเปนของเก่าตั้ง ๑๐๐๐ ปีนั้น เพราะได้เทียบกับพงษาวดาร ซึ่งปรากฏในสมัยนั้นว่า พวกไวกิงได้ใช้เรือชนิดนี้ การที่เรือจมดินอยู่ได้ตั้ง ๑๐๐๐ ปี ไม่ทรุดโทรมนั้น เปนเพราะ เมืองหนาว แลเลือกที่ฝังไว้ในดินเหนียวเช่นดินปั้นหม้อ ดินอัดแน่นรักษาเนื้อไม้ เรือจึงไม่ผุย่อยยับเปนดินไป

ครั้นทอดพระเนตร เสร็จแล้ว เสด็จ ประพาศ ที่ไว้รูปภาพต่าง ๆ มีรูปเขียนฝีมือ เก่าใหม่ ทั้ง ช่าง ต่างประเทศแลชาวเมือง เปนอันมาก รูปอย่างใหม่นั้น จัดรวมกันไว้ ในห้องเดียวกัน แลดูเปนสี ป้าย ๆ หยาบ ๆ ถ้าได้ที่แขวนยาวสัก ๒๐ หรือ ๓๐ เส้น แลดูแต่ไกลบางทีจะพอ ดูได้ แต่ถ้าแลดูในที่ใกล้ เปนสี ฉูดฉาด เปนแกงกุะหรี่ มันลอยฟ่องไปหมด มีรูปคนโบราณรูปหนึ่ง เปนหญิง เรียกว่า วัล คิ ริน สรวมเกราะ ขี่ม้านำทหารเวลาจะ เข้าสนามรบ เขา อธิบาย ว่าใน สมัย นั้นใช้ หญิงไปในกองทัพด้วยเพื่อให้ ทหารมีใจ ฮึกเหิม ดูก็น่าขัน แปลว่าในครั้งนั้นคนใช้ผู้หญิงต่างฉัตรหรือธง ประจำกรมเช่น ทุกวันนี้ เวลาเที่ยงเสด็จกลับถึงพระราชวัง

ตอนบ่ายเสวยพระกระยาหารกลางวันแล้ว เวลา ๒ โมง ๔๕ นาที พระเจ้าแผ่นดิน กับพระมเหษี เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แลพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช พร้อม ด้วยข้าราชการไปประพาศบนภูเขา เรียกว่า ฟกเซน โคลเลน จากพระราชวังเสด็จโดยรถม้า เปลี่ยนรถราง ที่ปลายเมือง ขึ้นเขาไปสักครึ่งทางในเวลา ๒๐ นาที ถึงตำบล เรียก ว่าฮลเม็นโคลเลน ทรงรถม้า ต่อขึ้นไป อีก ผ่านโฮเตลแลที่ เล่น น้ำแขงที่ ตำบลนั้น ขึ้นไปอีกสักครึ่งชั่วโมงถึงโฮเตลใหญ่บนเขาฟก เซนโคลเลน เสวย เครื่อง ว่างพร้อม ด้วยข้าราชการทั้ง ๒ ฝ่ายณที่ นั้น แล้วเสด็จกลับ ทรงพระดำเนิร ลัดลงมาตามทาง เล็กจนถึงที่เล่นน้ำแขง ประทับรถม้าแล้วเปลี่ยนรถราง กลับถึงพระราชวังเวลาก่อน ย่ำค่ำ

รถรางที่เสด็จนี้ตัดทางขึ้นไปตามไหล่เขา วกเวียนอ้อมกิ่วข้ามเหวธารหลายแห่ง เขาทำรางขึ้นไปเพียงที่เล่นน้ำแข็งเท่านั้น เพราะต่อขึ้นไปไม่ใคร่จะมีบ้านเรือน จะเก็บผลประโยชน์ไม่ได้คุ้มกับค่าที่จะต้องลงทุน เขานั้นเปนเขาศิลามีป่าสนตลอดทาง เปนป่าโปร่งต้นไม้ขึ้นร่าย ๆ กัน ไม่ทึบเหมือนอย่างป่าในแบลกฟอเรสต์ที่ประเทศเยอรมัน เพราะพื้นที่เปนศิลามากดินน้อย ต้นไม้ขึ้นถี่ไม่ได้ ทางที่ขับรถไปจากทางรถรางนั้นเรียกว่าถนนไกซาวิลเลียม เพราะพระเจ้าแผ่นดินเยอรมันมาทรงเปิดด้วยกันกับกิงออสการ์ เจ้าแผ่นดินสวีเดน เมื่อครั้งประเทศนอรเวยังรวมอยู่กับสวีเดนนั้น มีบ้านเรือนขึ้นไปตามทางรายๆกันตลอด ชาวบ้านอาไศรยน้ำตามลำธาร บ้านเหล่านี้ทำด้วยไม้โดยมาก เขาว่าเรือนไม้อุ่นกว่าตึก มีวิธีทำ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งใช้เสาทั้งต้นเกลาให้เกลี้ยงได้ขนาดกันดี แล้วพาดซ้อนกันขึ้นไปเปนฝา ไม้ ๔ น่า เข้าไม้อย่างสนิทแลหนามาก วิธีนี้ต้องลงทุนมาก ทำได้แต่ผู้มีทรัพย์บริบูรณ์ อีกวิธีหนึ่งนั้น ใช้กระดานเข้าไม้ ๒ ชั้น มีช่องอยู่หว่างกลาง สำหรับบรรจุดินหรือฟางในช่องนั้นเพื่อทำให้อุ่น น่าร้อนทำให้เย็นด้วย เปนวิธีที่ถูกเงินมาก เรือนเปนวิลลาแบบต่าง ๆ น่าชม มีบันลมเปนเหราอย่างลายสลักที่เรือไวกิงแทบทุกหลัง บางแห่งก็เปนหางปลา บางแห่งเปนห่วงกลม บางแห่งเปนปุ่มแหลม ๆ แต่เหล่านี้มีน้อย เรือนบางแห่งมีหลังคาแลบันลมซ้อน ๆ กัน บนยอดมีเปนหอคอยสูงแหลมคล้าย ๆ วัดเงี้ยวในมณฑลพายัพ ตามเรือน

ไม้ต่าง ๆ เหล่านี้ เขาทำบรรไดห้อยลงมาจากน่าต่างห่างจากพื้นดิน แต่พอคนกระโดดเอื้อมไม่ถึง ส่วนผู้ที่ลงมาทางบรรไดนั้นพอหย่อนตัวลงมายังพื้นดินได้ เพราะเรือนไม้เหล่านี้ทำสูง ๆ หลายชั้นเหมือนตึก เมื่อเกิดอัคคีภัยขึ้น คนจะได้หนีทางน่าต่างทัน ในเมืองหลวงนั้นมีกฎหมายห้ามไม่ให้ปลูกเรือนไม้เพราะเกรงอัคคีภัย เช่นเดียวกับในกรุงเทพ ฯ ห้ามหลังคาจาก โฮเตลฟกเซ็นโคลเลนนั้น เขาอ้างว่าเปนเรือนไม้ใหญ่ที่สุดในโลก ความข้อนี้จะจริงอย่างไรไม่ทราบแน่ แต่ดูใหญ่โตมั่นคงเหมือนตึก ทาสีขาวมีห้องหลาย ๆ ชั้น ภายในมีเพดานสลักลวดลาย ตามฝาบุกระดาดลายเหมือนกำแพง แลจากโฮเตลนี้ เห็นภูมิประเทศได้ไกลงดงามเปนเนินเล็กน้อย ป่าสนไร่นาแลเรือนที่อยู่ในระหว่างป่า ตลอดลงไปจนถึงฟยอด ดูเปนน้ำท่วมไปทุกหนทุกแห่งสลับกันกับเนิน งดงามยิ่งนัก บนยอดเขาที่โฮเตลตั้งอยู่นี้ ว่าสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๐๐ เมเตอร์ เท่า ๆ กันกับดอยสุเทพที่เชียงใหม่ ตามทางขึ้นไปภูมิประเทศก็คล้ายเชียงใหม่มาก แรกออกจากเมืองทางราบเล็กน้อย แล้วเข้าป่าโปร่งเปนทุ่ง ๆ ดอน ๆ ทางเดิรซอกแซก แล้วขึ้นเขาไปอีกชั้นหนึ่ง แลลงมาจากเขาบนดอยสุเทพก็แลเห็นเมืองเชียงใหม่แลลำน้ำบึงอย่างงดงามเหมือนกัน ผิดกันแต่ที่เมืองเชียงใหม่ยังไม่มีทางที่รถจะขึ้นไปได้ เดี๋ยวนี้ฝรั่งขึ้นไปสร้างวิลลางามไว้หลายแห่ง สำหรับขึ้นไปพักในฤดูร้อน เพราะเปนที่สบาย มีลำน้ำลำธารบริบูรณ์ ในฤดูร้อนอากาศบน

ดอย สุเทพ เย็น กว่า ในเมือง เชียงใหม่ ถึง ๑๐ ดีกรี ฟาเรนไฮต์ บน เขา ฟกเซนโคล เลน นี้ คน ที่ กรุง ตริสติ อาเนีย ขึ้น มา เที่ยว มา พัก เสมอ ตลอด ปี แต่ ใน ฤดูหนาว มี คน มา มาก กว่า ฤดู ร้อน เพราะ ใน กรุง มัก หมอก ลง มืด คลุ้ม แล บนเขา อากาศ แจ่มใส ที่ เล่น น้ำแขง นั้น มีสระ กว้างสัก ๒ เส้น ยาว ๓ เส้น อยู่ ใน หว่าง เขา ใน ฤดูหนาว มี น้ำ แขง สโน จับ พื้น ดิน หนา ตั้ง ศอก วิธี เล่นนั้น ภาษาในเมือง นี้ เรียก ว่า ชี คือ แล่น ลง มา จาก ที่ สูง จน ถึง แท่น ก่อ ด้วย ศิลา ซึ่งอยู่ บนข้าง เขา โดย ความ เร็ว ที่ แล่น ลง มา นั้น พอ ถึง แท่น ศิลา ตัว คน ก็ ปลิวลอย ลงมา เหมือน กับ บิน ตก ห่าง จาก แท่น ตั้ง ๑๐ วา แล ตาม ระดับ จาก เบื้อง สูง ลง มา ต่ำ ตั้ง ๗–๘ วา ดู น่า กลัว อันตราย แต่ สโน นั้น อ่อน ผ่อน น้ำ หนัก ได้ คนไม่ จม หรือไม่ เปน อันตราย เลย แล่น ลง ไป ใน สระ ถ้า ลง มาจาก แท่น ด้วย ความ เร็ว แล แรง มาก แล้ว บาง ที ก็ แล่น ข้าม ฟาก สระ ไป ก่อน ที่ จะ ยั้ง ตัว ได้ ถ้า ผู้ ใด แล่น ไม่ เปน แล้ว มัก ขา กาง เลย หก ล้ม จม สโน กลิ้ง ลง มาตั้ง แต่ แท่น ตลอด ถึง สระ ลุก ขึ้น สโน ติดขาวไป ทั้งตัว แต่ ไม่ เปน อัน ตราย ใน ฤดู หนาว นั้น ชาว เมือง เด็ก ผู้ ใหญ่ ไป มา ใช้ ชี แล่น ตาม สโน ก็ มาก แลใช้ สะ เล คือ รถ นั้น เอง แต่ ปลดล้อ ออก เสียใช้ เลื่อน รองแทน เทียม ม้า ลากไป ยัง มีเครื่อง สำหรับใช้ เดิร บน สโน อีก ชนิดหนึ่ง เรียก ว่าโตบ็อก คือ ทำ คล้าย รูป เรือ ขนาดเล็ก นั่ง ได้ ๓–๔ คน แล้ว ปล่อย ให้ แล่น ลง มาจาก ที่สูง มี คนคัด ท้าย ด้วย ไม้ พาย ยาว คน หนึ่ง เวลา จะ หยุด ต้อง ใช้ เท้า กราน กับ พื้น

ในการ ที่ กระโดด แล่น ลง มา จาก แท่น ที่กล่าว ข้าง ต้น นั้น ผู้แล่น ต้องใช้ รอง ชนิด หนึ่ง เรียกว่า ซี เปน รูปไม้ ยาว สุดเอื้อม ผู้แล่น ปลาย งอนแบ่น ๆ กว้าง กว่า เท้า สักหน่อย มี หนังรัด ซี นั้น ติด กับ รอง เท้า ทั้ง ๒ ข้าง แล้ว จึง จะแล่น ลง มาได้ ลำพัง เท้า เปล่า แล่น ไม่ได้ เพราะ เท้า จม ใน สโน

เวลาเสวย ค่ำ วันนี้ มี การเลี้ยง ราชทูต เปอร์เซียด้วย พระ เจ้าแผ่นดิน แล ข้า ราชการนอรเว แต่ง เต็ม ยศ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง เครื่อง อินิง เดรส ประดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ทั้ง สมเด็จ พระเจ้า ลูก ยาเธอแลข้าราชการที่แต่งอย่างเดียวกัน มี ผู้ ประชุม โต๊ะ ประมาณ ๓๕ พระ เจ้า แผ่นดิน นอรเว ทรง ดื่ม ถวาย ชาออฟ เปอร์เซีย ราชทูต เปอร์เซีย ก็ ดื่ม ถวาย พระเจ้า แผ่นดิน แตรบรรเลง เพลงสรรเสริญ ตาม ธรรมเนียม แล้ว ที่ ประชุม ต่าง ดื่ม อำนวย พร กัน ต่อ ไป เวลา เสวย แล้ว พระ เจ้า แผ่นดิน นำ ราชทูต เปอร์เซีย แลข้า ราชการ อื่น ๆ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท เวลา ๕ ทุ่ม เศษ เสด็จ ขึ้น

ใน ระหว่าง เวลา ที่ ประทับ อยู่ ใน พระ ราชฐาน ณกรุง คริสติ อาเนียนั้น พระเจ้า แผ่นดิน แล พระ มเหษีได้ ทรง เอื้อเฟื้อ รับ รอง อย่าง แขงแรง สนิทสนม ทั้ง มี พระ จริยา อันงาม เปน ที่ ชอบ พระราช อัธยาไศรย แล ทรง สำราญ พระ ราช หฤทัย เปน อัน มาก

ตอน ที่ ๒๖

จากกรุง คริสติอาเนีย ถึงเมือง ทรอน เย็ม แล ที่ เมือง ทรอน เย็ม

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๑๒๖— เวลาเช้า ๓ โมง ๑๐ นาที พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว พร้อม ด้วย พระ ราชวงษา นุวงษ์แล ข้าราชการ เสด็จ พระ ราชดำเนิร จาก กรุงคริสติอาเนีย มาเมือง ทรอนเย็ม พระเจ้า แผ่นดินนอรเว พร้อม ด้วย ข้าราช การ เปน อันมาก ได้ มา ส่งเสด็จ ถึง สเตชัน รถ ไฟ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่ หัวได้ มี พระราชดำรัส ขอบ พระไทย พระ เจ้า แผ่น ดิน แล ทรง ขอบ ใจ ข้า ราช การ นอรวีเยียน ทั้งปวง เวลา รถ พระ ที่นั่ง เคลื่อน จาก สเตชัน บรรดา ราษฎร ที่ มา ชุมนุม คอย ส่ง เสด็จพระ ราช ดำเนิร ได้ ให้ร้องถวาย พระ พรไชยมงคล แล ชูหมวก โบก ผ้า เสียง เซง แซ่แล ไสว

ระยะ ทาง ระหว่าง กรุง คริสติอาเนีย กับ ทรอน เย็ม นั้น ๕๖๒ กิโล เมเตอร์ รถ เดิร ๑๖ ชั่วโมง แต่ รถ ที่ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร นี้ เปน รถ เร็ว ถ้า เปน รถ ธรรมดา ต้อง เดิร ค้าง คืน ๆ หนึ่ง ตาม ระยะ ทาง มี สเตชัน เล็ก น้อย สัก ๗๐ แห่ง แต่ รถ อยุด ที่ ตำบล เหล่า นี้ เท่า นั้น

เวลา	ตำบล	พลเมือง	ระยะทางจากคริสติอาเนียกิโลเมตร์
๓. ๓๐ ม.ช.	คริสติอาเนีย	๒๕๐,๐๐๐	—
๔. ๕๐ ม.ช.	อิดสโวลต์	—	๖๘
เที่ยง ๔	ฮ่ามาร์	๕,๔๐๐	๑๒๖
๑. ๕๕ ม.บ.	เอลเวอร์รุ่ม	—	๑๕๘
๒. ๔๗ ม.บ.	เรนา	—	๑๙๐
๔. ๒๖ ม.บ.	กอปปั้ง	—	๒๕๗
๑. ๒๒ ท.	เตนเซด	—	๓๕๗
ยาม ๔๗	อิเด็ด	—	๔๔๒
๔. ๕๓ ท.	ซิงสาส	—	๔๗๐
๕. ๔๓ ท.	สเตเรน	—	๕๑๐
๗. ๓๘ ท.	ทรอนเย็ม	๓๘,๐๐๐	๕๖๒

บรรดา ตำบล ต่าง ๆ ที่ ผ่าน มา นั้น เปน หมู่ บ้าน เล็ก น้อย ทั้ง สิ้น บาง แห่ง มี เรือน เพียง ๔—๕ หลัง บาง แห่ง ถึง ๕๐—๑๐๐ หลัง มี พล เมือง อยู่ ใน ระหว่าง ตำบล ละ ๒๐ ถึง ๕๐๐ คน มี เมือง ใหญ่ อยู่ แต่ เมือง ฮามาร์ กับ ทรอน เย็ม เท่า นั้น แต่ ถึง กระนั้น ก็ ดี ยัง มี โฮเตล หรือ โรง เตี๊ยม ที่ พัก คน เดิร ทาง ไป มา แทบ ทุก ตำบล ที่ เมือง ฮามาร์ รถ หยุด ชั่ว โมง หนึ่ง ประทับ เสวย พระ กระยา หาร กลาง วัน ที่ สเตชั่น โฮเตล แต่ พระ กระยา หาร ค่ำ นั้น ต้อง เสวย ใน รถ ใน ระหว่าง กรุง คริสติอาเนีย กับ เมือง ฮามาร์ นั้น ใช้ รถ ไฟ มี เดียม เกช แต่ เมื่อ พ้น ฮามาร์ ไป ใช้ รถ สาย เล็ก เมเตอร์ เกช ต้อง เปลี่ยน รถ พระ ที่ นั่ง รถ ไฟ นี้ เปน สาย เดียว ตลอด ทาง เพราะ ไม่ ใคร่ จะ มี ผู้ คน โดย สาร ไป มา เปน รถ บรรทุก ไม้ จาก ที่ ดอน ลงมา ส่ง เรือ ไฟ ไป ขาย ประเทศ ต่าง ๆ เปน พื้น บ้าน เรือน ทั้ง ปวง ก่อ ด้วย ไม้ เปน พื้น โดย จะ เปน ตึก บ้าง ก็ ไม่ มาก กว่า ๑ ใน ๑๐๐ หลัง เรือน บ้าน เรือน ใน ท้อง ตลาด ตาม ตำบล ต่าง ๆ มัก ทำ เปน วิลลา เล็ก ๆ รูป ต่าง ๆ กัน แต่ เมื่อ ห่าง หมู่ บ้าน ออก ไป ตาม ไร่ นา ใน ป่า แล เขา นั้น ทำ เปน โรง หรือ กระท่อม ทั้ง สิ้น โดย มาก เปน กระท่อม ชั้น เดียว บาง แห่ง เปน เรือน เตี้ย ๆ สอง ชั้น ถ้า เปน เรือน สอง ชั้น มัก ปลูก ตาม ข้าง เนิน ทำ ประตู ซ้อน กัน สอง ชั้น ไม่ ทำ บรรได ขึ้น จาก ชั้น ล่าง สู่ ชั้น บน ภาย ใน เรือน แต่ ทำ สะพาน พาด จาก ข้าง เนิน ขึ้น ไป บน ประตู ชั้น บน ที เดียว การ ที่ ทำ เช่น นี้

เห็น จะเปน เพราะ ความ ประสงค์ สองประการ คือ อย่างหนึ่งถ้าจะ ทำบรรได ใน เรือน กลัว จะ เปลือง ที่ เพราะ ใน เรือน คับ แคบ อยู่ แล้ว อีกอย่าง หนึ่ง ถ้า เกิด เพลิง ไหม้ ขึ้น คน ที่ อยู่ ชั้น บน จะ ได้ หนี ทัน เขา ต้อง ป้องกัน อัคคีภัย อย่าง กวด ขัน เพราะ เปน เมือง หนาว ต้อง สุมไฟ ใน เรือน ยัง รุ่ง ยัง ค่ำ ไม่ว่าเรือน ใหญ่ เรือน เล็ก ต้อง มี เตา ไฟ ใน เรือน มี ปล่อง ไฟ บน หลังคา ทุก หลัง เรือน งาม ๆ มุง กระเบื้อง หรือ ศิลาอ่อน เรือน ชาว ไร่ ชาว นา มุง ด้วย กระเบื้อง ไม้ ใช้ ดิน ปะ บน หลังคา อีก ชั้น หนึ่ง แล้ว ปลูก หญ้า บน นั้น จน เขียว เต็ม หลังคา เปน เครื่อง สำหรับ ทำ ให้ อบ อุ่น แล กัน ถูก ไฟ ฝน ตก ก็ ไม่ ชะ ดิน ลง มา เพราะ ไม่ ตก คัก ๆ อย่าง เมือง ไทย ดู บ้าน เรือน ชาว นอรเว คล้าย กับ ประเทศสยาม มาก เพราะ เปน เรือนไม้เตี้ย ๆ ตั้ง อยู่ ห่าง ๆ กัน ด้วย มี ที่ ดิน มาก ผู้ คน น้อย แต่ เรือน ไม่ มี ใต้ ถุน เพราะ ลม จะ โกรก ได้ แลทำ ให้ หนาว

ใน ตอน แรก ออก จาก กรุง คริสติอาเนีย นั้น ภูมิประเทศ ไม่ งด งาม มี แต่ เนิน เล็ก เนิน น้อย ตาม ทาง แล เขา สอง ข้างเต็มไปด้วย ป่าสน มี ไร่ นา อยู่ แต่ เฉพาะ ตาม ริม ทาง เล็ก น้อย ปลูก มัน เทศ เปน พื้น มี เข้า สาลี บ้าง แต่ ไม่ มาก ม้า แล โค ก็ ไม่ ใคร่ มี เมื่อ ก่อน ถึง เมือง ฮามาร์ นั้น ข้าม แม่น้ำ วอร์ เม็น ซึ่ง ไหล มา จาก ภูเขา ข้าง ทิศ ตวันตก แล ตวัน ตกเฉียง เหนือ ตก ทเลสาบ เมียอ ซา แล้วไป ตก น้ำกล็อมเม็น ข้าง ทิศ ตวัน ออก เฉียง เหนือ แห่ง กรุง คริสติอาเนีย ลำ น้ำ นี้ กว้าง ขนาด

ลำน้ำวัง น้ำเชี่ยวแต่ตื้น ใช้เปนทางล่องเสาไม้สน มีเสาลอยเปนแพตั้งหมื่น ๆ ข้ามน้ำวอร์เม็นแล้ว รถเดิรเลียบตามชายทเลสาบเมยซา ทเลสาบนี้เปนใหญ่ที่สุดในประเทศนอรเว ยาวจากเหนือมาใต้ถึง ๑๐๐ กิโลเมเตอร์ กว้าง ๑๕ กิโลเมเตอร์ ที่ลึกที่สุดถึง ๕๐๐ เมเตอร์ มีเรือไฟเดิรไปมาในระหว่างตำบลต่าง ๆ ตามชายทเลเสมอ เมืองฮามาร์นั้นตั้งอยู่ในแหลมใหญ่กลางทเลสาบ เปนเมืองเก่าแต่ครั้งปี ๑๑๕๒ ในปี ๑๕๖๗ ชาวสวิเด็นยกกองทัพมาทำลายเสียครั้งหนึ่ง ที่เมืองนี้เปนที่งดงามบริบูรณ์ มีโรงงานโรงเลื่อยไม้เปนอันมาก เมื่อพ้นตำบลเอลเวอรุมไปแล้ว ทางเดิรในลุ่มน้ำกลอมเม็น ลำน้ำอยู่ข้างขวาทาง น้ำกลอมเม็นนี้กว้างขนาดน้ำปิง น้ำไหลเชี่ยวตลอดปี ยอดมาแต่ภูเขาข้างทิศเหนือ มีเกาะแก่งเปนอันมาก เปนลำน้ำที่งดงาม เสียแต่ตามทางที่ไปมีป่าบังแลไม่เห็นลำน้ำได้ถนัด พอพ้นตำบลเรนาไปแล้ว รถข้ามลำน้ำกลอมเม็น เลียบไปข้างขวามือ มีป่าสนเปนพื้น ข้ามห้วยเหวลำธารหลายแห่ง ฝั่งตรงข้ามนั้น เปนภูเขาสูงชันลงมาจดลำน้ำ ภูมิประเทศไม่สู้จะงดงาม เวลายาม ๓๐ นาทีข้ามเขาปันน้ำใหญ่ ระหว่างทเลเหนือกับลุ่มน้ำที่ไหลตกทเลบลติก ภูเขาปันน้ำเหล่านี้ ถึงสูงก็จริงแต่ลาด ๆ ไม่มีเพิงผา เปนเขาพิดซ้อน ๆ กันหลายแถว ที่สูง ๆ ก็มีน้ำแขงเหลืออยู่บ้างเปนแปลง ๆ บนยอดเขาเหล่านี้ไม่มีต้นไม้ เพราะเปนเขาศิลาไม่ใคร่มีดิน ตามไหล่เขา

มีน้ำชุ่มชื่นต้นไม้มาก บนยอดเขามีหนองน้ำอันงดงามใหญ่กว้างหลายแห่ง พอพ้นที่ราบบนสันเขาแล้ว รถลงมาตามยอดน้ำกุฟ้า ข้ามห้วยเหวหลายแห่ง ภูมิประเทศข้างฟากเขาทางตวันตกนี้ ดูบริบูรณ์กว่าฟากทางตวันออกเล็กน้อย เพราะมีบ้านเรือนแลที่ดินทำไร่นามากขึ้น ลำน้ำกุฟ้านี้ ไหลลงมาตกฟยอดที่เมืองทรอนเยม ภูมิประเทศตามริมน้ำงดงามมาก กว้างขนาดน้ำวัง เขาทำฝายกันน้ำไว้เปนชั้น ๆ แลมีแก่งน้ำตกหลายแก่ง น้ำเชี่ยวตลอดปี มีไม้ขอนลงปีละมาก ๆ เมื่อจวนจะถึงเมืองทรอนเยม ข้ามน้ำกุฟ้า ๒ ครั้ง

ป่าสนในประเทศนอรเวนี้งดงามบริบูรณ์ ผลประโยชน์แผ่นดินได้จากค่าตอโดยมาก ราษฎรที่อยู่ตามดอนหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกไม้เปนป่าเปนพื้น ต้นสนนั้นต้องปลูกประมาณ ๓๐ ปีจึงตัด เขาตัดกันในฤดูหนาวระหว่างเดือนตุลาคมกับมกราคม คนตัดไม้ต้องบุกเข้าไปกลางป่าทางตั้ง ๗ วัน กินนอนอยู่กับน้ำแขงแลสโน ดูน่าลำบากมาก แต่คนเหล่านี้โดยมากมีเงินทองบริบูรณ์ มีที่ดินคนละหลายสิบเส้น แต่เปนพวกที่ไม่ชอบการพุ่มเพื่อยเอง ชอบอยู่เรือนกระท่อมเล็ก ๆ แลทำการงานออกแรงมาก ราษฎรในประเทศนอรเวไม่ใคร่มีคนยากจนเข็ญใจ ถึงว่าบ้านเมืองเปนภูเขาไปทั้งสิ้นไม่สู้บริบูรณ์ก็จริง แต่พลเมืองน้อย มีที่ดินมาก หาผลประโยชน์เลี้ยงชีพได้ง่าย ตามเมืองแลตำบลต่าง ๆ ไม่มีคนขอทาน การแต่งกายก็สอาดไม่เหมือนชาวประเทศอื่น ๆ คนนอรวีเยียนนั้น ผมแลตาสีอ่อนมาก ร่างใหญ่ทั้ง

ชาย หญิง เด็ก หญิง ชาว บ้าน นอก มัก สวม เสื้อ กั๊ก สีแดง คอ กว้าง ขลิบ ลาย ต่าง ๆ แล คาด เข็มขัด กลัด เขม เปนแผ่นเงิน สลัก ขนาด เขื่อง ๆ คล้าย กับ พวกมูเซอร์ ใน มณฑล พายัพ ชาว นอร เวซอบ ชิงมาก กว่า คน ประเทศ อื่น ๆ ตามบ้านแล กระท่อมโรงนาใหญ่ น้อย ต้องมีเสาธง แทบทุกแห่ง ยิ่ง เปนโฮ เตลหรือ สถาน ที่ขนาด ใหญ่ แล้ว มี เสาธง อย่าง น้อย ๒ เสา เด็ก กลาง ถนน ทั้ง หญิงชาย มีธง เล็ก ๆ เปนเครื่อง เล่น แทบทุก คน

เมื่อ เสด็จ พระราช ดำเนิร มา ถึง เมือง ทรอน เย็ม นั้น พระยาวิสูตรโกษา กับ มิสเตอร์ อาเชอร์ ซึ่ง ล่วง น่ามาเตรียม การรับเสด็จ แต่ กรุง คริสติอาเนีย แล เจ้า น่า ที่ ประจำ เมือง มา เฝ้า ที่ สเตชั่น แล้ว เชิญ เสด็จ โดย รถม้า ประทับ ที่ โฮ เตล บริตาเนีย การ เดิร ทาง ใน วัน นี้ไม่ มี เวลามืด เลย แสงอาทิตย์ ส่องสว่างทั้ง กลางวัน แลกลางคืน อ่านหนังสือได้ โดยไม่ต้องใช้ ไฟตลอดรุ่ง เมือง ทรอนเย็ม เปน เมือง เก่าแก่ แล ใหญ่ ที่สุด ใน ทิศ เหนือ ตั้ง อยู่ ใน ลติจูด ๖๓ ดีกรี ๓๐ มินิต ใน ปีหนึ่ง มี เวลา สว่างทั้ง กลางคืน กลางวัน ไม่มี เวลามืด ถึง ๓ เดือน ใน ฤดู หนาว มีแต่ กลางคืน ๓ เดือน ไม่ได้ เห็น ดวง อาทิตย์ ส่วนใน ฤดู สปริง กับออตัม นั้น ไม่ สว่างไม่ มืด เพราะไม่ ใคร่ มี เวลา เห็น ดวง อาทิตย์ ได้ อาไศรย แสงหลง ของ ดวง อาทิตย์ (นอต ไลต์) ฉายผ่าน มาพอ สว่างเล็ก น้อย เมือง ตั้งอยู่ ในฟยีอดที่ ปาก น้ำ กุฬา แลน้ำนีด ฟยีอด เวิ้ง ว้างแทง เข้า มาใน แผ่นดิน หลาย แคว หลายทาง เปนที่ งดงาม มาก เมืองนี้ ถึงอยู่ เหนือ มาก ก็จริง แต่ว่าไม่ หนาวจัด เหลือ เกินนัก น้ำใน แม่น้ำ

แล ใน ทเลสาบ มีเวลา แขง บ้าง แต่ใน ฟียอด ไม่มีเวลาแขง เลย เพราะ สาย น้ำ กัลฟสตรีม ซึ่ง ไหล จาก ทวีปอเมริกา พุ่ง ข้าม มหาสมุทร์ แอตแลนติก มา ตลอด ฝั่ง ประเทศนอรเว ทำให้น้ำ ใน ฟียอด อุ่น แล เปน สาย น้ำ ไหล อยู่เสมอไม่มีเวลา แขงได้ ที่ เมือง นี้ ใน ปี หนึ่ง มีเวลา หนาว จัด อยู่ ๗ เดือน ร้อน ๕ เดือน ในฤดูหนาว มีสโนแล น้ำแขง เมือง ตั้ง อยู่บนเนิน ลาด ๆ ซ้อน ๆ กันหลาย เนิน พ้นเมืองไป ก็เปน ภูเขาหมด มีท่าเรือ อู่เรือ หลาย แห่ง ทำ สพาน ข้าม ตลอด ถึง กัน เรือ ใหญ่ น้อย เข้า มา พักได้ คล้าย กับ เมือง ออสเตนด์ เย่าเรือน ทั้งปวง ปลูก ด้วยไม้ โดยมาก ทำ ถนน กว้าง สำหรับ กัน เมื่อ มี เหตุ เพลิงไหม้ จะ ได้ ไม่ลุกลาม ต่อไป มาก ถนน ปูด้วย ศิลา เปนพื้น แต่ถนนนอก เมืองใช้ถม ด้วย ศิลา ป่น ใน แถบ นี้ มีศิลา อ่อน ชนิด หนึ่ง สีเทาเจือเขียว ใช้สำหรับ ทำ ถนน แล ก่อ สร้าง ดี เพราะ ป่น แล ตัด ง่าย ตาม ถนน มี รถราง หลาย สาย รถราง ที่ ใน เมือง นี้ เดิร เร็ว กว่าใน เมือง ใหญ่อื่น ๆ ในยุโรป มาก เร็ว เกือบ เท่า รถราง ใน กรุงเทพ ฯ เพราะ มี ถนน กว้าง แล ผู้คน น้อย ทั้ง เปน ราง เดี่ยว รถ ต้อง เดิร หลีก กัน ให้เหมาะ เวลา การ ช่างที่ เมืองนี้ มี เครื่องเงิน ลงยาต่าง ๆ แล เครื่อง สลัก ลายดุน หรือโปร่ง ทั้ง เครื่อง กำมะลอ เครื่อง สาน ทำ ด้วยไม้ฉำฉา แต่ครั้ง โบราณ เดิม มาเมืองนี้ชื่อว่า นิดาโรส หมาย ความ ว่า อยู่ ที่ ปาก น้ำนิด มา จน ศักราช ๑๕๐๐ จึง เปลี่ยน นาม ว่า ทรอนเย็ม เคย เปน เมือง หลวง พระเจ้าแผ่นดินนอรเว ทั้งปวง มา ทำ

พระราช พิธีราชา ภิเศก ที่เมือง นี้ ทุก พระองค์ แต่ครั้ง โบราณ มา เพราะ ฉนั้น เมื่อ ปีกลาย พระเจ้า ฮาคอนที่ ๗ ก็ได้ราชาภิเศก ที่นี่ เพื่อให้เปน ไป ตามโบราณ ราชประ เพณี จาก เมือง ทรอน เย็ม มีทาง รถไฟ ไป กรุง สต๊อกโฮล์มประเทศ สวิเดน ด้วย

วันที่ ๘ กรกฎาคม ๑๒๖ — เวลา เช้า พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร ประ พาศ โบถใหญ่ สร้างได้ ประมาณ ๑๐๐๐ ปี มาแล้ว แล เปน ที่ ราชา ภิเศก พระ เจ้า แผ่นดิน ทุก พระองค์ เปน โบถใหญ่ ที่ สุด ใน ประเทศ นอร เว ทำ ด้วย ศิลา อ่อน แบบ นอมันโกธิก แลโครินเธียน ปน กัน เครื่อง บูชา ตาม วัดใน ประ เทศ นี้ ไม่ มีรูป เยซูตรึง กาง เขน เหมือนใน ประเทศ อื่น ๆ ใช้แต่ เพียง รูป พระ ยืน หรือ นั่งโดย ปรกติ วัด นี้ กำลัง ปฏิสังขรณ์ อยู่ อีก ด้าน หนึ่ง ทำ เปน การ แรม ปี ใหญ่โต มาก คือ ต้อง กั้น ฝา นั่ง ร้าน แล มุง หลัง คา ด้วยไม้ โดย มิด ชิด ครอบ กำแพง แล หลัง คา ที่ กำลัง ซ่อม นั้นไว้ก่อน ถ้าไม่ ทำเช่น นั้น ถึง ฤดู หนาว คน ทำงาน กลาง แจ้ง ไม่ได้ เพราะ หนาว จัด ทั้งสิ้น น้ำแขง ก็ จะ ตก ลง มา ขัง อยู่ ทำให้ ของ ที่ ยัง ทำค้าง อยู่ นั้น เสีย ภายในโรง นั่ง ร้าน นั้น มีราง รถ บรร ทุก ศิลา แล เครื่อง จักร์ สำหรับ เลื่อย ตัด แล กลึง เสา ศิลา เพื่อง แล อื่น ๆ ทอด พระ เนตร์ วัด ทั่ว แล้ว ทรง รถ ประ พาศ บ้าน เมือง แล ร้าน ขาย ของ จน เวลา บ่ายโมง หนึ่ง เสด็จ กลับ เสวย พระกระยาหาร กลาง วัน ที่โฮเตล บริตาเนีย

เวลาบ่าย เสด็จ พระราช ดำเนิร ประ พาศร้าน แล้ว เสด็จ ที่ ตำบล เฟ่ยลด์ เซเตอร์ โดย รถ ม้า ทาง ประ มาณ ชั่วโมง หนึ่ง เสวย เครื่อง ว่าง ที่ นั้น

แล้ว เสด็จ กลับ เสวย พระ กระยาหาร ค่ำ ที่ โฮ เตล ตาม ทาง ที่ เสด็จ ใน ตอน บ่าย นี้ ภูมิ ประ เทศ งด งาม ยิ่ง นัก ใน ชั้น ต้น ทาง เลียบ น้ำ กุฟ้า ไป แล้ว ขึ้น เขา ไป ตาม ลำ น้ำ นิ เกล เวน หรือ น้ำนิต มี ฝาย กั้น เปน ชั้น ๆ หลาย แห่ง ขัง น้ำ ไว้ มาก จน แล ดู เหมือน หนอง หรือ ทเล สาบ แล้ว ไหล ตก ใน ฟยอด โฮ เตล เพยลด์ เซ เตอร์ ที่ เสวย เครื่อง ว่าง นั้น ตั้ง อยู่ บน เขา สูง กว่า ระดับ ทะเล เท่า ๆ กับ ฟล เซน โคล เลน แล เห็น ฟยอด แล เมือง ทรอน เย็ม ได้ แต่ไกล ที่ โฮเตล นี้ ชาว เมือง แลชาวต่างประเทศมาเที่ยว มาพัก ตลอด ปี ตาม ทาง ที่ไป มี บ้าน เรือน ราย ๆ ห่าง ๆ กัน โดย ตลอด ตาม ริม ทาง มี เก้า อี้ ตั้ง เปน ระยะ มี ผู้ คน มา เดิร เลน นั่ง เล่น มาก พอ เสด็จ กลับ ถึง โฮ่ เตล ที่ ประ ทับ แอดมิ ราล อิงกลฟิลด์ ผู้ บัญชา การ เรือ รบ อังกฤษ ยุเรตัส มา เฝ้า

ตอน ค่ำ เสด็จ พระ ราช ดำเนินโดย รถ ม้า ไป ทอด พระเนตร แก่ง น้ำ ตก ที่ ตำบล ฟิส เซลฟุ เวน ๒ แห่ง ทาง ประมาณ ๔๐ นาที ภูมิ ประเทศ ตาม ทาง งาม กว่า เมื่อ ตอน บ่าย มี ลักษณ เปลี่ยน อยู่ เสมอ ใน ตอน แรก เลียบ น้ำ กุฟ้า ขึ้นไป ตาม ทาง รถไฟ มี บ้าน เรือน แล ไร่ บน เนิน มาก แล้ว แยก จาก ลำ น้ำ กุฟ้า ไป เดิร ตาม ลำ ธาร อีก แห่ง หนึ่ง เข้า ป่า ซึ่ง สงัดเงียบ แล้ว ข้าม เนิน มา เลียบ ริม น้ำ กุฟ้า อีก จน ถึง โรง เตี้ยม ที่ ตำบล ฟิสเซลฟุเวน มี น้ำ ตก สูง ประ มาณ ๓๐ เมเตอร์ ตก ลง มา จาก ช่อง เขา ๒ ข้าง กว้าง ประมาณ ๑๐ วา น้ำ ตก ลง มา ตาม ผา สัก ๑ ชั้น เปน ฟอง แล ละออง ขาว น่า ดู น้ำ ก็ ไหล เชี่ยว มาก แล้ว เสด็จ ทอด พระ เนตร

น้ำ ตก เหนือ ขึ้นไป อีก แห่ง หนึ่ง ที่นี้ใหญ่งาม กว่า แห่ง ก่อน ขึ้นไป อีก น้ำไหล ลง มา จาก พื้น ที่ อัน สูง ชัน เปน ฝอย ปลิวไปไกล ตั้ง ๑๐๐ เมเตอร์ ข้าง หลัง น้ำ ตก เปน แนว เขา สูงใหญ่ มืด ครึ้ม แต่ไกล สี น้ำ กับ สี ภูเขา ข้าง หลัง ตัด กัน งาม ยิ่ง นัก แก่ง นี้ เดิม กว้าง ประมาณ ๒ เส้น เขา ว่า งาม กว่าเดี๋ยว นี้ แต่ เดี๋ยว นี้ แบ่ง กำลัง น้ำ ใช้ ทำไฟ ฟ้า เสีย ครึ่ง หนึ่ง ตาม ริม ฝั่ง ตรง ข้าม กับ โรง ทำ ไฟ ฟ้า มี ราง ไม้ กว้าง สัก ๒ ศอก เศษ สำหรับ ผาย ให้ ไม้ ขอน ลง ปล่อย ให้ ลง มา ทาง แก่ง เช่น แก่ง ก่อนไม่ได้ เพราะ เกรง ไม้ จะ หัก หรือ ฟาด โรง ทำไฟ ฟ้า ซึ่ง ตั้ง อยู่ ข้าง ฝั่ง ขวา แห่ง แก่ง ตามใต้ แก่ง เหล่า นี้ มี ปลา ซาลมัน ชุก ชุม มี คน มา ตก เบ็ด เสมอ

เวลา ๕ ทุ่ม ครึ่ง เสด็จ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง อัลเบียน พระยา วิสูตร โกษา มิส เตอร์ อา เชอร์ แล มิสเตอร์ โลเรนเซน กง สุล สยาม ณกรุง คริสติอา เนีย ได้ มา ส่งเสด็จ พระ ราช ดำเนิร แล้ว กราบ ถวาย บังคม ลากลับไป

เวลา ๒ ยาม เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร ออก จาก ท่า เมือง ทรอน เย็ม เรือ รบ อังกฤษ ใน บังคับ แอด มิ ราล อิง กลฟิลด์ ได้ ยิง สลุต ถวายคำนับ ๒๑ นัด

วันนี้ ทรง พระ กรุณาโปรด เกล้า ฯ พระ ราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ช้าง เผือก นิภาภรณ์ แก่ มิสเตอร์อา เชอร์ แล มงกุฎ สยาม มัณฑ นาภรณ์ แก่ มิสเตอร์ โลเรน เซน กง สุล สยาม ณกรุง คริสติอาเนีย ซึ่งได้ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร มา แต่ กรุง คริส ติ อาเนีย

ตอนที่ ๒๓๗

ในนอรเวฟยือด โดย เรือ อัลเบียน

วันที่ ๙ กรกฎาคม ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้ เรือ แล่น ออก จาก ทรอนเย็มฟยือด ทเล ราบ เหมือน เดิร เรือใน แม่น้ำ เวลา เช้าโมง ครึ่ง เรือ บ่าย ขึ้น ทาง ทิศ ตวันออก เฉียง เหนือ เลียบ ฝั่ง สแกนดิเนเวียน ถึง ที่ กว้าง มี ละลอก เรือ แคลง บาน ประตู ฟาด ของ ตก โครม คราม บ้าง เล็ก น้อย เวลา ๓ โมง เรือ เข้า เดิรใน เนโรซุนด์ เปน ช่อง แคบ ข้าง ขวา มือ เปน ฝั่ง ข้าง ซ้าย เปน เกาะใหญ่ น้อย ภูมิ ประเทศ ทั้ง ๒ ข้าง เปน เขา แล น้ำ ทั่วไป ภูเขา เหล่านี้ เปน เขา ศิลา ล้วน ลาด ๆ ไม่ มี ต้นไม้ ใหญ่ เลย มี แต่ หญ้า บ้าง เล็ก น้อย ดู ลักษณะ ภูเขา คล้าย กับ ฝั่ง ทเล แดง มาก มี นก นาง นวล บิน ตาม เรือ แล ร้อง เสียง เหมือน นก บุ้ง แต่ ภูมิประเทศ งดงาม กว่าใน ทเล แดง มาก เพราะ ช่อง น้ำ แคบ แล เห็น ฝั่ง ทั้ง ๒ ข้างได้ถนัด ทั้ง มี ชะเงิก ชะงาก เปน ภูเขา ขึ้น ซ้อน ๆ กัน รูป เขา เปลี่ยน แปลก กัน อยู่ เสมอ ทั้ง มี บ้าน ราษฎร ตั้ง ราย ๆ กัน อยู่ ตลอดไป แล อากาศไม่ ร้อน แสง แดดไม่ แปลบ ปลาบ เข้า ตา เหมือน ที่ใน ทเล แดง คำ ว่าซุนด์ นั้น ผิด กับ ฟยือด เพราะ ซุนด์เปน ร่อง น้ำ ที่ ลึก เรือ ขนาด ใหญ่ เดิรได้ ใน ระหว่าง เกาะ กลาง ทเล แล ฝั่ง ส่วน ฟยือด นั้นเปน ช่อง ทาง ซึ่ง น้ำ ทเล ตาม เข้าไปใน แผ่นดิน ตาม ที่ ราบใน ระหว่างเขา แล ตาม ชาย ทเล มี บ้าน คน หา ปลา ราย ๆ กัน อยู่โดด เดี่ยว ห่าง ๆ กัน คน แถบนี้

หา ปลา เปน พื้น ทำ ปลา แห้ง ส่ง ออกไป ขาย ต่าง ประเทศ เปน อัน มาก น่า ปลา ชุม นั้น คือ น่า หนาว ปลา หนี คลื่น ใหญ่ แล น้ำแขง จาก ที่ ต่าง ๆ มา รวม กัน อยู่ใน ฟิยอด เหล่านี้ ตาม ทาง มี เรือ หา ปลา ใหญ่ น้อย ตลอด ไป ร่อง น้ำ บาง แห่ง แคบ บาง แห่ง กว้าง เปน ตะลอก เล็ก น้อย แต่ไปไกล ๆ มี ภูเขา สูง น้ำแขง เกรอะ ขาว อยู่ บ้าง เวลา เที่ยง ผ่าน เกาะลิกา ซึ่ง ตั้ง อยู่ใน ระหว่าง ลติจูด เหนือ ๖๕ ดีกรี ๗ มินิต กับ ลองกิจูด ตวันออก ๑๑ ดีกรี ๔๙ มินิต เวลา บ่าย ๒ โมง ทอด สมอ น่า เกาะ ทอร์ก ฮาต เด็น เสด็จ โดย เรือไฟ ฟ้า เล็ก ขึ้นไป ทรง พระ ดำเนิร บนเกาะ ประมาณ ๒ ชั่วโมง บน เกาะ นี้ มี คน หา ปลา อยู่ บ้าง เขา เลี้ยง โค สำหรับ รีด นม บริโภค ปลูกผัก แล มัน บ้าง เล็ก น้อย บน เกาะ เปน ศิลา แล เขา ตาม หว่าง เขา เปน ทาง น้ำ พื้น เปน สนุ่น อ่อน ๆ สนุ่น นี้ เขา แซะ ขึ้น กอง ตากไว้ เหมือน จอม ปลวก สำหรับ ให้ โค กิน ใน ฤดู หนาว , ซึ่ง หา หญ้า สด ไม่ได้ บน เขา มี ถ้ำ ยาว ประมาณ ๓๐๐ เมเตอร์ เปน ถ้ำ ทลุ โดย ธรรมชาติ แต่ จาก ข้าง หนึ่ง เห็น ตลอด เปน ช่อง ทลุไป อีก ข้าง หนึ่ง ปาก ถ้ำ อยู่ บน เขา สูง มาก ทาง เดิร ซอก แซก ขึ้นไป ตาม ร่อง น้ำ ชื้น และ เยือก เย็น เหมือน ตง เวลา บ่าย ๔ โมง เสด็จ ประทับ เรือ พระที่นั่ง ใช้ จักร ขึ้น เหนือ ต่อไป เวลา ก่อน ยาม หนึ่ง ผ่าน เกาะ เจ็ดพี่น้อง คือ เปน ภูเขา สูง ยาว มี ยอด เรียง เปน แถวเดียวกันทั้งเจ็ด ข้างน่า เขา นี้ มี เนิน เขียว ฉอุ่ม มี บ้าน เรือน มาก เวลา ๒ ยาม เรือ เดิร เข้า เขตร มหา สมุทร์ อาร์กติก

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๑๒๖_ รุ่งเช้าเรือเข้าในซอเต็นฟยอด ลักษณภูมิประเทศแปลกกว่าเมื่อตอนเช้าวันก่อน คือภูเขาสูงขึ้น มียอดแหลม ๆ หลายร้อยยอด เปนรูปแปลก ๆ ต่าง ๆ กัน มีสโนน้ำแขงค้างอยู่บนยอดเขาเปนอันมาก ดูงดงามดังรูปเขียน มีบ้านหาปลาตั้งอยู่ตามชายทเลเปนหมู่ ๆ ทุกย่าน ทเลเปนอ่าวเปนซะวากลึกซึ้งเข้าไปในแผ่นดิน แลเห็นหมู่เกาะโลโฟเต็นข้างทิศตวันตก ได้แต่ไกล เกาะหมู่นี้แต่ครั้งโบราณเล่าฦๅกันว่าร้ายกาจนัก เรือใดหลงเข้ามาแล้วน้อยลำที่จะกลับออกไปได้ แต่เดี๋ยวนี้ได้ตรวจร่องน้ำเลอียดเรือเดิรไปมาได้สดวก มีชาวประโมงตั้งบ้านเรือนอยู่หลายพัน เวลา ๒ โมงเช้า เรือพระที่นั่งทอดสมอที่น่าเมืองโบดือ เปนเกาะตั้งอยู่ในระหว่างลติจูดเหนือ ๖๗ ดีกรี ๑๗ มินิต มีพลเมืองประมาณ ๕๐๐๐ ที่เมืองนี้ในระหว่างเดือนมิถุนายนกับกรกฎาคม แลเห็นแสงอาทิตย์อยู่เสมอ ชาวเมืองหาปลาแลทำปลาแห้งส่งออกไปขายต่างประเทศ เมืองตั้งอยู่ชายเขาใหญ่ มีเกาะมีเขาโดยรอบ เปนท่าเลอันงดงาม เย่าเรือนปลูกตั้งแต่บนเนินชายเขาลงมาจดฝั่งทเล เปนเรือนไม้โดยมาก ตามริมน้ำมีโรงรับแลส่งปลา เปนโรงฝากระดานขนาดใหญ่ เสาอยู่ในน้ำสูง ๆ ดูคล้ายกับเมืองไทยมาก แต่จะอ้างว่าเหมือนที่หนึ่งที่ใดก็ยาก ท่าขึ้นบกเปนสพานลาด กว้างคล้ายปากน้ำโพ มีเรือนปลูกเปนแถวขวางตามฝั่งน้ำ ถนนใหญ่สายเดียวทำนองตลาด

ปากน้ำโพ แต่ ถนน กว้าง แล ดี กว่า มี สนาม ย่อม ๆ กลาง เมือง ด้วย
มี ร้าน ขาย ของ ทุก หน ทุก แห่ง ถึง เปน เมือง เล็ก ก็ ยัง มี โฮเตล ที่ พัก
สำหรับ คน ไป มา มี วัด แล หอ คอย เปน ของ เก่า เวลา ๔ โมง เศษ
พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ประพาศ บ้าน เมือง ผู้ คน มาก
แต่ง กาย เรียบ ร้อย ดี ไม่ สกกระปรก เปน การ แสดง ให้ เห็น ได้ ว่า ชาว เมือง
ถึง โดย ว่า อยู่ มุม โลก ข้าง เหนือ ไกล จาก เมือง อื่น ๆ มาก ก็ บริบูรณ์
มั่ง คั่ง ไม่ ยาก จน เข็ญใจ ระยะ ทาง จาก เมือง ทรอนเย็ม ถึง เมือง โบดือ
๓๐๘ ไมล์ เวลา ๕ โมง เศษ เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ สู่ เรือ พระที่นั่ง
แล้ว ถอน สมอ แล่น ขึ้น เหนือ เข้า ช่อง เวสต์ฟียอด ต่อไป ระหว่าง ๒ ทุ่ม
กับ ๔ ทุ่ม ผ่าน ช่อง เจโลซุนด์ มี เขา สูง งาม ยอด สูง แหลม สโน ลาด
ขาว ไป ทั้งนั้น เวลา นี้ ฝน ตก ประปราย หมอก ลง บ้าง หมอก นั้น มืด
คลุ้ม อยู่ กลาง เขา ตาม ชาย เขา ลง มา จน ถึง ฝั่ง ทเล มี บ้าน เรือน หนา
ตา ขึ้น บน ยอด เขา แล เห็น แต่ สโน ขาว อยู่ เหนือ หมอก น่า ดู นัก
ตาม แถว นี้ มี ต้น ไม้ ขนาด ๗ ศอก ๑๑ ศอก ขึ้น ชิด กัน เปน ป่า แล มี ที่
ทำ ไร่ นา บริบูรณ์ ขึ้น ตาม ซอก เขา บาง แห่ง มี ถ้ำ ธาร น้ำ ตก ลง มา
แล เห็น เปน ทาง ขาว แต่ ไกล ภูมิ ประเทศ ใน วัน นี้ เปลี่ยน แปลง อยู่ เสมอ
บัด เดี๋ยว เรือ เข้า เดิร ใน ที่ แคบ ทเล ราบ บัดเดี๋ยว ออก ใน ที่ กว้าง มี ละลอก
บ้าง เล็ก น้อย บัด เดี๋ยว ถึง ที่ เปลี่ยว บัดเดี๋ยว พบ หมู่ บ้าน ติด ๆ กัน
ไป ไม่ ได้ ขาด ระยะ บัดเดี๋ยว เปน เขา ศิลา สูง ชัน เกลี้ยง มี แต่ สโน บัดเดี๋ยว

BANGKOK

เห็นเขาเรียว มีหญ้าต้นไม้เต็มไป รูปภูเขาก็แปลก ๆ กัน แลดูไม่เบื่อตาเลย วันนี้ดวงอาทิตย์ลับพ้นทเลลงไปเวลา ๕ ทุ่ม แต่มีแสงสว่างอ่านหนังสือได้ตลอดคืน

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๑๒๖— เมื่อคืนนี้พอเวลา ๒ ยาม พระอาทิตย์ขึ้นแจ่มเหนือระดับน้ำเต็มดวง สักประเดี๋ยวหนึ่งก็ลับเข้าในกลีบเมฆแลบังเขาอีก เวลา ๓ ยาม เรือเดิรในช่องไรโมสตรอม ร่องน้ำแคบน้ำเชี่ยว ๑๐ ทุ่ม ๔๐ นาที ผ่านเมืองตรอมซอ ซึ่งเปนเมืองใหญ่เมืองหนึ่งในทิศเหนือ รองเมืองทรอนเย็มลงมา ตอนเช้าวันนี้อากาศมืดคลุ้มหมอกมาก หนาวจัด มีคลื่นหนัก เพราะเรือเดิรในที่กว้าง หมอกลงมาคลุมอยู่บนยอดเขา ตัดยอดเขาจนป้านราบเหมือนกับโต๊ะ เวลาเที่ยงเรือเดิรในช่องโซโรซุนด์ ระหว่างเขาแลเกาะ คลื่นสงบ อากาศค่อยแจ่มใสขึ้นเล็กน้อย คำนวณได้ว่าเรืออยู่ในระหว่างลติจูดเหนือ ๗๐ ดีกรี ๒๖ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๒๒ ดีกรี ๓๓ มินิต เวลา ๓ โมงครึ่งทอดสมอน่าเมืองฮาเมอเฟสต์

เมืองฮาเมอเฟสต์นี้ เปนเมืองซึ่งตั้งอยู่เหนือที่สุดในโลก อยู่ในระหว่างลติจูดเหนือ ๗๐ ดีกรี ๔๐ มินิต ๑๑ สกันด์ กับลองกิจูดตวันออก ๒๓ ดีกรี ๔๕ มินิต ๒๕ สกันด์ สร้างเมื่อปี ๑๗๘๗ เดี๋ยวนี้มีพลเมือง ๒๒๐๐ ที่เมืองนี้ ในระหว่างวันที่ ๑๓ พฤษภาคมกับวันที่ ๒๙ กรกฎาคม แสงอาทิตย์ส่องอยู่เสมอ ไม่มีเวลากลางคืน แต่ในระหว่างวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน

กับ วัน ที่ ๒๓ มกราคม ก็ มืด เสมอ ไม่ ได้ เห็น ดวง อาทิตย์ เลย แต่ มีไฟฟ้า จุด สว่าง ทั้ง เมือง เมือง ตั้ง อยู่ เชิง เขา สูง ชัน มี ถนน ใหญ่ สาย เดียว แล มี บ้าน เรือน ทั้ง ๒ ข้าง ทำนอง เดียว กับ เมือง โบดือ- แต่ จะ ครึก ครื้น กว่า สัก หน่อย เปน เมือง ค้า ปลา เหมือน กัน มี เรือไฟ เรือใบ มาส่ง มารับ ปลา จอด อยู่ใน อ่าว เปน อัน มาก ตรง แหลม ปาก อ่าว มี ป้อม เล็ก อยู่ แห่ง หนึ่ง ดู เปน สิ่ง ที่ มีไว้ ดู เล่น เห็น จะไม่ได้ คิด สร้าง ไว้ เพื่อ ประโยชน์ ใน การ ป้อง กัน อันใด นัก บรรดา เรือ ค้า ปลา ต่าง ๆ นั้น เปน เรือ ชาวรูเซีย เปน อัน มาก ข้าม มา จาก เกาะ สปิดเซอ เบอเกน แล มา จาก นอทเคป บน ยอด ผา ซึ่ง อยู่ ข้าง หลัง เมือง นั้น มี เรือน สำหรับ ขึ้นไป เที่ยว เล่น แล ดู ดวง อาทิตย์ แล เห็น ภูมิ ประเทศ ข้าม อ่าว ข้าม เขาไปได้ ไกล ระยะทางจากเมือง โบดือ ถึง เมืองฮ่าเมอเฟสต์ ๓๑๒ ไมล์ ระหว่าง บ่าย ๒ โมง ครึ่ง กับ ๔ โมง ๔๕ นาที พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ จาก เรือ พระที่นั่ง ทรง พระ ดำเนิร ประพาศ เมืองฮ่าเมอเฟสต์ แล ทรง ฉาย พระ รูป (เพราะ เมืองนี้ เปน ตำบล ที่ อยู่ เหนือ ที่ สุด ที่ มี ห้าง ถ่าย รูป ต่อ นี้ ขึ้นไปไม่ มีที่ไหน อีก) เวลา บ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที ถอน สมอ เรือ พระที่นั่งใช้จักร์ออกจากท่าเมืองฮ่าเมอเฟสต์ บ่าย ขึ้น เหนือ อีก ต่อไป ใน ตอนนี้ไม่ใคร่ มี บ้าน ช่อง แต่ ปลา ชุม ยิ่ง นัก พบ เรือ หา ปลา แล่นไปไป มาไม่ได้ ขาด ตา นับ ลำไม่ ถ้วน ช่อง ที่ เรือ เดิรออกจะกว้างขึ้น ถูก คลื่น ใต้ น้ำเปนระยะไปบ่อย ๆ แต่ไม่ร้ายแรง นัก ภูเขา ก็ ค่อน ข้าง จะ เตี้ย ลง ยอด บ้าน มี สโน น้ำ แขง เกรอะ อยู่ ต่ำ ๆ

อากาศอยู่ข้างหนาวจัด เวลาย่ำค่ำเศษ เรือแล่นพ้นหมู่เกาะต่าง ๆ เดิรเลียบฝั่งไปในมหาสมุทรอาร์กติก คลื่นจัด เรือโคลงมากขึ้น อากาศมัวมีเมฆบังดวงอาทิตย์อยู่เสมอ แลไม่เห็นดวงอาทิตย์เลย เวลา ๒ ทุ่มถึงเกาะเจ็มเซอ เปนผาสูงชัน มีช่องมีถ้ำในเขานั้นเปนอันมาก มีแหลมชื่อเจ็มเซอโตเรน เปนศิลาสูงตรงโดดเด่นเหมือนกับกระโจมไฟหรือเจดีย์ ในเขานี้มีนกต่าง ๆ มาอาไศรยอยู่เปนอันมาก พอเรือถึงเกาะก็ผ่อนแล่นช้าลง เปิดแตรให้เสียงก้อง นกตกใจบินออกจากช่องในภูเขา ขึ้นไปร่อนกลุ้มอยู่บนอากาศเปนหมู่ ๆ บ้าง เกาะอยู่ตามผาน่าถ้ำบ้าง บินวนอยู่ตามปากถ้ำบ้าง บินหนีลงไปมุดน้ำแลลอยเปนแพอยู่ในน้ำบ้าง นกทั้งแล่นบินเกลื่อนกลาดตามน่าเขาดูแต่ไกลเหมือนกับแมลงเม่า เสียงร้องแลเสียงปีกเซงแซ่ มีนกหลายอย่าง ล้วนเปนนกทเลกินปลาทั้งสิ้น มารวมกันอยู่มากมาย เพราะที่นี่มีปลาชุมนัก ปลาใหญ่น้อยหนีคลื่นใหญ่จากมหาสมุทร์มาแอบแฝงอยู่ นกเหล่านี้มีผู้มาจับเปนเวลาทุกปี ตัวนกแลฟองบริโภคได้ ขนก็ใช้ทำสิ่งของต่าง ๆ ได้ แต่การที่จะขึ้นไปจับนกบนน่าผาแลในซอกถ้ำนั้น แลดูเหมือนว่าจะไม่มีทางขึ้นไปได้ เขาใช้ห้อยตอกแลเหนี่ยวตัวขึ้นไปทำนองหมอผึ้งในประเทศสยาม เวลา ๔ ทุ่ม ๓๐ นาที ถึงนอทเคป (แหลมเหนือ) เรือเดิรอ้อมไปอาไศรย

ที่ กำบัง ที่ใน ช่อง ฮ่อนนิง สวาก หลัง เกาะมะเกอรวน คือ เกาะ นอทเคป นั้น เอง เวลา ๒ ยาม ๓๐ นาที ทอด สมอ พัก แรม วันนี้ อากาศ หนาว จัด กลาง แจ้ง ปรอท ๔๐ ดีกรี ฟาเรนไฮต์ ใน ร่ม ประมาณ ๕๐ ดีกรี

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาโมงเช้า เรือ พระที่นั่งใช้จักร์ ออก จาก ที่ พัก แรม เวลา ๓ โมง ๑๕ นาที ทอด สมอ ใน อ่าว ข้าง ทิศตวันออกแห่งนอทเคป เวลาก่อน ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย เรือ ลอนช์ ไป ขึ้น ฝั่ง เสด็จ ขึ้นไป บน แหลม สูง ประมาณ ๓๒๐ เมเตอร์ เขา นั้น เปน ศิลา ปูน อ่อน ๆ ชัน มาก มี รอย น้ำ แขง แล สโน ละลายไหล ลง กัด ทาง ลง มา เปน ซอก เปน เหว กว้าง บ้าง แคบบ้าง เปน อัน มาก ทาง ที่ยัง มี สโน แล น้ำ แขง เกรอะ อยู่ก็มี ที่ น้ำ แขง ละลายไหล ลง มา เปน สาย น้ำ ตก ก็มี ทาง เดิร ลำบาก มาก กว้าง ฉเพาะ ค่าย ขึ้นไปได้ ยิ่ง ขึ้นไป สูง ยิ่ง ชัน หนัก ขึ้น จน เกือบ จะ เปน น่า ผา ต้อง ตัด ทาง เปน พื้น เดื่อย ขึ้นไป หลาย ทบ มีศิลา ลอย ก้อน กลม ๆ เล็ก ๆ เปน อัน มาก เหยียบ พลาด กลิ้ง ลง มา ต้อง ขึง เชือก เปน ราว โยง ขึ้นไป ตาม ริม ทาง สำหรับ เหนี่ยว ตัว ขึ้นไป บาง แห่ง ถึง ต้อง กราน ขึ้น ขึ้นไป ประมาณ ชั่วโมง ๑ ถึง ยอด แล้ว เดิรไปบน ที่ ราบ มี ที่ ลุ่ม ดอน ทาง น้ำ แขง ขัง แล ละลายไหลไป เปน แอ่ง ๆ หลาย แห่ง เสด็จ ขึ้นไป อีก ประมาณ ๒๐ นาที ถึง ปลาย แหลม เปน น่า ผา สูง ชัน ตกทเล แล ลง มาใจ หวิว ๆ น่า กลัว แต่ไม่ เห็น เชิง ผา เพราะ ชัน มาก นัก

ชะโงก ลงไปไม่ได้ ตรง แหลม นี้ มีเสาศิลา ซึ่ง พระเจ้า ออสการ์ ที่ ๒ พระเจ้า แผ่นดิน สวิเด็น ได้ เสด็จ มา ทรง จาฤก พระนามไว้ แต่ เมื่อ ประเทศ น้อรเว ยัง รวม อยู่ กับ สวิเด็น กับ กอง ศิลา ซึ่ง พระเจ้า เยอรมันแอมเปรอ มา กองไว้ เปน ที่ รลึกใน การ ที่ พระองค์ ได้ เสด็จ ขึ้น มา ถึง พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ได้ ทรง จาฤก อักษร พระนาม ย่อไว้ บน ศิลา ก้อน ใหญ่ ซึ่ง อยู่ บน แหลม นั้น แล้ว ประทับ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน ที่ปะวีเลียนศาลาที่พัก ที่หัวแหลม เปนศาลาไม้ย่อม ๆ มีคนเฝ้าอยู่คนหนึ่ง มี ขาย เปน ไปรสนีย์ บัตร์ แล สิ่ง ของ เด็ก น้อย ขาย พนักงานรักษาศาลานี้ รัฐบาล จัด มา อยู่ ประจำในฤดูร้อนระหว่างเทศกาลที่ มีคนมาเที่ยวบนแหลมนี้ น่า หนาว ทิ้ง ร้างไม่มี คน ครั้น เสวย แล ทรง จาฤก พระนาม แล้ว เสด็จ กลับ ลง มา ตาม ทาง เดิม ถึง เรือ พระที่นั่ง เวลา บ่าย ๒ โมง ครึ่ง

แหลม นอทเคปนี้อยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๗๑ ดีกรี ๑๐ มินิต ๔๐ สกันด์ กับ ลอง กิจูด ตวันออก ๒๖ ดีกรี ๓๙ มินิต เปน แหลม สุด หล้า แห่ง ทวีป ยุโรป ข้าง ทิศ เหนือ บน แหลม นั้นไม่มี ต้นไม้ เลย มี แต่ หญ้า เกรียน ๆ เท่า นั้น ใน การ ที่ พระบาท สม เด็จพระ เจ้า อยู่ หัวได้ เสด็จ พระราช ดำเนิร มา ถึง ที่ นี่ นั้น ควร นับ ว่า เปน พระ อภินิหาร อัน ประเสริฐ เลิศ ยิ่ง ชาว สยาม ยังไม่มี ผู้ ใดได้ มา ถึง ที่ นี่ เลย แต่ พระเจ้า แผ่นดินใน ทวีป ยุโรป ก็ น้อย พระองค์ ที่ ได้ เสด็จ ขึ้น มา ถึง เวลา บ่าย ๓ โมง ครึ่ง เรือ พระ ที่ นั่งใช้ จักร ออก จาก นอทเคป กลับ ลง มา ทาง ทิศ ใต้ เวลา บ่าย ๕ โมง ครึ่ง ผ่าน เกาะ เย็มเซอ นายเรือ ยิง ปืน เสียง สนั่น ก้อง กังวาฬ

ดังฟ้าร้อง นกแตกตื่นออกมามากมายกว่าเมื่อวันวานนี้เปนอันมาก เวลา ๒ ทุ่ม ๔๐ นาทีถึงเมืองฮาเมอเฟสต์ ระยะทางระหว่างนอทเคปกับฮาเมอเฟสต์ ประมาณ ๒๐ ไมล์

เวลา ๔ ทุ่ม ๓๐ นาที เรือพระที่นั่งถอนสมอใช้จักรออกจากฮาเมอเฟสต์ ไปทอดสมอในที่กว้าง เพื่อทอดพระเนตรดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงคืน วันนี้อากาศแจ่มใสดี เวลาเที่ยงคืนแลเห็นดวงอาทิตย์ได้ถนัด ดูเหมือนราวสักบ่าย ๔ โมงครึ่งในประเทศสยาม ในระหว่างเดือนมิถุนายนกับเดือนกรกฎาคมนี้ ดวงอาทิตย์ไม่มีเวลาตกเลย เวลา ๒ ยามเปนเวลาที่ลงต่ำที่สุด แลเริ่มขึ้นใหม่ คืออยู่สูงจากเชิงขอบฟ้า ๒ ดีกรี ๔๘ มินิต แลอยู่ตรงทิศเหนือ แล้วลอยอ้อมขึ้นไปทางทิศตวันออกทีละน้อย จนเวลาย่ำรุ่งดวงอาทิตย์อยู่ตรงทิศตวันออก แล้วลอยอ้อมไปอีก เวลาเที่ยงอยู่ตรงทิศใต้สูงกว่าเชิงขอบฟ้าประมาณ ๒๐ ดีกรี แล้วลดอ้อมลงมาทางทิศตวันตก เวลาย่ำค่ำอยู่ตรงทิศตวันตก เวลา ๒ ยามมาอยู่ตรงทิศเหนืออีก แสงอาทิตย์ไม่ร้อนแรงนัก พอเพ่งดูได้คราวละ ๕ วินาที ไม่ทันแสบตากี่มากน้อย ในระหว่างเวลาตั้งแต่ ๒ ยามแล้วจนถึงเที่ยงนั้นแสงอาทิตย์แจ่มใสสว่างกว่าในระหว่างเวลาเที่ยงจนถึง ๒ ยาม เพราะว่าเปนตอนเช้า พระอาทิตย์ขึ้นสูงเสมอไป ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทอดพระเนตรดวงอาทิตย์ในเวลาเที่ยงคืนถึง ๒ ครั้ง

ใน ชั่ว เวลา ๓ ราตรี นั้น เปน พระ บุญญา ภินิหาร อัน มหัศจรรย์ มี ผู้ ตั้ง ใจ มา คอย ดู ดวง อาทิตย์ เวลาเที่ยงคืนที่นอทเคปแล ใน แถบนี้ ครั้ง ๗—๘ วัน แต่ไม่ได้เห็น สมความ ปราถนา เลย เปน อัน มาก เพราะ มัก จะ มี เมฆ หมอก บัง เสีย เสมอ ๆ ภายหลัง รอ อยู่ อีก ต่อไปไม่ได้ก็ ต้อง หัน หัว เรือ กลับ ครั้น ทอด พระเนตร์ แล ทรง ฉาย รูป ดวง อาทิตย์ แล้ว เรือ พระที่นั่ง ใช้จักร์ กลับไป ทอด สมอ ประทับ แรม ที่ เมืองฮาเมอเฟสต์

วันนี้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ของ ที่ รฤก แก่ พระยาชลยุทธโยธินทร์ แล มิสเตอร์ อีลเบิส กับ เหรียญราชรุจิ แก่ช่างไม้ แล กระลาสี ประจำ เรือ พระที่นั่ง ๕ คน ที่ได้ โดย เสด็จ พระราช ดำเนิร ขึ้นไป บน นอทเคป แล ทำน่า ที่ ต่าง ๆ โดย กำลัง ตั้ง ใจ องอาจเข้มแขง

วัน ที่ ๑๓ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๕ โมง ครึ่ง เรือ พระ ที่ นั่ง ถอน สมอ แล่น ออก จาก ท่า เมือง ฮาเมอเฟสต์ ลง มา ทาง ทิศใต้ อากาศ แจ่มใส แดด สว่าง ดี ไม่ ใคร่ มี ลม แล ไม่ หนาว เวลา บ่าย ๒ โมง ๓๐ นาที ผ่าน เกาะ ลอบ เปิน สวน กับ เรือ โฮเฮนโซเลิน เรือ พระ ที่ นั่ง ของ เยอรมันเอมเปรอ ซึ่ง แล่น ขึ้น ไป นอทเคป มี เรือรบกับเรือ ไตบีโด ตาม แล แซงไป ๒ ลำ เวลา บ่าย ๕ โมง ถึง ปากช่องซิงเกลิ้น แลดูแต่ไกล เปน ช่อง เล็ก แคบ ใน ระหว่าง เขา ดู เหมือน ว่า เรือ จะ แล่น เข้า ไม่ ได้ แล เห็น ยอด เขา เปน รูป ต่าง ๆ เปน ทิว เปน พืด ซับซ้อน กัน อยู่ ข้างหลังช่อง มี น้ำ แขง (เกลเซีย) แล สโน ดาด ขาว เต็มไป ทุก ยอด แลเข้าไปใน ช่อง เหมือน กับ ฉับแล แก้ว คั่น อยู่ หลาย ชั้น ต่อ เมื่อ เข้า ไป ถึง ปาก ช่อง จึ่ง

แล เห็น ว่า ช่อง นั้น กว้าง มาก หาก แต่ เหลี่ยม เขา ที่ ปาก ช่อง ซ้อน กัน อยู่ ดู แต่ ไกล จึ่ง เห็น ว่า แคบ เหลือ เกิน พ้น ช่อง ซึ่ง เกลื่น แล้ว ออก ที่ กว้าง เรียก ว่า กร๊ากซุนด์ แล้ว เลี้ยว เข้า ไป ใน ลุงเก็นฟ๊ยอด ใน ฟ๊ยอด แล ซุนด์ เหล่านี้ มี ช่อง ทเล แยกย้ายไปใน ทิศ ต่าง ๆ เปนอันมาก ถ้าไม่ ชำนาญ การ เดิร เรือ ใน ทาง แถบ นี้แล้ว จะ เปน การ ลำบาก ที่ สุด บรรดา ภูเขา ใน แถบ นี้ เปน ศิลา อ่อน ยุ่ย สูง ชัน รอย น้ำแขง กัด เปน รูป ต่าง ๆ ด้าม ข้าง เขา เปน ริ้ว มะเฟือง ตาม ยอด เขา มี สโน แล เกลเชีย คือ น้ำ แขง ค้าง อยู่ เปน แผ่น ใหญ่ หนา สี เขียว อ่อน ใส ดัง มรกฎ ที่ น้ำ แขง กำลัง ละลาย ไหล ลง มา เปน น้ำ ตก แล ลำธาร ก็ มี พอ เรือ แล่น เข้า มา ใน ช่อง ลุงเก็นฟ๊ยอด ก็ รู้สึก ลมเย็น เพราะ อยู่ใน ระหว่าง เขาอันเต็มไป ด้วยน้ำแขง บรรดา ภูเขา ซึ่ง เปน รูป แล ยอด ต่าง ๆ นั้น เปน เพราะ กำลัง น้ำ แขง เบ่ง แล ไหล เซาะ ลง มา ทำลาย รูป เดิม เสีย เขา บาง แห่ง สังเกต ได้ ถนัด ว่า เดิม คง เปน เขา ใหญ่ รูป ป้อม ๆ กลม ๆ ขึ้น ไป ตั้ง แต่ เชิง เขา จน ถึง ยอด ภายหลังสโน แลน้ำแขงตกลงมา ติด เกรอะ อยู่ บน ยอด ทำให้ เปนหลุมเล็ก ๆ แล้ว ละลาย ไหล ลง มา เปน ซอก ทาง น้อย ๆ ต่อ นาน ๆ เข้า ข้าง บน เลย กลาย เปน หลุมใหญ่ ภูเขา แตก ออก เปน สาม ยอด สี่ ยอด มี ทาง น้ำ ไหล ลง มา แล้ว กลาย เปน ลำธาร หนัก เข้า เลย เปน ฟ๊ยอด น้ำ ทเล ไหล ขึ้น มา ถึง เขา บาง ลูก ที่ เปน โพรง หรือ หลุม อยู่ ข้าง บน แต่ยัง ไม่ ทัน แยก ยอด ก็ มี ที่ แยก ออกไป หลาย ยอด จน เกือบ จะไม่รู้ สึก ว่า เดิม เปน ภูเขา ลูก เดียว กัน ก็ มี ที่ น้ำ กัด ฝาน ยอด ออก ไป เปน น่า ผา แหลม

ข้าง หนึ่ง อีก ข้าง หนึ่ง ลง เปน รูป เดิม ลาด ๆ แล เห็น ได้ โดยง่าย ว่า เดิม เปน เขา เดียว กัน ก็ มี งด งาม น่า พิศ น่า ชม ยิ่ง นัก ตามเชิงเขาเหล่านี้ ถ้า ที่ ใด ราบ สัก หน่อย ก็ มี คน หา ปลา มา ตั้ง บ้านเรือนอยู่ แล มัก มีหญ้า ขึ้น เขียว ตัด สี กัน กับ น้ำ แขง งด งาม เหลือ ที่จะ พรรณา พอ เรือ เดิร ถ้ำ ปาก ช่อง เข้า มา สัก ประเดี๋ยว หนึ่ง แล้ ดู ไป โดย รอบ เปน ภูเขา ล้อม หน้า ล้อม หลัง ดู เหมือน เรือ เดิรอยู่ใน ทเล สาบ

เวลา ๑ ทุ่ม แล เห็น ภูเขาใหญ่ ยอด ราบ ขาว เต็ม ไป ด้วย น้ำ แขง ขวาง หน้า อยู่ หลาย ชั้น แล้ว เรือ เลี้ยว เข้า มาทอดสมอ อยู่ที่ ตำบลฤงเก็น ตำบล นี้ มี บ้าน เรือน ปลูก ราย กัน บ้าง เปนหมู่กัน บ้าง สัก ๑๐๐ หลัง เรือน มี เสา ธง ปัก อยู่ น่า เรือน แทบ ทุก หลัง เปน เรือน ฝา กระดาน เล็ก ๆ ทา สี ขาว บ้าง แดง บ้าง ดูสอาด ตัด สี กับ พื้นดิน อันเปน สีเขียว ดูงามมาก ถึง เปน ตำบล เล็ก ก็ จริง แต่ ยัง มีโทรเลข มาถึง แลทำถนนไป ตามชายน้ำ หว่าง เขา แน่น หนา รถ เดิร ได้ ทั่ว มี เรือ เมล์ แล่น ไป มา ติด ต่อ กับ เมือง แล ตำบล อื่น ๆ เสมอ ตำบล นี้ ตั้ง อยู่ ใน ภูมิประเทศ อัน งด งาม อย่าง ยิ่ง อยู่ ใน อ่าว เปน กัน ฤง มี เขา บัง เปน ลับแล เรือ เดิร เข้า มา จน ใกล้ ก็ ยัง แล ไม่ เห็น จน เข้า มา ถึง น่า หมู่ บ้าน ที เดียว จึง เห็น มีภูเขา กั้น เปน กำแพง อยู่ หลาย ชั้น ชั้น บน เปน เขา สูง ตั้ง ๔๐๐๐—๕๐๐๐ ฟิต ยอด เปน เกลเซีย ไหล่ เปน สีใน ขาวดาด ถัด เขา สูง เหล่านี้ ลง มา ยัง มี ภูเขาเขียว กั้น อีก ชั้น หนึ่ง เปน ป่าไม้เบ็ช เต็ม ไป ทั้ง เขา มี ทาง น้ำ ตก จาก ที่ สูง แล เห็น แล ได้ ยิน เสียง ถนัด ถัด ลง มา เปน เนิน ลาด มี หญ้า แลไร่ เขียว

ราษฎร ปลูก เย่าเรือน อยู่ ตาม ชาย น้ำ แล ใน ถแวกเขา แล ดู ข้าม หมู่ บ้าน ใน ถแวกเขาไป เปน ช่อง ประตู ผา หว่าง เขา สูง ชั้น ยอด แหลมตั้งตระหง่าน ๒ ข้าง หว่าง กลาง เปน ทาง ลาด ตรง ขึ้นไป แล เห็น ยอด เขา ชั้นใน ข้าง หลัง ๆ เปน พื้น ราบโล่งเตียน เต็มไป ด้วย น้ำแขง ต่อ กับ ท้อง ฟ้า สี ขาว แจ่ม งด งาม ใน อ่าว นี้ เกาะ เล็ก น้อย หญ้า เขียว ฉอุ่ม แล มี บ้าน เรือน ตั้ง อยู่ ห่าง ๆ กัน ประทับ แรม ที่ ตำบล ดุงเก็น ราตรี ๑ ระยะ ทาง ระหว่าง ฮาเมอเฟสต์ถึง ตำบล ดุงเก็น ๑๐๗ ไมล์ ที่ ดุง เก็น มี พวก แล็ป มา ตั้ง กระโจม อยู่ เปน อัน มาก

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๓ โมง ๕๐ นาที เรือ พระ ที่นั่ง ถอน สมอใช้จักร์ ออก จาก ดุงเก็น ย้อน กลับ มา ทาง ดุงเก็นฟิยอด อากาศ หนาว จัด เมฆ หมอก ย้อย ลง มา คลุม ยอด เขา ลม จัด เวลาเที่ยง เรือ เดิรใน ดุงเก็นฟิยอด ระหว่าง ลติจูด เหนือ ๖๙ ดีกรี ๔๗ มินิต กับ ลองกิจูด ตวันออก ๑๙ ดีกรี ๔๒ มินิต เวลาบ่าย ๓ โมง ๓๐ นาที ทอด สมอใน ตรอม ซือ ซุนด์น่า เมือง ตรอม ซือ ระยะ ทาง จาก ดุงเก็น ถึง ตรอมซือ ๖๕ ไมล์

เมือง ตรอมซือ มี พลเมือง ประมาณ ๗๐๐๐ ตั้ง อยู่ บน เกาะ ตรอมซือ ซึ่ง เปน เนิน ใหญ่ อยู่ ใน ระหว่าง เขา สูง โดย รอบ มี ลักษณะคล้าย กับ ทำเล ตำบล ดุงเก็น แต่ ใหญ่ กว่า มากไม่ งด งาม เท่า บน เกาะตรอมซือ นั้น มี ต้นไม้ ใหญ่ น้อย แล หญ้า เขียว ฉอุ่ม เพราะ มี เขา สูง ยอด เต็ม ไป

ด้วย สโน แล น้ำแขง ล้อม อยู่ หลาย ชั้น ทำ ให้ อากาศ เมืองครอมซือ อบอุ่น บรรดา บ้าน เรือน ปลูก ด้วย ไม้ ทั้ง สิ้น มี เปน ตึก อยู่ แต่ พิพิธภัณฑ์ สถาน แล ที่ อื่น ๆ อีก สอง สาม แห่ง เท่า นั้น บ้าน เรือน ปลูก บน เนิน ตั้ง แต่ ไหล่ ลง มา จน จด ทเล มี ถนน แล ตรอก เปน หลั่น ลด หลาย ทาง มี โฮเตล แล รถ จ้าง ทั้ง โบถ วัด แล สวน กลาง เมือง ร้าน ขาย ของ ต่าง ๆ อยู่ ข้าง ครึ่ก ครื้น ตาม ภาษา เมือง เล็ก ๆ ใน โลก ข้าง เหนือ เหล่า นี้ มี วิลลา งาม ๆ แล มี พวก แล๊ป มา ตั้ง กระโจม อยู่ ท้าย บ้าน สำหรับ คน ไป มา ได้ มา ดู ด้วย

เวลา บ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราชดำเนิร จาก เรือ พระ ที่ นั่ง โดย เรือ ลอนช์ ไป ขึ้น ที่ ท่า เปน สพาน ไม้ ยาว ประมาณ ๑๐ วา ท่า คล้าย สพาน น่า วัด สาม บ้าน นอก ซึ่ง มี เวลา น้ำท่วม แลน้ำลดผิดกันมาก แล้วเสด็จประพาศพิพิธภัณฑ์สถานโดยรถม้า พิพิธภัณฑ์ สถาน นี้ ถึง เล็ก ก็ จริง แต่ จัด ดี น่า ดู มี สัตว์ น้ำ สัตว์ บก นก แล พวก กบเขียด ต่าง ๆ กับศิลา แร่ ทั้งเครื่องอาวุธ เครื่องพันทนาแต่ครั้งโบราณ มี มีด สิ่ว ค้อน ทำ ด้วย ศิลา แล มีด เหล็ก ซึ่ง ถนิม กัด ขาด เปน ชิ้น ๆ ตั้ง ๒๐ ชิ้น แล โซ่ ห่วง ประแจ สำหรับ จำ นักโทษ เปน ต้น ทั้ง มี เครื่อง มือ เครื่อง แต่ง กาย พวก แล๊ป แล พวก ไวกิง แต่ ครั้ง โบราณ ทอด พระเนตร พิพิธภัณฑ์ สถาน ทั่ว แล้ว. เสด็จ ไป ทอดพระเนตรที่ อยู่ พวกแล๊ป ท้าย เมือง ทาง ขับ รถ ประมาณ ๒๕ นาที (ดู ตอน ที่ ๒๕ น่า ๗).

มี พวก แล็ป อยู่ สัก ๒ โหล อาไศรย รวม กัน ใน กระโจม ผ้า ๒ หลัง เปน ช่อง ไหว่ ข้าง บน สำหรับ ให้ แสง สว่าง เข้า แล ให้ ควัน ไฟ ออก ได้ ใน กระโจม นั้น มี กอง ไฟ อยู่ กลาง จุดไฟ ยัง ค่ำ มี โซ่ ห้อย จาก หลังคา กระโจม ลง มา ตรง กองไฟ สำหรับ ย่าง อาหาร สายหนึ่ง มี กาน้ำ แล กระทะ ทั้ง เกะกะ อยู่ ริม กองไฟ สอง สาม สิ่ง ตาม ฝา กระโจม ห้อย เนื้อสด เนื้อแห้ง แล อาหาร ต่าง ๆ โดย รอบ กอง เพลิง นั้น เก็บ กิ่ง ไม้ ใบ หญ้า มา สะ พอ นุ่ม สำหรับ นั่ง เล่น แล มี หนัง เรนเดีย ซึ่ง ใช้ สำหรับ ห่ม ม้วน กอง ติด กับ ขอบ กระโจม หญิง ชาย เด็ก แก่ สาว นั่งนอนสุมกัน อยู่ ใน กระโจม เปน อัน มาก ใน กระโจม เหม็น คาว เนื้อ ปลา เหม็น สาบ เหม็น ขี้ต่าง ๆ โชย เข้าไป ชั่วอึดใจ หนึ่ง กลิ่น ติด จมูก ทั้ง ชั่วโมง พวกแล็ป นั้น ผิว แดง คล้ำ กว่า ฝรั่ง มาก จนจะออกเหลือง รูปศีร์ษะกลม ร่างเล็ก เพราะ เปน พวก มองโกเลียน ซึ่ง มา จาก ประเทศไซบีเรีย แต่ง กาย คล้าย กับ พวก เข้า กระบวน แห่ หรือ พวก ฮวนในเรื่องงิ้ว สรวมหมวกแก๊ปสีแดง มี ภู่ดอก กระทุ่ม เสื้อ ยาว ปรก ลง มา เหนือ เข่า ทำ ด้วย ขน สัตว์ บ้าง หรือ ผ้า สักหลาด อย่าง หนา บ้าง รูป หลวม ๆ คล้าย เชิ้ต มี สาย ตามขอบ ตาม น่า อก หรือ ข้อมือ คาด เข็มขัด ได้ พุง สาย โต กว้าง สัก ๒ นิ้ว แล ห้อย มีดเหน็บ ข้าง เดียว บ้าง ทั้ง สอง ข้าง บ้าง นุ่ง กางเกงรัดติ้ง สวม รอง เท้า บูตสูง ถึง เข่า รูป เปน รอง เท้า จีน แล ปลาย เปน เชิงงอน รัด ข้อ เท้า ด้วย ผ้า หรือ หนัง อย่าง แน่น หนา ผู้หญิง แต่ง กาย อย่าง เดียว กับ ผู้ชาย แปลก กัน แต่ ที่ หมวก เปน หมวก กะลา มี ผ้า รัด ตาม ไม่ มี ภู่

แลไม่แขวน มีดเหน็บ เท่านั้น เขาแต่งกายอย่างนี้ ยังรุ่งยังค่ำไม่มีเวลาเปลื้อง ในปีหนึ่ง ดูเหมือนว่าไม่ต้องอาบน้ำเลย เลี้ยงสุนักข์ ขนยาว ๆ หางพุ่น เหมือนสุนักข์แม้ว หรือ ย้าว ไม่มีผิด สำหรับใช้เฝ้าฝูงเนื้อ พวกนี้ชอบ ให้ชาวต่างประเทศมาดูมาก เพราะเปนทางหากินของเขาอย่างหนึ่ง คือได้ขายของเด็ก ๆ น้อย ๆ แลยืนให้ถ่ายรูป มักได้ผลประโยชน์เสมอ ของที่ขายนั้น มีมีดเหน็บ ด้าม ทำด้วยเขาเรนเดีย แลเขาเรนเดีย ตุ๊กกระตา เหล่านี้ เปนต้น แลพวกนี้ เคยแต่เปน แต่นบ้าน คุ้นเคยกับชาวต่างประเทศอยู่เสมอ ถึงกับส่งภาษาอังกฤษได้บางคน เวลาย่ำค่ำ ๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนิรกลับถึงเรือพระที่นั่ง

เวลาทุ่มครึ่ง ออกเรือไปเมืองนาร์วิก เรือเดิรในช่องระหว่างเกาะเล็กเกาะน้อย น่าเรียบดังน่าคลอง มีเขาบนเกาะ ริมทาง เปนเขาเตี้ย มีต้นไม้แลหญ้าเขียวตลอด แลข้ามเขาเตี้ย ๆ เหล่านี้ไป มีเขาสูงหลายชั้น ยอดเปนสโนแลน้ำแขง วันนี้ อากาศไม่ปรกติมาแต่เช้า เดี๋ยวหนาว เดี๋ยวอุ่น แล้วมีแดดบ้าง แลเปนเมฆหมอกมืดมัวฝนตกประปรายหลายพัก

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๑๒๖ — เวลาเช้า ๒ โมง ๒๐ นาที เรือพระที่นั่งทอดสมอน่าเมืองนาร์วิก ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งเมนแลนด์ บนเขาเตี้ยในระหว่างเขาสูงโดยรอบ เมืองนี้พึ่งสร้างขึ้นไม่ช้านานนัก แต่เจริญเร็ว เพราะมีรถไฟติดต่อกับกรุงสต๊อกโฮล์ม บ่อแร่เหล็กแลเมืองอื่น ๆ มีพลเมืองประมาณ ๕๐๐๐ นับวันแต่จะรุ่งเรืองขึ้นมาก

เวลาเช้า ๕ โมง ๑๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิร จากเรือพระที่นั่ง นายพันโทลุนด์ ผู้ดูแลท่าเรือกับมิสเตอร์โยฮันเซน เจ้ากรมรถไฟรับเสด็จที่ท่า แล้วเชิญเสด็จโดยรถไฟไปทอดพระเนตร ที่เก็บแลที่บรรทุกแร่เหล็ก เขาก่อสร้างใหญ่โตมาก ทำสพานใหญ่ ยื่นจากชายเขาซึ่งปราบเปนทางรถออกไปในทเลจนถึงน้ำลึก เรือไฟ ขนาดใหญ่มาเทียบสพานได้ สพานนั้นสูงประมาณ ๑๕ วา กว้าง ๔ วา เปน ๒ ชั้น ชั้นล่างก่อด้วยศิลาเปนโค้ง มีห้องสำหรับคนงานอาไศรย เปนแถวตลอดสพาน ชั้นบนก่อด้วยไม้ซุงทั้งต้นยึดเหนี่ยวกันอย่างมั่นคง วางรางรถไฟปูพื้นแน่นหนา ตามขอบสพานข้างนอก (ข้างที่เรือเทียบ) มีรางเหล็กกว้านขึ้นลงได้ ใต้ทางรถไฟเจาะเปนช่องปากกว้างก้นสอบ บุด้วยเหล็กพืดหลายช่องเท่ากับจำนวนรางเหล็ก แล้วเขาแล่นรถไฟ บรรทุกศิลาแร่เหล็กมาหยุดตรงช่อง มีคนถือชะแลงเหล็ก ๒ คน งัดลูกสลักที่รถบรรทุก เปิดบานเหล็กซึ่งอยู่ใต้รถออก ๒ ข้าง ศิลาแร่ ที่อยู่ในรถก็ร่วงพรูลงในช่องไหลลงในเรือ ในชั่วนาทีเดียวบรรทุก ศิลาได้ตั้งสิบเกวียน เปนทางง่ายสดวกยิ่งนัก เมื่อทอดพระเนตร สพานแล้ว เจ้าพนักงานเชิญเสด็จโดยรถไฟ ทอดพระเนตรกองศิลา แร่เหล็ก ซึ่งบรรทุกรถไฟมาจากเขตรแดนสวีเด็น เขาแร่นี้ตั้งอยู่ไกล จากเมืองนาร์วิกประมาณ ๑๓๐ กิโลเมเตอร์ ว่าเปนเหล็กอย่างดี ในปีหนึ่งบรรทุกรถไฟมาได้ตั้ง ๑,๐๐๐,๐๐๐ ตัน ส่งลงเรือไปประเทศ อังกฤษบ้าง ประเทศเยอรมนีบ้าง ทางรถไฟสายนี้สร้างได้ประมาณ ๓ ปีเศษ

นี้เอง ทอดพระเนตรแล้ว รถไฟใช้จักร์ เดินไปบนไหล่เขา ประพาศภูมิประเทศ เสด็จไปถึงสเตชันเรียกว่าฮุนดะเลน ทางประมาณ ๓๐ กิโลเมเตอร์ รถแล่นในเวลาชั่วโมงเศษ สเตชันนี้ตั้งอยู่ห่างจากพรมแดนประเทศสวีเดนประมาณ ๑๐ กิโลเมเตอร์เท่านั้น ทางรถตัดไปบนไหล่เขาล้วนศิลา บางแห่งชันเปนน่าผา บางแห่งลาด บางแห่งลอดถ้ำเล็ก ๆ บางแห่งข้ามเหวข้ามลำธาร ทางวกเวียนไปตามรูปภูเขา แลเห็นได้แต่ไกล มีน้ำตกน้ำแข็งบนยอดเขา แลลงไปข้างล่างเห็นฟยอดอยู่ในระหว่างผาสูงชันสองข้าง มีเรือเล็ก ๆ ลอยลำหาปลาอยู่มาก ทางรถไฟนั้นสูงกว่าระดับน้ำในฟยอดประมาณ ๔๐๐—๕๐๐ เมเตอร์ ไปจนสุดปลายฟยอดเปนลำธารน้ำตกจากภูเขาลงมาสู่ฟยอด ภูเขาตรงข้ามฝั่งฟยอดนั้นสูงชันมาก ยอดยังอยู่ในกลีบเมฆ แลเห็นลำธารน้ำใสขาวตกลงมาเชาชั้นในนั้นต่ำมีต้นไม้แลหญ้าเขียวชอุ่ม สีน้ำในฟยอดนั้นเปนสีน้ำเงินอ่อน สีหมอก สีขาว สีเขียว สีน้ำเงิน คั่นเปนชั้น ๆ ติดกัน แต่ในเวลาที่เสด็จไปนั้น เปนเวลาฝนตก อากาศมัวยังงามหนักหนา ถ้าเปนเวลาที่อากาศแจ่มใส ยังจะงามขึ้นอีกสักเพียงใด เวลาบ่าย ๒ โมง ๓๐ นาที เสด็จพระราชดำเนินกลับถึงเรือพระที่นั่ง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์แก่เจ้าพนักงานทั้ง ๒ ซึ่งได้เชิญเสด็จประพาศนั้น ระยะทางจากเมืองตรอมซือถึงเมืองนาร์วิก ๑๕๕ ไมล์

เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่ง เรือพระที่นั่งใช้จักร์ออกจากเมืองนาร์วิก ประพาศหมู่เกาะโลโฟเตน เวลา ๒ ทุ่ม ๓๐ นาที ทอดสมอในอ่าวราฟต์ซุนด์

เปน อ่าว เล็ก อยู่ ใน หว่าง เขา รูป ต่าง ๆ ซับ ซ้อน กัน งดงาม แลดูโดยรอบ เหมือนกับ ทอด สมอ อยู่ ใน ทเล สาบ ไม่ มี ทาง ออก แต่ ที่ จริง ตาม ซอก เขา เหล่านี้ มี ช่อง น้ำ ลึก เรือ ขนาด ใหญ่ เดิร ได้ หลาย ช่อง หลาย ทาง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประพาศ ภูมิ ประเทศ โดย เรือ ไฟ ฟ้า เวลา ๕ ทุ่ม เสด็จ กลับ สู่ เรือ พระที่นั่ง ระยะ ทาง จาก เมือง นาร์ วิก ถึง ตำบล ราฟต์ซุนด์ ๖๔ ไมล์

เวลา ๔ ทุ่ม ๑๕ นาที เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร์ เดิร ใน ช่อง ระหว่าง หมู่ เกาะ โลโฟเตน ต่อ ไป

วัน ๒๖ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลา เช้า ๓ โมง ๒๐ นาที เรือพระที่นั่ง ทอด สมอ ใน โอลันด์ฟยอด น่า ตำบล สวาร์ ติเซน เปน อ่าว เล็ก อยู่ ใน ระหว่าง เขา สูง หลาย ชั้น มี เรือน ราย ๆ กัน ประมาณ ๒๐ หลัง ที่ นี่ มี เกลเซีย ภูเขาน้ำแข็งใหญ่ ย้อย ลง มา จาก ยอด เขา เปนสพานใหญ่กว้าง ลง มา เกือบ ถึง ทเล แล ดู สุด สาย ตา เปน น้ำ แข็ง ขาว ขึ้น ไป ติด ขอบฟ้า เขา ว่า น้ำ แข็ง ก้อน นี้ ยาว กว่า ๑๐๐ กิโลเมเตอร์ ไม่ รู้ จัก ละลาย เลย ตาม ซอก เล็ก ซอก น้อยใน ฟยอด ถึง จะ เปลี่ยว สักเท่าใด ก็ คง มี เย่าเรือน คน หา ปลา อยู่ บ้าง ทุก หน ทุก แห่ง พอ เรือ ใหญ่ ไป ทอด สมอ แห่ง ใด ชาว บ้าน ลง เรือ น้อย ๆ มารับ ขึ้น ฝั่ง เสมอ เปน ทาง หา กิน ของ เขา อีก ส่วน หนึ่ง คน ที่ อาไศรย อยู่ ใน ฟยอด เหล่านี้ ดู น่า ว้าเหว่ ใจ เพราะ ไกล จาก บ้าน จาก เมือง ดู ไม่ มี ทาง ที่ จะ เพลิดเพลิน อย่างไร เห็น แต่ ภูเขา ฟ้า น้ำ แล น้ำแข็ง ทั้ง มี หมอก แล ฝน ตก เสมอ ตลอด ปี น่าหนาว

ก็มืด มัวไม่แล เห็น พระอาทิตย์ น้ำก็แข็ง พื้นดิน เต็มไป ด้วยสโน หนาวจัด ดูไม่น่าสบายเลย แต่พวกเขาก็ชื่นบาน เพราะความเคย แต่งกายสอาด อบอุ่นไม่ขัดสน ระยะทาง จากราฟต์ซุนด์ถึงโฮฟันต์พีย็อต ๑๒๗ ไมล์

เวลาเช้า ๕ โมง ๔๕ นาที เรือพระที่นั่ง แล่น ออก จากโฮฟันต์พีย็อต เวลา ออก ฝนตก แต่ พอ พ้น ช่อง เขาสูง ออกมา ชั่วเวลาสัก ๕ นาที แดดแจ่ม อากาศ อุ่น ขึ้น ทันที แล กลับไป ฝน ก็ยัง ตก มีหมอกเมฆมืด อยู่ อย่าง เดิม เรือแล่น ลงมา ทาง ทิศใต้ เวลา ๒ ทุ่ม ผ่าน เกาะ ทอร์กฮาตเต็น ตอน นี้ ภูเขาเตี้ย แลเปนเกาะเล็ก ๆ น้อย ๆ มาก ไม่มีสโนแล น้ำแข็ง ไม่ สู้งดงามนัก

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๑๒๖ เมื่อคืนนี้ เรือเดิร ในช่อง ทรอนเยิม ผ่าน มาข้างใต้เมือง ทรอนเยิม เวลา เช้า ถึง [illegible]ฮอพีย็อต เที่ยง ถึง คริสติอันซุนด์ เปน เมืองใหญ่ ทำ[illegible]ปลา มีพลเมือง ๑๒๐๐๐ เศษ ตั้ง อยู่ ในแอ่ง มีเขาเตี้ย ๆ แล เกาะ ล้อม อยู่ โดยรอบ มีทาง เรือเดิร เข้า ออก ในระหว่าง เกาะ แล แหลม หลาย ทาง เปน ทาง ช่องแคบ เมื่อ แรก ถึง แล เห็น แต่ ยอด โบถ เสหอ ระฆัง แหลม เท่านั้น ต่อ เมื่อ เข้ามาถึง ใน อ่าว แล้ว จึง แล เห็น บ้าน เรือน ตั้ง ราย อยู่ โดย รอบ ประดุจดับแล บ้าน เรือน ปลูก เปน หลั่น ลด ขึ้น ไป จน ยอด เนิน มี เรือน ฝากระดาน แล ตึกปูน ก็ ทาสี หลาย ชนิด แลดูไกล เหมือน กัน ไป หมด บอกไม่ได้ว่าถูกว่า ไหนเปนเรือนไม้ ไหน เปนตึก เวลาบ่ายโมง ออก จาก เมือง คริสติอันซุนด์ ไปตำบลโมลเด วันนี้ หนาว จัด แล เรือเดิร ในที่กว้าง มี ละลอก

ได้น้ำแลลมแรง เรือสเทือนบ้างเล็กน้อย ระยะทางจากโฮลันด์ถึงเมืองคริสติอันซุนด์ ๗ ไมล์

เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที ถึงตำบลโมลเด เปนท่าเรือ มีพลเมือง ๑๒๐๐ มีเรือสินค้าเรือระบแลเรือยอต มีคนมาเที่ยวมาก บ้านเรือนตั้งอยู่บนเนินแลเกาะ มีอ่าวกว้าง แลมีภูเขาสูงล้อมอยู่โดยรอบอีกชั้นหนึ่ง ทำให้เนินที่ตั้งบ้านเรือนอยู่นั้นอบอุ่น ต้นไม้ต่าง ๆ ขึ้นสูงใหญ่ ตามชายทเลมีโฮเตลแลที่อาบน้ำ มีถนนเลียบริมทเล ปลูกต้นไม้ครึ้ม ๒ ข้าง เสียที่แต่อากาศวันนี้ไม่ดี ฝนตกมากแลมีพยุจัด หมอกมัวตลอดเวลาที่เรือพระที่นั่งมาพักอยู่ ถ้าอากาศโปร่งดีจะเห็นตำบลนี้งดงามยิ่งนัก เวลา ๒ ทุ่ม เรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากตำบลโมลเด ระยะทางจากเมืองคริสติอันซุนด์ถึงตำบลโมลเด ๕๒ ไมล์

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้ฝนตก หนาวตลอดรุ่ง เวลา ๑๐ ทุ่ม เรือพระที่นั่งทอดสมอในอ่าวตำบลเมรอก ซึ่งอยู่ในไกรางเกอร์ฟียอด ทางจากโมลเด ๔๕ ไมล์ เปนอ่าวเล็กอยู่ในระหว่างเขาสูงโดยรอบ แหงนดูยอดเขาคอตั้งบ่า มีน้ำตกใหญ่น้อยตกมาจากที่ลาดบ้าง ชันเปนน่าผาบ้าง โดยรอบหลายแห่ง เสียงน้ำไหลกึก ๆ เซ็งแซ่ไปทั้งอ่าว ทางที่จะเข้ามาในอ่าวนั้นอยู่ระหว่างช่องเขาสูงชันตั้ง ๑๐๐๐ เมเตอร์ทั้ง ๒ ข้างแลแคบมาก เวลาเข้ามาจอดในอ่าวแล้ว แลดูจะไม่เห็นว่าเรือแล่นเข้ามาทางใด ที่ตำบลเมรอกนี้ มีเรือนตั้งอยู่ตามลานชายเขาราย ๆ กันประมาณ ๒๐ หลัง

มีโฮเตลตั้ง อยู่ บน ที่ สูง แห่ง หนึ่ง อากาศ ใน ฟยอดนี้ อุ่น มาก ต้นไม้ขึ้น เขียว ฉอุ่ม ปลูกกุหลาบ ออก ดอก โตงาม ถึง ว่าเปน ตำบลเล็กมีผู้คนน้อยก็จริง แต่มีผู้คน มาเที่ยว มาก มีโทรเลข โทรศัพท์ ถนน หน ทาง แล รถ ม้า พาหนะ แล เครื่อง บริโภค ใช้สรอย บริบูรณ์

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว พร้อม ด้วยสมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุน นคร สวรรค์ วร พินิต พระเจ้าน้อง ยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัช สมโภช พระยา ชล ยุทธโยธินทร์ พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ เจ้าหมื่นเสมอใจ ราช หม่อมนเรนทรราชา มิสเตอร์ อัลเบิส แลหมอพีสเตอร์ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร จาก เรือ อัคเนี่ยนประพาศ โดยทาง สถลมารค ส่วนข้าราชการ นอก จาก ที่ ออก นาม แล้วนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้ ไปกับเรืออัคเนี่ยน รับ เสด็จ ที่ ตำบล วิสเนสในนอร์ดฟยอด ทาง เรือ ๑๒๐ ไมลถึง ฝั่ง แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก ตำบล เมรือก โดยรถ ประทุนม้าคู่ ขึ้น เขา ไป ที่ ตำบล ตยุ๊ป วัส (น้ำลึก) ทาง วก เวียน ขึ้นไป ตั้งแต่ฟยอด จน ถึง ยอด เขา ประมาณ ๒๐ กิโลเมเตอร์ เขา สูง ๓๐๐๐ เมเตอร์เศษ เมื่อ เวลา ที่ แล จาก ฟยอด นั้น ดู ภูเขา เปน ศิลา สูงชัน มี เหว ผาลำธาร น้ำ ตก เช่น อัน มาก เกือบ จะ นึก ว่า จะ ทำ ทาง ขับรถ ขึ้นไป ไม่ได้ ทาง นั้นกว้าง พอ รถ เฉียด กัน ได้ พอ ดี ทบ กัน ขึ้นไป บ้าง เลียบ ตามไหล่ เขา บ้าง บาง แห่ง ที่ ชัน มาก ต้อง ทำ สพาน ให้ ทาง วงเปน รูป

ห่วงขึ้นไป เวลาขึ้น รถ ลอด สพานไป แล้ว เวียนมา ข้าม สพาน นั้น เอง ขึ้น ไป บน เขา เหนือ ทาง เดิม เมื่อ ขึ้น เขา ไป สูงถึง ๓๐๐ เมเตอร์ พบ โฮเตล อีก แห่ง หนึ่ง ตั้ง อยู่ บน ที่ ราบ ชั้น ที่ ๒ นับ จาก ชั้น ล่าง ขึ้น มา ตาม ขอบ ถนน มี ก้อนศิลาสูง ๆ ประมาณ เมเตอร์ ๑ ปัก เปน ระยะ ชิด กัน เพื่อ กัน ไม่ ให้ รถ พลาด ตก เพราะ ทาง หมิ่น แล ชัน มาก ข้างหนึ่ง แล ขึ้น ไป เปน เขาสูง มี น้ำพุ น้ำ ตก กระ โจน ลงมา เปนลออง เสียง อื้ออึ้ง อีก ข้าง หนึ่ง แล ลงไป ชัน เปน เหว มี ผาแลลำธารไหล ลงไป สู่ ลแวก เขา ข้าง ล่าง ๑ ตาม ทาง มี กระท่อม คน ทำ ถนน ตั้ง อยู่ เปนระยะ ห่าง ๆ กัน เปน โรงไม้ ขนาดเล็ก หลังคาไม้ ทั้งต้น ปะ ด้วยดิน หญ้าขึ้นเต็ม ตามทาง ยิ่งสูง ขึ้นไปยิ่งหนาวจัดขึ้นตามลำดับ พอสูง ประมาณ ๘๐๐ เมเตอร์ ถึง สโน แล น้ำแขง (เกลเซีย) บาง แห่ง ทาง เดิรในซอกน้ำแขง เปน กำแพง อยู่ ๒ ข้าง สูงตั้ง ๓_๔ ศอก บน ยอดเขา มีน้ำแขง หุ้ม ขาว ดาด ไป ทั้งสิ้น แลลงไป ข้างล่าง เห็น ทาง เปน ริ้ว ๆ ทบ กันไปมาเหมือน งูเลื้อย พัน กัน กับ สาย น้ำ ต่าง ๆ ตลอด ลงไป จน ถึงฟยีอด แต่ฟยีอด นั้น แล เห็นไม่ได้ ทั่ว เพราะ มีภูเขา บัง ใน แถบ นี้ไม่ ใคร่ มีน้ำ ตก จากน่าผา อัน สูง ใหญ่ แต่ ไหล เปน ลำธาร มา ตาม ใต้ เกลเซีย หลาย ทาง แหงน ขึ้นไป ข้าง บน ยัง เปน เขา สูง ยอด หายไปในหมอก บาง แห่ง เปนยอด ลาด ขาว ดาดไป ด้วย สโน ติด กับ ท้องฟ้า พิจารณาไป ทำให้ รู้ สึก ไป ว่า ขึ้น สวรรค์ ทั้ง เปน เห็น สายน้ำตก แล ลำธาร อันใสบริสุทธิ์ เปน สพานแก้ว เห็น สโน ที่ ติด ค้าง ตาม ที่ลาด ลุ่ม เปนทาง เงิน เห็น ยอด เขา ซึ่ง ดาด ด้วย

สโน แล น้ำแขง ไป จน ติด ท้อง ฟ้า เปน ชาลา หรือ สนามเงิน เห็น ยอดเขา ซึ่ง อยู่ ใน หมอก เหมือน มีม่าน ผ้า โปร่ง อย่าง บาง คลุม วิมาน เทพา รักษ์ ยัง มิหนำ ซ้ำ เมื่อ ขึ้นไป เกือบ จะ ถึง ยอดเขา มีลูก เห็บ แล สโน ตก ลงมา ขาว เปน เข้าตอก ดอกไม้ เต็มไป ทั้ง อากาศ เสีย แต่ เข้าตอกนี้ละลาย เปน น้ำ ไป เท่านั้น แต่ ว่า ของ ทิพย์ ของ สวรรค์ เช่นนี้ ก็ ไม่ น่า จะ คง อยู่ น่า จะ หาย ไป เหมือน กัน เวลา บ่าย โมงครึ่ง ถึง โฮเตล ที่ ตำบล ตยี่ปวัส ตั้งอยู่ริม ทเลสาบ หรือแอ่งน้ำ อันใหญ่ กว้าง ในระหว่าง เขาสูงยาวเปนพืด ขนานกัน ไป ๒ ลูก อัน เต็ม ไป ด้วยสโน น้ำแขง ตั้ง แต่ เชิง เขา ตลอด ขึ้นไป ถึง ยอด ซึ่ง หาย อยู่ ใน สีขเมฆ ตำบลตยี่ปวัส นี้ เปน ยอดเขา ผี ปันน้ำใหญ่ ซึ่งปันน้ำในระหว่าง ทเล เหนือ กับทเลสะแก๊กเกอแร็ก น้ำใน ทเลสาบตยี่ปวัสนี้ ไหล ลงไป สู่ ทเล สาบเน ยอร์เซน แล้ว ลง ต่อ ลำ น้ำ กลอม เม็น เสวย กลางวันที่ โฮเตลตยี่ปวัส มาพิจารณาทเลสาบ ตยี่ปวัสนี้ ทำ ให้ นึก ถึง สระอโนดาษ ขึ้น อีก เปน สระกว้าง มีน้ำ ลึก ตาม ขอบ มีน้ำ แขง แล สโนลอย ขาว ตรง กลาง เปนน้ำใส เหมือน แก้ว ดูดัง กับ ว่า น้ำ ใน สระ นั้น เปน น้ำ เงิน แล น้ำแก้ว เวลาบ่าย ๓ โมง ครึ่ง เสด็จ จาก โฮเตลตยี่ปวัส โดยรถม้า เลียบ ไป ตาม ไหล่เขา ริม ทเลสาบ ทาง ราบ มี สพาน ข้าม ลำห้วย ลำธาร หลายแห่ง เวลาบ่าย ๕ โมง ๑๕ นาที ถึงโฮเตลที่ตำบลกรอตลี่ด ประทับแรม ราตรี ๑ ระยะนี้ทางประมาณ ๒๐ กิโลเมเตอร์ รถเดิรเร็ว เพราะ ทางราบ สดวก ตาม ทาง ที่ มา มี ห้วงน้ำ

หลายห้วง มีทางน้ำติดต่อระหว่างห้วงเหล่านี้ตลอด เหนือยอดเขาทั้งสองข้างซึ่งกั้นห้วงน้ำเหล่านี้ ยังมีเขาสูงเยี่ยมดาดขาวไปด้วยสโนข้ามเปนชั้น ๆ ต่อไปอีก ยอดเขาสูงเหล่านี้ติดกับท้องฟ้าเหมือนกัน

ที่ตำบลดยุ๊ปวัสแลตำบลกรอดสืดนี้ ไม่มีบ้านช่องอันใด มีแต่โฮเตลที่พักสำหรับคนมาเที่ยวชมสวรรค์เท่านั้น บรรดาเครื่องบริโภคอุปโภคทั้งปวงต้องบรรทุกรถขึ้นมาจากตำบลเมร็อกหรือวิสเน่สทั้งสิ้นเปนธรรมดาอยู่เอง ชาวสวรรค์ย่อมอิ่มทิพย์ไม่ต้องการอาหาร แต่มนุษย์ธรรมดาขึ้นมาก็จำเปนต้องหาอาหารขึ้นมาด้วย โฮเตลเหล่านี้มีเวลาเปิดฉเพาะแต่ในฤดูร้อน ระหว่างเดือนมิถุนายนกับกันยายน ๔ เดือนเท่านั้น พ้นจากนั้นอากาศหนาวเกินไปไม่ใคร่มีใครมาอยู่ เว้นแต่พวกแล็ปที่ริมโฮเตลกรอดสืดนี้ มีแล็ปมาปักกระโจมอยู่ครัวหนึ่ง เวลาค่ำได้มาเฝ้า มีพระราชดำรัสซักไซ้ไต่เลียงถึงการกินอยู่นุ่งห่มแลขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ประมาณชั่วทุ่ม ๑

อากาศที่บนนี้ ๓๙ ดีกรีฟาเรนไฮต์ เหมือนฤดูหนาวในประเทศอังกฤษแลฝรั่งเศสมาก ถึงหนาวเช่นนี้ก็จริง แต่เปนที่เพลิดเพลินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสำราญพระราชหฤทัยเปนอันมาก

วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๑๒๒—เวลาเช้า ๓ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรจากโฮเตลกรอดสืดโดยรถม้าเหมือนเมื่อวันวานนี้ พอออกจากโฮเตลก็แยกทางข้ามห้วงน้ำในระหว่างภูเขา (ถ้าตรงไปตามถนนใหญ่ซึ่งมาแต่ดยุ๊ปวัสแล้วเลยลงไปกรุงคริสติ

อาเนีย ที่ เดียว) แล้ว เดียบ ริม หว้ง น้ำ ตาม ชาย เขา อีก ฟาก หนึ่ง ต่อไป ภูเขา อยู่ ข้าง ขวา ทาง หว้ง น้ำ อยู่ ข้าง ซ้าย ทาง ราบ เดิร บน พื้น อัน สูงกว่า ระดับ ทเล ประมาณ ๑๐๕๐ เมเตอร์ สอง ข้าง ทาง มี น้ำแขง แลสไน ดาด ขาวไป. มีมอสคือ ตะไคร่ น้ำ สี เขียว ๆ เทา ๆ บ้าง เปน ผาศิลา สี ต่าง ๆ บ้าง ไม่มี ต้นไม้ ที่ สูง กว่า คืบ เลย แลไปไกล ๆ เห็น ลำธาร น้ำแขงในซอกเขา แล มี ภูเขา สูง ๆ ยอด ดาดไป ด้วย น้ำแขง แต่รูป ไม่ไคร่ งดงาม อากาศ ก็ หนาว จัด ฝน ตก เปน ลออง บ้าง เล็ก น้อย ไปได้ ประมาณ ๒๐ กิโล เมเตอร์ ข้าม เนิน เขา บั่น น้ำใหญ่ ซึ่ง บั่น น้ำ ระหว่าง คริสติอนเนีย ฟยอด ไป ตก ทเล สะแก๊ดเกอแร๊ก แล นอร์ด ฟยอด ไป ตก ทเล เหนือ เปน เนิน ลาด เวลา ข้าม แทบไม่รู้ สึก คล้าย ๆ กับเขาบั่นน้ำ เมือง วัฒนา ซึ่ง บั่น ยอด น้ำ ปราจิณ กับ น้ำ ศรีโสภณ พอ พ้น เนิน บั่น น้ำ นี้ไป แล้ว สักครู่ หนึ่ง ถึง สพาน ข้าม แก่ง น้ำตก ทาง ตัด เลียบแก่ง ลง มา ตาม รูป ภูเขา ตรง นี้ คน ขับ รถ ต้อง หยุด ทำ พิธี ตรวจ รถ ตรวจ เครื่อง กวด ตรึง หนัง ห้าม ล้อ แล อื่น ๆ เปน การใหญ่ เหมือน ดัง พวก ชาว เชียงใหม่ เตรียม การ ล่อง แก่ง เมื่อ ถึง มืดดา ก่อน จะ ผาย เรือ ลงไปใน แก่ง ผิด กัน แต่ ที่นี่ เปน รถม้า ที่ เชียงใหม่เปน เรือเท่านั้น พอ พ้น สพาน นี้ไป ทาง ลง เขา ชนาบ แล ลงไป ตาม ทาง เปน เขา สูง ชัน ๒ ข้าง ยอด เขา มี น้ำแขง ดาด ขาว เต็มไป บ้าง ที่ ชัน เปน น่าผา ก็ เปน สี ม่วง สีเทา ตาม ประเภท ของ ศิลา บาง แห่ง ยอด หาย อยู่ ใน หมอก บาง แห่ง หมอก ลง มา คลุม อยู่ ตอน กลาง ด้วย เห็น แต่ น้ำแขง เปน มาไลย

สรวม ยอด เขา อยู่ ไม่ มี ต้นไม้ แต่ มี น้ำ ตก ขาว เปน เทือก ลง มา หลายแห่ง ตอน กลาง เขา มี ต้นไม้ ขนาด ย่อม ขึ้น เปน แปลง ๆ สลับ กับ สโน แล น้ำ แข็ง ตอน ล่าง มี ต้นไม้ สูงไสว เขียว ชอุ่ม ที่ใด เปน น่า ผา ก็แล เห็น ไหว่อยู่ ใน ระหว่าง ต้นไม้ มี น้ำ ตก ใหญ่ น้อย กระโจน เดือด เปน ฟอง ลง มา จาก ภู เขา เสียง ครื้น ครั่น แล เห็น ทเล สาบ สะคริน สวันด์ น้ำ เขียวได้ แต่ไกล ใน ระยะ ประ มาณ ๒๐ กิโล เมเตอร์ ลักษณ ภูมิ ประเทศ ใน ตอน นี้ คล้าย กับ เมื่อ ขึ้น จาก ย่าว เมร็อก เมื่อ วาน นี้ มาก แต่ ดู เหมือน จะ งามกว่า สัก หน่อย เวลา บ่ายโมง ถึง ตำบล วิ เซ เตอร์ มีโฮ เตล เล็ก ตั้งอยู่ บน ที่ อัน งด งาม ริม น้ำ ตก หลัง เดียว นอก จาก นั้นไม่ มี บ้าน ช่อง อื่น อีก เสวย พระกระยาหาร กลาง วัน ที่โฮ เตล นั้น เวลา บ่าย ๒ โมง ๕๐ นาที เสด็จ พระ ราช ดำเนิร จาก โฮ เตล วิ เซ เตอร์ ลง มา ที่ ตำบล เยล เล ซึ่งตั้ง อยู่ ริม ทเล สาบ สคริน สวันด์ ตอน นี้ ทาง งด งาม มาก ตัด เลียบ ตามไหล่ เนิน เขา กลาง แวก เขา ใหญ่ หบ เวียน ไป มา หลาย ชั้น พ้นไป กับ แก่งใหญ่ ที่ กล่าว มา แล้ว ข้าม แก่ง สัก ๖ ครั้ง ริม ทาง เปน เหว ผา สูง ฝาน ชัน ดิ่ง ลง มา บ้าง ตัดไปใต้ ชง่อน ผา บ้าง แล ขึ้นไป ข้าง บน เปน ผา ชัน ตั้ง บ่า ชโงก ลง มา เปน เหว ดิ่ง แลไม่ เห็น ทาง บาง แห่ง เปน ผาใหญ่ สกัด อยู่ก็ ต้อง ก่อ ศิลา เปน ทาง อ้อมไป บ้าง ตาม เขาใหญ่ ทั้ง ๒ ข้าง มี น้ำตกเปน งู เลื้อย ลง มา หลาย สิบ สาย แก่งใหญ่ นั้น บาง แห่ง ตก ลงมา จากผา สูงชัน เปน คั่น ๆ หลาย ชั้น น้ำ กระ เซ็น เปน ละอองไปไกล ๆ บาง แห่ง ลอด สพาน น้ำแข็ง บาง แห่ง ลอดใต้ภูเขา ลง มา แล้ว ลัด มาใน ช่อง แคบ เปน

เหวลึกตั้ง ๕๐ เมเตอร์ เสียงน้ำกระทบศิลาทั้งสองข้างดังโครม ๆ ไหลเชี่ยวเดือดพล่านอยู่เสมอ ตอนที่ทางเดิรเลียบปากเหวไปนั้น ต้องทำราวเหล็กติดกับหลักศิลาโดยตลอด เพราะเปนที่น่ากลัวอย่างยิ่ง เวลาบ่าย ๔ โมงเศษถึงตำบลเยลเล มีโฮเตลไม้แบบวิลลาอยู่หลังหนึ่ง แลมีบ้านเรือนประมาณ ๕๐ หลัง มีไร่นาปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ได้งดงาม เพราะอากาศอุ่น เมื่ออยู่บนยอดเขาพื้นภูมิประเทศแลอากาศเหมือนกับฤดูหนาว แต่พอลงมาถึงทเลสาบในที่ลุ่มก็รู้สึกอุ่น แลเห็นต้นไม้แลไร่เล็ก ๆ น้อย ๆ ต้นไม้เขียวชื่นตา เปนฤดูร้อน ชั่วเวลาเดิรทาง ๔ ชั่วโมงเศษหรือประมาณ ๔๐ กิโลเมเตอร์เท่านั้น เปลี่ยนฤดูหนาวเปนฤดูร้อนได้ เปนที่น่าพิศวงยิ่งนัก ประทับอยู่ที่โฮเตลเยลเลสักครู่หนึ่ง เสด็จพระราชดำเนิรโดยเรือเมล์ชื่อตริส (เขื่องกว่าเรือเมล์ข้ามฟากจากท่าพระไปวัดระฆังสักหน่อย) ไปในทเลสาบสตรินสวันด์ ทเลสาบนี้งดงามเหลือที่จะพรรณา ยาว ๑๖ กิโลเมเตอร์ ลึก ๒๐๐ เมเตอร์เศษ อยู่ในระหว่างเขาสูงใหญ่โดยรอบ ภูมิประเทศในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ที่ล่ำฦๅกันว่างดงามประเสริฐนักนั้น ก็ยังไม่งามเท่าภูมิประเทศในแถบนี้ เพราะที่นี่ร่องน้ำแคบ แต่เขา ๒ ข้างเปนบรรทัดไม่ขาดตอน สูงง้ำอยู่ริมน้ำ ส่วนความกว้างของทเลสาบแลฟียอด ถึงว่าจะกว้างสักเท่าใดก็แลเห็นเปนแคบไป ทั้งภูมิประเทศก็เปลี่ยนเสมอไม่ได้หยุด ยิ่งไปยิ่งแปลก ไม่มีที่เบื่อตาเลย

ภูเขาโดยรอบทเลสาบนั้น เปนรูปต่าง ๆ บางแห่งเปนรูปกระโจมทหารกลม ๆ ซ้อนกันหลายลูก บางแห่งเปนน่าผาชันดิ่งลงมาตั้ง ๑๐๐ เมเตอร์ บางแห่งเปนรูปป้อมกลมบ้างเหลี่ยมบ้าง ซ้อน ๆ กันขึ้นไปตั้ง ๕–๖ ชั้น บางแห่งเปนกำแพงเงื้อมง้ำเปนบรรทัดกั้นทเลสาบอยู่ทั้ง ๒ ข้าง ตรงปลายทเลนั้น เปนห้วยใหญ่ลงมารวมทาง คือทางที่เสด็จพระราชดำเนิรลงมาทาง ๑ กับเปนห้วยน้ำแขงใหญ่กว้างลงมาอีกทาง ๑ ตามเขาบรรทัดทั้ง ๒ ข้างนั้น ที่ใดมีกิ่วเขาลาดต่ำลงมา ก็แลเห็นภูเขาสูงใหญ่ชเง้ออกมาจากข้างหลังตั้ง ๔–๕ ชั้นทุกแห่ง ที่ใดเปนน่าผาฝานดิ่งลงมา ก็ไม่มีต้นไม้ ที่ใดเปนที่ลาดแต่เล็กน้อยแลมีช่องพอสอดรากได้ ก็มีต้นไม้ขึ้นเขียวชอุ่มเต็มไป (คือต้นสนเปนพื้น) ที่ใดเปนที่ลาดก็มีบ้านเรือนแลไร่เปนหมู่ ๆ กัน หมู่ละ ๕ ถึง ๓๕ หลังเรือน มีเรือนขึ้นไปปลูกอยู่บนลานชโงกเขาสูง ๆ ดูบ้านเรือนแลไร่โดยรอบทเลสาบ เหมือนเรือนตุ๊กกระตาไปหมด เพราะภูเขาสูงใหญ่ระหว่าง ๑๐๐๐ ถึง ๒๐๐๐ เมเตอร์ เลยทำให้เห็นเรือนไร่ร่องน้ำแลสิ่งอื่น ๆ เปนของเล่นไปหมด บนยอดเขานั้นที่ใดได้แดดก็เปนสีศิลาดำบ้าง ม่วงบ้าง เทาบ้าง สีเหล็กบ้าง ที่ใดลับแดดก็มีน้ำแขงเกลเซียลาดขาวเขียวไปหมด ดูยอดติดอยู่กับฟ้า มีน้ำตกแลลำธารใหญ่น้อยไหลลงมาเปนระย้าเปนรางนับแห่งไม่ถ้วน ทเลสาบนั้น ตอนแรกออกจากดำบลเยลเลเปนที่กว้างดูรูปกลม แต่ไปได้

สักหน่อย เลี้ยว เข้าไปใน ที่ แคบ มี เกาะ น้อย ๆ ใน แนว เดียว กัน ขวาง ทาง อยู่ ๓—๔ เกาะ เหลือ ร่อง น้ำ แคบ ดู เหมือน เรือ จะ หลีก กัน แทบไม่ได้ เกาะเหล่า นี้ ก็ ดู เปน ตุ๊กกระตา อีก เหมือน กัน แต่ ถึง กระ นั้น ยัง มี ต้นไม้ สูง ขนาด ๒ วา ๓ วา ขึ้น เต็ม ทุก เกาะ เวลาบ่าย ๕ โมง ๒๕ นาที ถึง ตำบล มินคร์ ซุนเค เสด็จ พระราช ดำเนิร ขึ้น จาก เรือ เสวย เครื่อง ว่าง ที่โฮ เตล บ่าย ๕ โมง ๕๐ นาที เสด็จ พระราช ดำเนิร จากโฮ เตล มินคร์ซุนเคโดย รถม้า ข้าม ลำ น้ำ ซึ่งไหล ออก จาก ทเล สาบ สตรีนสวันด์ ทางเลียบลำน้ำไปข้างซ้าย น้ำ เชี่ยว มาก แล มี เกาะ แก่ง หลาย สิบ แห่ง ทาง ตัด ตาม น้ำ ลงไป มีบ้าน เรือน แลไร่ นา เปน แปลง ๆ ย่อม ๆ ตลอด ทาง ลำน้ำ นี้ คล้ายคลึงกับแก่ง ที่ เชียงใหม่ เปน อัน มาก แต่ ที่ นี้ งาม กว่า เพราะ ภู เขา สูง กว่า แล มี ไร่ นา ป่าไม้ เขียว ฉอุ่ม ตั้ง แต่ ชาย น้ำ ขึ้นไป จน ถึง ยอด เขา บาง แห่ง ทั้ง มี บ้าน เรือน ตลอด ทาง ด้วย พอ ถึง ตำบล วิส เนส ก็ ข้าม ลำ น้ำ ที่ เลียบ มานั้น เวลา ทุ่ม ๑ ถึง โฮ เตล เซ็นตรัล ริม ฟยอด เรือ พระ ที่ นั่ง อัลเบียน มา ทอด สมอ อยู่ กลาง ฟยอด ประ ทับ แรม ที่ โฮ เตล วิสเนส ราตรี หนึ่ง โฮ เตล นี้ เปนโฮ เตลไม้ทำ หลาย ชั้น เหมือน ตึก มี ชาว เมือง แล ชาว ต่าง ประ เทศ มา เที่ยว มา พัก อยู่ เปน อัน มาก บรรดา คนใช้ ใน โฮ เตล ทั้ง ปวง ใน แถบนี้ พูด ภาษา อังกฤษได้ ทุก แห่ง เพราะ มี คน อังกฤษ แล อเมริกัน มาเที่ยว เปน อัน มาก ได้ผล ประโยชน์ จาก คน ๒ ชาติ นี้ เปน พื้น.

วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๑๒๖_เวลาเช้า ๓ โมง ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการ เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้าจากโฮเตลเซ็นตรัล ตำบลวิสเนส เลียบไหล่เขาไปตามริมฝั่งฟย็อด เวลา ๔ โมง ๔๕ นาที ผ่านตำบลเลิน ในละติจูดเหนือ ๖๑ ดีกรี ๕๒ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๖ ดีกรี ๕ มินิต อยู่ปลายอ่าวเลิน ซึ่งแยกออกมาจากนอร์ดฟย็อดใกล้กับอ่าววิสเนส ตำบลนี้เปนที่งดงามคล้ายกับวิสเนส มีโฮเตลชื่ออะเล็กซานดรา เปนโฮเตลไม้สูงหลายชั้น มีมุขเล็กมุขน้อยยื่นออกมา แลมีลาดฟ้าหอคอยบนหลังคาทำนองเดียวกับโฮเตลเซ็นตรัล มีเรือนราษฎรชาวตัดไม้หาปลาประมาณ ๕๐ หลัง แลมีวัดเล็กอยู่วัดหนึ่ง พอพ้นตำบลเลินไปแล้ว ทางตัดไปในที่ลุ่มระหว่างเขาเลียบน้ำเลินขึ้นไป ที่ลุ่มนี้มีลักษณเหมือนหาดแต่มีเนินเล็ก ๆ น้อย ๆ หลายเนิน ทั้งมีต้นไม้ขึ้นเต็ม มีลำธารซึ่งไหลลงมาจากภูเขาทั้ง ๒ ข้างหลายแห่ง เสียงน้ำตกแลน้ำในลำธารไหลกระทบศิลาครื้นครั่น เวลาผ่านไปรู้สึกเหมือนเข้าดงหรือวนะอันงดงาม เวลา ๕ โมงเศษ ถึงท่าเรือที่ทเลสาบเลินวันด์ เสด็จจากรถลงสู่เรือเมล์ขนาดย่อมชื่อโลเดอเลน เท่า ๆ กันกับเรือตูริสต์ซึ่งเสด็จเมื่อวานนี้ เวลา ๕ โมงครึ่ง เรือใช้จักรออกจากท่า มาในทเลสาบเลินวันด์ น้ำสีเขียวไข่กา ภูเขาสองข้างสูง มีป่าแลสโนน้ำแขงน้ำพุน้ำตก ลักษณเดียวกันกับทเลสาบสตรินสวันด์ รูปทเลนี้เปนกฤช เขาสูง ๒ ข้างสับพื้นปลาแลจากท่าเรือเห็นภูเขาสูง ชื่อโครนสเบร ชเง้อข้ามไหล่เขาริมทเล ยอด

ตาดเต็มไป ด้วยเกลเซียแลสโนงดงามยิ่ง นัก ภูเขา นี้ เปนที่เกิดแห่งยอดน้ำ ซึ่งไหล ตกทเลสาบ เลินฉันด์ เมื่อเรือจวนจะถึง ท่าตรงปลายทเลสาบ นั้น มีหาดยื่นออกมา บังเปน ฉับแล ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งเปนผาสูง ชันฝานดิ่งลง มาจดทเล สูงประมาณ ๒๐๐๐ เมเตอร์ บนยอด มีเกลเซียแล น้ำตก ภูเขานี้ เมื่อ ๒ ปีมาแล้ว ศิลาพังลงมาในทเลตรงช่องแคบน่าหาด ทำอำนาจร้าย แรง เปนคลื่นใหญ่ ยก เอา เรือ ไฟ ซึ่ง จอด อยู่ริม หาด กระเด็น ขึ้นไป บน หาด ทางประมาณ ๓๐๐—๔๐๐ เมเตอร์ คนตายถึง ๖๒ คน เขาเก็บศพฝังแลสร้าง อนุสาวรีไว้ บนหาด แลเห็นได้ ถนัด เมื่อพ้นหาดฉับแล นี้ไปแล้ว เรือเดิรใน อ่าวแคบชั้นใน มีหาดเล็ก ๆ มีไร่เปนแปลง ๆ เวลาเที่ยง ๒๐ นาทีถึงท่าเรือที่ ตำบล เซนตาล ปลูก เปน เรือนไทย ๆ ยื่นลงมาในน้ำ เรือแล่น เข้า เทียบ ถึง บรรได มีเครื่องบริโภค เครื่องเล่น ไปรสนียบัตรขาย อย่างโฮเตล ประทับ เสวยพระกระยาหารกลางวันที่ท่าเรือนี้ เวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จพระราชดำเนิร โดยรถม้า ขึ้นไปทอดพระเนตรเกลเซีย ชื่อ เซนตาลสเบร ทางเลียบลำธาร ขึ้นไปในระหว่าง เขา สูงใหญ่ บ่าย ๒ โมง ๒๕ นาที ถึง ที่ สุดแห่ง ทางรถ มีร้าน ขายไปรสนียบัตรแลเครื่องเล่น เปน ที่พักคนเดิรทาง แลทรงม้าต่อไป ทาง ประมาณ ๑๐ นาที ถึง เซนตาลสเบร เปนภูเขา น้ำแขง สูง ใหญ่ ขวางทางอยู่ แลเปน ยอดน้ำ ซึ่งไหลลงสู่ ทเลสาบเลินวันด์ เขาน้ำแขงนี้ สูงประมาณ ๒๐๐ เมเตอร์ อยู่ ในระหว่าง เขาสูงข้างหลังแลสองข้าง บนยอด นั้นเปนสพานกว้าง ชันลงมา แต่ เมื่อจวนจะถึง พื้นดินหักฝานเปนน่าผา สีน้ำ แขง เขียวใส เหมือน สีคราม มี ชะโงกเปน ถ้ำ เปน ผา เหมือน เขา ศิลา

ใต้ภูเขาน้ำแขงนี้ มีลำธารใหญ่ น้ำแขงละลายไหลพุ่งลงมาเชี่ยวเหมือนแก่ง เสียงดังก้องในระหว่างเขา เหนือภูเขาน้ำแขงลูกนี้ ยังมีภูเขาน้ำแขงบนยอดผาโครนสเบร สีเขียวใส ชโงกลงมาจากผาชันอีกแห่งหนึ่ง น่าดูมาก ทอดพระเนตรเกลเชียแล ทรงฉายรูปอยู่สักชั่วโมงเศษ ทรงม้ากลับมาประทับรถพระที่นั่ง เสด็จกลับถึงท่าเรือ เวลาบ่าย ๔ โมง ๑๕ นาที เสวยเครื่องว่าง แล้วเสด็จสู่เรือโลเดอเลน แล่นย้อนกลับมาทางเดิม ถึงท่าแล้วเสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้ามายังตำบลเลิน เสด็จลงเรือลอนช์ในอ่าวเลินฟยอด ประทับเรือพระที่นั่งอัลเบียน เวลาย่ำค่ำ ๓๐ นาที เรือพระที่นั่งใช้จักร์ออกจากเลินฟยอดแล่นออกทางนอร์ดฟยอด นอร์ดฟยอดนี้ยาวประมาณ ๓๐๐ กิโลเมเตอร์ มีลักษณคล้ายกับทเลสาบเลินวันต์หรือคริสติอาเนียฟยอดบ้าง แต่งามกว่า ว่าเปนงามที่สุดในหมู่ฟยอดทั้งปวง เพราะภูเขา ๒ ข้างสูงใหญ่ตลอดไปแลมีเกลเชียใหญ่น้อยแลสโนประเปนดาวกระจายอยู่ตามยอดเขา ร่องน้ำไม่แคบนัก แต่ดูเหมือนแคบ เพราะภูเขา ๒ ข้างสูง กินตา ข่มความกว้างของร่องน้ำ มีต้นสนขึ้นเขียวชอุ่มตลอด ราษฎรตัดไม้แลหาปลาเลี้ยงชีพ ไม่มีที่ราบสำหรับประกอบการเพาะปลูก เวลายามหนึ่ง ผ่านเซนตาลสตริเงอร์ เปนน้ำพุพุ่งออกมาจากผาสูง แล้วไหลตกดิ่งลงมาจากน่าผา แยกออกเปนหลายสายประสานกันเหมือนตาข่าย งดงามยิ่งนัก เวลาก่อน ๕ ทุ่ม พ้นนอร์ดฟยอด เรือเดิรในเฟรเซียนฟยอด

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้เวลา ๑๐ ทุ่ม เรือเดิรในซากเนอฟ๊ยอด เปนฟ๊ยอดที่ยาวกว้างแลลึกที่สุดในประเทศนอรเว ยาวถึง ๑๗๐ กิโลเมเตอร์ บางแห่งกว้าง ๒ กิโลเมเตอร์ ลึกถึง ๑๒๐๐ เมเตอร์ มีฟ๊ยอดสาขาเล็กน้อยแยกออกไปอีกหลายสิบแห่ง เวลาแรกเข้าจากทเลนั้น ภูมิประเทศไม่สู้งดงามนัก ภูเขาเตียนต้นไม้ห่าง ๆ เตี้ย ๆ แต่ยิ่งลึกไกลทเลเข้าไปยิ่งงดงามขึ้น ร่องน้ำแคบลง แลภูเขาทั้ง ๒ ข้างยิ่งสูงชันขึ้น มีเกลเซียเลสโน ทั้งภูเขาซับซ้อนกันหลายชั้น ตามชายน้ำมีตำบลบ้านราย ๆ กันตลอด มีป่าสนแลไม้ต่าง ๆ งดงาม ทั้งมีไร่อันบริบูรณ์ ที่ใดเปนที่ลาด ก็มีบ้านเรือนแลไร่เปนหลั่นลดขึ้นไปจนถึงยอดเขา สูงตั้ง ๕๐๐ เมเตอร์ ข้างหลังเนินก็มีภูเขาสูงชะเง้อข้ามภูเขาริมร่องน้ำออกมา นับยอดไม่ถ้วน ถ้าชมตลอดไปทั้งฟ๊ยอดด้วยกันแล้วไม่งามเท่านอร์ดฟ๊ยอด แต่ถ้าชมเปนตอน ๆ แล้ว ซากเนอฟ๊ยอดนี้ มีภูมิประเทศซึ่งงามผาดโผนยิ่งกว่านอร์ดฟ๊ยอดหลายแห่ง เวลาเช้า ๓ โมง ๕๐ นาที เรือพระที่นั่งทอดสมอที่ตำบลบาลฮลม เปนที่อันงดงาม มีเรือนสัก ๕๐ หลัง แลโฮเตลที่พัก มีผู้คนมาเที่ยวแลพักตากอากาศมาก เพราะอากาศดีไม่หนาวจัด มีไม้ผลไม้ดอกบริบูรณ์ ตำบลนี้ตั้งอยู่ที่แหลมปากช่องเอสฟ๊ยอด เปนฟ๊ยอดเล็ก อยู่ที่ตรงซากเนอฟ๊ยอดแลฟยาลันด์ฟ๊ยอดต่อกัน ในระหว่างลติจูดเหนือ ๖๑ ดีกรี ๑๓ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๖ ดีกรี ๓๒ มินิต มีเนินชายเขาเล็กน้อยข้างหลังตำบลนี้หลายเนิน

แลมีถนนรถม้าเดิรได้สดวก มีที่เที่ยวที่ดูหลายแห่ง เช่นเนินที่ฝังศพพระเจ้าเบเล แต่ครั้งโบราณ แลบ้านช่างเขียนเปนต้น ระยะทางจากเดินถึงบาลฮอม ๑๕๕ ไมล์

เวลาเช้า ๕ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้า บรรดาชาวบ้านทั้งปวงพากันมารับเสด็จที่ท่าเรือ พอเรือพระที่นั่งเทียบท่า ก็ให้ร้องถวายพระพรไชยมงคลเสียงกึกก้อง เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จกลับถึงเรือพระที่นั่ง

เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่ง เรือพระที่นั่งแล่นออกจากตำบลบาลฮอมไปในฟยาลันด์ฟยือด บ่าย ๓ โมง ๕๐ นาที ทอดสมอที่ท้ายหมู่บ้านมุนดาล ทาง ๑๔ ไมล์ เรือจอดที่น่าท่าตำบลนี้ไม่ได้ เพราะน้ำลึกเหลือเกิน สมอหยั่งไม่ถึงพื้น ที่ตำบลมุนดาลนี้มีโฮเตล แลบ้านเรือนราย ๆ กันบ้าง เปนหมู่กันบ้าง ประมาณ ๑๐๐ เศษ มีภูเขาสูงทั้ง ๒ ฝั่งฟยือด ยอดเปนน้ำแขงแลสโนประปรายบ้าง เต็มไปด้วยป่าสนบ้าง เวลาบ่าย ๔ โมง ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรโดยเรือลอนช์ ไปขึ้นที่ตำบลมุนดาล ชาวบ้านมาชุมนุมกันรับเสด็จ ถวายช่อมาลา แลให้ร้องถวายพระพรไชยมงคลเสียงเซ็งแซ่ แล้วเสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้า เลียบชายฟยือดไปทอดพระเนตรภูเขาน้ำแขง ชื่อว่า โบยุมสเบร พอพ้นปลายฟยือดไปแล้ว ทางไปริมลำธารซึ่งไหลจากภูเขาน้ำแขงนั้นลงมาตกฟยือด

ทาง ตอน นี้ เปน ที่ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ เดิร กลาง หาด คล้าย ใน ระหว่าง เลิน ฟ์ยอด กับ เลิน วันด์ ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร เมื่อ วาน นี้ แต่ ไกล กว่า มี บ้าน เรือน แล ไร่ หญ้า ตาม ทาง ข้าม ลำห้วย ลำธาร เล็ก น้อย เสียง น้ำ ไหล ซู่ ๆ ตลอด ทางไป มี ภูเขาใหญ่ อยู่ สอง ข้าง ทาง เปน พืด เปนทิว เปน น่า ผา ชัน ดิ่ง ลง มา เปน แนว เยื้อง สับ ฟัน ปลา กัน เหมือน สับแล เข้าไปเปน ชั้น ๆ บน ยอด เขา มี เกล็ดเซีย ลาด ขาวไป แทบ ทุก ยอด ถัด น้ำแขง ลง มา เปน ป่า เขียว หรือ น่า ผา ชัน งดงาม มาก มี ทาง รถไปได้ เกือบ ชั่วโมง จึ่ง ถึง ที่ สุด ต้อง เดิร ขึ้นไป อีก สัก ๑๕ นาที จึ่ง ถึง น้ำแขง เปน สพานใหญ่ กว้าง สูง ลาด ลง มา จน ถึง ลำ ธาร คล้าย กับ เชนดาลส์เบร แต่ ไม่ เปน น่า ผา หัก ชัน ลง มา จด ลำธาร ครั้นทอด พระเนตรภูเขาน้ำแขง นี้ แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ ถึง เรือ พระ ที่ นั่ง เวลา ทุ่ม เศษ

เวลา ทุ่ม ครึ่ง เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร์ ออก จาก ตำบล มุน ดาลย้อน ทาง มาใน ฟ์ยาลันด์ ฟ์ยอด เวลา ๔ ทุ่ม ครึ่ง ถึง ช่อง อาโร ฟ์ยอด ตรง นี้ มี ทาง แยก ถ้า เลี้ยว ซ้าย เข้าไป ในโอ ลันด์ ฟ์ยอด เรือ แยกไป ทาง ขวา ตรง ทาง แยก นี้ ภูเขา งาม นัก เปน เขา สูงใหญ่ ฝาน ชัน ดิ่ง ลง มา ตั้ง แต่ ยอด ถึง ทเล ทั้ง ๓ ด้าน ดู ดัง กับ จะ เงื้อม ลง มา ทับ ช่อง ที่ เรือ เดิร ชัน เหลือ เกิน จนไม่ มี ต้นไม้ จะขึ้น อยู่ ได้ แล เข้าไปใน ซอก ทาง เห็น ยอด เขา ซับ ซ้อน กัน ลาดไป ด้วย น้ำแขง มี น้ำ ตก ใหญ่ ๆ หลาย แห่ง เสียง น้ำ กระทบ ศิลา ดัง กึก ก้อง ใน อาโร ฟ์ยอด ภูเขาสอง ข้าง งดงาม สง่า เหลือ ที่ จะ พรรณา เวลา ๕ ทุ่ม เศษ ถึงตำบลกุดวังเก็น

เปน หมู่บ้าน ขนาด เมร็อก มีโฮเตลที่ พัก อยู่ใน หุบ เขา สูง ชัน ใน ฤดู หนาว ดวง อาทิตย์ ส่อง ลงไปไม่ถึง น้ำ เพราะ บัง ยอด เขา ที่นี่มี น้ำพุตก จาก ยอด ผาสูง ถึง ๒๕๐ เมเตอร์ หลาย แห่ง เสียง น้ำตก ดัง อ้าว ไป ทั้ง ฟยอด ถึง ร่อง น้ำแคบ ก็ จริง แต่น้ำลึกตั้ง ๓๐๐ เมเตอร์ เรือไฟ ขนาดใหญ่แล่น เข้า มา เทียบ ตลิ่งได้ มีเรือ เมล์ บรรทุก คน มา เที่ยว คราว ละ ๔๐๐—๕๐๐ เสมอ

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๑๒๒ เวลาเช้า ๓ โมง ๕๕ นาที พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว พร้อม ด้วย พระราช วงษา นุวงษ์แล ข้าราชการ ตาม จำนวน เช่น เมื่อ คราว เสด็จ ทาง สถล มารค จาก เมร็อก แต่ มี หลวง ฤทธิ์ นาย เวร เพิ่ม ขึ้น อีก นาย ๑ ขึ้น ฝั่ง โดย เรือ ลอนช์ แล้ว ประทับ รถ ม้า จาก ตำบล กุดวังเก็น เวลาเที่ยง ถึง ตำบล สตาลไฮม ซึ่ง ตั้ง อยู่บนลาน เขา สูง ขวาง ทาง มี ภูเขา อยู่ โดย รอบ อีก ชั้น หนึ่ง เปนที่งดงาม แล เห็น แลวก เขา ตามทาง ซึ่ง ขึ้น มาจากตำบล กุดวัง เก็น ข้าง หนึ่ง อีก ข้าง หนึ่ง แล เห็น ตลอด ถึง ภูเขา ที่ ตำบล วอส ยอด ตาด ขาวไป ด้วย สโน แลน้ำแขง มี น้ำตก ขนาดใหญ่ อยู่ ใกล้ เคียง หลาย แห่ง ภูเขาโดย รอบ เขียว ฉอุ่มไป ด้วย ต้น สน บน ลาน เขา นี้ มี โรง เรือน เล็ก น้อย อยู่ ประมาณ ๑๐ หลัง นอก จาก นั้น เปนไร่ หญ้า กั้นรั้ว เปน แปลง ๆ ไป ทั้ง ลาน มีโฮเตลใหญ่ อยู่แห่ง หนึ่ง ตั้ง อยู่ หว่าง กลาง ลานเขา นั้น มีคน ต่าง ชาติ ต่าง ภาษา มา เที่ยว เปน อัน มาก ประมาณ ดูใน เวลา นั่งโต๊ะบริโภค อาหาร กลางวัน

ไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ ตาม ทาง แล ริม ทาง มีรถม้าจอด อยู่ ตั้ง ๓๐๐ แน่นไป ทุก แห่ง ซ้ำ ตาม ทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ก็ หลีก รถ ผ่าน รถ อื่น ๆ ขึ้น มาเปน อัน มาก ประทับ เสวย พระ กระยา หาร กลาง วัน ที่ โฮเตล สตาล ไฮม นี้ เวลาบ่ายโมง ๔๕ นาที เสด็จ จาก สตาลไฮม บ่าย ๓ โมง ถึง วินเยโฮเตล ประทับ เสวย เครื่อง ว่าง เวลา บ่าย ๓ โมง ๔๐ นาที เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ต่อไป เวลา ย่ำค่ำ ถอด สพาน รถไฟ ซึ่ง มา จาก เมืองเบอรเก็น ถึง ตำบล วอส เปน หมู่บ้าน ตั้ง อยู่ริม แม่น้ำ หรือ ทเลสาบ อันใหญ่กว้าง เรียกว่า วังสวันด์ มีเขา ลาด อยู่ โดย รอบ เปน ที่ บริบูรณ์ ด้วยการเพาะ ปลูก มาก กว่า ตำบล อื่น ๆ ใน ประเทศ นอรเว บรรดา ที่ อยู่ ใกล้หมู่ พี่ยอด ด้วย กัน บน เขา มี ไร่ ผัก บ้าง ทุ่ง หญ้า เลี้ยง สัตว์ บ้าง มี เรือน กระจาย กัน อยู่ ตั้ง แต่ริมน้ำ ขึ้นไป บนเขาสูง ๆ ดูงดงาม ภายใน หมู่ บ้าน มี ตลาด แล มี ร้าน ขาย ของ ต่าง ๆ ท่านอง เมืองโบเลอ มี วัด เก่า ก่อ ด้วยศิลา ล้วน แต่ครั้งคฤศตศักราช ๑๒๗๓ ทาง รถไฟ ตัด ขึ้น ไป บนไหล่ เขา เหนือ หมู่บ้าน แล ถนน ขึ้นไป เสด็จ ประทับ ที่ ไฟล เซอร์ โฮเตล ซึ่ง ตั้ง อยู่ท้าย หมู่ บ้าน ริม สเตชั่นรถไฟ หัน น่า ลง น้ำ เปนโฮเตล ไม้ กว้าง ขวาง น่า อยู่ บรรดา ผู้ ที่ มา เที่ยว ย่อม พัก ที่ โฮเตล นี้ โดย มาก พระเจ้า แผ่น ดิน นอรเว เยอรมัน แล สวิเด็น ก็ได้ประทับ ที่นี่

ลักษณ ภูมิ ประเทศ ตาม ระยะทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิรใน วัน นี้เปน ที่ บริบูรณ์ด้วย การ เพาะ ปลูก แล งดงาม มี ลักษณ เปลี่ยน แปลงตลอดทาง

ในตอนแรกตั้งแต่ตำบลกุดวังเก็นมาจนถึงสตาลไฮมนั้น หนทางเกือบจะนับว่าราบได้ ตัดขึ้นตามลำธาร ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำไรพย็อด ภูเขา ๒ ข้างสูงชันเปนกำแพงบ้าง เปนที่ลาดลงมาบ้าง รูปแปลก ๆ กัน แต่ในช่องเขาที่ตัดทางไปนั้นกว้างกว่าที่ตำบลอื่น ๆ มีที่ดินทำไร่หญ้าเลี้ยงสัตว์เปนแปลง ๆ ตลอด ตามริมทาง มีภูเขาซึ่งพังลงมาจากภูเขาใหญ่เปนอันมาก เขาเหล่านี้ก้อนขนาดเรือนหลังใหญ่ ๆ ตกลงมาราย ๆ กันอยู่ พลเมืองทำเรือนอยู่ตามหว่างเขาเหล่านี้ แลดูแต่ไกลดูคล้ายกันไปหมด ไม่ทราบว่าไหนเปนเรือน ไหนเปนเขาพัง เพราะบนหลังคาเรือน เขาปลูกหญ้าเขียวไปหมด ดูเหมือนเขา บนผาทั้ง ๒ ข้างทาง มีรอยร้าวน่ากลัวจะพังลงมาอีกหลายแห่ง แต่ชาวบ้านดูเขารู้สึกชินกัน ดูไม่กลัวอันตรายเหมือนดังชาวต่างประเทศ ตามภูเขา ๒ ข้าง มีน้ำพุน้ำตกใหญ่น้อยเปนอันมาก ไม่ขาดตาเลย เมื่อจวนจะถึงโฮเตลสตาลไฮมนั้น ขึ้นเขาสูงชัน ทางทบไปมาหลายหน ชันผิดธรรมดามาก จนต้องให้คนลงจากรถ ม้าลากแต่รถเปล่าขึ้นไป แต่กระนั้นม้ายังต้องดึงตัวโก้ง แลต้องหยุดพักเปนตอน ๆ ตอนละประมาณ ๑๐ วา พอผ่อนม้าหายหอบแล้ว ก็ขับขึ้นไปอีก ดังนี้สัก ๒๐ พัก จึงขึ้นถึงลานเขาที่โฮเตล เสียเวลาตั้งแต่เชิงเขาจนถึงโฮเตลเกือบชั่วโมง ๑ บนเขาสตาลไฮมนี้มีน้ำตกใหญ่งาม ๒ สาย อยู่ข้างขวาทางสายหนึ่ง ซ้ายทางสายหนึ่ง เมื่อพ้นโฮเตลสตาลไฮมแล้ว ทางเดิรตามริมห้วยขึ้นไปอีก ทางราบ ภูเขา ๒ ข้าง

ROYAL ... COLLEGE
โรงเรียน ... กรุงเทพฯ
BANGKOK.

ทาง แหวก ห่าง ออกไป แล ลาด ทั้งไม่สู้ สูง นัก เพราะใน ลุ่ม น้ำที่ทาง เดิร นี้สูง มาก อยู่ แล้ว น้ำ พุ น้อย สาย ลง แต่ น้ำในลำธารยังไหลเชี่ยว แลใส สอาด แล เห็น พื้น กรวด แล ตะไคร่ น้ำได ถนัด ไม่ขุ่น เปน สี เขียว ใช่ กา เหมือน น้ำใน ลำธาร อื่น ๆ โดย มาก. บน เขา มีไร่ แลโรง เรือน มาก ขึ้น แล้ว ถึง ทเลสาบ เรียก ว่า ออปไฮม เปน ที่ งดงาม รูปยาวรี มีเนินเขา ลาดโดย รอบ ทาง ตัด เลียบ ชาย ทเล ผ่าน โฮเตล ๒ แห่ง ชื่อว่า ออปไฮมแล ฟรามเนส พอ พ้นโฮเตล ฟรามเนสไปแล้ว ข้าม เขาบันน้ำ เปน กิ่ว ประตู ผา เหมือน ประตู ผา ระหว่าง เมืองลาวไป นครลำปาง ตอนนี้ น้ำไหลลงไป สู่ โซโรฟย็อด ซึ่งไปตก ทเล เหนือ เมือง เบอร เก็น ทาง เลียบ น้ำ ลงไป ในตอนแรก เปนลำธาร แคบ ทาง เดิรใน ป่าโปร่ง แต่ไป ๆ ลำธาร นั้น กว้าง ออกไป เสมอ น้ำ เชิงลน ดูเปน แม่น้ำ มีหาด ดิน ต้นไม้ ขึ้น งาม แล้ว ผ่าน วินเยโฮเตล แลสวินเดโฮเตล ซึ่ง ตั้ง อยู่ ใกล้ น้ำตก อันงดงาม เปน คั่น บรรได ลงมา สัก ๑๐ ชั้น มีผายื่น ออก มา จาก บรรไดเปน มุขเปน ป้อม หลาย แห่ง น้ำ ตก ย้อย แยกเปนทางลงมาหลายสาย พ้นสวินเดโฮเตลไปแล้ว ถึงทเลสาบ อีกแห่งหนึ่ง ทางเลียบไปจนถึงปลายทเล กลาย เปน ลำ น้ำ ลอด สพาน รถไฟ แล้ว กลับ กว้าง ออกไป อีก ที่ ตรง ตำบล วอส เรียก ว่า วังสวันด์ ระหว่าง สตาลไฮม จน ถึง ตำบล วอส นี้ พื้น ทางแล ป่างดงาม นัก เปนป่าสนเปนพื้น มีไร่ในระหว่างป่าเปนแปลง ๆ ริมทาง มีไร่ ผัก ทุ่ง หญ้า แล มีดอกไม้ ป่า หลาย อย่าง ที่ เหมือน ดอกบาน ไม่รู้โรย สีขาวก็มี แดงก็มี ที่ ดอก เหลือง เรียก ว่า บัต เตอ คัป สลับ

กับ ดอก แดง คล้าย หงอนไก่ แล ดอก ม่วง รูป เหมือน สนับ มือ เปน ช่อง ใหญ่ ๆ สี บาน เย็น กับ ดอกไวโอเล็ต สี ม่วง แก่ แล ดอกไม้อย่าง อื่น ๆ อีก เปน อัน มาก ขึ้น เกลื่อน กลาดไป ดู แผ่น ดิน เปน ดอกดวง เหมือน ผ้า ดอก ภูเขา แถบ นี้ มี ศิลา กระดาน ชนวน มาก มีคนขึ้นไปตัด ส่ง ลง มาโดย ทาง ลวด ขึง อย่าง ที่ ใน ประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ มา ทำ กระเบื้อง เกล็ด มุง หลังคา กอง อยู่ ริม ทาง เปน อัน มาก สังเกตลักษณ ภูมิ ประเทศ ใน วันนี้ ดู คล้าย มณฑล พายัพมาก เพราะ ภูเขาเตี้ย ลง แล ไม่ สู้ ชัน เปน น่า ผา มาก นัก มี ลาน เขา แล เรือน ปลูก เปน หลั่น ลด ขึ้นไป ราย ๆ กัน จน เกือบ ถึง ยอด เขา เหมือน บ้าน มูเซอร์ แดดก็จัด ร้อน เท่า ๆ กับ เมืองไทย ผิด กัน อยู่ แต่ ใน มณฑล พายัพไม่ มี ทาง อัน ใหญ่กว้าง พอ ที่ รถ จะ เดิร ได้ เท่า นั้น ลำธาร ทั้ง ๒ ที่ เลียบ มา ก็ ขนาด ห้วย แม่ คำ มี ใน เขตร เมือง แพร่ กับห้วย แม่สาครในเขตรเมืองน่าน แต่ ภูเขา แล ป่า นั้น คล้ายไป ข้าง ห้วย แม่ สี พัน ระหว่าง เมือง น่าน กับเชียงคำ มี ป่าง เปน ที่ พักใหญ่น้อย เปน ระยะไป แต่ ตาม ป่าง เหล่า นี้ ไม่ ใช่ เปน แต่ลาน ที่ เตียน ๆ ว่างเปล่า มี โฮเตล ตั้งอยู่สำหรับคนเดิรทาง ได้พัก อาไศรยเปน การ สดวก ทุก แห่ง ตาม ยอด เขา เหล่า นี้ ถึง ว่า จะ ร้อน สัก เท่าใด ก็ ยังมี น้ำ แข็ง ลาด เปนดาวกระจาย อยู่ ตลอด ปี ควร ชม วิธี สร้าง ถนน ใน ประเทศนอรเวนี้ มาก เพราะ บ้าน เมือง มี แต่ ทเล ลำธาร แล เหว ผา ภูเขา สูงใหญ่ เต็มไป ทั้ง นั้น ไม่มี ที่ ราบ เลย เปนการ ลำบาก ที่ จะ ทำ ถนนได้ แต่ กระนั้น เขา ยัง ทำ ถนน ใหญ่ น้อย ติด ต่อใน

ระหว่าง บ้าน เล็ก เมือง น้อย ทั่ว ทุก หน ทุก แห่งไป เปน การ สดวก ทั้ง การ เดิรทาง บก แล ทาง น้ำ ทั้ง มีรถไฟ หลาย สาย หลาย ทาง ที่ ทำ แล้ว ก็ มาก ที่ กำลัง ทำ อยู่ ก็ มี แล ที่ กะไว้ ว่า จะทำ ก็ ยัง อีก หลาย สาย ผู้คนใน ประเทศ นี้ ถ้า จะนับ ตาม ส่วนความกว้างของอาณาเขตร์ อยู่ ข้างน้อยมาก ทั้ง ประเทศนอร เวมีคน ประมาณ ๒ ล้าน ครึ่ง เท่า นั้น ตาม ทางไม่ใคร่ มีหมู่ บ้าน แลใน หมู่ บ้าน ตำบล หนึ่ง ๆ ก็ ไม่ มี เรือน กี่ มาก น้อย พื้น ดิน ก็ ไม่ บริบูรณ์ มีแต่ป่าไม้ ใน ที่ ดอน แล ปลา ตาม เกาะ ชาย ทเล แล ใน ฟีย็อต เท่า นั้น ดีแต่ เปน ที่ งดงาม สำหรับ เที่ยว น่า ร้อน มีคน ต่าง ประเทศไป มาไม่ ได้ หยุด มี โฮเตล ที่ พัก ตาม บ้าน เล็ก เมือง น้อย ทุกแห่ง ม้าแลโคใน ประเทศ นอรเว อยู่ ข้าง เล็ก มาก ข้าง แถบ เหนือใช้ม้า เล็ก เกือบ เท่าม้าไทย โค เล็ก ขนาดโคลังกา แต่มา ข้างใต้ ๆ ม้าโต ขึ้น ขนาด ม้าเตลี้ แต่ ดูไม่ใคร่ ทนทาน เหมือน กับ ม้า เล็ก ๆ ข้าง เหนือ ม้า เทศ ไม่ ใคร่ จะใช้ เพราะไม่ใคร่ ทนทาน ขึ้น เขา ลง ห้วยไม่ คล่อง แคล่ว แขงแรง เหมือน ม้า เล็ก มี ใช้ อยู่ แต่ ใน เมืองใหญ่ ๆ เช่น คริสเตียเนียแล เบอร เก็น บ้าง เล็ก น้อย เท่า นั้น ทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ในวัน นี้ ๕๗ กิโล เมเตอร์

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๑๒๖— เวลาเช้า ๓ โมง ๓๐ นาที พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร จากโฮเตลไฟลเซอส โดย รถไฟ จาก ตำบลวอส ประพาส เมือง เบอร์เก็น ทาง ๑๐๗ กิโลเมเตอร์

รถ เดิร ใน เวลา ๓ ชั่วโมง ใน ตอน แรก รถ เลียบ ฝั่ง น้ำ วัง สวันด์ ลง ไป แล้ว เลียบ ลำธาร ซึ่งไหล ลง จาก วัง สวันด์ นั้น เปน ลำธาร เล็ก ๆ น้ำ ไหล เชี่ยว มี แก่ง บ้าง เปน วัง น้ำ ลึก ใหญ่ กว้าง แล้ว ทาง ข้าม ลำธาร ไป เลียบ ฝั่ง ทเล สาบ แห่ง หนึ่ง เรียก ว่า เอวันเจอวันด์ ถึง ตำบล บล สตาด เปน ที่ งด งาม น้ำในโซโร ฟยอด ขึ้น มา ถึง แล้ว ทาง แยก จาก ฟยอด ลงไป ตาม ลำ น้ำ ลาลว๊าก ซึ่งไหล ลง มา ตก โซโร ฟยอด ทาง เลียบ ฝั่ง โซโร ฟยอด มา ตามไหล่ เขา ผ่าน ตำบล วัก สตาล แล้ว แยก จาก โซโร ฟยอด มาฯ ตาม ลำ น้ำ เนส ลุน เวลา เที่ยง ๒๕ นาที ถึง เมือง เบอร เก็น ประทับ ที่ โฮเตล โนระเก ราตรี ๑ ลักษณ ภูมิ ประเทศ ตาม ระยะ ทาง งด งาม มาก เปลี่ยน แปลก กัน อยู่ เสมอ ไม่ รู้ จัก เบื่อ ตา เลย ภูเขา ตาม ทาง เมื่อ แรก ออก จาก ตำบล วอส นั้น มี สูง ๆ แล มี น้ำแข็ง ลาด ยอด อยู่ บ้าง แต่ เมื่อ ลุก ลง มา ทาง ใต้ ภูเขา เตี้ย แล มี ลาน ลาด ๆ มาก ขึ้น มี ป่า สน แลไร่ สลับ กัน งด งาม แต่ ไม่ มี ที่ ราบ เลย ทาง รถ ตัด ไป ตาม หว่าง เขา แล เลียบ น้ำ ไป ตาม ไหล่ เขา ตลอด ทาง มี ถ้ำ ประมาณ ๕๐ เศษ แต่ เปน ถ้ำ สั้น ๆ ตัด หัว แหลม โดย มาก โซโร ฟยอด นั้น ปาก อ่าว อยู่ เหนือ เมือง เบอร เก็น ยอด น้ำ แยก จาก ปากอ่าวออกไปเปน ๒ แคว แคว ๑ เรียกว่าโซโรฟยอด อีก แคว ๑ เรียก ว่า ฮส เตอร์ ฟยอด ปลาย ฟยอดไป รวม กันใต้ตำบล บล สตาด ทาง จาก ปาก อ่าวไป ประมาณ ๔๐ กิโลเมเตอร์ ร่องน้ำ

ตอน ต้น ๆ กว้าง มาก แต่ เหนือ ขึ้นไป ยิ่ง เล็ก ลง ภูเขา ๒ ฟาก น้ำ ไม่ สู้ สูง นัก แล ลาด กว่า นอร์ด ฟยือด หรือ เซากเนอ ฟยือด เปน อัน มาก ดู ลักษณ คล้าย กับ ทเล สาบ ใน ประเทศ สวิต เซอร์ แลนด์ ระหว่าง โลซาน กับ ซูริก แต่ ร่อง น้ำ แคบ กว่า แล ภูเขา สูง กว่า ทำให้ กระทัดรัด งาม ขึ้น กว่า มี บ้าน เรือน แล ไร่ เปน หมู่ ๆ ราย ๆ กัน ตลอด ไป พื้น ที่ บริบูรณ์ มี ไม้ ดอก ไม้ ผล ต่าง ๆ มาก เพราะ ใน ฤดู หนาว อากาศ ไม่ หนาว จัด ใน ตอน ที่ รถไฟ แยก จาก โวโร ฟยือด จน ถึง เมือง เบอรเก็น นั้น ภูมิ ประเทศ ไม่ สู้ งดงาม นัก มี ทเล สาบ เล็ก ๆ น้อย ๆ ๒—๓ แห่ง แต่ ภูเขา ต่ำ แล เปน ศิลา เกรียน ๆ ไม่ ใคร่ มี ลำธาร แล ไม่ มี น้ำตก เลย

เมือง เบอรเก็น นั้น ตั้ง อยู่ ใน ลติจูด ๖๐ ดีกรี ๒๓ มินิต ที่ นี่ ใน ฤดู ร้อน มี กลาง คืน คือ เวลา ที่ มืด จริง ๆ แล้ว แต่ ไม่ มาก กว่า วัน ละ ๒ ชั่ว ทุ่ม หรือ ๓ ชั่ว ทุ่ม เพราะ อยู่ ใต้ ลง มา มาก เปน เมือง โบราณ สร้าง แต่ คฤศตศักราช ๑๐๗๐ เดี๋ยว นี้ มี พล เมือง ๗๓,๐๐๐ นับ ว่า เปน เมือง ใหญ่ ใน ประเทศ นอรเว เมือง หนึ่ง ทำ เล ที่ ตั้ง เมือง งดงาม มาก ข้าง ทิศ ตวัน ตก มี เกาะ ยาว เปน ลับ แล ขวาง น่า ข้างหลัง ลับ แล นั้น เปน ซุนด์ กว้าง น้ำ เรียบ เรือ ใหญ่ เท่าใด ๆ เข้า มา ได้ ถัด ซุนด์ มา เปน แผ่น ดิน อัน ประกอบ ด้วย ซเวิก ซวาก เปน แอ่ง อ่าว เล็ก น้อย เปน ที่ บังลม เรือ เข้า มา อาไศรย ได้ ดี ใน ระหว่าง อ่าว เล็ก น้อย เหล่า นี้ มี ภูเขา ยื่น แหลม ออกไป โอบ เปน ก้าม ปู ๒ ข้าง ตัว เมือง ตั้ง อยู่ บน

แหลม รูปเปน กุ้ง ก้าม กราม มีอ่าว ข้าง ทิศ ตวันตก ๒ อ่าว มีทาง น้ำโอบ อ้อม เข้ามา เกือบ รอบ เมือง ดูเหมือน ทเล สาบ ข้าง ทิศเหนือ เปน ภูเขา ชัน บน แหลม ซึ่ง ตัว เมือง ตั้ง อยู่ นั้น เปนที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ มี เนิน เล็ก เนิน น้อย หลาย เนิน ด้วย กัน หมู่ บ้าน สถาน ที่ ต่าง ๆ ตั้ง อยู่ เปน ขนัด งดงาม มี ถนนใหญ่ น้อย แล รถ ราง เดิร ทั่ว เมือง บน ภูเขา นั้น มีวิลลา โฮเตล แลเร๊สเตอรอง ขึ้นไป ตั้ง อยู่ เปน หลั่นลด มีน้ำ พุ แล ตัด ถนน ชันทบเวียนขึ้นไปหลายชั้น หลาย สาย จน ถึงยอดเขา ต้นไม้ เขียว ฉอุ่ม ดู คล้าย กับ เมือง ฮ่องกง เปน อัน มาก ภูเขา ข้าง ทิศ ตวัน ออก นั้น อยู่ไกล แต่ เปน เนิน ชายเขาลุ่ม ๆ ดอน ๆ ลง มา จน ถึง เมือง มี ป่าไร่ แล บ้าน ราษฎร ตั้ง รายๆ กัน ตลอด ขึ้นไปจนถึง กลางเขา แล เห็นได้ แต่ไกล ส่วน เขา ข้าง ทิศ ใต้ นั้นไม่ สู้ งด งาม นัก ไม่ใคร่ มี ต้นไม้แล บ้านมาก เพราะมี ช่อง ทเล คั่น อยู่ กับ เมือง จึง ไม่ ใคร่มี คน ไป ตั้งบ้าน เรือน อยู่

เวลา บ่าย ๓ โมง เศษ เสวย พระกระยา หาร กลาง วัน แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถ ม้า ประพาศ บ้าน เมือง แล สถาน ที่ ต่าง ๆ ตอน แรก เสด็จ ทอด พระเนตร์ เรือน พ่อ ค้า แฮนเซอร์ เปน เรือน อย่าง เก่า แต่ ครั้ง พวก แฮน สิอาติก ชาว เยอรมัน ซึ่ง อยู่ ที่ เมือง แฮม เบิก เมือง ลู เบ็ก แล เมือง เบร เม็น มา ตั้ง ห้าง ค้า ขาย อยู่ใน ประเทศ นอรเว พ่อ ค้า พวก นี้ พา กัน มา อยู่ ใน ตำบล ต่าง ๆ ใน ประ เทศ นอร เว เปน อัน มาก

แต่ไม่มีห้างเหลืออยู่ ห้างนี้ชาวเมืองเบอรเก็นรักษาไว้ สำหรับให้คนดู อย่างพิพิธภัณฑ์ ๑ เปนเรือนไม้หลายชั้น มีห้องประตูบรรไดคับแคบ คล้ายตึกจีนในสามเพ็ง มีห้องทำการที่นอนแลเครื่องมือเครื่องพัสดุใช้สรอยพร้อม ที่นอนนั้นแปลกมาก ทำเปนตู้แคบ ฉเพาะนอนได้คนเดียว ขนาดหีบศพ มีบานเลื่อนเปิดปิดได้ ซ้อน ๆ กัน แลชิดกันในฝาผนังห้อง เขาว่ามีข้อบังคับห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้ามาอยู่ด้วย เพราะเกรงจะทราบเบาะแสวิธีการต่าง ๆ ในห้าง จะทำให้ความลับในการหากินของเขาแพร่หลายไป มีตุ้มตราชู ดูเท่ากันเหมือนกัน ๒ ตุ้ม แต่น้ำหนักผิดกันมาก เวลาขายเขาใช้ตุ้มเบาชั่ง เวลารับของใช้ตุ้มหนัก ผู้ซื้อขายไม่ทันสังเกต พ่อค้าเหล่านี้ก็กินกำไรได้ง่าย ในเรือนนั้นไม่มีเตาไฟ แลในห้องต่าง ๆ ก็ไม่ให้ใช้พื้นไฟเลย มีห้องประชุมอยู่ห้องเดียวที่จุดตะเกียงหรือเทียนได้ นอกจากนั้นห้ามขาด พ่อค้าเหล่านี้เข้ารวมกันเปนพวกพ้องกัน มีข้อบังคับแลความลับต่าง ๆ ในทางหากิน คล้ายพวกอั้งยี่ ทอดพระเนตร์เรือนนี้แล้ว เสด็จไปที่พระราชวังเก่า พระเจ้าฮากอน ฮากอนโซนได้สร้างขึ้นในระหว่างปี ๑๒๓๗_๖๓ จึงแล้วเสร็จ มีท้องพระโรงใหญ่กว้าง หอคอยแลตึกแถวปลูกเยื้อง ๆ เกะกะไปตามรูปเนิน ไม่ติดต่อเปนระเบียบเรียบร้อย ได้ทอดพระเนตร์แต่ท้องพระโรงใหญ่แห่งเดียว ก่อด้วยศิลา แต่เครื่องบนเปนไม้ ไม่มีเพดาน ยาวประมาณ ๑๒ วา สูงแลกว้าง

สัก ๕ วา หลังคาทำซอบกด มีหัวแซนสลักเปนรูปศีร์ษะคนแลสัตว์ต่าง ๆ ยื่นจากยอดผนัง ๔๐ รูป ท้องพระโรงนี้ แต่เดิมใช้เปนที่ประชุมออกขุนนาง มาภายหลังใช้เปนยุ้งบ้าง เปนคุกบ้าง เปนโบถบ้าง แล้วเพลิงไหม้แลชำรุดทรุดโทรมไปตามสมัย มาจนปี ๑๘๗๐ จึ่งได้จัดการซ่อมแซมขึ้นใหม่เรียบร้อย สำหรับเปิดให้คนดูจนทุกวันนี้ จากพระราชวังเดิม เสด็จประพาศร้านต่าง ๆ แลขับรถขึ้นไปบนภูเขากนัดเต็นข้างทิศเหนือแห่งเมือง ขึ้นไปจนสุดทางรถ แต่ไม่ถึงยอด ต้องเดิรต่อขึ้นไปอีก ๑๕ นาทีจึ่งจะถึงยอด มีเรสเตอรองอยู่บนนั้น ตามทางภูมิประเทศงดงามมาก แลเห็นบ้านเมืองทเลเกาะเขาได้ไกล แล้วเสด็จกลับลงมาสักครึ่งเขา ประทับเสวยเครื่องว่างที่โฮเตลเบลวิว แล้วเสด็จกลับโดยทางเลียบไหล่เขามาอีกทางหนึ่ง แลเห็นบ้านเมืองได้ถนัด จนเกือบกึ่งแหลมจึ่งได้เลี้ยวลงมาถึงโฮเตลเวลาทุ่ม ๓ ประทับแรมราตรี ๑ วันนี้อากาศดีแดดแจ่มตลอดวัน

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๑๒๖_ เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้า จากโฮเตลโนรเก ประพาศวัดโบราณซึ่งตั้งอยู่บนเนินข้างทิศตวันออกเฉียงใต้ ทางขับรถไปชั่วโมง ๑ วัดนี้เดิมตั้งอยู่ข้างเหนือ เปนที่งดงามน่าดู ทำด้วยไม้ทั้งสิ้น โดยที่สุดแต่ตะปูสักตัวเดียวก็ไม่ได้ใช้ เปนโบถ

อย่างเล็กมีรั้วไม้เตี้ย ๆ ทำเปนลูกกรงกั้นโดยรอบ ประตูก็ไม้ มีซุ้มหลังคาเล็ก เหมือน ประตู บ้าน อย่าง ไทย รอบโบถ มีระเบียง แคบ ชายคาชั้น ปรก ลง มา ระ ศีร์ษะ ตัวโบถ ตั้ง ขึ้น ไป เปน คอ สอง แล้ว รวม หลังคา ซ้อน ขึ้น ไป อีก แล มี ยอด อยู่ กลาง เปน หอ ระฆัง ขึ้น ไป อีก ๒ ชั้น ช่อ ฟ้า เปน รูปเหราแลบลิ้น หลังคามุงกระเบื้องไม้ เหมือน วัด พม่า หรือ วัด เงี้ยว ไม่ มี ผิด ผิด อยู่ แต่ ใช้ ไม้กาง เขน แทน ใบ เสมา เท่านั้น ใน จังหวัด นั้น มี ที่ ฝัง ศพ อยู่ แห่ง หนึ่ง ทำ เปน เนิน ดิน สูง มีไม้ กาง เขน ปัก อยู่ บน ยอด ท่านอง เดียว กับ ศพ ผู้ มี บรรดา ศักดิ์ พวก ลาด เช่น ที่ เมือง มุกเด็น เปน ต้น ภายในโบถ มีเก้าอี้ ที่ บูชา อย่าง ฝรั่ง แต่ ตาม ผนัง เขียน รูป ต่าง ๆ ใช้ สี ขาว สี เขียว สี แดง เปน พื้น แบบ เดียว กับ รูป ตาม พระระเบียง วัด ต่าง ๆ ใน ประเทศ สยาม บน ยอด เนิน ซึ่ง วัด ตั้ง อยู่ นั้น มี ทาง รถ แล ทาง เดิร เล็ก น้อย มี ที่ นั่ง เล่น เดิร เล่น เปน หลั่น ลด ท่านอง วนะ มี ต้นไม้ แล ซุ้ม ร่ม เย็น เปน ที่ สบาย มี ผู้คน มา เที่ยว มาก ใต้ วัด ลงไป มีโฮเตลแลเรสเตอรอง ๒ แห่ง เรียกว่า เบิกลุนด์ ตั้งอยู่บนที่สูง สองข้างทางขึ้นไป ประ ทับ เสวย เครื่อง ว่าง ที่ เรสเตอรอง นี้ สัก ครู่ หนึ่ง แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ อ้อม มา อีกทาง หนึ่ง เวลา จวน เที่ยง ถึง ท่า เรือ เสด็จ โดย เรือไฟ ฟ้า สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง อัล เบี้ยน พอเสด็จถึง นายเรือ ชัก ธง มหา ราช ขึ้น บน เสา กลาง บรรดา เรือ รบ นอรวี่เยียน แล เรือ รบ เยอรมัน ซึ่งทอดสมอ อยู่ ใน อ่าว ประมาณ ๑๐ ลำ พร้อม กัน ยิง ปืน ถวาย คำนับ เสียง กึก ก้องไป ทั้ง อ่าว

เวลา บ่ายโมง ๒๐ นาที เรือ พระที่นั่งใช้จักร์ ออกจาก เมืองเบอรเก็น เรือ รบ ทั้งปวง ชัก ธง บริวาร ขึ้นไสว ทหาร ยืน ประจำ เรือ ทำ วันทยาหัตถ์ แล ยิง ปืน ถวาย คำนับ พร้อม กัน อีก ครั้ง หนึ่ง

เมื่อ ก่อน จะ เสด็จ จากเมืองเบอรเก็นนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ มกุฎ สยาม ภัทราภรณ์ แก่มิสเตอร์ ฟลัด นาย กอง ตระเวร ๑ กับ ช้าง เผือก ทิพยาภรณ์ แก่ ตีเบเฮอรี่ กงสุล อเมริกัน ซึ่ง มี ความ เอื้อ เฟื้อ ใน ส่วน พระองค์ ๑ รวม ๒ นาย

จาก เมือง เบอร์เก็น เรือ พระที่นั่ง แล่น มา ใน ระหว่าง เกาะเล็กเกาะน้อย แล ฝั่ง ระหว่าง บ่าย ๕ โมง กับ ๕ โมง เดิรใน ช่อง ลกซุนด์ ร่องน้ำ แคบ ขนาด คลอง บาง หลวง แล เข้าใน บียรเนฟยอด ถึง ฮาร์ดาเงอร์ฟยอด แล้ว เข้าใน ซอร์ฟยอด เวลา ๔ ทุ่ม ถึง ตำบล อดดะ ซึ่ง อยู่ ปลายซอรฟยอด มีโฮเตล หลาย แห่ง มีผู้คนไปมา มาก มี เรือ เมล์นอรวีเยียน ขนาด ใหญ่ ลำ ๑ ได้ จุด พลุ ถวาย คำนับ ระยะทาง จาก เมือง เบอร์เก็น ถึง ตำบล อดดะ ๑๐๗ ไมล์

ฮาร์ดาเงอร์ฟยอดนี้ กว้าง มาก แรก เข้า มา มี เกาะใหญ่ อยู่ เกาะ หนึ่ง ภูมิประเทศ ข้าง ปาก ทางไม่ สู้งดงาม ภูเขา เตี้ย ๆ ไม่สู้ชัน ไม่ใคร่ มี ต้นไม้เกรียน ๆ สี มอ ๆ ลำธาร แล น้ำตก ก็ไม่ใคร่ มี ลึก ๆ เข้าไป ภูมิ ประเทศ งด งาม ขึ้น เสมอ ภูเขา ทั้ง ๒ ข้าง ก็ สูง ขึ้น ทีละ น้อย แต่ไม่ ชัน มี บ้าน แลไร่ เนื่อง กันไม่ได้ ขาด ย่าน พอ เข้า มาใน ซอรฟยอด

ภูมิประเทศงดงามมาก มีทางเดิรแลสายโทรเลขเลียบริมฝั่งมา แลมีบ้านเรือนตั้งอยู่รายๆ กันตั้งแต่ชายน้ำขึ้นไปบนภูเขาสูงตั้ง ๕๐–๖๐ มิเตอร์ ต้องแหงนดู มีไร่ผักไร่หญ้าเปนหลั่นลด สลับคั่นกับป่าสนเปนชั้นๆ แปลงๆ ขึ้นไปบนภูเขา เหมือนกับเรือนตึกกระดา ยอดเขามีเกลเซียเปนแห่งๆ แลมีสโนคาดแทบทุกยอด ซ้ำยังมีเขาสูงรอบนอกอีกชั้น ๑ ชะเง้อข้ามภูเขาชั้นในลงมาในฟยอด มีน้ำพุลำธารนับสายไม่ถ้วน บางแห่งตกลงมาจากยอดเขาทีเดียว บางแห่งก็ไหลซอกแซกตามป่าลงมา แลเห็นได้เปนตอนๆ บ้างก็ตกมาจากยอดเขาสามทางสี่ทางมารวมกัน แล้วตกเปนคั่นบรรไดสูงเปนหลั่นลดลงมาตั้ง ๒๐ คั่น น้ำกระจายออกเปนหลายสิบสาย เหมือนระย้าแลอุบะ ห้อยย้อยลงมาจนถึงฝั่งน้ำ ตกดังอ้าวไปทุกหนทุกแห่ง บางแห่งเปนผาชันจนไม้ใหญ่ๆ ขึ้นไม่ได้ มีแต่ไม้เล็กๆ ขึ้นตามซอกเขาที่ร้าว เปนทิวแถวหลายชั้นซ้อนๆ กัน ตามขวางบ้าง เปนเส้นตรงลงมาบ้าง เหมือนกับเฟื่องใบไม้ซึ่งตกแต่งสถานที่ต่างๆ ในการเฉลิม ความงามของฮาร์ดาเงอร์ฟยอดนั้นคล้ายกับเซากเนอฟยอดบางตอน แต่ไม่เหมือนกับนอร์ดฟยอด

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการตามจำนวนที่ได้โดยเสด็จเมื่อครั้งเสด็จขึ้นที่ตำบลเมรือก เสด็จพระราชดำเนิร

จากเรือพระที่นั่งอัดเบียน ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ล่วงน่าไปรับเสด็จที่เมืองซานด์ ทางจากอดตะ ๑๕๓ ไมล์ เมื่อขึ้นฝั่งแล้วประทับทอดพระเนตร์ห้างขายรูปภาพที่ท่าสักครู่หนึ่ง แล้วเสด็จด้วยรถม้าโดยสถลมารคจากตำบลอดตะ ทางขึ้นเขาลาด ๆ มาสัก ๒๐ นาที ถึงชานเขาซึ่งตั้งขวางหน้าอยู่ มีโฮเตลตั้งอยู่บนนั้น แลเห็นภูมิประเทศข้างหน้าแลข้างหลังได้อย่างงาม ทำนองสตาลไฮมโฮเตล แต่อยู่ในที่ต่ำกว่ามาก พอพ้นชานเขานี้ขึ้นไปก็ถึงทเลสาบอันงดงามแห่งหนึ่ง เรียกว่า ซันเดอวันด์ น้ำลึกสีเขียวเข้ม ทางเลียบฝั่งทเลไปข้างขวามือตามไหล่เขา เขาโดยรอบทเลนี้ ล้วนเปนน่าผาสูงชัน บางแห่งเปนศิลาพังก้อนใหญ่ ๆ ลงมาถึงริมฝั่ง ต้องตัดศิลานั้นเปนทางไป บางแห่งเปนน่าผาหลายชั้นซ้อน ๆ กัน เหมือนหอรบเหนือกำแพง แต่สูงมาก บางแห่งเอนง้ำลงมาดูเหมือนจะทับทาง แลไปข้างหน้าเปนผาชันไปหมด ไม่เห็นเลยว่าจะตัดทางไปได้ แต่ทางนั้นก็ตัดเลาะตลิ่งไป ตามยอดเขามีน้ำตกงาม ๆ โดยรอบ เหลียวไปทางไหนก็เห็นน้ำตก ทางนั้นบนฝั่งข้ามฟากทาง มีเกลเซียใหญ่แห่งหนึ่ง แลเห็นน้ำแขงสีเขียวอ่อน ตามยอดเขามีสโนเปนแห่ง ๆ ไปโดยรอบ เลียบทเลสาบซันเดอวันด์มาประมาณ ๕๐ นาที ถึงปลายทเล ทางลาดเลียบลำธารขึ้นไปในระหว่างเขาชัน ๒ ข้าง แต่อยู่ห่างจากทางแลลำธารมาก ลำธารนี้ใหญ่กว้างลึก น้ำเชี่ยวแลใส ตามริมฝั่งเปนหาดเล็ก ๆ น้อย ๆ เยื้องสับพันปลากัน เปนไร่หญ้าเขียวราบรื่นไปทุกหาด ในประเทศ

นอรเวนี้ เขาตากหญ้าอย่างประณีต ผิดกับประเทศอื่น ๆ ในยุโรป คือทำรั้วเปนอันมาก สูงสัก ๔ ศอก ยาว ๕ วา มีไม้ระแนงคั่นเปนชั้น ๆ ลงมา เมื่อเกี่ยวหญ้าแล้ว เอาขึ้นตากบนรั้วเหล่านั้น แลดูตามไร่เปนรั้วตั้งสลอน เหมือนคนเล่นค่อแต้ม ในประเทศอื่น ๆ นั้น เขากองตากกับพื้นดินโดยมาก ไป ๆ ภูเขา ๒ ข้างกระชั้นเข้ามา ทางคดเลียบฝั่งลำธาร มีที่ขึ้นลงชันเปนตอน ๆ ลำธารนั้นก็ค่อย ๆ แคบลง จนกลายเปนรางน้ำเทลงมาในระหว่างเขา เปนแก่งแลน้ำตกเสียงดังอ้าวไปตลอด แลเห็นทางน้ำขาวเปนละลอกไหลข้ามภูเขามาแต่ไกล ในตอนนี้ มีน้ำตกใหญ่อย่างงดงาม ๒ แห่ง อยู่เยื้องกันคนละฟากลำธาร น้ำตกนี้ว่าเปนอย่างงดงามที่สุดในประเทศนอรเว สายหนึ่งนั้นตกลงมาจากยอดเขาซึ่งตั้งเรียงกันอยู่ ๓ ลูก เปน ๒ ทาง แล้วมารวมกันตรงน่าเขาลูกกลาง ริมทาง กระโจนลงมาเปนฝอยปลิวทำให้ทางชื้นอยู่เสมอไม่เปนฝุ่นเลย อีกสายหนึ่งนั้นตกลงมาจากยอดเขาสูง แล้วมาลงบนผาศิลาก้อนใหญ่เรียง ๆ น้ำลาดออกไปตามศิลาตกเปนตาข่าย ๒ ชั้น น้ำที่กระโจนลงมาโดยแรงนั้น เปนตาข่ายชั้นนอก ยังที่ไหลริน ๆ ลงมาเปนตาข่ายชั้นล่างอีกชั้น ๑ ทางตอนนี้ลัดตรงขึ้นไป แลเห็นช่องเขาเปิดอยู่ข้างหน้า ดูเหมือนลำธารไหลข้ามเขาลงมา แต่พอขึ้นไปถึงช่องเขานั้นแล้ว กลับเห็นเขาสูงกั้นอยู่ข้างหน้าอีกตอนหนึ่ง เขานี้รูปเปนป้อมปีกกา ตรงกลางเปนกิ่วคอด ปีก ๒ ข้างสูงยาวเท่ากัน

เปน หลั่น ลด ลง มา เหมือน กันไม่ มี ผิด ดู ดัง กับ เปน สิ่ง ซึ่ง นาย ช่าง บ้อน ค่าย ประดิษฐ์ ขึ้นไว้ ตอนนี้ ลำธาร แยก เปน ๒ แคว ทาง เลียบ ไหล่ เขา พ้น ลำธาร มา ข้าง ซ้าย เวลา บ่าย โมง ๓๐ นาที ถึง โฮเตล อุด ซิกเด็น ประทับ ที่ นั่น สัก ครู่ หนึ่ง แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร ต่อไป อีก ทาง ข้าม ลำธาร หลาย แห่ง มี สพาน สูง แล ลง มา เปน เหว บาง แห่ง ข้าม ฉเพาะ ตรง น้ำตก งดงาม มาก.

เวลา บ่าย ๒ โมง ๑๕ นาที ถึง ตำบล เซลเจสดาด ประทับ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน บ่าย ๓ โมง ๔๕ นาที เสด็จ จาก ตำบล เซลเจสดาด ทาง ขึ้น เขาไป สัก ชั่วโมง เศษ เข้า เดิร ใน ระหว่าง ผา สูงใหญ่ เปน กำแพง ชัน ๒ ข้าง ดู กระหง่าน แล รู้สึก เหมือน ว่า จะ เปน เขา ผี ปันน้ำ แต่ไม่ใช่ ตอนนี้ ทาง ตัด ทบ เวียน ขึ้นไป จน ถึง สระใหญ่ หรือ ทเล สาบ อีก แห่ง หนึ่ง มี น้ำ ลึก มาก มี ลำธาร แล น้ำตกไหล ลง สู่ สระ นี้ หลาย สาย ตรงนี้ แล กลับไป ดู ข้าง หลัง เห็นทางที่มาแลลำธาร กับโฮเตล ที่ ผ่าน มา น่า ดู มาก ทาง เลียบ ทเล สาบ นี้ไป พัก หนึ่ง แล้ว ทบ เวียน ขึ้นไป บน ภูเขา สูง ชัน อีก ตอน หนึ่ง จน เวลา ย่ำค่ำ จึง ถึง ยอด เขา ผี ปัน น้ำ สูง ๑๑๓๐ เมเตอร์ บน ยอด เขา นี้ เปน ลาน ราบ ๆ มี สระ น้ำใหญ่ น้อย หลาย แห่ง มี น้ำ พุ น้ำ ตก แล ลำธาร ลง มา จาก ยอด เขา ๒ ข้าง ทาง แล้วไหล แยก กัน ลงไป คน ละฟาก ภูเขา ตรง กิ่ว ผี ปัน น้ำนี้ เปน ตอน คั่น อยู่ นิด เดียว แล จาก กิ่ว นี้ไป ข้าง หน้าแล ข้าง หลัง เห็น ยอด เขา ต่าง ๆ ดัง คลื่น ใน ทเล เปน อัน มาก เห็น สโนฟีลด์ เปน ทเล

น้ำแขง บน ยอด เขา สุด สาย ตา ติด กับ ท้อง ฟ้า มี ก้อน เมฆ ตั้ง อยู่ บน น้ำแขง เหมือน ภูเขา สูง ขึ้นไป บน สวรรค์ งาม อย่าง ยิ่ง ภูเขา สูง ๆ เหล่านี้ เกลี้ยง ไม่ มี ต้นไม้ เลย มี แต่ หญ้า แล มอส เท่า นั้น ตาม ทาง ใน ตอนนี้ มี สโนน้ำแขง เปน หย่อม ๆ ไป ทุก หน ทุก แห่ง แดด ร้อน จัด มาก แต่ สโนน้ำแขงไม่ ละลาย หมดได้ พอ พ้น กิวผี บั้น น้ำ ลง มา สัก ประเดี๋ยว หนึ่ง แล้ว ลงไป ข้าง หน้า เห็น ทเล สาบโรลด่าล อยู่ เชิง เขา ทาง ตัด วก เวียน ลงไป เปน หลั่น ลด ทบไป ทบ มา เวลา ย่ำค่ำ ๕๐ นาที ถึงโฮเตล ไบรฟอน เปนโฮเตล ย่อม ๆ อยู่ ริม ทเล สาบโรลดาล ประทับ แรม ราตรี หนึ่ง

ระยะทาง ระหว่างตำบลอตตะถึงตำบลไบรฟอนนี้ ทาง ๔๐ กิโลเมเตอร์ แต่ รถ เดิร หลาย ชั่วโมง เพราะ กำลัง ม้า ทาง ทิศใต้ สู้ ม้า ทาง ทิศ เหนือ ๆ ไม่ ได้ ต้อง เดิร ขึ้น เกือบ ตลอด ทาง เมื่อ ถึง ที่ ชัน ก็ ต้อง หยุด พัก ทุก ๆ ๕ วา ๖ วา จะ เปน ด้วย เจ้า ของ ถนอม ม้า มาก หรือ เปน ทาง ที่ มี ผู้คนไป มา มาก ม้า ยัดโรย ด้วย ก็ อาจ จะ เปนได้ ตาม ทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ใน วันนี้ ลำธาร แล น้ำ ตก เปน นับได้ว่า เปน อย่าง งาม ที่สุด ชม ภูมิ ประเทศ มา ตาม ทาง เหมือน กับ ดูรูป ภาพใน ซาลอง ที่แขวน รูป อย่างใหญ่ ซึ่ง งด งาม เปลี่ยน แปลก อยู่ เสมอ ไม่ เปน ที่ เบื่อ ตา เลย จะ ตัด สินในใจ ว่า ตอน ใด ดี กว่า แห่ง ใด อย่างไร นั้น ยาก ที่สุด บอกได้ แต่ เพียง ว่า งดงาม ทุก แห่ง

วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๓ โมง ๕๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรจากโฮเตลไบรฟอน เลียบฝั่งทเลสาบโรดดาลลงไป ทางประมาณ ๕๐ นาที ถึงปลายทเล ข้ามลำธาร น้ำไหลเชี่ยววกเวียนลงไปในระหว่างเขาแลแก่ง แล้วตกทเลสาบรูปรี ๆ อีกตอนหนึ่ง ไปประมาณครึ่งชั่วโมง ข้ามทเลสาบนี้ที่ตรงตอดถึงปลายทเล ตรงนี้ภูมิประเทศงดงาม น้ำไหลลงในแอ่งซอกเขาเหมือนสระลึกเปนวัง ฝั่งชันดิ่งเปนน่าผาสูง รถเดิรไปริมฝั่ง ข้างขวาเปนผาชัน ข้างซ้ายเปนเหว ต่อนี้ไปทางเลียบลำธาร ในหว่างช่องเขาอันแคบ น้ำไหลเชี่ยวเปนแก่งกระทบศิลาเปนฟองขาว เสียงดังกึกก้องตลอดทาง มีศิลาพังลงไปเปนเกาะอยู่กลางลำธารเปนอันมาก ตอนปลายลำธารเปนโกรกแคบ น้ำเซาะผ่าภูเขาไปเปนเหวผาชัน ตั้งแต่ยอดเขาจนถึงน้ำ ถนนต้องเจาะตัดเข้าไปใต้เขาเปนถ้ำแลเพิงบักทาง พอพ้นตอนนี้ไปแล้ว ทางโผล่ออกจากซอกเขา แลเห็นลานที่ทำไร่แลหมู่บ้านเนส มีเย่าเรือนเปนขนัด อยู่ริมทเลสาบซุดดาลสวันต์ เวลาเที่ยง ๓๐ นาที ถึงโฮเตลบราตวันต์สตาล ที่ตำบลเนส ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวัน

ทเลสาบซุดดาลสวันต์นี้ยาว ๒๗ กิโลเมเตอร์ สายน้ำลดเลี้ยวไปตามภูเขา มีบ้านเล็กตำบลน้อยตั้งอยู่ตามท้องทุ่งสัก ๔–๕ หมู่ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนิรจากตำบลเนสโดยเรือเมล์

ขนาดย่อม ชื่อซุดดาล ล่องลงมาในทเลสาบ ตอนแรกทเลกว้าง แต่ไม่สู้งดงามนัก ภูเขา ๒ ข้างไม่สูง ไม่มีเกลเซีย ต้นไม้ก็ไม่ใหญ่ ขึ้นราย ๆ ห่างกัน แต่เมื่อจวนจะถึงปลายทเล เรือแล่นเข้าในระหว่างเขาชันสูงตระหง่าน ร่องน้ำแคบขนาดแม่น้ำ มีหมู่บ้านถนนแลไร่ริมฝั่งงดงามขึ้น บ่าย ๔ โมง ๒๐ นาทีถึงตำบลโอเซน หรือซุดดาลก็เรียก ประทับเสวยเครื่องว่างที่โฮเตลซุดดาล เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้า ไปตามลำธารในระหว่างเขา เขาทั้ง ๒ ข้างไม่สูงแลห่างกันมาก ทางเกือบราบ มีบ้านเรือนแลไร่ผักหญ้าบริบูรณ์ตลอดทาง ลำธารนี้เรียกว่า โลเกิน กว้างขนาดแม่น้ำเพ็ชร์บุรี มีเกาะแลหาดกลางน้ำหลายแห่ง ทางจากโอเซนมาชั่วโมงเศษ ถึงช่องเขาร่องน้ำแคบเปนแก่งแล้วก็กว้างออกไปอีก ทางเดิรเลียบลำธารบนไหล่เขาบ้าง ข้ามเนินชายเขาบ้าง แลข้ามลำธาร ๒ ครั้ง เวลาทุ่ม ๑ ถึงเมืองซานต์ เปนท่าเรือ มีสินค้าปลา พื้นไม้กระดานแลเสา มีโฮเตลแลร้านมาก เสด็จพระราชดำเนินจากรถพระที่นั่งสู่เรืออัลเบียน

เวลาทุ่มครึ่ง เรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากตำบลซานต์ มาในซานต์ฟิยอด ตรงไปเมืองสตาวังเกอร์ ซานต์ฟิยอดนี้ไม่ยาวนัก บางแห่งร่องน้ำกว้างมาก บางแห่งเปนช่องแคบ ภูเขา ๒ ข้างไม่สู้สูง น้ำพุแลน่าผางาม ๆ มีน้อย ต้นไม้ก็เตี้ย ๆ เล็ก ๆ ขึ้นห่าง ๆ กัน

เมื่อ ได้ เห็น นอร์ด ฟิยอด แล เซากเนอฟียอด แล้ว มา ดู ซานด์ ฟียอด ไม่ ผาดโผน อันใด ระยะทางจากไบรฟอน ถึงซานด์ นับ ทั้งทางบก แลทางเรือ ประมาณ ๗๐ กิโลเมเตอร์ ตาม ทาง ลำธาร งาม กว่า ที่ อื่น ๆ ซึ่งได้เสด็จ ประพาศ แล้ว ใน ประเทศ นอรเว แต่ ส่วน ภูเขา น้ำตก แล อื่น ๆ นั้น เปน ปานกลาง วันนี้ อากาศ อยู่ข้าง เย็น จัด มี หมอก ตั้ง อยู่ บน ยอดเขา บาง ๆ แต่ฝน ไม่ตก เวลา ๕ ทุ่ม เรือ พระ ที่ นั่ง ทอด สมอ ใน อ่าว เมือง สตาวังเกอร์ ทาง มา จาก ซานด์ ๔๓ ไมล์ ประทับ แรม ราตรี ๑

วัน ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลา เช้า ๔ โมง เศษ เสด็จ พระ ราชดำเนิร ประพาศ เมือง สตาวังเกอร์ โปรด เกล้า ฯ ให้ เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร์ ล่วง น่า ไป รับ เสด็จ ที่ ตำบล เฟล็กเกอฟียอด ทาง ๔๕ ไมล์ พอ ถึง ท่า เสด็จ ประทับ ที่ โฮเตลวิกตอเรีย สัก ครึ่ง ชั่วโมง แล้ว เสด็จ พระราชดำเนิร โดย รถ ม้า ทอด พระเนตร โบถ เปน โบถ ใหญ่ แบบ โกธิก สร้าง ได้ ประมาณ ๘๐๐ ปี ว่าใหญ่แลงามในประเทศนอรเว ถัดโบถที่เมืองทรอนเยิ่ม ลง มา แล้ว ประพาศ ร้าน ๒–๓ แห่ง แล้ว ทรง รถ ประพาศ ภูมิประเทศ นอก เมือง จน ถึง สระ เรเซิฟวอร์ ริม หอคอย บน ยอด เนิน แห่ง หนึ่ง เวลา เที่ยง ๓๐ นาที เสด็จ กลับ ถึง โฮเตล วิกตอเรีย

เมือง สตาวังเกอร์ นั้น ตั้ง อยู่ที่ ปลาย แหลม หัน น่า ไป ทาง ทิศ เหนือ เปน เมือง เก่า ประมาณ ๑๐๐๐ ปีเศษ มี พล เมือง ประมาณ ๓๐,๐๐๐ ทำเล งด งาม กว้าง ขวาง บริบูรณ์ แต่ เวลานี้ ยัง มี คน น้อย ข้าง น่าเมือง มี เกาะใหญ่ น้อย บัง คลื่น ลม อยู่ เปน อัน มาก มี อ่าว แล ท่าเรือ หลายแห่ง

เรือ ไฟ ขนาด ใหญ่ เดิร ไป มา รับ ส่ง สิน ค้า ติด ต่อ กับ ประ เทศ อื่น ๆ มาก เมือง ตั้ง อยู่ บน เนิน เล็ก เนิน น้อย หลาย ลูก บ้าน เรือน ปลูก ชิด กัน เปน หลั่น ลด ตั้ง แต่ จอม เนิน ลง มา เปน เรือน แพ อยู่ ใน น้ำ ถนน แคบ แล ชันมาก แต่ มี สวน สระ แล ร้าน ขาย ของ ใหญ่ ๆ หลายแห่ง ภูมิประเทศ นอก เมือง เปน ที่ ราบโดยมาก มี เนิน เตี้ยลาด หลายเนิน มี ถนนหนทาง ทับ ซ้อน กัน หลาย สาย มี หมู่ บ้าน แล ไร่ นา ตลอด ดู คล้าย บ้าน นอก ใน ประเทศ อังกฤษ หรือ ไอร์แลนด์มาก

ครั้น เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน แล้ว เวลา บ่าย ๓ โมง ๑๐ นาที พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร จาก เมือง สตาวังเกอร์ โดย ทาง รถไฟ ไป ตำบลเฟล็กเกอฟ์ยอด ทาง ๗๐กิโลเมเตอร์ ในตอน แรก ประมาณ ชั่ว โมง ครึ่ง รถ เดิร เลียบ อ่าว ทเล ชั้น ใน ไป ข้าง ซ้าย มือ พื้นที่ เปน ลำลาดเหมือน คลื่นในมหาสมุทร์ มี ทุ่ง ใหญ่ กว้าง แต่ เปน ทุ่งมอส เสีย โดย มาก ที่ ทำ ไร่ ผัก หญ้า นั้น น้อย มี บ้าน เรือน ตั้ง อยู่ ราย ๆ กัน มี กำแพง ศิลา กั้น เขตร เปน ร่างแห ไป ตลอด เพราะ ใน ที่ เหล่า นี้ เต็ม ไป ด้วย ศิลา ก้อน เล็ก ก้อน น้อย ทั้ง สิ้น ถ้า ไม่ ขน ศิลา ไป ก่อ กำแพง เสีย ให้หมด ก่อน ก็ เพาะ ปลูก ลง ใน ที่ นั้นไม่ได้ ส่วน ทุ่ง มอส นั้น ยัง เต็มไป ด้วย ศิลา ทั้ง สิ้น เพราะไม่ มี คน พอ ที่ จะ บำรุง พื้น ที่ ก็ อาจ จะ เปนได้ ทุ่ง เหล่านี้ใช้ สำหรับ ทอด สัตว์ แล ขุดมอสตากไว้ สุมไฟ เท่า นั้น พ้น ทุ่งนี้ไป ทางเลียบ ทเล ข้าง ทิศ ตวันตก พื้น ทาง เปน เขา ศิลา เล็ก ๆ น้อย ๆ มี ถ้ำ ๒๑๓ แห่ง น้ำ ทเล ซอก เขา มา ทั้ง ๒ ข้าง ทาง เหมือน ฟ์ยอด อย่าง เล็ก

มีเกาะเล็กน้อย เรือไฟแล่นเข้ามาได้ ที่ดินในระหว่างเขาเหล่านี้ดูบริบูรณ์ มีที่เล็กที่น้อยอยู่ที่ไหน ก็มีคนมาตั้งกระท่อมทำไร่อยู่ทุกแห่ง ตามแต่ส่วนกว้างของเนื้อที่ ตั้งแต่กระท่อมเดียวขึ้นไป ในบริเวณนี้มีเมือง อยู่แห่งหนึ่ง ชื่อเอเกอซุนด์ มีบ้านเรือนหนาตา เมื่อพ้นเมืองนี้ ไปแล้ว ทางตัดตามลำธารไปทางทิศตวันออก เวลาบ่าย ๕ โมงครึ่ง รถหยุดพักที่ตำบลเฮ็ดเลดานด์ แล้วเลียบลำธารขึ้นไปตามไหล่เขา ลอดถ้ำหลายแห่ง ถึงพื้นแผ่นดินสูงขึ้นไปอีกตอน ๑ มีหนองใหญ่ น้อย ๒ ข้างทาง แลป่าไม้ไร่นาบ้านเรือนมาก ต่อนี้ไปทางตัด เข้าในหว่างเขาสูง มีลำธารแลถนนใหญ่อยู่ข้างล่าง รถเดิรบน ไหล่เขาเหนือลำธารประมาณ ๕๐ เมเตอร์ แล้วเลียบทเลสาบซีเรดาล สวันด์ไปข้างซ้ายมือ รูปยาวรีขนาดเดียวกับทเลสาบโรลดาล เมื่อ ถึงปลายทเลนี้แล้ว ทางเดิรตามลำธาร ผ่านเมืองมอยเปนที่บริบูรณ์ มีบ้านมาก รถไฟข้ามลำธารแล้วต่ายไปตามไหล่เขาริมทเลสาบอีก ทเลหนึ่ง ลอดถ้ำใหญ่น้อยเปนอันมาก แล้วไปโผล่ออกทางยอดน้ำ ซึ่งไหลตกเฟลกเกอฟียอด ข้ามลำธารนี้แล้วเลียบมาตามไหล่เขา เวลาทุ่มครึ่งถึงตำบลเฟลกเกอฟียอด เสด็จพระราชดำเนิรจากสเตชัน โดยรถม้า ผ่านกลางตลาดสู่เรือพระที่นั่งอัลเบียน ประทับแรมราตรี ๑

ทางที่เสด็จพระราชดำเนิรในวันนี้ มีลักษณคล้ายกับทางจาก วอสถึงเมืองเบอรเก็น แต่ไม่งามเท่า เพราะลอดถ้ำใหญ่น้อยมากนัก บัดเดี๋ยวมืดบัดเดี๋ยวสว่าง ทั้งฝนตกหมอกลงแทบวันยังค่ำ เห็น

ภูมิประเทศไม่ได้ไกล แต่การสร้างทางรถไฟนั้นดูลำบากเท่า ๆ กับตอนอื่น ๆ ที่เสด็จพระราชดำเนินแล้ว น่าสรรเสริญความเพียรแลมานะของเขาเปนที่สุด

ที่ตำบลเฟลกเกอฟยอด มีอ่าวกว้างลึก เรือเมล์ขนาดใหญ่เข้าเทียบท่าได้ ภูเขาโดยรอบไม่สูง แลไม่สู้ผาดโผนเหมือนในฟยอดอื่น ๆ แต่เปนทำเลทำมาหากินดี มีที่เพาะปลูกบริบูรณ์ มีบ้านเรือนโรงสินค้าแลโฮเตลมาก

วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๑๒๖ เมื่อคืนนี้เวลา ๓ ยาม ๓๐ นาที เรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากตำบลเฟลกเกอฟยอด ฝนตกหมอกลงจัดแด่นผ่านแหลมนอรเวข้างใต้ แล้วเลียบมาทางฝั่งตวันออก ห่างจากฝั่งประมาณ ๓ ไมล์ เวลาสายฝนแลหมอกหาย อากาศแจ่ม อุ่นไม่มีคลื่นลม เวลาเที่ยงเรือพระที่นั่งอยู่ในระหว่างลติจูดเหนือ ๕๗ ดีกรี ๒๒ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๗ ดีกรี ๕๒ มินิต ฝั่งประเทศนอรเวข้างทิศใต้นี้ไม่ใคร่มีภูเขาสูง มีเขาศิลาเตี้ย ๆ เปนอันมาก ต้นไม้ก็ไม่สู้สูงใหญ่ไม่ทึบ เวลาบ่าย ๔ โมง เรือเข้าในลังเกอซุนดส์ฟยอดแลเห็นเมืองลังเกอซุนดส์ข้างฝั่งซ้าย มีบ้านเรือนมาก ลังเกอซุนดส์ฟยอดนี้ มีทางเข้า ๒ ทาง มีเกาะอยู่กลาง ร่องน้ำแคบ ถ้ามีพยุหรือหมอกจัดแล้ว เรือไฟขนาดใหญ่เข้าไม่ได้ สองฟากฟยอดมีบ้านเรือนตลอด แรกเข้ามามีเกาะเล็กน้อยเปนอันมาก เวลา

บ่าย ๔ โมง ๔๐ นาที เรือพระที่นั่งทอดสมอในอ่าวน่าเมืองเบรวิก ซึ่งตั้งอยู่ ๒ ฟากฟ์ยอด ทำเลกว้างขวางงดงาม มีบ้านเรือนร้านแลโฮเตลหลายแห่ง ปลูกเปนหมู่บนเนินเขาลงมาจดฝั่งทเล เขาเปนเขาศิลาเตี้ย ๆ การเพาะปลูกบริบูรณ์ มีไม้ผลไม้ดอก แลไร่ผักแลเข้าสาลีตลอดทั้ง ๒ ฝั่งฟ์ยอด

เวลาบ่าย ๕ โมง ๔๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้าประพาสบ้านเมือง วันนี้เปนวันอาทิตย์ตลาดปิดจึงเสด็จทอดพระเนตรไม่ได้ ประพาสตามถนนริมฝั่งฟ์ยอด เวลาทุ่ม ๓ กับ ๑๕ นาที เสด็จกลับสู่เรือพระที่นั่ง ประทับแรมราตรี ๑

ระยะทางระหว่างเฟลกเกอฟ์ยอดถึงเมืองเบรวิก ๓๕๒ ไมล์

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๒ โมง ๔๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการเสด็จพระราชดำเนินโดยทางรถไฟจากเมืองเบรวิก เวลา ๓ โมง ๒๐ นาทีถึงเมืองเชน เสด็จโดยรถม้าจากสเตชันรถไฟ ไปประทับเรือกลไฟชื่อวิกตอเรีย เปนเรือขนาดเรือเทวา กว้างประมาณ ๖ เมเตอร์ยาว ๓๒ เมเตอร์ เวลา ๔ โมงเรือวิกตอเรียใช้จักร์ออกจากท่าเมืองเชนแล่นขึ้นมาตามลำน้ำเยเลวันด์ ซึ่งไหลตกไอดาเงอร์ฟ์ยอด แล้วออกทเลสาบชื่อกรคซุนด์ เข้าคลองเมเยอเรสว์ข้ามล๊อกโลเวียด ขึ้นไปเดินในทเลสาบนอร์ดสโย ซึ่งอยู่เหนือระดับทเล ๑๕ เมเตอร์ ยาว ๒๗ กิโลเมเตอร์ ลึก ๑๒๗ เมเตอร์ ทเลสาบนี้เปนที่งดงาม มีเขาเตี้ย

ลาดโดยรอบ บริบูรณ์ด้วยไร่นาป่าไม้แลหมู่บ้าน เรือเดิรผ่านถ้ำแห่งหนึ่งชื่อมิกเกลส์เกิกเก็น ปากถ้ำอยู่บนผาริมทเล ถ้ำนั้นกว้าง ๗ เมเตอร์ ลึกประมาณ ๒๐ เมเตอร์ เมื่อประมาณ ๒๐๐_๗๐๐ ปีมาแล้ว เคยเปนโบถ บนผาเหนือถ้ำ เปนที่ฝังศพ ดูคล้ายกับถ้ำพระที่เมืองเชียงราย เดี๋ยวนี้เขารักษาไว้สำหรับคนดู พอถึงปลายทเลสาบแล้ว เรือเดิรขึ้นไปตามลำน้ำอีกตอนหนึ่ง เรียกว่า ซัวเรโล แล้วออกทเลสาบฮิตเตอร์ดาลสวันด์ ยาวประมาณ ๑๔ กิโลเมเตอร์ มิสเตอร์โลเรนเซน กงสุลเยเนราลสยาม ประจำกรุงคริสติอาเนีย ได้ขึ้นมาเฝ้าที่ทเลสาบนี้ แล้วโดยเสด็จพระราชดำเนินต่อมา เวลาบ่ายโมง ๑ กับ ๑๕ นาที ถึงเมืองโนตอตเด็น ซึ่งตั้งอยู่ปลายทเลสาบฮิตเตอร์ดาลสวันด์ เสด็จขึ้นจากเรือ ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันที่โฮเตลฟุรุไฮม ครั้นเสวยเสร็จแล้ว มิสเตอร์อัยเด ผู้ดูแลการบริษัทกัลเซียมคาร์บิตฟาบริก ได้เชิญเสด็จพระราชดำเนินประพาศโรงงานของบริษัทนั้น เปนสถานที่กว้างขวาง มีโรงงานเครื่องจักร์หลายโรง มีคนประมาณ ๔๐๐ เศษ เขาใช้แรงน้ำตกชื่อตินฟอสส์ คือน้ำตกจากลำน้ำตินเน มีกำลังประมาณ ๒๐๐๐ แรงม้า อยู่เหนือเมืองขึ้นไป ทางเดิรประมาณ ๑๐ นาที น้ำตกนี้เขาแบ่งกำลังมาใช้ในโรงงานบริษัทนี้บ้าง แลที่โรงทำกระดาษบ้าง ที่บริษัทนี้เขากลั่นลมอากาศเปนกรดดินประสิว สำหรับใช้ทำดินระเบิดต่างๆ แลประสม

กับ ผง ศิลา ทำ เชื้อ สี ทา เรือน แล ทำ ปุ๋ย สำหรับ ปลูก ต้นไม้ เปน ทาง หา ผล ประโยชน์ ที่ แรก คิด ขึ้น ถ้า แม้ ผล ที่ ทำ สำเร็จ ได้ ดัง ประสงค์ แล้ว คง จะ เปน คุณ แก่ ประเทศ นอรเว อย่าง มาก เพราะ ใน ประเทศ นี้ มี ภูเขา แล น้ำตก ทั่ว ทุก หน ทุก แห่ง ถ้า ได้ ใช้ ศิลา แล น้ำตก เหล่านี้ ทำ ผล ประโยชน์ ได้ เต็ม ที่ แล้ว บ้าน เมือง จะ รุ่ง เรือง มั่ง คั่ง ขึ้น อีก เปน อัน มาก ใน เวลา นี้ ก็ ได้ ผล ประโยชน์ มาก พอใช้ มี เรือ ไฟ ใหญ่ น้อย มา รับ สินค้า จาก บริษัท นี้ ไป ขาย ตาม ประเทศ ต่าง ๆ อยู่ เสมอ เมื่อ ทอด พระเนตร์ โรง งาน ทั่ว แล้ว มิสเตอร์ อัยเด ได้ เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประทับ แรม ณ ตึก ที่ พัก ของ เขา เปน ตึก ใหญ่ น่า ตึก ออก ถนน หลัง ตึก เปน สวน แล สนาม ลง ไป จด ทเลสาบ มี วิว งด งาม พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ประทับ แรม ที่ เรือน ผู้ ดู แล การ บริษัท กลัน ตม อากาศ นี้ พร้อม ด้วย พระราช วงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ บาง นาย โปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้า หมื่น เสมอใจ ราช หม่อม นเรนทร ราชา กับ มิสเตอร์ อัลเบิส ล่วง น่า ไป พัก ที่ ตำบล ดินโน เซ็ต ก่อน

ใน การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ใน วัน นี้ พระเจ้า แผ่นดิน นอรเว ได้ ทรง เปน พระราช ธุระ โปรด ให้ มิสเตอร์ วลเทอร์ เจ้าพนักงาน รถไฟ มา โดย เสด็จ พระราช ดำเนิร ตั้ง แต่ เมือง เบรวิก จน ถึง เมือง เชน แล โปรด ให้ จัด รถ ซาลูน รถ ม้า แล เรือไฟ ถวาย เปน การ สดวก โดย ตลอด

ระยะทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย ทาง ชลมารค แล สถลมารค รวม กัน ใน วัน นี้ ประมาณ ๖๐ กิโลเมเตอร์ ลักษณ ภูมิ ประเทศ

บริบูรณ์แลงดงามตลอดทาง มีไร่นาสวนแลป่าไม้เขียวชอุ่ม มีตำบลบ้านแลเมืองหลายแห่ง ตั้งติดต่อเนื่องกันตลอดไป พื้นที่บริบูรณ์กว่าตำบลอื่น ๆ โดยมาก ที่ได้เสด็จประพาศแล้วในประเทศนอรเว เมืองเชนนั้น มีพลเมืองประมาณ ๑๒๐๐๐ มีตึกบ้านใหญ่โตครึกครื้น ไบถก็น่าดู มีโรงเครื่องจักร เลื่อยไม้ ทำกระดาษ ผ้าแก้ว แลอื่น ๆ ทั้งเปนต้นสินค้าดอ มีแพไม้ใหญ่ ๆ เต็มไปทั้งแม่น้ำแลฟยอด ภูมิประเทศรอบเมืองก็บริบูรณ์ด้วยการเพาะปลูกแลงดงาม มีภูเขาเล็ก ๆ มาก ทั้งมีน้ำพุ น้ำตกหลายแห่ง ตั้งอยู่ในมณฑลเตเลมาร์เก็น ซึ่งมีทเลสาบ ภูเขา ลำน้ำ ลำธาร น้ำตก น่าเที่ยวน่าชมนัก มีทางรถไฟติดต่อกับกรุงคริสติอาเนียแลเมืองเลาริก ซึ่งเปนเมืองใหญ่อยู่ชายทเลข้างทิศใต้

ตามทางชลมาร์คที่เสด็จพระราชดำเนิรในวันนี้ น่าดูมาก ในตอนแรกออกจากเมืองเชนนั้น ลำน้ำแคบขนาดคลองบางกอกน้อย แต่ลึกมาก เรือเดิรได้เร็ว ตามริมฝั่งมีแพไม้เต็มไปทุกหนทุกแห่ง เมื่อพ้นทเลสาบกรตซุนด์ ไปแล้ว แคบลงทุกทีจนขนาดคลองผดุง มีเรือขุดคลองจอดเรียงรายอยู่หลายลำ ล็อกโลเวียตนั้น เปนที่น่าดูยิ่งนัก เดิมเปนแก่งน้ำตก ในระหว่างเขาศิลา ๒ ข้าง น้ำในทเลสาบนอร์ดสโย ไหลตกลงมาสู่ทเลสาบกรตซุนด์ สูง ๑๒ เมเตอร์ เขาทำล็อกคือประตูน้ำคั่นเปน ๓ ตอน ผิดระดับกันตอนละ ๔ เมเตอร์ ประตูน้ำนั้นทำเปนซองลงเขื่อนศิลาอย่างแน่นหนา กว้างยาวพอ

ครือกับลำเรือ พอเรือแล่นเข้ามาในซอง เขาก็ปิดประตูน้ำด้านหลังเสีย ไขน้ำจากซองชั้นบนลงมาจนได้ระดับ เรือค่อย ๆ ลอยขึ้นมา พอน้ำได้ระดับแล้ว เขาก็เปิดประตูข้างหน้า เรือแล่นเข้าไปในซองคั่นที่ ๒ แล้วปิดประตูเสีย ไขน้ำในซองชั้นบนลงมาให้ได้ระดับอีก เช่นเดียวกันดังนี้ พอถึงซองคั่นที่สุด แลกลับไปดูข้างหลัง เห็นเรือขึ้นมาอยู่บนภูเขา เหนือทางที่แล่นมาแล้วเปนคั่น ๆ ลงไปเหมือนบรรได ทำให้เรือขึ้นล่องได้สดวก (เขาทำประตูน้ำให้เรือแล่นขึ้นล่องจากทเลสาบชั้นต่ำขึ้นไปสู่ทเลสาบชั้นบนต่อ ๆ ขึ้นไปเช่นนี้ได้อีกไกล จนสูงกว่าระดับน้ำทเลถึง ๗๒ เมเตอร์ เปนทางเดิรติดต่อข้ามเขาใหญ่ ในระหว่างมณฑลเตเลมาร์เก็นกับมณฑลฮาร์ดาเงอร์) วิธีทำก็ทำนองเดียวกับประตูน้ำประทุมวันนั้นเอง ผิดกันแต่ที่นี่มีประตูหลายชั้น ทำให้เรือเดิรขึ้นลงจากภูเขาที่สูงไปหาที่ต่ำได้ ในการที่ทำให้เรือเดิรขึ้นเขาลงเขาได้เช่นนี้ เปนสิ่งที่น่าดูน่าชมความสามารถของเขายิ่งนัก ทั้งการที่กั้นน้ำไว้ได้นั้น ย่อมเปนประโยชน์แก่พื้นที่ในการเพาะปลูกด้วย เมื่อพ้นซองคั่นที่สุดแล้ว เรือเดิรออกไปในช่องแคบเฉพาะลำเรือ คดเคี้ยวไปอีกสัก ๑๐ เส้น จึ่งออกทเลสาบนอร์ดสโย เมื่อถึงปลายทเลสาบนี้ร่องน้ำแคบอย่างคลองบางกอกน้อยอีก แลฝั่งลาด ลดเลี้ยวมาก ต้องปักกรุยตลอดทางขึ้นไปจนถึงเมืองในดอดเด็น เหมือนอย่างเดิรเรือในลำน้ำเจ้าพระยาตอนเหนือในฤดูแล้ง

วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๑๒๖ วันนี้ฝนตกหมอกลงตลอดทั้งวัน เวลาเช้า ๓ โมงครึ่ง มิสเตอร์อัยเด เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากเมืองโนตอดเด็น โดยรถโมโตคาร์ ข้ามแม่น้ำตินเน มาตาม ดุ่มน้ำฮิตเตอร์ดาดสวันด์ เปนที่กว้าง มีเขาเตี้ย ๆ กั้นอยู่ ๒ ข้าง ทาง แต่ห่างทางมาก ในดุ่มน้ำนี้มีบ้านเรือนเนื่องกันไปตลอด ทำเล บริบูรณ์ด้วยการเพาะปลูก แลมีป่าไม้สนเขียวชอุ่มเหมือนกับภูมิ ประเทศที่เสด็จพระราชดำเนินเมื่อวานนี้ ผ่านตำบลฮิตเตอร์ดาด มีโบถใหญ่ทำด้วยไม้ ทำนองเดียวกับที่เสด็จทอดพระเนตรที่เมือง เบอรเก็น ตั้งอยู่ริมทาง เปนของเก่าน่าดู จากเมืองโนตอดเด็น ไปได้ประมาณครึ่งทาง ทางเข้าป่าสน เปนป่าระหงโปร่งงามใหญ่ กว้าง ดูคล้ายป่าในมณฑลพายัพมาก มีลำธารน้อย ๆ น้ำไหลริน ๆ ๒–๓ แห่ง แล้วลงเนินสูง เลียบน้ำตินเนไปสักครู่หนึ่ง เวลา ๕ โมงครึ่ง ถึงตำบลตินโนเซ็ต ทาง ๓๒ กิโลเมเตอร์ ประทับที่ โฮเตลตินโนเซ็ตครู่หนึ่ง

เวลา ๕ โมง ๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารค โดย เรือกลไฟเล็กชื่อโกสตา แล่นไปในทเลสาบตินซยือ ทเลสาบนี้ยาว ประมาณ ๔๕ กิโลเมเตอร์ กว้างกิโลเมเตอร์เศษ น้ำลึกถึง ๓๕๐ เมเตอร์ อยู่เหนือระดับทเล ๑๗๐ เมเตอร์ ภูเขาโดยรอบไม่สู้สูงนัก แต่มีป่า เพิงผา น้ำตก งดงาม น้ำลึกมากจนแลลงไปเปนสีดำเหมือนน้ำใน

มหาสมุทร์ เวลาบ่ายโมง ๔๕ นาทีถึงตำบลฟากัสตรานต์ (ตลิ่งงาม) เสด็จจากเรือไฟ ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันที่โฮเตลฟากัสตรานต์ เวลาบ่าย ๒ โมง ๔๕ นาทีเสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้าจากโฮเตลฟากัสตรานต์ เลียบฝั่งทเลสาบคินซยือขึ้นไปสักครู่หนึ่ง แล้วขึ้นไปตามลำธารใหญ่ โดยจะเรียกว่าแม่น้ำก็ได้ แต่เปนแก่งน้ำไหลเชี่ยวตลอดไป ภูเขา ๒ ข้างอยู่ห่างกัน ทางลาดค่อย ๆ สูงขึ้นไปทีละน้อย สองข้างทางเปนไร่นา มีหมู่บ้านหลายตำบล กลางลำธารมีเกาะหาดใหญ่น้อย เต็มไปด้วยพฤกษชาติต่าง ๆ บ้านเรือนตามทางที่เสด็จพระราชดำเนิรในวันนี้ทำชอบกลมาก ปลูกเปนเรือน ๒ ชั้นไม่มีเสา แต่ใช้ไม้ทั้งต้นประกอบกันอย่างสนิท ซ้อนกันขึ้นไปเหมือนก่อตึก เข้าปากไม้อย่างมั่นคงทั้ง ๔ มุม ชั้นล่างนั้นแคบกว่าชั้นบน ชั้นบนกว้างง้ำออกมาเหมือนระเบียง แต่มีฝากั้นตลอดขึ้นไป แล้วมุงหลังคาน่าจั่วอย่างเรือนไทย ตามมุมชั้นบนทั้ง ๔ ด้านนั้น มีเสากลึงแลสลักเหมือนภู่หรือม่านม้วนห้อยลงมาจากใต้ชายคา บรรไดพาดข้างใน เรือนชนิดนี้ดูงามมาก คล้ายฐานตั้งศพเจ้าเซ่น จากฟากัสตรานต์มาทางราบอยู่ประมาณ ๒ ชั่วโมงเศษ แล้วภูเขา ๒ ข้างบีบกระชั้นเข้ามา พื้นทางค่อย ๆ ชันขึ้นไปทีละน้อย ค่ายไปตามไหล่เขาชิดกับลำธาร ไปอีกสักชั่วโมง ๑ ถึงที่ชันมาก ม้าวิ่งขึ้นไม่ได้ ทางตัดลดเลี้ยวไปตามรูปภูเขา ข้ามห้วยเหวแลมีน้ำตกงาม ๆ หลายแห่ง แลกลับลงไปตามทางที่ขึ้นมา

แล้ว เห็น ทาง ตรง เปน คู่ กัน กับ ลำธาร ลำธาร ในตอน นี้ งามนัก เปน ทาง ขาว น้ำ เดือด เปน ฟอง โด่ง ดิ่ว ลงไป หลาย ร้อย เส้น ถัดลำธาร ขึ้น มา เห็น บ้าน แลไร่นา เปน สี ขาว แดง เขียว เหลือง ตัด สี สลับ สี กัน เหนือ บ้าน แลไร่ ขึ้นไป เปน ป่า สน สีเขียวแก่ มืดขึ้นไปจน ถึง ยอดเขา หาย อยู่ ใน เมฆ เมื่อ แล ขึ้น ไป ข้าง หน้า เห็น เมฆหมอก เปนระย้า ย้อย อยู่ ตาม ภูเขา ไม่ ใคร่ แลเห็น บ้าน เรือน ต่อ ขึ้นไป ใกล้ จึ่ง เห็น ต่อ นี้ไป ทาง ตัด ทบ ไป ทบ มา ๓ ชั้น เวลา ขึ้น ชั้น แรก แล เห็น บ้าน เรือน แลไร่ บน ไหล่ เขา ทั้ง ๒ ข้างได้ ถนัด ลำธาร เปน เหว ลึก ลง ไป มาก มี ชาวไร่ ขึ้น ไป ปลูก กระ ท่อม อยู่ บน ลาน เขา เล็ก น้อย อัน สูง หลาย แห่ง แลดู เกือบ ไม่ เห็น ว่า มี ทาง ขึ้น ลง ได้ อย่างไร แต่ เมื่อ เพ่ง เล็ง ดู นาน ๆ แล เห็นทาง เล็ก ๆ เลียบ ลงมา ระหว่าง ต้น ไม้ บาง แห่ง ชัน เหลือ เกิน ถึง กับ ต้อง ทำ บรรได พาด กับผา เปนตอน ๆ ลง มา มี สพานใหญ่น้อย ข้ามลำธาร หลาย แห่ง บ้าน ที่ ตั้ง อยู่ บน ไหล่ เขา ตรงกัน ข้าม นั้น เห็น อยู่ ใกล้ ๆ กัน ดู เหมือน ว่า จะตะโกน เรียกกันได้ ยิน แต่ ถ้าจะไปมาหาสู่ กัน แล้ว ต้องเดิร ขึ้น ลงไม่ต่ำกว่า ๒—๓ ชั่วโมง จึ่งจะถึงกัน เมื่อ ขึ้นไป ถึงชั้น ที่สุด รถเดิรในหมอก เหลียว ไปโดย รอบไม่แลเห็น สิ่ง ใด เปน หมอก มืด ไป หมด เห็น ชั่ว แต่ ทาง ตรง ไป ข้าง หน้าประมาณ ๑๐ เส้น แล ไหล่ เขา ตามริม ทาง แล ลงไป ข้าง ล่าง ไม่ เห็น บ้าน เรือน แลไร่ ได้ ยิน แต่ เสียง น้ำ ใน ลำธาร เดือด ดัง กึก ก้อง ทั้ง นี้ ก็ เปน เพราะ อากาศไม่ ดี ฝนตก

หมอก ลง ถ้า อากาศ แจ่ม แล้ว อาจจะ เห็น ภูมิ ประเทศได้ตลอด ลงไป จน เกือบ ถึง ตำบล ฟากัสตรานด์

เวลา ย่ำค่ำ ถึง โฮเตลรูกัน ซึ่ง ตั้ง อยู่ บน ลาน เขา สูง ริม น้ำตก เปน โฮเตล ใหญ่ ทำ ด้วยไม้ทั้ง ต้น ของ บริษัทกัล เซียม การ์บิดฟาบริก มีเวลา เปิด แต่ ในฤดูร้อน ปีละ ๒ เดือน หรือ ๓ เดือน ในฤดูหนาว ให้คน ทำงาน อาไศรย อยู่ ประทับแรม ที่โฮเตล นี้ ราตรี ๑ เวลาเสวย พระกระยาหารค่ำ พวก คน ทำงาน ของ บริษัท กัล เซียม การ์บิด ได้ จุด ดิน ระเบิด สลุต ๒๑ ครั้ง บรรดา ผู้ ที่ มา อยู่ ที่โฮเตล ก็ได้จัดการ ทำ ซุ้ม ตกแต่ง สถาน ที่ แล ชัก ธง สยาม เปน การ แสดง ความ เคารพ โดย ความ ยินดี ที่ ได้ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ถึง ตำบล นี้ เพราะ ยังไม่ เคย มี พระเจ้า แผ่นดิน พระองค์ ใด เสด็จ มา ถึง เลย โฮเตล รู กัน นี้ อยู่ เหนือ ระดับ ทเล ๗๕๐ เมเตอร์ ระยะทาง จาก ฟากัสตรานด์ มา ประมาณ ๒๕ กิโลเมเตอร์

วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๑๒๖ เมื่อ คืน นี้ ฝน ตก หมอก ลง ตลอด รุ่ง จน เช้า วัน นี้ ก็ ยัง ชื้นแฉะ แล มืด มัว อยู่เหมือน เช่น วาน นี้ ถ้าแม้ อากาศ ดีแจ่มใสแล้ว แล จากโฮเตล นี้ไป อาจ จะ เห็น ภูมิประเทศได้ ไกล เห็น น้ำตก เรียกว่า รูกันฟอส์ เปนน้ำตก อันสูงใหญ่ที่สุดใน ประเทศ นอรเว จากโฮเตล รูกัน มี ทาง เดิร ต่อ ขึ้นไป บน เขา อีก บน นั้น มี ทเล สาบ แล ลำธารใหญ่ ๆ อีก หลาย แห่ง ทั้ง มีภูเขา สูง ด้วย บรรดา น้ำใน ทเล สาบแล ลำธาร เหล่า นี้ ไหล รวม กัน ลง มา ทาง รูกันฟอส์ ซึ่ง สิ้น

ทเลสาบใหญ่ซึ่งอยู่บนเขานั้นชื่อมะเยอสวันด์ สูงกว่าระดับทเลประมาณ ๑๐๐๐ เมเตอร์ กว้างประมาณ ๓ กิโลเมเตอร์ ยาว ๓๐ กิโลเมเตอร์เศษ น้ำลึก ๑๕๐ เมเตอร์ มีตำบลบ้านแลโฮเตลที่พัก ๒—๓ ตำบล แลมีทางข้ามภูเขาใหญ่ไปลงทางมณฑลฮาร์ดาเงอร์ด้วย ในทเลสาบนี้มิสเตอร์อัยเดมีเรือไฟฟ้าสำหรับเที่ยวตรวจการในที่ต่าง ๆ เดิมเขาตั้งใจไว้ว่าจะเชิญเสด็จพระราชดำเนิร แต่ฝนตกหมอกมืดนัก จึงไม่ได้เชิญเสด็จขึ้นไป

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ มิสเตอร์อัยเด เชิญเสด็จทอดพระเนตรน้ำตกรูกันฟอส อยู่ใกล้โฮเตล เขาทำที่สำหรับดูมีราวเหล็กกั้นที่ฝั่งเหว น้ำไหลลงมาจากยอดเขา สูงกว่าพื้นลำธารประมาณ ๒๕๐ เมเตอร์ ตอนหนึ่งน้ำตกตรงดิ่งลงไปจากที่สูงถึง ๓๐๐ เมเตอร์เศษ เสียงน้ำดังกึกก้องอื้ออยู่ในช่องเขา ซึ่งเปนที่แคบมาก แลเปนลอองปลิวขึ้นมาสูงเสมอยอดเขา เลยกลายเปนหมอกมืดคลุ้มไป แลลงไปรู้สึกน่ากลัวมาก เปนฟองน้ำแลได้ยินเสียงน้ำเดือดพล่านอยู่ข้างต่าง ลอองน้ำพลุ่งเปนควันขึ้นมาไม่ได้หยุดหย่อน น้ำตกรูกันนี้ บริษัทกัลเซียมการ์บิดฟาบริก เขาได้จัดการปิดได้หมดแล้ว เปิดให้น้ำเดิรทางปล่องยาว ๑๒๕ เส้น เอากำลังน้ำไปใช้กลั่นอากาศธาตุ เช่นเดียวกับน้ำตกที่ฅินฟอส แต่ในเวลาที่เสด็จทอดพระเนตรนี้ มิสเตอร์อัยเดได้สั่งคนงานให้เปิดน้ำลงมา เพื่อได้ทอดพระเนตร

ครั้น ทอด พระเนตร น้ำตก แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถม้า กลับไป ประทับ แรม ที่ เรือน มิสเตอร์ อัยเด ที่ เมือง โนตอตเต็น วันนี้ ถึง ว่าฝน ตก อยู่ ตลอด วัน ก็ จริง แต่ หมอก ค่อย บาง ลง พอ แล เห็น ภูมิ ประเทศ ได้ ไกล แล แจ่ม แจ้ง กว่า เมื่อ วาน นี้ น้ำพุ น้ำ ตก ที่ ย่อม ๆ ก็ กลาย เปนใหญ่ขึ้น ตาม ซอก บน เขา ซึ่ง เมื่อ วาน นี้ มีแต่ น้ำ ไหล ริน ๆ ก็กลาย เปน น้ำ ตก แล ลำธาร ส่วน ลำธารใหญ่ซึ่ง ลง มา จาก รูกันฟอด์ นั้นไหล เชี่ยว มี น้ำ มาก ขึ้น จน ท่วม สพาน บาง แห่ง เปน เหตุ เพราะ ฝน ตก มาก อย่าง หนึ่ง กับ เขาเบิด น้ำ ให้ ไหล ลง มา จาก รูกันฟอด์ อีก อย่าง หนึ่ง

เวลา บ่ายโมง เสด็จ ถึง โฮเตล ฟากัสตรานต์ ประทับ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย เรือ กลไฟ ล่อง ลง มา ตาม ทเล สาบ ดินซยือ บ่าย ๕ โมง ถึง โฮเตล ดินโนเซ็ต ประทับ เสวย เครื่อง ว่าง ที่โฮเตลนี้ เวลาบ่าย ๕ โมง ๒๐ นาที มิสเตอร์ อัยเด เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถโมโตคาร์ ต่อไป ถึง เมือง โนตอตเต็น เวลา ๒ ทุ่มเศษ รถ เดิรช้า กว่า เมื่อ วันวาน นี้ เพราะ ฝนตก น้ำท่วม ทาง เปน บ่อ เปน ลำธาร หลาย แห่ง

วันที่ ๑ สิงหาคม ๑๒๖ เวลา ๕ โมงเช้า มิสเตอร์ อัยเด เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถโมโตคาร์ ประพาศโรง ทำ กระดาษ

เวลา เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน มิสเตอร์ อัยเด ได้ กล่าว คำ ถวาย พระ พร ไชย มงคล แล แสดง ความ ชอบ พระ เดช พระ คุณ ใน การ ที่ ได้

ทรง พระ มหา กรุณา พระ ราชทาน พระราชวโรกาศให้ เขาได้ จัด การ รับ รอง แต่ที่ได้ประทับแรม ณที่พัก ของเขา กับ ทั้งใน การ ที่ได้เสด็จ ทอด พระเนตร โรง กลั่น อากาศ ธาตุ แล น้ำ ตก รูกัน แล วิธีการ ของ บริษัท กัลเซียม การ์ บิดฟาบริก โดย มาก นั้น ย่อม เปน เกียรติยศแก่ บริษัท แลตัว มิสเตอร อัยเด เอง อย่าง ยิ่ง ซึ่ง บริษัท แล มิสเตอร์ อัยเด จะได้ รลึก ถึง โดย ความ ยินดี ตลอด ชีวิตร ยัง มี ข้อ ซึ่ง เปน ที่ เสีย ใจ อยู่ อย่าง เดียว แต่ เมื่อ เสด็จ ทอด พระเนตร รูกัน ฟอส์ นั้น อากาศ มืด มัว ฝน ตก หมอก ลง มาก ทำ ให้ ความ งาม ของ ภูมิ ประเทศ แล น้ำ ตก ลด น้อยลงไป กว่าปรกติ แต่ เขา ยัง หวัง อยู่ ว่า ถ้า แม้ภาย น่า เสด็จ พระราช ดำเนิรประพาศ ทวีปยุโรป อีก แล้ว จะได้ เสด็จ มาประทับ ณ สำนัก นี้ แล ทอด พระเนตร รูกันฟอส์ อีก ในเวลา ที่ อากาศ แจ่มใส ดี ครั้นกล่าวแล้วที่ประชุมได้พร้อม กัน ดื่มถวาย พระ พรไชย มงคล

ลัก ครู่ หนึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัส ตอบ ขอบใจ มิสเตอร์ อัยเด ใน การ ที่ได้เอื้อเฟื้อ จัดการ รับเสด็จ อย่าง แขง แรง เปน ที่ สำราญ พระราช หฤทัย เปน อัน มาก การ ทำ ผล ประโยชน์ ของ บริษัท กัลเซียม การ์ บิดฟาบริก นั้น เปน สิ่ง ที่ น่า ดู มาก เพราะ เปน ของ คิด ขึ้นใหม่ , แล อาจ จะ บังเกิด ผล ประโยชน์ อัน ยิ่งใหญ่ แก่ประเทศ นอรเว แล ประเทศ อื่น ๆ ทั้ง หลายได้ จึง ทรง หวัง พระราช หฤทัย ว่า การ งานใน บริษัทนี้ จะ ดำเนิรไป สู่ ผล สำเร็จ ดัง ความ มุ่ง หมายโดย เร็ว เมื่อ มี พระราชดำรัส แล้ว ทรงชวน ที่ ประชุม ดื่ม สำหรับ ความ เจริญ แล ความศุข

แห่ง บริษัท กัลเซียม การ์ บิดฟาบริก แล มิสเตอร์ อับเต ตลอด ทั้ง ครอบ ครัว ด้วย

เวลา บ่าย ๒ โมง มิสเตอร์ อับเต เชิญ เสด็จ โดย รถ โมโตคาร์ ไป ประทับ เรือ กล ไฟ บ่าย ๒ โมง ๑๐ นาที เรือไฟใช้จักร์ ออก จาก ท่า เมือง โนตอตเด็น บ่าย ๔ โมง ๕๐ นาที ถึง ประตู น้ำ โลเวียต บ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที ถึง เมือง เซน เสด็จ พระราช ดำเนินจากเรือทรง รถ ม้าไป ประทับ รถไฟ มิสเตอร์ วลเทอร์ เจ้า พนักงาน กรมรถไฟ ได้ มา เตรียม การ รับ เสด็จ อย่าง เมื่อ วัน ที่ ๒๙ เดือน ก่อน เวลาย่ำค่ำรถไฟ ใช้ จักร์ ออก จาก เมือง เซน ย่ำ ค่ำ ๓๐ นาที ถึง เมือง เบรวิก๑ ทรง รถ ม้า จาก สเตชัน รถไฟ เสด็จ สู่ เรือ พระที่ นั่ง อัลเบียน

เวลาที่เสด็จ ผ่าน เมือง เซน แล เมืองเบรวิกนั้น บรรดาราษฎรทั้งเมือง พา กัน มา คอย ชม พระบารมี เบียด กัน แน่น อยู่ ตั้ง แต่ สเตชัน รถไฟ จนถึง ท่าเรือ เวลา รถ พระที่ นั่ง ผ่าน หมู่ คนไป นั้น ราษฎร พา กัน มา ถวาย ช่อ ดอกไม้ แล น้อม คำนับ โดยความเคารพ แลให้ร้องถวายพระพร ไชยมงคล เสียง เซ็งแซ่ เจ้า ท่า ที่ เมือง เบรวิกได้มาเฝ้า ที่ ท่าเรือ แล ร้องประกาศ ด้วย เสียง อัน ดัง ให้ ราษฎร ทั้งปวง พร้อม กัน ให้ ถวาย ไชย มง คล แล จุด พลุ ถวายคำนับ ๒๑ นัด บรรดา เรือ เล็ก น้อย ใน เมือง เบรวิก แล ตำบล อื่น ๆ ที่ใกล้ เคียง ก็ มา ลอย ล้ำ ล้อม เรือ พระที่ นั่ง อยู่ เปน อัน มาก นับ ร้อย ทั้ง เรือ กรรเชียง เรือสติมลอนช์ แลเรือไฟฟ้า เบียดเสียดสับสนกัน มี หญิงชายแก่สาวเพียบทุกลำเรือ เสียง จอแจเหมือนกับมีการแข่งเรือหรือ

ออกตลาด เมื่อเสด็จพระราชดำเนินสู่เรือพระที่นั่งแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์ แลพระบรมรูปแก่มิสเตอร์อัยเด กับพระราชทานพระบรมรูปแก่มิสเตอร์ไดเรนเซน กงสุลเยเนราลสยาม ณกรุงคริสติอาเนีย ในการที่ได้เชิญเสด็จพระราชดำเนินประพาศน้ำตกรูกัน แลที่ต่าง ๆ ในเมืองโนตอดเด็น ทั้งได้เอื้อเฟื้อโดยเสด็จพระราชดำเนินมาจนถึงเมืองเบรวิก กับพระราชทานของที่รลึกแก่มิสเตอร์บลิซ นายช่างกล ซึ่งเปนหลานของมิสเตอร์อัยเด แลพระราชทานเหรียญราชรุจิเงิน แก่คนขับรถโมโตคาร์ของมิสเตอร์อัยเด ซึ่งได้ขับรถพระที่นั่งที่โนตอดเด็นนั้น กับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์แก่มิสเตอร์วัลเทอร์ เจ้าพนักงานกรมรถไฟ แลมงกุฎสยามชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์ แก่เจ้าท่าเมืองเบรวิก

เวลา ๒ ทุ่มเรือพระที่นั่งถอนสมอ แล่นขึ้นไปกลับลำเหนือเมืองเบรวิก แล้วล่องไปทางทิศใต้ ออกจากประเทศนอรเวตรงไปยังเมืองกีล ประเทศเยอรมัน ในระหว่างเวลาที่เสด็จประพาศประเทศนอรเวนั้น จะเปนทางชลมารคก็ดี สถลมารคก็ดี เปนที่สำราญพระราชหฤทัยทุกแห่ง ถึงว่าเสด็จพระราชดำเนินอย่างเงียบ ๆ ก็จริง แต่อาณาประชาราษฎรทราบทั่วกัน เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงไหน ไม่ว่าบ้านเล็กตำบลน้อยอย่างไร ๆ ราษฎรพากันมาชุมนุมแสดงความเคารพโดยความชื่นชมยินดีถวายช่อมาลาแลโห่ร้องถวายพระพรไชยมงคลทุกตำบล เมื่อขึ้นประทับ

ตาม ที่ ต่าง ๆ ก็มีผู้ มา คอย ชม พระบารมี อยู่ น่าโฮเตลที่ประทับ เปน อัน มาก ถ้า ประทับใน เรือ พระที่ นั่ง บรรดา ราษฎร ก็ พา กัน ลง เรือ ใหญ่น้อย มา ลอย ลำ อยู่ โดย รอบ เรือพระ ที่นั่ง ตั้ง แต่ เวลา เช้า จน ค่ำ มืด จึง ซาไป ส่วน รัฐบาล ก็ได้ เอื้อ เฟื้อ จัด เจ้า น่า ที่ ฝ่ายุ กอง ตระเวร แลกรมรถไฟ มาจัดการรับเสด็จแลโดยเสด็จ ให้เปนการสดวกแก่การเสด็จ ประพาศ ทุก ตำบล ชาวเมืองนอรวี่เยี่ยนนั้น มีนิไสย แลอัธยาไศรยดีมาก ดูเปนคนใจ เย็น ไม่หงุดหงิด ในที่ประชุมชนมาก ๆ นับ ร้อย นับพัน หรือ ใน เมืองใหญ่ ๆ เช่น ทรอน เย็ม เบอรเก็น แล สตราวังเงอร์ เปน ต้น ไม่ เห็น ค่อย มี พลตระเวร เลย แต่ก็ไม่เห็น มี คน เมาคนพาล หรือ มีการ ทเลาะวิวาท กัน เลย สัก ครั้ง เดียว เห็น แต่ หัว เราะรื่น เริง เกรียว กราว เอิกเกริก สำราญ พวก เด็ก มี ธง ประจำตัว เปน เครื่อง เล่น คน ละคัน เมื่อ เห็น รถ ม้า รถไฟ เรือไฟ ผ่านไป ก็ พา กันร้อง โฮรา โบก ธงไปมาโดย ความ รื่น เริง หรือ เก็บ ดอกไม้ ดอก หญ้า ป่า ให้คน ที่ผ่านไปมา พวก ผู้ ใหญ่ ชาย หญิง ก็ ยิ้ม แย้ม เปิด หมวก น้อม คำนับ ทัก ทาย ปราไส คน เดิร ทาง เสมอ แล ชอบ จับ มือ คำนับ กัน เปน ที่ สุด ไพร่กับ ผู้ ดี จับมือ คำนับ กัน ไม่ ถือ กัน ถึง มี คน อด อยาก ยากเข็ญอาไศรย อยู่ ใน ที่ เปลี่ยว ที่ กันดาร มาก ก็ จริง แต่ไม่ มี คน เที่ยว ขอ ทาน จู้จี้ ดู ต่าง คน ก็ ต่าง หา กินไป ตาม ยาก ตาม จน ตาม กำลัง ของ เขา เปน คน ตรง ๆ อย่าง คนไทย ชาว บ้าน นอก จะพูดจาสนทนาซักไซ้ ไล่ เลียง อันใดไม่ต้องประหยัด ประยั้ง แลไม่ใคร่ เสพ สุรา ด้วย คนเมา เดิรเกะกะตามถนน หน ทางไม่มีเลย

นอก จาก ลักษณ ภูมิ ประเทศ ยัง การ แต่ง กาย ขนบ ธรรมเนียม การ กิน อยู่ แล ก่อ สร้าง ใน ประเทศ นี้ ก็ผิด กับ ประเทศ อื่น ๆ ใน ยุโรป เปน อัน มาก ถ้า คนไทย รู้สึก ว่าไทย เมืองใต้ แลไทย เมือง เหนือ กล่าว คือ พล เมือง ใน มณฑล พายัพ ผิด กัน อย่าง ใด แล้ว ก็ ย่อม จะ สามารถ เล็ง เห็น ได้ โดย ง่าย ว่า ประ เทศ นอรเวนี้ ผิด กับ ประ เทศ ทั้ง ปวง ใน ยุโรป อย่างไร

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ได้ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ดิน แดนใน ประเทศ นอรเว ทั่ว แทบ ทุก แห่ง จน เกือบ บรรจบ รอบ คือ เริ่ม ตั้ง แต่ กรุง คริสติอาเนีย ไป ทาง ทิศ เหนือ จน สุด ดิน แดน แล้ว ประ พาศ ใน ฟยือด แล ฝั่ง ทเล ข้าง ทิศ ตวัน ตก อ้อม มา ทาง ทิศ ใต้ ทิศ ตวัน ออก จน ถึง เมือง เชน ยัง ทาง โดย รถไฟ อีก สัก ๒ ชั่วโมง ก็ จะ บรรจบ รอบ ถึง กรุง คริสติอาเนีย อีก

ใน ระหว่าง เวลา ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ในประเทศนี้ ทรงสำราญ พระราช หฤทัย แล พระกาย ทุก เมื่อ

โรงเรียนฝึกหัดครู วัดบ
ห้องสมุด
กรุงเทพฯ

ตอนที่ ๒๘

จากประเทศนอรเว ถึงเมืองกีล ประเทศเยอรมนี

เมืองกีล

วันที่ ๒ สิงหาคม ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้ พอเรือพระที่นั่งออกห่างฝั่งนอรเว ก็ถูกละลอกใต้น้ำตั้งแต่เวลายาม ๑ จนตลอดรุ่ง เช้าวันนี้ถึงว่าเรือเดิรใกล้ฝั่งยุตแลนด์ ซึ่งเปนที่กำบังก็จริง แต่ถูกลมตวันตกพัดจัด หนาวมาก เปนละลอกหัวขาวไปทั้งทเล เรือแคลงจัด ตอนกลางวัน เรือเดิรในระหว่างหมู่เกาะซำซือแลเกาะฟูนาน ชิดฝั่ง คลื่นลมค่อยสงบ บางแห่งเดิรในระหว่างช่องแคบจนรู้สึกคล้ายฟยอด แลเห็นบ้านเมือง ต้นไม้แลไร่นาทั้ง ๒ ฝั่งได้ถนัด เวลาเที่ยงเรือผ่านเกาะเอียลัม อยู่ในระหว่างลติจูดเหนือ ๕๖ ดีกรี ๗ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๑๐ ดีกรี ๕๙ มินิต เวลาบ่าย ๕ โมงผ่านเมืองเฟรเดอริเซีย แล้วเข้าเดิรในช่องลิตเติลเบ็ลต์ เวลายาม ๓ เรือออกที่กว้าง โยกเยกอีกบ้างเล็กน้อย เวลา ๕ ทุ่มทอดสมอนอกอ่าวเมืองกีล ประทับแรมราตรี ๑ ระยะทางจากเมืองเบรวิกถึงเมืองกีล ๓๒๐ ไมล์ ถูกคลื่นลมจัด จนเรือเดิรห่างจากฝั่งไม่ได้ ต้องเลียบฝั่งแลลัดเลาะมาในระหว่างเกาะเล็กน้อย ถึงกระนั้นเรือก็ยังไม่วายแคลง ถ้าตั้งเข็มเดิรตรงไปห่างจากฝั่งแล้ว จะเปนการลำบากมาก

วันนี้ ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ ราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แก่ เจ้า น่าที่ ประจำ เรือ พระ ที่ นั่ง อัลเบี้ยน คือ :—

กับตัน ตี. ตะรัม	นาย เรือ	ภ.ช.
ยี. เฮาเวล	ชีฟออฟฟี่เซอร์	ท.ช.
เอล. สมิท	ชีฟเอนยิเนีย	ภ.ม.
เอ. วอร์เตอร์	เสกันต์ออฟฟี่เซอร์	ว.ม.
ปี. บาลลาร์ด	เสกันต์เอนยิเนีย	ว.ม.
ยี. แกมเบล	เทิดเอนยิเนีย	เหรียญมงกุฎทอง
ตี. มิมส์	ช่าง ไฟ ฟ้า	เหรียญมงกุฎทอง
ยี. บรินตัน	ชีฟสจ๊วด	เหรียญมงกุฎทอง
ปี. วอร์เตอร์	เสกันต์สจ๊วด	เหรียญราชรุจิทอง
อาร์. บารตัน		เหรียญราชรุจิทอง
ซี. ทอร์น	พ่อ ครัวที่ ๑	เหรียญราชรุจิทอง
ตับลยู. ปูล		เหรียญราชรุจิทอง

กับ พระ ราชทาน เหรียญ ราชรุจิ เงิน แก่ เจ้า น่า ที่ ต่าง ๆ อีก ๘ นาย ทั้ง พระราชทาน เงิน เปน รางวัล สำหรับ แจกจ่าย แก่ เจ้าน่าที่ ทั้งปวง ทั่วไป ด้วย ๒๐๐ ปอนด์

กับโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาชลยุทธโยธินทร์ เชิญเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ไป พระ ราชทาน แก่ ชาว ประเทศ เดนมาร์ก ที่ ได้รับ ราชการ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ โดย ประการ ต่าง ๆ คือ :—

กะไปตัน เอตะสราด กลักสตราดต์	ม.ส.ม.
กอนเฟ่เรนซราด ไฮเด	จ.ช.
กะไปตัน เอตะสราด ลาร์เซน	จ.ม.
เอฟ วอน เจสเซน	ภ.ม.
ไดเรกเตอร์ กรนมัน	ภ.ม.
ไดเรกเตอร์ โฮสต์	ภ.ม.
อินสเปกเตอร์ เจสเปอซัน	ท.ช.
อินสเปกเตอร์ เวสเซ	ทุ.ช.

วันที่ ๓ สิงหาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๒ โมง เรือพระที่นั่ง ถอนสมอ ใช้จักร์ แล่น ต่อ มา ใน กีลฟิยอด เปน ช่อง ทเล ใหญ่ กว้าง แล เห็น ฝั่ง ๒ ข้างได้ ถนัด เต็มไป ด้วยไร่ นา ตำบล บ้าน ป่า เลมาะ โรง งาน ต่าง ๆ ปล่องไฟสลอน แลมีสพานท่าเรือใหญ่น้อยยื่นออกมาใน ทเล จน ถึง น้ำ ลึก สำหรับ เรือ สิน ค้า ขนาด ใหญ่ แล่น เข้า เทียบ ได้ โดย สดวก กีล ฟิยอด นี้ เปน ที่ งด งาม มาก ทั้ง กว้าง ทั้ง ยาว เปน ที่ บัง คลื่น ลม เรือใหญ่ น้อย ทอด สมอ อยู่ ได้ หลาย พันลำ ใน กลาง น้ำ มี เรือ ใหญ่ น้อย แล่นสวนไปมา อยู่เสมอ ที่ทอดสมออยู่ก็มาก เปนสเตชั่นเรือรบใหญ่ของประเทศเยอรมัน มี เรือ รบ ใหญ่ น้อย ประจำ ท่า เปน อัน มาก จอด เรียง ราย อยู่ เต็ม อ่าว ใน เวลา นี้ ส่ง เรือ รบ ไป ใน การ ซ้อม รบ เสียโดย มาก แต่ ดัง นั้น ก็ ยัง มี เหลือ อยู่ ประจำท่าไม่ น้อย กว่า ๑๐ ลำ มี เรือรบรูเซีย มาทอดสมออยู่ ด้วย ดู ครึก ครื้น อยู่เสมอ แล มี การ แข่ง เรือ บ่อย ๆ

เวลาเช้า ๒ โมง ครึ่ง เรือ พระ ที่ นั่ง แล่น ผ่าน เรือ รบ เยอรมัน ชื่อ ปรินซ อาดัลแบร์ต เรือ นั้น ได้ ยิง ปืน ถวาย คำนับ เปน พระ เกียรติยศ พอ สัก ครู่ หนึ่ง ถ้า ป้อม น่าเมือง เข้า ช่อง แคบ ที่ปากอ่าว ป้อมแลเรือรบ ทั้ง ปวง ซึ่ง ทอด สมอ อยู่ใน อ่าวได้ ยิง ปืน สลุต พร้อมกัน เปนควันกระหลบ เสียงสเทือนสท้านไปทั้งอ่าว ในขณะนั้นเรือพระที่นั่งแล่นรอช้า ๆ มาในอ่าว เวลา เช้า ๓ โมง นายพลเรือ แอดมิราล วอน ปริตวิตซ์ อุนต์ กัฟฟรอน ผู้ บัญชาการ สเตชั่น เรือ รบ เมือง กีล ได้ ส่ง นายทหาร เรือ ขึ้น มา นำ ร่อง เวลา ๓ โมง ๑๕ นาที เรือ พระ ที่ นั่ง ทอด สมอ ที่ ท่า เมือง กีล ใน ขณะนั้น พระ เจ้า ลูก ยาเธอ พระองค์ เจ้า รังสิตประยุรศักดิ์ พระยาศรีธรรมศาสน อรรคราชทูต ประจำพระราชสำนักกรุงเบอร์ลิน มิสเตอร์มาติน บึกเกนแปก กงสุลเยเนราลสยาม ณเมืองแฮมเบิก มิสเตอร์ลอฟตัส ประจำสถานราชทูต แล นาย ร้อย ตรี จำรัส นัก เรียน ทหาร บก กับ เจ้า พนักงาน ที่ ห้าง กรุปป์ อีก ๓ นาย คือ ลันตราค โรตเจอร์ แฮร์ เบาเวอร์ แล แฮร์ มารกวาร์ดต์ ได้ ขึ้นมาเฝ้าบนเรือพระที่นั่ง สักครู่หนึ่ง นายเรือเอก ผู้บังคับเรือรบรุเซีย ซึ่ง มา จอด อยู่ นั้น ได้ มา เฝ้า อีก นาย ๑

ครั้น พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว มี พระ ราช ดำรัส ปราไส แก่ ผู้ มี ชื่อ เหล่า นี้ ตาม สมควร แล้ว จึ่ง มี พระ ราช ดำรัส ขอบ ใจ กับ ต้น เรือ พระที่นั่ง เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ขึ้น ฝั่ง โดย เรือ ลอนช์ ซึ่ง ลันตราค โรตเจอร์ ได้ จัด มา ถวาย เสด็จไป ประทับณโฮเตลเซบาตอันสตัลต์ ซึ่ง ตั้ง อยู่ น่า ท่า นั้น โฮเตลนี้ใหญ่กว้างมีห้องต่าง ๆ สบายน่าอยู่ เปนโฮเตลไปรเวตของห้างกรุปป์ มี กำหนด เปิด แต่ ปี ละ ๔ เดือน ปิด ใน ฤดู หนาว

เวลาเช้า ๔ โมง ๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้าประพาศบ้านเมือง เมืองกีลนี้ เปนเมืองใหญ่ที่สุดในมณฑลฮอลสไตน มีพลเมืองประมาณ ๑๗๕,๐๐๐ มีไร่นาแลการค้าขายบริบูรณ์ ชาวเมืองทำงานในโรงเครื่องจักร์ต่าง ๆ มาก มีโรงต่อเรือรบของรัฐบาล โรงต่อเรือรบของห้างกรุปป์ แลโรงเครื่องจักร์บริษัทอื่น ๆ อีกหลายโรง ตั้งอยู่ตามริมน้ำ บรรดาโรงงานเหล่านี้รวมกัน มีลูกจ้างทำงานไม่ต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ คน รถพระที่นั่งได้ผ่านไปตามถนนใหญ่ อันเต็มไปด้วยร้านตลาดขายของต่าง ๆ แลมีรถรางเดิรสับสนคับคั่ง แล้วผ่านวังปรินซเฮนรี่ พระราชอนุชาของพระเจ้าเอมเปรอ ไปตามถนนเล็ก มีต้นไม้ครึ้ม ๒ ข้างทาง มีบ้านเรือนเปนวิลลารูปแปลก ๆ กันในระหว่างต้นไม้ ผ่านไปทางสวนใหญ่ ซึ่งเปนที่เดิรเล่นสำราญ มีเรือนไม้ปั้นลมเปนรูปเหรา แบบนอรเว แล้วเข้าป่าระหง ต้นไม้สูงใหญ่ร่มรื่นพื้นเตียน เปนที่เดิรเล่นชื่นบานเพลิดเพลิน ต่อนั้นไปเลียบชายทเลมา จนถึงที่อาบน้ำ ที่น่าโฮเตลที่ประทับ เสด็จทอดพระเนตรที่อาบน้ำนี้ ทำผิดกันกับที่เมืองออสเตนด์หรือเมืองสกาเกน คือปลูกเรือนแพลงไปในทเลเหมือนกับทิมดาบ แต่ตรงกลางเปนน้ำไม่ใช่สนาม ตามแถวทิมโดยรอบนั้น กั้นเปนห้องเล็ก ๆ สำหรับผลัดผ้าแต่งตัว น้ำนั้นกั้นไว้เปน ๒ ตอน ตอนหนึ่งตื้นมาก เพียงประมาณศอกเศษ สำหรับให้เด็กแลคนที่ว่ายน้ำไม่เปน ลงอาบแลหัดว่ายน้ำ ถัดไปอีกตอนหนึ่งนั้น น้ำลึกตั้งแต่ ๒ ศอกถึง ๔ ศอก

สำหรับ ผู้ ใหญ่ อาบ ตรง ปลาย ที่ สุด มี หอคอย สำหรับ กระโจน น้ำ เปน หอ ๓ ชั้น ชั้น สูง ที่ สุด สูง จาก น้ำ ประมาณ ๔ วา ห้ามไม่ ให้ เด็ก ขึ้น ไป กระโจน เพราะ อาจ จะ เปน อันตราย ได้ ที่ อาบ น้ำนี้ เขา ทำ เปน ๒ ตอน สำหรับ ผู้ ชาย ตอน หนึ่ง แล ผู้ หญิง อีก ตอน หนึ่ง เวลา เที่ยง เสด็จ กลับ ถึง โฮเตลเซบาศอันสตัดต์

ครั้น เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน แล้ว นาย พลเรือ ผู้ บัญชาการ สเตชัน เรือ รบ ได้ มา เฝ้า เวลา บ่าย ๓ โมง ครึ่ง เจ้า น่าที่ ห้าง กรุปป์ ได้ มา เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย เรือ ลอนช์ ทอด พระเนตร โรง ต่อ เรือ ของ ห้าง นั้น เปน ที่ใหญ่ กว้าง มีโรง เรือ แล โรง งาน ใหญ่ ๆ หลาย หลัง โรง เรือ นั้น เปน โรง เหล็ก ทั้ง เครื่อง หลังคา กระจก สูง แล กว้าง ยาว พอ เรือ รบ ขนาด ใหญ่ อยู่ได้ มี อยู่ สัก ๖ หลัง ติด ๆ กัน พอ เสด็จ ถึง ท่า โรง งาน มี แตร วง ดรม ทหาร เรือ บรรเลง เพลง ต่าง ๆ รับ เสด็จ อยู่ ที่ ท่า แล้ว เจ้า น่า ที่ ผู้ อื่น ๆ ได้ พา กัน มา เฝ้า เชิญ เสด็จ ประพาศ ใน โรง งาน ต่าง ๆ อันใหญ่ โต เต็มไป ด้วย เครื่อง จักร์ ใหญ่ น้อย ตาม พื้น มี เครื่อง จักร์ ต่าง ๆ เตา เผา แล หลอม รีด ตัด แผ่ เหล็ก พืด เปน รูป ต่าง ๆ ดู ง่าย ดาย เหมือน กับ ปั้น เล่น ข้าง บน หลังคา มี แม่ แรง หิ้ว แผ่น เหล็ก ใหญ่ ๆ เดิร บน ราง ยก แผ่น เหล็ก กว้าง ยาว ตั้ง ๓ วา ๔ วา หนา ตั้ง ศอก จาก ที่ หนึ่ง ไป ส่ง อีก ที่ หนึ่ง อัน แรง คน สัก ๑๑๘ คน ก็ไม่ สามารถ จะ ยก ได้ ตาม ทาง นอก ชาย คา โรง งาน ต่าง ๆ มี ราง รถไฟ เดิร สับ สน สำหรับ บรรทุก ของ ไป มา ตลอด ถึง กัน ทุก หน ทุก แห่ง

เสียงเครื่องมือเครื่องจักร์เซ็งแซ่ พูดกันไม่ใคร่ได้ยิน โรงต่อเรือของห้างกรุปป์ที่เมืองกีลนี้ พึ่งเริ่มสร้างได้ ๕ ปีมาแล้วนี่เอง แต่เจริญเร็วมาก เดี๋ยวนี้มีคนทำงานประมาณ ๔๐๐๐ แต่ถ้าเวลามีงานฉุกเฉินมาก อาจจะเรียกคนงานเพิ่มได้อีกรวมเปน ๗๐๐๐ ด้วยกัน เมื่อทอดพระเนตร์โรงงานหลายโรงแล้ว เจ้าน่าที่เชิญเสด็จประทับเสวยเครื่องว่างที่ตึกออฟฟิศ ทอดพระเนตร์แบบเรือรบที่เขาได้สร้างต่าง ๆ แล้วเชิญเสด็จไปทอดพระเนตร์เรือที่กำลังต่ออยู่ในน้ำ มีเรือรบเยอรมันขนาดใหญ่ลำ ๓ เรือสังหารโตปีโดของประเทศเตอรกี ๒ ลำ กับเรือโตปีโดใต้น้ำของประเทศรูเซียอีก ๒ ลำ ประเทศเหล่านี้ส่งนายทหารเรือแลนายช่างกลมาประจำอยู่ที่ห้าง เพื่อคอยตรวจติเติมการต่าง ๆ ในเวลาที่ต่อเรือนั้น นายทหารเรือรูเซียได้มาเฝ้าอีก

โรงต่อเรือที่เมืองกีลนี้ เปนแต่โรงงานขนาดเล็กของห้างกรุปป์ เขายังมีโรงงานที่อื่นอีกหลายแห่ง โรงงานใหญ่ที่สุดนั้นตั้งอยู่ที่เมืองเอสเซน เปนโรงทำอาวุธเครื่องปืนใหญ่ต่าง ๆ มีคนทำงานที่นั่นประมาณ ๓๕๐๐๐ โรงงานนั้นใหญ่โตเท่ากับเมืองขนาดใหญ่เมืองหนึ่ง ถ้าจะรวมคนที่ทำงานในห้างกรุปป์หมดด้วยกันแล้ว มีคนไม่ต่ำกว่า ๖๐๐๐๐ ด้วยกัน

ครั้นทอดพระเนตร์โรงงานแล้ว เสด็จพระราชดำเนินโดยเรือลอนช์ประพาศทำเลบ้านเมือง ทอดพระเนตร์คลองไกเซอร์วิลเฮล์ม มีพระรูปหล่อพระเจ้าเอมเปรอวิลเฮล์มที่ ๑ ซึ่งได้ทรงเริ่มการขุดคลองนี้

ในปี ๑๘๘๗ อยู่ ที่ ตรง ปาก คลอง แต่ คลอง นั้น พึ่ง แล้ว เสร็จ เมื่อ ปี ๑๘๙๕ ใน รัชกาล ของ พระเจ้าวิลเฮล์ม ที่ ๒ นี้ รัฐบาล ต้องใช้เงิน ใน การ ขุด คลอง นี้ ๑๕๖,๐๐๐,๐๐๐ มาร์ก (ประมาณ ๑,๓๐๐,๐๐๐ ชั่ง) เปน คลองใหญ่ ขุด ติด ต่อใน ระหว่าง เมือง กีล แล แม่น้ำ เอลบ์ แล้ว จะ ขึ้น ไปเมือง แฮมเบิก ก็ได้ หรือ จะ ลง ทเล เหนือ ก็ได้ ไม่ ต้อง อ้อมไป ทาง แหลม ยุดแลนด์ ที่ เปน ทางไกล แล ถ้า เปน เวลา สงคราม อาจ จะ มี อันตรายใน ระหว่าง ทาง นั้นได้ คลอง ยาว ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมเตอร์ ลึก ๓๐ เมเตอร์ เรือ รบ ขนาด ใหญ่แล เรือ สินค้า เดิรได้ โดย สดวก มี ที่ สำหรับ เรือใหญ่ หลีก กันได้ ตาม ระยะ ทาง หลาย แห่ง คลองนี้ รัฐบาล ได้ ขุด ขึ้น เพื่อ ประโยชน์ ใน การ ทหาร แต่ใน ระหว่าง เวลา ปรกติ อนุญาตให้ เรือ สินค้า เดิร เข้า ออกได้ เพื่อ เก็บ ผล ประโยชน์ สำหรับ บำรุง คลอง มี ประตู ปิดน้ำไว้ ทาง หัว คลอง แล ท้าย คลอง ระดับ น้ำใน คลอง เท่า กับ ระดับ น้ำ ทเล เรือ เดิร ใน เวลา ประมาณ ๑๐ ชั่วโมง จึง จะ ตลอด เพราะ ห้ามไม่ให้ เล่น เร็ว กว่า ชั่วโมง ละ ๑๐ กิโลเมเตอร์ เพื่อ ป้อง กันไม่ให้ น้ำ เปน ละลอก กระทบ ฝั่ง ทลาย เวลา บ่าย ๕ โมง ๕๕ นาที เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ ถึง โฮเตล ที่ ประทับ

เวลา ทุ่ม ครึ่ง พวก ห้าง กรุปป์ เชิญ เสด็จใน การ เลี้ยง ที่ เซบาด เรสเตอรอง ซึ่ง ตั้ง อยู่ ติด กับโฮเตล ที่ ประทับ พร้อม ด้วย พระราช วงษา นุวงษ์ แล ข้าราชการ ทุก นาย เมื่อ จวน จะ เสร็จ การ เลี้ยง แล้ว

ลันดราต โรตเจอร์ หัวน่าห้าง กรุปป์ ที่เมือง กีล ได้ ยืน ขึ้น กล่าว คำ ถวายพระพรไชย มงคลใน นาม ของแฮร์กรุปป์ วอน โบเลน อุนด์ ฮัลบาก เจ้า ของ ห้าง ว่า ใน การ ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร มา ถึง เมืองกีล นั้น บรรดา เจ้า น่าที่ใน ห้าง นี้ มี ความ ชื่น ชม ยินดี เปน ที่ สุด แล ที่ได้ เสด็จ มา ประทับ ณท่าม กลาง ที่ ประชุมนี้ ย่อม เปน เกียรติยศ แก่ ห้างกรุปป์ เปน อย่าง ยิ่ง เสีย ดายแต่ เจ้า ของ ห้างไม่ สามารถ ที่ จะ มา เฝ้าใน ที่นี้ ได้ เท่า นั้น จึงได้ มอบ ฉันทะให้ ลันดราต โรตเจอร์ แล เจ้า น่าที่ ที่ อยู่ ในที่ประชุม นี้ จัด การ รับ เสด็จโดย เต็ม กำลัง เขาได้ ทราบ เกล้า ฯ อยู่ว่า เมื่อ ครั้ง เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศยุโรป ครั้ง ก่อน นั้น ได้ ทรง พระกรุณา แก่มิสเตอร์ กรุปป์ นาย ห้าง ซึ่ง ถึง แก่กรรม เสีย แล้ว ทั้งได้ ทรง แสดง พระ ราชหฤไทย ช่วยใน ส่วน ความ เจริญ ของ ห้างนี้ เปน อัน มาก มา ครั้งนี้ จึงได้ขอ พระราชทาน พระ บรมราชวโรกาศ เชิญ เสด็จ ทอด พระเนตร์ โรง ต่อ เรือ ซึ่ง สร้าง ขึ้นใหม่ อันไม่ใช่ เปนโรง สร้าง เครื่อง มือ สำหรับ ก่อ การ สงคราม แต่เปนโรง สำหรับ สร้าง เครื่อง ระงับ สงคราม แล รักษา ความ สงบ เรียบ ร้อย เพราะ ฉนั้น จึง หวัง ด้วย เกล้า ฯ ว่า แต่ กาล ครั้ง ก่อน ซึ่งได้ทรงพระมหากรุณาแก่แฮร์กรุปป์ ผู้ถึง แก่กรรมแล้ว อย่างไร ใน สมัยนี้ คง จะ ทรง พระ มหา กรุณา แก่ แฮร์ กรุปป์วอนโบเลน

อุนด์ฮัลบาก ผู้เปน บุตร์ เขย แล ผู้รับ ทำ การ สืบตระกูลใน ห้าง นี้ ต่อไป เช่นนั้น เหมือน กัน ครั้น กล่าว แล้ว ที่ ประชุม พร้อม กัน ดื่ม ถวาย พระพร ไชย มงคล แตร วง บรรเลง เพลง สรรเสริญ พระบารมี

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัส ตอบ เปนใจ ความ โดย ย่อ ว่า มิสเตอร์ กรุปป์ คน ก่อน นั้น เกิด ร่วม วัน ร่วม ปี กับ พระ บรม ราช สมภพ จึ่งได้ ทรง เปน ที่ คุ้น เคยโดย เร็ว แล ทรง ถือ พระองค์ อย่าง สหาย ของ แฮร์ กรุปป์ผู้นั้น อัน การ งาน ของ ห้าง กรุปป์ที่ได้เสด็จ ทอด พระเนตร์ ใน วันนี้ เปน ที่ น่า สรรเสริญ มาก เพราะได้เริ่ม สร้าง โรง ทำงาน ขึ้นใหม่ใน เร็วๆ นี้ เท่านั้น การ ก็ ยัง เจริญได้ ดี ถึง เพียงนี้ เปน อัน ส่อให้เห็นได้ว่า วอนโบเลน อุนด์ ฮัลบากนี้ เปน ผู้มี ความ สามารถ สมควร รับ น่าที่ สืบ ตระกูล แฮร์ กรุปป์ ซึ่ง ล่วง ลับไป แล้ว นั้นได้ จึ่ง ทรง เรียก ที่ ประชุมให้ ดื่ม พระราชทาน พร แก่ แฮร์กรุปป์วอนโบเลน อุนด์ ฮัลบาก แล ภรรยา คือ บุตรี ของ กรุปป์ คน ก่อน นั้น ทั้ง สำหรับ ความ เจริญ ของ ห้าง ด้วย

เมื่อ เสวย แล้ว สัก ครู่ หนึ่ง ลันดราต โรตเจอร์ เชิญ เสด็จ ขึ้นไป ทอด พระเนตร์ ห้อง สโมสร แข่ง เรือ (อิมเปียเรียลย็อตคลับ) ซึ่งอยู่ชั้นบน เหนือเรสเตอรอง ขึ้นไปนั้น ทอดพระเนตร์ห้องแต่งพระองค์เอมเปรอวิลเฮล์ม ซึ่ง จัด อย่าง ห้อง ใน เรือ พระ ที่นั่ง แล้ว ประทับใน ห้อง ประชุมใหญ่ จน เวลา ๕ ทุ่ม เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับโฮเตล ที่ ประทับ

บ่าย วันนี้ ทรง พระ กรุณาโปรด เกล้า ๆ พระราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ แก่ พวก ห้าง กรุปป์ คือ

ดันตราต ดี้ โรตเจอร์ จ. ม.

แฮร์ บาเวอร์ ม. ม.

แฮร์ มารกวาร์ตด์ ม. ม.

แฮร์ สเตียนเน็ก ภ. ม.

แฮร์ ฮุปเนอร์ ภ. ม.

กับโปรดเกล้า ๆ ส่ง เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ จ. ช. ไป พระราชทาน แฮร์ กรุปป์วอน โบเลน อุนด์ ฮัลบาก

ตอนที่ ๒๙

จากเมืองกีล ถึงกรุงเบอร์ลิน

กรุงเบอร์ลิน

วันที่ ๕ สิงหาคม ๑๒๖ — เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้าจากโฮเตลเซบาต อันสตัลต์ ประทับ ณ ห้องหลวงที่สเตชันรถไฟ พระยาชลยุทธโยธินทร์แลพนักงานห้างกรุปป์ทั้งปวง ได้มาเฝ้าส่งเสด็จพระราชดำเนินที่สเตชัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ส่งเครื่องราชอิศริยาภรณ์แลเหรียญไปพระราชทานแก่ข้าราชการเยอรมันแลผู้จัดการรับเสด็จ คือ

แฮร สเตฟั่นส	นายสเตชันรถไฟ	ภ. ม.
แฮร เอ็มเซน	ผู้บังคับกอง ตระเวร	ภ. ม.
ไดเรกเตอร์ ปอตต์	นายแตรวง ทหารเรือ	ท. ช.
ทอมมัส เดนนิส	ผู้จัดการ โฮเตลเซบาต อันสตัลต์	ว. ม.
วลเตอรไฮน์	ผู้จัด การ ย็อตคลับ	ว. ม.
ฮันสเลอร์	นายสิบ กองตระเวร	เหรียญราชรุจิทอง
ฮันสชิลต์	พลตระเวร	เหรียญราชรุจิเงิน
ชิมมามันน์	พลตระเวร	เหรียญราชรุจิเงิน

เวลา ๕ โมงครึ่ง รถไฟใช้จักรออกจากเมืองกีลไปกรุงเบอร์ลิน ทาง ๓๗๒ กิโลเมเตอร์ ตามทางหยุดพักที่เมืองเนอมุนสเตอร์ มี

พลเมือง ประมาณ ๒๗,๕๐๐ มีการ ทอ ผ้าด้วยเครื่อง จักร์ เปน สินค้า สำคัญ เมือง อัลโตนา ตั้ง อยู่ข้าง ฝั่ง เหนือ แห่ง แม่น้ำ เอลบ์ มีพล เมือง ๑๖๒,๐๐๐ เมือง แฮมเบิก แล เมือง วิตเต็นแบร์ช มี พล เมือง ๑๖,๕๐๐ เสวย พระกระยาหาร กลาง วันในรถ ระหว่าง เมือง อัลโตนา กับ เมือง วิตเต็นแบร์ช

ภูมิ ประเทศ ตาม ระยะ ทาง เป็น ที่ ราบ บริบูรณ์ ด้วย การ เพาะปลูก ตลอดไป มีทุ่ง นาไร่ สวน อันใหญ่กว้าง มีป่าสน แลไม้ อื่น ๆ ใหญ่น้อย เปน ป่าระหง ป่าเกริ่น ป่าเลมาะ คั่น กัน กับ ทุ่ง นา มีค่ายล บ้าน แล เมือง เล็ก น้อย ตั้ง อยู่ตาม ป่าเหล่า นั้น ทุกแห่ง ทั้ง มีลำ น้ำ ลำคลอง น้ำ เปี่ยม ฝั่ง ตลอด ฤดูกาล

เวลาบ่าย ๔ โมง ๑๐ นาที ถึงกรุง เบอร์ลิน มีพระราช วงษานุวงษ์ แล ข้าราชการ รับ เสด็จ คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุน สรรพสาตร ศุภกิจ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระองค์ เจ้า เพญพัฒนพงษ์ พระองค์ เจ้าดิลก นพรัฐ พระเจ้า วรวงษ์ เธอ พระองค์ เจ้าศิริวงษ์ วัฒนเดช หม่อม เจ้า สมบูรณ์ศักดิ์ หม่อม เจ้า พันธุประวัติ ใน พระเจ้าน้อง ยาเธอ กรมหมื่น พรหมวรานุรักษ์ พระ เสนี พิทักษ์ หลวง พินิจวิรัชกิจ หลวง โสภณเพชร์ รัตน์ มิสเตอร์ เกอิเนียส บาร์อน ปล วอนเมอรลิง กงสุล เยเน ราล สยาม ณกรุง เบอร์ ลิน มีพระราช ดำรัส กับ พระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการ แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถ ม้า จาก สเตชัน มา ประทับณ โฮเตลแตร์ ไกเซอร์ฮอฟ ตาม ทาง มีราษฎร มา

เบียด กัน คอย ชม พระ บารมี แล แสดง ความ เคารพ ถวาย พระพรไชยมงคล โดย ความ ชื่น ชม ยินดี เปน อัน มาก

โฮเตลไกเซอร์ฮอฟ เปนโฮเตล ขนาดใหญ่ใน กรุง เบอร์ลิน รับ คนได้ประมาณ ๔๐๐ ห้อง นอน ห้อง นั่ง ห้อง รับ แขก ห้อง เลี้ยง อาหาร กว้าง ขวาง สบาย แล มี เครื่อง โทรศัพท์ ประจำ ห้อง ทุก ห้อง

เวลา ก่อน เสวย พระ กระยาหาร ค่ำ โปรด เกล้า ฯ ให้นาย แพทย์ ผู้มีชื่อเสียง ๔ นาย ตรวจ พระ กาย คือ

โปรเฟสเซอร์	เกราซ์	กรุงเบอร์ลิน	๑
โปรเฟสเซอร์	เกรล	เมืองไฮเดลเบิก	๑
โปรเฟสเซอร์	ฟอน นอร์เดน	กรุงวิเอนนา	๑
โปรเฟสเซอร์	ไมเยอร์	กรุงเบอร์ลิน	๑

เมื่อ ตรวจ พระกาย เสร็จ แล้ว นาย แพทย์ ทั้ง ๔ นี้ไป ประชุม ปฤกษา กัน อยู่ จน เวลา ๒ ยาม จึง พร้อม ใจ กัน ทำ ความ เห็น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา โดย พิสดาร สรุป รวม ใจ ความ โดย ย่อ ว่า พระโรค ซึ่ง มี อยู่ ใน พระ กาย แต่ เดิม มา นั้น ยังไม่เปน ปรกติ ควร เสด็จไป ประทับ รักษา พระองค์ ที่ เมือง ฮอมเบิก ประมาณ เดือน ๑ เพื่อได้สรง แล เสวย น้ำ แร่ ที่ ตำบล นั้น

กรุงเบอร์ลิน

กรุงเบอร์ลิน ตั้ง อยู่ ๒ ฝั่ง น้ำ สเปร มี พล เมือง ประมาณ ๒,๕๐๐,๐๐๐ กว้าง ประมาณ ๒๕ ตรางไมล์ อยู่ เหนือ ระดับ ทเล ประมาณ ๕๐ เมเตอร์

นับว่าเปนเมืองใหญ่ในทวีปยุโรป ถัดเมืองลอนดอนแลปารีศลงมา แลถ้าจะเปรียบกับเมืองต่าง ๆ ทั้งโลก เปนที่ ๔ เพราะเมืองนิวยอก ประเทศอเมริกายังใหญ่กว่า ตามทางเมื่อจวนจะถึงเมืองนั้น มีรถไฟสายอื่น ๆ มารวม ลอดถนนข้ามกันสับสนหลายสาย มีสพานข้ามทางรถไฟแลข้ามถนนธรรมดา รถไฟเดิรบนหลังคาเรือนอย่างกรุงลอนดอนแลปารีศ โดยรอบเมืองมีไร่แลสวนไม้ผลไม้ดอก ทั้งมีโรงสูบน้ำสำหรับใช้ในเมือง แลโรงทำไฟฟ้า ไฟแก๊ซ แลอื่น ๆ แลเห็นปล่องไฟสูงใหญ่พ่นควันโขมงอยู่รอบเมือง

ในเมืองเปนที่งดงาม มีถนนใหญ่กว้างราบรื่น ปลูกต้นไม้ร่ม ๒ ข้างทาง ตึกรามใหญ่โตรโหถานงดงาม ทำรูปแปลก ๆ กัน แลมีสนามกลางเมือง ประตูไชย หลักไชย แลรูปหล่อ รูปศิลาเปนอันมาก ทั้งมีสวน วนะ ที่เที่ยว ที่ดู อันน่าเพลิดเพลินหลายแห่ง ความงามเปนที่ ๒ กรุงปารีศ ตึกบ้านสถานที่ไม่ใคร่เหมือนกัน ถนนหนทางไม่ใคร่จะซับซ้อนซอกแซกมาก จำทางไม่ยากเช่นกรุงลอนดอน มีโรงพยาบาลใหญ่น้อยเปนอันมาก ทั้งมีวิทยาลัยใหญ่ มีนักเรียนประมาณ ๗๐๐๐ แลมีกองทัพรักษาอยู่ประมาณ ๓๐,๐๐๐

ในประเทศเยอรมนีนี้ จะไปในที่ใด ๆ ย่อมพบทหารเกลื่อนกลาดอยู่ทุกแห่ง ล้วนรูปร่างองอาจสง่า สมดังที่โลกนิยมกันว่าเปนเมืองทหาร รัฐบาลบำรุงทหารอย่างแขงแรงที่สุด การสร้างรถไฟ

ขุดคลอง ทำถนน แลโทรเลขโทรศัพท์ ก็คิดเพื่อประโยชน์ในราชการทหาร เปนเบื้องต้นทั้งสิ้น รถไฟในประเทศนี้เปนของรัฐบาลหมด ไม่เปนของบริษัทเหมือนในประเทศอื่น ๆ โดยมากในทวีปยุโรป ทหารจะเดิรทางไปแห่งใด ก็ลดราคาค่าเดิรทางน้อยกว่าปรกติหลายเท่า จะไปดูลคร ก็ได้ลดค่าตั๋วที่นั่ง จะไปพักในโฮเตลก็ได้ลดค่าที่อยู่ ทั้งเมื่อเวลาออกนอกราชการทหารแล้ว รัฐบาลแลบริษัทต่าง ๆ ก็หาตำแหน่งให้เข้าทำการตามชั้นบรรดาศักดิ์แลความรู้ เช่นนายสเตชันแลพนักงานรถไฟทั้งปวง ล้วนเปนทหารนอกราชการเกือบทั้งสิ้น ถึงแก่คร่ำอย่างใดก็ยังเดิรอกแอ่น ยืนตัวตรง ไม่ทิ้งท่าทหาร บรรดานายแลพลตระเวรก็คัดทหารเก่า ๆ มาเปนโดยมาก ชาวไร่ชาวนา หรือคนทำงานในบริษัทแลห้างต่าง ๆ ก็มีกิริยาท่าทางเปนทหารไปหมด ดูน่าปลื้มใจยิ่งนัก

กองทัพประเทศเยอรมันในเวลาปรกติ มีทหารประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ คือมากกว่า ๑ ใน ๑๐๐ ของบรรดาพลเมืองชายหญิงรวมกันนิดหน่อย แต่ในเวลาสงคราม อาจจะระดมทหารได้ถึง ๕,๐๐๐,๐๐๐ กว่า

รถไฟนั้น ในเวลาปรกติมีกำหนดเวลาเดิรอย่างหนึ่ง แต่เมื่อเกิดสงครามขึ้นแล้ว ต้องอยู่ในบังคับทหาร แลใช้กำหนดเวลาเดิรรถตามแบบที่กรมทหารเตรียมไว้เปนความลับในกรมบัญชาการทั้งสิ้น เขาเตรียมการสงครามอยู่เสมอ คือเรียบเรียงคำสั่งแลแบ่ง.

น่าที่ ตั้ง แต่ ชั้น สูง คือ กอง ทัพ กอง พล ตลอด ลงไป จน ถึง น่าที่ สำหรับ ตัว นาย ทหาร ผู้น้อย โดย พิสดาร จน ถึง กำหนดได้ว่า ให้นาย ทหาร ผู้นั้นไป รับ ม้า แล หญ้า ฟาง ที่ ตำบล นั้น แล้วไป ระดม ทหาร ที่ ตำบล นั้น รับ เสบียง แล เสื้อ ผ้า ที่ ตำบล นั้น ไป รวม กรม หรือ กอง ที่ ตำบล นั้น เวลา นั้น ดังนี้ เปน ต้น เพราะ ฉนั้น เมื่อ รัฐบาล ออก ประกาศ ศึก เมื่อ ใด รถไฟ ก็ ลง มือ เดิร ตาม กำหนด เวลา ของ ทหาร เมื่อ นั้น คำสั่ง ต่าง ๆ ก็ ส่ง แจก จ่าย ออกไป การ ต่าง ๆ ก็ เดิร เหมือน เครื่อง จักร์ อาจ จะ รวม กำลัง กอง ทัพได้ทั่ว ทั้ง เมือง อัน พร้อม เพรียง ด้วย ทหาร เสบียง พาหนะ เครื่อง อาวุธ ยุทธภัณฑ์ ยุทธอาภรณ์ โดย ทุก ประการ

วัน ที่ ๕ สิงหาคม ๑๒๖ เวลา เที่ยง ๓๐ นาที พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร ทอด พระเนตร โบถใหญ่ แล้ว ประพาศร้าน เวลา บ่าย ๒ โมง เสด็จ กลับ มา เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน ที่โฮเตล ไกเซอร์ฮอฟที่ ประทับ ครั้น เสวย แล้ว นาย แพทย์ โปรเฟสเซอร์ วอน นอร์เดน ได้ มา เฝ้า เวลา บ่าย ๔ โมง ๔๕ นาที เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถม้า ไป ณ สเตชัน รถไฟ ฟ้าใต้ ดิน เสด็จ ประพาศ สวน สัตว์ รถไฟ ฟ้าใน เมืองนี้ ทำ พิสดาร มาก รถ ก็ สอาด แล แล่น ถี่ ทอย กันไป แทบ ทุก นาที มี คน โดย สาร แน่น อยู่ เสมอ ทุก เที่ยว เวลา แรก ออก จาก สเตชัน นั้น รถ เดิร ใต้ ดิน อย่าง ที่ กรุง ปารีศ แล ลอนดอน พอ ถึง

ที่ลุ่ม รถกลับขึ้นไปเดิรเหนือหลังคาเรือน ข้ามทางรถไฟถนนรถม้า แลลำคลอง ยอดไม้ตามริมถนนซึ่งอยู่ข้างล่างขึ้นมาเปนรั้วอยู่ริมทางรถไฟฟ้าซึ่งแล่นอยู่บน ไปบนหลังคาสักหน่อย พอถึงที่ดอนกลับลงไปเดิรใต้ดินอีก แล้วก็โผล่ขึ้นไปแล่นข้างบนอีก เปลี่ยนกันอยู่ดังนี้เสมอ การก่อสร้างดูพิสดาร น่าชมยิ่งนัก เมื่อเสด็จถึงสวนสัตว์ มีโปรเฟสเซอร์ เฮ็ก ไซเอนติฟิกเอนจิเนีย กับแฮร์ไมสเนอร์ เจ้าพนักงานสวนมาเชิญเสด็จประพาศโรงเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

สวนสัตว์ที่กรุงเบอร์ลินนี้ เปนที่ใหญ่กว้าง การก่อสร้างก็งดงาม มีสัตว์มาก คล้ายกับที่เมืองแฟรงก์ฟอด แต่ไม่มีอ่างปลา มีสนามน้ำพุ แลที่ประชุมบริโภคของว่าง โรงเลี้ยงอาหาร มีแตรวงผลัดเปลี่ยนกันบรรเลงเพลงต่าง ๆ มีคนมาเที่ยวทั้งกลางวันแลกลางคืนเปนอันมาก เวลากลางคืนจุดไฟฟ้าสว่างทั่ว แลฉายน้ำพุด้วยไฟฟ้าเปนสีต่าง ๆ บรรดาโรงเลี้ยงสัตว์นั้นสร้างต่าง ๆ กัน สัตว์มาแต่เมืองใดก็ทำโรงให้อยู่ตามแบบการก่อสร้างของเมืองนั้น เช่นสัตว์ที่มาจากเมืองจีน ก็ก่อเปนตึกจีนให้อยู่ ที่มาจากประเทศอินเดีย ก็ก่อตึกอินเดียน ที่มาจากประเทศอียิปต์ ก็ก่อตึกแบบอียิปต์ มีรูปปิรมิดแลทเลทรายเปนต้น น่าดูน่าชมมาก

เมื่อทอดพระเนตร์สัตว์ต่าง ๆ ทั่วแล้ว ประทับเสวยเครื่องว่างในตึกเรสเตอรอง เวลาที่เสด็จถึงเรสเตอรองนั้น แตรวงได้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ๓ จบ ครั้นเสวยแล้ว เวลาย่ำค่ำ ๓๐ นาที

เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับโดย รถม้า ผ่าน มา ทาง ติเยร์ การ์เดน เปน ป่างดงาม ต้นไม้สูงใหญ่ครึ้ม มี สระ น้ำ แล ทาง เดิร เที่ยว เล่น นั่งเล่น ทำนองไฮด์ป๊าก ที่ เมือง ลอน ดอน แล้ว ออก ถนน มีชื่อใน ภาษาเยอรมัน แปล ว่า ชนะ สงคราม เปน ถนน งาม กว้าง สอง ข้าง ทาง มี สเตจู พระรูป พระเจ้าแผ่นดิน ประเทศ ปรูเซีย ทั้งปวง ประมาณ ๔๐ พระองค์ ผ่าน มาใกล้ ตึก ที่ ทำ การ กรม เสนาธิการ ทหาร บก เปน ตึก สูง สง่าใหญ่กว่าศาลา ยุทธนาธิการ แล้ว แวะ ประพาศ ร้าน ตาม ทาง บ้าง เวลาทุ่ม ๑ กับ ๔๐ นาที เสด็จ ถึงโฮเตล ที่ประทับ

วันนี้ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ มงกุฎ สยาม ชั้น ที่ ๓ มัณฑณาภรณ์ แก่มิสเตอร์ มาร์ ติน บึกเก็นแป็ก กงสุล เยเนราล ณเมือง แฮม เบิก

วันที่ ๒ สิงหาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๓ โมง นายแพทย์ โปรเฟสเซอร์ ไม เยอร์ ได้นำ นาย แพทย์พิเศษ ใน การ รักษาตา ชื่อ ดอกเตอร์ มือร์ซาม มา ตรวจ พระ เนตร์ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ครั้น ตรวจ เสร็จ แล้ว เวลา เช้า ๔ โมง เศษ เสด็จ พระราช ดำเนิรโดย รถ ม้า ประทับ รถไฟ ออก จาก กรุง เบอร์ ลิน ไป ทอด พระเนตร์ โทรเลขไม่มี สาย ที่ ตำบล เนาเวน ทาง จาก กรุง เบอร์ ลิน ประมาณ ๕๕ นาที พอ เสด็จ พระราช ดำเนิร ถึง ตำบล เนา เวน แฮร์ บาร์กมันน์ ผู้จัด การโทรเลข ไม่มี สาย แล เจ้า พนักงาน อื่น ๆ อีก ๒–๓ นาย มา เฝ้า แล้ว เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถโมเตอร์คาร์ ไป ยัง สเตชันโทรเลข ทาง ๑๐ นาที เมื่อ

เสด็จไปถึง เคานต์ อาร์โก ผู้เริ่มคิดใช้โทรเลขนี้ แลเจ้าน่าที่อื่น ๆ อีกหลายนายได้มาเฝ้า แล้วเชิญเสด็จทอดพระเนตร์เครื่องไฟฟ้า (เปนเครื่องส่ง) ในห้องชั้นบน แฮร์บาร์กมันน์ ได้เชิญเสด็จประทับพระเก้าอี้ แล้วกราบทูลอธิบายหัวข้อในวิธีใช้โทรเลขไม่มีสายโดยย่อ ได้ความว่า มูลเหตุแห่งโทรเลขไม่มีสายนี้ เกิดจากบัญญัติของโปรเฟสเซอร์แมกซเวล คนอังกฤษ ซึ่งอ้างว่ากำลังของแสงไฟฟ้า แลกำลังของแสงสว่างนั้น เปนอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉนั้นเมื่อกำลังของแสงสว่างส่องไปได้ไกลถึงไหน๏ กำลังไฟฟ้าก็ควรจะแล่นไปในอากาศได้ถึงนั้นเหมือนกัน โดยไม่ต้องใช้สายลวด แลวิถีซึ่งแสงสว่างแล่นไปนั้น ย่อมเปนสัณฐานเหมือนอย่างลูกคลื่น วิถีของไฟฟ้าก็ย่อมเปนเช่นนั้นเหมือนกัน เว้นเสียแต่เมื่อแล่นไปในอากาศไกล ๆ เข้าแล้ว กำลังของกระแสไฟฟ้าย่อมน้อยลงไปทุกที ไม่แรงพอที่จะกระทบสิ่งใดให้สเทือนหรือสั่นได้ อาไศรยเหตุนี้จึงมีนักปราชญ์เยอรมันผู้หนึ่งชื่อดอกเตอร์ เฮอรซ์ เปนผู้เริ่มคิดหาวิธีหรือเครื่องที่จะดูดกำลังของกระแสไฟฟ้ามาทางอากาศให้ได้แรงพอที่จะทำให้สิ่งของสเทือนได้ เหมือนอย่างกระแสไฟฟ้าซึ่งแล่นตามสายลวดแห่งโทรเลขธรรมดา แต่ดอกเตอร์เฮอรซ์ไม่ทันได้สำแดงความคิดอันนี้ให้เปนประโยชน์ประจักษ์แก่โลก ก็ถึงแก่กรรมเสีย ชาวอิตาลีผู้หนึ่งชื่อมาร์โกนี่ ศิษย์ของดอกเตอร์เฮอรซ์ จึงได้คิดต่อไปจนสำเร็จ ได้ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษแลอเมริกาทุกวันนี้ ส่วนประเทศ

เยอรมัน นั้น ใช้ โทรเลขไม่มีสายโดยวิธี ของ เคานต์อาร์ โก ผิดกันกับ ของ มาร์ โกนี บ้าง เล็กน้อย แต่ ชาว เยอรมัน เขาก็ ถือ ว่า เคานต์อาร์ โกนี้ เปน ผู้ที่ ได้ คิดใช้ โทรเลขไม่ มีสาย ขึ้นได้เองเหมือนกัน ไม่ได้เอา อย่าง ของ มาร์ โกนี . วิธีที่ จะ ส่ง หรือ ตีโทรเลขไปนั้น ต้องใช้เครื่อง สำหรับ ช่วย เบ่ง กำลัง ของ กระแส แห่ง แสงไฟฟ้า ให้แรง กว่า ปรกติ เช่น เดียว กัน กับ วิธี รับ . (ความ ข้อ นี้ เขาได้ แสดงให้เห็นได้ประจักษ์ ใน เวลา ที่ อธิบาย คือ เอา ท่อน ทอง แดง ท่อน หนึ่ง เคาะ เข้า กับ พื้น เปน เสียง ดัง หึ่ง อยู่ นาน คล้าย กับไม้ เคาะ ปาก ขัน แต่ เสียง นั้น ยังไม่ ดัง พอ แล สัก ชั่ว อึดใจ เดียว ก็สิ้น เสียง ไม่ สามารถ จะ แล่นไปได้ ถึงไหน คราว หลัง พอ เอา ท่อน ทอง แดง นั้น เคาะ กับ พื้น แล้ว เอาไป กดไว้กับ เครื่อง เบ่งเสียง เปน เสียง ดัง หึ่ง ก้อง อยู่ได้นาน ประดุจ เสียง มหรธึก) เครื่อง เบ่ง เสียง นี้ เขาใช้ หลอด แก้ว บรรจุ ผง ตะไบแร่ แล มี แม่ เหล็ก ต่อ ติด กับ สาย ลวดโยง ขึ้นไป บน หอ คอย สูง เวลา ส่ง โทรเลข ก็ ส่งไป ตาม สาย ลวด เหล่า นั้น เครื่อง ที่ ทำแสง หรือ ประกายไฟฟ้า นั้น ใหญ่โต มาก อยู่ ดู คล้าย ค้อน กับ ทั่ง เมื่อ เวลา ที่ เขา ตีด โทรเลข เข้า แล้ว ค้อน กับ ทั่ง นั้น กระทบ กัน เปน ประกาย แปลบ ปลาบ เข้า ตา แล มี เสียง ลั่น ดัง เปรี๊ยะ ๆ เข้า หู อื้อ ไป จน พูด กันไม่ได้ ยิน ครั้น ทอด พระเนตร ห้อง เครื่อง เบ่ง เสียง สำหรับ ส่ง โทรเลข แล้ว เสด็จ ลงไป ทอด พระเนตร เครื่อง รับใน ห้อง ชั้น ล่าง มี เปน เครื่อง เหมือน เครื่องโทรเลข แลโทรศัพท์ ใช้สาย กระดาษ หมุนได้ แล มี เข็ม หมึก ขีด สั้น ยาว อย่างโทรเลข

ธรรมดา เว้นแต่มีเครื่องพิสดารกว่าอีกหลายสิ่ง สิ่งที่สำคัญที่สุดมี ๒ อย่าง คือกระแสไฟฟ้าที่ส่งมาจากอื่นนั้น เดิรมาตามสายลวดซึ่งโยงขึ้นไปไว้บนหอคอยสำหรับรับกระแสไฟฟ้า ก็จริง แต่ยังไม่มีกำลังพอที่จะทำให้เครื่องสเทือนถึงกับขีดสั้นขีดยาวได้ ต้องใช้หลอดแก้วเล็ก ๆ บรรจุแร่เงินหรือทองภายใน พอกระแสไฟฟ้ามากระทบแร่ในหลอดแก้วนั้นเข้าแล้ว ทำให้เข็มหมึกสเทือนมากแลขีดสั้นขีดยาวได้อย่างโทรเลขธรรมดา สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งนั้น คือแอดยัสเมนต์ เครื่องสำหรับตั้งให้ถูกส่วนระยะของวิถีที่แล่งไฟฟ้าเดิร เพราะกระแสไฟฟ้า ย่อมเดิรคดไปมาเหมือนสายอสนีบาตหรือลูกคลื่น ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ถ้าตั้งแอดยัสต์เมนต์ผิดส่วนแล้ว กระแสไฟฟ้าก็จะไม่เดิรมาสู่เครื่องรับได้สดวก เครื่องตั้งระยะนี้ มีเปนเข็มคล้ายเข็มนาฬิกา ผู้รับโทรเลขหรือผู้ฟังโทรศัพท์ ต้องคอยหันไปมาจนกว่าจะได้ที่ คือจนได้ยินเสียงหรือเห็นว่าเข็มหมึกนั้นเดิรดี

ในประจุบันนี้ เขาว่าโทรเลขไม่มีสายใช้ส่งข่าวไปมาได้ในระยะประมาณ ๓๕๐๐ กิโลเมเตอร์ เมื่อเวลาที่ทอดพระเนตร์อยู่นั้น ได้ทรงลองมีพระราชโทรเลขไปยังสเตชั่นใหญ่ที่เมืองนอรไดซ ซึ่งตั้งอยู่ชายทเลข้างทิศตวันตก ทาง ๑๐๐ กิโลเมเตอร์ ชั่วประเดี๋ยวเดียวก็ได้ทรงรับตอบจากสเตชั่นนั้น เวลาที่รับนั้น จะฟังเสียงสั้นยาวโดยเครื่องโทรศัพท์ก็ได้ หรือจะอ่านตามขีดสั้นขีดยาวก็ได้ แต่เขามักใช้

ทั้ง ๒ อย่าง พร้อม กัน เพื่อ จะ ได้ สอบ กัน ใน ตัว ส่วน โทรศัพท์ ไม่ มี สาย นั้น ใน เวลา นี้ ว่า ใช้ ได้ แต่ เพียง ระยะ ๑๐๐ กิโลเม้เตอร์

เมื่อ ทอด พระเนตร์ วิธี รับ แล วิธี ส่ง แล้ว เสด็จ ทอด พระเนตร์ โรง ทำ ไฟฟ้า สำหรับ ใช้ ในการ โทรเลข นี้ แล้ว ทอด พระเนตร์ หอ คอย สำหรับ ส่ง โทรเลข หอ คอย นี้ ทำ ด้วย เหล็ก ทั้ง สิ้น เปน รูป ๓ เหลี่ยม สูง ๑๐๐ เมเตอร์ (ถ้า หอ คอย ยิ่ง สูง ก็ ยิ่ง ส่ง แล รับ โทรเลข ได้ ไกล ขึ้น) จะ ปลูก ราก ฝัง ลงไป ใน พื้น ดิน ไม่ ได้ เพราะ พื้น ดิน ย่อม จะ ดูด เอา กำลัง กระแส ไฟฟ้า ลงไป เสีย กระแส ไฟฟ้า ก็ จะ ไม่ แล่น ตาม สาย ลวด ออกไป ใน อากาศ เพราะ ฉนั้น ต้อง ใช้ เครื่อง ที่ ไม่ มี แร่ ดูด รอง หลัก หอ คอย ไว้ ไม่ ให้ ถูก พื้น ดิน ตัว หอ คอย นั้น ตั้ง อยู่ ได้ ด้วย ลวด ใหญ่ น้อย โยง ขึ้น ไว้ โดย มั่นคง ทุก ด้าน วิธี เดียว กับ ขึง เสา กระโจม ผ้า มี สาย ลวด พาด จาก เครื่องรับ แล เครื่องส่ง ขึ้นไป ถึง ยอด หอคอย แล้ว โยงไปมา ตาม สาย โยง หอคอย ทั่ว ทุก ทิศ คล้าย รูป ใย แมลงมุม ถ้า จะ ส่ง โทรเลข ไป ทาง ทิศ ใด ต้อง ใช้ สาย ลวด ฉเพาะ ทาง ทิศ นั้น ถ้า ไม่ ใช้ สาย ลวด โดย ฉเพาะ ดัง กล่าว นี้ แล้ว เมื่อ ตี โทรเลข ไป กระแส ไฟฟ้า ก็ จะ กระจาย ไป ทั่ว ทุก ทิศ ทำ ให้ เสีย กำลัง อย่าง หนึ่ง แล อาจ จะ ไป เข้า เครื่อง ที่ สเตชั่น อื่น ๆ ซึ่ง ไม่ ได้ มี ประสงค์ จะ ให้ ได้ รับ นั้น อีก อย่าง หนึ่ง

ครั้น ทอด พระเนตร์ เครื่อง ใหญ่ ที่ สเตชั่น แล้ว แฮร์บาร์กมันน์ ได้ เชิญ เสด็จ ไป ทอด พระเนตร์ โทรเลข สนาม ซึ่ง ใช้ ใน กอง ทัพ บก ประเทศ เยอรมนี โทรเลข สนาม ซึ่ง ใช้ อยู่ ใน กอง ทัพ เยอรมัน นั้น มี ๒ ชนิด

คือ ชนิดใหญ่บรรทุก รถ อย่าง ๑ นี้ใหญ่สนาม ชนิด ๑ กับ ชนิด เล็ก บรรทุก ต่าง อย่าง ๑ นี้ใหญ่ภูเขา ชนิด ๑ ชนิดใหญ่ นั้น มีเสา อะลูมิเนียม หลาย ท่อน ต่อ กัน ขึ้นไป สูง ประมาณ ๒๕ เมเตอร์ ส่งโทรเลขได้ ไกล ประมาณ ๓๐๐ กิโลเมเตอร์ แลใช้เปนโทรศัพท์ได้ด้วย เครื่อง เล็กใช้เสาต่อ สูง ประมาณ ๑๒ เมเตอร์ ว่าส่งโทรเลขได้ ทาง ๕๐ กิโลเมเตอร์ เขา ได้ส่ง แล รับโทรเลข โทรศัพท์ ไปมา ระหว่างกรุงเบอร์ลิน ถวายทอดพระเนตร์ ใน ขณะ นั้น ด้วยเครื่อง ทั้ง ๒ อย่าง นี้ เครื่องใหญ่ นั้น บรรทุก รถ ๒ คัน เครื่อง เล็ก บรรทุก ต่าง ม้า ๔ ม้า มีคน ประจำ เครื่อง ๙ คน ทั้ง นายทหาร สัญญาบัตร์ ๑ แล นาย สิบ ๑ เขา ปลด เครื่อง จาก ต่าง แล ต่อ สาย ลวด ระโยง ระยาง พร้อม เสร็จ ใช้ ได้ ใน เวลา ๑๕ นาที เครื่อง หมุน กำลัง ไฟฟ้า นั้น เขาใช้ โครง เหล็ก ต่อ กัน เปน ม้ารูป เหมือน รถไบสิกล แต่ มี ๔ ขาไม่มีล้อ ใช้คน ขึ้นไป ถีบ หมุน เครื่อง ก่อนไฟฟ้าใน หม้อ การ ใช้แรง คน ประกอบ กับแรงไฟ ฟ้า เช่นนี้ น่า ดู แล น่า ชม ความ คิด ของ เขา มาก เปน การ สดวกไม่ต้องใช้เครื่อง จักร์

ครั้น ทอด พระเนตร์ เครื่องโทรเลข สนาม แล้ว เจ้าพนักงาน เชิญ เสด็จ ประทับใน ห้อง ที่ ทำ การ เสวย เครื่อง ว่าง แล ทรง ดื่ม พระราชทาน พร แก่ บริษัทโทรเลขไม่ มีสาย ทั้ง ทรง ขอบใจ เจ้า น่าที่ ทั้งปวง เวลา เที่ยง ๓๐ นาที เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถโมเตอร์คาร์ มา ขึ้น รถไฟ เสด็จ กลับ ถึง กรุงเบอร์ลิน เวลา บ่ายโมง ครึ่ง

เวลา เสวย พระ กระยาหาร กลาง วันแล้ว ฟอนเชิลกี้ เสนาบดีกระทรวง ต่าง ประเทศ มา เฝ้า ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เครื่องราช อิศริยาภรณ์ช้าง เผือก ชั้น ที่ ๑ มหาวราภรณ์แก่ ฟอนเชิลกี้ เมื่อเสนาบดี กระทรวงต่างประเทศถวายบังคมลากลับไปแล้ว ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยาม ชั้น ที่ ๒ จุล สุราภรณ์ แก่ มิสเตอร์ เกอิเนียส ที่ ปฤกษา สถาน ทูต สยาม ณกรุง เบอร์ ลิน

เวลา บ่าย ๔ โมง เศษ เสด็จ พระราช ดำเนิรไรง ออก รูป เขียน รูปหล่อ แลรูป ปั้น ต่าง ๆ ที่ เอกซิบิชัน ชื่อ ว่า โกรส เบอรลิเนอร กุนส์ต อันสะตลุง เปนตึกใหญ่ใดกั้นเปนห้อง ตั้งรูป แขวน รูป ใหญ่ น้อย เปน อัน มาก รูป เขียน แล รูป ศิลาไม่สู้ ดี เหมือน ที่ ซาลอง กรุงปารีศ รูป หล่อ มีดี ๆ มาก ทอด พระ เนตร ที่ ออก รูป แล้ว ประ พาศ ร้าน ต่าง ๆ เวลา ย่ำค่ำ ๓๐ นาที เสด็จ กลับ ถึง โฮเตล ที่ ประทับ

เวลา ทุ่ม ครึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง เครื่อง อีวนิงเดรส ประดับ เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ มหาจักรกรี พร้อม ด้วย พระราช วงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ เสด็จ พระราช ดำเนิร ใน การ เลี้ยง ดินเนอร์ ที่ สถาน ราชทูต ซึ่ง พระยา ศรีธรรมศาสน์ได้ จัดโดย ความ สวามิภักดิ์ แล เพื่อ เปนโอกาศ นำ ข้า ราชการ แล นักเรียน ทั้งปวงใน ประเทศ เยอรมนี พร้อม กัน เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท

เมื่อ เสด็จ ถึง สถาน ราชทูต แล้ว พระ ยา ศรีธรรมศาสน์ ได้ นำ ข้าราชการ แล นักเรียน เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาทดัง รายนามแจ้งต่อไป นี้

ROYAL NORMAL COLLEGE
โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
กรุงเทพฯ
BANGKOK.

กรุง เบอร์ ลิน

ข้าราชการ นายพันเอก พระสารศาสน์ พลขันธ์

หลวงพินิจวิริยกิจ เลขานุการ

บารอน เมอรลิง กงสุล เยเนราล ณกรุง เบอร์ ลิน

แฮร์ มาร์ ติน บึกเก็นแบ๊ก กงสุลเยเนราล ณเมืองแฮมเบิก

มิสเตอร์เกอิเนี่ยส ที่ปฤกษา สถาน ราชทูต

มงสิเออร์ กุยชา ประจำ สถาน ราชทูต

นาย สวัสดิ์ ประจำ สถาน ราชทูต กรุง ปีเตอร์สเบิก

กับ นายทหาร แล อาจารย์ นักเรียน สยาม อีก หลายนาย

นักเรียน ๑ พระเจ้าวรวงษ์ เธอ พระองค์ เจ้า ศิริวงษ์ วัฒนเดช ใน สมเด็จ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช

๒ หม่อมเจ้า ทินทัต ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

๓ หม่อมเจ้า นิลประภัศร ใน พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหมื่น ทิวากรวงษ์ประวัติ

๔ หม่อมเจ้า สมบูรณ์ศักดิ์ ใน พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์

๕ หม่อมเจ้า พันธุประวัติ ใน พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์

๖ หม่อมเจ้าศรีทิเพศพงษ์ ใน พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวง เทวะวงษ์วโรประการ

๗ หม่อมเจ้าวงษ์นิรชร ใน พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวง เทวะวงษ์วโรประการ

๘ หม่อม เจ้า มรุพรพันธุ์ ใน พระเจ้าน้องยาเธอ กรม หลวง เทวะวงษ์ วโร ประการ

๙ หม่อม เจ้า ปรีดีเทพพงษ์ ใน พระเจ้าน้อง ยาเธอ กรม หลวง เทวะวงษ์ วโร ประการ

๑๐ หม่อม เจ้า ทรงวุฒิภาพ ใน พระเจ้า น้องยาเธอ กรม หลวง ดำรง ราชา นุภาพ

๑๑ นาย ตำรัส บุตร หลวงฤทธิ์นายเวร (พุฒ)

๑๒ นาย รัตน์ บุตร นาย รอด

๑๓ นาย เจือ บุตร นาย ด้วย

๑๔ นาย ชุบ บุตร หลวง อนุพันธ์ ดิฐการ

๑๕ นาย ตำริห์ บุตร หลวง พิเทศ พิไสย

๑๖ นาย สอาด บุตร พระยา เกษมศุขการี

๑๗ นายพจน์ บุตร พระยาพหลพลพยุหเสนา (กิ่ม)

๑๘ นาย เจริญ บุตร นาย ชื่น

๑๙ นาย ชิด บุตร หมื่นเกษตรปฐมธานี ปลัดกรม ในกรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช

๒๐ นาย น้อม บุตร นาย ร้อย ศรี แก้ว

๒๑ นาย ค่อย บุตร พระเสนีพิทักษ์

๒๒ นาย เทพ บุตร นาย ร้อยโทไอ้

๒๓ นายกระจ่าง บุตร พระยาสุริยา นุวัตร

๒๔ นาย จรัญ บุตร พระยา สุริยา นุวัตร

พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว มี พระ ราช ดำรัส ปราไส เรียงตัว กัน ตาม สมควร แล้ว เสด็จ ประทับโต๊ะเลี้ยง เมื่อ การ เลี้ยง จวนจะเสร็จ แล้ว พระยา ศรี ธรรมศาส์น ได้ เชิญที่ ประชุม พร้อม กัน ดื่ม ถวาย พระพรไชย มงคล

พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัสขอบใจพระยาศรี ธรรมศาส์น ข้า ราช การ แล นักเรียน แล้วมี พระราช ดำรัส ต่อไป เปน ข้อ ความ โดย สังเขปว่า ใน การ เสด็จ พระ ราช ดำเนินประพาศทวีปยุโรป ครั้งนี้ เปน การ เสด็จ มา รักษา พระองค์ แต่ ที่ได้ ทรง พบ พระราชโอรส พระ ภาคิไนย ข้า ราช การ แล นักเรียน ประ ชุม เลี้ยง พร้อม กัน ณที่ นี้ เปน ที่ ทรง ชื่น ชม ยินดี เปน อัน มาก ได้ ทรง เห็นประจักษ์ อยู่ แล้ว ว่า ราชการ บ้าน เมือง ใน สมัย นี้ ก็ เจริญ รุ่ง เรือง ขึ้น เพราะได้ อาไศรย นักเรียน ที่ ได้ ออก มา ศึกษา วิชาใน ทวีป ยุโรป เข้าไป รับ ราชการ ใน น่าที่ ต่าง ๆ เปน อัน มาก แลใน ภาย น่า ต่อไป ถ้า ผู้ ใด ไม่มีวิชา ต่าง ประเทศ แล้ว ย่อม จะหาโอกาศ ที่ จะได้ รับ น่า ที่ ราชการ ใน ตำแหน่ง สูง ยาก ขึ้น แต่ มา

ทรง พระ ราช ปรารภ อยู่ ว่า บรรดา นักเรียนที่ออกมาศึกษา วิชา อยู่นี้ ยังไม่มีกำหนด ขีดคั่น ว่า จะให้ผู้ ใด มา เล่าเรียนอยู่ช้านานเท่าใด นักเรียนที่ มี ปัญญา เฉียบ แหลม ก็มัก เพลิด เพลิน ใน ความ ศุขของ ทวีปยุโรปเสีย ไม่ใคร่ รีบ ร้อน ที่ จะศึกษาวิชาให้ สำเร็จ ตลอด โดย เร็ว จะได้ รีบ กลับเข้าไป รับ ราชการ ย่อม เปน การ เสีย เวลา แล เปลือง พระราช ทรัพย์ นั้นอย่าง หนึ่ง กับ อีก อย่าง หนึ่ง บรรดา นักเรียน ที่ มี ความ สามารถ น้อยเล่า เรียนได้ โดย ช้า นั้น มักไม่ใคร่ รีบ ร้อน ขวน ขวาย ศึกษา วิชา ให้พอสมควร แก่ ความ สามารถ ของ ตน โดย เร็ว เพื่อจะได้กลับ เข้าไปรับราชการเสีย แต่ เนิ่น เพราะ ใน ขณะนี้ ยัง พอ จะหา ตำแหน่ง สำหรับ คน ชั้น นี้ เข้ารับ ราชการ ได้ ง่าย แต่ ถ้า เพิก เฉย เชือน ช้าไป แล้ว จะเปนการเปลืองเวลา ใน ราชการ แล พระราช ทรัพย์ นั้นอย่าง หนึ่ง ทั้ง จะเปน การ ขัดขวางแก่ ความ สดวก ส่วน ตัว อีก อย่าง หนึ่ง เพราะถ้า แม้นักเรียน จำพวก นี้ ยิ่งรอ ช้าไป นักเรียน ที่ เฉียบ แหลม มี ความ รู้ ดี เขาก็จะเข้าไปบรรจุน่า ที่ต่าง ๆ เสีย หมด ย่อม จะหา ทาง ขึ้น ยาก ก็ จะขาด ประโยชน์ ส่วนตน ของ ตน เอง เพราะฉนั้น จึง พระราชทานพระบรมราโชวาทให้นักเรียนผู้ที่ มี ความ สามารถ น้อย เหล่า นั้น อุส่าห์ แสวง หา ความ รู้ แต่พอ สม ตัวแล รีบ เร่ง คิด กลับ เข้าไป รับ ราชการ เสีย โดย เร็ว ส่วนนักเรียน ที่มีความสามารถ ก็ให้ อุส่าห์ ศึกษา วิชา ให้ ตลอด โดย เร็ว เต็ม ความ สามารถ จะได้ เข้าไป รับ ราชการ ทนุ บำรุง บ้าน เมือง

ครั้นเสวยแล้ว ประทับตรัสกับพระราชวงษานุวงษ์ ข้าราชการ แลนักเรียน อยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนิรกลับโฮเตล ที่ประทับ

วันที่ ๗ สิงหาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๕ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรประพาศห้างกาฟเฮาส์ เดสเวสเตนส์ เปนห้างใหญ่ ขายของต่าง ๆ ทุกอย่าง ทำนองเดียวกับห้างเมปลส์ ที่กรุงลอนดอน หรือห้างลูฟร์ ที่กรุงปารีศ มีลูกจ้างหญิงชายในที่นั้นประมาณถึง ๒๐๐๐ เศษ ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันที่ห้างนั้น เวลาบ่าย ๒ โมงครึ่ง เสด็จจากห้างกาฟเฮาส์ เดสเวสเตนส์ ไปทอดพระเนตรโรงพยาบาล เวียรโช กรังเกนเฮาส์ เปนโรงพยาบาลใหญ่ สำหรับผดุงครรภ์แลรักษาโรคต่าง ๆ ทุกอย่าง มีคนป่วยประมาณ ๒๐๐๐ แลพนักงานเจ้าน่าที่ต่าง ๆ ทั้งชายหญิง ประมาณ ๕๐๐ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิรถึงโรงพยาบาลนั้น ดอกเตอร์แฮรเมส ผู้ดูแลการ กับเจ้าพนักงานได้มาเฝ้า แล้วเชิญเสด็จทอดพระเนตรที่ต่าง ๆ ในโรงพยาบาลนั้น มีห้องนอน ห้องตัดผ่า โรงครัว โรงซักฟอก เปนต้น ล้วนกว้างขวางสอาดทุกแห่ง พื้นแลฝาโรงนั้นทำด้วยกระเบื้องเคลือบ เพื่อไม่ให้แมลงหรือของโสโครกจับอยู่ได้ โรงซักฟอกนั้นน่าดูมาก ใช้เครื่องจักร์สารพัดทุกอย่าง ตั้งแต่ซักผ้า ฟอกผ้า รีดผ้า ผึ่งผ้า มีเหลืออยู่ที่คนต้องทำชั่วแต่การพับแลเก็บ เท่านั้น โรงครัว

ก็น่าดูนักเหมือนกัน มีหม้อใหญ่สำหรับหุงต้มกว่า ๑๐ หม้อ เลี้ยงได้ไม่ต่ำกว่าหม้อละ ๗๐๐ คน ใช้ไอน้ำร้อนสำหรับหุงต้ม ไม่ได้ใช้ไฟ ส่วนเครื่องสับหั่นเนื้อ จนที่สุดเครื่องปอกมันเทศ ก็ใช้เครื่องจักร์ทั้งสิ้น เปลือกมันเทศนั้นยังขายได้ เขาเอาไปเลี้ยงสุกร มีโรงเครื่องจักร์ขนาดใหญ่สำรับใช้สูบน้ำแลหมุนเครื่องซักฟอก แลอื่น ๆ ในที่นั้น โรงพยาบาลนี้นับได้ว่า เปนอย่างใหญ่แลดีในโลกโรงหนึ่ง ลงทุนสร้างถึง ๑๙,๐๐๐,๐๐๐ มาร์ก สร้างอยู่ถึง ๑๐ ปีเศษจึงแล้ว มีสนามแลที่สำหรับคนไข้นั่งเล่น เดินเล่น งดงามกว้างขวาง ดังพระราชวัง เวลาบ่าย ๔ โมงครึ่ง เสด็จพระราชดำเนิรกลับจากโรงพยาบาล ประพาศร้านตามทาง ถึงโฮเต็ลที่ประทับเวลา ๕ โมงครึ่ง

เวลาทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนิรไปเสวยพระกระยาหารค่ำที่เรสเตอรองฮิลเดอร์ แล้วเสด็จทอดพระเนตรลครที่โรงเมโตรโปลเทียเตอร์ เปนลครร้องเพลงเต้นรำ แลซีเนมะโตกราฟประกอบกัน เปนตลกขัน ๆ ฉากงามพอใช้ เวลา ๕ ทุ่ม เสด็จพระราชดำเนิรกลับถึงโฮเต็ลที่ประทับ

วันที่ ๗ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรประพาศห้างกาฟเฮาส์ เดส เวสเตนส์ แลประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันที่นั่นเช่นวานนี้ เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จฉายพระรูปที่ห้างปีเบอร์ บ่าย ๕ โมงเสด็จกลับถึงโฮเต็ลที่ประทับ เวลาค่ำ เสด็จไปเสวยพระกระยาหารที่เรสเตอรองรุดลฟ เดรสเซล

แล้ว ทรง รถ ประพาศ บ้าน เมือง ถนน ใหญ่ ๆ จุด โคม ไฟ งด งาม สว่าง ดงกลางวัน มี ผู้ คน เที่ยว เตร่ ไปมา เบียด กัน สับ สน ทั้ง คน แล รถ ต่าง ๆ เวลา ๔ ทุ่ม เสด็จ กลับ ถึง โฮเตลไกเซอร์ฮอฟ

ใน ระหว่าง เวลา ที่ ประ ทับ อยู่ ณกรุง เบอร์ลิน นั้น พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ทรง พระ สำราญ มี ข้า ราชการ เยอรมัน แล ผู้ ที่ ทรง คุ้นเคย มา เฝ้า เปน อัน มาก ฝ่าย เจ้า น่า ที่ กอง ตระ เวร ก็ จัด การ ระวัง เหตุ การ ต่าง ๆ โดย กวด ขัน

ตอนที่ ๓๐

จากกรุงเบอร์ลิน ถึงเมืองแคสเซล

พระราชวังวิลเฮลมส์ฮือที่เมืองแคสเซล

วันที่ ๙ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเช้า ๒ โมง ๕๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิร โดยทางรถไฟ จากกรุงเบอร์ลิน ไปเมืองแคสเซล ซึ่งพระเจ้าวิลเลียมที่ ๒ เยอรมันเอมเปรอประทับอยู่ มีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต เจ้าพระยาสุรวงษ์วัฒนศักดิ์ พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ พระยาศรีธรรมศาสน พระรัตนโกษา หม่อมนเรนทรราชา มิสเตอร์อัลเบิส มิสเตอร์ลอฟตัส กับแพทย์ ๒ นาย โดยเสด็จ พระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้อื่น ทั้งไทยแลต่างประเทศ นอกจากที่ได้ออกพระนามแลนามข้างต้นนี้ ได้พร้อมกันมาส่งเสด็จพระราชดำเนิร ที่สเตชันรถไฟ กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ แลหลวงโสภณเพชรรัตน์ กราบถวายบังคมลาล่วงน่ากลับกรุงเทพ ฯ รถม้าแลรถไฟที่เสด็จวันนี้ เปนรถหลวง ซึ่งพระเจ้าเอมเปรอโปรดให้จัดมาถวาย แลมีพนักงานมหาดเล็กมาเลิรโต๊ะเวลาเสวยในรถไฟด้วย ระยะทางจากกรุงเบอร์ลิน

ถึง ตำบล วิลเฮลมส์ฮือเมือง แคสเซล ประมาณ ๑๗๐ กิโล เมเตอร์ ตาม ทาง รถพระที่นั่ง หยุดพัก ที่เมืองมักเดลเบิก เปน เมือง หลวง นคร ซักโซนี ตั้ง อยู่ริม แม่น้ำเอลบ์ มีพลเมือง ๒๓๐,๐๐๐ ทั้งมี ป้อมค่าย แลกองทหาร ประจำ มีโรงถลุงแร่ เหล็ก แลทำ เครื่อง เหล็ก ต่าง ๆ มีโรง ทำน้ำตาล เปน สินค้าใหญ่ กับเมืองซัง เก้อเฮาเซน มีพลเมือง ๑๓,๐๐๐ แลเมือง ไลนะเฟลเด พื้น ภูมิ ประเทศ ตาม ทาง บริบูรณ์ ด้วย ธัญญาหาร แลบ่อแร่ เหล็ก ตอนแรก จากกรุง เบอร์ลินแผ่นดินราบ พื้น เปน ทราย มาก ไม่ สู้บริบูรณ์นัก แต่ เมื่อ พ้น เมือง มัก เดล เบิก ไป แล้ว เปน เนิน เตี้ย เนิน น้อย มาก มี ลักษณ งดงาม

เวลาบ่าย ๔ โมง ครึ่ง เสด็จ ถึง ตำบล วิลเฮลมส์ ฮือ พระ เจ้า เอม เปรอ ทรง เครื่อง ทหาร ธรรมดา ห้อย ดวง ตรา จักรกรี ที่ พระศอ พร้อม ด้วย ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย มารับ เสด็จ ที่ สเตชัน พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว สมเด็จ พระ เจ้า ลูกยาเธอ แล ข้า ราชการ แต่ง เครื่อง ทหาร เหมือนกัน ครั้น ต่าง พระองค์ ต่าง ทรง ปราไส กัน ตาม ราช ประ เพณี แล้ว พระ เจ้า เอม เปรอ ถวาย พระ ราช สาส์น แต่ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ขอ พระราชทาน ให้ สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้า ฟ้า กรมขุน นครสวรรค์วรพินิต รับ ตำแหน่ง เปน นาย ร้อยเอก ในกรมทหาร ราบ มหาดเล็ก ของ พระ เจ้า เอม เปรอ แล้ว เชิญ เสด็จ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่ หัว พร้อมด้วย สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ แลข้าราชการ โดยรถ โมเตอร์คาร์ มา สู่ พระ ราช ฐาน วิลเฮลมส์ฮือ พระ มเหษี แล ปรินเซส

วิกตอเรียลุยซ์พระราชธิดา เฝ้า แล้ว เชิญ เสด็จ ออก ไป เสวย เครื่อง ว่าง ในสวน ส่วน ข้าราชการ ทั้ง ๒ ฝ่าย เลี้ยง น้ำชา รวม กันในวัง

ครั้น เสวย เครื่อง ว่าง แล้ว พระเจ้า เอม เปรอ เชิญ เสด็จ ทรง รถ โมเตอร์คาร์ ขึ้นไป ประพาศ บน เขา สูง ข้างหลังวัง มีตึก ก่อ เปนรูปป้อม ยอด แหลม คล้าย เจดีย์ แล มีน้ำ ตก เซน ซ่า ข้าง น่าตึก นั้น แล ลง ไป จาก ตึก เห็น พระ ราชวังเมือง แคสเซล แลตำบลเล็กน้อยใกล้เคียงโดยรอบ มีถนน ใหญ่ตรง ลิ่ว ลงไป จาก พระราชวัง ถึง เมือง แคส เซล ยาวประมาณ ๕ กิโลเมเตอร์ ดูภูมิ ประเทศ งดงาม ยิ่งนัก จากยอดเขา เสด็จ ประพาศ เมือง แคส เซล เปน เมือง ใหญ่งดงาม มีพลเมือง ๑๐๒,๐๐๐ ตั้ง อยู่ ริม แม่น้ำฟุลดา บรรดา ราษฎรได้พา กันมายืนแน่น ๒ ข้างทางตลอดไป แลโห่ร้อง ถวาย พระพรไชย มงคล โดยความ ชื่น ชม ยินดีรื่นเริง เสียง เกรียว กราว รถ พระ ที่นั่ง ผ่าน น่าวังเรซิเดนต์ ซลอซ ซึ่ง จัด เปนที่ ประทับ ใน เมือง แคส เซล แล้ว เข้าสวน มีต้นไม้ ใหญ่ร่ม เขียว ชอุ่ม แลมีสระน้ำอันงดงาม ดูคล้ายบัวเดอบุลอยน์ ที่กรุงปารีศ แต่เล็ก กว่ามาก ประพาศ เมืองแคสเซล แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ วัง วิลเฮลมส์ฮือ พระ เจ้าเอม เปรอ เชิญ เสด็จ ประทับ ใน ห้อง ใน พระราชวัง ทรง เปลี่ยน ฉลอง พระองค์ ทรง เครื่อง ทหาร ครึ่งยศ ประดับ เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ เวลา ๒ ทุ่ม ครึ่ง เสวย พระ กระยา หาร ค่ำ มีดุ๊ก ออฟ เวอ เต็ม บุร์ก ซึ่ง เปน นาย ทหาร ประ จำ การ อยู่ณที่ นี้ มา เสวย ด้วย กับ พระ เจ้า

เอมเปรอโปรดเกล้า ฯ ให้นายร้อยตรีรัตน์ มาประชุมโต๊ะด้วย เพื่อได้เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท รวมประชุมโต๊ะ ๓๒ ด้วยกัน

ครั้นเสวยแล้ว ต่างพระองค์ต่างทรงดื่มถวายพระพรซึ่งกันแลกัน แล้วประทับดำรัสสนทนากันจนเวลา ๕ ทุ่ม พระเจ้าเอมเปรอ เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาประทับแรมณวังเรซิเดนต์ชลอซ แล้วทูลลากลับไป

พระราชวังวิลเฮลมส์ฮือนั้น สร้างเมื่อปี ๑๗๘๗ รูปตึกคล้ายวังแกรนด์ดุ๊กออฟบาเด็น ที่เมืองคาลส์รูห์ เพราะเปนรูปวงเดือน แต่โตกว่ามาก ส่วนพื้นที่ซึ่งตั้งวังนั้น คล้ายพระราชวังวินด์เซอร์ แต่มีภูเขาสูงกว่ามาก พระราชวังตั้งอยู่บนชานเขา มีป่าขึ้นไปตลอดถึงยอดเขา ซึ่งก่อตึกเปนรูปป้อมไว้นั้น ข้างหลังวังมีสวนงดงามแลมีน้ำพุสูงใหญ่น่าชม แลจากถนนข้ามพระราชวังขึ้นไปจนถึงตึกรูปป้อมนั้น ตัดต้นไม้เปนทางเขียวเตียนขึ้นไป ดูงดงามยิ่งนัก ในระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ณเมืองแคสเซลนี้ พระเจ้าเอมเปรอโปรดให้นายพลโทไฟรแฮร์ ฟอน เปลตเต็นเบิก ผู้บัญชาการดิวิชันที่ ๒๒ กับนายพันโท กราฟฟอนเบรลดิงเกล ผู้บังคับการกรมทหารม้าฮูซาร์ที่ ๑๔ มาเปนนายทหารประจำพระองค์

วันนี้มีการแลกเปลี่ยนเครื่องราชอิศริยาภรณ์กันตามราชประเพณี ฝ่ายข้าราชการที่โดยเสด็จพระราชดำเนิร ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์เยอรมัน คือ:—

เจ้าพระยาสุรวงษ์วัฒนศักดิ์	สายสพาย นกอินทรีแดงชั้นสูง
พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ	สายสพาย นก อินทรีแดง ชั้นรอง
หม่อมนเรนทรราชา	นกอินทรีแดง ชั้น ๒ ชั้นรอง
พระรัตนโกษา	มงกุฎปรัสเซีย ชั้น ๒ ชั้นรอง
มิสเตอร์ลอฟตัส	นก อินทรีแดงชั้นที่ ๔
มิสเตอร์ อัลีเบิส	นก อินทรีแดงชั้นที่ ๔

ส่วน พระยาศรี ธรรมศาสน์ นั้น ได้รับเครื่องราชอิศริยาภรณ์เยอรมันชั้นสูง อยู่แล้ว พระเจ้าเอมเปรอ จึง พระราชทาน พระรูป เขียน สีน้ำมัน เท่า พระองค์ เปน ที่ รลึก

พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์แก่ข้าราชการ เยอรมัน คือ

นาย พลโท ไฟรแฮร์ ฟอน เปลดเคนเบิก	ม. ช.
เยเนราล ฟอน เปลส เซน	ม. ช.
เยเนราล กราฟ ฟอน ฮุลเซน เฮสเลอร์	ม. ช.
ไฟรแฮร์ ฟอน ไรซาก	ม. ส. ม.
ไฟรแฮร์ ฟอน เยนิกซ	ม. ส. ม.
ไฟรแฮร์ ฟอน เต็ม เคนสเบก	ม. ส. ม.
ดอักเตอร์ ฟอน มึลแบร์ก	ม. ส. ม.

ไฟรแฮร์ ฟอน มารชล	จ. ม.
กราฟ ฟอน เบรลดิงเก็น	น. ช่.
กะไฮมะ โฮฟราต เปอรเดลวิตซ์	น. ช.
ไฟรแฮร์ ฟอน เซนเดน	ม. ม.
สตัลไมสเตอร์ เฮลมิก	ม. ม.
เลกัสโยน สราต ดอกเตอร์ ซาห์น	ม. ม.
เลกัสโยน สราต ซิมมะมันน์	ม. ม.
แฮร์ คเนาฟ์	ภ. ช.
ดอกเตอร์ นิดเนอร์	ภ. ช.
แฮร์ คอกกะ	ภ. ม.
แฮร์ เวอรไซ	ภ. ม.

กับพระราชทานเหรียญช้างเผือก เหรียญมงกุฎแลเหรียญราชรุจิ แก่เจ้าน่าที่ต่าง ๆ หลายนาย

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๑๒๖ ตอนเช้า นายพลโท ไฟรแฮร์ ฟอน เปตดเตนเบิก กับนายพันโท กราฟ ฟอน เบรลดิงเก็น เชิญเสด็จพระราชดำเนิร ทอดพระเนตรกะละรีแขวนรูป มีรูปเก่า ๆ ฝีมือช่างนับตางาม ๆ มาก แล้วเสด็จกลับวังที่ประทับ ทอดพระเนตรท้องพระโรง แลห้องต่าง ๆ ในวังนี้จนทั่ว

เวลาเช้า ๕ โมง ๓๐ นาที พระเจ้าเอมเปรอ ทรงเครื่องทหารธรรมดา พร้อมด้วยข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยหลายนาย เสด็จมารับเสด็จ

ที่ วัง ที่ ประทับ แล้ว เชิญ เสด็จ ทรง รถม้า ไป ที่ สเตชัน รถไฟ มีพระ ราช ดำรัส ด้วย กัน ตาม สมควร แล้ว ต่าง พระองค์ ต่าง ทูลลากัน เวลา เที่ยง รถไฟ ใช้ จักร์ ออก จาก เมือง แคสเซล เสด็จไป เมือง บรันซวิก

การ รับ รอง ที่ พระราช วัง วิล เฮลมส์ฮือ ที่ พระราช วัง เรสิเดนต์ ซลอซ นั้น พระเจ้า เอม เปรอ ได้ ทรง จัดการ โดย พระราช หฤทัย เอื้อ เฟื้อ แสดง พระ ราชอัธยาไศรย ไมตรี อย่าง สนิท สนม พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ ปราโมทย์ แล ทรง พระ สำราญ พระ ราชหฤทัย

ตอนที่ ๓๑

นครบรันซวิก

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๑๒๖ — เวลาเที่ยงรถไฟออกจากเมืองแคสเซล มาเมืองบรันซวิก หนทางประมาณ ๒๐๐ กิโลเมเตอร์ ตามทางรถหยุดที่ตำบลไกรเอนเซน ลักษณภูมิประเทศงดงาม เปนเขาเล็กน้อย มีหนองน้ำ ตำบลบ้าน แลไร่นาตามที่ลุ่มแลป่าไม้เขียวชอุ่มบนภูเขา เวลาบ่าย ๔ โมงถึงเมืองบรันซวิกเปนเมืองหลวงของนครบรันซวิก ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโอเกอร์ มีพลเมืองประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ มีโรงงานทำรถไฟแลเครื่องรถต่าง ๆ กับมีสินค้า น้ำตาล ยาสูบ สักหลาดแลไส้กรอก เมืองนี้สร้างเมื่อคฤสตศักราช ๙๒๑

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงสเตชั่น ดุ๊ก โยฮันอัลเบรชต์ ผู้รั้งนครบรันซวิก ทรงเครื่องทหารเต็มยศประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์มาเฝ้า พร้อมด้วยเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อยเปนอันมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงเครื่องทหารครึ่งยศประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ พร้อมด้วยข้าราชการ ครั้นมีพระราชดำรัสกับดุ๊กแล้ว ดุ๊กผู้รั้งนครได้นำข้าเฝ้าเฝ้าเรียงตัว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงนำข้าราชการที่โดยเสด็จให้ดุ๊กทรงรู้จักเหมือนกัน เสร็จแล้วดุ๊กโยฮันอัลเบรชต์

ได้เชิญเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนรถม้า จากสเตชั่นประทับที่วังชลอซ ตามทางมีราษฎรโห่ร้องเกรียวกราว ชูหมวกโบกผ้าถวายพระพรไชยมงคล โดยความชื่นชมยินดีตลอดทั้ง ๒ ข้างทาง ฝนตกนิดหน่อย แต่ไม่ทันเปียกมาก เมื่อเสด็จถึงวัง บรรดาเจ้าพนักงานกรมวังมหาดเล็ก ได้ตั้งแถวเฝ้าที่ห้องใหญ่น่าอัฒจันท์ ดัชเชสพระชายาของดุ๊กได้ลงมารับเสด็จ แล้วเชิญเสด็จเสวยเครื่องว่าง เสวยแล้วดุ๊กเชิญเสด็จสู่ห้องที่ประทับ แลทรงจัดให้ โอเบอรสตัลไมสเตอร์ ไฟรแฮร์ ฟอนเกียรเซวัลด์ ๑ นายพันเอก ฟอน ไอเนม ๑ กัมเมอร์ ยุงเกอร ดอกเตอร์ ฟอน กรามน์ ๑ กับริตไมสเตอร์ ไฟรแฮร์ ฟอน เรชนิ ๑ รวม ๔ นาย มาอยู่ประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ

เวลาทุ่ม ๑ มีการเลี้ยงใหญ่ แต่งเต็มยศประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ เชิญเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งฝ่ายทหารแลพลเรือน ประมาณ ๗๐ เศษ พอลงมือเลี้ยงสักประเดี๋ยวหนึ่ง ดุ๊กได้เรียกที่ประชุมดื่มถวายพระพรไชยมงคล แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบขอบพระไทย แลทรงเรียกที่ประชุมดื่มถวายดุ๊กแลดัชเชส แตรวงบรรเลงเพลงสำหรับชาติตามธรรมเนียม เมื่อเสวยแล้วประทับในท้องพระโรงใหญ่ มีพระราชดำรัสกับผู้ที่มาประชุมตามสมควร เวลายามเศษ ดุ๊กแลดัชเชสเชิญเสด็จทอดพระเนตรลคร บาเลต์ ที่คอตเทียเตอร์ การเต้นรำแลฉากงดงาม ทั้งจัดเปนการรับรองส่วนพิเศษสำหรับพระเกียรติยศ ประดับโรงลครด้วยเฟื่องใบไม้ ผ้าขาวแดงแลธงช้าง วิธี

เต้นรำ แลเพลงก็ทำจังหวะช้า ๆ รำด้วยแขนมาก ไม่ใคร่เต้นอย่างฝรั่งรำเท้าตามธรรมดา ถึงที่สุดลครออกหมดโรง ถือธงช้างวิ่งเปนขันต์ แลจัดรูปต่าง ๆ เปนการสนุกน่าดู เวลา ๔ ทุ่มครึ่งเสด็จกลับ

วันนี้ดุ๊กริเยนต์ ได้ถวายเครื่องอิศริยาภรณ์ของเมืองบรันซวิกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ

วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเช้า ๔ โมง ๔๕ นาที ดุ๊กริเยนต์แลดัชเชสได้เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพร้อมด้วยข้าราชการ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟไปทอดพระเนตรที่ผสมม้า ที่เมืองฮาร์ซบูร์ก ทาง ๕๐ กิโลเมเตอร์ รถไฟพิเศษเดินในเวลาชั่วโมง ๑ เมืองฮาร์ซบูร์กนี้ตั้งอยู่ในลุ่มห้วยระเกาะทาล เชิงภูเขาฮาร์ซ มีพลเมืองประมาณ ๕๐๐๐ ทำเลที่ตั้งเมืองงดงามบริบูรณ์ด้วยพืชน์พรรณธัญญาหารแลป่าไม้ บ้านเรือนปลูกขึ้นไปเปนหลั่นลด ตั้งแต่ที่ราบลุ่มจนถึงไหล่เขา ตัดถนนใหญ่เลียบลำธารขึ้นไป มีโรงอาบน้ำแลดื่มน้ำแร่ มีคนมาพักรักษาตัวมาก ทั้งมีน้ำพุน้ำตกงดงาม เปนที่เงียบ ๆ คล้ายเมืองบาเด็น_บาเด็น แต่เล็กกว่ามาก

เวลาเช้า ๕? โมง ๔๕ นาที เสด็จถึงเมืองฮาร์ซบูร์ก แมย์แลเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อย แลบุตรภรรยาได้มาตั้งแถวรับเสด็จที่สเตชั่นจัดการรับรองอย่างแขงแรง เพราะเปนการรับรอง ๒ ส่วนควบกัน รับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นส่วน ๑ กับรับดุ๊กในการที่เสด็จเยี่ยมเมืองฮาร์ซบูร์กเปนครั้งแรก ตั้งแต่ได้ทรงรับตำแหน่งเจ้าผู้รั้งนคร นั้นอีกส่วน ๑

ผู้หญิงแต่งขาวล้วน ยืนเปนแถวข้างหนึ่ง ผู้ชายแต่งเครื่องเต็มยศประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ยืนแถวอีกข้างหนึ่ง เมื่อเสด็จถึง แมย์ได้กล่าวถ้อยคำอันไพเราะ แสดงความยินดีในนามของราษฎร ข้างฝ่ายหญิงก็กล่าวคำถวายพระพรไชยมงคลเหมือนกัน แล้วถวายช่อมาลา เปนการเคารพตามประเพณีเมือง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสให้ดุ๊กริเยนต์แลดัชเชสทรงตอบขอบใจแมย์ แลราษฎรชายหญิงทั้งปวงแทนพระองค์ในภาษาเยอรมัน จากสเตชั่นเสด็จพระราชดำเนินโดยรถหลวงเทียมม้า ๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับดุ๊กประทับรถเดียวกัน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกับดัชเชสอีกรถหนึ่ง บรรดาข้าราชการที่ตามเสด็จแลเจ้าพนักงาน โดยเสด็จด้วยรถม้าคู่ มีรถม้านำเสด็จขับเปนขบวนแห่ตามกันไป รวมรถประมาณ ๘ คัน ขับไปกลางเมือง ผ่านทางน่าคัวร์เฮ่าส์ คือที่ประชุมการรื่นเริง ๆ ต่าง ๆ เหมือนอย่างคอนเวอเซชั่นเฮ่าส์ที่บาเด็น_บาเด็น มีคนมาประชุมรับเสด็จอยู่ที่นั้นเปนอันมาก เขาจัดหญิงที่พูดภาษาอังกฤษได้ นำช่อมาลามาถวาย แลกล่าวแสดงความชื่นชมยินดี ในการเสด็จประพาสเมืองฮาร์ซบูร์กนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบขอบใจประชาชนทั้งปวง แล้วรถพระที่นั่งอ้อมขึ้นเขาเลียบลำธาร ผ่านเตานส์ฮัล โรงอาบน้ำดื่มน้ำ เข้าป่า แล้วออกทุ่งที่ผสมม้า หยุดรถทอดพระเนตรม้าที่ผสมวิ่งผ่านไป ๒ ฝูง แล้วขับผ่านโรงแลคอกผสมม้า เวลาบ่ายโมง ๓ ถึงที่พักโอเบอรส์ตัลไมสเตอร์ไฟรแฮร์ ฟอน . เกียรเซวัลด์ อธิบดีกรมม้า ประทับเสวยพระกระยาหาร

กลางวันที่นั้น ฟอน เกียร เซวันต์ ได้นำภรรยาแล บุตร เฝ้า ครั้นเสวยแล้ว ดุ๊กโปรดให้พนักงานกรม ม้า จูง ม้าอย่างดี ออก วิ่งแลเดิร ผ่านถวาย ทอด พระเนตร มี ม้าแข่ง งาม ๆ แล นาง ม้า ลูก ม้า เปน อันมาก ที่นี่ ผสม ม้าได้ปี หนึ่ง ประมาณ ๓๕ ม้า ล้วนเปนม้าอย่าง ดี ทั้ง สิ้น ทอดพระเนตร ม้าแล้ว เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถโมเตอร์คาร์ ประพาศเขาแลป่า แล้ว เลย เสด็จ กลับ เมืองบรันซวิก

การ รับ เสด็จ ที่ ฮาร์ ซบูร์ก นี้ ครึกครื้น เอิก เกริก มาก ราษฎรชาว เมือง แล ตำบล อื่น ๆ ที่ ใกล้เคียง ได้ พา กัน มาเบียด กันดูขบวน เสด็จแน่น เต็ม ๒ ข้าง ทาง ตลอด ไป เสียงโห่ร้อง เกรียวกราว โบก มือโบก ผ้า ชู หมวก โบก ธง ไสว ไม่มี เวลา หยุด หย่อน บรรดา กองทหาร กอง ตระเวร กอง ตำรวจ ภูธร พวกขุดแร่ กองดับเพลิง แลนัก เรียน ชาย หญิง มา ตั้งแถว ริมทาง เปน พวก ๆ พวกทหารกองหนุน ก็พากัน มา ตั้ง แถว เปน กรม ๆ มี ธง บอก เปน เครื่องหมาย หลาย หมู่ ตามบ้าน เรือน สถาน ที่ ต่าง ๆ ก็ ชัก ธง ช้าง ใหญ่ น้อย ห้อย เฟื่อง ประดับ ประตูน่าต่าง อย่าง งด งาม ดู เปน ที่ ชื่น ชม ยินดี ทั่ว กัน

เมื่อ เสด็จกลับ ถึงวัง แล้ว ประทับ เสวย เครื่องว่าง สักครู่ หนึ่ง แล้วทรง เครื่อง ทหาร ครึ่ง ยศ เสด็จ พระราช ดำเนิร ไป ที่โรง ลคร ที่ เสด็จ เมื่อวานนี้ ทรง ฟัง ร้อง เพลง ซึ่ง พวก สโมสร ดนตรี ต่าง ๆ ได้รวบ รวม กัน. มีคน ประมาณ ๒๐๐ มาร้องถวาย เปนข้อ ความ ยอ พระเกียรติ เมื่อ ร้อง

เพลงเสร็จแล้ว หัวน่าสโมสรตนตรีรวม ๗ นายมาเฝ้า มีพระราชดำรัสให้ดุ๊กริเยนต์ ทรงขอบใจในพระนาม เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จกลับ ๒ ทุ่มครึ่ง เสวย พระ กระยา หาร ค่ำ เปน การ เลี้ยง อย่าง ปรกติ ดุ๊กริเยนต์ได้ถวายช้างเผือก หล่อ ด้วยเงิน จาฤก เปน ภาษาไทย เปนที่ ทรงรลึก เสวยแล้ว ประชุมสนทนาในท้องพระโรงใหญ่ เวลา ๕ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วัน นี้ ดุ๊กริ เยนต์ ได้ ประ ทาน เครื่อง อิศริยาภรณ์แก่ ข้า ราช การ ที่ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร คือ

เจ้า พระยา สุรวงษ์ วัฒนศักดิ์	สิงโตบรันซวิก	ชั้น ที่ ๑
พระยา บุรุษ รัตนราชพัลลภ	สิงโต บรันซวิก	ชั้น ที่ ๑
พระ ยา ศรี ธรรมศาสน์	สิงโต บรัน ซวิก	ชั้น ที่ ๑
พระรัตน โกษา	สิงโต บรัน ซวิก	ชั้น ที่ ๒
หม่อม นเรนทร ราชา	สิงโต บรัน ซวิก	ชั้น ที่ ๒
มิสเตอร์ อัล เบิส	สิงโต บรัน ซวิก	ชั้น ที่ ๔
มิสเตอร์ ลอฟตัส	สิงโต บรัน ซวิก	ชั้น ที่ ๔

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเช้า ๒ โมง ๔๕ นาที ดุ๊กริเยนต์แลดัชเชส ได้เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว แลสมเด็จ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ พร้อม ด้วย ข้า ราช การ ไป ทอด พระ เนตร์ การ ประลองยุทธ ในสนามใหญ่นอกเมือง มีทหารกองพล ๑ แบ่งเปน ๒ พวก พวกเขียวแลพวกแดง พวกเขียวในบังคับนายพันโท ฟอน เวอรม์ มีกำลัง

ทหาร ราบ	๒ กอง พัน	๘๐๐ คน
ทหาร ม้า	๔ กอง ร้อย	๔๘๐ คน
ทหาร ปืนใหญ่	๑ กอง ร้อย	๑๒๐ คน

ฝ่าย แดงในบังคับนายพันตรี ไฟร แฮร์ ฟอน โตเปนเนก มีกำลัง

ทหาร ราบ	๑ กอง พัน	๕๐๐ คน
ทหารม้า	๑ กอง ร้อย	๑๒๐ คน
ทหาร ปืนใหญ่	๑ กอง ร้อย	๑๒๐ คน

ฝ่าย เขียว นั้น จัด เปน กอง ระวัง น่า ของ กอง พล (สมมุติ) ซึ่ง เดิร ขบวน มา ถึง เมือง เลนดอร์ฟ ใต จะผ่าน เมือง บรัน ซวิกไป แต่ ได้ ทราบ ข่าว ว่า ข้าศึก ยก มา ตั้ง อยู่ ที่ ตำบลตวดเฟ็นบุตเตด คิง สั่งให้ กอง ระวัง น่า (ฝ่ายเขียว) นั้น ออกรับ ตัดตี ข้าศึก อย่าให้ข้าศึก บุก รุก มา รบ กวน กอง หลวงได้

ฝ่าย แดง นั้น มี กอง ใหญ่ (สมมุติ) ตั้ง อยู่ ที่ เมือง ฮาร์ซบูร์ก ได้ ข่าว ว่า ข้า ศึก (ฝ่าย เขียว) ยก มา จาก เมือง เลนดอร์ฟ จะไป เมือง แมกเดดเบิก ผ่าน เมือง บรันซวิก จึงแต่งกองโจร (อิศระ) (ฝ่าย แดง) ให้ ออกไปต่อ ตี รบ กวน หน่วง เหนี่ยว กอง ทัพ ฝ่าย เขียว ไว้ ที่ เมือง บรัน ซวิก

พอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จถึงสนามประลองยุทธ กองผสมทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ลงมือระดมยิงปืนใหญ่ต่อปืนใหญ่สู้กัน ฝ่ายแดงมีน่าที่ให้บุกรุก จึ่งรีบส่งทหารม้าแลทหารราบหนุนทหารม้าขึ้นมา ในระยะใกล้ๆ กัน ประทะกับทหารม้าฝ่ายเขียว ฝ่ายเขียวรีบร้อนไล่ประจันบานกับทหารราบฝ่ายแดงโดยด่วนแต่ไกล เสียทหารมากแล้ว ทหารม้าฝ่ายแดงก็เข้าประจันบานช่วยกำลังทหารราบ ทหารราบฝ่ายเขียวอยู่ไกล ขึ้นมาช่วยทหารม้าไม่ทัน เลยต้องล่าถอย ทหารราบฝ่ายแดงรีบรุกขึ้นไปตั้งบนโคกแห่งหนึ่ง เปนไชยภูมิดีมีทุ่งกว้างอยู่ข้างน่า สามารถจะยิงข้าศึกได้ถนัด ในขณะนั้นทหารราบฝ่ายเขียวรวมกำลังกันอยู่ ในที่ร่มไม้ชายเนื่องริมทุ่ง ห่างจากฝ่ายแดงประมาณ ๑๕๐๐ เมเตอร์ ครั้นเห็นฝ่ายแดงยกขึ้นมาตั้งเช่นนั้น จึ่งให้ปืนใหญ่ระดมยิงอยู่ในระยะประมาณ ๒๕๐๐ เมเตอร์ แต่ฝ่ายแดงได้ที่กำบังดี ทั้งปืนใหญ่ก็คงยิงปืนใหญ่ฝ่ายเขียวอยู่ด้วย เห็นจะไม่เสียทหารมากนัก ในขณะนั้นฝ่ายเขียวลงมือเตรียมการเริ่มรุก ครั้นจะเข้ามาซึ่งหน้าก็ไม่ได้ จึ่งแยกกำลังทหารราบออกเปน ๓ ตอน ตอนละ ๑ กองพัน ตอนข้างขวาให้ตลบปีกซ้ายฝ่ายแดง มีทหารม้าแซงปีกขวาอย่างมั่นคง ตอนข้างซ้ายให้หน่วงข้าศึกไว้ตรงน่าก่อน ไม่ให้ข้าศึกเปลี่ยนน่าแถวหันมาต่อสู้กองพันที่ให้ตีปีกนั้นได้ มีทหารปืนใหญ่คอยป้องกันไม่ให้ข้าศึก (ฝ่ายแดง) โอบมาตีปีกซ้าย ทหารราบฝ่ายเขียวทั้ง ๒ กองนี้ได้เดิรขบวนลัดเลาะตามชายทุ่งชายไม้ โดยเรียบร้อยเร็วพลัน

ฝ่าย แดง แต่ไม่ใคร่ เห็น ถนัด อีก สัก ๔๕ นาที ทหาร ฝ่าย เขียว รุก หนัก เข้า มา ทั้ง ๒ ด้าน คือ ด้าน น่า แล ทาง ปีก ซ้าย ของฝ่ายแดง กอง ตี ปีก รุก ตลบ เข้า มา จน ใกล้ ถึง ระยะประมาณ ๗๐๐ เมเตอร์ ฝ่าย แดง ได้ ส่ง กอง ร้อย ที่ จัด ไว้ เปน กอง หนุน ไป ต้าน ทาน ข้าศึก เปน สามารถ แล้ว ก็ จริง แต่ กำลัง น้อย กว่า ข้าศึก (ฝ่าย เขียว) มาก ลง ท้าย ต้อง ถอย ทั้ง กอง พัน ฝ่าย เขียว รีบ รุก ติด ตาม กระชั้น เข้า มา ทหาร ม้า ฝ่าย เขียว ก็ ขับ กระชั้น เข้า มา มาก ด้วย ทหาร ม้า ทั้ง ๒ ฝ่าย เข้า ตลุมบอน กัน อีก ครั้ง หนึ่ง พอ ทหาร ราบ ฝ่าย เขียว ขึ้น มา ทัน ฝ่าย แดง ตก ใน ที่ ล้อม ทั้ง ทหาร ม้า แล ทหาร ราบ ดุ๊กริ เยนต์ ผู้ เปนประธาน จึ่งโปรด ให้ เป่าแตร หยุดยิง เปนเสร็จ การ ประลอง ยุทธ

แล้ว มี การ สวน สนาม ดุ๊กริ เยนต์ ทรง นำ กอง พล เอง เมื่อ ผ่าน ตลอด น่า พระที่ นั่ง ไป แล้ว ดุ๊ก ขับ ม้า วก มา ราย งาน ตามธรรมเนียม แล้ว ยืน ม้า อยู่ ริม รถ พระที่ นั่ง ใน ชั้น ต้น ทหาร เดิร ผ่าน ที ละ กอง ร้อย ตาม ลำดับ ราบ ม้า ปืนใหญ่ ขา กลับ ราบ เดิร เปน กอง พัน ตั้งตอน กอง ร้อย ทหาร ม้า แล ปืนใหญ่ วิ่ง ห้อ ที ละกอง ร้อย ครั้น สวน สนาม เสร็จ แล้ว ดุ๊กริ เยนต์ นำ นาย ทหาร ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย เฝ้า โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณแก่ผู้นำทัพทั้ง ๒ ฝ่าย แลนายทหาร ผู้ อื่น อีก ๒—๓ นาย

ใน การ ประลอง ยุทธ แล สวน สนามนี้ ส่วนสิ่ง ที่เกี่ยวด้วยกลยุทธ หรือ ยุทธ วิธี ไม่ มี ข้อ เปลี่ยน แปลก อันใด นอกจากใช้ วิธีขยายแถว

มาก ขึ้น กว่า แบบ ฝึก หัด แต่ ก่อน ตาม ความ รู้ สึก ใน ชั้น หลัง ซึ่ง บังเกิด จาก สงคราม ระหว่าง อังกฤษ กับ ตรานสวาล แลระหว่าง รูเซีย กับ ยี่ปุ่นนั้น ทหาร ม้า ใน ชั้น ต้น ถูก ติเตียน ใน การ ที่ เข้า ตลุม บอนเร็ว เกิน ไป ไม่ รอ ให้ ทหาร ราบ ขึ้น มา ช่วย ให้ ทัน ท่วง ที ถึง โดย จะมีไชยชนะก็ย่อม หา ประโยชน์ มิได้ จัก เสีย ทหาร แล ม้า เปนอันมาก แลจะไม่สามารถ ทำ การ โดย ลำพังไม่ มี ทหาร ราบ ช่วย ให้ สำเร็จ ตลอดไปได้ ส่วน ทหาร ปืนใหญ่ ทั้ง ๒ ฝ่าย นั้น ไม่ มี ทาง ที่ จะ ใช้ ให้ ดี ขึ้นไป ยิ่งกว่าที่ใช้อยู่ แล้ว ทหาร ราบ นั้น ดี ทั้ง ๒ ฝ่าย แต่ฝ่ายแดง ย่อม เสีย เปรียบ ฝ่าย เขียวอยู่เอง เพราะกำลัง น้อย กว่า หลาย เท่า แล เปนการที่ตั้งใจจัดไว้ ให้ แพ้ ฝ่าย เขียว มา แต่ เดิม แล้ว ดัง แจ้ง ใน คำ สมมุติ

ส่วน การ บังคับ บัญชา นั้น น่าชม มาก นาย ทหาร ก็ ดี พล ทหาร ก็ ว่องไว นาย ร้อย บอก ศูนย์ ก็ ถูก ต้อง แม่น ยำไม่ ประหม่าเลย แลสั่ง การ ต่าง ๆ โดย คล่อง แคล่ว ไม่ พ้น เมื่อ อึก กะทึก เซ็ง แซ่ นายสิบ พล ทหาร ก็ รู้ น่า ที่ ดี นาย สั่ง อย่าง ไร บอก กัน ต่อ ๆ ไป ตลอด แถว โดย เร็ว ชัด เจน แล แม่น ยำ เหมือน โทรศัพท์ สนาม นาย ร้อย นาย สิบ ไม่ ต้อง ตโกน หรือ ผุด ลุก ผุด นั่ง เที่ยว วิ่ง ไป ตรวจ ทาง นี้ สั่ง ทาง โน้น ให้ข้าศึก เห็น ตัว แล อาจ จะต้อง กระสุน ปืนได้ โดยง่าย การเตรียมขบวน รุก ของ ฝ่าย เขียว ทำ รวด เร็ว สนิท มาก แล การ ถอย ของ ฝ่ายแดงก็เรียบ ดี พอ ใช้ เว้น แต่ไม่ ใคร่ หา ที่ กำ บัง ตาม ทาง การ วิ่ง การเดิร แขงแรง คล่อง แคล่ว เวลา เดิร สวน สนาม นั้น ทหารราบเดิร ดี จริง ๆ ก้าวเร็ว

ยาว เหยียดตรง ไกว่แขน ยก เท้า พร้อม เปน จังหวะ เดียว กัน หมด เสียง ฝี เท้า ลง ดิน แรง สง่า น่า ดู มาก แถว ก็ เรียบ ด้วย ส่วน ทหาร ม้า แล ปืนใหญ่สนาม นั้น ดี เปน กอง ๆ ไม่ทั่ว กัน

ครั้น แล้ว ดุ๊กริ เยนต์ เชิญ เสด็จ จาก สนาม ประ ลอง ยุทธ ไป ประพาศ บ้าน เมืองโดย รอบ ทั้ง ตอนใหม่แล ตอน เก่า มีตึก โบราณ เหมือนอย่างที่เมืองแฟรงก์ฟอด ผ่านทาง สวน แลวนะ มีหนองแลสระน้ำลำน้ำ ลำธารใหญ่น้อย เวลา ๕ โมง ๓๐ นาที ประพาศ เตาน์ฮอล แมย์ แล หัว น่า ราษฎร ทั้ง ปวง ได้ พร้อม กัน ออก มา รับ เสด็จ ที่ รถ พระ ที่ นั่ง แล้ว เชิญ เสด็จ สู่ สถาน ที่ มี กล่าว ถวาย พระพร ไชย มงคล แสดง ความ ชื่น ชม ยินดี แล มี พระราช ดำรัส ขอบใจ ตาม ธรรมเนียม เวลา เที่ยง เสด็จ กลับ ถึง วัง เที่ยง ๓๐ นาที เสวย พระกระยา หาร กลาง วัน โต๊ะ เล็ก อย่าง เมื่อ คืน นี้

เวลา บ่าย ๓ โมง ๔๕ นาที ดุ๊กริเยนต์แลดัชเชส เชิญเสด็จ พระราช ดำเนิร ทอด พระเนตร์ การ สำแดง วิชา กอง ดับ เพลิงทั้งหลาย คือ ที่ เมือง บรัน ซวิก นั้น มี กอง ดับ เพลิง ๓ ชนิด เปน กอง ดับ เพลิง ประจำ การ ของ รัฐบาล ๑ กอง ดับ เพลิงของเมือง ๑ กับกองอาสา ๑ ทั้ง ๓ กองนี้ มา รวม กัน สำแดง วิชา ถวาย ทอด พระเนตร์ มีเหตุ การ สมมุติ ว่า ไฟไหม้ ใน ตึก แห่ง หนึ่ง ที่ สนาม กลาง เมือง แล้ว ลุก ลามไป ติด ตึก อื่น ๆ ใกล้ เคียง บรรไดตึก ไหม้ หมด คนในตึก ลงไม่ทัน ต้อง ใช้ บรร ได พาด ขึ้น ไป ช่วย ชีวิตร์ คน บน ตึก นั้น ใน

เวลาแรก เสด็จ ถึง ที่ สำแดง วิชา มี กอง ดับเพลิง เครื่อง เล็กใช้คนลาก สำหรับ พา เข้าไป ตาม ตรอก เล็ก น้อยได้ ตั้ง เปน ตอน อยู่ กอง ๑ กอง นี้ ได้ ลาก รถ ออก วิ่ง ผ่าน ถวาย ตัว พอ รถ ดับ เพลิง ผ่าน ไป หมด แล้ว จุด ดอกไม้ เพลิง ขึ้น บน ตึก แห่ง หนึ่ง เปนแสงเพลิงแลควัน ทั้งเปนเสียง อะไร ๆ แตก ระเบิดในตึก ดู เห็น จริง เห็น จัง มาก แล้ว กอง ดับเพลิง ใช้ม้าวิ่ง มา ทันที วางท่อตั้ง สูบสูบ น้ำขึ้นดับเพลิง แล พาดบรรไดต่อ ๆ กันขึ้น ไป จน ถึง ชั้น ที่สุด ของ ตึกที่ สมมุติว่า ไฟ ไหม้นั้น พา คน ลงมา ได้ ๒—๓ คน แล้วเห็นควันพลุ่ง ๆ ออกมาจากตึกที่อยู่ใกล้เคียงอีกหลังหนึ่ง พอ จะจัด การไป ดับ เพลิง ที่ตึก นั้น ก็ ผเอิน เกิดไฟไหม้จริง ๆ ขึ้นที่ โรง ทำงาน แห่ง หนึ่ง รถ ดับ ไฟ ใหญ่น้อยเลย ต้อง รีบ ไป ดับ เพลิง นั้น การ สำแดง วิชา ถวาย ตัว เลย ไม่ ทัน ตลอด เสด็จ กลับ มา ประทับที่ วัง ครู่ หนึ่ง แล้ว เสด็จไป ทอด พระเนตร การ กรีฑา ซึ่ง สโมสร ยิมนาสติก ทั้งปวง ได้รวบ รวม กัน เล่น ถวาย มี คนประมาณ ๒๐๐ ผู้ดีแลไพร่ เล่นรวม กัน หมด ทั้ง มี เด็ก หญิง ๕๐ คน มา ฝึก ซ้อม กำลัง ด้วย ไม้ ตุ้ม การ กรีฑา นี้ น่า ดู ครึกครื้น มาก เขา ทำ พลับพลา ที่ประทับ ข้าง ปลาย สนาม แล ปัก ห้อย ธง ช้าง ธงชาติเยอรมัน ธงบรันซวิก แลอื่น ๆ มี เฟื่องใบไม้ โยง ตาม รั้ว รอบ สนาม แล พลับพลา ดูงดงาม เมื่อเสร็จ การ กรีฑา แล้ว ดุ๊กริเยนต์ ได้นำ หัวน่าผู้จัดการ มาเฝ้า ๒ นาย มี พระราช ดำรัส ขอบใจ แล พระราช ทาน เครื่องราชอิศริยาภรณ์แก่หัวน่า ผู้ จัด การ ๒ นาย นั้น เวลา ทุ่ม ๑ เสด็จ กลับ วัง

ทุ่ม ครึ่ง เสวย พระกระยาหาร ที่ วัง แต่ง เครื่อง ทหาร ครึ่ง ยศ ประดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ วันนี้ มี ข้าราช การ หญิง ชาย เพิ่ม จำนวน ขึ้น อีก ๒—๗ คน

เสวยแล้ว ดุ๊ก แล ดัชเชส เชิญ เสด็จ ทอด พระเนตร์ โบถ โดม แล วัง เก่า ซึ่ง พระเจ้าเฮนรี่ ธิ ไลอน (ราชสีห์) ได้ ทรง สร้าง ประมาณ ๗๕๐ ปี มาแล้ว โบถนี้ เปน ที่ ฝัง พระศพ กิง เฮนรี่ แล เจ้า นครบรันซวิก ทั้งปวง วังนั้น ติด เปน ตึก เดียว กันกับโบถ มีห้องพระโรงแลห้อง ใหญ่ น้อย มาก ทำแบบโรมัน ดูเปนอย่างเก่า ๆ แต่งดงาม ลาย ที่ เขียน ตาม ฝา ผนัง นั้นใช้สีน้ำ รูปที่เขียน ดู คล้าย รูปใน วัดไทย ๆ มาก ที่วังนี้ ได้ ประทับ ฟัง ดนตรีใน ห้อง พระ โรงใหญ่ ซึ่ง เมืองได้รวบรวม กัน เล่น ถวายโดย ความ ชื่น ชม ยินดี มีคน เล่น ประมาณ ๖๐ เมื่อ ดนตรี จบแล้ว ประ ทับ เสวย เครื่อง ว่าง ใน ห้อง ที่ ประ ทับ เดิม ของ กิง เฮนรี่ ธิ ไลอน บนกลาง โต๊ะ ที่ประทับนั้น มี ที่ จัด ดอกไม้ทำ ด้วย เงิน หล่อ เปน รูป สิง โต ยืน หยัด บน ฐาน สูง จำลอง มา จาก รูป สิง โต ใหญ่ ซึ่ง ตั้ง อยู่ น่า วัง กลาง สนาม สิงโตนี้ เปน หลัก เมือง ของ นคร บรัน ซวิก ราษฎร นิยม มาก เครื่อง ปัก ดอกไม้ เงิน นี้เปน ของ เมือง บรัน ซวิกเข้าส่วน กัน ทำ ถวาย เปน ที่ ทรง รลึก ใน การ ที่ เสด็จ ประ พาศ เมือง บรัน ซวิก เวลา ๕ ทุ่ม เสด็จ กลับ วัง

ใน ระหว่าง เวลา ที่ ประทับ อยู่ ณเมือง บรัน ซวิก นั้น ดุ๊กริ เยนต์ แลดัชเชส เจ้าพนักงานฝ่าย ทหาร พล เรือน ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ตลอดทั้งอาณา

ประชาราษฎร ทั้งปวง ได้จัด การ รับ เสด็จ โดย ความ เชื้อ เฟื้อ ตั้ง ใจ แล ประกอบ ด้วย ความ รื่น เริง ยินดี เปน ที่ สำราญ พระ ราช หฤทัย เปน อัน มาก

ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แก่ เจ้าพนักงาน เมือง บรัน ซวิก - คือ

ฝ่าย ทหาร

นาย พล ตรี	ฟอน ปริตเซลวิตซ์	ม.ส.ม.
นาย พันโท	ฟอน วูรม์	น.ช.
นาย พันตรี	ไฟร แฮร์ ฟอน คนิก เกะ	ม.ม.
นาย พันตรี	ฟอน ซารนิม	ม.ม.
นาย ร้อย เอก	ไฟร แฮร์ ฟอน โรกิส เคอร์	ภ.ช.
โฮฟราต	ฮิเซ่	ภ.ช.
นาย ร้อย เอก	ฟอน วิง เกลดอร์	ภ.ม.
นาย ร้อยโท	วิน เตอร์	ท.ช.
นาย ร้อยโท	ฟอน เซด	ท.ช.
นาย ร้อยโท	เบรอม เซน	ท.ช.
นาย ร้อยโท	ฟอน เตราตวิตซ เฮลวิก	จ.ม.
นายร้อยโท	ฟอน พึ่งคห์	จ.ม.
นายแตรวง	อิ เชอร	เหรียญ ช้าง เผือก (ทอง)

ฝ่าย กรมวัง

มหาเสนาบดี	ฟอน โอตโต	ม.ส.ม.
อธิบดีกรมม้ารถ	ไฟรแฮร์ ฟอน เกี่ยรเซวัลต์	ม.ส.ม.
โฮฟมาร์ชาล	ฟอน รันต์เซา	ม.ส.ม.
นายพันเอก	ฟอน ไอ่เนม	จ.ม.
เฮ่าส์มาชัล	ฟอน เกลิ่งเก	จ.ม.
นายร้อยเอก	ไฟรแฮร์ ฟอน เรคุม	ภ.ช.
กัมเมอร์ยุงเกอร	ไฟรแฮร์ ฟอน ครามม์	ภ.ม.
โฮฟเคล์ตู๊คส์เส้เกรแตร์	ซอฟมันน์	ว.ม.
คัมเมอร ดี่เนอร์	อาเบ็โตรสต์	เหรียญช้างเผือก (ทอง)
สตัลล์ไมส์เตอร์	แวร์มันน์	เหรียญช้างเผือก (ทอง)

โรงลครคอตเทียเตอร์

กัมเมอรแฮร์	ไฟรแฮร์ ฟอน วังเงนไฮม	จ.ม.
โฮฟกาเปลไมส์เตอร์	รี่เตล	ภ.ม.

ฝ่ายเมืองบรันซวิก

โอเบอร บุรเกอร์ไมส์เตอร์	เรเตไมเยอร์	น.ธ.
โตมกันตอร์	วิตมส์	ภ.ม.
อาจารย์โรงเรียน	แฮร์ เฮเกอร์	ภ.ม.

ครู กายกรรม	อาเปลต์	ภ.ม.
ผู้ตรวจ การ โรงเรียน	แฮร์ แบรตราม	ภ.ม.

ฝ่ายเมือง ฮาร์ซเบิก

บูร เกอร์ ไมส์เตอร์	ฟอน สตุต เตน ไฮม	ม.ม.
บาตดี่เรก เตอร์	ดอม เมส	ภ.ซ.

ฝ่าย กอง ตระเวร

โปลิศไดเรก เตอร์	ฟอน บุช	ม.ม.
โปลิศ อินส เปค เตอร์	มุด เตอร์	ว.ม.
โปลิศ อินส เปก เตอร์	ไฮ่นริช บา เซ เนียส	ว.ม.

ฝ่าย อื่น ๆ

เย เน ราล ฮอฟ อิน เตน ดันต์	ชมิด	จ.ม.
นาย พันโท	สโตล เซน บูร์ก	น.ซ.
เรกี่ รุง สราต	เซด เต	ม.ม.
นาย สเต ชัน รถไฟ	เฮส เนอร์	ภ.ม.
เกไฮ เมอร์	เรกี่ รุง สราต โบเตน	ม.ม.
เซ เกรแตร์	กุเซล	ท.ซ.

กับ พระราช ทาน เหรียญ ต่าง ๆ อีก หลาย นาย

ตอนที่ ๓๒

จาก เมือง บรันซวิก ถึง กรุง ปารีศ
เมือง โกลอน แล ที่ กรุง ปารีศ

วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๑๒๖— พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง เครื่อง ทหาร ครึ่ง ยศ ประ ดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ เวลา เช้า ๔ โมง ครึ่ง ดุ๊กริ เยนต์ แลดัช เชส ได้ มา เฝ้า ณห้อง ที่ ประทับ เชิญ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ไป ทรง ปลูกต้น ไม้ ใน สวน สำหรับ เปน ที่ รฦก ใน การ ที่ ได้ เสด็จ ประ พาศ เมือง บรัน ซวิก ครั้น ทรง ปลูกต้นไม้ แล้ว เวลา ๕ โมง มี พระราช ดำรัส ขอบ พระไทย แล ทรง อำลาดัชเชส เสด็จ จาก วังไป สเตชัน รถไฟ ดุ๊ก ริเยนต์แล เจ้า พนักงาน ผู้ ใหญ่ผู้ น้อย ตาม มา ส่ง เสด็จ เวลา ๕ โมง ๑๕ นาที รถ พระ ที่ นั่งใช้จักร์ ออก จาก เมือง บรัน ซวิก ไป เมือง โก ลอน ถึง โก ลอน เวลา บ่าย ๕ โมง ๔๕ นาที มิส เตอร์ เกอิ เนียส ซึ่ง ได้ ล่วง น่า มา จาก กรุง เบอร์ ลิน ได้ มา เฝ้า ที่ สเตชัน แล้ว เชิญ เสด็จ โดย รถม้า มา ประ ทับ ที่โฮ เตล คุนอรต์ ระยะ ทาง จาก เมือง บรัน ซวิก ถึง เมือง โกลอน ๓๕๐ กิโล เม เตอร์ ภูมิ ประเทศ ตาม ทาง บริบูรณ์ แล งด งาม มี เมือง ใหญ่ น้อย เนื่อง กัน ตลอด ทางไป

เมืองโกลอนเปนเมืองใหญ่ ตั้งอยู่ข้างฝั่งซ้ายแห่งน้ำไรน์ กว้างขนาดลำน้ำเจ้าพระยาที่กรุงเทพฯ มีพลเมืองประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ ทั้งมีบ้านเรือนอย่างเก่าแลตึกอย่างใหม่อันงดงาม มีที่เที่ยวที่ดูเปนอันมาก สองฝั่งน้ำไรน์ลงเขื่อนอย่างมั่นคงยืดยาวแลสุดสายตา แลมีทางเดิร ถนนริมน้ำปลูกต้นไม้ ๒ ข้างทางร่มเย็น การก่อสร้างอันสำคัญที่สุดในเมืองโกลอนนี้ คือโบถใหญ่แบบโกธิก ยอดเปนปรางโปร่งคู่หนึ่ง สูง ๕๐๐ ฟิต ฝีมือการก่อสร้างอย่างประณีต มีลวดลาย๑ รูปสลัก รูปแกะเล็กน้อยทั้งภายนอกแลภายในส่วนของทรวดทรงกระทัดรัดงามหาที่ติมิได้ ความประณีตแลความงามพอถ้ำถึ่งกันกับโบถโดมที่เมืองมีลาโนประเทศอิตาลี แต่โบถนี้จะย่อมกว่าสักหน่อย

เมืองโกลอนนี้เปนเมืองน่าด่าน มีป้อมค่ายอย่างใหม่มั่นคง กองทหารรักษาอยู่ประมาณ ๑๐,๐๐๐ เปนที่รวมกองทัพเยอรมันเวลาเกิดสงคราม มีโรงเครื่องจักรโรงงาน แลประกอบการสินค้าหลายอย่าง สินค้าที่มีชื่อเสียงโด่งดังของเมืองนี้ คือน้ำหอมที่เรียกว่าโอเดอโกลอน

วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเที่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรทอดพระเนตรโดม เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จจากโกลอนโดยทางรถไฟมากรุงปารีศ พระยาศรีธรรมศาสน มิสเตอร์เกชเนียส แลมิสเตอร์ลอฟตัส กราบถวายบังคมลากลับ

ไปกรุงเบอร์ลิน ระยะทางจากโกลอนถึงปารีศ ๔๒๐ กิโลเมเตอร์ ผ่านทางเมืองเอกสลาซาเปล มีพลเมือง ๑๕๐,๐๐๐ มีโรงถลุงแร่ แลโรงทอผ้าหลายแห่ง บ่าย ๕ โมงถึงเมืองแฮร์เบสตาล เปนเมืองด่านเยอรมันต่อเขตรแดนเบลเยี่ยม แล้วรถเดิรเข้าเขตรเบลเยี่ยม หยุดที่เมืองวิวิเยอุเวสต์ เปนเมืองน่าด่าน มีพลเมืองประมาณ ๒๐,๐๐๐ ต่อนี้ไปรถไฟเดิรตามเวลาฝรั่งเศส คือช้ากว่าเวลาเยอรมันชั่วโมง ๑ แล้วผ่านเมืองลิเอช ซึ่งตั้งอยู่ริมน้ำเมิส เปนเมืองใหญ่ พลเมืองเกือบ ๒๐๐,๐๐๐ ทางเลียบน้ำเมิสผ่านเมืองนะมูร์ตั้งอยู่ที่ลบน้ำซอม มีพลเมือง ๓๕,๐๐๐ แลมีป้อมค่ายแลกองทหารประจำ แล้วผ่านเมืองชาเลอรัว พลเมือง ๒๕,๐๐๐ เวลา ๒ ทุ่ม ๓๐ นาที เข้าเขตรแดนฝรั่งเศส รถหยุดที่เมืองโมเบิช ตั้งอยู่ริมน้ำซอม มีป้อมค่าย แลพลเมืองประมาณ ๒๑,๐๐๐ เวลา ๕ ทุ่ม ๓๐ นาที ถึงกรุงปารีศ เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้าประทับที่สถานราชทูต

ลักษณภูมิประเทศตามระยะทางในวันนี้ เปนที่บริบูรณ์ด้วยไร่นาแลบ่อแร่ต่าง ๆ มีบ้านเมืองแลตำบลใหญ่น้อยติดต่อเนื่องตลอดไปไม่ได้ขาดระยะ เมืองเหล่านี้ล้วนมีสินค้าบริบูรณ์ มีโรงทำงาน ทำพัสดุต่าง ๆ เปนอันมาก ในเขตรแดนเบลเยี่ยมยิ่งมีบ้านมากขึ้น ปลูกติดต่อกันไปไม่มีที่ว่าง มีโรงงานต่าง ๆ ตั้งอยู่ริมทางรถไฟตลอดไป ดูปล่องไฟสลอนประดุจป่าไม้ บ้านเรือนแล

ถนน ดำ มอม เปน ผง ถ่านไป หมด ลำ น้ำ เมิส แล ลำ น้ำ ซอนนั้น กว้าง ขนาด คลอง บาง หลวง มีประตูน้ำ แล ฝาย กั้น เปน คัน ๆ ตลอด ขึ้นไป เรือใหญ่น้อย บรรทุกสินค้าเพียบ ๆ เดิร ขึ้น ล่องได้ สดวก ตลอด ลำ น้ำ ไร่ นา ตามริม น้ำก็บริบูรณ์ เมื่อ เสด็จ ถึง กรุง ปารีศ นั้น ประธานาธิบดี ฝรั่งเศส ได้ จัด นาย พันตรี ตสัซง มา เฝ้า ใน นาม ของ ประ ธานาธิบดี มงสิเออร์ดูชมงต์ มาในนามของกระทรวงต่างประเทศ กับมงสิเออร์ โดรงต์ มา แทน กระ ทรวง นคร บาล

ส่วน พระ ราช วังษานุวงษ์ แล ข้า ราช การ ณ สถาน ทูต ที่ ไป เฝ้า ทูลลอองธุลีพระบาท นั้น คือ

สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้า ฟ้า กรมขุน นครราชสีมา สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้า ฟ้า กรม ขุน สงขลานครินทร์ สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้า ฟ้า กรม ขุน เพชร์ บูรณ์ อินทรา ไชย พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรม ขุน สรรพ สาตร ศุภกิจ พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรม ขุน สมมตอมรพันธุ์ พระเจ้า ลูก ยาเธอ พระ องค์ เจ้า อุรุพงษ์ รัชสมโภช หม่อม เจ้า จรูญศักดิ์ หม่อม เจ้า อมรทัต หม่อม เจ้า ทอง ต่อ หม่อม เจ้า วิบูลย์ สวัสดิวงษ์ พระยา วิสูตร โกษา ซึ่งโดย เสด็จ สมเด็จ พระเจ้า ลูกยา เธอ ทั้ง ๓ พระองค์ มา จาก กรุง ลอน ดอน หลวง มนตรี นิกร โกษา กับข้า ราช การ อื่น ๆ ทั้ง ไทย แล ต่าง ประเทศ เปน อัน มาก

วัน ที่ ๑๕ สิงหาคม ๑๒๖— วัน นี้ ฝน ตก มา ตั้ง แต่ เช้า ตอน บ่าย ฝนหาย แต่ อากาศ ยัง มืด มัว อยู่ ปรินซ์ยอชออฟกรีสได้มา เฝ้า แล้ว

เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ทรง เยี่ยม ตอบ แล ประพาศใน บัวเดอบุลอยน์ บ่าย ๕ โมง เศษ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร กลับ พระ ราช สำนัก

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๑๒๖ — เวลาเช้า ๔ โมง ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประ พาศ ห้าง ลูฟร์ แล้ว เสด็จ ขึ้น หอคอย ตุรไอเฟล เปน หอคอย สูง ที่ สุด ใน โลก ทำ ด้วย เหล็ก ล้วน สูง ๓๐๐ เมเตอร์ มี ชาลา สำหรับ ขึ้นไป พัก แล เดิร เล่น ๓ ชั้น มีลิฟต์ รับ คน ขึ้น ลง อยู่เสมอ บน ชาลา ทั้ง ๓ ชั้น นั้น มีเรสเตอรอง ร้านขาย ของ บริโภค แล ของ เล่น เบ็ดเตล็ด ต่าง ๆ ขึ้น ไป อยู่ บน หอคอย แลเห็น ภูมิประเทศ โดย รอบ ได้ ไกล แล ตรง ลง ไป ข้าง ล่าง ใจ หวิว ๆ เห็น บ้าน เรือน ตึก ถนน แม่น้ำ ผู้คน รถม้า แล เรือ ใหญ่ น้อย เล็ก เปน ตุ๊กกระตา ไป หมด

เวลา บ่ายโปรเฟสเซอร์ กอส มาเฝ้า แล้ว เสด็จ โดยรถโมเตอร์คาร์ ประพาศ ห้าง เซฟร์ เปน ห้าง ทำ เครื่อง ลายคราม อย่าง ดี ผู้ จัด การได้ มา เชิญ เสด็จ ทอด พระ เนตร สิ่ง ของ ต่าง ๆ จนทั่ว แล้ว ทอดพระเนตร โรงทำงาน มีเตาเผา ห้องพิมพ์ ห้องปั้น ห้องเขียน ห้องเคลือบ ห้อง เดิร ลาย ทอง เปน ต้น งาน ที่ ทำ ใน ที่ นี้ ล้วน เปน การ ประณีต ต้อง ใช้คน ฝีมือ ดี ๆ มี คน ทำ งาน อยู่ประมาณ ๑๗๐ เวลา เสด็จกลับ แวะ เสวย เครื่อง ว่าง ที่ กาเฟกัสตัง ใน บัวเดอบุลอยน์ ย่ำค่ำ เสด็จ ถึง พระราชสำนัก กลาง คืน เสด็จ ทอดพระเนตร ออเปอรา ๕ ทุ่ม เสด็จกลับ

วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาบ่าย มงสิเยอร์เดอฟรังซ์ ราชทูตฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ คนก่อนมาเฝ้า แล้วเสด็จพระราชดำเนิรโดยรถโมเตอร์คาร์ประพาศบ้านเมือง ทอดพระเนตรห้างหล่อเครื่องแก้วชื่อบาการาต์ แลโบถใหญ่ที่บนยอดเขามงต์มาตร แล้วประพาศบัวเดอบุลอยน์ เวลาค่ำทอดพระเนตรลครชาตะเลต์ มีฉากงาม ๆ หลายสิบฉาก ๕ ทุ่มเศษเสด็จกลับถึงพระราชสำนัก

วันนี้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม กับหม่อมเจ้าทองต่อ มาเฝ้าจากกรุงลอนดอน

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเที่ยงเสด็จพระราชดำเนิรโดยรถโมเตอร์คาร์ ประพาศพระราชวังที่ตำบลฟงเตนโบล ทางประมาณ ๖๐ กิโลเมเตอร์ ตามทางผ่านเมืองแลตำบลบ้านติดต่อเนื่องกันตลอด ถนนราบรื่นงดงาม เมืองฟงเตนโบล มีพลเมืองประมาณ ๑๕,๐๐๐ มีวนะแลสวนสระน้ำงดงาม เปนที่สำหรับผู้คนในกรุงปารีศออกไปเที่ยวผลัดอากาศ พระราชวังใหญ่โตงดงาม พระเจ้าหลุยที่ ๗ ทรงสร้างเมื่อคฤศตศักราช ๑๑๖๒ เวลาจวนจะ ๒ ทุ่ม เสด็จกลับถึงพระราชสำนัก วันนี้โปรดเกล้าฯ ให้มิสเตอร์เฟรเดอริก เวอรนี มารับพระราชทานอาหารค่ำ เสวยแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้นายใจ ผู้ช่วยราชการสถานราชทูตณกรุงปารีศ เปนขุนพิรัชพิศดาร มีตำแหน่งราชการในกระทรวงต่างประเทศ ถือศักดินา ๔๐๐

วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรประพาศพระราชวังที่เมืองเวอร์ไซล์ ทางประมาณ ๒๐ กิโลเมเตอร์ ภูมิประเทศตามทางงดงาม มีบ้านเรือนแลป่าระหงร่มรื่น ถนนก็กว้างแลราบ เมืองเวอร์ไซล์นั้น สร้างคราวเดียวกันกับพระราชวัง เดี๋ยวนี้มีพลเมืองประมาณ ๒๐,๐๐๐

พระราชวังเวอร์ไซล์นั้น พระเจ้าหลุยที่ ๑๔ ได้ทรงสร้างเมื่อคฤศตศักราช ๑๖๒๘ เดิมที่นี้เปนพลับพลาสำหรับพระเจ้าหลุยที่ ๑๓ เสด็จมาประทับเวลาประพาศป่า ต่อมาภายหลังหลุยที่ ๑๔ ทรงเห็นว่าเปนทำเลดีแลใกล้กรุงปารีศด้วย จึงโปรดให้ก่อสร้างใหญ่โตงดงามขึ้น ตัวตึกพระราชวังนั้นยาวถึง ๔๕๐ เมเตอร์ แลกว้างมาก มี ๓ ชั้น เมื่อก่อสร้างแลตกแต่งอย่างประณีตทั้งภายนอกภายใน มีที่พักสำหรับข้าราชการทั้งฝ่ายน่าฝ่ายใน แลศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ ทุกกระทรวง พระเจ้าแผ่นดินไม่ต้องเสด็จมาว่าราชการที่เมืองหลวง เพราะศาลาว่าการกระทรวงต่าง ๆ รวมอยู่ที่พระราชวังนั้นทั้งสิ้น มีทั้งโบสถแลพิพิธภัณฑ์เครื่องอาวุธ รูปปั้น รูปหล่อ รูปแกะ รูปเขียน เปนรูปในเรื่องพงษาวดารบ้าง ภาพอย่างประณีตงดงามบ้าง มีรูปสนามรบต่าง ๆ ซึ่งฝรั่งเศสได้กระทำสงคราม แลพระรูปพระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย รูปแม่ทัพใหญ่ แลผู้ที่มีชื่อเสียงปรากฏแต่ครั้งโบราณทั้งปวง เหล่านี้เปนต้นรวบรวมเปนพวก ๆ แยกกันไว้เปนห้อง ๆ หลายสิบห้อง ทั้งมีห้อง

พระโรง ห้องประชุม ห้องเสวย ใหญ่น้อยเปนอันมาก เขตรของพระราชวังภาย นอกก็ใหญ่กว้าง ตรง น่า ตึก มี ถนน จากเมือง เวอร์ไซล์ ขึ้น มารวม หลาย สาย มี โรง ทหาร ขนาดใหญ่ ๒ โรง แล มี สนาม น่า พระลาน เปน ที่ ฝึกหัด ทหาร นอก กำแพง พระราชวัง ใน กำแพง มี ศาลา ใหญ่ กว้าง มี พระรูป หลุยที่ ๑๔ ทรง ม้า ตั้ง เหนือ ฐาน สูง ตระหง่าน อยู่ กลาง มี ประตู ใหญ่ น้อย เข้า ไป ใน ตึก หลาย ทาง ข้าง หลัง ตึก เปน สวน แล สระ น้ำพุ สนาม กว้าง มี รูปศิลา งาม ๆ ตั้ง โดย รอบ จังหวัด สนาม ใน สนาม ปลูก ไม้ดอก สลับสี เปน แปลง ๆ บ้าง บาง สนาม ก็ ปลูก แต่ หญ้า ราบ เตียน ผู้คน มา ชุมนุม นั่ง นอน เดิร เล่น เปน ที่ สำราญ นอกจังหวัด สนาม ออกไป เปน วนะ ร่มรื่น ปลูก ต้นไม้ ราย ๆ กัน มี ทาง เดิร ใน ป่า หลาย แยก หลาย สาย แล ไป จาก กลาง ตึก มี คลอง หรือ สระ น้ำ กว้าง แล ยาว ลิ่ว ลง ไป พ้น ปลาย คลอง ไป เปน ทุ่ง โล่ง เตียน แล เห็น ทิวไม้ ลิบ ๆ สอง ฟาก คลอง มี ทาง เดิร ถัด ออก ไป เปน ป่า งดงาม หาที่เปรียบยาก

ตอนที่ ๓๓

ซาโตเดอรัมบุลเย

วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๑๒๖ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ มงสิเออร์ ฟัลลิแยร์ ประธานาธิบดีประเทศฝรั่งเศส ให้นายพันตรี ชลุมแบร์เจ เอดิกง นำรถม้าของรัฐบาล มาเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แลข้าราชการ เสด็จพระราชดำเนินจากพระราชสำนัก ไปยังสเตชั่นรถไฟ เรียกว่า การ์ เดส อังวาลีดส์ ผู้ที่โดยเสด็จพระราชดำเนินคือ หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ ๑ พระยาบุรุษรัตน ๑ หม่อมนเรนทร ๑ รวม ๓ บ่าย ๓ โมง ๓๖ นาที รถไฟใช้จักรออกจากกรุงปารีศ มาที่ซาโตเดอรัมบุลเย ที่สำนักของประธานาธิบดี ทาง ๕๐ กิโลเมเตอร์ ตามระยะทาง เมื่อแรกออกจากกรุงปารีศ มีบ้านช่องติดเนื่องคับคั่งตลอดไป จนถึงเนินเขารอบกรุงปารีศ รถลอดถ้ำ ๒ แห่ง ออกทุ่งนาแลไร่สวน ผ่านใกล้เมืองเวอร์ไซล์ แล้วเข้าป่าเกรินอันงดงาม บ่าย ๔ โมง ๓๖ นาที ถึงตำบลรัมบุลเย เปนเมืองเล็ก แต่งาม มีพลเมืองประมาณ ๖๕๐๐ กับกองทหารม้าสรวมเกราะ (กุระซิเย) สำหรับรักษาซาโต ที่สำนักเปรสิเดนต์ กรม ๑ (๔ กองร้อย) ประธานาธิบดีแลเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งเปรเฟ็ค แลแมย์มารับเสด็จที่สเตชั่น แมย์ได้กล่าวถ้อยคำเชิญเสด็จแลแสดงความยินดีในนามของราษฎร มีพระราชดำรัสตอบขอบใจ แล้วเปรสิเดนต์

เชิญ เสด็จ โดย ขบวน รถม้า จาก สเตชัน มา ยัง ชาโต มี ทหาร ม้าแห่ นำ ตาม แซง กอง ร้อย ๑ กับ มี ตำรวจ ราย ทาง ตลอด ตาม ทาง แยก มี ทหาร ตั้ง แถว จุก ช่อง ทุก แห่ง ตาม ทาง ตั้ง แต่ สเตชัน ถึงชาโต ราษฎร พา กัน มา เบียด เสียด คอย ชม พระบารมี แล ให้ ร้อง เอิกเกริก ทั้ง ๒ ข้าง บรรดา ตึก ร้าน บ้าน เรือน ก็ ชัก ธง ห้อย เฟื่อง แขวน ดอกไม้ ตก แต่ง สถาน ที่ไว้รับ เสด็จ เมื่อ รถ พระที่นั่ง เข้าใน ชาตา ทิม ตาบ น่า ประตู ชาโต กอง ร้อย ทหารม้า ซึ่ง จัดไว้ เปน กอง เกียรติยศ อีก กอง ๑ ได้ ทำวันทยาวุธ แล บรรเลง เพลง สรรเสริญ พระบารมี ๓ จบ มาดามพ์ดลิแยร์ แล บุตร ประธานาธิบดี คอย เฝ้า อยู่ใน ชาโต พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง นำ ข้าราชการ ที่โดย เสด็จ ให้ภรรยาแล บุตรีประธานาธิบดีรู้จัก ประธานา ธิบดี ก็ นำ เจ้าพนักงาน ทั้ง ฝ่าย ทหาร แล พลเรือน เฝ้า แล้ว เสวย เครื่องว่าง มี พระราช ดำรัส ปราไส กับ ประธานา ธิบดี แล ครอบ ครัว ตาม สมควร เวลา ๕ โมงเศษ ประธานา ธิบดีได้ เชิญ เสด็จ ทรง พระ ดำเนิร ประพาศ สวน รอบ ชาโต

ชาโต เดอ รัมบุลเยนี้ เดิม แต่ ครั้ง โบราณ เปน ที่ ชุม นุมสำหรับ ออกไล่ สัตว์ ใน ป่า เช่น เดียว กับ วังเวอร์ไซล์ มี ป้อม กลม เล็ก อยู่ ป้อม หนึ่ง ภายหลัง ก่อ สร้าง เพิ่ม เติม ขึ้น อีก เปน พระราชวัง พระเจ้า แผ่นดิน ฝรั่งเศสได้ ประทับ หลาย พระองค์ พระเจ้า ฟรั้ง สะวา ที่ ๑ สวรรค์คต ที่ นี่ เอมเปรอ นโปเลียน ที่ ๓ ก็ได้ ประทับ ที่ นี่ เหมือน กัน วังนี้ไม่

ใหญ่โตระโหถาน อันใด เปนเรือนอย่างสามัญ มากกว่าพระราชฐาน แต่กำแพงศิลาหนามาก (ถึง ๓ ศอก) ปลูกเปนตึก ๓ ชั้น ห้องเล็ก ๆ ทั้งสิ้น เว้นแต่ห้องเลี้ยงอาหารห้องเดียว ที่กว้างยาว พอเลี้ยงอาหารได้สัก ๕๐ คน การก่อสร้างหรือเครื่องแต่งสถานที่ ไม่มีอันใดประหลาดกว่าสามัญ อย่างเก่า ๆ เว้นแต่ฝากรุด้วยไม้สลักเปนลวดลายต่าง ๆ งามดี ตัวตึกนั้นย่อม แต่ที่ดินในจังหวัดกว้างขวางมาก ชั้นในโดยรอบตึกเปนสวน ปลูกต้นไม้ใหญ่ ๆ เปนทิวแถวได้ระยะกัน ข้างล่างโปร่ง ข้างบนร่มรื่น เดิรเล่นนั่งเล่นเปนที่สำราญ แลมีสระน้ำใหญ่ ขุดเปนรูปพัดด้ามจิ้ว กั้นสระล้อมเข้ามาหาตึก สระนั้นกว้างประมาณ ๓๐๐ เมเตอร์ ขอบสระทางใกล้ตึกยาว ๒๐๐ เมเตอร์ ด้านนอกยาว ๑๓๖๐ เมเตอร์ ในสระมีเกาะ ๒ เกาะได้ขนาดกัน รูปเปนซี่พัด บนเกาะเปนป่าเขียวฉอุ่มทั้งเกาะ น้ำไม่สู้ลึก เพราะเปนน้ำขังในที่ลุ่ม ไม่มีลำธารขนาดใหญ่ไหลลงมาสู่สระนั้น ตามลานระหว่างสวนกับสระนั้น ปลูกไม้ดอกสลับสี เปนริ้วเปนลายเปนแปลง ๆ งดงาม มีทางเดิรแยกย้ายไปทั่วทิศ นอกสวนออกไปเปนวนะ นอกวนะเปนป่าเกริ่น เปนที่ผสมไก่ฟ้าแลเนื้อกวาง ของประธานาธิบดี สำหรับขี่ม้าไล่แลยิงเล่น เช่นเดียวกับที่วินด์เซอร์ นอกป่าเกริ่นนี้ออกไป เปนป่าใหญ่กว้างขวาง มีนกแลสัตว์มาก ป่านี้ใหญ่กว้างกว่าป่าที่เวอร์ไซล์ มีถนนหนทางสับสนหลายสาย ต้นไม้สูงใหญ่

โปร่งได้ขนาดกัน พื้นที่เกือบราบ ถึงจะเปนเนินบ้างก็ถาด ๆ เล็ก ๆ ขี่ม้าวิ่ง ตัดเฉาะไปในระหว่างต้นไม้ได้สดวก

ทรงพระดำเนิรอยู่ในสวนสักชั่วโมง ๑ แล้วเปรสิเดนต์เชิญเสด็จประทับห้องชุดที่จัดไว้ถวาย เวลาทุ่ม ๑ เปรสิเดนต์ มาเชิญเสด็จไปประชุมณห้องรับแขกก่อนเสวย

การเลี้ยงค่ำวันนี้ จัดเปนการเงียบ ๆ แต่งอิวนิงเดรส ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มีเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ แลเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งฝ่ายทหารแลพลเรือนกับบุตรภรรยา แลข้าราชการในสำรับ ซึ่งไม่ได้โดยเสด็จมาอยู่ที่ชาโตเดอรัมบุลเยนี้ ทั้งข้าราชการประจำสถานราชทูตด้วย รวม ๕๐ เศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจูงมาดามฟัลลิแยร์ แลเปรสิเดนต์จูงภรรยาเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศ พาพวกที่มาประชุมไปนั่งโต๊ะ เมื่อถึงผลไม้แล้ว ประธานาธิบดีได้กล่าวคำถวายพระพรไชยมงคล มีข้อความว่า การที่เสด็จพระราชดำเนิรมาประทับณที่นี้ นับว่าเปนการบำรุงทางไมตรีอันสนิท ในระหว่างประเทศสยามกับประเทศฝรั่งเศส ซึ่งได้ผูกพันธ์มั่นคงมาแต่โบราณกาล ตั้งแต่กรุงสยามได้แต่งเอกอรรคราชทูตมาเปนครั้งแรกประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้วนั้น ในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรมาในครั้งนี้ เปนที่แสดงให้เห็นปรากฏในพระราชหฤทัย แลประธานาธิบดีขอพระราชทานแสดงความขอบพระเดชพระคุณในนามของรัฐบาลฝรั่งเศส

การ ซึ่ง ทั้ง ๒ ประเทศได้พร้อม เพรียง ตก ลง ทำ หนังสือ สัญญา กันใน เร็ว ๆ นี้ โดย ความ ปรอง ดองไว้ ใจ ซึ่ง กัน แล กัน นั้น เปน ข้อ ที่ แสดงให้เห็นได้ โดย แจ่ม แจ้ง ชัด เจนว่า ไมตรีในระหว่างไทยกับฝรั่งเศส คง จะ เจริญ สนิท สนม กัน อยู่ ชั่วกาลนาน พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว ก็ ทรง ทราบ อยู่ว่า พวก ของ ประ ธา นา ธิ บดี มี ความ ตั้ง ใจ ที่ จะ ฉลอง พระเดช พระคุณใน ราชการ แผ่นดิน ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว อัน เปน ประ เทศ หนึ่ง ซึ่ง บริบูรณ์ ยิ่ง ด้วย การ ค้า แล จะ เปน ประ เทศ อัน รุ่ง เรืองไพโรจน์ ใน ฝ่าย ตวันออก

โดยโอกาศ นี้ ประธานาธิบดี ขอ พระราชทาน ดื่ม ถวาย เพื่อ เปน พระ เกียรติยศ แล เพื่อ ความ รุ่ง เรือง ใน รัชกาล ของ พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ทั้ง เพื่อ ความ ศุข เกษม สานต์ ในพระ บรม ราชวงษ์ แล ความ สวัสดิ ภาพ แห่ง ประเทศ สยาม

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว มีพระราช ดำรัส ตอบ เปนใจ ความ ว่า ทรง ชื่น ชม ยินดี เปน อย่าง ยิ่ง ที่ได้ เสด็จ มา ประทับ อยู่ ที่ นี่ใน วันนี้ แล ที่ ท่าน เปรสิเดนต์ได้ มีความ เอื้อ เฟื้อ รับ เสด็จ อย่าง แขง แรง ใน นาม ของ ประเทศ อันใหญ่ไพศาล ปรากฏ ทาง พระราชไมตรีใน ระหว่าง ประเทศ ทั้ง ๒ นี้ ได้ มี อยู่แต่ กาลนานแท้ แลจะได้ผูกพันธ์มั่นคงอยู่ได้ ก็ เพราะ ความ ปรอง ดอง สามัคคีใน ระหว่าง กัน แล กัน ถึง แม้ว่า ระยะ ทาง จะไกล กัน สัก เท่าใด ก็ไม่ สามารถ ที่ จะ ทำให้ ทางไมตรี อันนี้ เสื่อม คลาย เหิน ห่าง กันไป ได้ ทรง หวัง พระราช หฤทัย อย่าง มั่น คง ว่า หนังสือ สัญญา

ทาง พระราชไมตรี ซึ่งได้ตก ลง กัน แล้วใน เร็ว ๆ นี้ จะไม่เปน แต่ชื่อว่า ไมตรี แต่ จะ เปน เครื่อง บำรุง ความ สามัคคีใน ระหว่าง ประเทศ ทั้ง ๒ ให้ ผูก พันธ์มั่น คง ยั่ง ยืน เปน ประโยชน์แก่ ชาติ ทั้ง ๒ ด้วย กัน ชั่ว กาล นาน เมื่อ มีพระราช ดำรัส สิ้น ข้อ ความ แล้ว ทรง ดื่ม พระราชทาน เปรสิเดนต์ แล สำหรับ ความไพศาล แล ความ เจริญ แห่ง ประเทศ ฝรั่งเศส

เมื่อ เสร็จ การ เลี้ยง แล้ว มีริเสปชั่น ชาย หญิง มา ประชุมใน การนี้ ประมาณ ๑๐๐ เศษ แล้วจุด ดอกไม้เพลิงถวายทอดพระเนตร์ ตามเกาะ แลขอบสระหลายแห่ง มีพลุ จังหัน แลดอกไม้น้ำ มีดอกไม้ ที่งามประหลาด หลาย อย่าง เช่น จุด เปน รูป พระที่นั่ง จักรกรี มหา ปราสาท ไฟ สลับ สี เห็น ยอด พระ มหา ปราสาทได้ ถนัด ทั้ง ๓ ยอด แลไฟ พเนียงไหล พลั่ง ๆ ลง มา เปน น้ำ ตก เปน ต้น ครั้น จุด ดอกไม้ เพลิง เสร็จ แล้ว เลี้ยง เครื่อง ว่าง เวลา ๕ ทุ่มเศษ ผู้ ที่ รับ เชิญ มาใน การ เลี้ยง อาหาร ค่ำ แล ที่ มาใน การ ริเสปชั่น ต่าง กลับไป พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ขึ้น

วัน ที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๒๖ — เวลาเช้า ๕ โมง ครึ่ง ประธานาธิบดี มา เฝ้า ที่ ห้อง ประทับ แล้ว เชิญ เสด็จโดย รถม้าประพาศ วนะ แล ป่า ผ่าน ไป ทาง ตำบล เปริเย ภูมิประเทศตามทางงดงาม มี หนอง แล สระ น้ำ ใน ป่า หลาย แห่ง มี ทาง แยก แล ทาง รวม สำหรับ ชุม นุม พรก ไล่ เนื้อ หลาย ตำบล ลักษณ ภูมิ ประเทศ งด งาม ตลอด ทาง แล มี ตำหรวจ ภูธร

ชี่ ม้า ราย ทางโดย ตลอด ราษฎร เปิด หมวก น้อม คำนับ โดย เคารพ ด้วย ความ ยินดี เวลา เที่ยง ๓๐ นาที เสด็จ กลับ ถึง ซาโต

บ่ายโมง ๑ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน มี นาย ทหาร ผู้ ใหญ่ แล ผู้ที่ เคย เข้าไป กรุง สยาม หรือ ที่ ทรง คุ้น เคย หลาย นาย เช่น นาย พลจเร ทัพ บก นาย พล ผู้ บัญชาการ กอง ทัพ ที่ กรุงปารีศ แล นาย พล เสนาธิการ ทหาร บก เปน ต้น กับ มงสิเออร์ ปาวี มง สิเออร์ เดอฟรางซ์ แล มงสิเออร์ ริฟโฟต์ ซึ่งได้ เข้าไป เปน ทูต ที่ กรุงเทพ ฯ

เวลา บ่าย ๓ โมง เศษ เปรสิเดนต์ เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร จากซาโต เดอรัมบุลเย โดย ขบวน รถ ม้า มี ทหาร ม้าแห่ นำ ตาม แซง แล ราย ทาง จุก ช่อง ทั้งราษฎร ก็พากันมา มุง โห่ร้อง ถวายพระพรไชย มงคล เปน การ ชื่น บาน เอิก เกริก เหมือน อย่าง เมื่อ เวลา เสด็จ มา ถึง เมื่อ วานนี้ บ่าย ๓ โมง ๒๕ นาที รถไฟใช้จักร์ ออก จาก สเตชัน นาย ทหาร ผู้ใหญ่ แล เจ้าพนักงาน กับ นาย พันตรี ชลุมแบร์เจร์ ได้ โดย เสด็จ พระราช ดำเนิร มา ด้วย บ่าย ๔ โมง ๒๕ นาที ถึง กรุงปารีศ เสด็จโดย รถม้า ของ รัฐบาล มา ประทับ ณสถาน ราชทูต นาย พันตรี ชลุม แบร์เจร์ ถวาย บังคม ลา กลับไป

ตอน บ่าย วันนี้ มงสิเออร์เดอฟรางซ์ พา ภรรยา แล บุตรี มา เฝ้า

ในระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ณสำนักประธานาธิบดีฝรั่งเศสนั้น มงสิเออร์ แล มาดาม ฟัลลิแยร์ ทั้ง บุตรี แล เจ้าพนักงาน ฝ่าย ทหาร แล พลเรือน ทั้งปวง ได้แสดง ความ เอื้อเฟื้อ รับ เสด็จ อย่าง แขงแรง เปน ที่ สำราญ พระราชหฤทัย เปรสิเดนต์ ได้ถวาย ชั้น ถาย ครามอย่าง ดี เปน ที่ ทรง รลึก แลโปรดเกล้าฯ พระราชทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ แก่ เจ้าพนักงาน ฝรั่งเศส คือ

เจ้าพนักงาน ส่วน เมือง

๑ มงสิเออร์ โอตรังค์ เปรเฟ็ด เซนเอต์อัวซ์ จ. ม.

๒ มงสิเออร์ ฟาบร์ รอง เปรเฟ็ด รัมบุลเย ม. ม.

๓ มงสิเออร์ รุซ์ แมย์ รัมบุลเย ม. ม.

๔ มงสิเออร์ เซว็ล รัมบุลเย ท. ช.

๕ มงสิเออร์ เดอโกรส์ รัมบุลเย ท. ช.

๖ มงสิเออร์ ปริจง รัมบุลเย ว. ม.

๗ มงสิเออร์ เกตริส รัมบุลเย ว. ม.

๘ มงสิเออร์ คาซิโอรอฟสกี รัมบุลเย ว. ม.

๙ มงสิเออร์ เรจัมบารต์ รัมบุลเย ว. ม.

นาย ทหาร กรม ทหารม้า กุระซิเย ที่ ๑๒

๑ พ. ท. เดอ เซเรว็ล จ. ม.

๒ ร. อ. ดุ ชัตเตต์ ภ. ม.

๓ ร.อ. ชะวัลลิเย ภ.ม.

๔ ร.อ. สต็อกลัง ภ.ม.

๕ ร.อ. ตารตีฟ เดอ มัวเตร ภ.ม.

๖ ร.อ. เบรเนต์ เดอ ชะโรต์ ภ.ม.

๗ ร.อ. เดนิส ภ.ม.

๘ ร.ท. เลอตรุ ท.ช.

๙ ร.ต. ต์อัลลิแยร์ ว.ม.

เจ้าพนักงานใน สำนัก ประธานาธิบดี

๑ พ.ท. ยะกิลยาต์ น.ช.

๒ ร.อ. เกรังตอง น.ช.

๓ พ.ต. กรีอัซ ม.ม.

๔ พ.ต. ลัสซง ม.ม.

๕ มงสิเออร์ แบรตรังต์ ม.ม.

๖ มงสิเออร์ กรางเจร์ ท.ช.

๗ มงสิเออร์ แบร์นารต์ ท.ช.

๘ มงสิเออร์ เบลซิแยร์ ท.ช.

๙ มงสิเออร์ เซียลีอซ์ ท.ช.

กับ พระ ราชทาน เหรียญ ราชรุจิ แก่ คนใช้ ใน สำนัก อีก หลาย คน

ตอนที่ ๓๔
จากกรุงปารีส ถึงเมืองฮอมเบิค
ที่เมืองฮอมเบิค

วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๑๒๖— วันนี้ อากาศอยู่ข้าง จะหนาวผิดปรกติ เวลาบ่ายทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เครื่องราช อิศริยาภรณ์ แก่ ข้า ราชการ ประจำ พระราช สำนัก ณกรุง ปารีส คือ มงสิเออร์ซาระซัง มงกุฎสยามชั้น ที่ ๓ ม.ม. หลวง มนตรีนิกร โกษา ช้าง เผือก สยามชั้น ที่ ๔ ภ.ช. กับ ขุน วิจิตร์ โทรภักดิ์ มงกุฎ สยาม ชั้น ที่ ๑๕ ว.ม. ทั้ง พระ ราชทาน เหรียญ ช้าง เผือก แล เหรียญ มงกุฎ ทองเงิน แก่เจ้าพนักงาน กอง ตระเวร ลับ ซึ่ง รัฐบาล ฝรั่ง เศสได้ จัดให้มา ประจำ รักษา พระองค์

ระหว่าง บ่าย ๔ โมง กับ ย่ำค่ำ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประ พาศ บ้าน เมือง โดย รถโมเตอร์คาร์

เวลา ทุ่มครึ่ง เสด็จพระราชดำเนิรจากพระราชสำนักโดย รถโมเตอร์คาร์ ไป ยัง สเต ชัน กาเดอ เอสต์ หม่อม เจ้า จรูญ ศักดิ์ พระยา วิสูตร์ โกษา แล บรรดา ข้า ราชการ ที่ กรุง ปารีส ได้ มา ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิรพร้อม กัน ทั้ง มงสิเออร์ โมลตารด์ กับ นาย พัน ตรี ชตุมแบนเจร์ ก็ได้ มา เฝ้า กราบ ถวาย บังคม ลา ที่ สเต ชัน ด้วย

เวลา ๒ ทุ่ม รถไฟใช้ จักร์ ออก จาก กรุง ปารีส ไปเมืองฮอมเบิค ประเทศ เยอรมัน เสวย พระกระยา หารค่ำใน รถไฟ รถ นี้ รัฐบาลฝรั่งเศส

ได้จัดถวายเปนพิเศษ ตลอดทั้งเครื่องเสวย กับพนักงานเดินโต๊ะ แลคนใช้ด้วย

พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการที่โดยเสด็จพระราชดำเนิร ในคราวนี้ คือ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสิมา
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ	เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์
สมเด็จพระเจ้าลูกยา	เจ้าฟ้ากรมขุนเพ็ชรบูรณ อินทราไชย
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมขุนสรรพสาตรศุภกิจ
พระเจ้าน้องยาเธอ	กรมขุนสมตอมรพันธุ์
พระเจ้าลูกยาเธอ	พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช
หม่อมเจ้า	ทองฑีฆายุ ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์

เจ้าพระยาสุรวงษ์วัฒนศักดิ์

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ

พระรัตนโกษา

เจ้าหมื่นเสมอใจราช

หม่อมนเรนทรราชา

หลวงฤทธิ์ นายเวร

มิสเตอร์ อัลเบิส

ว่าที่นายเรือตรี นายศรี

นักเรียนนายเรือ นายห้อง

แล นายแพทย์ ๒ นาย

วันที่ ๒๓ สิงหาคม ๑๒๒— เมื่อคืนนี้รถ พระที่นั่งแล่น ผ่านเมือง ชาลงสูรมาน เมือง นางซี่ เมือง สตราสเบิค แล้วเดิร ตาม ลุ่ม น้ำไรน์ ขึ้นไป ทาง ทิศ เหนือ ผ่าน เมือง ลุดวิก ชาเฟน ซึ่ง ตั้ง อยู่ตรงฟากแม่น้ำ ไรน์ข้าม กับ เมือง มานไฮม แล้วผ่าน เมือง ไมเยนซ ข้าม แม่ น้ำไรน์ แล แม่ น้ำเมน เวลา ๓ โมง เช้าถึง เมือง แฟรงฟอด เวลา เช้า ๓ โมง ๔๐ นาที ถึง เมือง ฮอม เบิค ระยะทาง จาก กรุง ปารีส ถึง เมือง ฮอม เบิค ๗๒๐ กิโลเมเตอร์

พระยา ศรี ธรรมสาสน์ มิสเตอร์ ลอฟตัส กับ แมย์ เมือง ฮอมเบิค แล บารอน ฟอน มาลซาห์น ผู้ จัด การ ที่ ประชุม รื่น เริง ได้ มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ที่ สเต ชัน

พระยา ศรี ธรรมสาสน์ เชิญเสด็จพระราชดำเนิร โดยรถม้ามาประทับที่ วิลลา ฟูรสเตนรูห์ เปนเรือนเล็กติดอยู่กับแกรนด์โฮเตล แลเปนที่ของ แกรนด์โฮเตล ซึ่งได้ว่าเช่าไว้เปนที่ประทับ ตามทางระหว่างสเตชันกับ ที่ประทับมีราษฎรมาเบียดกันคอยชมพระบารมีทั้ง ๒ ฟากถนน ตามตึกบ้าน

สถานที่ในเมือง ก็ชักธงช้างขึ้นประดับถวาย เปนพระเกียรติยศมาก

เวลา ๔ โมงครึ่ง เสด็จโดยรถม้า ประพาศบ้านเมืองแลอาณาเขตรใกล้เคียง เสด็จผ่านทาง โรงอาบน้ำ สโมสรการรื่นเริง (คุรเฮาส์) โรงพยาบาล แล้วเข้าป่าใหญ่ ผ่านใกล้พระราชวัง ตรงไปทางถนนกลางทุ่งกลางป่า เปนถนนยาวตรง มีต้นไม้ร่มทั้งสองข้างทาง แลลิ่วสุดตาทั้งข้างหน้าแลข้างหลัง งดงามมาก เสด็จไปจนถึงที่เลี้ยงกวางในกลางป่า มีกวางประมาณ ๒๐ เขาเลี้ยงจนเชื่อง ใครไปมาวิ่งเข้าหา เวลา ๕ โมงครึ่ง เสด็จกลับวิลลาที่ประทับ

เมืองฮอมเบิคมีพลเมือง ๑๓,๐๐๐ ตั้งอยู่ใกล้พืดเขา โตนัส แต่เดิมเปนเมืองเล็ก ตึกบ้านก่ออย่างเก่า ๆ แต่เดี๋ยวนี้ไพศาลใหญ่โตขึ้นมาก เปนที่อาบน้ำแก้โรคต่าง ๆ ทำนองบาเด็น—บาเด็น แต่น้ำที่นี่ไม่ร้อนแลมีธาตุ คาโบนิกมาก แก้โรคซึ่งเกี่ยวด้วยโลหิต แลหัวใจเปนพื้น มีผู้คนไปมาในปีหนึ่ง ๆ ไม่ต่ำกว่า ๑๒,๐๐๐ พระเจ้าแผ่นดินแลเจ้านายประเทศต่าง ๆ เสด็จมาประทับมาก ในเมืองมีรถรางตลอดแทบทุกถนน นอกเมืองมีวิลลางาม ๆ แลมีสวนดอกไม้ ลูกไม้ แลผักต่าง ๆ พ้นแถววิลลาแลสวนดอกไม้ไปเปนไร่นาแลป่าไม้อันใหญ่กว้าง มีป่าสนเปนพื้น ต้นไม้สูงระหงร่มรื่นทำเลกว้างขวาง ถนนดี ขับรถเที่ยวได้มากกว่าที่เมืองบาเด็น—บาเด็น

เวลาค่ำสโมสรการรื่นเริง (คูรเฮาส) ได้เชิญเสด็จพระราชดำเนิรทอดพระเนตร์ดอกไม้เพลิงที่สนามหญ้า ข้างหลังตึกสโมสรนั้น บารอน ฟอน มัลศซาห์น ผู้จัดการได้มารับเสด็จจากรถพระที่นั่ง แล้วเชิญเสด็จขึ้นไปประทับในห้องใหญ่สักครู่หนึ่ง ลงมือจุดดอกไม้เพลิง มีจังหันซ้อนสลับสี ไฟเพนียง แลพลุสีต่าง ๆ กับจุดเปนสายธงช้างสลับสี มีพลุสีขาว เขียว เหลือง แดง น้ำเงิน จุดปลิวโค้งข้ามสายไปมาทั้ง ๒ ข้าง น่าดู ในเวลาที่จุดสายธงช้างนี้ แตรวงที่เล่นอยู่กลางสนาม ได้เป่าเพลงสรรเสริญพระบารมี บรรดาผู้ที่ประชุมอยู่ในสนามก็พากันโห่ร้องตบมือ โดยความรื่นเริงยินดี เวลาจวน ๔ ทุ่มเสด็จพระราชดำเนิรกลับ สู่วิลลาที่ประทับ

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๑๒๖— วันนี้อากาศมืดคลุ้มแลหนาวจัดอย่างกลางฤดูออตัมน์ เวลาบ่ายโมง ปรินซ ไอเตล เฟรดริช พระราชโอรสของพระเจ้าเอมเปรอ ได้มาเฝ้าที่วิลลาที่ประทับ มีรับสั่งปฏิสันถารโดยความปราโมทย์ตามสมควร ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรไปเยี่ยมตอบ ทรงพบกับปรินซ ไอเตล เฟรดริช แลพระชายาด้วย

วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาบ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรให้ช่างฉายพระรูปที่ห้าง โฟคต์ แล้วเสด็จกลับมาทรงพระดำเนิรในสวนข้างหลังวิลลาที่ประทับ

วันที่ ๒๖ สิงหาคม ๑๒๖— ตอนเช้าแลกลางวันทรงพักในวิลลาที่ประทับตามคำแนะนำของแพทย์ เช่นวันก่อน ๆ บ่าย ๔ โมงเศษ

เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถโมเตอร์คาร์ ประพาศ บ้าน เมือง แลใน ป่า รอบเมือง แล้ว เสด็จ กลับ มา ทรง พระ ดำเนิร ใน สวน จน เวลา ทุ่ม ๓ เสด็จ ขึ้น

วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๑๒๐— เวลาเที่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร สรง น้ำแร่ คาร์ โบนิก ที่โรง อาบ น้ำไกเซอ วิลเฮลม สบาด น้ำแร่ ที่ นี่ แรง มาก ถึง กับ เดือด เปนไพล เวลา บ่าย ๔ โมงครึ่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ค่ายโรมันโบราณ ซึ่ง เรียก ว่า ซาลเบิค ตั้ง อยู่บนเขา โดนัส ทางประมาณ ๖ กิโลเมเตอร์ ค่ายนี้ยาวประมาณ ๒๕๐ กว้าง ๑๗๕ เมเตอร์ มีกำแพง ศิลาแล คูโดย รอบ แลมี ประตู ๔ ด้าน ลักษณะการ ก่อ สร้าง เกือบ เหมือน กัน กับ ป้อม ค่าย อย่าง เก่า ที่ เมือง เชียง ราย หรือ เมือง ปาจิณบุรี เปน ต้น แต่ค่าย นี้ เก่า แก่ มาก ว่า กอง ทหาร โรมันได้ ยก มา ตั้ง ประจำ อยู่ ประ มาณ ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ใน สมัย นั้นได้สร้าง กำแพง มีคู ยาว ถึง ๕๐๐ กิโลเมเตอร์ สำหรับ ป้อง กัน พวก เยอรมัน ไม่ ให้ เข้า มาย่ำ ยี ใน เขตร์ แดน ของ ชาว โร มัน แล ตาม กำแพง นั้น สร้าง ป้อม แล หอ รบ หอ คอย เช่น ป้อม ซาล เบิค นี้ เปน ระยะ ๆ ไปโดย ตลอด ชาว โรมัน ได้อยู่ ประ มาณ ๔๐๐ ปีเศษ จึงได้ ถอน ทหาร กลับไป ต่อ นั้น มา ค่าย ก็ ทิ้ง ร้าง จน จม อยู่ ใต้ ดิน ชาว เมือง แล ตำบล ใกล้เคียง ได้ ไป ขุด ขน ศิลา มาก่อ สร้าง บ้าน เรือน แล สถาน ที่ ต่าง ๆ เปน อัน มาก มา จน คฤสตศักราช ๑๘๑๘ รัฐบาล จึงได้ ประกาศ ห้ามไม่ให้ ผู้ ใด มา ขุด ขน ศิลาไป

ใน ค่าย นั้น มี บ่อ น้ำ สำหรับ ให้ ทหาร รับ ประทาน และ อาบ หลาย บ่อ แต่ เดี๋ยว นี้ น้ำ แห้ง หมด มี เรือน ผู้ บังคับ การ ที่ อยู่ นาย ทหาร ทิม พล ทหาร คลัง โรง ฝึก หัด สนาม สำหรับ ชุมนุม พล แล โรง ประกอบ อาหาร พร้อม ทุก อย่าง แต่ บรรดา สถาน ที่ เหล่า นี้ จัด เปน พิพิธ ภัณฑ์ รวบ รวม สิ่ง ของ ที่ ขุด ได้ ไว้ โดย มาก มี ของ เก่า ต่าง ๆ ที่ น่า ดู แล ที่ แสดง ให้ เห็น ความ เจริญ รุ่งเรือง ของ ชาติ โรมัน ใน สมัย นั้น ได้ โดย ชัดเจน เช่น เงิน ตรา แต่ ครั้ง ๒๐๐๐ ปี เศษ ล่วง แล้ว มี พระ นาม พระ เจ้า แผ่นดิน แล ลวด ลาย จา ฤก อย่าง ประณีต กับ มี ภาชนะ เครื่อง ครัว เครื่อง แต่ง กาย เครื่อง อาวุธ เครื่อง มือ รูป หล่อ รูป แกะ แล อื่น ๆ อีก เปน อันมาก

เครื่อง ครัว นั้น ใช้ อ่าง หม้อ ไห ฝั่ง โล่ ทำ ด้วย ดิน เผา ดู ไม่ เลว กว่า ของ ทุก วัน นี้ แต่ หนา กว่า มี ไม่ ผิด เหมือน ที่ ใช้ อยู่ ตาม บ้าน ราษฎร ใน เมืองไทย ไม่ ได้ ผิด.

เครื่อง แต่ง กาย นั้น มี เสื้อ หนัง หมวก เหล็ก และ รอง เท้า เปน ต้น รอง เท้า นั้น บาง คู่ ก็ คล้าย กับ ที่ ใช้ อยู่ ทุก วัน นี้ มาก เว้น แต่ ไม่ มี ส้น

ใน หมู่ เครื่อง อาวุธ นั้น นอก จาก หอก ดาบ ซึ่ง เปน ของ ธรรมดา มี น่า ไม้ ซึ่ง เปน ของ น่า ดู หลาย ขนาด หลาย ชนิด ที่ ทำ เปน ปืนใหญ่ ก็ มี อย่าง ปืน ยิง เร็ว ก็ มี อย่าง ปืน เล็ก สำหรับ ประจำตัว ทหาร ก็ มี น่า ไม้ ขนาด ใหญ่ (อย่าง ปืนใหญ่) นั้น มี โล่ห์ ข้าง หน้า มี ราง แล สาย เหมือน กับ น่า ไม้ ธรรมดา ใช้ ยิง ด้วย ลูก ศร ก็ ได้ หรือ ลูกกระสุน ขนาด ผล ส้ม เกลี้ยง ก็ ได้

ว่ายิงได้ในระยะ ๓๐๐ เมเตอร์ น่าไม้ชนิดยิงเร็วนั้น มีเปนซองกระสุนข้างบน มีช่องสำหรับให้ลูกศรตกลงไปในรางได้เฉพาะที่ตะเด่ม มีแกนเกลี่ยวหมุนได้ แลพาลูกศรลงไปเข้าที่บรรจุบนราง ดูเครื่องกลไกแลวิธีเดิรนกคล้ายกับปืนกดฮอชกิสมาก ส่วนน่าไม้สำหรับประจำตัวทหารนั้น ไม่ผิดอะไรกันกับของธรรมดา ที่ชาวมณฑลพายัพใช้อยู่เปนอันมาก.

เครื่องมือที่ใช้ในสมัยนั้น มีสิ่วขวานเลื่อย ฯลฯ เหมือนกับที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ ยังขาดอยู่ก็แต่ตะบูเกลียวเท่านั้น.

การช่างไม่ใคร่มีสิ่งใดสำคัญ มีแต่รูปหล่อแลรูปแกะ ฝีมือพอปานกลาง

โรงฝึกหัดทหารนั้นสูงใหญ่กว้างยาวมั่นคงมาก ถึงโรงที่สร้างในสมัยนี้ก็ไม่ดีไปกว่า.

ภายนอกป้อมซาลเบิคนั้น ยังมีเรือนโรมันอีกเปนอันมาก ทั้งมีป่าไม้งดงาม ในวันนี้ทอดพระเนตรไม่ทันทั่ว.

วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๑๒๖— เวลาเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรไปสรงน้ำ ตอนบ่ายทอดพระเนตรเตนนิสตัวนะเมนต์ที่สโมสร ทรงพบกับ แกรนด์ดุ๊กรัชทายาท นครบาเด็นกับพระชายา เวลาเย็นฝนตก เสด็จพระราชดำเนิรกลับ.

วัน ที่ ๒๙ สิงหาคม ๑๒๖— เวลา เที่ยง เสด็จพระราชดำเนิร สรงน้ำแร่ เวลาบ่าย เสด็จ โดย รถ ม้า ทอด พระ เนตร ที่ แขวน รูป แล้ว ประพาศ ร้าน แล บ้าน เมือง จน เวลา ทุ่ม ๑ เสด็จ กลับ วิลลา ที่ ประทับ

ใน ระหว่าง วัน ที่ ๓๐ สิงหาคม กับ วัน ที่ ๕ กันยายน ๑๒๖— ตอน เที่ยง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จพระราชดำเนิร สรง น้ำแร่ แล ตอน เย็น เสด็จ ประพาศ บ้าน เมือง แทบ ทุก วัน เว้น บาง วัน ที่ หนาว จัด แล ฝน ตก ยัง ค่ำ ก็ ไม่ ได้ เสด็จ ออก

วัน ที่ ๖ กันยายน ๑๒๖— เวลา บ่าย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร โดย รถ โมเตอร์คาร์ ประพาศ เมือง แฟรงก์ฟอด เวลา ย่ำ ค่ำ เสด็จ กลับ

ระหว่าง วัน ที่ ๗ กับ วัน ที่ ๙ กันยายน ๑๒๖— ทรง พระ ประชวร เล็ก น้อย ไม่ ได้ เสด็จ สรง น้ำแร่ แต่ ตอน บ่าย เสด็จออก ทรงพระดำเนิร ผลัด อากาศ บ้าง

วัน ที่ ๑๐ เวลา เช้า หม่อม เจ้า จรูญศักดิ์ อรรคราชทูต ณะกรุง ปารีส นำ ช่าง ปั้น มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ประทับ ให้ นาย ช่างปั้น พระบรมรูป แล้ว เวลา เย็น เสด็จ ประพาศ หม่อม เจ้า จรูญศักดิ์ กราบ ถวาย บังคม ลา กลับ ไป กรุง ปารีส ใน ค่ำ วัน นั้น

วัน ที่ ๑๑ กันยายน ๑๒๖— เวลา บ่าย ๓ โมง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร โดย รถ โมเตอร์คาร์ ประพาศ เมือง วิสบาเด้น ทาง ประมาณ ๒๐ กิโลเมเตอร์ รถ เดิร ใน เวลา ชั่ว โมง ๑

ผ่าน เมือง ฮีสต์ ซึ่ง เปน เมือง ใหญ่ อยู่ ใกล้ กับ เมือง ไมเยนซ์ มี พลเมือง ประมาณ ๑๕,๐๐๐ เดิม ก็ เปน ที่ พัก กอง ทหาร โรมัน ยัง มี ป้อม โบราณ แต่ครั้ง นั้น เหลือ อยู่ แต่ เดี๋ยว นี้ เปน เมือง แปล ธาตุ ทำ สี สวรรค์ มี โรง งาน เปน อันมาก ปล่องไฟ พ่นควัน ตลบ แล ดู ตึกรามมอมไป ทั้งเมือง ถนน ก็ คับ แคบ แต่ มี รถ ม้า รถไฟ รถ ราง เดิร สับ สน มาก แล้ว ทาง ผ่านไปใกล้ เมือง ไมเยนซ์ ถึง ตำบล แฮตเตอรสไฮม แล ตำบล แฮ่รเบนไฮม ซึ่ง ติด ต่อ กับ เมือง วิสบาเด็น

เมือง วิสบาเด็น นั้น ตั้ง อยู่ เชิง เขา โตนัส ข้าง ทิศ ตวันตก เฉียงใต้ มี พลเมือง ประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ เดิม เปน ค่าย โรมัน มี ป้อม ค่าย แต่ ครั้ง โบราณ เหลือ อยู่ มาก ทั้ง เปน ที่ อาบ น้ำ ด้วย เดี๋ยว นี้ เปน เมือง สำหรับ ผู้คน มา อาบ แล ดื่ม น้ำแร่ สำหรับ รักษา โรค ต่าง ๆ ใน บรรดา เมือง ซึ่ง เปน ที่ สำหรับ รักษา โรค ด้วย กัน เมือง วิสบาเด็น นี้ นับ เปน เมือง ใหญ่ ที่สุด มีโรง อาบน้ำโรง ดื่มน้ำ สโมสร การ รื่นเริง (คูรเฮาส) สวนป่าก โรง ลคร แล ร้าน ขาย ของ ต่าง ๆ ดู ครึกครื้น มาก ทั้ง ใน ที่ ใกล้ เคียง ก็ มี ตำบล ที่ ควร เที่ยว ควร ดู หลาย แห่ง อากาศ ก็ ไม่ สู้ หนาว จัด มี ผู้ มา อยู่ รักษา ตัว ตลอด ปี ใน ปี หนึ่ง มี ผู้ ไป มา ไม่ ต่ำ กว่า ๓๕,๐๐๐

เมื่อ เสด็จ ถึง เมือง วิสบาเด็น นั้น ได้ ทรง พระ ดำเนิร ตาม ตลาด ข้าง น่า สโมสร เปน ตึก แถว อัน งด งาม ๒ แถว ตรง กัน ข้าม คล้าย ตึกแถว ที่ น่า วัด ซานมาร์ โก ที่ เมือง เวนิส หรือ ตึก แถว ที่ น่าวัดโดโม เมืองมิลาน แต่ ไม่ สูง ใหญ่ เท่า ตรง กลาง ใน ระหว่าง ตึก ทั้ง ๒ แถว นั้น เปน สวน

ดอก ไม้ เล็ก ๆ เปน ที่ นั่ง เล่น เดิร เล่น ครั้น ประพาศ ตลาด แล้ว เสด็จ เสวย เครื่อง ว่าง ที่ เฉลียง ด้าน หลัง ใน สโมสร (คูรเฮาส) มี เปน สวน สระ น้ำ พุ เปน ที่ น่า เพลิด เพลิน มี ผู้ คน มา เที่ยว เตร็จ แตร่ เปน อัน มาก แล มี แตร วง บรรเลง เพลง ต่าง ๆ ด้วย

ครั้น เสวย เครื่อง ว่าง แล้ว เสด็จ โดย รถ พระ ที่ นั่ง ประพาศ บ้าน เมือง จน เกือบ ทั่ว. เวลา ย่ำ ค่ำ เสด็จ กลับ ทุ่ม เศษ ถึง เมือง ฮอมเบิค

วัน ที่ ๑๒ กันยายน ๑๒๖— เวลาเช้า นาย แพทย์ โปรเฟสเซอร์ เคราซ์ โปรเฟสเซอร์ เกรล โปรเฟสเซอร์ ฟอน นอรเด็น ได้ มา ตรวจ พระโรค พร้อม ด้วย โปรเฟสเซอร์ ไมเยอร์ แล หมอ เบอมา รวม ๕ นาย ด้วย กัน พร้อม กัน แสดง ว่า พระโรค ค่อย ทุเลา ลง มาก นับ ว่า ทรง พระ สำราญ เกือบ เปน ปรกติ ได้ แล้ว

เวลา บ่าย ทรง พระ ดำเนิร ใน สวน น่า คูรเฮาส แล้ว เสวย เครื่อง ว่าง ที่ โฮเตล ริตเตอรสป๊าก ซึ่ง ตั้ง อยู่ ริม สวน เปน โฮเตล ใหญ่ พระเจ้า แผ่น ดิน อังกฤษ แล เจ้า นาย ประเทศ อื่น ๆ ได้ เคย มา ประทับ หลาย พระ องค์ เสวย แล้ว นาย โฮเตล ได้ เชิญ เสด็จ ทอด พระ เนตร ห้อง ต่าง ๆ ในโฮเตล แล้วประทับทรงฟังดนตรี จนเวลาเย็นเสด็จกลับสู่ วิลลาที่ประทับ

เวลา ค่ำ พระ ราช วรินทร์ ซึ่งได้ โปรด เกล้า ฯ โทรเลข เรียก มา จาก กรุง เทพ ฯ แต่ เมื่อ เสด็จ ประพาศ ประเทศ นอรเวย์ นั้น ได้ มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท แล เข้า สมทบ จำนวน ข้า ราชการ ที่ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร

วันที่ ๑๓ ที่ ๑๔ กันยายน เวลาเย็น ทรง พระ ดำเนิร ประพาศ บ้าน เมือง ตาม ธรรมดา

วันที่ ๑๕ กันยายน ๑๒๖— เวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัว เสด็จ พระราชดำเนิร จาก เมือง ฮอมเบิค ประพาศ กรุง ปารีส พร้อม ด้วย สมเด็จ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ เจ้า ฟ้า กรมขุน นครสวรรค์ วรพินิต พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมขุน สรรพสาตร ศุภกิจ พระยา บุรุษ รัตน ราช พัลลภ หลวงฤทธิ์ นาย เวร หมอ ไปเมอ กับ ว่า ที่ นาย เรือ ตรี นาย ศรี พระราชวังษานุวงษ์ แล ข้าราชการ นอก จาก ที่ ออกพระนามแลนามข้างต้น นี้ นั้น คง อยู่ที่ เมือง ฮอมเบิค ประทับ ที่ กรุง ปารีส ๔ ราตรี

วันที่ ๒๐ กันยายน ๑๒๖— เวลา เช้า ๔ โมงเศษ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จพระราชดำเนิร กลับ เมือง ฮอมเบิค เพื่อ ทรง ประกอบ การ เฉลิม พระ ชนม์ พรรษา ทรง ตั้ง เครื่อง สักการบูชา พระพุทธรูป แล เทวดา นพเคราะห์ แล ทรง จุดเทียน ต่าง ๆ คือ เทียน พระ มหามงคล ๕๕ เล่ม เท่า พระ ชนม์ พรรษา เทียน รับ ส่ง พระ เคราะห์ รวม ๓๓ เล่ม เทียน กำลัง นพเคราะห์ ๑๓๗ เล่ม เทียน ที่ กล่าว แล้ว ทั้ง ๓ อย่าง นี้ ทรง แบ่ง จุด ใน ๓ วัน คือ วันที่ ๒๐ ที่ ๒๑ ที่ ๒๒

สมเด็จ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ เจ้า ฟ้า กรมขุนศุโขไทย ธรรมราชา พระยา ชลยุทธโยธิน นาย พล ตรี หม่อม ชาติ เดช อุดม พระยา วิสูตร์ โกษา อรรคราชทูต ประจำ พระราชสำนัก ณะกรุงลอนดอน แล หม่อมเจ้า นักเรียน กับ ข้าราชการ อื่น ๆ ทั้งไทย แล ต่าง ประเทศ มา เฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาท เปน อัน มาก

เวลา เย็น ทรง พระ ดำเนิร ประพาศ ใน สวน เวลา ค่ำ ประทับ โต๊ะ เสวย ใน ห้อง เลี้ยง ใหญ่ ใน แกรนด์ โฮเตล พร้อม ด้วย พระ บรม วงษานุวงษ์ แล ข้าราชการ ทั้ง ปวง เวลา ยาม ครึ่ง เสด็จ ขึ้น

ใน การ ฉลอง พระ ชนม์ พรรษา ที่ กรุง เทพ ฯ ทุก ปี มา พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวง วชิรญาณ วโรรส เคย ถวาย พระ ธรรมเทศนา มงคล วิเศษ ครั้ง นี้ ได้ ทรง เรียบ เรียง ส่ง มา ถวาย พอ ทัน เวลา เฉลิม พระชนม์ พรรษา ณะที่ นี้ ครั้น เวลา เสด็จ ขึ้น แล้ว ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ พระ เจ้า น้อง ยา เธอ กรมขุน สมมตอมรพันธุ์ อ่าน ถวาย ทรง ฟัง จน ตลอด กัณฑ์

วัน ที่ ๒๑ กันยายน ๑๒๖— เวลา เที่ยง พระ บาท สมเด็จ พระ อยู่ หัว ทรง เครื่อง ฟร็อกโก๊ต พร้อม ด้วย พระ ราช วงษานุวงษ์ แล ราช องครักษ์ เสด็จ พระ ราชดำเนิร โดย ขบวน รถ ม้า ไป ทรง เปิด บ่อ น้ำแร่ ใหม่ ใน สนาม ข้างหลังโรง อาบน้ำ ไกเซอร์ วิลเฮล์มสบาด ราษฎร พา กันโห่ร้อง ถวาย พระ พร ไชยมงคล ตลอด ทาง ที่ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ที่ บ่อ น้ำ มี ข้า ราชการ ประเทศ เยอรมัน แล ข้า ราชการ สยาม ทั้ง เจ้า น่า ที่ พนักงาน ต่าง ๆ คอย เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท อยู่ เปน ขนัด นอก หมู่ ข้าราชการ ออกไป ราษฎร ยืน ล้น หลาม โดย รอบ จน ตลอด ถึง ถนน เมื่อ เสด็จ ถึง บ่อ น้ำ เสด็จ สู่ พลับ พลา เล็ก ซึ่ง ตั้ง อยู่ ห่าง จาก บ่อ ประมาณ ๑๐ เมเตอร์ แตร วง บรรเลง เพลง สรรเสริญ พระ บารมี แล้ว เจ้า พนักงาน ต่าง ๆ พร้อม กัน ร้อง เพลง ยอ พระ เกียรติ ครั้น จบ แล้ว แฮร์ลุปเก แมย์ แห่ง เมือง ฮ่อมเบิค ได้ อ่าน คำ ถวาย พระ พร ไชยมงคล ใน การ เปิด บ่อ น้ำ

ขนาน นาม บ่อ นั้น ตาม พระ บรม นามาภิธัย ว่า บ่อ จุฬา ลงกรณ์ กับ ขนาน นาม สนาม ใหญ่ ที่ ขุด บ่อ นั้น ว่า สนาม สยาม พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว มี พระ ราช ดำรัส ตอบ ขอบ ใจ แมย์ แล ข้า ราชการ เจ้า น่า ที่ ทั้ง ปวง ตลอด ทั้ง ราษฎร ใน เมือง ฮอมเบิค แล้ว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ทรง เปิด บ่อ น้ำ ที่ ปาก บ่อ นั้น ทำ ปรำ เปน รูป ปราง สาม เหลี่ยม ดาด ผ้า สี ต่าง ๆ เช่น เดียว กับ พลับ พลา เมื่อ เสด็จ ถึง ปาก บ่อ เจ้า พนักงาน ลง ไป ตัก น้ำ แร่ ใน บ่อ ขึ้น มา ถวาย ทรง ดื่ม จาก ถ้วย เงิน แล้ว พระ ราชทาน ข้า ราชการ บาง นาย ดื่ม ต่อ ไป บ่อ นี้ ฝัง ท่อ เจาะ ลง ไป ลึก ๙๐ เมเตอร์ เมื่อ เสวย น้ำ แล้ว เสด็จ กลับ สู่ พลับ พลา เจ้า พนักงาน ร้อง เพลง เฉลิมพระเกียรติ อีก บท หนึ่ง แล้ว บรรดา ข้าราชการ แลราษฎร พา กัน ร้อง ฮิบ ๆ โฮร่า ถวาย พระ พร ไชยมงคล แตร วง บรรเลง เพลง สรรเสริญ พระ บารมี เวลา เที่ยง ครึ่ง เสด็จ กลับ วิลลา ที่ ประทับ เปน เสร็จ การ เปิด บ่อ น้ำ

กลาง วัน เสด็จ ประทับ เสวย พระ กระยาหาร พร้อม ด้วย พระ ราชวงษา นุวงษ์แล ข้าราชการ ใน เก๋งในสวนโฮเตล เสวยแล้ว มี รับสั่ง ปฏิสันถาร ข้า ราชการ ตาม สมควร แล้ว เสด็จ ขึ้น

เวลา บ่าย ๔ โมง ล่วง แล้ว พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง เครื่อง เต็ม ยศ จอม พล ทหาร บก ประดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ มหา จักรกรี บรม ราชวงษ์ เสด็จ ออก ณะห้อง เลี้ยง อาหาร ใหญ่ ซึ่ง จัด เปน ที่ ออก ขุนนาง ประทับ เหนือ ราชอาศน์ พระ ราช วงษานุวงษ์แล ข้า ราชการ

พร้อม กัน เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวง ประจักษ์ ศิลปาคม อ่าน คำ ถวาย พระพร ไชยมงคล ใน นาม ของพระบรมวงษานุวงษ์แล ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ดังนี้

ขอ เดชะ ฝ่า ลออง ธุลีพระบาทปก เกล้า ปก กระหม่อม ข้า พระ พุทธเจ้า ผู้ ถือ ฉันทานุมัติ แห่ง พระ บรม วงษานุวงษ์ แล ข้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท ทั้ง ปวง อัน สโมสร สันนิบาต ใน ที่ นี้ ขอ พระ ราชทาน พระ บรม ราช วโรกาศ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ถวาย ไชยมงคล ใน มหามงคลกาล วารดิถี ที่ ๒๑ กันยายน ซึ่ง เปน วาระ คล้าย กับ ดิถี พระ บรม ราช สมภพ โดย ลำดับ พระ ชนม์ เจริญ มา ได้ ๕๔ พรรษา ข้า พระ พุทธเจ้า มา รำพึง ถึง พระ เดช พระ คุณ ที่ ได้ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ได้ ดำรง อยู่ด้วย พระ ราช จริยา นุวัตร อัน ได้ ทรง ปฏิบัติ มา แล้ว นั้น ล้วน เปน ไป โดย คลอง ราชธรรม สัมมา ปฏิบัติ แล ทรง พระ ราช อุสาหะ พินิจ พิจารณา สรรพ ราชกิจ น้อย ใหญ่ ให้ สำเร็จ ไป ตาม พระ บรม เดชา นุภาพ แล ทรง พระ มหา กรุณา ชุบ เลี้ยง ยก ย่อง ยศ ศักดิ์ แก่ พระ บรม วงษานุวงษ แล ข้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท ทั้ง สมณะ พราหมณาจารย์ อาณา ประชา ราษฎร ทั่ว พระ ราช อาณาจักร์ ทั้ง มี น้ำ พระ หฤทัย เมตตา กรุณา รัก ประชา ราษฎร เปน อัน ยิ่ง คือ มี พยาน ที่ ควร อ้าง อิง ว่า ได้ ทรง สร้าง เสมา ไป เพื่อ จะ พระ ราชทาน เปน ของ ฝาก แก่ ตรุณราษฎร ทั้งหลาย สิ้น พระ ราช ทรัพย์ เปนอันมาก อันไม่ มี พระมหากระษัตราธิราชพระองค์หนึ่ง พระองค์ ใด ประเทศ หนึ่ง ประเทศ ใด จะ ได้ ทรง แสดง ความ พระ มหา กรุณา เมตตา

แก่ราษฎร ดั่งเช่นนี้เลย อนึ่ง เมื่อมีการเสดจ พระราช ดำเนิร ประพาศ นอก พระ ราช อาณาจักร คราว ใด เมื่อ เสดจ พระ ราช ดำเนิร กลับ ไป ก็ได้ ทรง พระราชอุสาหะ แก้ ไข ขนบธรรมเนียมใน พระราชอาณาจักร ให้ ดำเนิร ขึ้น สู่ ความ ดี ความ เจริญ ทุก ครั้ง เพราะ ฉนั้น จึ่ง เปน ที่ ปราถ นา ของ ข้า พระ พุทธ เจ้า พระ บรม วงษานุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ทั้ง ปวง ยิ่ง นัก ที่ จะ ให้ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท เสดจ ดำรง อยู่ ใน ราช สมบัติ สิ้น กาล นาน เพื่อ ประโยชน์ อัน แน่ แท้ แก่ พระบรมวงษานุวงษ์ กับ ราช บรรพสัตว์ สมณะ พราหมณาจารย์ อาณา ประชา ราษฎร ข้า พระพุทธเจ้า จึ่ง ขออาราธนาคุณณานุภาพ แห่ง พระรัตนไตรย์ ทั้ง อานุภาพ แห่ง วัตถุ เทพยดา แล อารักษ์ เทพยดา จง มา ป้อง กัน สรรพอุปัทวันตราย นานา โรคาพาธิ ทั้ง หลาย อย่า ได้ มา กล้ำ กลาย พระ บาท ยุคล ทั้ง อริราช ปัจจามิตร ทุก ตำบล จง พ่าย แพ้ แก่ พระ บารมี ขอ ให้ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ดำรง พระ ชนมายุ ยืน ยาว ยิ่ง ด้วย ๑๒๐ ปี ทั้ง วรรณฉวี จง ผ่อง ใส ล่วง วรรณ แห่ง สามัญ ชน แม้ สิ่ง ใด ที่ พึง จะ มา ถึง จง เปน สิ่ง ที่ ประกอบ ไป ด้วย ผล ประโยชน์ แก่ พระ อิศริยศุข จง ทุก ประการ ขอ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท จง ทรง พระ กำลัง ทั้ง พระ กาย แล พระ ญาณ ยิ่ง ขึ้น กว่า เก่า พระเกียรติยศ เกียรติคุณ จง ยืน อยู่ คุ้ง เท่า กัลปาวสานต์ เพื่อ จะ ได้ ปกครอง พวก ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง สมณะ พราหมณาจารย์ อาณา ประชา ราษฎร ใน สยาม อาณาจักร ให้ เปน ประโยชน์ แล ความ ศุข ไป สิ้น กาล นาน ขอ เดชะ

ครั้นถวายไชยมงคลแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสตอบ ขอบใจพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลออง ธุลีพระบาท ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อใต้เบื้องบาทยุคล แลทรงกล่าวยกย่องพระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการในตำแหน่งน่าที่ต่าง ๆ เปนข้อความโดยสังเขปว่า ส่วนผู้ที่โดยเสด็จพระราชดำเนินนั้น ได้เปนประโยชน์ส่วนพระองค์เปนอันมาก กล่าวคือในเวลาที่เสด็จประพาศทวีปยุโรป ห่างไกลจากพระราชฐานเช่นนี้ ย่อมเปนการกันดาร แลได้ทรงอาไศรยความอุสาหะแลความสวามิภักดิ์แห่งผู้ที่โดยเสด็จพระราชดำเนินทั้งปวงนี้ การเสด็จพระราชดำเนินจึ่งได้สำเร็จตลอดมาได้โดยสดวก เปนที่สำราญพระราชหฤทัย ส่วนข้าราชการที่ต้องจากบ้านเมืองมาอยู่ประจำพระราชสำนักในนานาประเทศ เช่นราชทูต แลเลขานุการนั้นเล่า ย่อมเปนอันรู้สึกได้ว่าเปนน่าที่อันลำบากใจ ซึ่งต้องอาไศรยความอดทนแลความอุสาหะเปนที่ตั้ง แม้แต่ผู้ที่จากบ้านเมืองมาชั่วคราวเพียงแต่ ๕—๖ เดือนเท่านั้น ก็ยังปรารถนาจะกลับบ้านเมืองเพียงใด ผู้ที่อยู่ประจำย่อมมีความปรารถนาเช่นนั้นยิ่งขึ้น ส่วนข้าราชการต่างประเทศ ซึ่งประจำราชการอยู่ หรือนอกราชการแล้วก็ดี ก็ได้มาเอื้อเฟื้อสนองพระเดชพระคุณโดยเสด็จ แลจัดการเสด็จพระราชดำเนินให้เปนการสดวกขึ้น แม้แต่นอกราชการก็จริง แต่ทรงเห็นว่าได้กระทำการสนองพระเดชพระคุณอย่างแข็งแรงเหมือนกับข้าราชการที่ยังคงรับราชการอยู่ เช่นพระยา

ชลยุทธโยธิน เปนต้น ทั้ง ทรงพระ ปรารภ ถึงความ จงรัก ภักดี แห่ง พระบรมวงษา นุวงษ์ แล ข้า ทูลลออง ธุลี พระบาท ซึ่ง รักษาพระนคร อยู่ ข้างหลัง นั้น ด้วย อาไศรย ความ อุส่าหะ แล ความ จงรัก ภักดี แห่ง พระ บรมวงษา นุวงษ์ แล ข้าทูลลออง ธุลีพระบาท ประกอบ พร้อม เพรียง กันฉนี้ การเสด็จพระ ราชดำเนิร ประพาศ ประเทศยุโรป ทั้ง ๒ คราว จึงได้ เปน การสดวก เปน ที่พอ พระราชหฤทัย ใน การ ที่เสด็จพระ ราชดำเนิร ครั้ง นี้เปน การมารักษา พระองค์ โดยเฉภาะ หาได้ เกี่ยว ด้วย ราชการ แผ่นดินไม่ แล พระโรค ก็บรร เทา เบา บาง สมดัง พระราช ประ สงค์ แล้ว จึง ควร นับได้ว่าเปนการ สดวก เปน ที่ สำราญ แลพอพระราชหฤทัยโดย ทุกประการ

ครั้น มี พระ ราชดำรัส แล้ว ทรง พระ กรุณาโปรด เกล้า ฯ พระ ราช ทานเครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ แล พระราช ทาน สัญญาบัตรเลื่อน ยศข้าราชการ คือ

พระ เจ้าลูกยา เธอ พระองค์ เจ้า ดิลกนพรัฐได้รับ พระ ราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ มหาจักรกรีบรมราชวงษ์

พระยาศรี ธรรมสาสน์ นิภาภรณ์ ช้าง เผือกสยาม

พระรัตนโกษา เปน พระยารัตนโกษา

มิส เตอร์ อัล เบิส ภูสนาภรณ์ ช้าง เผือก สยาม

มิส เตอร์ เฮนรี ลอฟตัส ทิพยาภรณ์ ช้างเผือก สยาม

หม่อม เจ้า สมบูรณ์ ศักดิ์ ใน พระ เจ้าน้องยา เธอ กรมหมื่น พรหมวรา นุรักษ์ เปน นายร้อย ตรี ใน กรมทหารบก

หม่อม เจ้า พันธุ ประวัติ ใน พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมหมื่น พรหม วรา นุรักษ์ เปน นาย ร้อย ตรี ใน กรมทหารบก

หม่อมเจ้าฉัตรมงคล ในพระเจ้า น้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา เปน นายร้อย ตรี ใน กรม ทหาร บก

นาย จำรัส เปนนาย ร้อย ตรีใน กรม ทหาร บก

แล้ว ทรง พระ กรุณาโปรด เกล้า ฯ ให้ นาย พัน เอก หม่อมนเรนทรราชา อ่าน พระราช บัญญัติ เช่น ที่รตึกใน การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ประเทศ ยุโรป.

พระราช บัญญัติ เริ่ม อักษร เสด็จ ประพาศ ยุโรป

พระ บาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอม เกล้าฯ เจ้าอยู่หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิรมาประทับ อยู่ณะ เมือง ฮอมเบิค ใน ประ เทศ เยอรมนี ประ กอบ การเฉลิม พระชนม์พรรษา ทรง พระ ราช ดำริห์ ว่า การ ที่ พระ เจ้า แผ่นดิน สยาม ได้ เสด็จพระราช ดำเนิร ออกมา ประ พาศ ยุโรบได้ มีขึ้น เปน ครั้งแรก เมื่อ รัตน โกสินทร ศก ๑๑๖ ครั้ง หนึ่ง เปนการ พิเศษ แปลก จากสามัญ ซึ่งจะไม่เปน เหตุ แปลก จาก เช่น นั้นสืบไป อีก ประ การ หนึ่ง ครั้น รัตน โกสินทร ศก ๑๒๖ นี้ ได้ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประ พาศประเทศ ยุโรป โดย ความ จำเปน เพื่อ จะ รักษา พระองค์ อีก ครั้ง หนึ่ง การ ที่ เสด็จ พระราช ดำ เนิร มา ก็ เปนอันสำเร็จ ประโยชน์ดัง พระ ราช ประ สงค์ ทั้ง สอง คราว.

ทรง พระ ราช ดำริห์ ว่า ควรจะมี เครื่อง ระลึกถึง เหตุ การ อัน นี้ ให้ ปรากฏไว้ ทั้ง จะได้ เปนบำเหน็จแล เปนเครื่องระลึกแก่พระราชวงษานุวงษ์ แลข้า ราช การ อันได้ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร แลได้เปน ผู้รักษาพระ นครให้ราช การ ดำเนิรไปไม่เสื่อม ทราม เปน การ สดวก แก่ ที่ จะเสด็จพระ ราชดำเนิร เพื่อให้ เปน เครื่อง ประดับ เชิดชู ความ ชอบ แลเปน ที่

ระลึก ถึงการสำคัญ ทั้งสอง คราว นี้สืบไป ภาย น่า

จึง มี พระ บรม ราช โองการ โปรด เกล้า ฯ ให้ สร้าง เข็มอักษรสำหรับ พระราช ทาน เปน ๗ อย่าง แบ่ง เปน ๒ ชั้น ชั้น หนึ่ง ทอง คำ ชั้นหนึ่งเงิน ดังจะได้ กล่าว ต่อไป นี้.

มาตรา ๑ เข็มอักษร นี้ มีอักษรรอบ ว่า เสด็จ พระราชดำเนอน ประพาศ ยุรป เว้นกลาง ว่างไว้ เปน ที่ สำหรับ วางตัว เลข ถ้าได้ ตาม เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ฤๅรักษา พระนคร สอง ครั้ง ก็จะ ลง เลข สอง แถว ครั้ง เดียว ลง เลข แถว เดียว.

มาตรา ๒ เข็มอักษร นี้ มี แพร แถบขนาด แถบตรา ทิพยาภรณ์ แลวิจิตรา ภรณ์ สอด อยู่ ข้าง หลัง แต่ ผู้ ที่ ได้รับ พระ ราช ทาน นั้นได้รับพระ ราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ อันใด สูงสุดให้ สอด แพร หลัง เข็ม ตามสีเครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ที่สูง สุด นั้น.

มาตรา ๓ รูปเข็มอักษร นี้ แบ่ง เปน ๗ อย่าง.

(ก) ผู้ซึ่งได้ ตาม เสด็จ พระ ราช ดำ เนิร ประ พาศ ทั้ง สอง คราว เข็ม เปน รูปไข่ มีอักษร เลข ๑๑๒ แล ๑๒๖ เปนสำคัญ.

(ข) ผู้ซึ่งได้ ตาม เสด็จพระ ราช ดำเนิร ครั้ง หนึ่ง อยู่ รักษาพระนคร ครั้ง หนึ่ง เข็ม สี่เหลี่ยม รี ตัด มุมมีอักษรเลข ๑๑๒ แล ๑๒๖ เปน สำคัญ

(ค) ผู้ซึ่งได้ อยู่ รักษาพระนครสอง คราว เข็มสี่ เหลี่ยม รีมีอักษร เลข ๑๑๒ และ ๑๒๖ เปน สำคัญ.

(ง) ผู้ซึ่งได้ ตาม เสด็จ พระ ราช ดำ เนิร ครั้ง แรก เข็ม รูป กลม มี

อักษรเลขหนึ่งบรรทัด คือ ๑๑๒ เปนสำคัญ.

(จ) ผู้ซึ่งได้ตามเสด็จพระราชดำเนินครั้งหลัง เข็มรูปกลม มีอักษรเลขหนึ่งบรรทัด คือ ๑๒๒ เปนสำคัญ.

(ฉ) ผู้ซึ่งอยู่รักษาพระนครครั้งแรก เข็มรูปสี่เหลี่ยม มีอักษรเลขหนึ่งบรรทัด คือ ๑๑๒ เปนสำคัญ.

(ช) ผู้ซึ่งอยู่รักษาพระนครครั้งหลัง เข็มรูปสี่เหลี่ยม มีอักษรเลขหนึ่งบรรทัด คือ ๑๒๒ เปนสำคัญ.

มาตรา ๔ เข็มทั้ง ๗ อย่างนี้ ผู้ใดควรจะได้รับพระราชทานทองคำ ผู้ใดควรจะได้รับเงิน แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

มาตรา ๕ ผู้ซึ่งได้รับพระราชทานเข็มอักษรนี้ ให้ติดน่าอกเสื้อข้างขวาได้ทุกเมื่อ ไม่ว่าเต็มยศ หรือครึ่งยศ แลเวลาอื่นๆ

มาตรา ๖ เข็มอักษรนี้ ผู้ซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนิน หรืออยู่รักษาพระนคร จะได้รับพระราชทาน แต่ผู้ซึ่งทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรจะพระราชทาน จะยกเว้นผู้หนึ่งผู้ใดก็ยกได้ ถ้าได้พระราชทานแล้วเข็มนั้นเปนสิทธิ์ไม่ต้องส่งคืน.

มาตรา ๗ ให้กรมราชเลขานุการเปนพนักงานตรวจตรา แลเปนเจ้าน่าที่เข็มอักษรนี้ ให้เปนไปถูกต้องตามพระราชบัญญัติ.

มาตรา ๘ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๒๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ เปนต้นไป.

พระราชบัญญัตินี้ได้ตราไว้ แต่ณวันที่ ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๐.

เมื่ออ่านพระราชดำรัสจบแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เข็มอักษร แก่พระราชวงษานุวงษ์ ดังมีพระนามและนาม แจ้งต่อไปนี้

เข็มอย่าง (ก) ทองคำ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรรพสาตรศุภกิจ.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์.

เข็มอย่าง (ก) เงิน

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงษ์.

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอิศราพงษ์.

เจ้าพระยาสุรวงษ์วัฒนศักดิ์.

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ.

พระยาวิสูตรโกษา.

พระยาศรีธรรมสาสน์.

พระยารัตนโกษา.

พระราชวรินทร์.

เจ้าหมื่นเสมอใจราช.

มิสเตอร์ เกซีเนียส

มิสเตอร์ อัลเบิส.

มิสเตอร์ เฮนรี่ ตอฟคัส.

เข็ม อย่าง (๑) ทอง

พระยา ชลยุทธโยธิน.

เข็ม อย่าง (๑) เงิน

สมเด็จ พระเจ้า ลูกยา เธอ เจ้า ฟ้า กรม ขุน นคร ราช สีมา.

„ „ เจ้า ฟ้า กรมขุน สง ขลา นครินทร์.

„ „ „ „ เพ็ชร บูรณ์ อินทราไชย

„ „ „ „ ศุโขทัย ธรรมราชา

พระเจ้า น้องยา เธอ กรม หลวง ประจักษ์ ศิลปาคม

พระเจ้า ลูกยา เธอ พระองค์ เจ้า รังสิต ประยุรศักดิ์

„ „ „ „ จุฑาพงษ์ รัช สมโภช

หม่อม นเรนทร ราชา.

หลวง ฤทธิ์ นายเวร

หลวง สรลักษณ ลิกขิต.

หลวง พินิต วิรัชกิจ.

ครั้น พระ ราชทาน เข็ม ที่ รฦกเสร็จ แล้ว ข้า ราชการ ฝ่าย เมือง ฝ่ายเมือง ทุก ตำแหน่ง ทั้ง ฝ่าย ทหาร พล เรือนได้เรียง ตัว กันเฝ้า ทูลลอง ธุลี พระบาท ถวาย พระพรไชย มงคล โดย ความ ชื่น ชม ยินดี แล้ว ทรง ฉาย พระ รูป ใน สวน พร้อม ด้วย พระราชวงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ ทั้ง ฝ่าย สยาม แล ต่าง ประเทศ ฉาย พระ รูป เสร็จ แล้ว มีการ เลี้ยง

เครื่องว่าง เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้นสู่พระตำหนัก พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ทิพยาภรณ์ ช้างเผือกสยาม แก่ว่าที่นายเรือตรีนายศรี แลวิจิตราภรณ์ มงกุฎสยาม แก่นักเรียนนายเรือ นายห้อง ทั้งพระราชทานเข็มอักษรด้วย ทั้ง ๒ นาย

เวลาค่ำจุดโคมไฟ ที่วิลลาที่ประทับ แลในสวนโฮเตลตามสมควร ที่ครูเฮาส แลในสวนก็จุดโคมตามสนามหญ้า แลตามต้นไม้ใหญ่น้อยเปนอันมาก เปนที่งดงามครึกครื้น.

เวลาทุ่ม ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการเลี้ยงอาหารที่ครูเฮาส ที่ประชุมแต่งอีวนิงเดรส ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ นับทั้งที่ประทับแลพระราชวงษานุวงษ์ กับข้าราชการฝ่ายสยาม แลฝ่ายเมือง รวม ๗๙ ในที่ประชุม ในเวลาเลี้ยงแฮร์ ฟอน ไมสเตอร์ เปรเฟ็ค เมืองวีสบาเด็น ได้ยืนขึ้นกล่าวคำถวายพระพรไชยมงคล แลแสดงความยินดี ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับอยู่ ณะ เมืองฮอมเบิค ในนามของข้าราชการแลเจ้าน่าที่ ราษฎรชาวเมืองฮอมเบิค แลตำบลที่ใกล้เคียง โดยถ้อยคำอันไพเราะ แล้วเชิญที่ประชุมดื่มถวายพระพรไชยมงคล แลร้องฮิบๆ โฮรา ๓ ครั้ง แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ ขอบใจข้าราชการเมืองฮอมเบิคทุกตำแหน่ง ตลอดทั้งชาวเมืองฮอมเบิค เมื่อรับสั่งแล้ว ทรงชวนที่ประชุมดื่มถวายพระเจ้าเอมเปรอ แลพระมเหสี แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีถวายพระเจ้าเอมเปรอ.

เวลา ๒ ทุ่มเศษ บรรดาข้าราชการผู้น้อย แลพวกผู้ดีทั้งชาวเมือง แลผู้ที่มาพักอยู่ที่เมืองฮอมเบิก ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญมารับพระราชทานสัปเปอร์ ได้มาสัปเปอร์ที่เฉลียงข้างหลังตึกสโมสรพร้อมกัน.

เสวยพระกระยาหารแล้ว เสด็จประทับในห้องใหญ่ติดกับเฉลียง ทอดพระเนตรดอกไม้เพลิงในสวน มีกรวดพลุ จังหัน แลจุดเปนยันต์สลับสีต่าง ๆ อันงดงาม คล้ายกับเมื่อวันเสด็จพระราชดำเนินมาถึง เวลา ๔ ทุ่ม แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี บรรดาผู้ที่มาในการประชุม แลราษฎรที่มาดูดอกไม้เพลิง พร้อมกันร้องถวายพระพรไชยมงคล โดยความยินดีชื่นชม แล้วเสด็จขึ้น.

วันที่ ๒๒ กันยายน ๑๒๖ ทรงทอดเบญจานพเคราะห์ เช่นวันก่อน ๆ เวลาบ่าย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า[illegible]นเรศ กับนักเรียนนายร้อยนายรัตน์ เปนนายร้อยตรีในกรมทหารบก เปนเนื่องการเฉลิมพระชนม์พรรษา.

ในระหว่างที่ทรงกระทำการเฉลิมพระชนม์พรรษาทั้ง ๓ วันนั้น บรรดาข้าราชการแลชาวเมืองฮอมเบิก แลตำบลใกล้เคียง ได้จัดกระเช้า แลช่อมาลา มาทูลเกล้า ฯ ถวายเปนอันมาก กับได้ทรงรับโทรเลขถวายพระพรมงคลจากพระเจ้าแผ่นดิน แลข้าราชการนานาประเทศ ซึ่งเปนที่ทรงตื้นเต้นเปนอันมาก.

เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จพระราชดำเนินฉายพระบรมรูปที่ห้างฟลต์

พร้อม ด้วย สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้า ฟ้า กรม ขุน นคร ราช สีมา เจ้า ฟ้า กรม ขุน สงขลา นครินทร์ เจ้า ฟ้า กรม ขุน เพ็ชร บูรณ์ อินทราไชย เจ้า ฟ้า กรม ขุน ศุโขทัย ธรรมราชา แล้ว เสด็จ กลับ วิลลา ที่ ประทับ.

เวลา ก่อน ทุ่ม ๑ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถ ม้า ไป ยัง สเตชัน รถไฟ เสด็จ กลับ จาก กรุง ปารีส พร้อม ด้วย สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้า กรม ขุน นคร สวรรค์ วรพินิต พระเจ้า น้องยา เธอ กรมขุน [illegible] ศุภกิจ พระเจ้า ลูกยาเธอ พระองค์เจ้า อุรุพงศ์ รัชสมโภช พระยา บุรุษ รัตน ราช พัลลภ หลวง ฤทธิ์ นาย เวร กับ ว่าที่ นาย [illegible] นายศรี.

บรรดา พระราชวงษา นุวงษ แล ข้า ทูล ละออง ธุลี พระบาท ได้ ไป ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร ที่ สเตชัน พร้อม กัน [illegible] กับ มี ข้าราชการ ฝ่าย บ้าน เมือง ไป เฝ้า ด้วย อีก หลาย นาย [illegible] พระเจ้า อยู่หัว มี พระราช ดำรัส ปฏิสันถาร แก่ บรรดา ผู้ มา [illegible] เวลา ทุ่ม ๑ กับ ๕ นาที รถไฟ ได้ ออก จาก เมือง ฮอม เบิค ส่วน พระเจ้า น้องยา เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม กรม ขุน สมมต อมรพันธุ์ แล ข้าราชการ ซึ่ง ไม่ ได้ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ไป กรุง ปารีส ครั้ง นี้ นั้น โปรด เกล้า ฯ ให้ ล่วง น่า ไป คอย เสด็จ พระราช ดำเนิร ที่ กรุง โรม ทั้ง หมด.

ส่วน พระราชวงษา นุวงษ์ แล ข้าราชการ นักเรียน นอก จำนวน ที่ โดย เสด็จ พระราช ดำเนิร นั้น ได้ กราบ ถวาย บังคม ลา ผ่อน แยก กัน กลับ ไป ประจำ ราชการ แล ศึกษา วิชา ตาม เดิม.

ใน ระหว่าง เวลา ที่ ประทับ อยู่ ที่ เมือง ฮอม เบิค นั้น ได้ ทรง รักษา พระองค์ ๑ แล นาย แพทย์ ที่ ได้ ตรวจ พระโรค ที่ กรุง เบอร์ลิน ทั้ง ๔ นาย

ถึงความเห็นพร้อมกันว่า พระโรคนั้นบรรเทา ทรงพระสำราญเปนปรกติแล้ว.

เมื่อเสด็จทอดพระเนตรพิพิธภัณฑ์โรมัน ที่ค่ายซาตบูรคแล้วนั้น ได้โปรดเกล้า ฯ ส่งเงินไปบำรุงพิพิธภัณฑ์นั้น ๕๐๐๐ มาร์ก พระเจ้าเยมเปรอทรงยินดี มีโทรเลขมาถวายขอบพระไทย กับได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แล เหรียญแก่ข้าราชการ แลเจ้าน่าที่ฝ่ายบ้านเมือง คือ :—

ช้างเผือกชั้นที่ ๒ จุลราภรณ์

โปรเฟสเซอร์ ดอกเตอร์ เรวัด แพทย์ตรวจพระอาการ	กรุงเยอรมนี
แฮร์ โปรเฟสซอร์ ฟอน เช็นเช็คร	กรุงเยอรมนี

มงกุฎสยามชั้นที่ ๒ จุลราภรณ์

แฮร์ โปรเฟสเซอร์ ยาโคบี	กรุง	เยอรมนี
โปรเฟสเซอร์ดอกเตอร์ ตรีเปล	,,	,,
โปรเฟสเซอร์ดอกเตอร์ ฟอนนิวมานน์	,,	,,
โปรเฟสเซอร์ดอกเตอร์ ไฟลเนอร์	,,	,,

ช้างเผือกชั้นที่ ๓ นิภาภรณ์

บารอน ฟอน มัลต์ซาน	,,	,,
โปรเฟสเซอร์ดอกเตอร์ ไมเยอร์ แพทย์ตรวจพระอาการ	,,	,,

มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์

แฮร์ ลิตเกอร์ แมย์ที่ ๑ เมืองฮอมเบิค	,,	,,

แฮร์ ริตเตอร์ ฟอนมากซ์	กรุงเยอรมนี
แฮร์ ลุควิค	" "
บารอน ฟอน เดอเวนจเติน	" "

ช้างเผือก ชั้นที่ ๔ ภูษนาภรณ์

แฮร์ ไฟเคน แมย์ที่ ๒ ฮอมะบิค	" "
ดอกเตอร์ รีดิเดอร์	" "
ดอกเตอร์ ฮิตเซล หัวน่าการสอาดจัดการที่สรง	" "
ดอกเตอร์ ฟรีดลีบ แพทย์จัดการที่สรง	" "
แฮร์ ฟอนโอเนสอร์ซ	" "
แฮร์ โดตซ์	" "
ดอกเตอร์ ฟอนนรดิน แพทย์ตรวจพระอาการ	" "
โปรเฟสเซอดอกเตอร์ สปรังซ์	" "

มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์

แฮร์ ไว.ซูลซ์	" "
แฮร์ ซุงก์	" "
ดอกเตอร์ กรีเซดดอร์ฟ	" "
แฮร์ เลียวโปลด์ ดางเงอร์ กงซุลสยาม	" "

กรุง เวียนนา ประเทศออสเตรีย

แฮร์ ไฮนริช เบิคเกล	" "
แฮร์ ฟรานซ์ บัสเซาเออร์	" "

ช้างเผือก ชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์

แฮร์ เนปปาช เจ้ากรม กองตระเวร ฮ่อมเบิค	กรุง	เยอรมนี
แฮร์ เยนเนอไวน์ หัวน่าสเตชั่นรถไฟ	,,	,,
แฮร์ ชไวม์เลอร์	,,	,,
แฮร์ ไมน์โชลต์	,,	,,
แฮร์ เออนสต์ พีเกล	,,	,,
แฮร์ คาล วอลส์	,,	,,
แฮร์ ไฮนริช เชอร์เลอร์		

มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕ วิจิตราภรณ์

แฮร์ ฮาส	กรุง	เยอรมนี
แฮร์ บีเบอร์	,,	,,
แฮร์ คุสตาฟ ชไวม์เลอร์	,,	,,
แฮร์ ฟอน เบียร์ช พนักงานศุลกากร	,,	,,

เหรียญช้างเผือกทอง

แฮร์ ดินนัน ชมิดต์ กองตระเวร	,,	,,
บูร์การต	,,	,,
ฮำเบอลันด์ กรม ทหาร บก	,,	,,

เหรียญ มงกุฎสยาม ทอง

บาช กองตระเวร	,,	,,
คิไอวันนี ฟรานซี่	,,	,,

เมือง ฮอมเบิค

โอดิอัส	กรุง เยอรมนี
ชูตซ์	” ”

เหรียญ ช้างเผือก เงิน

อุบัลโด เคิรโมนี	” ”

ROYAL NORMAL COLLEGE
โรงเรียน ฝึกหัดครู
กรุงเทพฯ
BANGKOK

เหรียญ ราชรุจิทอง

รอสบาช พนักงานที่สรง	” ”
เฮงเกล พนักงาน ที่สรง	” ”
เกี่ยร์ช เนอร์	” ”
วิดเฮลม ชมิด	” ”
ชเรดเดอ	” ”
เยียน ซิมเมอ มานน์	” ”
เปาต์ลือ .ดอ	” ”

เหรียญ ราชรุจิเงิน

ดัง สตอร์ฟ	” ”
กาล วุลด	” ”
ชไนเดอร์	” ”
ฮิลด์ไวน์	” ”
คินเซอร์	” ”
คาลชมิดต์	” ”
มิเชล ฐุเมอเรอ	” ”

เปรา อัลแบรต์	กรุง เยอรมนี
ฮาดวัล ฟอสเตอร์	” ”
โยฮันน์ อดิเอคอร์ ลาค	” ”
มักษ์ เปรมเนอร์	” ”

ทั้ง ได้ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ส่ง เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ไปพระราชทาน แก่ เจ้าน่า ที่ ที่ เมือง โกลอน คือ :—

ริ ยิรุง ส์ราช เวส์เซด	ม. ม.
แฮร์ บรุก นาย ส์เตชั่น รถไฟ	ว. ม.
เยคอบ ไฟรดริช (ผู้จัด การ โฮเตล ที่ ประทับ)	ว. ม.
กุส์ต๊าฟ วินเตอร์ เฟ็ลด์ (กรม กอง ตระเวร)	ว. ม.
เปร เกน เซอร์ (กรม กอง ตระเวร)	ว. ม.

ตอนที่ ๓๕

เมืองลูเซิน แลเมืองเบอรน
ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

วันที่ ๒๗ กันยายน ๑๒๒ — เมื่อคืนนี้เวลา ๔ ทุ่ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการ ตามจำนวนที่โดยเสด็จจากเมืองฮอมเบิก เมื่อวันที่ ๒๒ นั้น เพิ่มหม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ ได้เสด็จพระราชดำเนินจากกรุงปารีศ ประพาศเมืองลูเซิน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เดินทาง ๑๑ ชั่วโมง วันนี้เวลา ๓ โมงเช้า เสด็จถึงเมืองลูเซิน หม่อมนรินทรราชา ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้มาสมทบขบวนเสด็จพระราชดำเนินจากเมืองฮอมเบิก แลขุนวิรัชพิศดาร ซึ่งล่วงน่าจากกรุงปารีศ มาจัดเตรียมที่ประทับ ได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่สเตชั่น แล้วเชิญเสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้า มาประทับที่ กรานด์ โฮเตล นะชิยองนัล เปนโฮเตลสูงใหญ่ ปลูกตามยาวริมถนนใกล้ฝั่งทเลสาบ การตกแต่งห้องต่าง ๆ งดงาม อาหารก็ดี เสมอกันกับโฮเตลที่ประทับที่เมืองเคริเดต์ ริมโฮเตลมีสวนเล็ก ๆ ข้างน่าโฮเตลเปนถนนใหญ่ ถัดถนนใหญ่ออกไปมีทางเดินเล่นเลียบฝั่งทะเลสาบ ปลูกต้นไม้ครึ้ม ๒ ข้าง ตัดยอดเสมอกัน แต่ให้กิ่งใบประปรกเข้าหากัน ดูคล้ายร้านต้นไม้ งามดี

เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถม้าประพาสบ้านเมือง เสด็จไปทางเมืองเก่า ข้ามสพานยาวข้างปลายทเลสาบ ๒ แห่ง แล้วประพาสเมืองใหม่ ทอดพระเนตรร้านเครื่องไม้แกะแลกลึงเปนรูปสัตว์ ภาชนใช้สรอยแลของเล่นต่าง ๆ ซึ่งเปนของทำในเมืองนี้สองสามร้าน ที่เมืองลูเซินนี้คนนิยมในรูปสิงโตรักษาโล่ห์หรือตราประจำเมือง ต้องอาวุธนอนตายทับโล่ห์อยู่ รูปเดิมเปนรูปศิลาสลัก ประดิษฐานไว้เปนที่รลึกแห่งกองทหารสวิตซ์ ซึ่งมีความซื่อตรงจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินหลุยที่ ๑๖ แห่งประเทศฝรั่งเศส เมื่อครั้งเกิดขบถใหญ่ที่กรุงปารีส ทหารกองนี้ได้ต่อสู้ป้องกันพระราชวังโดยไม่ได้คิดแก่ชีวิตร พวกขบถฆ่าตายหมดทั้งกอง ชาวสวิตซ์จึงได้สร้างอนุสาวรีย์นี้ขึ้นไว้ เพื่อเปนเกียรติยศแห่งทหารซึ่งมีใจมั่นคงองอาจรักเจ้าจนตัวตายเหล่านั้น ชาวเมืองลูเซินจึงทำรูปสิงโตนี้ขายตามห้างตามร้านทุกหนทุกแห่ง เปนรูปเขียนบ้าง รูปแกะด้วยไม้บ้าง ศิลาบ้าง ปั้นบ้าง หล่อบ้าง

เมืองลูเซินนั้น แต่เดิมเมื่อคฤสต์ศักราช ๗๐๐ ปีเศษ เปนหมู่บ้านคนหาปลาย่อม ๆ ตั้งอยู่ตามชายทเลสาบลูเซิน แลริมน้ำรอยซตอนต่าง ซึ่งเปนทางที่น้ำในทเลสาบไหลลงไปตกแม่น้ำอาร์ตรงเมืองบรูคค์ เรียกว่าตำบลลุตุคการ์ มาบัดนี้เปนเมืองใหญ่ มีพลเมืองประมาณ ๓๕,๐๐๐ มีที่เที่ยวที่ดูเปนอันมาก ตึกบ้านที่สร้างขึ้นใหม่นั้นใหญ่โตสง่า มีโฮเตลใหญ่ ๆ หลายสิบหลัง เพราะมีผู้คนมาเที่ยว

มา พัก อยู่ เสมอ ตึก บ้าน อย่าง เก่า นั้น ก็ ดู สอาด งด งาม ดี ถนน แคบ แต่ ยัง ไม่ เหมือน ใน เมือง เก่า ๆ ใน ประเทศ อิตาลี เครื่อง หมาย แห่ง เมือง ลูเซิน ซึ่ง แล เห็น ได้ แต่ ไกล แล เปน ที่ สังเกต ง่าย นั้น คือ วัด โบราณ ตั้ง แต่ ครั้ง ศักราช ๗๐๐ เรียก ว่า วัด เซนต์เลียดการ์ เดิม เปน วัด เล็ก แต่ ภาย หลัง ไฟ ไหม้ แล ปฏิสังขรณ์ ขึ้น ใหม่ มี ยอด เปน ปรางแหลม สูง ๒ ยอดเคียงกัน ทำเล ที่ ตั้ง เมือง นั้น อยู่ ริม ทเลสาบลูเซิน หรือทเลสาบ สี่ มณฑล (แกนตอน) มี ภูเขา สูง ใหญ่ โดย รอบ ติด ต่อ เนื่อง กัน กับ ภูเขาอัลปส์ เปน เพิงผา ป่าไร่ สวน ตามไหล่ เขา ยอด เขา เปน รูป ต่าง ๆ แปลก ๆ กัน งด งาม มาก ตาม ยอด สูง ๆ มี ศิลา น้ำแข็ง ดาด อยู่ ตลอดปี ยอด สลับ ซับ ซ้อน กัน ดู ไม่ มี ที่ สิ้น สุด แต่ เมือง ลูเซิน นี้ เปน เมือง ซึ่ง ตั้ง อยู่ ใน ระหว่าง ใจ กลาง แห่ง ทวีป ยุโรป มี ทาง รถไฟ ติด ต่อ กับ ประเทศ ต่าง ๆ ทุกทิศานุทิศ ในการที่สร้างทางรถไฟตัดเจาะเจาะไปในระหว่างภูเขา อัน สูง ใหญ่เหล่านี้ ได้ นั้น เปน น่า สรรเสริญ ความ เพียร แล ความ รู้ ใน ทาง การ โยธายิ่ง นัก ประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ นี้ เต็ม ไป ด้วย ภูเขา แล ทเลสาบทั้งสิ้น ไม่มี ที่ ราบเลย บ้านเมือง ตั้ง อยู่ ตามชายทเลสาบบ้าง บน เขา บ้าง ริม ลำน้ำ ต่าง ๆ บ้าง ที่ แห่งใด ราบ กว้าง ขวาง มากก็ เปน เมืองใหญ่ ที่ใด คับแคบ ก็ เปน ตำบลเล็กลงไป ตามสันถานของภูมิประเทศ ดู ลักษณะ ภูมิประเทศ คล้าย กับ นอรเวย์ มาก นักปราชญ์ ทั้ง ปวง ออก ความ เห็น ว่า แต่ เดิม ตั้ง หมื่น ปี มา แล้ว ประเทศ สวิตเซอร์แลนด์นี้ คง มี เกลเซีย เต็ม ไป ทุก หน ทุก แห่ง อย่าง นอรเวย์ น้ำ แข็ง ค่อย ละลาย ไป

ที่ละน้อย ๆ เปน ลำ ธาร ซะภูเขา เปน ทาง น้ำ ลง มา แล้ว น้ำ ขัง อยู่ ใน ที่ ลุ่ม ใหญ่ ๆ เลย กลาย เปน ทเล สาบ ต่าง ๆ ทำนอง เดียว กับ ฟยอด ใน นอรเวย์ ผิด กับ ประเทศนอรเวย์ อยู่ แต่ ที่ใน สวิตเซอร์แลนด์ มีที่ลุ่ม แล ทำเล ทำ มา หากิน บริบูรณ์ มีที่ ตั้ง เมือง ใหญ่ ๆ แล ภูมิประเทศ ไม่เปน ของ เปน เอง ตาม ธรรมชาติ เหมือน อย่าง นอรเวย์ บรรดา ภูเขา ทั้งปวง ตั้งแต่เชิง เขา ขึ้นไป จน ถึง ยอด มีบ้านเรือน สวนไร่ แล ป่าไม้ เปน หลั่นลด ขึ้นไป ตลอด มี โฮเตล ขนาด ใหญ่ ทั่ว ทุกแห่ง ทั้ง มี เกรีน แล รถ ราง ทุก ชนิด ขึ้น ไป จน ถึง ยอด เขา แทบ ทุก ยอด กับ มีถนน หน ทาง สวน ดอกไม้ ผลไม้ แล วนะ เปน ที่ น่า เที่ยว น่า ชม ตลอด ขึ้น ไป จน ถึง ยอด เขา ถึง เขา จะ ชัน อย่าง ไร ก็ คง มี ผู้ ไป จับ ไป ทำ ดัด แปลง ภูมิประเทศ เสีย หมด เว้น เสีย แต่ ที่ บน ยอด สูง สุด ซึ่ง ยัง มี สโนน้ำแขง ดาด อยู่ เท่านั้น แต่ ภูเขาเหล่านี้ไม่มีน้ำพุน้ำตก เหมือน ที่นอรเวย์ บรรดา ตำบล บ้าน ต่าง ๆ ซึ่ง ตั้ง อยู่ บน เขา ต้อง เจาะ น้ำ ขุด บ่อ สูบ น้ำ ขึ้น ไป ใช้ มี ไฟฟ้า แล รถ ม้า ใช้ ทุก หน ทุก แห่ง ทำ ให้ ที่ กันดาร กลับ กลาย เปน ที่ สดวก บริบูรณ์ ไป หมด

ครั้น ทอดพระเนตร บ้าน เมือง แล้ว เสด็จ ที่ ท่าเรือ น่า โฮเตล มีแพ เปน อัน มาก เปน ที่ สำหรับ เทียบเรือ ตาม ขอบ ฝั่งทเลสาบ ทำเขื่อนศิลา โดย รอบ อย่าง แน่น หนา แล้ว เสด็จ ประพาส ใน ทเล โดย เรือ โมเตอร์ ขนาด เล็ก แต่ เครื่อง ใหญ่ มี กำลัง ถึง ๓๕ แรง ม้า แล่น ได้ ชั่วโมง ละ ๓๐ กิโลเมเตอร์ เร็ว เกือบ เสมอ รถโมโตคาร์ เวลา บ่าย ๕ โมง ครึ่ง เสด็จ พระ ราช ดำเนิร กลับ สู่ โฮเตล ที่ ประทับ

ทเลสาบ ลูเซิน หรือ ทเลสาบสี่แกนตอนนั้น มีมณฑล หรือ แกน ตอน อยู่โดยรอบ ๔ มณฑล คือ แกนตอน ลูเซิน ยุรี ชวิซ กับอุนเตอร์ วัลเด็น เปนทเลสาบที่งามที่สุดในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ รูปคล้าย กากะบาท ตอนที่ยาวที่สุด คือ ในระหว่าง เมืองลูเซิน กับ เมืองฟลูเล็นนั้น ยาว ๒๓ กิโลเมเตอร์ กว้างอยู่ในระหว่าง ๑๕ เส้น ถึง ๒๐๐ เส้น ที่ ลึกที่สุดน้ำลึก ถึง ๗๐๐ ฟิต มีเมือง ตำบลบ้าน แล ที่เที่ยวที่ดูตามริมฝั่ง โดยตลอด ตึกบ้านปลูกสลับกับป่าสวนแลไร่ งามมาก ในทเล ชั้นใน (อินแลนด์ซี) ที่ประเทศยี่ปุ่น ซึ่งนับว่าเปนที่งดงามยิ่งใน ทิศตวันออก ก็ดูจะไม่งามยิ่งไปกว่านี้

วันที่ ๒๗ กันยายน ๑๒๖— เวลาบ่าย ๒ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ แล หม่อมนเรนทรราชา เสด็จพระราชดำเนิรไป เมืองเบอรน ตามที่เปรสิเด็นต์แลที่ประชุมผู้ว่าการแผ่นดิน ได้ เชิญเสด็จไว้ ทางจากเมืองลูเซินถึงกรุงเบอรน ๖๐ ไมล์ ภูมิประเทศ เปนภูเขา มีตำบลบ้านติดต่อเนื่องกันตลอด รถเดิรพันไปกับลำน้ำลำธาร ลอดถ้ำใหญ่น้อยหลายแห่ง รถไฟที่เสด็จนี้ รัฐบาลสวิตซ์ได้จัดมาถวาย เปนรถสะลูนกว้างขวาง เวลาบ่าย ๓ โมง ๕๐ นาที ถึงเมืองเบอรน โคลเนลมุลเลอร์ ประธานาธิบดี กับมิสเตอร์ ดินี เซอร์ต ปลัดทูลฉลอง (สิเกรตารี) กระทรวงต่างประเทศ ได้มารับเสด็จที่สเตชัน แล้วเชิญ เสด็จพระราชดำเนิร โดยรถม้า ไปประทับที่โฮเตลเบอรนะฮอฟ ซึ่ง

รัฐบาลได้จัดห้องประทับไว้ถวาย แล้วถวายบังคมลากลับไป สักครู่หนึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พร้อมด้วยข้าราชการ เสด็จไปเยี่ยมประธานาธิบดีที่ที่ว่าการ (เฟเดอรัล แปเลศ) สิกรตารีต่างประเทศ ได้มาเชิญเสด็จพระราชดำเนินจากรถพระที่นั่ง ประธานาธิบดีกับเสนาบดีที่ปฤกษาการแผ่นดินทั้งปวง เชิญเสด็จประทับในห้องรับแขก มีรับสั่งสนทนาปราไสด้วยตามสมควร แล้วเสด็จกลับโฮเตลที่ประทับ อีกสัก ๑๐ นาที ประธานาธิบดีแลที่ปฤกษาทั้งปวงได้พากันมาเฝ้าที่โฮเตล พอได้เวลาอันสมควร ที่ปฤกษาแลเสนาบดีทั้งปวงพากันกลับไป ส่วนประธานาธิบดีแลสิกรตารีนั้น ได้เชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรถม้าประพาศบ้านเมือง

เมืองเบอรนนี้ คือ เบอรซตลด์ แห่งซวิรังเค็น ได้สร้างขึ้นเมื่อปี ๑๑๙๑ ตั้งอยู่ ๒ ฝั่งน้ำอาร์ตอนเหนือ เดี๋ยวนี้มีพลเมือง ๗๐,๐๐๐ เศษ แต่ครั้งโบราณมา ชาวเมืองนี้เปนคนใจฉกรรจ์ พอใจในการรบพุ่งตีบ้านเมืองที่ใกล้เคียง แลไปรับจ้างเปนทหารในประเทศต่าง ๆ แต่มาบัดนี้กลับนิไสยกลายเปนคนทำมาหากิน ประกอบการช่างการไชชาต่าง ๆ เมืองนี้งดงาม มีทั้งเมืองใหม่แลเมืองเก่า ตึกบ้านก่อสร้างเปนหลั่นลด ตั้งแต่ชายน้ำขึ้นไปจนถึงยอดเขา อยู่ในระหว่างไร่แลป่า กำแพงเมืองเก่านั้นรื้อเสียหมดแล้ว ยังคงเหลืออยู่แต่ประตูเมือง ๓ แห่ง เปนรูปป้อมก่อด้วยศิลาอย่างมั่นคง เสด็จพระราชดำเนินจากเมืองใหม่ ข้ามแม่น้ำอาร์ โดยสพานยาวประมาณ ๓๐๐ เมเตอร์

สูง ๕๐ เมเตอร์ กว้าง ๒๕ เมเตอร์ (มีสพานขนาดนี้ข้ามลำน้ำหลายสพาน) แลลงไปจากสพานเห็นบ้านเรือน ถนนหนทาง แลผู้คนตามริมน้ำเล็กหลอนไปหมด เพราะสพานเหล่านี้สูงมาก แล้วเสด็จทางประตูโบราณ ซึ่งทำเปนหอนาฬิกา ประพาศเมืองเก่า ตึกบ้านสอาด ถนนแคบกว่าในเมืองใหม่ ๆ โดยมาก แต่มีสนามแลรูปศิลา น้ำพุหลายแห่ง ทั้งมีโบสถแลตึกงาม ๆ มาก เมื่อพ้นเมืองเก่าไปแล้ว เสด็จพระราชดำเนิรตามถนนนอกเมือง ผ่านโรงทหารซึ่งตั้งอยู่เปนขนัดหลายสิบหลัง มีสนามฝึกหัดใหญ่กว้าง แล้วผ่านทางท้องตลาด มีม้าตั้งร้านขายของกลางถนน แลมีร้านเปนตึกเตี้ย ๆ สองแถวข้างถนน เหมือนกับตึกแถวถนนเจริญกรุง เสด็จทอดพระเนตรที่เลี้ยงหมีด้วย ที่เลี้ยงหมีนั้นขุดเปนบ่อใหญ่ลึก ก่อเขื่อนศิลา ในบ่อมีกำแพงกั้นเปน ๒ ห้อง แบ่งหมีไว้เปน ๒ พวก มีสระน้ำสำหรับรับประทานแลลงอาบ หมีเปนสัตว์คู่เมืองของเมืองนี้ คือชื่อเมืองคำว่า เบอรน นั้น แปลว่า หมี มีตำนานว่า เมื่อก่อนจะสร้างเมืองนั้น ดุ๊ก เบอร์ชทอลด์ ได้ฆ่าหมีป่าตายที่ตำบลนี้ตัวหนึ่ง จึงได้ขนานนามเมืองว่า เบอรน รัฐบาลเมืองนี้ได้เลี้ยงหมีมาตั้งแต่ปี ๑๔๘๐ ตลอดมาจนทุกวันนี้ มีหมีอยู่เสมอไม่ได้ขาด ตามห้างร้านสถานที่ต่าง ๆ ก็มีรูปหมีเปนเครื่องตกแต่ง แลสำหรับขายเปนของที่ระลึกเปนอันมาก ราษฎรนิยมเท่ากับสิงโตที่เมืองลูเซิน ทั้งตราประจำเมืองแต่ก่อน ๆ มาก็เคยใช้รูปหมี

เวลาค่ำ ประธานาธิบดีแล ที่ประชุมว่าการแผ่นดิน ได้เชิญเสด็จเสวยดินเนอร์ ที่โฮเตลที่ประทับ ประชุมโต๊ะ ๑๒ หมดด้วยกัน คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แลข้าราชการที่โดยเสด็จพระราชดำเนิร ๕ ฝ่ายสวิตซ์อีก ๗ คือ โคลเนล มุลเลอร์ ประธานาธิบดี ซึ่งเปนเสนาบดีว่าการต่างประเทศด้วย ๑ มิสเตอร์เบร็นเนอร์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ๑ มิสเตอร์ดอยเชอร์ เสนาบดีกระทรวงเกษตรา ๑ มิสเตอร์เซ็มป์ เสนาบดีกระทรวงโยธา ๑ มิสเตอร์รุเชต์ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ๑ มิสเตอร์ชาคมันน์ ไวสชานเซลเลอร์ ๑ มิสเตอร์ ดินี เซอร์ต ปลัดทูลฉลองกระทรวงต่างประเทศ ๑ มิสเตอร์ ยิกันเตต์ เสกันต์ ชานเซลเลอร์ ๑ การที่รัฐบาลสวิตซ์จัดการรับรองครั้งนี้ ทำอย่างเงียบ ๆ ที่ประชุมแต่งฟร็อกโก๊ต เมื่อเลี้ยงจวนจะเสร็จแล้ว ประธานาธิบดีได้กล่าวคำถวายพระพรไชยมงคล สรุปเปนข้อความว่า ตามซึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชวโรกาศให้รัฐบาลสวิตซ์ ได้จัดการรับรองเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนิรประพาศยุโรปเมื่อ ๑๐ ปีมาแล้วนั้น รัฐบาลแลประชาชนทั้งปวงในประเทศนี้ ยังทรงจำไว้ได้ด้วยความปีติยินดี แลมาครั้งนี้ได้ซ้ำมีโอกาศ รับรองอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ลำลึกถึงการรื่นเริงชื่นชมแต่ครั้งนั้นได้ดียิ่งขึ้น ทั้งย่อมเปนที่ปีติยินดีในขณะนี้อีกเปนอันมาก กับจะได้เปนการสมานทางไมตรีในระหว่าง ๒ ประเทศ ให้เปนหลักถาวรมั่นคงยิ่งขึ้น แลขอความพระมหากรุณาธิคุณเผื่อแผ่ปกเกล้า ฯ แก่บรรดาชาวสวิตเซอร์แลนด์

ทั้ง ปวง ที่ รับ ราชการ อยู่ ใน รัฐบาล สยาม แล พ่อค้า พานิช ซึ่ง ออกไป ทำ มา หา กิน ใน พระราช อาณา จักร์ นั้น ด้วย ทั้ง หวัง ด้วย เกล้า ๆ ว่า จะได้ ทรง เปน พระราช ธุระ อุดหนุน บำรุงการสินค้าในระหว่าง ๒ ประเทศนี้ ให้ เจริญ ยิ่ง ขึ้น ในที่ สุด จึง เชิญ ที่ ประชุม ดื่ม ถวาย พระ พร ไชย มง คล แด่ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว แล ราช ตระกูล ทั้ง ประเทศ สยาม ให้ รุ่ง เรือง ไพศาล สมบูรณ์ พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่ หัว มีพระราชดำรัส ตอบ ขอบใจ ประธานาธิบดี แลเสนาบดีที่ประชุมปฤกษาการแผ่นดินทั้งปวง ว่าใน การ ที่ได้ เสด็จ มา ประชุม ณที่ นี้ เปน ที่ ทรง ชื่น ชม ยินดี เปนอันมาก ทั้ง เปน การ เตือนให้ทรง ระลึก ถึง การ รับ รอง อัน แข็ง แรง ซึ่งรัฐบาล สวิตซ์ ได้ จัด การถวาย เมื่อเสด็จมาครั้งก่อน ใน การ ที่ ได้ เสด็จ มา พบ กับ ผู้ที่ ทรงคุ้น เคย กล่าวคือ โคลเนล มุลเลอร์ ซึ่งดำรงตำแหน่ง ประธานาธิบดี ใน เวลา นี้ แล มิสเตอร์ ดอยเชอร์ ซึ่ง เปน ประธานาธิบดี อยู่ ใน เวลา ที่ เสด็จ มา ครั้ง ก่อน แล ที่ ปฤกษา การ แผ่น ดิน ทั้งปวง ซึ่งไม่ได้ ทรง พบ ปะมา ถึง ๑๐ ปี แต่ นั้น ย่อม เปน ที่ ทรง ยินดี อย่าง ยิ่ง อีกส่วนหนึ่ง แล มีรับ สั่ง ต่อไป ว่า บรรดาชาว เมือง สวิตเซอร์ แลนด์ ซึ่งรับราชการอยู่ หรือ ซึ่ง เข้าไป ประกอบ การ ค้า ขาย ใน พระราช อาณาจักร ก็ดี ได้ ทรง ตั้ง พระราชหฤทัยไว้ แต่ เดิม แล้ว มา จน บัด นี้ก็ เหมือน กัน ว่า จะให้ ได้ รับ ความ ผาสุก เสมอ เหมือน กับ ประชาชน ชาติ ต่าง ๆ ซึ่ง มีพระราช สัมพันธมิตร์ ไมตรีอันสนิททั่ว กัน ไม่ให้ เปนที่ลดหย่อนกว่าชาติใดชาติหนึ่ง

เลย ครั้นรับสั่งแล้ว ทรงเรียกที่ประชุมดื่มพระราชทานพรแก่ประธานาธิบดี แลเสนาบดีที่ปฤกษาการแผ่นดิน ทั้งสำหรับความเจริญรุ่งเรือง แห่งประเทศสวิตเซอร์แลนด์ด้วย

เวลายาม ๓ ประธานาธิบดี แลสิเกรตารีกระทรวงต่างประเทศ เชิญเสด็จพระราชดำเนิรจากโฮเตลเบอรร์นะฮอฟ ไปยังสเตชันรถไฟ เสด็จกลับเมืองลูเซิน ที่โฮเตลแลที่สเตชัน มีราษฎรมาเบียดเสียดกันเนืองแน่น ให้ร้องถวายพระพรไชยมงคลโดยความรื่นเริง เสด็จกลับถึงเมืองลูเซินเวลา ๕ ทุ่ม บรรดาสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเปนของรัฐบาล แลโฮเตลโดยมาก ทั้งบ้านเรือนบางแห่ง ได้จุดโคมไฟสว่างไสว เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศ ณเมืองลูเซิน

วันที่ ๒๗ กันยายน ๑๒๖— เวลาบ่ายโมง ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรโดยเรือโมโตรบอต จากท่าน่าโฮเตลข้ามไปขึ้นรถฟูนิกูลาร์เรลเวย์ ประพาสบนเขาเบอร์เก็นสต๊อก สูงเกือบ ๙๐๐ เมเตอร์ รถสายนี้สร้างแล้วเมื่อปี ๑๘๘๗ ทางรถจากชายทเลขึ้นไปจนถึงสเตชันที่สุด ยาว ๙๓๗ เมเตอร์ รถแล่นขึ้นลงโดยวิธีใช้น้ำหนักถ่วงกัน แล่นตลอดทางในเวลา ๑๕ นาที มีที่หลีกตรงย่านกลาง ตามทางที่ขึ้นไปนั้นงดงามมาก ทางขึ้นดิ่งเหมือนบรรไดตรงบนภูเขาทอง มีที่เลี้ยวอยู่แห่งเดียวเท่านั้น ตัดขึ้นไปตามไหล่เขา พื้นเขาศิลาวางรางขึ้นไป มีป่าร่มเย็น ตะไคร่น้ำจับคล้าย ๆ ดง แต่อากาศไม่ชื้น ทางที่ตัดขึ้นไปนั้น บากศิลา

แล โบกสิเมนต์เปนคั่น บรรไดขึ้น ไป อย่าง มั่นคง ราง ตรึ่ง ติด กับ คั่น บรรไดอันถี่ ทุกคั่น เมื่อขึ้น ไป สูง ๆ แล ระดับ ลง ข้าง ล่าง ดูสูงชันดิ่ง ลงไปใจ หวิว ๆ บน ยอด เขา เบอร์ เก็น สต๊อก นี้ เปน ที่ สำหรับ มหา ชน ขึ้น มา ผลัด อากาศ แลชม ภูมิ ประเทศ โดย รอบ มีโฮเตลใหญ่น้อย สำหรับ ผู้ ไป มาได้พัก อาไศรย เปน อัน มาก ทั้งมีถนนหนทาง สำหรับ รถ ม้า แล คน เดิน เที่ยว เล่น ทั่วไป บน ยอด เขา นั้น มีป่า ระหง ร่ม รื่น สำหรับ เดิน เล่น นั่ง เล่น เงียบ ๆ แล มีโบสถ์ เล็ก น่าดู เขานี้ เปน แหลม ยื่น ออกไปใน ทเล สาบ ที่หัว แหลม แล เห็น ทเล สาม ด้าน มีระทา เหล็ก สูง มีลิฟต์ สำหรับขึ้นไป ดูภูมิ ประเทศ ให้เห็นได้ ไกล ขึ้นไป อีก แหลม เบอร์เก็น สต๊อกนี้ เปน เขายื่น ออก มาจากแนวเขาใหญ่ ชื่อว่า ปีลาตูส กับ ริจี ซึ่ง สูง [illegible] เมเตอร์ มีรถรางขึ้นไปจนถึงยอด แล มีโฮเตล ที่ พัก คนไป มา ทั้ง ๒ แห่ง เมื่อขึ้นไปถึง ยอด แล้ว อาจ จะแลเห็นภูมิประเทศโดยรอบได้ ไกลหลายร้อยไมล์ คือ เห็นทเลสาบ ซูริก ทเล สาบ ยะเนวา เนอร์ ชาเตล แล บริเยน เปน ต้น

เสด็จ ขึ้นไป ถึง ยอด เขา แล้ว เสวย พระกระยาหาร กลาง วันที่ โฮเตล เบอร์ เก็น สต๊อก แล้ว ทรง พระ ดำเนิร ใน ป่า สวน บน สัน เขา อัน เปน ที่ ร่มรื่น แล จาก เขา ข้าง หนึ่ง เปน ทเล สาบ มี บ้าน เมือง แล ตำบล ต่าง ๆ ตั้ง อยู่ เปน หมู่ ๆ โดย รอบ ดู เรือไฟใหญ่ ๆ ซึ่ง แล่น อยู่ ใน ทเล เหมือน สัตว์ ตัว เล็ก ๆ ว่าย น้ำ อยู่ ดูไม่เปน รูป เรือ จะ แล ดู อะไร กลาย เปน ตุ๊กตาไป หมด แต่ขึ้น มา อยู่ สูง เพียง ๙๐๐

เมเตอร์เท่านั้น ยังแลเห็นภูมิประเทศแตะอะไร ๆ เล็กหลอนไปหมด ถ้าขึ้นไปบนยอดเขา บีลาตุส หรือ ริจี แล้ว คงจะเห็นสิ่งต่าง ๆ หลอนลงไปอีกมาก แลอีกข้างหนึ่งเปนที่ลุ่ม มีกระท่อมชาวไร่ตั้งเปนหลั่นลดลงไป มีไร่แลสวนผลไม้เปนระยะ ๆ ได้ยินเสียงกระดิ่งโคในทุ่งวังเวง คล้ายเสียงใบเสมาตามโบสถ์กระทบกัน เสด็จพระราชดำเนินผ่านไปทางแปเลศโฮเตล เปนตึกใหญ่ปลูกชิดกับไหล่เขา มีซาลานั่งเล่นเดินเล่นข้างบน ใต้ซาลาเปนถนนใหญ่มีร้านขายของ รถม้าเดินได้ แต่ในเวลานี้โฮเตลแลร้านปิดเสียแล้ว เพราะสิ้นเทศกาลที่ผู้คนไปมา เทศกาลนั้นเริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม จนสิ้นเดือน สิงหาคม นอกจากนั้นเงียบ มีแต่คนในพื้นที่เตรียมเตรี่ยอยู่บ้างเล็กน้อย ทรงพระดำเนินผ่านโฮเตล แลเรสเตอรอง หลายแห่งจนถึงโบสถ์ แล้วทรงรถม้าประพาศทางปลายแหลม เสด็จไปจนถึงโฮเตลใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งปิดเสียแล้วเหมือนกัน เวลาที่เสด็จนั้นเย็นมากเสียแล้ว หมอกลงจัด คลุมภูเขาสูง ๆ เสียหมด แลไม่ใคร่เห็นอะไร จึ่งเสด็จพระราชดำเนินกลับสเตชั่นรถราง ลงไปท่าเรือประพาศร้านขายของที่ระลึกของตำบลนั้นเล็กน้อย แล้วเสด็จกลับถึงโฮเต็ลที่ประทับ เวลาบ่าย ๕ โมงครึ่ง

เวลาค่ำ มิสเตอร์ ไดเรลลี่ บิดาของไดเรลลี่ ที่ปฤกษาณสถานราชทูตกรุงปารีศ ได้มาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท วันนี้มีการจุดโคมไฟเหมือนกับเมื่อคืนก่อน

ตอนที่ ๓๖

จาก เมือง ~~เบอรน~~ ลูเซอร์น ถึง เซอรนบบิโอ ทเล สาบ โกโม ประเทศ อิตาลี เหนือ

วันที่ ๓๐ กันยายน ๑๒๖— เวลาเช้า มิสเตอร์ โดเรลลี ที่ปฤกษา ประจำสถานราชทูต ณกรุงปารีส ได้มาจากที่ประชุม สงบสงคราม กรุ เฮค เฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาท เวลา ๕ โมงเช้าพระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จ พระราช ดำเนินโดย รถไฟ จาก เมือง ลูเซินไป ตำบล เซอรนบบิโอ ที่ ทเล สาบโกโม ประเทศ อิตาลี ข้างเหนือ พร้อม ด้วย พระราช วงษานุวงษ์ แล ข้าราชการ กับ มิสเตอร์ โดเรลลี ผู้บุตร มิสเตอร์ โดเรลลี ผู้บิดา ได้มาส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร ที่ สเตชั่น รถไฟ

ในระหว่าง เวลา ที่ ประทับ อยู่ ใน ประเทศ สวิตเซอร์ แลนด์ นั้น รัฐบาล ได้จัด พล ตระเวร เฝ้า พิทักษ์ รักษา พระองค์ อย่าง กวด ขัน พล ตระเวรลับได้ ตาม ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร จน ตลอด เขตร์ แดน พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง สำราญ พระราชหฤทัย

ระยะทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ใน วันนี้ ประมาณ ๑๔๕ ไมล์ ภูมิ ประเทศ ตาม ทาง งด งาม แล ปลาด มาก ความงาม นั้น คล้าย ๆ กับ นอรเวย์ คือ ประกอบ ด้วย ภูเขา แล ทเลสาบตลอดไป ใน ชั้นต้น รถ ข้าม แม่ น้ำรอยซ์ ตอน ล่าง ซึ่ง ผ่อน น้ำ จาก ทเล สาบ ลี่ มณฑล ลงไปสู่ แม่น้ำ อาร์ แล้ว เลียบ ทเล สาบ ซุค วก ลง ทาง ทิศใต้ ผ่าน เมืองบรูนเน็น แล้ว เลียบ ทเล สาบ ยูรี ซึ่ง ติด ต่อ แล นับ เนื่อง อยู่ ใน ทเล สาบ ลูเซิน ข้างขวามือ

ต่อ นั้นไป รถ ขึ้น เขา เลียบ มา ตาม ลำ น้ำรอยซ์ตอนบน ซึ่ง ตก จากยอดเขา เซนต์ โกธาร์ด ไหล ลง สู่ ทเล สาบ ลูเซิน ที่ เมือง ฟลูเล็น แล้ว รถ ลอดปล่อง เซนต์ โกธาร์ด ซึ่งเปนภูเขาใหญ่ปันน้ำในระหว่างเขตร์แดนสวิตเซอร์แลนด์ เหนือ กับ สวิต เซอร์ แลนด์ ใต้ ซึ่ง ติด ต่อ กับ เขตร์ แดน อิตาลี พ้นปล่อง เซนต์ โกธาร์ด มา แล้ว รถ เดิร ลง ตาม แถว น้ำ ลิเวนติน่า ผ่านเมือง เบลลินโซนา เดิรใกล้ ปลาย ทเล สาบ มโจรี ข้าง เหนือ แล้วเลียบฝั่ง ทเล สาบ ลุคาโน ผ่านเมืองลุคาโนแลข้าม ทเลสาบ นั้น เมืองลุคาโนเปน เมือง ใหญ่ ภูมิ ประเทศ งด งาม มหาชน มา เที่ยว ผลัด อากาศ เปนอันมาก ทเล สาบ นี้ ก็ งาม นัก เหมือน กัน ตอน ข้าง เหนือ เปน เขตร์ อิตาลี ข้างใต้ เปน ของ สวิตซ์ เพราะเขตร์ แดน สวิตเซอร์แลนด์ ในตอนนี้ เปนแหลม ยาวพุ่งลงมาในระหว่างเขตร์แดนอิตาลี ปลายแหลมถึงตำบลเกียสโซ พรมแดน สวิตเซอร์ แลนด์ ติด ต่อ กับ อิตาลี เสด็จ จาก รถไฟ ทรง รถ โมโตคาร์ แล่น มา ประมาณ ๑๕ นาที ถึงโฮเตลวิลลาเดสต์ ที่ ตำบล เซอร นบบิโอ ริม ทเล สาบ แล ใกล้ กับ เมือง โกโม ประทับ แรม ณ โฮเตล นี้

ภูมิ ประเทศ ตาม ระยะ ทาง วัน นี้ งด งาม มาก ก็ จริง แต่ ผิด กัน กับ ใน ประเทศ นอรเวย์ หลาย อย่าง เพราะ มี ตำบล บ้าน ติดต่อ เป็น ระยะ กัน ตลอดไป ทุก หน ทุก แห่งไม่ มี ที่ เปลี่ยว เลย ภูเขา นั้น ถึง ว่า สูงใหญ่ ก็ จริง แต่ มี คนไป ถาก ถาง ที่ ดิน ทำไร่ เข้าโภชน์ ไร่ หญ้า แล ทำ สวน ผลไม้ เปน หลั่น ลด ตั้ง แต่ ชาย น้ำ ตลอด ขึ้นไป จน เกือบ ถึง ยอด เขา ป่า ตาม ชาย เขา แล ไหล่ เขา นั้น โปร่ง มาก แล ดูไม่ ครึ้ม ทึบ เหมือน กับ ที่ นอรเวย์

น้ำพุน้ำตกก็ไม่ใคร่มีที่ มีอยู่ก็ไม่ใหลครึกโครมเท่าบนยอดเขาที่สูง ๆ มีเกลเซีย (ก้อนน้ำแข็ง) อยู่บ้างก็จริง แต่ไม่มากแลหนาเหมือน ถ้าไม่เพ่งพินิจดูแล้วก็ไม่สามารถจะเห็นได้ มีโบสถ์บ้านศาซดแลโฮเตลใหญ่ ๆ ขึ้นไปตั้งอยู่จนถึงยอดเขาสูงลิบ ๆ จนแลแทบไม่เห็นช่องน่าต่าง จะแลไปทางไหนเห็นการก่อสร้างทั่วทุกทิศ มีรถรางหรือเกรินแลถนนหนทางเดินถึงกันได้ตลอด ดูเปนของเล่นไม่หมด จะเปรียบกับเขาซึ่งก่อเล่นในอ่างปลาก็ไม่ผิดอะไรกัน จะประดิษฐ์ก่อสิ่งต่าง ๆ ขึ้นบนเขาในอ่างปลาให้พิศดารไปสักเพียงใด ก็คงไม่พิศดารยิ่งไปกว่าภูมิประเทศตามทางที่เสด็จพระราชดำเนิรในวันนี้ได้ ถ้าจะชมฝีมือการก่อสร้างตัดแปลงภูมิประเทศแล้ว ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ย่อมงามกว่าประเทศนอรเวย์ แต่ถ้าจะชมภูมิประเทศซึ่งเปนอยู่ตามธรรมชาติแล้ว นอรเวย์ย่อมงามกว่าหลายเท่า

สิ่งซึ่งประหลาดน่าพิศวงนั้นคือ วิชาช่างในทางโยธา การที่สร้างทางรถไฟมาบนเขานี้ เปนการลำบากอย่างยิ่ง ทั่วทั้งทวีปยุโรปไม่มีแห่งใดเสมอเหมือน น่าสรรเสริญความรู้แลความเพียรของเขายิ่งนัก รถไฟสายนี้เริ่มสร้างเมื่อคฤสตศักราช ๑๘๗๒ เปิดให้ประชาชนไปมาเมื่อปี ๑๘๘๒ สร้างอยู่ ๑๐ ปีจึงสำเร็จ ลงทุนประมาณ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ ปอนด์ โดยแต่พื้นที่เปนภูเขา แลลำน้ำลำธารตลอดไปนั้น ต้องเจาะปล่องใหญ่น้อยถึง ๘๐ ปล่อง แลสร้างสพานขนาดใหญ่ถึง ๓๐๐ เศษ ยังสพานเล็กน้อยอีกเปนอันมาก ภูเขาซึ่งต้องข้าม-

ไปนั้น ซับซ้อนกัน หลายลูก มีตระดับกันมากๆ แต ภูเขาใหญ่ซึ่งเปน ผีปันน้ำ นั้น อยู่ในระดับสูง ถลาง ทาง ที่ขึ้นไป มากเหลือเกิน จนทำทาง ตรง ๆ ขึ้นไปไม่ได้ เพราะ ทาง จะ ชัน มาก รถ จะ แล่น ขึ้น ตงไม่ได้ ต้อง เจาะ ปล่องเปน เกลียวในภูเขา ให้ระดับสูง ขึ้นไป หา เขา ผีปันน้ำนั้น ถึง ๗ แห่ง แต ดู ปาก ปล่อง ทางรถไฟ ซ้อนกัน ขึ้นไป เหมือน วง ก้นหอย เห็น รถ สาย หนึ่ง เดิน อยู่ เบื้อง บน แต อีก สาย หนึ่ง ลอด ปล่อง อยู่ เบื้อง ล่าง แล้ว มา วนกลับใน ปล่องน่าดูมาก ปล่องใหญ่ซึ่ง ลอด เขาเซนต์ โกธาร์ด ผีปันน้ำนั้น สูง เหนือระดับทเล ๓๗๗๒ ฟิต ยาว ๓๗๐ เส้น (สั้นกว่าปล่อง ซิมปลง ๑๒๐ เส้น) ปล่อง กว้าง ๒๘ ฟิต สูง ๒๑ ฟิต รถ แล่น ได้ตลอด เวลาประมาณ ๒๑ นาที ถึง ว่า ภูมิประเทศเปน ที่กันดาร อย่าง ยิ่ง ดัง ได้พรรณนา มาแล้ว ก็ยังมี ถนน ใหญ่พื้น ถม ด้วยกรวด ศิลา อย่าง แน่น หนา ตัด ไปกับทางรถไฟตลอด ไป บรรดา บ้านเรือน ซึ่งตั้ง อยู่ใน เขตรฟากเขา ผีปันน้ำ ข้าง ทิศ เหนือ นั้นการก่อ สร้าง เปน ท่านอง เยอรมัน โดย มาก แต่ พอ พ้น เขาผีปันน้ำมา ทาง ทิศ ใต้ ตึก บ้าน ก็มี ลักษณะ ผิด ไป กลาย เปน แบบ อิตาเลียน ไป หมด มี หอ รบ หอ คอยป้อม โบราณ เปน อัน มาก

พรหมแดนในระหว่าง ประเทศ สวิตเซอรแลนด์กับ อิตาลี ที่ ตำบล เกียสโซ นั้น ปันกัน กลาง ถนน อย่าง เดียว กับ ระหว่าง อิตาลี กับ ฝรั่งเศส ที่เมือง เมนโตน มีโรงภาษี ทั้ง ๒ ฝ่าย อยู่ตรง กัน ข้าม ฟาก ถนน จาก ตำบล เกียสโซ มา เซอรนมบิโอนั้น งามดี ตอนแรกเป็นตึกบ้านแลวิลลา

ต่อ มา เปน ทาง เลียบ ฝั่ง ทเลสาบโกโม จน ถึงโฮเตล ที่ ประทับ

วันที่ ๓ ตุลาคม ๑๒๖ — เวลาเช้า มงสิเออร์ โคเรลลี่ กราบถวาย บังคม ลา กลับไป กรุงเฮค เวลา บ่าย ๒ โมง ครึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย เรือโมเตอร์ ลอนช์เก๋ง ประพาศใน ทเลสาบโกโม เวลา บ่าย ๔ โมง ถึง ตำบล กันติ นับ เบีย ซึ่ง ตั้ง อยู่ ตรง แหลม กลาง แยก ของ ทเลสาบ ไซยภูมิ์ดี เสด็จ ขึ้น เสวย เครื่อง ว่าง ที่โฮเตล เบลวิว เวลา บ่าย ๕ โมง เสด็จ จากโฮเตล เดิม มี พระราช ประสงค์ จะ แวะ ทอด พระเนตร วิลลา การ์ ลอตตา ซึ่ง เปน ตึกเก่า งาม จัด เปน พิพิธภัณฑ์ แต่ อากาศไม่ดี ฝน ตก หนา เมล็ด แล เปน หมอก มืด คลุ้ม ทั่ว ทั้ง อากาศ จึง ไม่ได้ ประพาศ เสด็จ กลับ ถึงโฮเตล วิลลาเดสต์ ที่ ประทับ เวลา ย่ำค่ำ ครึ่ง พอ มืด สนิท

ทเลสาบโกโม นี้ เป็น ทเลสาบ ที่ นับได้ว่า งาม ที่ สุด ใน ประเทศอิตาลี มีภูเขา เปนวง ไม่ สู้ สูง นัก เป็น เพิง ผา บาง แห่ง แต่โดย มากไม่ สู้ ชัน ล้อม อยู่ โดย รอบ มี น้ำตก ราย ๆ กัน หลาย แห่ง แต่ไม่โตใหญ่ . น่า แล้ง น้ำ แห้งเสียโดยมาก ต่อเวลา มีฝน หรือ มีสโน จึงจะมี น้ำไหล บนเขาทำสวน ใบ หม่อน เป็น พื้น เพราะ ราษฎร ใน ตำบล นี้ ทำไหม เปน สิน ค้า สำคัญ นอก จาก นั้น มี สวน ผลไม้ แล ไร่ ผัก ทำ เป็น คัน บรรได เป็น ชั้น ๆ ขึ้น ไป มี ตำบล เก่าใหม่ แลวิลลา งาม ๆ ตั้ง เป็น หลั่น ลด ตั้งแต่ ชายน้ำจนถึง ไหล่ เขาโดย รอบ ทเลสาบ ตัด ถนน เป็น ชั้น ๆ ขึ้นไป บน ภูเขา หลาย สาย

เรือน งาม ๆ อยู่ริม ทเลโดย มาก หัน หน้า ลง สู่ ทเล หลัง เรือน จด ถนน ได้ ทั้ง น้ำ ทั้ง บก ดู น่า สบาย ชั้น ล่าง ของ เรือน นั้น มัก ทำ เป็น ที่ เก็บ เรือ หรือ ถ้าไม่ มี ที่ เก็บ เรือ เช่น นั้น ก็ ก่อ ศิลา เป็น ดอก เหมือน ท่า เรือ แล เขื่อน กัน คลื่น เล็ก ๆ สำหรับ เก็บ เรือ ตาม ยอด เขา มี หอ คอย หอ ระฆัง ตั้ง อยู่ มาก ทเลสาบ นี้ แต่ ครั้ง โบราณ ชาว โร มัน ก็ นับ ว่า เปน ที่ งดงาม ที่ สุด พากัน มา ตั้ง บ้าน อยู่ เป็น อัน มาก เที่ยวไล่ สัตว์ ใน ป่า แล ตก ปลา ทำ สวน เป็น ที่ สำราญ ใน สมัย นี้ ก็ เปน ที่ ประ ชุม ชน เหมือน กัน เพราะ อากาศ ดี ตลอด ปี น้ำใน ทเลไม่ รู้ จัก แข็ง ผู้ มีเงิน ทั้ง ชาว ต่าง ประ เทศ แล ชาว เมือง มัก มา ซื้อ ที่ สร้าง บ้านไว้ สำหรับ มา พัก เปน อัน มาก มีโฮเตลใหญ่ ๆ เป็น ที่ ผาสุก ทุก แห่ง ทุก หน มหาชน ประเทศ ต่าง ๆ พา กัน มาอยู่ ตั้ง เดือน เทศกาล ที่ คน มา อยู่ มากนั้น ในฤดู สปริง กับ ฤ ดู ออตัมน์ ใน ฤดู ร้อน กับ ฤ ดู หนาว คน น้อย ลง เพราะ คน หนี ขึ้นไป เที่ยว ทาง เหนือ เช่น สวิตเซอร แลนด์ หรือ นอรเวย์ เป็น ต้น น่า หนาว คน ก็ หนี ความ หนาวไป ทาง ริ เวียรา ประเทศ อิตาลีข้างใต้ หรือ ประเทศ อียิปต์ แต่ใน สอง ฤ ดู ที่ กล่าว นี้ เป็น เวลา เปลี่ยน แปลง บาง ทีก็ ร้อนจัด บางทีก็ หนาวจัด จึ่ง มี คน มา เที่ยว ที่ นี่ มาก เพราะอากาศ คงที่ไม่ สู้ เปลี่ยน แปลง นัก

ทเลสาบ นี้ มีรูป เปน ดอก จันทน์สามแฉก มี ลำธาร ไหล ลง มาสู่ โดย รอบ เปน อัน มาก ลำธาร ใหญ่ที่ สุด นั้น เรียก ว่า อัดดะ ยอด มา จาก ภู เขา

อัลปส์ ลง สู่ ทเลสาบ ข้าง เหนือ แล้ว ออก จาก ทเลสาบข้างใต้ ไหลไป ตก แม่น้ำโป ทเลสาบ นี้ ยาว ประ มาณ ๓๐ ไมล์ กว้างใน ระหว่าง ๒๐ เส้น ถึง ๑๒๐ เส้น น้ำ ที่ ลึก สุด นั้น ถึง ๕๐๐ เมเตอร์ เศษ โดย รอบ ทเล มี คน อยู่ ประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ ทำ มา หากิน ใน การ ทำไหม เพาะ ปลูก แล หา ปลา เปน พื้น

ตอน ที่ ๓๗
จาก เมือง โกโม ถึง กรุง โรม, กรุง โรม

วัน ที่ ๒ ตุลาคม ๑๒๖ — เวลา เช้า พระราชวรินทร์ ซึ่งโปรด เกล้า ฯ ให้ โดย เสด็จ สมเด็จ พระเจ้า ลูกยา เธอ เจ้า ฟ้า กรมขุน นคร สวรรค์ วรพินิต ไปช่วยการ ฝัง พระศพแกรนด์ดุ๊กแห่งนครบาเด็น ได้มา จากกรุงโรม เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ที่ โฮเตล วิลลา เดสตะ เวลา กลาง วัน เปรเฟ็ด เมือง โกโม มาเฝ้า

เวลา บ่าย ๓ โมง เศษ เสด็จ พระ ราช ดำ เนิร จาก ตำบล เซอรนบ บีโอ โดย รถโมตอร คาร์ ไป สเต ชัน รถ ไฟ ที่ เมือง โกโม เสด็จ กรุงโรม ทาง จาก โฮเตล ที่ ประ ทับ ถึง เมือง โกโม ๑๕ นาที เมือง โกโม เปน เมือง อัน งาม ตั้ง อยู่ ปลาย ทเล สาบ ข้าง ทิศ ใต้ มี พล เมือง ประมาณ สี่ หมื่น มีสินค้า ไหม แล แพร เปน พื้น มี รถ เครน ขึ้น ไป บน ยอด เขา สูง ทำนอง เดียว กับ ที่ เบอร์ เก็น สต็อก บนยอด เขา นั้น มีโฮเตลใหญ่ น้อยเปน อัน มาก เพราะ มี ผู้คน ไป มา เสมอ ไม่ได้ขาด

กำหนด ว่า รถไฟ จะ ออก จากโก โม เวลา บ่าย ๓ โมง ครึ่ง แต่ รถ ช้า ไป มาก จน บ่าย ๔ โมง ๓๕ นาทีจึ่งได้เสด็จ จาก สเตชันโกโม ไป ประทับร้อนที่ แปเลสโฮเตล เมือง มี ลาโน ทาง ๒๘ ไมล์เศษ รถ เดิร ใน เวลา ชั่วโมง ๑ เมื่อ ถึง สเตชัน เมือง มี ลาโน เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถ ม้า ประพาศ ใน วนะ ซึ่ง ทำใหม่ เปน วนะ เล็ก ๆ ด้าน หนึ่ง

มีประตูไชย อีกด้านหนึ่งเปนตึกโบราณสูงใหญ่ ดูคล้ายโรงทหาร วนะนี้เดิมเปนสนามฝึกหัดทหาร ซึ่งตกแต่งขึ้นในเร็ว ๆ นี้ ต้นไม้ยังไม่ทันโตเต็มที่ มีหอคอยเหล็กสำหรับขึ้นดูวิว แลที่ขายเครื่องว่างสองสามแห่ง จากวนะเสด็จประพาศบ้านเมือง เมืองมีลาโนนี้ ถึงเปนเมืองที่ก่อสร้าง ดัดแปลงให้เปนแบบใหม่แล้วโดยมากก็จริง แต่เมื่อได้ไปเห็นเมืองในประเทศอื่น ๆ ข้างเหนือแล้ว กลับมาเมืองนี้ยังเห็นเปนเมืองอย่างเก่า ถนนไม่สู้กว้าง ตึกร้านก็กร่อย ๆ ไม่สู้งดงาม ถนนเต็มไปด้วยรถราง ทุกแห่ง การไปมาด้วยรถม้าอยู่ข้างลำบาก แลไม่ใคร่มีใครใช้กันนัก เมื่อประพาศบ้านเมืองแล้ว เสด็จประทับเสวยพระกระยาหารค่ำที่ แปเลศโฮเตล ริมสเตชั่นรถไฟ เวลา ๒ ทุ่ม ๕๐ นาที เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถไฟจากเมืองมีลาโนต่อไป สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต แลพระราชวรินทร์กราบถวายบังคมลาไปช่วยการพระศพ แกรนด์ดุ๊กออฟบาเดิน

วันที่ ๓ ตุลาคม ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้รถพระที่นั่งผ่านทางเมือง ปารมา ซ๊าร ซานา บี่ซา ซึ่งเปนเมืองใหญ่ แต่ครั้งโบราณ แลเมืองเล็ก ๆ อีกเปนอันมาก ระยะทางจากเมืองมีลาโนถึงกรุงโรม ๓๙๕ ไมล์ ตั้งแต่เมืองบี่ซามา รถเดินเลียบทเลตวันตก มีปล่องเล็กน้อยเปนอันมาก พื้นภูมิประเทศลุ่ม ๆ ดอน ๆ มีเขาเล็ก ๆ ป่าเปนป่าพื้นโดยมาก ไม่สู้งาม มีทุ่งหญ้าแลนาเปนพื้น แต่ดูจะไม่สู้บริบูรณ์ เพราะดินเปนทรายแลอยู่ข้างจะแห้งมาก ตึกบ้านไม่มีรายกันไปตลอดทาง รวมกันอยู่

เปน หมู่ ๆ ห่าง ๆ กัน ชาว นา ใน แถบ นี้ ไม่ใคร่ ก่อ บ้าน เปน ตึก เหมือน ที่ อื่น ๆ โรง นา โดย มาก ทำ เปน ตูบ มี แต่ หลังคา มุง ด้วย ฟาง ตง มา จด พื้น ดิน คล้าย กระโจม ทหาร ดู คับ แคบ ไม่ น่า สบาย ตามี ทุ่ง เหล่า นี้ ทอด โค แล พ่อ เปน พื้น ชาว นา ใช้ พ่อ เปน พาหนะ โดย มาก บาง ที ก็ ใช้ โค แต่ ม้า ไม่ ใคร่ พบ ที่ สุด จน ใน กรุงโรม แล เมือง ใหญ่ อื่น ๆ ก็ ไม่ ใคร่ ใช้ ม้า มาก เหมือนกับ พ่อ ลา แล โค พ่อ แล ลา นั้น ใช้ ทั้ง เทียม บรรทุก ต่าง แล ขี่

เวลา ๔ โมง เช้า รถไฟ ข้าม แม่ น้ำ ไตเบอร์ เปน แม่ น้ำ ใหญ่ ที่สุด ใน ประเทศ อิตาลี ข้าง ทิศ ใต้ กว้าง แล ลึก ขนาด ลำ น้ำ แม่วัง น้ำ ไหล เชี่ยว ขุ่น จาก ที่ นี่ แลเห็น กรุงโรม ได้ แต่ ไกล กรุงโรม เปน เมือง โบราณ เก่า ที่ สุด ใน ทวีป ยุโรป นับ ได้ ประมาณ ๒๗๐๐ ปี เปน เมือง ที่ เจริญ รุ่ง เรือง ก่อน เมือง อื่น ๆ ทั้ง ปวง ใน ยุโรป เว้น แต่ กรุง อาเธนส์ ในประเทศ กรีก มี พระราชวัง เก่า แล ตึก ราม อัน ใหญ่ โต ที่ จม ดิน อยู่ ก็ มาก ที่ ขุด ขึ้น แล ซ่อม รักษา ไว้ สำหรับ ดู ก็ มาก แต่ เดิม นั้น เมือง ตั้ง อยู่ ข้าง ฝั่ง ซ้าย แห่ง แม่ น้ำ ไตเบอร์ แต่ ภาย หลัง แผ่ ออกไป ทั้ง ๒ ฝั่ง ฝั่ง ซ้าย คง เปน เมือง ใหญ่ ตึก บ้าน รวม กัน อยู่ มาก ข้าง ฝั่ง ขวา นั้น สร้าง วังโป๊ป ซึ่ง เรียกว่า วะติกัน แล โบสถ์ เซนต์ ปีเตอร์ ซึ่ง เปน โบสถ์ ใหญ่ ที่สุด ใน โลก (จดหมาย เหตุ ร.ศ. ๑๑๒) ใน เมือง นี้ ตึก บ้าน สร้าง ขึ้น เปน แบบ ใหม่ บ้าง แล ของ โบราณ บ้าง ระคน ปน กัน ของ ใหม่ ปลูก ซ้อน เหนือ ของ เก่า ถนน โดย มาก แคบ ลาด ด้วย ศิลา ตัด เปน ก้อน เขื่อง ๆ

เปนของทนทานจริง แต่รถเดินสะเทือนมาก ห้างแลร้านโดยมากไม่สู้ใหญ่โตเหมือนประเทศอื่น ๆ เช่นอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันเปนต้น สวนหรือวนะอันเปนที่ร่มเย็นก็ไม่ใคร่มี ถ้าจะคิดถึงความสวยความงามโดยทั่วไปแล้ว ย่อมไม่งามเหมือนเมืองอื่น ๆ โดยมากในยุโรป เพราะเปนเมืองโบราณ แต่ถ้าคิดถึงความเจริญแลความสามารถของคนโบราณแล้ว ไม่มีเมืองใดในโลกที่จะน่าเที่ยวน่าดูยิ่งกว่าเมืองโรม หรือถ้าจะหยิบยกเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในการก่อสร้างก็ดี หรือในวิชาช่างต่าง ๆ เช่น ช่างแกะ ช่างปั้น ช่างเขียน ช่างหล่อ ฯลฯ ก็ดี มาเปรียบเทียบกันโดยเฉภาะสิ่งต่อสิ่งแล้ว ของในประเทศอื่น ๆ เห็นจะหาเทียบในเมืองโรมได้โดยยาก เพราะเหตุฉนี้ ชาวต่างประเทศชอบมาเที่ยวที่เมืองโรมเปนอันมาก การเที่ยวในกรุงโรม (หรือจะว่าในประเทศอิตาลีทั้งประเทศก็ควร) นั้น ผู้เที่ยวย่อมรู้สึก เหมือนมาดูพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง อันใหญ่โตที่สุดในโลก จะอยู่นานสักเท่าใด ก็คงมีที่เที่ยวที่ดูแปลก ๆ กันอยู่เสมอ ในประเทศอื่น ๆ ถ้าแม้มีของเก่าแต่ครั้งโบราณบ้างแล้ว ย่อมจัดการค้นหาขุดขึ้นรักษาไว้เปนการใหญ่ เช่นค่ายโรมันที่เมืองซาลบุรค์ หรือ คาซลที่เมืองไฮเดลเบิค เปนต้น เพราะหาของเก่ายาก แต่ในกรุงโรมนี้มีของเก่ามากมายเหลือประมาณ จนรัฐบาลไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จะรื้อก็ลำบาก จะบำรุงก็ไม่ใคร่ได้ เพราะตึกบ้านสถานที่ ที่สร้างขึ้นใหม่ ปลูกทับซ้อนอยู่บนของเก่าโดยมาก

จะรื้อ ของใหม่ ลงก็ไม่ ได้ เหมือน กัน เลย ต้อง จำ เปน จำใจ ทิ้ง รกร้างไว้ จะ เดิน หรือ ขับ รถ ไป ใน ทิศ ใด ๆ ย่อม ได้ ชม พิพิธ ภัณฑ์ เหล่า นี้ ทุก หน ทุก แห่ง

กรุงโรม ใน เวลา นี้ มี พล เมือง เกือบ ห้า แสน

ข้าม แม่ น้ำ ไตเบอร์ มา สัก ประ เดี๋ยว หนึ่ง รถ ลอด คลอง ราง น้ำ ที่ เรียก ว่า อะกวิ ดักต์ ซึ่ง สร้าง แต่ ครั้ง โบราณ ใน เวลา ที่ ยัง ไม่ได้ ใช้ท่อ ฝัง ใต้ ดิน อะกวิ ดักต์ นี้ ทำ เปน ราง ก่อ ด้วย อิฐ แล ศิลา ให้ น้ำ อัน สอาด บริสุทธิ์ ไหล จาก ภูเขา ลง มา เลี้ยงราษฎร ใน เมือง เพราะ ใน สมัย ที่ กรุง โรม รุ่ง เรือง เต็ม ที่ นั้น ในกรุง มี พล เมือง ไม่ ต่ำ กว่า สาม ล้าน ครึ่ง น้ำใน แม่น้ำ ไตเบอร์ ไม่ สอาด พอ ที่ จะ ใช้ รับ ประทาน ได้ จึง ต้อง สร้าง ราง น้ำ นี้ ขึ้น การ สร้าง ราง น้ำนี้ เปน ที่ น่า พิศวง แล น่า สรรเสริญ ความ สามารถ แล อำนาจ ของ รัฐบาล แต่ ครั้ง โบราณ มาก เพราะ ราง นั้น ต้อง ก่อ ข้าม เขา ข้ามทุ่ง แล ที่ ลุ่ม ดอน มา แต่ไกล ต้อง ก่อ ให้ สูง ต่ำ ได้ ระดับ พอ ให้ น้ำ ไหล ตาม ราง ได้ ตลอด ไม่ ล้น เสีย ตาม ทาง เมื่อ ถึง ที่ สูง ต้อง เจาะ ท่อ ให้ น้ำ ไหล มา เมื่อ ถึง ที่ ต่ำ ต้อง ก่อ ถาน หนุน ราง ให้ สูง ขึ้น จน ได้ ระดับ อัน เปน การ ลำบาก ยาก มาก ใน ตอน ที่ รถไฟ ลอด นี้ รางน้ำ สูง ถึง ๖–๗ วา ก่อ ถาน หนุน ลำ ราง เปน โค้ง ๆ เหมือนโค้ง สพาน เปน ระยะ ห่าง กัน ประมาณ ๔ วา ต่อ โค้ง อะ กวิดักต์ เหล่า นี้ รับ น้ำ มา จาก ภูเขา ซาไบน์ ซึ่ง อยู่ ทิศ ใต้ แห่ง กรุงโรม การ สร้าง ใช้ เกณฑ์แรง ชาว เมือง เพราะในสมัย

นั้น รัฐบาล มี อำนาจ มาก ที่ สุด จะ เกณฑ์แรง ราษฎร สัก เท่า ใด ๆ ก็ได้ ไม่ต้อง จ้าง คน ทำ งาน เหมือนใน สมัย นี้ การ ก่อ สร้าง สิ่ง ของ ที่ ใหญ่ โต ต่าง ๆ ทั้งปวง ก็ สำเร็จ ด้วย อำนาจ ทั้ง สิ้น ถ้า แม้ ต้อง จ้าง แรง คน อย่าง ทุก วัน นี้ ย่อม จะ ทำ การ ให้ สำเร็จ ได้ โดย ยาก พ้น อะ กวิลักต์ ไป แล้ว รถ แล่น เข้า ใน กำแพง เมือง เปน กำแพงโบราณ โดย รอบ เมือง ประมาณ ๑๐ ไมล์ การ ก่อ สร้าง นั้น คง มี หอ รบ ตรง ประตู แล มี บ้อม สี่ เหลี่ยม ถ้ำ กำแพง ออก มา สำหรับ ยิง สกัด กราด เชิง กำแพง เปน ระยะ ถี่ กัน แล มี ที่ กำบัง อย่าง ใบ เสมา กำแพง นั้น สูง ประมาณ ๑๐ ศอก แต่ บ้อม สูง ประมาณ ๕ วา คล้าย กำแพง ใหญ่ ใน ประเทศ จีน มาก แต่ ไม่ สูง ไม่ หนา เท่า ของ จีน เชิงเทิน ไม่ กว้าง ขับ รถ ขี่ ม้า ตรวจทหาร บน เชิงเทินไม่ได้ เหมือน อย่าง กำแพงจีน หอ รบ ก็ ไม่ สู้ สูง แล ชาลาใน ระหว่าง ประตู แล หอ รบ ไม่ กว้าง เหมือน ของ จีน

เวลา เช้า ๔ โมง ๑๕ นาที ถึง สเตชัน ในกรุงโรม พระราช วงษา นุวงษ์แล ข้า ราชการ ซึ่ง ล่วง น่า มาแต่ เมือง ฮอม เบิค กับ มิส ตอร์ เซจิโอ กง สุล สยาม ที่ เมือง ฟลอ เรนซ ได้ มา เฝ้า ทูลลออง ธุลี พระบาท ที่ สเตชัน แล้ว เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย รถ ม้า มา ประทับ ที่ โฮเตล เอก เซล ซิออร์ เปน โฮเตลใหญ่ พึ่ง เปิด ใหม่ งดงาม มี ฮอล แล ห้อง ต่าง ๆ ใหญ่ กว้าง ขวาง นับ ว่า เปน โฮเตล ดี ที่ สุด ใน เมือง นี้

เวลา ๕ โมง เสด็จ พระ ราช ดำเนิร โดย รถ ม้า ทอด พระ เนตร วัด ซานจิ โอ วานี อิน ละเตราโน ซึ่ง พระเจ้า คอน สแตน ไตน มหาราช

ได้สร้างถวายแก่โป๊ปซิลเวศตาที่ ๑ เกือบ ๑๖๐๐ ปีมาแล้ว ได้ชำรุดทรุดโทรมเสียเพราะแผ่นดินไหว และอัคคีภัยหลายครั้ง แต่พระเจ้าแผ่นดินองค์หลัง ๆ ได้ปฏิสังขรณ์ขึ้น เปลี่ยนแปลงลวดลายและการตกแต่งบ้าง ในเวลานี้ดูผุดผ่องงดงามเหมือนของใหม่ เพดานนั้นเปนลวดลายลึกเด่น ทาสีทอง สีแดง สีน้ำเงิน สีม่วง อันสดใสประกอบกันงามมาก รูปตามผนังเปนฝีมือช่างอย่างดี ใช้เสาศิลาขนาดใหญ่ตั้งเปนสี่แถว เปนทางตรงขึ้นไปสู่ที่บูชา ๕ สาย สายกลางหรือประธานนั้นกว้างกว่าอื่น ๆ เพดานแลเสาก็สูงมาก ตามช่องคูหาในเสามีรูปเซนต์ต่าง ๆ ขนาดใหญ่ ๗ ศอก แกะด้วยศิลาอ่อน ท่าทางสง่างามหาที่เปรียบได้โดยยาก ทอดพระเนตรทั่วแล้ว เสด็จไปที่โกโลเซี่ยม คือโรงลครโรมันทำเปนรูปสังเวียนใหญ่ สำหรับให้นักโทษที่ถึงตายต่อสู้กับสัตว์ร้ายต่าง ๆ (จดหมายเหตุ ร.ศ. ๑๑๖)

จากโกโลเซี่ยม เสด็จออกนอกกำแพงเมือง ไปทอดพระเนตรโบสถ์เซนตปล เปนโบสถ์ใหญ่ทรวดทรงงามมาก เพดานกลางโบสถ์สูงแลกว้างยาว ใช้เสาศิลาเรียวเล็ก ดูโปร่งสง่า เพดานประดับลวดลายงาม มีรูปโป๊ปตั้งแต่องค์แรก คือเซนต์ปีเตอร์ละ มาจนที่สุดรวม ๒๖๔ องค์ ความงามของโบสถ์เซนต์ปล และเซนต์จิโอวานีอินละเตราโน นั้น ต่างแปลกกันทั้ง ๒ วัด ถ้าจะเปรียบเทียบกันแล้ว รู้สึกว่า โบสถ์เซนต์ปลนั้น งามสง่าทำนองผู้ชาย และโบสถ์ซานจิโอวานีงามอย่างหญิงรูปร่างโสภาทั้ง ๒ ราย

เวลาบ่ายโมง ๑ เสด็จกลับถึงโฮเตลที่ประทับ

บ่าย ๓ โมง เสด็จพระราชดำเนินโดยรถโมตอรคาร์ ทอดพระเนตร์วังพระเจ้าฮาเดรียน ซึ่งจุดขึ้นบนเขาที่ตำบลติโวลี ทางจากกรุงโรมประมาณ ๓๕ กิโลเมเตอร์ รถเดินในเวลา ๑ ชั่วโมง อาณาเขตรของวังนี้ใหญ่กว้าง มีโรงลครอยู่ต้นทาง ทำเปนสังเวียนกลม ๆ มีที่คนดูเปนหลั่นลดขึ้นไปหลายชั้น คล้ายโรงลครเซอรคัสทุกวันนี้ มีกำแพงสูงใหญ่โดยรอบ กว้างขนาดเมืองกำแพงเพชร์ที่ร้าง ภายในมีตึกทั้งพระโรง สวน สระอาบน้ำใหญ่น้อยเปนอันมาก ตามพระราชวังแต่ครั้งโบราณ มีสระหรืออ่างน้ำอย่างใหญ่เสมอ เพราะในประเทศอิตาลีข้างใต้นี้ร้อนมาก ได้อาไศรยเล่นน้ำเปนเครื่องสำราญ สังเกตดูรอยกำแพงฝาผนังเสาศิลารูปศิลาที่หักพัง แลโมเซคที่ประดับพื้นเห็นได้ว่า แต่เดิมวังนี้เคยเปนที่สนุกสนานระโหฐานครึกครื้นมาก ฝีมือการก่อสร้างอย่างประณีต จะเปรียบกับการก่อสร้างในสมัยนี้ ก็ไม่กะไรกันเปนที่น่าดูน่าชม ครั้นทอดพระเนตรวังโบราณนี้แล้วเสด็จทอดพระเนตรน้ำตกที่เมืองติโวลี ทางจากวังประมาณ ๕ กิโลเมเตอร์ เมืองติโวลีนี้ เปนเมืองเก่าคราวเดียวกับกรุงโรม ตึกบ้านปลูกติดกันถนนแคบอย่างสามเพ็ง ตั้งน่าขายของตามริมทาง ทำให้ทางแคบเหลือช่องเฉภาะรถเดินได้ เดี๋ยวนี้มีพลเมืองประมาณ ๑๓๐๐๐ น้ำพุนั้นตกจากเนินซึ่งเนื่องมาจากเขา เยนาโร ในหมู่ภูเขาซาไบน

น้ำตก ลง ในเหว หรือ บ่อ ระหว่าง เนิน กว้าง ลึก ตาม ขอบ บ่อ แล ที่ใกล้ เคียง น้ำตก นั้น เปน สวนมีต้นไม้เมือง ร้อนต่าง ๆ เช่น ทับทิม ยี่โถ พริก มะเขือ ผลิ ดอก ออก ผล บริบูรณ์ ตามไหล่เขาเปน ที่ชัน ดูเดียน เขา ปล่อย ฝูง แพะ ขึ้นไป หา กิน วิ่ง กระโดดโลดโผน อยู่ตามไหล่เขาและ ผา ช่อง ไว น่าดู เสวย เครื่อง ว่าง ที่ เรสเตอรอง เดลา ซิเรนา ซึ่ง ตั้ง อยู่ ริม น้ำตก นั้น แล้ว เสด็จ กลับ ตาม ทาง รถ ราง ถึง โฮเตล ที่ ประทับ เวลา ทุ่ม ๑

ทางระหว่าง เมืองโรม กับ ติโวลี นั้น ลดเลี้ยวแคบแล เปน หลุม เปน บ่อ ไป ทุก หน ทุก แห่ง รถเขย่าเหลือ ประมาณ ทั้ง มีเกวียน ชาวนา บรรทุก ของ ผ่านไปมา เปน อันมาก เกวียน เหล่า นี้ เจ้าของ มักนอน เสียหรือ เดินไป ด้วย แต่ห่าง ๆ ตาม เคย ปล่อยให้ ลา หรือ ม้า เดินไป ตาม ลำพัง มัก เกะกะ กีด ทาง มาก มิหนำ ซ้ำจะ หลีก รถก็ไม่ หลีกให้ ถูกทาง ชอบใจ หลีก ทางไหน ก็หลีกไป ทาง นั้น บางที จะเปน เหตุ ด้วย ข้อ บังคับในการหลีก รถ อยู่ ข้าง พิศดาร ดังได้ กล่าว มาใน ตอน ข้าง ต้น แล้ว ก็ อาจจะ เปนได้

ประเทศ อิตาลี ในขณะ นี้ ยัง อุ่นพอใช้ ไม่เหมือน ประเทศ ข้าง เหนือ ๆ ใบไม้ ยัง เขียวสด งดงาม ไม่ร่วง เหมือน ที่อื่น ๆ ที่ กรุงโรม วัน นี้ร้อน มาก กลาง คืน ฝนตก ฟ้า คนอง ไม่ มีผิด เมืองไทย

วัน ที่ ๔ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา บ่าย ๓ โมง เกานต์ ติโตนี เสนาบดี ว่าการ ต่าง ประเทศ มา เฝ้า ทูลลออง ธุลี พระบาท ที่โฮเตล ที่ ประทับ บ่าย ๓ โมง

๔๕ นาที เสด็จพระราชดำเนิรไปเยี่ยมแลวางพวงมาลาคำนับพระศพพระเจ้าวิคตอริโอเอมันุเอลที่ ๒ พระไอยกา แลพระเจ้าอุมเบอรโตที่ ๑ พระราชบิดาแห่งพระเจ้าแผ่นดินอิตาลี ณที่ฝังพระศพซึ่งเรียกว่าปงเตอง ตามขัติยะราชประเพณี ปงเตองนี้เดิมเปนโบสถ์สร้างเมื่อครั้งก่อนคฤสตศักราช ๒๗ ปี คือประมาณ ๑๙๓๕ ปีมาแล้ว ได้ทำลายชำรุดทรุดโทรมแลปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่หลายครั้ง แลได้ใช้เปนที่ฝังศพมาช้านาน เดี๋ยวนี้ก็ยังมั่นคงอยู่ ภายนอกดูคร่ำอย่างโบราณ แต่ภายในอ่าโถงงามดี ปงเตองที่กรุงปารีศก็เอาแบบไปจากที่นี่ ทรงวางพวงมาลาแล้ว ทรงรถข้ามแม่น้ำไตเบอร ไปทอดพระเนตรโบสถ์เซนตปีเตอร์ โบสถ์นี้ใหญ่โตทรวดทรงได้ส่วนกระทัดรัด ฝีมือการตกแต่งก่อสร้างอย่างวิเศษ จะหาทั้งโลกไม่งามแลโตเท่าผู้ใดที่มากรุงโรม ไม่ว่ามาแล้วกี่ครั้งย่อมติดใจไปดูไม่รู้เบื่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้เคยทอดพระเนตรหลายครั้งแล้ว

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จกลับถึงโฮเตลที่ประทับ เพราะฝนตกหนักมาก จนเสด็จประพาศที่อื่น ๆ อีกไม่ได้

ขับรถไปในเมืองโรม สังเกตดูไปตามทางดูปลาศน่าพิศวงมาก ได้เห็นรูปของความเจริญอย่างโบราณ แลความเจริญของบ้านเมืองในปัตยุบันจับตาอยู่พร้อมกัน ตึกร้านบ้านเรือนอย่างใหม่ปลูกซ้อนกับของเก่าที่ร้าง เหลือแต่กำแพงหนา ๆ ตึกใหม่บางหลังอยู่เหนือของเก่าที่จมอยู่ใต้ดินขุดขึ้นได้ครึ่งหนึ่ง ถึงว่าถนนมักเปนตรอกซอกแซกมากก็จริง แต่ตามทางแยกยังมีน้ำพุ รูปตุกตาแลผู้มีชื่อเสียงต่าง ๆ แล

หลักไชยแทบทุกแห่ง มีหลักศิลา ซึ่งเอามาจากประเทศอียิปต์แต่ครั้งโบราณ ตั้ง ๒๐๐๐—๓๐๐๐ ปีล่วงแล้ว หลายหลัก หลักเหล่านี้ทั้งสูง ทั้งใหญ่ หนักตั้งหมื่นหาบ ยังบรรทุกข้ามทเลมาได้ ถึงในสมัยนี้ มีเรือไฟขนาดใหญ่เปนอันมากก็จริง การที่จะบรรทุกของเช่นนี้ข้ามทเลก็ยังไม่ใช่ง่าย แต่ในครั้งโบราณตั้งพันปีมาแล้ว เรือไฟขนาดใหญ่ก็ไม่มีจะใช้ น่าสรรเสริญแลพิศวงความสามารถที่เขาเอามาได้นั้นยิ่งนัก เขาใช้ต่อแพขนาดใหญ่บรรทุกมา เวลาขึ้นล่องตามลำน้ำใช้เกณฑ์คนลากไปตามฝั่ง เวลาข้ามทเลเกณฑ์คนตีกรรเชียงเรือรบอย่างเก่าที่เรียกว่า กัลลี ตีกรรเชียงขนาบมาตั้งหลาย ๆ เดือน เมื่อผ่านมาในเขตรของเมืองใดก็เกณฑ์ราษฎรในเมืองนั้นตีกรรเชียงหรือฉุดลากไปตามลำดับ นอกจากดูการก่อสร้างแลสิ่งต่าง ๆ จะดูคนไปมาตามถนนก็ชอบกลเหมือนกัน มีทั้งผู้ที่แต่งกายอย่างเรียบร้อยสะสวย ปนกันอยู่กับคนที่สรวมกางเกงขาด ไม่สรวมเสื้อ แลตีนที่ไม่สรวมรองเท้า วิ่งเกลื่อนกลาดอยู่ รถโมตอรคาร์และรถม้างาม ๆ ทั้งรถรางก็มาก ไปมาสับสนปนกันอยู่กับเกวียนอย่างเก่า ๆ เทียมด้วยพ่อลาหรือโคล้อง่อนแง่นเสียงดังอาดแอด ไปไปก็พบถนนกว้างปลูกต้นไม้งามทั้งสองข้างทาง ไปไปก็เข้าตรอกเล็กแคบรถเกือบสวนกันไม่ได้ อันจะหาเมืองใดที่จะให้แลเห็นความเจริญแต่โบราณกาลแลความเจริญในปัจจุบันสมัย ให้ได้โดยแจ่มแจ้งเทียบกันอยู่กับตาทั้ง ๒ อย่างเหมือนเช่นเมืองโรมนี้ไม่มีที่ไหนเลย

วันที่ ๕ ตุลาคม ๑๒๗— เวลาบ่าย ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถม้าทอดพระเนตรสกาลา ซานตา (บรรไดสวรรค์) ข้างน่าประตูดูเหมือนโบสถ์ย่อม ๆ ตามธรรมดา ภายในมีบรรไดขึ้นไป ๕ ทาง เปนแนวขนานกันหมด มีกำแพงเปนฝากั้นในระหว่างบรรไดเหล่านี้ บนยอดบรรไดมีรูปพระเยซูตรึงกางเขนหนึ่งที่บูชา ที่เชิงบรรไดกลางมีอ่างน้ำมนต์ ๒ ข้าง ศิลาที่ทำคั่นบรรไดกลางนั้น รื้อขนมาจากเมืองปาเลศไตน แต่เมื่อครั้งศึกครูเสด มี ๒๘ คั่นด้วยกัน เชื่อกันว่าพระเยซูได้ขึ้นไปบนบรรได ๒๘ คั่นนี้ เพราะฉนั้นจึงนับถือเปนของวิเศษ เอามาก่อขึ้นที่กรุงโรมสำหรับให้คนนมัสการ คั่นบรรไดเหล่านี้สึกหรอมาก ต้องประกับด้วยไม้ เพื่อบังกันไม่ให้ชำรุดต่อไปได้อีก ผู้ที่มานมัสการนั้นต้องประน้ำมนต์เสียก่อน แล้วคุกเข่าลงจุบบรรได แลสวดมนต์จนจบบทหนึ่งแล้วจึงขึ้นไปอีกคั่นหนึ่ง ต้องคุกเข่าจุบแลสวดมนต์ขึ้นไปดังนี้ทุกคั่น จนกว่าจะตลอด ๒๘ คั่น แล้วให้เดินลงมาทางบรรไดข้าง ๔ ทางนั้น แต่บรรไดกลางห้ามไม่ให้ผู้ใดเดินขึ้นลงเปนอันขาด ในเวลานี้ก็มีผู้เชื่อถือแลหรมาร์คนขึ้นไปนมัสการตามวิธีที่กล่าวแล้วเสมอไม่ได้ขาด แต่บุคคลซึ่งมีความเลื่อมใสเหล่านี้มักเปนพวกยายแก่ หรือหญิงอนาถา แต่งกายแลกิริยารุ่มร่ามทั้งสิ้น ครั้นทอดพระเนตรสกาลาซานตาแล้ว เสด็จที่ตึกเขียนรูปของมิสเตอร์โนชี่ แล้วประพาศร้านเครื่องบรอนซ แลเครื่องโมเซกต่าง ๆ แล้วทอดพระเนตรอนุสาวรีใหญ่ ซึ่งกำลังสร้างขึ้นสำหรับประดิษฐานพระบรมรูปพระเจ้าวิคตอริโอเอมนูเอลที่ ๒ จากนั้นเสด็จขึ้นไปบนเนินกาปิตอลฮิลล์

ทอดพระเนตรฟอรัม คือตึก ที่ประชุมใหญ่ร้าง ข้างหลังฟอรัม แลเห็นเนิน ปะละไตน ฮิลล์ แล พระราชวัง แต่ครั้ง ซีซาร์ แล เอมเปรอองค์อื่น ๆ ต่อ ๆ มา แล้ว เสด็จ ขึ้นไป บนเนิน ยานิกุลัม ฮิลล์ ที่ ทำ เปนสวน มีรูปนาย ทหาร แม่ทัพ อิตาเลียน ทั้งปวง เปน อันมากหยุดรถ ทอดพระเนตร รูปกะริบัลดี แม่ทัพใหญ่ เปน รูปหล่อ ขี่ ม้า บนฐานสูง ทรวดทรงสง่า น่าชม ยิ่งนัก

เวลาย่ำค่ำ เสด็จ กลับ ถึง โฮเตล ที่ ประทับ ตามทาง ที่ เสด็จ ประพาศ วันนี้ ผ่าน น้ำพุใหญ่ ๆ หลักไชย แล ตึก กำแพง ร้าง แต่ครั้งโบราณ ก่อ ขึ้นไป สูง ดัง ภูเขา เปน อันมาก ทั้งได้ เห็น ตึก แถว ที่ อาไศรย แห่งคน จน ตั้งอยู่ เหนือ ตึกแล กำแพงโบราณ ถนน เปน ตรอก เล็ก ๆ ตั้ง ม้าขายของ เกะกะ ชั้น ล่างเปน ร้าน ชำ บ้าง โรงรถโรง ม้า โรง ช่างไม้ แล อื่น ๆ บ้าง ตาม หน้าต่าง ชั้น บน ขึงเชือก ตาก เสื้อ ผ้าเต็มไป คน ผู้ใหญ่ เด็ก วิ่งพลุก พล่าน สับสน ไม่ มี ผิด ตามเพิง พอ รถ พระที่นั่ง หยุดที่ใด มีคนมา มุง แน่นโดยรอบใน ชั่ว พริบ ตา ที่วิ่งตาม รถ เล่นก็ มาก

ตอน ที่ ๓๘

จากกรุงโรม ถึงเมืองนเปลส์

ที่เมือง เนเปลส์ (ตอนเสด็จกลับ)

วันที่ ๒ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา บ่ายโมง ครึ่ง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้าอยู่หัว เสด็จพระ ราช ดำ เนินจากกรุงโรมโดย ทางรถไฟ ไป เมือง เนปลส์ มี พระ ราช วงษา นุวงษ์ แล ข้า ราช การ โดย เสด็จ คือ

พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรม ขุนสรรพ สาตรศุภกิจ

พระ เจ้า ลูก ยาเธอ พระ องค์ เจ้า จิรพงษ์ รัช สมโภช

หม่อม เจ้า จรูญศักดิ์

พระ ยาบุรุษ รัตนราช พัลลภ

หม่อม นเรนทร ราชา

หลวงฤทธิ์นายเวร

ว่าที่ นาย เรือ ตรี นายศรี

หมอโบเมอ

ส่วน พระ ราช วงษานุวงษ์แล ข้า ราชการ นอก จาก ที่ ออก พระนาม แลนาม แล้ว นี้ โปรด เกล้าฯ ให้ ไป ลง เรือ สัก เส้น ที่ เมือง เยนัว ไป สม ทบ ขบวน หลวง ที่ เมือง ปอต ซาอิด ใน เวลา ที่ ประ ทับ อยู่ ณะ กรุง โรม นั้น มี เสนา บดี แล ราช ทูต ต่าง ๆ มา แสดง ความ เคารพ ลงนาม

ใน สมุด หลวง ตาม ธรรม เนียม เจ้า น่า ที่ฝ่าย บ้าน เมืองได้จัด การ พิทักษ์ รักษา พระองค์ อย่าง กวดขัน วาง พล ตระเวรที่โฮเตลที่ ประทับ แลจัด พล ตระเวรลับ สำหรับ พระองค์ขี่ รถไบ สิกล แซง รถ พระที่นั่ง ตาม เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ทุก แห่ง

ระยะ ทางใน ระหว่าง กรุงโรม กับ เมือง เนปลส์ ตาม ทางที่ เสด็จพระ ราช ดำเนิรในวันนี้ ๑๕๕ ไมล์ รถเดินใน เวลา ๕ ชั่วโมง ถ้วน มีทาง อื่นอีกทางหนึ่ง แต่เป็นทาง อ้อม เดิรริม ทเล ระยะ ๑๖๖ ไมล์

เมื่อ แรก ออก จาก กรุงโรม รถ แล่น มา ตาม ราง น้ำ (อะกวีดักต์) แล้วเดิรในที่ลุ่มเป็นทุ่งกว้าง ระหว่างพืดเขาอัลเบียนข้างขวามือ แลเขาซาไบน ข้างซ้ายมือ ผ่านตำบลเซลนีเลียบไปตามลำห้วยสักโก เป็นห้วยเล็ก ฝนตก น้ำไหลเชี่ยว ขุ่น สีแดง ยิ่ง กว่าน้ำ ยามไค แล้ว ผ่าน ตำบล อะนัคนี มีพล เมือง ประมาณ หมื่น หนึ่ง ตำบลนี้สร้างซ้อน เมือง เก่า ซึ่ง ตั้ง อยู่แต่ ครั้ง ๒๓๐๐ ปีมา แล้ว ผ่าน เมืองเฟอเรนตีโน มีพล เมือง ๑๓๐๐๐ เดิม เรียกว่า ฟอเรนตีนัม มีหอรบ หอคอย แลโบสถ์ใหญ่ แต่ครั้งโบราณ เหลือ ค้างอยู่ ถัดไปผ่าน เมืองไฟรซิโนเน พลเมือง ๑๒๐๐๐ แต่ครั้งโบราณเรียกว่า ฟรูซิโน ชาวโรมันมาตีเป็น เมือง ขึ้นได้ เมื่อก่อน คฤสตศักราช ๓๐๔ ปี แล้ว ผ่าน เมือง เซปราโน ข้าม น้ำลิริส ถึง เมือง อะกวิโน แต่ครั้งโบราณ เรียก ว่า อะกวีนัม ถัด มา ผ่าน เมือง กัสซิโน เป็น เมืองใหญ่ พลเมือง ๑๕๐๐๐ ตั้ง อยู่เชิง เขากัสซิโน ริม น้ำระปีโด เมืองนี้เดิมเรียกว่า กัสซีนัม ขึ้น กับ กรุงโรม เมื่อ ก่อนคฤสตศักราช ๓๐๐ ปีเศษ เดี๋ยวนี้ ยัง มีพระ ราช

ถาน ที่ ป้อม แล หอ รบ ร้าง อยู่ หลาย แห่ง แล้ว ผ่าน เมือง เดอาโน พลเมือง ๑๓๕๐๐ เมือง กะปัวา พล เมือง ๑๕๐๐๐ ตั้งอยู่ ริมน้ำโวลตรูโน เมือง นี้ แต่ ครั้ง โบราณ มีป้อม ค่าย มั่น คง รถไฟ ข้าม น้ำ โวล ตรูโน ผ่าน เมือง ซานตะ มาเรีย ดีกะปัวา เป็น เมือง บริบูรณ์ พลเมือง ๒๒๐๐๐ เมืองกะเซอรตา พล เมือง ๓๙๐๐๐ เป็น เมือง ใหญ่ งาม มี กอง ทหาร รักษา แลมี พระ ราชถาน สร้าง ขึ้น เมื่อ ปี ๑๗๕๒ เมือง มัต ตะ โล นี พล เมือง ๒๑,๐๐๐ เมือง อะเซอรา พล เมือง ๑๖๐๐๐ แล จาก เมือง นี้ เห็น ภู เขาไฟ วิสู เวียส ได้ ถนัด เวลา ย่ำ ค่ำ ครึ่ง ถึง เมือง เนปลส์

นอก จาก เมือง ขนาดใหญ่ ที่ได้ ออก นาม มา แล้ว นี้ ได้ ผ่านตำบล เล็ก น้อย อีก เป็น อัน มาก พึ่ง สังเกตได้ ว่า ตาม ทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ใน วันนี้ มี บ้าน เมือง เนื่อง กัน ตลอดมา ตำบล ต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ ข้าง กรุงโรม นั้น เป็น ตำบล เล็ก ๆ มีพลเมือง น้อย แต่ เมื่อใกล้ มาข้าง เมือง เนปลส์ พล เมือง มาก ขึ้นเสมอ บรรดา บ้าน เมือง เหล่า นี้ ล้วน เป็น เมือง แต่ครั้งโบราณ ตั้ง ๒๐๐๐ ปีมา แล้ว ทั้ง สิ้น เดิม เป็น เอกราช โดยมาก รบ พุ่ง กัน อยู่เสมอ เมืองใด มีกำลัง มาก ก็ได้ เป็นใหญ่ ครอบ ครอง เมือง อื่น ๆ ใกล้ เคียง ไป ชั่ว คราว จน ภาย หลัง เมื่อ เมืองโรม มี อำนาจ เต็มที่ ตี เมือง เหล่า นี้ เป็น เมือง ขึ้นได้ หมด ตำบล เหล่านี้ มักตั้ง อยู่ ตามแลวก เขา เชิง เขา หรือ บนเขาไกล จาก สเตชั่นรถไฟโดย มาก บ้าน เรือน ปื่น ตึก ทึบ ๆ สูง ๆ ก่อติด ซ้อน กัน เป็น กระ จุก ๆ ดูไม่ได้ ตั้งใจ ที่จะ สร้างให้ เป็น ท่า ทาง เพื่อ ความ งด งามเลย บางตำบล แลดู เหมือน ร้างมากกว่า เมืองที่มี

คน อยู่ ทั้ง นี้เป็น เพราะ เมือง เหล่า นี้ อยู่ใกล้ ภู เขาไฟ เกรง แผ่น ดินไหว เย่า เรือนจะทำลายลง จึงได้ สร้าง ให้ ชิด เป็นกระจุกจะได้ แน่นหนาไม่ พัง ลงมาได้ง่าย

ลักษณะ ภูมิ ประเทศ คล้าย กับแหลมมะลายูมาก มีภูเขาใหญ่อยู่กลาง ตาม เชิง เขาเปน บ้าน เมือง ถัดออกไป เปน ทุ่ง นาไร่ สวน ไม่มีลำน้ำ ลำธาร ขนาดใหญ่ มีแต่ ห้วย เล็ก ๆ เวลาฝนตก น้ำไหล แรง ขุ่นเป็นตม เพราะ พื้น เป็นดิน ปนทราย สี แดง ตอนใกล้ กรุงโรม พื้นที่ไม่สู้ บริบูรณ์ แต่ เมื่อ ใกล้ มา ทางเนเปิลส์ บริบูรณ์ ยิ่ง ขึ้นเสมอ มีสวนองุ่น ต้นหม่อน โอลีฟ แลไม้ผล อื่น ๆ อีก เป็นอัน มาก ดู เป็นสวน เป็นไร่ สุดตา ภูเขา ทั้งปวง เป็นเขา เกลี้ยง แลไม่ใคร่ เห็น ต้นไม้ โดย มาก มีศิลา ก้อน เล็ก ๆ เกลื่อน กลาดอยู่ ทั้งเขา แลดูแต่ไกล เป็น สีมอ ๆ เทา ๆ พิเคราะห์ดูลักษณะ ภูมิประเทศใน ประเทศ อิตาลีข้างใต้นี้ ไม่เหมือนประเทศอื่น ๆ ในยุโรป เลย คล้ายไป ข้างเมืองร้อนมาก กว่า ใน ประเทศยุโรป ข้างเหนือ เขตร แดน อิตาลี ขึ้นไป เวลานี้อากาศ หนาว จัด ใบไม้ร่วง โกร๋น เกือบ หมด ต้น แล้ว แต่ที่ นี่อากาศ ยัง อุ่นอยู่ ต้นไม้งอกงาม เขียวชะอุ่ม ต้น สน ใน แถบนี้แปลกกับข้าง เหนือ คือ สนข้างเหนือ มีใบ ดกหนา เป็น พุ่ม เหมือน ฉัตร แต่สน ที่นี่ ตาม ลำ ต้นโกร๋นไม่มีใบ เลย ไปมีใบ ที่ ยอด ทีเดียว กิ่ง ก้าน กระ จาย ออก คล้าย ร่ม กระ ดาษ

เมื่อ เสด็จ ถึง สเตชัน รถไฟเมือง เนเปิลส์ ขุนวิรัช พิศการ ซึ่งล่วง น่า มาจัดการ รับ เสด็จ แล มิสเตอร์ อาเซลไมเยอร์ เอเย่น บริษัท นอร์ท เยอรมัน ลอยด์ มาเฝ้า ทูลลออง ธุลี พระ บาท เชิญ เสด็จ พระ ราชดำเนิร

โดยรถม้า มาประทับที่โฮเตล เบอรโตลินี่แปเลศ ซึ่งตั้ง อยู่บนยอด เขา ปาร์โกราฟีโอ สูง จากระดับทเลประ มาณ ๕๐๐ ฟิ์ต ทาง ผ่านมาตาม ถนนใหญ่กลาง เมือง แล เห็นไฟ บนโฮ เตลได้ลิบ ๆ แต่ไกล ผู้ที่ไม่เคยมา พักที่โฮเตล นี้ ย่อมไม่ นึก ฝัน ว่า จะ ขึ้นถึงโฮ เตลได้ ในเวลา ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมง แต่ที่จริงมาครึ่งชั่วโมงเท่า นั้น ก็ ถึง เพราะ ขึ้นเขามาสักหน่อย หนึ่งก็ถึง ประตู โฮเตลซึ่งอยู่บนข้างเขาต่ำกว่าตัวโฮเตลมาก เข้าประตูไปแล้วเดินในปล่องยาว เหมือนถ้ารถไฟเจาะไปใต้ภูเขา แต่ปล่องนั้นสอาด ฝาปิดกระเบื้องเคลือบ สี ขาวพื้น มีพรมลาด สองข้าง ทางตั้ง กระถาง ต้นไม้เป็น แถว จุดไฟฟ้าสว่าง ดูซึ่ง ดี ถึง ที่สุด ของ ปล่อง นี้ มีลิฟต์ ขึ้นไป ประ มาณ ๒๕๐ ฟิ์ต จึง ถึง โฮเตล เฉลียงในโฮ เตล นั้น ก็ ทำ เป็น ปล่อง ยาว เหมือน ทาง ที่ เข้ามาอีก ห้อง ต่าง ๆ อยู่ ข้าง ซ้าย มือ เป็น ห้อง รับ ประ ทาน อาหาร ห้อง นั่ง ห้อง ประ ชุม ห้อง รับแขก สูบบุหรี่ ฯ ล ฯ ตอน หนึ่ง ตอน ปลาย อีก ตอน หนึ่ง จัด เป็น ที่ อยู่ นอก แถว ห้อง ออกไป มีชาลา กว้าง สำหรับ ดูวิว แลเห็น บ้าน เมือง อ่าว ท่า เรือได้ ตลอด น่าทัศนา การ ตก แต่ง ก็ สวย สอาด รับคนได้ประมาณ ๒๐๐ โฮ เตล นี้หลาย ชั้น ปลูก อิง อยู่กับไหล่ เขาไม่ใช่ บน ยอดเขา บน ยอดเขา ขึ้นไป ยัง มี สวน เป็นที่ เดิน เล่น สำ ราญ อีก เวลา เสวย พระกระยาหาร ค่ำ พวก ดน ตรี ของโฮ เตล ขึ้นมา ร้อง เพลง เต้นรำ ทำ ท่าทาง แล ติด สี ต่าง ๆ เป็น การ เพลิด เพลิน ชาว เมือง เนเปลส์ มัก เสียง ดี เป็น นัก เลง ดนตรี มาก

วัน ที่ ๗ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา เช้า กับตัน ปราห์ล ซึ่ง ห้างอีสต เอ เชียติก กัมปนี ให้คุมเรือ พะม่า มาถวาย สำหรับ เสด็จ พระราช

ดำเนิร ประพาศ เกาะ ซิซีลีแล เกาะมอลตา ได้มา เฝ้า ทูลลอองธุลีพระบาท พร้อม กับ มิสเตอร์ อาเซลไมเยอร์ เวลา ๕ โมง เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ บ้าน เมือง แล โปรด เกล้า ฯ ให้ หม่อมนเรนทร ราชา เชิญ กาด พระ นามไป ส่งตอบ ตึก ดาวองสตา ตามธรรม เนียม บ่ายโมง ๑ เสด็จ กลับ มา เสวย พระ กระยา หาร กลาง วัน ที่โฮเตล

บ่าย ๔ โมง ทรง รถม้า ประพาศ บ้าน เมือง อีก เสด็จไปตามถนน เลียบ ฝั่งทเล เมือง เนปลส์ นี้ทำเลงต งาม ตึก บ้าน แลถนน ก็ กว้าง ขวาง ผู้คน คับ คั่ง ตึก คัก มาก กว่า กรุงโรม นอก เมือง ออกไป เป็น ที่ อยู่คนจน ตึก บ้าน ที่ งดงาม สอาดไม่ใคร่ มี เป็น โรง เตียม เล็ก ๆ แล ตึกมอม ๆ โดย มาก มีเขา ขนอยู่ริม ถนน เขานี้ เป็น ศิลาอ่อน ดู คล้าย ดินทรายแต่ เหนียว แน่น ทนทาน ถ้าถือ ปูน ประกอบ เข้าด้วยแล้ว อยู่ได้ นาน เท่า กับ ศิลา อย่าง แข็ง ใน เขานี้ เจาะ เป็น โพรง เป็นถ้ำไป ทุกหนทุกแห่ง ขนศิลาไป ก่อ ตึกราม ในถ้ำ เหล่า นี้คนจนอาไศรย อยู่ เป็น อัน มาก ทำ เป็นห้อง มีแต่ประตูไม่มี น่าต่าง ห้องหนึ่ง ๆ รวมกันอยู่ครัวละหลาย ๆ คน บางแห่งเจาะภูเขาเข้าไปบ้าง คนจะ ทาน น้ำ หนักตึก ข้างบนไม่ได้ ต้อง ก่อเป็นถานอิฐ หรือศิลา จุนไว้ ก็มี ที่อยู่ เหล่า นี้คับแคบไม่สอาด พวก เด็ก ๆ โดยมาก เปลือย กาย เบื้องบน แล เปลือยเท้า ผู้ใหญ่ ที่ ทำงาน หนัก ๆ ก็ถอด เสื้อ เหลือ แต่ เนื้อขุดดิน ขนทราย อยู่ บ้าง ก็นอนหลับอยู่ตามทางคน เดิน แลตามขอบ เขื่อน ฝั่งทเล บ้างก็วิ่งขอทาน บ้างก็ร้องตะโกน เวยวาย เสียง อึกกระทึก ทำกิริยาอาการ แปลก ๆ ตาม ถนน ตามน่าต่าง ร้านชำ แขวนไส้ กรอก หม แฮม แลผักหญ้า

ต่าง ๆ รุงรัง คล้ายเมือง ทางทิศตวันออก มากกว่ายุโรป

เวลา บ่าย ๕ โมง ครึ่ง เสด็จ พระราชดำเนิร จากท่าอารซีนัล โดยเรือ ลอนช์ของรัฐบาล สู่เรือ พะม่า มิศเตอร์อาเซลไมเยอร์ แลเจ้าพนักงาน รักษา อารซินัล มาเฝ้า ที่ท่าเรือ มิศเตอร์ อาเซลไมเยอร์ ขึ้นมาส่งเสด็จ พระราชดำเนิร บนเรือ พะม่า ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยามชั้น ที่ ๕ ภูษนาภรณ์ แก่มิศเตอร์ อาเซล ไมเยอร์ เวลา ทุ่ม ๑ เรือพะม่าใช้จักรออก จากอ่าว เมือง เนเปิลส์ ไป เมือง เมสซีนา ทาง ๑๗๔ ไมล์

ใน เวลา ที่ เสด็จ ประพาศ เมือง เนเปิลส์ นั้น เจ้า น่าที่ ฝ่าย บ้าน เมืองได้ จัดการ พิทักษ์ รักษา อย่าง กวด ขัน จัด พลตระเวร ลับโดย เสด็จ พระราช ดำเนิร ทุก แห่ง พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่ หัว ทรงสำราญ พระราชหฤทัย.

ตอน ที่ ๓๙

เรือ พระ ที่นั่ง "พะม่า"

เมือง เมสซีนา

เรือ พะม่า

เรือพะม่าซึ่ง อิสต เอเชียติก กัมปนี จัด ถวาย เปน เรือ พระ ที่นั่ง นี้ เปน เรือ รูป งาม กระโดง ๔ เสา ห้อง ต่าง ๆ กว้าง สบาย ไม่คับ แคบ เหมือน เรือ เมล์ ตาม ธรรมดา ใน ชั้น ที่ ๑ รับ คนโดยสารได้ ประมาณ ๔๐ ชั้น ที่ ๒ ข้าง หัว เรือ รับ คนได้ ประมาณ ๖๐ แต่ เรือ นี้ จัด ถวาย เปน พิเศษ เฉภาะ พระองค์ ไม่ รับ คน โดยสาร อื่น เปน เรือ ใหญ่ พอ ใช้ มี ห้อง นอน แล ที่ ว่าง เปล่า มาก เพราะ ขบวน เสด็จพระราช ดำเนิร น้อย การ ประกอบ อาหาร แล การ ปฏิบัติ ทั้ง ปวง เปน อย่าง ดี หา ที่ เปรียบ ยาก เปน ที่ พอ พระราช หฤทัย ทุก อย่าง แต่ ไม่ โต เท่า เรือ สักเสน แล น้อย ชั้น กว่า มี ดาด ฟ้า สพาน เปน ชั้น สูง สุด ตาม ธรรมเนียม เรือ ถัด ลง มา ถึง ดาดฟ้า มี ชั้น เดียว บน ดาดฟ้านั้น มี ห้อง อยู่ ข้าง น่า ๔ ห้อง ถัด ไป เปน ห้อง รับ แขก ใหญ่ กว้าง ห้อง ประทับ อยู่ ติด กับ ห้อง รับ แขก มี ทาง เดิน คั่น กลาง เปน ห้อง ใหญ่ ขนาด ห้อง ใน โฮเตล ธรรมดา ตั้ง โต๊ะ ทรง พระ อักษร แล โต๊ะ เก้าอี้ อื่น ๆ ได้ อีก มาก ทั้ง มี ห้อง สรง ติด อยู่ ด้วย ถัด ไป เปน ปล่อง แล ช่อง ขึ้น มา จาก ห้อง เครื่อง กล แล้ว ถึง หมู่ ห้อง อีก หมู่ หนึ่ง มี ห้อง สูบ บุหรี่ อัน กว้าง แล ห้อง นอน อีก ๒ ห้อง

ใน ห้อง นอนทุกห้อง มี ห้อง นั่ง แล โต๊ะ เขียน หนังสือ ติด อยู่ ด้วย ทั้ง นั้น ชั้น ล่าง ใต้ดาด ฟ้า ลง ไป ข้าง น่า เปน ห้อง รับ ประทาน อาหาร ถัด มา เปน ห้อง เก็บเครื่อง โต๊ะ ตาม ข้าง เรือ เบื้อง ขวา เปน ห้อง นอน แล ห้อง อาบน้ำ ข้าง ซ้าย เปน ครัว แล ที่ อยู่ คน ประจำ เรือ ชั้น ล่าง ต่อ ลง ไป เปน ที่ บรรทุก สิน ค้า แล ห้อง เครื่อง จักร.

เรือ นี้ เรจิสเตอร์ ตัน ๒,๙๓๐ กำลัง ๓,๒๐๐ แรง ม้า เดิน ชั่วโมง ละ ๑๓ น็อต ยาว ๔๑๕ ฟิต กว้าง ๔๖ ฟิต ลำเรือลึก ๒๗ ฟิต ๙ นิ้ว เครื่อง จักร์ ตริปปล เอก สเปน ชัน

มี เจ้า น่า ที่ ประจำ ดัง รายนาม ต่อ ไป นี้ :—

กับตัน	มิสเตอร์		เค	ปราห์ล
ออฟฟิเซอร์	ที่ ๑	มิสเตอร์	เอช	กรุอุล
”	ที่ ๒	”	เอช	กรุส
”	ที่ ๓	”	—	ไว ซารด์ต
”	ที่ ๔	”	ซี	ราส ซู
นาย ช่าง กล	ที่ ๑	”	—	สไตเนลส์
”	ที่ ๒	”	เอล	กูร์
”	ที่ ๓	”	เอช	นีลเซน
”	ที่ ๔	”	เอ	แอนเดอร์เซน
ผู้ช่วย ช่าง กล		”	—	เซอร นิง
” ”		”	—	สัคสูรอม

ชิฟสจวด มิสเตอร์ — เย็นเซน

ชิฟกุ๊ก " — ปอรชมันน์

กับช่างไม้ ช่างไฟ คนใช้ คนครัว

รวมทั้งสิ้น ๕๗ คน.

วันที่ ๗ ตุลาคม ๑๒๖ เวลาเช้า ๒ โมงครึ่ง เรือพระที่นั่ง แล่นมาใกล้แหลมฟาโร เห็นบ้านเมืองตามฝั่งแหลมอิตาลี แลตาม ฝั่งเกาะซิซิลีได้แต่ไกล ในเวลานั้นเห็นเรือรบอิตาเลียน ซึ่งรวม กำลังกันมาประลองยุทธ์แล่นอยู่ข้างน่าเปนอันมาก ในการซ้อมรบ กองทัพเรือนี้ สืบได้ความว่า มีเรือรบประมาณ ๕๐ ลำด้วยกัน เปนเรือแบตตลชิป ขนาดใหญ่ ๑๒ ลำ เรือครุเซอร์ แลเรือสังหารโตบิโด ๒ ลำ นอกจากนั้นเปนเรือโตบิโด แบ่งเปนเรือกองอำนวยการสัก ๑๒ ลำ ดุ๊กออฟเยนัวเปนประธาน เรือนอกจากนั้น แบ่งเปน ๓ ดิวิชัน ดิวิชันละ ๔ กอง กองหนึ่งมีเรือรบขนาดใหญ่ ๔ ลำ เรือรบ ขนาดใหญ่ลำหนึ่ง มีเรือสังหารแลเรือโตบิโดเปนบริวารอีก ๔ ลำ บ้าง ๓ ลำบ้าง ใน ๓ ดิวิชันนี้แบ่งเปน ๒ พวก คือพวกเข้าตี แลพวกรักษาฝั่ง พวกเข้าตีนั้นมีกำลัง ๒ ดิวิชัน พวกรักษาฝั่งมี กำลัง ๓ ดิวิชัน แต่มีป้อมใหญ่น้อยทั้ง ๒ ฝั่งช่วยอุดหนุนหลายป้อม ด้วยกัน พอเรือพระที่นั่งแล่นเข้ามาอีกสักครู่หนึ่ง กองทัพเรือ ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างลงมือระดมยิงโต้ตอบกัน ฝ่ายรับเดินเรือเรียงลำ

ใกล้ฝั่งแหลมฟาโร แลฝั่งแหลมอิตาลี ตามกันไปไว้ระยะประมาณ ๓๐๐ เมเตอร์ ในระหว่างเรือลำหนึ่ง ๆ มีเรือลำหนึ่งส่งบาลูนขึ้นไปลอยในอากาศ เพื่อตรวจลูกระเบิดในน้ำ ฝ่ายรุกก็จัดขบวนทำนองเดียวกันกับฝ่ายรับ ในชั้นแรกเรือทั้ง ๒ ฝ่าย แล่นเวียนไปทางเดียวกัน ยิงโต้ตอบกันด้วยปืนข้างเรือ พอฝ่ายรุกแล่นเข้ามาใกล้ป้อมต่าง ๆ ในระยะยิงสมควร ปืนป้อมก็ระดมยิงเสียงกึกก้อง เรือรบฝ่ายรับแล่นวกกลับขึ้นมายิงต่อสู้กันด้วยปืนหัวเรือทั้ง ๒ ฝ่าย ครั้นหัวเรือล้ำไปแล้ว ต่างก็ยิงโต้ตอบกันด้วยปืนข้างอีก ดูขบวนรบอ้อมเปนวงคล้ายงูกินหาง ในขณะนั้นพอเรือพระที่นั่งแล่นเข้ามาในระหว่างกลาง เรือที่ซ้อมรบแล่นเปนโค้งโอบตามเรือพระที่นั่งมาข้างหลัง ดูงามยิ่งนัก

เวลา ๓ โมงครึ่ง เรือพระที่นั่งเข้าอ่าวเมสซีนา ปืนป้อมแลปืนเรือรบยังระดมยิงต่อสู้กันอยู่ เสียงโครมคริกทั้ง ๒ ฝ่าย ๓ โมง ๔๕ นาที เรือพระที่นั่งทอดสมอในท่า ปืนประลองยุทธ์หยุดยิง ในทันใดนั้นเรือรบ เรจีนา เอเลนา เรือพระที่นั่งพระเจ้าวิคตอริโอ เอมันูเอลที่ ๓ เจ้าแผ่นดินอิตาลีก็แล่นตามเข้ามาในท่าด้วย การประลองยุทธ์นั้นภายหลังสืบถามนายทหารเรือต่อไป ได้ความว่า ฝ่ายเข้าตีได้เปรียบ แต่ฝ่ายรักษาก็ได้ต่อสู้เต็มฝีมือ เป็นที่เรียบร้อยน่าชมด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย

พอ เรือ พระ ที่นั่ง ทอด สมอ แล้ว นาย พลโท มัสซา ผู้บัญชา การ กอง ทัพ ที่ ๑๒ แล นาย พลโท ปาโอโล สปิงคาร์ดี ผู้บัญชาการ กอง พล ประจำ เมือง เมสซีนา ได้ ให้ นาย ทหาร เสนาธิการ แล นาย เวร มา เฝ้า ทูล ถวาย ชุลี พระ บาท แสดง ความ เคารพ แล เพื่อ เรียน พระ ราช ปฏิบัติ ให้ ต้อง ตั้ง พระ ราช ประสงค์ ตาม ธรรมเนียม เจ้าพนักงาน เจ้าท่า ก็ ลง มา เฝ้า ใน ขณะ เดียว กัน เวลา ๔ โมง เศษ พระ เจ้า วิต ตอ ริโอ เอมันนูเอลที่ ๓ กับ เจ้า เกานต์ ออฟตุริน ทรง เครื่อง ทหาร บก ประดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ มหา จักร กรี พร้อม ด้วย สมุหราช องครักษ์ แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ผู้ น้อย เสด็จ มา เฝ้า บน เรือ พระ ที่นั่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ลง ไป ต้อน รับ ที่ บรรไดทั้ง ๒ พระองค์ ต่าง ทรง จุมพิต ตาม ราช ประเพณี แล้ว เสด็จ ขึ้น ไป ประทับ ณะ ห้อง รับ แขก บน ดาดฟ้า พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง นำ พระเจ้า ลูกยา เธอ พระองค์ เจ้า อุรุพงษ์ รัชสมโภช ให้ พระ เจ้า แผ่น ดิน อิตาลี แล เกานต์ ออฟ ตุริน ทรง รู้จัก ประทับ ปฏิสันถาร อยู่ สัก ครู่ หนึ่ง พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง นำ พระ เจ้า แผ่นดิน แล เกานต์ ออฟ ตุริน ทอด พระ เนตร กลาง ลำ เรือ พระ ที่นั่ง จน ทั่ว แล้ว ต่าง พระองค์ ต่าง ทรง นำ ข้าราช การ ทั้ง ๒ ฝ่าย เฝ้า เวลา ๔ โมง ครึ่ง พระ เจ้า แผ่น ดิน แล เกานต์ ออฟตุริน ทูล ลา กลับ ไป

เวลา ๔ โมง พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว กับ พระ เจ้า ลูก ยาเธอ พร้อม ด้วย ข้า ราชการ ใน ขบวน ทรง เครื่อง ฟร็อกโก๊ต เสด็จ

พระราชดำเนิรโดยเรือดอนซ์ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินอิตาลีจัดมาเชิญเสด็จไปสู่เรือ เรจีนา เอเลนา เวลาที่เสด็จไปนั้น ป้อมได้ยิงปืนสลุตตามพระเกียรติยศ เรือพระที่นั่งพระเจ้าแผ่นดินอิตาลีก็ชักธงมหาราชสยาม และมหาราชอิตาเลียนเคียงคู่กัน พอถึง พระเจ้าแผ่นดินแลเกานต์ออฟตุริน ลงมารับเสด็จที่บรรได ในขณะนั้นแตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี แลนายทหารพลทหารประจำเรือรบ เข้าแถวรับเสด็จ ทำวันทยาหัตถ์แลร้องวิวา อีล เรถวายพระพรไชยมงคลเสียงกึกก้องทั้งลำเรือ พระเจ้าแผ่นดินอัญเชิญเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระเจ้าลูกยาเธอประทับณะห้องบนดาดฟ้าชั้นบน แล้วเชิญเสด็จทอดพระเนตรเรือพระที่นั่งทั่วตลอดลำ เรือเรจีนาเอเลนานี้ เป็นเรือรบอย่างใหญ่แลใหม่ที่สุดของประเทศอิตาลี พึ่งแล้วเสร็จบริบูรณ์ได้สัก ๒ ปีเท่านั้น มีเรือพี่น้องที่สร้างแบบเดียวกันอีก ๓ ลำ แต่ยังไม่แล้ว มีปืนใหญ่ประจำเรือ ๒๒ กระบอก ปืนหัวเรือแลท้ายเรือเป็นใหญ่ที่สุด ยาว ๑๒ เมเตอร์ กว้างปากกระบอก ๓๐๕ มิลิเมเตอร์ (พอตัวคนลอดเข้าไปได้) หนัก ๕๔,๒๐๐ กิโลแกรม ยิงได้ไกลประมาณ ๑๕ กิโลเมเตอร์ ถัดนั้นลงมามีปืนคู่ข้างเรือข้างละ ๓ คู่ รวม ๖ คู่ ยาวประมาณ ๘ เมเตอร์ กว้างปากกระบอก ๒๐๐ มิลิเมเตอร์ นอกจากนั้นมีปืนขนาดเล็กแลปืนยิงเร็วสำหรับกราดเรือโตปิโด ปืนใหญ่ทั้งปวงตั้งบนถานหมุนได้ มี

เกราะ เหล็ก พืด หุ้ม โดย รอบ หนา ประมาณ ๘ นิ้ว ที่ เด็ง ก็ อยู่ ใน กำบัง เป็น ช่อง พอ แล เห็น ข้าศึก ได้ เท่า นั้น วิธี บรรจุ หมุน หัน ส่าย แล เผยอ ปืน ตลอด จน บรรจุ ใช้ เครื่อง จักร์ แรงไฟฟ้า ทั้ง สิ้น ใช้ ได้ โดย แคล่ว คล่อง ว่อง ไว ใน เรือ เต็ม ไป ด้วย เครื่อง จักร์ เครื่อง กล ทั้ง ลำ มี ทหาร ประจำ ๗๐๐ เศษ

เวลา ๕ โมง ๔๐ นาที พระเจ้า แผ่นดิน เชิญ เสด็จ พระราชดำเนิร โดย เรือ ลอนช์ แล่น ไป ขึ้น ที่ ป้อม น่า อ่าว ริม ฝั่ง เครต เมสซีนา เพื่อ ทอด พระเนตร เรือ รบ ส่วน สนาม พอ เรือ ลอนช์ แล่น ห่าง ออก ไป สัก หน่อย เรือ เรจีนา เอเลนา ก็ ยิง สลุต เสียง สนั่น เมื่อ เสด็จ ถึง ท่า ข้าง หลัง ป้อม ปืน ป้อม สลุต ยิง นาย พล โท มัสซา ผู้ บัญชาการ กอง ทัพ ที่ ๑๒ แล นาย พล เรือตรี ปาโอโล ดีบิงคาร์ดี พร้อม ด้วย นาย ทหาร ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ได้ มารับ เสด็จ ที่ ท่า เชิญ เสด็จ พระราชดำเนิร โดย รถ ม้า มี ทหาร ตั้ง แถว ทำ วันทยาวุธ ตลอด ๒ ข้าง ทาง ขึ้น ไป บนป้อม อัน สูง ใหญ่ เปน ป้อม อย่าง เก่า ๒ ชั้น ชั้น นอก เป็น กำแพง แล เชิงเทิน สูง หนา ชั้นใน เป็น หอ รบ หรือหอ คอย สูง มาก สี่ เหลี่ยม อาจ จะ แล เห็น ภูมิประเทศ ออก ไป นอก เครต ได้ ไกล พระบาท สมเด็จพระ เจ้า อยู่ หัว พระ เจ้า แผ่นดิน แล เจ้า นาย ประ ทับ บน เชิง เทิน ป้อม พร้อม ด้วย ข้าราชการ มี ราษฎร มา เบียด กัน อยู่ เต็ม ลาน น่า ป้อม ล้น หลาม ถึง ฝั่ง ทเล พา กัน โห่ ร้อง ถวาย พระ พร ไชยมงคล เสียง กึก ก้อง เป็น ช้ำ

นาน ทันใดนั้นเรือรบที่แล่นมาแต่ไกลต่างยิงสลุต แล่นเป็นขบวนเข้ามาในเตรด ผ่านน่าพระที่นั่ง ไว้ระยะในระหว่างเรือใหญ่ลำละ ๒๐๐ เมเตอร์ แลในระหว่างดิวิชั่น ดิวิชั่นละ ๕๐๐ เมเตอร์ ริ้วขบวนจัดเป็นลำดับดังนี้ :—

มีเรือครูเซอร์ เป็นเรือนำ ๓ ลำ แล้วถึงเรือกองอำนวยการทัพ มีเรือแม่ทัพใหญ่ดุ๊กออฟเยนัวแล่นอยู่กลาง แลเรือบริวารใหญ่น้อยนำ แซงแลตามไปข้างปีกขวา (คือข้างที่ผ่าน) แล้วถึงดิวิชั่น ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ตามลำดับ บรรดาเรือรบขนาดใหญ่มีเรือบริวารแซงไปข้างขวาลำละ ๔ ลำบ้าง ๓ ลำบ้างทุกลำ เรือทั้งกองทัพชักธงสยามบนเสาประธานทั้งสิ้น เพื่อถวายพระเกียรติยศแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เวลาแล่นผ่านน่าพระที่นั่ง ทหารประจำเรือเข้าแถวบนดาดฟ้า ทำวันทยะหัตถ์ เป่าเพลงสรรเสริญพระบารมีแลให้ร้องถวายไชยทุกลำ แลดูเรือแล่นเปนทิวแถวได้ระยะแลเตร่แน่วเป็นแนวตรงงามสง่า ประดุจแนวป้อมเหล็กใหญ่เลื่อนไปในทเล เรือผ่านสิ้นขบวนในเวลาครึ่งชั่วโมง แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับมายังเรือเรจินา เอเลนา เสวยพระกระยาหารกลางวันในเรือนั้น ที่ประชุมรวม ๑๘ ด้วยกัน เสวยแล้วประชุมพร้อมด้วยนายทหารทั้งปวงบนดาดฟ้าต่างท้ายเรือประทับ ให้ช่างฉายพระบรมรูปเป็นหมู่ใหญ่ เวลาบ่าย ๒ โมง ๒๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความขอบพระไทยพระเจ้ากรุงอิตาลีแลอำลาเกานต์ออฟตุริน เสด็จกลับ

สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง นาย ทหาร แล พล ทหาร ตั้ง แถว เป่า เพลง สรรเสริญ พระบารมี ทำ วันทยะหัตถ์ แล ยิง สลุต ส่ง เสด็จ พระ ราช ดำเนิร เวลา บ่าย ๕ โมง ครึ่ง เรือ พระ ที่ นั่ง พะม่าใช้จักร์ ออก จาก อ่าว เมสซีนา เสด็จ ไป เมือง ปาเลอรโม ทาง ประมาณ ๑๓๐ ไมล์ เรือ พระ ที่ นั่ง พระ เจ้า แผ่น ดิน แล ป้อม ยิง สลุต ตาม พระ เกียรติยศ

ตามที่ พระ เจ้า กรุง อิตาลี ได้ ทรง จัด การ รับรอง ครั้งนี้ เปน ทาง สนิท สนม โดย ถาน พระ สหาย ที่ ทรง คุ้น เคย ทรง รู้สึก พระ องค์ อย่าง กัน เอง เปน ที่ ชอบ พระ ราช อัธยา ไศรย มาก ฝ่าย ดุ๊ก ออฟเยนัว ดุ๊ก ตะปรุสซี ปรินซ์เฟอรดิแนนด์ พระโอรส แห่ง ดุ๊ก ออฟเยนัว ซึ่ง มี น่า ที่ ประจำ การ ใน เรือ รบ ต่าง ๆ ไม่ สามารถ จะ มา เฝ้า ได้ นั้น ต่าง พระ องค์ ต่าง ส่ง โทรเลข ไม่มี สาย มา ถวาย แสดง ความ เสีย พระ ไทย ที่ ไม่ ได้ มา เฝ้า แล หวัง ว่า พระ บาท สม เด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว จะ เสด็จ พระ ราช ดำ เนิร โดย เรียบ ร้อย ทั้ง ชลมารค แล สถลมารค ตลอด จน กว่า จะ ถึง พระ มหานคร

ได้ โปรด เกล้า ฯ พระ ราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ แก่ ข้า ราช การ ประเทศอิตาลี คือ :—

นาย พล เรือ โท	การ์ โล มีราเบลโล	เสนาบดี ทหาร เรือ	ม. ช.
นาย พล โท	อุโย บรุซาติ	สมุหราชองครักษ์	ม. ช.
นาย พล เรือ จัตวา	รัฟ ฟายลี มารเซลลี	ราชองครักษ์	จ. ม.

นาย พันโท	วิคตอริโอ เด รัยมนดี	ราชองครักษ์	ม. ม.
,, ,,	เอดวารโด โรวัลซา	,,	ม. ม.
นายร้อยโท	เอมีลีโอ โซดาโรดี	องครักษ์เกานต์ออฟตุริน	ว. ม.
ตุ๊ก	เฟอรดินันโด ซีโต	กระทรวงวัง	ม. ม.
นายเรือเอก	ยิโอวานี โบเอต	เรือรบ เรจีนา เอเลนา	น. ซ.
,, ,,	ผู้ช่วย เอมิลิโอ. โซดารี	,, ,,	ม. ม.
นายเรือ โท	กิโด บีซูเคอรี	,, ,,	ภ. ม.
,, ,,	โดเมนิโอ กาวะเกรี นาย ทหาร คน สนิท ของ เสนาบดี ทหาร เรือ		ภ. ม.
,, ,,	อเดก ซานโต ซีอาโน นาย ทหาร คน สนิท ของ เสนาบดี ทหาร เรือ		ภ. ม.
นายเรือตรี	เกานต์ โบเฟรดี ครววีนา ประจำเรือรบ เรจีนา เอเลนา		ว. ม.

ตอน ที่ ๔๐

เมือง ปาเลอรโม

วันที่ ๙ ตุลาคม ๑๒๐ เวลาโมงเช้า เรือ พระ ที่นั่ง ทอด สมอใน ท่า เมือง ปาเลอรโม เฟรเฟ็ค แล เจ้าพนักงาน เจ้า ท่า ลง มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ใน เรือ พระ ที่นั่ง ตาม ธรรมเนียม เมือง ปาเลอรโม นี้ เปน เมืองใหญ่ แล เมือง หลวง ของ เกาะ ซิซิลี มี พลเมือง ประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ ท่าเรือ มี เขื่อน ศิลา กัน คลื่น กว้าง ขวาง มี สินค้า เข้า ออก ติด ต่อ กับ ประเทศ ต่าง ๆ เปน อัน มาก เรือ เมล์ เรือไฟ เรือใบ เข้า ออก แน่น อ่าว อยู่เสมอ สิน ค้า สำคัญใน เมือง นี้ มี ก้ามกั้น องุ่น ส้ม กับ มะนาว เปน พื้น มีกอง ทัพ บก ทัพ เรือ ประจำ รักษา อย่าง มั่น คง ทั้ง มี มหา วิทยาลัย ทั้ง ฝ่าย สาสนา แล คฤหัสถ์ ด้วย

เมือง นี้ ได้รุ่ง เรือง มั่ง คั่ง มาแต่ ครั้ง โบราณ เกือบ ๓,๐๐๐ ปี แล้ว เดิม ชาว กรีก แล คาเธช มา ตั้ง อยู่ เรียก เมือง ว่า ปาเลอรมุส แปล ว่า เปน อ่าว รอบ ตัว ภาย หลัง กอง ทัพ โรมัน มา ตี ได้ แล้ว กลับ เสีย แก่ พวก คอธ มา เมื่อ คฤสต ศักราช ๕๓๕ พวกโรมัน ตี คืนได้ อีก ได้ ปก ครอง อยู่ ประมาณ ๓๐๐ ปี กอง ทัพ แขก ซาระเซน ซึ่ง ข้าม มา จาก ทวีป อาฟริกา มา ตี ได้ เลย ตั้ง เปน เมือง หลวง ทนุ บำรุง ใหญ่โต เต็ม ที่ มี พลเมืองไม่ ต่ำ กว่า สาม แสน ครั้น ศักราช ๑๐๗๒ ตก เปน ของ ชาติ นอรมัน ซึ่ง ลง มา จาก เหนือ ต่อ มา เปน ของ เยอรมัน เอมไปร์ ชั้น ก่อน ของ สเปน แล ฝรั่ง เศส ตาม ลำดับ จน

กะริบัลดี แม่ทัพใหญ่อิตาลี มาตีได้จึงคงรวมอยู่ในอิตาลีตราบเท่าทุกวันนี้

ลักษณะภูมิประเทศที่ตั้งเมืองนั้น เมื่อแลขึ้นไปจากอ่าวเผิน ๆ เห็นเปนเมืองใหญ่ มีตึกบ้านคับคั่งเปนขนัด แลมีอ่าวใหญ่กว้างหลายอ่าวด้วยกันจริง แต่ดูไม่บริบูรณ์หรืองดงามอย่างใด เมืองตั้งอยู่ในแถวกเขาหลายลูก ซับซ้อนกระชั้นกัน แลดูเปนทิวเปนยอดตะกุ่มสุดตา บางยอดสูงกว่า ๒,๐๐๐ ฟีต ภูเขาเหล่านี้ล้วนเปนเขาเกรียนสีมอ ๆ ไม่มีต้นไม้ใหญ่เลย ต้นไม้เล็ก ๆ ก็แลไม่เห็นดูผาด ๆ ไม่สู้ผิดกับเอเด็นนัก แต่ที่นี่อากาศดี ไม่ร้อนไม่หนาวจัด ในฤดูร้อนมีเวลาร้อนจัดอยู่สัก ๒ อาทิตย์ ปรอทขึ้นถึงร้อยดีกรีเศษ ในฤดูหนาวใบไม้ไม่ร่วง น้ำไม่แข็ง ต้นไม้เขียวสดตลอดปี

เวลา ๕ โมงเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยเรือไฟเล็ก ประพาศบ้านเมืองโดยรถม้า เสด็จไปตามถนนกลางเมือง ถนนนี้งามตัดตรงยาวมากแต่แคบ แลขึ้นไปทางหนึ่งเห็นประตูพระราชวังสูงสง่า แลย้อนกลับลงมาเห็นอ่าวทเลอันใหญ่กว้างเย็นตา มีรถม้ารถรางแลเกวียนเดินสับสนอยู่วันยังค่ำ ผู้คนก็มาก ตึก ๒ ข้างทางสูงใหญ่แบบโรมันโดยมาก มีแบบแขก แลแบบนอรมันบ้าง ดูคร่ำ ๆ ไม่สู้สอาด ประตูน่าต่างสูงใหญ่ แลมีระเบียงกั้นรั้วเหล็กยื่นออกมานอกน่าต่าง สำหรับนั่งเล่นทุกน่าต่าง ถนนซอยนั้นแคบเปนตรอกเล็กตรอกน้อย ตึกสองข้างสูงแลขึ้นไป

รู้สึก เหมือน อยู่ ใน เหว บาง ตรอก ตัด ขึ้น ไป บน เนิน ตัด ทาง เดิร เปน คั่น บรรใด ขึ้น ไป คล้าย เมือง กวาง ตุ้ง เกวียน ที่ ใช้ ใน เมือง นี้ แปลกกับ ที่อื่น ๆ ที่ได้ เสด็จ ประพาศ แล้ว ใน ยุโรป มีล้อสองล้อ สาลี่ ไม้ ไม่ ใช้แหนบ แต่ เหนือ สาลี่ ขึ้น ไป มี ไม้ จุน สูง สัก คืบ หนึ่ง สำหรับ ตั้ง ตัว ถัง ใน ระหว่าง ตัว ถัง กับ สาลี่ ใช้ ไม้แกะ เปน รูป แล ลวด ลาย ทาสี เขียนทอง ต่าง ๆ หรู หรา คล้าย กับ ซื่อ ประตู บ้าน จีน ตัว ถัง มี พนัก ๒ ข้าง เขียน ลาย ต่าง ๆ โดย รอบ บาง เล่ม ก็ ใช้ ลาย สลัก งาม ๆ ลาย เหล่านี้ เปนภาพใน เรื่องสาสนาเปนพื้น หรือ รูป อย่าง อื่น ก็ มี ฝีมือเขียนอย่างแชก ไม่ใช่ฝีมือ ฝรั่ง คาน สอด ตรึง ติด กับ ตัว ถัง เขียน ลาย หรู เหมือน กัน ใช้ พ่อ แล ลา เทียมโดย มาก บาง ที ก็ ใช้ ม้า บ้าง แต่ น้อย เครื่องเทียม สัตว์ เหล่า นี้ ก็ หรู หรา น่า ดู เหมือน กัน เบาะ บน ไหล่ ที่ ติด กับ สายรัดอก สำหรับ กัน ไม่ ให้ น้ำ หนัก เกวียน ลด หลัง ตลอด นั้น ต่อ เปน โตงก สูง สัก ศอก เศษ แต่ง ด้วย ภู่แดง กับ พรวน ห้อย เปน แถว ยาว ๆ บน ศีร์ษะพ่อ ก็ ติด ภู่แดง รูป เหมือน หมวก เตอรกี ทั้ง ตาม บังตา ก็ ประดับ ประดามาก ดู เหมือน เกวียน เข้า ขบวนแห่มาก กว่า สำหรับใช้ ธรรมดา เกวียนเหล่านี้ บรรทุกได้ มาก ซ้ำ คน ขึ้นไป นั่งบ้าง นอนบ้าง ตั้ง ๖ คน ลา ที่ ลาก บางตัว เล็ก ขนาด แพะ ดู แทบ จะ พา เกวียน ไป ไม่ไหว แต่ ก็ ไป ได้ ดี ซ้ำวิ่ง ได้เร็ว พอ ใช้ ด้วย ตึก ชั้น ล่าง เปน ร้าน ขาย ของ ตลอด ไป เหมือน เมือง อื่น ๆ. แต่ เปน ร้าน ขนาดย่อม ไม่ สู้ มี ห้าง ใหญ่ แต่ มี ของ ขาย ดี ๆ

เสด็จทอดพระเนตรวังหลวง (ปาลัสโซ เรอัล) ซึ่งตั้งอยู่บนเนินข้างทิศตวันตกเฉียงใต้แห่งเมือง แต่เดิมที่นี้เปนป้อม ภายหลังเมื่อครั้งวงษ์นอรมัน แลวงษ์บัวรบง ฝรั่งเศส มาครอบครอง ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขตามลำดับ ทำเปนพระราชวังอันกว้างใหญ่ เปนที่สง่า มีชาลากลาง รถขับเข้าไปได้ ตามธรรมดาวังตึกก่อรอบชาลานั้นเปนระเบียง ๓ ชั้นทั้งพื้นล่าง ประธานเปนโบสถ์, ห้องพระโรง, แลห้องต่าง ๆ เสาระเบียงล้วนศิลาสูงงาม ยังมั่นคงอยู่ เสด็จทอดพระเนตรโบสถ์ ซึ่งอยู่ชั้นกลาง โบสถ์นี้ทรวดทรงแลการตกแต่งประณีตงามมาก ตั้งแต่ผนังเพดานที่บูชาตลอดจนพื้น ประดับโมเซคสลับสีเปนภาพลวดลายอย่างละเอียดสีสด ดูเปนลายถมปัดไปทั้งนั้น ภาพตามผนังทำอย่างประณีตไม่มีที่ติ เพดานบนทำด้วยไม้ สลักลายกระจังแปดเหลี่ยมสลับกับอื่น ๆ ทาสีเงินทอง ลายลึกเด่นงามยิ่งนัก แบบการก่อสร้างนั้น เปนแบบแขกแบบกรีกแบบนอรมันปนกัน ผนังปลายโบสถ์ตรงข้ามกับที่บูชาตั้งราชอาศน์ มีพระรูปพระเจ้าแผ่นดินในกรอบศิลา เปนรูปเขียนเขาเปลี่ยนเสมอ องค์ใดอยู่ในราชสมบัติก็เขียนพระรูปองค์นั้น ต่อออกไปเปนห้องเล็ก ๆ สำหรับพระมาพักแลผลัดเครื่องแต่งกาย แลเปนคลังพัสดุของโบสถ์ ทอดพระเนตรโบสถ์ทั่วแล้ว เสด็จขึ้นทางอัฒจันท์ใหญ่ ทอดพระเนตรห้องพระโรงที่ออกขุนนาง ที่เลี้ยงอาหาร แล้วทรงพระดำเนินตามเฉลียง ทอดพระเนตรห้องประทับแลห้องบรรธม จนทั่ววัง

จาก พระ ราชวัง เสด็จ ทาง ถนน ใหญ่ อีก สาย หนึ่ง ขึ้นไป บน เขา หลวง (มนเรอัลี) ทาง ๔๐ นาที ทาง ตัด ตรง ออกไป นอก ประตูเมือง ตอน แรก ราบ มีตึก แถว สอง ข้าง ยืด ยาว ตึก เหล่า นี้ เปน ที่ คน จน อยู่ ปลูก ๓ ชั้น โดย มาก ข้าง น่า ตึก มี ทาง คน เดิน สอง ฟาก ถนน แต่ ไม่ สอาด มีเด็ก แล คน แต่ง กาย มอม แมม เปน อัน มาก อย่าง นอก เมือง เนเปิลส์ เลี้ยงไก่ เป็ด แพะ ปล่อยเพ่น พ่าน ตาม น่า เรือน ซึ่ง ราว ตาก ผ้า ตั้ง แต่ พื้น ล่าง ขึ้นไป จน น่า ต่าง ทุก ชั้น ราว ตาก ผ้า ที่ ซึ่ง ข้าม ฟาก ทาง แล ถนน ก็ มี แล ดู ราว กับ ห้อย ธง ทิว เวลา มี งาน ออก ตลาด ห้อง ชั้น ล่าง เปน ที่ ทำ งาน แล ที่ ประชุม ที่ เปน ห้อง นอน ก็ มี คน อยู่ ด้วย กัน แน่น ทุก ห้อง ดู คล้าย ตึก แถว ที่ สิงคโปร์ จริง ๆ ตาม เนิน เขา ที่ ขึ้นไป มี สวน ต้นใบ เสมา ปลูก บน ศิลา ตามไหล่ เขา ตลอด ทาง เหนือ สวน ขึ้นไปไม่ มี ต้นไม้ เลย เพราะ เขา เหล่า นี้ แห้ง แล้ง มาก ไม่ มี ต้นไม้ ชนิด ใด ที่ จะ งอก งาม อยู่ ได้ นอก จาก ต้น เสมา ซึ่ง เปน ต้นไม้ แรก ขึ้น ได้ ไม่ ว่า ที่ ใด ต้น เสมา นี้ มี ผล ออก ตาม ใบ ๆ ละ หลาย สิบ ผล รับ ประทาน ได้ แต่ รส ไม่ ดี มี แต่ เมล็ด เต็ม ทั้ง ผล คล้าย ผล มะตูก ถ้า ไม่ รับ ประทาน ทั้ง เมล็ด ด้วย ก็ ไม่ มี เยื่อ อัน ใด ชาว เมือง บริโภค ผลไม้ ชนิด นี้ เปน พื้น ดู ชอบ กัน มาก บ่าย โมง เศษ ถึง เรสเตอรอง ซาวอยา ที่ ตำบล มนเรอัลี ประทับ เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน ตำบล นี้ ตั้ง อยู่ บน ลาน ไหล่ เขา บ้าน เรือน ไม่ มาก การ ก่อ

สร้างก็ไม่สะสวย แต่ทำเลดี แลเห็นเมืองแลอ่าวได้ทุกด้าน เสวยแล้วเสด็จทอดพระเนตรวัด ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินวงษ์นอรมันได้สร้างเปนวัดใหญ่งดงามได้ส่วนดี มีภาพต่าง ๆ ประดับโมเสคบ้าง เขียนบ้าง มีศิลาแลไม้แกะอย่างวิจิตร จะหาโบสถ์ใดในโลกให้งามเสมอนี้ยากที่สุด เพราะผู้มือช่างในที่นี้จะเอาแต่แบบอย่างดีอันเปนยอดแห่งวิชาช่างของชาติต่าง ๆ แต่ครั้งโบราณ มารวบรวมคุมกันอย่างประณีตเข้ากันได้เหมาะ ไม่มีที่ติเลย จากโบสถ์เสด็จออกไปที่ระเบียง เหมือนอย่างพระระเบียงรอบเจดีย์ตามวัดในประเทศสยาม แต่ลานกลางทำสวนดอกไม้ มีกุหลาบแลอื่น ๆ ผลิดอกออกช่อชื่นตา แล้วเสด็จผ่านแลงลูปิไปในสวนหลังวัดซึ่งอยู่บนไหล่เขา ในสวนนี้มีต้นยางอินเดียรับเบอร์ กระถินยี่โถ แลไม้เมืองร้อนอื่น ๆ หลายอย่าง บ่าย ๔ โมง เสด็จพระราชดำเนินกลับ ผ่านมาในสวนส้ม ต้นไม้งาม สวนนี้ไม่ยกร่อง ทำคล้ายในมณฑลพายัพ คือทำเหมืองตื้น ๆ เปิดน้ำให้ไหลเข้ามา เมื่อน้ำไหลเข้ามามากพอแล้วก็ปิดเสียได้ ทำนองห้วยแก้วที่เมืองเชียงใหม่ ในที่ลุ่มระหว่างเขานี้เปนที่บริบูรณ์มาก เต็มไปด้วยสวนผลไม้เขียวชอุ่มแลสุดตา พ้นสวนส้มแล้วรถพระที่นั่งผ่านทางสนามฝึกหัดทหาร โรงทหารม้าแลทหารราบหลายหลัง แลประพาศร้านในเมืองสักครู่ใหญ่ ๆ เสด็จกลับถึงเรือพระที่นั่งเวลาบ่าย ๕ โมงครึ่ง

ใน เมือง นี้ เหมือน อย่าง เมือง อื่น ๆ ใน ประเทศอิตาลี ถ้า หยุด หรือ ลง จาก รถ ที่ไร ก็ มี คนมามุง ตอม อยู่ รอบรถ เหมือน แมลงวัน น่ามะม่วง (ที่ จริง แมลงวัน เมืองนี้ ชุมมาก ยิ่งกว่า บางกอก ตอม วุ่น อยู่ทั้ง กลางวัน แล กลางคืน) จน จะ ทับพลตะเวร พล ตระเวร ไม่ สามารถ จะ กัน หรือ ขับ ไล่ ไป ได้ เวลา รถ เดิร อยู่ ก็ดี หรือ หยุด ก็ดี พวก เด็ก ๆ วิ่ง เกาะ ท้าย รุง รัง น่า รำคาญ ชาว เมือง นี้ ผิว พรรณ์ สันถาน คล้าย แขกมาก ไม่ เหมือน ฝรั่ง เลย หญิง มัก รูป งาม ผิว พรรณ์ คม ขำ แต่ ชาย มัก หน้า ดุ

วัน ที่ ๑๐ ตุลาคม ๑๒๖— เวลาจวนเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิร ประพาศร้านขายของ ซึ่งเปนของสเปเชียล ของเมืองนี้ มีเครื่อง เคลือบ ฝัง ใน เนื้อ ศิลา ลวดลาย ไม่เลว ทำ ขัน โต๊ะ แล ภาชนะ ต่าง ๆ กับ ตุ๊กตา แล เกวียน ทำ ด้วยไม้ เปน ต้น แล้ว ทรง รถ พระ ที่นั่ง เลียบ อ่าว ไป ประทับ ณแกรนด์ โฮเตล วิลลา อิเยีย เปนตึกใหญ่งาม ภายนอก เปน แบบ โรมัน แล นอรมัน เจือ กัน ภายใน ชั้น ล่าง หลังคา มล แล ผนัง เปน แบบ แขก ชั้น บน ๆ เปน ห้อง ที่ อยู่ จัด อย่าง ตึก ใหม่ ๆ ธรรมดา น่า โฮเตล ออก สู่ ทเล มี สวน ดอกไม้ก่อเขา ทำ สระ น้ำพุ ตก แต่ง อย่าง งด งาม กว้าง ขวาง ตั้ง แต่โฮเตลไป จน ถึง ฝั่ง มี เก๋ง สำหรับ นั่ง เล่น ริมทเล ทำ อย่าง ใหม่ บ้าง เลียน ของ ร้าง แต่ครั้ง โบราณ บ้าง แล มี ทาง เดิร เลียบ ฝั่ง ทเล ยืด ยาว เปน ที่ สบาย

เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน แล้ว เสด็จ ประพาศ พระ ตำหนัก หลวง เรียกว่า ลา ฟาโว ริตตา ตั้ง อยู่ ใกล้เขา เปลเลครีโน เหนือ เมือง ขึ้นไป

ทางที่เสด็จไป นั้น งามมาก เปน ที่ราบ ตัดไปไม่ไกลกับเชิงเขาเปลเลครีโน อัน เปน เขา หิน ปูน เปน น่า ผา สูงชัน ตามทางข้างขวามือ คือ ทางเชิงเขา เปน สวน ผลไม้ต่าง ๆ มี ส้ม แล มะนาว เปน พื้น ข้าง ซ้าย มือ เปนไร่ ใบเสมา ปลูก เปน แถว ถี่ สุด ตา ดู ปลูก ง่าย จริง ๆ ชั่ว แต่ หัก ใบ มา ปัก ๆ ก็ งอกงามมีผลบริบูรณ์ ริมทางทำรั้วต้นไม้สองชั้น ไม่ใช่ สองแถว คือ ปลูก ต้น ไม้ ใหญ่ แล ไม้เล็ก ซ้อน กัน ชั้น ล่าง นั้น ปลูก ต้น ไม้เล็ก ขลิบ กิ่ง ใบ เปน เหลี่ยม เตี้ย ๆ อย่าง กำแพง ขอบ สระ ใน ระหว่าง แนว ต้นไม้เล็ก นี้ ปลูก ต้นไม้สูง ระยะ ถี่ ๆ ให้ กิ่ง โน้ม เข้า หา กัน คลุมหนทาง เปน ปล่อง หรือ ซุ้ม บัง แสง แดด ร่ม ดี แต่ กิ่งไม้ ทั้ง ๒ ข้างใน ขณะนี้ ยัง ไม่ประ กัน ตลอด ยังไหว่ อยู่ โดย มาก แต่ ดู ตรง ถิ่ว ร่มรื่น ชื่น ตา แล มี สังเวียนใหญ่ ตาม ทาง ตัด กิ่งไม้ ให้ งาม เปน เพิง ออก มา แล ตั้ง เก้าอี้ นั่ง เล่น ใต้นั้น มี ผู้คน ไป เที่ยว มาก พระ ตำหนัก นั้น เปน ตึก เล็ก ก่อ แบบ จีน ฝีมือ แล การ ตกแต่งไม่สู้ ปลาดนัก แต่ เลือก ที่ ตั้ง เหมาะอย่างยิ่ง แล เห็น ภูเขา เล็กน้อยได้ โดย รอบ เห็น อ่าว ทะเล ถึง ๓ ด้าน ทั้ง ตำบล ใหญ่น้อย ตาม แลวก เขา แล อ่าว ทเล ได้ ตลอด มี สวน ดอก ไม้ ย่อม ๆ ตก แต่ง อย่าง ประณีต น่า ชม ได้ ลม ดี สบาย เสมอ

เวลา บ่าย ๕ โมง เศษ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง หมอ โบรเกอร์ ซึ่ง โปรเฟสเซอร์ ไมเยอร์ แนะนำถวายให้รับ น่าที่เปนนายแพทย์ ประจำ พระองค์ ได้ มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท เข้า สมทบ ขบวน เสด็จ พระ ราช ดำเนิร

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๑๒๖— เวลาเช้า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งเสด็จกลับจากช่วยงานพระศพแกรนด์ดุ๊กแห่งนครบาเด็น กับพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยุรศักดิ์ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้โดยเสด็จพระราชดำเนิร เข้าไปกรุงเทพ ฯ ชั่วคราวแลพระราชวรินทร ได้มาถึงปาเลอรโม เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทแลสมทบขบวนเสด็จพระราชดำเนิร

เวลาเที่ยงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรไปเสวยพระกระยาหารกลางวันที่โฮเตลวิลลาอิจิอา แล้วประพาศพิพิธภัณฑ์สถาน มีของเก่าโบราณมากจริง แต่ไม่มีสิ่งใดจับใจนัก มีแต่ตุ๊กตาศิลา บัวปลายเสา รูปภาพ มงกุฎแลเสื้อโป๊ป เครื่องลายคราม แลเครื่องภาชนะใช้สรอยต่าง ๆ เปนฝีมือช่างอียิปต์บ้าง กรีกบ้าง ซาระเซน อาหรับ แลโรมันบ้าง ล้วนชำรุดหักพังโดยมาก จากพิพิธภัณฑ์เสด็จประพาศสวน ยุลลา เปนสวนเล็กสำหรับเที่ยวเล่นเย็น ๆ ไม่มีสิ่งใดปลาดงดงามผิดกว่าธรรมดา แล้วทรงรถเลียบตามฝั่งทเล เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จกลับสู่เรือพระที่นั่ง

เวลายามเศษ เรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากท่าปาเลอรโม ย้อนกลับไปเมืองเมสซีนา.

ตอนที่ ๔๑

เมืองเมสซีนาแลเมืองเตารมีนา

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา ๓ โมงเช้า เรือพระที่นั่งทอดสมอในท่าน่าเมืองเมสซีนา เปรเฟ็คแลพนักงานเจ้าท่าลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามประเพณี

เวลาบ่ายโมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยรถม้าประพาศบ้านเมือง เมืองเมสซีนานี้ เคยเปนเมืองใหญ่ แลมีป้อมคูประตูหอรบมาแต่ครั้งโบราณ จนกาลบัดนี้ มีพลเมืองเฉภาะแต่ในเมืองประมาณ ๗๐,๐๐๐ ถ้านับคนที่อยู่ในตำบลเล็กน้อยใกล้เคียงด้วยแล้วไม่ต่ำกว่า ๑๕๐,๐๐๐ ข้างหลังเมืองมีภูเขาเปนกำแพงกั้นอยู่หลายชั้นเขานั้นลาดลงมาตกทเล เปนที่บริบูรณ์ด้วยการเพาะปลูก เช่นเดียวกับเมืองปาเลอรโม แต่อ่าวไม่กว้าง ไชยภูมิไม่งามเหมือนปาเลอรโม มีป้อมแลกองทหารบกทหารเรือประจำ ทั้งมีโรงเรียนทหารแลโรงพยาบาลใหญ่โต ตึกรามสถานที่แต่ครั้งโบราณนั้น ไม่ใคร่มีสิ่งใดที่เปนของจับใจน่าดูเหลืออยู่ มีแต่ประตูเมืองแลโบสถ์ย่อม ๆ เท่านั้น ตึกรามแลการก่อสร้างในเมืองเปลี่ยนแปลงใหม่ คล้ายกับเมืองโดยมากในแถบริเวียรา มีถนนใหญ่สองสาย สายล่างอยู่ริมทเล ก่อเขื่อนศิลาทำที่นั่งเล่นเดินเล่น มีผู้คนนอนหลับเกลื่อนกลาดอยู่กลางแจ้งเวลาแดดแจ่มร้อนจัด ตึกร้านตามถนนใหญ่สายบน คือในเมืองสอาด

พอใช้ แต่ เล็ก เหมือน ที่ ปาเลอรโม ถนน ซอย เปน ตรอก ยัด เยียดกัน อยู่ อย่าง สามเพ็ง เวลา เสด็จ ขึ้น จาก เรือ พระ ที่ นั่ง ชาว เมือง พา กัน มา มุง เปน กลุ่ม ใหญ่ เต็ม ถนน พล ตระเวร ทำ อะไร ไม่ ได้ ตาม เคย พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ต้อง เสด็จ โดย รถ ที่ นั่ง รอง ขับ แยก ไป เสีย จาก ขบวน ใหญ่ เพื่อ ไม่ ให้ คน ตาม มาก นัก ครั้น ประพาส บ้าน เมือง แล้ว เสด็จ ยัง สเตชัน รถ ไฟ ประพาส เมือง เตารมีนา

เวลา บ่าย ๓ โมง รถ ไฟ ใช้ จักร์ ออก จาก สเตชัน ออก ช้า ไป กว่า กำหนด ๔๐ นาที เพราะ รถ ที่ เสด็จ นี้ เปน รถ เอกสเปรส ระหว่าง เมือง เนปลส์ กับ เมือง กะลานา ต้อง แล่น ลง เรือ ข้าม เตรต จาก เมือง เรจิโอ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ฝั่ง ตรง ข้าม กับ เมสสินา เปน ระยะทาง ไกล รถ ต้อง แล่น ข้าม ทเล จึง ได้ ช้า ไป ได้ ถึง เช่นนี้

ระยะ ทาง ระหว่าง เมือง เมสสินา ถึง เตารมีนา ๓๐ ไมล์ รถ เดิร ใน เวลา ชั่ว โมง ๑ ทาง เลียบ ไป ตาม ฝั่ง ทเล ลอด ถ้ำ เล็ก น้อย หลาย แห่ง ข้าง ขวา มือ เปน ภูเขา ไม่ สู้ สูง นัก ข้างซ้ายมือเปนหาด แลอ่าวเล็กน้อยงาม มี บ้าน เล็ก เมือง น้อย ตั้ง อยู่ เปน หมู่ ๆ ตลอด ทาง บ้าน เหล่า นี้ เปน ตึก เตี้ย ๆ สอง ชั้น โดย มาก ปลูก เปน กระจุก แน่น กันตาม ธรรมดา เมือง ใน ประเทศ อิตาลี ลักษณะ ของ ลำธาร ใน แถบ นี้ ผิด กับ ใน ยุโรป ข้าง เหนือ มาก คล้าย ลำธาร ทาง แหลม มลายู แล ตาม ภูเขา ใน มณฑล พายัพ เปน ลำ ราง ลาด กว้าง ขนาด แม่ น้ำ แต่ น้ำ แห้ง ใช้ เปนทางเกวียนได้สดวก มี ร่อง น้ำ ไหล อยู่ ริน ริน กว้าง พอ กระโดด ข้ามได้ พื้น เปน กรวดเล็ก ๆ

ตาม ไหล่ เขา ราษฎร ทำ ไร่ พื้น ดิน เปน คั่น บรรได ขึ้น ไป สูง ๆ ก่อ เขื่อน ศิลา เปน หลั่น ลด ขึ้น ไป เหมือน แถบ รีเวียรา ปลูก ไม้ ผล ต่าง ๆ แล ต้น เล็มา เปน อัน มาก ตาม ไหล่ เขา สูง ๆ มี เรือน ชาว ไร่ บ้าง แต่ น้อย หลัง ใน เกาะ ซิซิลี นี้ ชาวเมืองเลี้ยง แพะ มาก ปล่อย ตามหาดทราย แล ปีน ป่าย หา กิน อยู่ บน เขา เปน ฝูง ๆ

บ่าย ๔ โมง รถ พระ ที่ นั่ง ถึง เมือง ยิอาร ดีนี ซึ่ง ตั้ง อยู่ ชาย ทเล เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ลง จาก รถไฟ ทรง รถ ม้า ขึ้น ไป เมือง เตารมีนา ซึ่ง ตั้ง อยู่ บน เขา เปน ผา ชัน ชโงก อยู่ เหนือ สเตชั่น รถไฟ ทาง รถ ต้อง คด วก เวียน ขึ้นไป ตามไหล่ เขา หบไป หบ มา คล้าย กับ ที่ นอรเวย์ แต่ ทาง กว้าง กว่า ขึ้น เขา ครึ่ง ชั่วโมง ถึง เมือง เตารมีนา เปน เมือง เล็ก มี พลเมือง สี่พัน เศษ อยู่ เหนือ ระดับ ทเล ๒๕๐ ฟิต เปน ที่ งดงาม อากาศก็ดี ผู้คน มา เที่ยว ตาก อากาศ มาก มี โฮเตล ใหญ่ น้อย ทุกหน ทุกแห่ง เมืองนี้ เปน เมือง โบราณ ชาว กรีก ได้ สร้าง ขึ้น ประมาณ ๓,๒๐๐ ปี มา แล้ว ใน สมัย ที่ รุ่ง เรือง เต็ม ที่ เคย มี พลเมือง ถึง สาม แสน เศษ แยก ย้าย กัน อยู่ ตาม ภูเขาใหญ่ น้อยใกล้ เคียง แล สร้างป้อม บน ยอด เขา แทบ ทุกยอด มี ทหาร ประจำ รักษา อย่าง มั่น คง ยัง มี ตึก ร้าง แต่โบราณ เหลือ อยู่ มาก เช่น โรง ลคร กรีก โบสถ์ ป้อม เปน ต้น เปนเมือง ที่ น่า เที่ยว น่า ดู พระ เจ้าแผ่น ดิน อังกฤษ แล เยอรมันเอมเปอเรอ เสด็จ มา ประพาศ บ่อย ๆ ใน เมือง มี ถนน ใหญ่ สาย เดียว ตัด ตรง แต่ แคบ มาก (เฉภาะ รถ หลีก กัน ได้) ประตู เมือง ก็ เล็ก บ้าน เรือน ไม่ สูง ใหญ่ มี ตรอก เล็ก น้อย แยกออกไป

จาก ถนน ใหญ่ เปน อัน มาก บ่าย ๔ โมง ๔๐ นาที เสด็จ ถึง โฮเตล ซานโดเมนิโก ซึ่ง ขุน พิรัช พิศดาร ได้ล่วง น่า มาว่า ไว้ เปน ที่ ประทับ

ชาว เมือง นี้ มีกิริยา คล้าย กัน กับ ที่ ตำบล อื่น ๆ ใน ประเทศ นี้ คือ พอใจ วิ่ง เข้า มา กลุ้ม เบียด กัน ดู พระองค์ จน ไม่ มี ทาง ไป เจ้า น่า ที่ ห้าม ไม่ ไหว ใช่ ว่า คน เหล่า นี้ จะ ตั้ง ใจ กระทำ โดย ความ หมิ่นประมาท หยาบ คาย ประการ หนึ่ง ประการ ใด ก็ หา ไม่ แต่ เปน ธรรมดา ของ เขา ที่ ชอบ มา จ้อง ชิด จน ถึง พระ องค์ อย่าง นั้น เอง การ ที่ ชาว เมือง ประพฤติ เช่น นี้ น่า เสีย ดาย อย่าง หนึ่ง เพราะ ใน ประเทศ นี้ มี ที่ เที่ยว ที่ ดู เปน ที่ ต่อใจ ชาวต่างประเทศมาก ทั้ง มี ของ แปลก ๆ สำหรับ เมือง ขาย มากด้วย ถ้า พลเมือง ไม่ เที่ยว มุ่ง เที่ยว ตอม ให้ ชาว ต่าง ประเทศ ได้ ความ เดือด ร้อน แล ชาว ร้าน ไม่ โก่ง ราคา ของ เหลือ เกิน ดัง เช่น นี้ แล้ว จะ มี คน ไป มา มาก กว่า นี้ หลาย เท่า ทั้ง ของ ก็ จะ ขาย ดี เปน อย่าง ยิ่ง ด้วย ไหน เลย ประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ จะ สู้ ได้ เมื่อ เสด็จ มา ตาม ทาง พลเมือง ถวาย ช่อ มาลา แล โปรย ดอก ไม้ กระทำ ความ เคารพ นบ นอบ โดย ความ ชื่น ชม ยิน ดี พวก เด็ก ๆ วิ่ง ตาม รถ เปน ทิว ตลอด ทาง ตาม เคย

โฮเตล ซานโดเมนิโก ที่ ประทับ นี้ เดิมเปนวัด สร้างได้ ประมาณ ๕๐๐ ปี มี โบสถ์ หอ ระฆัง ระเบียง ที่ เดิร จง กรม แล กุฎิ พร้อม เพรียง แต่ เบิด เปน โฮเตล จัด กุฎิ เปน ที่ อยู่ ระเบียง เปน เรสเตอรอง ชาลา ระหว่าง ระเบียง เปน สวน ที่นั่ง เล่น เดิร เล่น แล เป่า แตร โบสถ์ นั้น รักษาไว้ สำหรับดู เมื่อ เสด็จ มา ถึง มีแตรวง เป่า เพลง สรรเสริญ พระบารมี เจ้าของโฮเตล

รับ เสด็จ ที่ น่า โฮเตล แล้ว เชิญ เสด็จ สู่ ห้อง ประทับ โดย ทาง ลาดพระบาท โปรย ดอก ไม้ เกลื่อน กลาด ตลอด ทาง กุฎิ ที่ อยู่ นั้น เปน ตึก แถว สองชั้น รอบ สนาม ระเบียง ชั้น บน ซึ่ง จัด เปน ที่ ประทับ นั้น มี เฉลียง กลาง กว้าง ห้อง ต่าง ๆ อยู่ สอง ฟาก เฉลียง พื้น เฉลียง ลาด กระเบื้อง น่าวัว ธรรมดา พื้น ห้อง ที่ อยู่ ลาด ด้วย กระเบื้อง เคลือบ เปน ลวด ลาย ต่าง ๆ ถึง เปนตึก โบราณ ก็ ติด ไฟ ฟ้า ตลอด ทั่ว เปน ที่ สฤษดิ์ ๆ เงียบ ๆ รูป ภาพ แล เครื่อง ภาชนะ ต่าง ๆ ใช้ ของ เก่า ๆ ให้ สม กับ ที่ อยู่ คน ติด มาก เพราะ ใน การ ที่ มา พักใน โฮเตล นี้ ทำ ความ รู้ สึก ประหนึ่ง ว่า ได้ อยู่ กิน ใน บ้าน เรือน คน โบราณ ข้าง หลัง โฮเตล มี สวน ดอกไม้ แล สนามเตนนิส ตรง ปลาย ตึก ทั้ง ๒ ข้าง มี ซาลา สำหรับ ดูวิว แล จาก ห้อง ข้าง ด้านหลัง เห็น ทเล แล อ่าว งดงาม เห็น ตำบล ยิอาร์ดินี ตั้ง อยู่ ริม ทเล เห็น ทาง รถ ไฟ แล ถนน วก เวียน เปน งู เลื้อย ขึ้น มา แล จาก ซาลา ด้าน ตวัน ออก เห็น โรง ลคร กรีก บน เนิน เขา สูง จาก ระดับ ทเล ๗๐๐ ฟีต เศษ แล จาก ซาลา ด้าน ตวันตก เปน ที่ ลุ่ม ใหญ่ กว้าง ระหว่าง ภูเขา บริบูรณ์ ด้วย การ เพาะ ปลูก ฯ ทั้ง เห็น ภูเขา ไฟ เอ็ตนา ได้ แต่ ไกล เขา เอ็ตนา นี้ สูง ๑๐,๗๕๘ ฟีต เปน เขาไฟ ที่ สูงสุดใน ยุโรป ควัน ขึ้น พลุ่ง ๆ สี ออกแดง ๆ แล ไป ทาง ทิศ เหนือ เห็น ป้อม โบราณ ใหญ่สูง ตระหง่าน อยู่ บน เขา ถัด ไป เห็น ภูเขาโมลา สูง ๒,๐๐๐ ฟีต มี หมู่บ้าน ตั้ง อยู่ บน ยอดเขา นั้น หมู่หนึ่ง ถัด ออก ไป อีก เห็น ภูเขา เวเนเร สูง เกือบ ๓,๐๐๐ ฟีต

วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา เช้า เปรเฟ็ต เมือง ซีราคิวซา ซึ่ง ป่วย มา รักษาตัว อยู่ที่ นี่ แล แมย์ มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท ครั้น มี รับ สั่ง ปราไส ตาม สมควร แล้ว เสด็จ พระ ราชดำเนิร โดย รถ ม้า ทอด พระเนตร โรง ลคร กรีก โบราณ เปน ที่ ใหญ่ โต กว้าง ขวาง เค้า ของ การ ก่อ สร้าง ยัง เหลือ อยู่ มาก เพราะ ได้ บำรุง มา โดย ลำดับ เมื่อ ครั้ง โรมัน เปน ใหญ่ ก็ ได้ ซ่อม แซม แก้ ไข ตาม สมควร สังเกต ดูเห็น ได้ ว่า เดิม เปน ที่ งด งาม ทำ อย่าง ประณีต ใน จังหวัด โรง ลคร นี้ มี ตึก พิพิธภัณฑ์ ย่อม ๆ อยู่ หลังหนึ่ง เปน ของ ใหม่ รวบรวม รูป ศิลา แต่ครั้ง โบราณ ที่ ขุด ค้น ได้ ไว้ มาก ทอด พระเนตร โรง ลคร ทั่ว แล้ว เสด็จ ที่ เรือน ชาว เยอรมัน ผู้ หนึ่ง ซึ่งอยู่ น่า โฮเตล ที่ ประทับ แต่ง เปน เรือน กรีก ดู แปลก ดี เจ้า ของ เปน ช่าง เขียน แล ช่าง ถ่ายรูป นำ รูป ต่าง ๆ ถวาย ทอด พระเนตร มาก

เมื่อ เสด็จ ถึง โฮเตล แล้ว แวะ ทอด พระเนตร โบสถ์ แล ห้อง เก็บ เสื้อ ผ้า มงกุฎ พระ จน ทั่ว จึ่ง เสด็จ ขึ้น

เวลา บ่าย ๒ โมง ๔๐ นาที เสด็จ พระ ราช ดำเนิร จาก เมืองเตารมีนา โดย รถ ม้า ลง มา ยัง สเตชั่น รถไฟ ที่ ตำบล ยิอาร์ดินี บ่าย ๓ โมง ๓๕ นาที รถ ไฟ ใช้ จักร์ มา ถึง เมือง เมสซีนา เวลา บ่าย ๔ โมง เศษ เปรเฟ็ต แล เจ้าพนักงาน ตำรวจ ภูธร มา เฝ้า ที่ สเตชั่น แล้ว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร โดย รถ ม้า ประพาศ ตาม ถนน ริม ทเล บ่าย ๕ โมง เสด็จ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง มิสเตอร์ ฮันส์ อัลเบิส มา จาก เมือง เยนัว เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท แล้ว โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ต่อ ไป เวลา เที่ยง คืน เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร์ ออก จาก เมือง เมสซีนา ไป เมือง ซีราคิวซา ทาง ๗๔ ไมล์

ตอนที่ ๔๒

เมือง ซีราคิวซา

วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๑๑๖ — เวลาเช้า ๓ โมง เรือพระที่นั่งทอดสมอ ในท่าเมือง ซีราคิวซา แมย์, ผู้บังคับการกองทหาร แลเจ้าท่า กับมิสเตอร์ ดอบบ์ไวส์ กงสุล อังกฤษ ได้ขึ้นมาเฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาท ในเรือพระที่นั่ง มีราชดำรัสปฏิสันถารด้วยตามสมควร

เมืองซีราคิวซานี้ เปนเมืองโบราณ เก่าที่สุดในเกาะซิซิลี คราวเดียวกับเมืองเตารมีนา ได้เจริญรุ่งเรืองมาแต่ครั้งพุทธกาล มีกระษัตริย์ชาติต่าง ๆ ผลัดเปลี่ยนกันปกครองมา เช่นเดียวกับเมือง ปาเลอรโมในสมัยที่รุ่งเรืองเต็มที่นั้นมีพลเมืองถึงสองล้าน แต่เดี๋ยว นี้มีอยู่ประมาณ ๓๒,๐๐๐ เท่านั้น แต่ครั้งโบราณเมืองตั้งอยู่บนฝั่ง เกาะซิซิลี อันเปนที่ลุ่มกว้างขวางบริบูรณ์ กำแพงเมืองโดยรอบ ยาว ๒๐ ไมล์ตามเนินแลที่ชันต่าง ๆ มีป้อมรักษาอย่างมั่นคง การก่อสร้างแลวิชาช่างทั้งปวงในสมัยนั้น ก็รุ่งเรืองเต็มที่ มีตึกราม อันใหญ่โตระโหฐาน มีรูปศิลา รูปภาพ แลเงินตรา เครื่องแก้ว เครื่องเคลือบ เครื่องลายคราม ซึ่งตกร้างสลักหักพัง เหลือปรากฏอยู่ เปนอันมาก

เมืองใหม่ในปัจจุบันนี้ ตั้งอยู่บนเกาะเล็กชื่อว่า ออร์ติเกีย ซึ่งผุด

ขวาง อยู่ น่า อ่าว หรือ ท่า เรือ อัน กว้างใหญ่ เปน ที่ บัง คลื่น ลม อย่าง ดี ไม่ต้อง สร้าง เขื่อน กัน คลื่น ร่อง น้ำ ทาง เข้า ออก นั้น อยู่ ทาง ทิศ ตวัน ตก กว้าง ประมาณ ๓๐ เส้น แต่ ทาง ทิศ ตวันออก นั้น ร่องน้ำ แคบ ขนาดคลอง บาง หลวง มีสพาน ศิลา ข้ามไป หา ฝั่ง มีถนนใหญ่ตึก บ้าน งาม ๆ ที่ สร้าง ขึ้นใหม่ อยู่ ทาง ฝั่ง มาก พ้นะขตร บ้านออกไป เปน สวนส้ม สวนมะนาว แล้ว ถึง เมืองโบราณ ที่ ร้าง อยู่ แลดู ลักษณะ บ้าน เมือง ที่ท่า เรือ เต็มไป ด้วยตึก สูง ๆ ก่อ เปน หลั่น ลด ขึ้นไป ตั้ง แต่ ชาย เกาะ จน ถึง บน ที่ ดอน กลาง เกาะ ตึก สี่ มอม ๆ ผัดเบียดกัน เห็น หลังคาโบสถ์เปน รูปกลม ๆ คร่ำ ๆ ไม่ใคร่ เห็น ต้นไม้ คล้าย กับ เมือง แขก ๆ มาก แล ข้าม เนิน เขาใกล ออกไป เห็น ภูเขาไฟ เอ็ทนาได้ ถนัด การ เที่ยว เมือง ซีราคิวซา นี้ ผู้มาย่อม ปรารถนา ชม เมือง แล สิ่ง ของโบราณ เปน ที่ ตั้ง นอก จาก นั้น ไม่มี อะไร ซึ่ง เปน ที่ เพลิด เพลิน ต่อใจ เลย

เวลา ๕ โมงเช้า พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว เสด็จ พระราชดำเนิร ทอด พระ เนตร พิพิธภัณฑ์ สถาน เจ้า ท่า แลเจ้า พนักงาน อื่น ๆ ทั้งไวสกงสุล อังกฤษ รับ เสด็จ อยู่ ที่ ท่า แล้วโดย เสด็จ พระราช ดำเนิ ไป ด้วย ของใน พิพิธภัณฑ์มีโลงถ์ กรีก บัวปลายเสา รูปศิลาต่าง ๆ ทอง เหรียญ เงิน เหรียญ แลภาชนะใช้สอย ของ ชาติอิยิปต์ กาเธช กรีกโรมัน โบราณ ทั้งปวง จัด รอบ รวมดี น่า ดู มาก เวลา เที่ยง ครึ่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร สู่เรือ พระ ที่ นั่ง เสวย พระ กระยา หาร กลาง วัน

บ่าย ๒ โมง ครึ่ง เสด็จ ประพาศ เมือง โบราณ ได้ ทอด พระเนตรแก็ตะโคม คือ ที่ ฝัง ศพ ใต้ ดิน ที่ นั้น เปน เนิน เตี้ย ๆ เปน ศิลา เนื้อ ซุย ๆ คน โบราณ ขุด ลง ไป ทำ ที่ อยู่ มี ตรอก ยาว ซอก แซก หลาย สาย สอง ข้าง ทาง เจาะ เปน ถ้ำ แล ชั่ว ซ้อน ๆ กัน หลาย ชั้น สำหรับ ไว้ ศพ ตาม ทาง แยก มี วง เวียน หรือ ถ้ำ เพดาน มล หรือ รวบ เปน เหลี่ยม ขึ้น ไป บ้าง กลม บ้าง ใน ถ้ำ นี้ ขุด เปน ๓ ชั้น ด้วย กัน มี โบสถ์ อยู่ ใน นั้น ด้วย เมื่อ ครั้ง ชาว เมือง โดย มาก ยัง ไม่ เลื่อมใส ใน คฤสต สาศนา นั้น รัฐบาล ได้ ทำ โทษ ฆ่า ฟัน พวก คฤสเตียน อย่าง ร้าย แรง พวก นี้ หนี เข้า อยู่ ใน แก็ตะโคม เพื่อ ซ่อน ตัว ไม่ ให้ ทหาร หา พบ แล แอบ มี เทศน์ สั่ง สอน กัน ตาม วิไสย ใน โบสถ์ ใต้ ดิน นี้ เมื่อ คน ตาย ลง ก็ ต้อง ฝัง ไว้ ใน ถ้ำ ด้วย คน เปน กับ คน ตาย เลย ตก คลัก อยู่ ด้วย กัน เลย กลาย เปน เมือง ผี เต็ม ไป ด้วย ศพ ฝัง อยู่ ตั้ง แต่ พื้น ผนัง ตลอด ถึง หลัง คา แต่ เดี๋ยว นี้ เขา ขุด ศพ แล โลงก์ ออก เสีย หมด แล้ว ที่ เอา ไป ไว้ ใน พิพิธภัณฑ์ ก็ มาก ใน ถ้ำ นี้ ชื้น อากาศ อับ มาก แต่ เปน ของ ประหลาด น่า ดู คน แต่ ครั้ง โบราณ ช่าง มี ความ เพียร ขุด ศิลา เปน ปล่อง เปน ทาง ลง ไป เปน เมือง ใน ใต้ ดิน อัน ใหญ่ กว้าง ถ้า คน มา เที่ยว แต่ ลำพัง ไม่ มี คน นำ ทาง แล้ว อาจจะ หลง ทาง อยู่ ใน นั้น ได้ ที่ นี่ มี เณร (มัง) รักษา อยู่ สอง สาม คน สำหรับ จุด โคม นำ คน เที่ยว ดู แก็ตะโคม ที่ นี่ ก็ คล้าย กับ ที่ กรุงโรม แต่ ไม่ ลึก ไม่ มืด อับ น่า กลัว เหมือน ทั้ง สอาด แล กว้าง กว่า ด้วย

จากแก็ละโคม เสด็จทอดพระเนตรโรงลครโรมัน ทำเหมือนโกโลเซียมที่กรุงโรม แต่เล็กว่ามาก มีท่อไขน้ำลงมาให้ท่วมสังเวียนสำหรับปล่อยสัตว์น้ำเข้ามา แลมีปล่องถ้ำสำหรับขังสัตว์บก แลปล่อยสัตว์ให้สู้กัน แล้วเสด็จไปที่ละโตเมีย เดล ปาราวดิโซคือสวนในเหวหรือหลุมใหญ่ ที่นั้นเดิมเปนเนินลาด ๆ คนแต่โบราณมาขุดขนศิลาไปสร้างกำแพงแลอื่น ๆ จนเปนหลุมลึกขอบชันดิ่ง ใช้สำหรับขังนักโทษ ก้นหลุมชันราบกว้างขวาง ตรงกลางทำสวนปลูกต้นไม้งอกงาม เพราะพื้นดินชื้นน้ำซึมเข้ามาได้ ตามริม ๆ ขุดเปนถ้ำแลเพิงผาใหญ่น้อย ลึกซึ้งน่าดู ถ้ำหนึ่งลึกมากรูปยาวรี เรียกว่าหูไดโอนิสิยุส เพราะดูภายนอกคล้ายรูปหู ภายในมีกังวาฬก้องมาก โดยที่สุดแต่คนพูดกระซิบกัน หรือ ฉีกเฉาะกระดาดแผ่นเล็ก ๆ ก็ได้ยินเสียงก้องอ้าวดังไปตลอดถ้ำ ผู้คุมนักโทษนั้นว่าอยู่เหนือปากถ้ำนี้ ถ้านักโทษพูดจานัดหมายคิดการประการใดแล้ว ผู้คุมย่อมได้ยินเสมอที่ปากถ้ำนี้ ถ้าบิดประตูให้แรง หรือ ตบบานประตูด้วยมือหนัก ๆ หน่อยแล้ว ได้ยินกังวาฬดังไม่ผิดเสียงปืนใหญ่เปนของปลาดควรดู จากที่นี้เสด็จทอดพระเนตรโรงลครกรีก เปนโรงใหญ่เกือบเท่าที่เตารมีนา ขุดเปนหลุมลงไปในเนิน บากคั่นบรรไดที่คนดู แลทำห้องจัดขบวนลครอุมงค์สำหรับวางเครื่องกลต่าง ๆ คล้ายกับโรงลครในสมัยนี้ ริมโรงลครนี้เปนเมืองร้าง ที่อยู่นั้นเจาะเข้าไปในศิลาเปนถ้ำเปนน่าต่างประตู มีถนนแลตรอกใหญ่น้อย มีรอยเกวียน

เดิน ต่อ กัด ทาง ตึก ลงไป ลึก ตั้ง ศอก แล้ว เสด็จ ลงไป ทอด พระ เนตร สวน แล ถ้ำใน หลุม อีก แห่ง หนึ่ง เรียก ว่า ละโต เมีย เดอี กะปุชีนี คล้าย กับ ละโต เมีย เดล ปาราดีโซ แต่ กว้าง ขวาง แล งาม กว่า มาก ตัด ถนน ปลูก ต้นไม้ สูงใหญ่ ๒ ข้าง มีถ้ำ มีผาใหญ่น้อย ราบ เตียนร่ม เย็น เที่ยว ใน ถ้ำ เหล่า นี้ พาให้นึก ถึง ถ้ำ บุษบา ใน พระราช นิพนธ์ อิเหนา บน ฝั่ง หลุม นี้ มีโฮเตลใหญ่แห่ง หนึ่ง เรียก ว่า วิลลา โปลิตี ประทับ ที่โฮเตล นี้ ครู่หนึ่ง แล้ว เสด็จ ประพาศ บ้านเมือง บนเกาะ ถนน เปน ตรอกแคบ ตึก ๒ ข้าง สูงใหญ่ หลาย ชั้น เกือบ จะ บัง แสงอาทิตย์ ส่อง ลงไม่ ถึง พื้น เสด็จ ร้าน ต่อง สาม แห่ง เวลา บ่าย ๕ โมง ครึ่ง เสด็จ กลับ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง ราษฎร ใน เมือง นี้ ดูยิ้ม แย้ม เล่นใส แสดง ความ เคารพโดย ความ ชื่น ชม ยินดี แต่ การ วิ่ง ตาม รถ แล เบียดกัน เข้า มา ดู พระองค์ จน ใกล้ ชิด นั้น เว้นไม่ได้ ตาม เคย แมยแล เจ้า พนักงาน ประ จำ เมือง กับไวสกงสุล อังกฤษได้ แสดง ความ เอื้อเฟื้อ ต่อ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว เปน อัน มาก ได้ โดย เสด็จ ประพาศ ที่ ต่าง ๆ ทั้ง ตอน เช้า แล ตอน บ่าย เปน ที่ พระ ยินดี แลโปรด เกล้า ฯ พระราชทาน สิ่ง ของ ที่ รฦก แก่ ข้า ราชการ อิตาเลียน บาง นาย

เวลา ๒ ยาม เศษ เรือ พระ ที่ นั่งไช้จักร์ ออก จาก เมือง ซีราคิวซา ไป เมือง ลาวัล เล็ตตา เกาะ มอลตา ทาง ๙๕ ไมล์ หม่อม เจ้า จรูญ ศักดิ์ แล ขุน พิรัช พิศดาร กราบ ถวาย บัง คม ลา กลับไป รักษา ราชการ ณะสถาน ราชทูต กรุง ปารีศ

ใน ระหว่าง เวลา ที่ เสด็จ ประพาศ เมือง ต่าง ๆ ใน เกาะ ซิซิลี นั้น ข้าราช การ แล เจ้า น่า ที่ ของ รัฐบาล อิตาเลียน ได้ แสดง ความ เอื้อ เฟื้อ แล จัด การ พิทักษ์ รักษา อย่าง กวด ขัน เปน ที่ สำราญ พระราช หฤทัย เกาะ ซิซิลี นี้ เปน เกาะ ใหญ่ ที่ สุด ใน ทเล เมดิ เตอ เรเนียน มี คน ประมาณ สาม ล้าน ครึ่ง อากาศ ดี ตลอด ทั่ว ทั้ง เกาะ เปน ที่ น่า เที่ยว เพราะ มี ของ แปลก ปลาด แต่ ครั้ง โบราณ เปน อัน มาก.

ตอนที่ ๔๓

เกาะมลตา

วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๑๒๖ — เวลาเช้าแล เห็นเกาะมลตาแต่ไกล ดูเป็นเนินเตี้ย ๆ โผล่ขึ้นเหนือระดับทเล ไม่มีภูเขาสูงเลย พื้นดินที่สูงสุด ในเกาะนี้ สูงกว่าระดับทเล ๓๐๗ เมเตอร์ ในหมู่เกาะที่เรียกว่ามลตานี้ มีเกาะเล็ก ๆ ๓ เกาะด้วยกัน เกาะเขื่องที่สุดซึ่งอยู่ข้างใต้นั้น คือตัวเกาะมลตา มีเกาะเล็กเรียกว่าโกมิโน อยู่กลาง แล เกาะกอโซ อยู่ข้างเหนือ รวมคนทั้ง ๓ เกาะประมาณสองแสน เมื่อแลดูแต่ไกล เห็นแต่ตึกบ้านเป็นหมู่ ๆ อยู่ตามฝั่งทเล เหนือขึ้นไป เป็นเนินเตี้ย ๆ แห้งแล้งสีมอ ๆ ไม่เห็นต้นไม้เลย น่าเบื่อตาคล้าย ๆ กับเมืองตามฝั่งทเลแดง แต่แท้จริงบนเกาะนั้นเป็นที่บริบูรณ์ด้วยการเพาะปลูก มีสวนส้ม ฝ้าย มะนาว เป็นพื้น พื้นดินเป็นเขาปูน หรือดินดานทั้งสิ้น ที่บริบูรณ์ด้วยการเพาะปลูกนั้น เป็นเพราะเหตุด้วยความพากเพียรของพลเมือง คือขุดพื้นดินที่เป็นศิลาขึ้นทำกำแพง จนกว่าจะถึงดินล่วน จึงจะใช้เพาะปลูกได้ เพราะฉนั้นในเกาะนี้เต็มไปด้วยกำแพงเป็นตาสมุกแลสุดตา ภายในกำแพงเหล่านี้ ทำไร่ทำสวนบริบูรณ์ ที่เกาะนี้บางคราวมีพยุจัด อาจจะทำลายพืชพันธุ์

ธัญญาหาร เสีย หมด เพราะฉนั้น จึง ต้อง ก่อ กำแพง ไว้สำหรับ บัง ลม ด้วย ต้นไม้ใหญ่ ๆ อยู่ ไม่ ได้ เพราะ ลม แรง

แต่ครั้ง โบราณ ตั้ง ๔,๐๐๐ — ๕,๐๐๐ ปี มาแล้ว ก็ มี คน อาไศรย อยู่ ใน เกาะ นี้ ต่อ มา พวก อียิปต์ ถาหรับ กรีก โรมัน นอรมัน ฝรั่งเศส ได้ ผลัด เปลี่ยน กัน ปกครอง ตาม ลำดับ เช่น เดียว กับ เกาะ ซีซีลี จน ลัก ร้อยปีเศษ มา นี้ จึ่ง ตก เป็น ของ อังกฤษ ปกครอง มา จน ถึง ปัจจุบันนกาล เพราะ เหตุ ฉนี้ ชาว เมือง ย่อม เป็น คน ปะ ปน กัน หลาย ชาติ กลาย เป็น ชาติ มลตีส ขึ้น มี ภาษา สำหรับ ชาติ ต่าง หาก พื้น ภาษา เป็น อาระบิก ปน กับ อิตาเลียน คน ใน เกาะ พูด ภาษา ต่าง ประเทศ ได้ มาก ชั้น ผู้ดี พูด อิตาเลียน ได้ ทุก คน แต่ ใน ราชการ ใช้ ภาษา อังกฤษ

เวลา เช้า ๓ โมง เรือพระที่นั่ง จึ่ง ทอด เข้า อ่าว เมือง วัลเล็ตตา ซึ่ง เป็น เมือง หลวง แห่ง เกาะ มลตา อ่าว นั้น ลึก ยาว มาก เรือ เดิน ช้า ๆ เข้า มา เกือบ ชั่วโมง จึ่ง ได้ ลง สมอ มิสเตอเรย์โนต์ น้อง ของ กงสุล สยาม ประจำเมือง นี้ ได้ ขึ้น มา เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท แทน ตัว กงสุล เพราะ กงสุลไปอยู่ประเทศอังกฤษ กับนายพลเรือ วรีบารรอน ผู้รั้งตำแหน่งเกาวเนอรเยเนราล แล นายพลเรือเอก ซอร์ ชาร์ลสครูว์ ผู้บัญชาการกองทัพเรือ ได้ ให้นาย ทหาร คน สนิท ขึ้น มา เฝ้า ทูลลอองธุลีพระบาท เพื่อ เรียนพระ ราชปฏิบัติ จัด การ รับ เสด็จ ให้ ถูก ต้อง ตาม แต่ จะ มี พระราช ประสงค์ ครั้น นายทหาร คนสนิท ลง จาก เรือพระที่นั่ง ไป แล้ว สักครู่ หนึ่ง เยเนราล

บารรอน ผู้แทน เกาวเนอรเยเนราลได้ลง มา เฝ้า แล กราบ ทูล เชิญ เสด็จ พระราชดำเนิร ขึ้น ไป เสวย พระกระยาหาร กลาง วัน ที่ แปเลศ คือ วังเก่า ซึ่ง จัด เป็น ที่ ว่าการ แล ที่ พัก เกาวเนอรเยเนราล เมื่อ เยเนราล บารรอน กราบถวายบังคม ลา ไป แล้ว เซอร์ ชาร์ลส ดรูรี ผู้บัญชาการ กอง ทัพ เรือ ก็ สวน กัน ขึ้น มา เฝ้า แล้ว กราบ บังคม ทูล เชิญ เสด็จ โดย เรือ ลอนช์ ไป ทอด พระเนตร เรือ รบ อิมปลัคะบล ซึ่ง พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ เจ้าวุฒิไชย เฉลิม ลาภ ได้ เคย ประจำ ฝึก หัด อยู่ นั้น กับ กัป ตัน การ์ นาย เรือ ได้ ให้ นายทหาร แล พลทหาร ตั้ง แถว รับ เสด็จ แตร วง ทำ เพลง สรรเสริญ บารมี แล กระทำ การ เคารพ ตามธรรมเนียม แล้ว เชิญ เสด็จ ประทับ ใน ห้อง ดรออิง สะลูน ครู่ หนึ่ง จึง เชิญ เสด็จ ทอด พระเนตร เรือ ตลอด ลำ เรือ นี้ เป็น แบ็ตตลชิป ชั้น ที่ ๑ สร้าง ได้ ๒ ปีเศษ มีทหาร ประจำ ๗๐๐ เศษ กับ ทหาร มะรีน อีก ๑ กองร้อย มีปืน ขนาด ใหญ่ ๑๒ กระบอก เป็น ปืน คู่ ขนาด ๓๑๐ มิลิเมเตอร์ อยู่ น่าเรือ แล ท้าย เรือ ข้าง ละ คู่ กับ ปืน ข้าง อีก ข้าง ละ ๖ กระบอก นอก จาก นั้น มีปืน ย่อม ๆ ลง ไป อีก เป็น อัน มาก ได้ ทอด พระเนตร ที่ อยู่ ที่ รับประทาน ของ นาย ทหาร แลพล ทหาร โรง พยาบาล ฯลฯ แล้ว เสด็จ กลับ มา ประทับ เสวย เครื่อง ว่าง ใน ห้อง รับประทาน อาหาร ของ นาย เรือ ซึ่ง อยู่ ติด กับ ห้อง ดรออิงสะลูน เวลา จวน บ่าย โมง เสด็จ กลับ เรือ พระที่นั่ง

บ่าย ๓ โมง ๑๕ นาที เสด็จ พระราชดำเนิร โดย เรือ ลอนช์ ของ กรม ทหาร เรือ พร้อม ด้วย สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์

วรพินิต พระยาบุรุษ กับหม่อมนเรนทร ไปขึ้นที่ท่าโรงภาษี นายทหารคนสนิทของผู้แทนเกาวเนอร์เยเนราล ได้จัดรถม้ามารับเสด็จพร้อมอยู่ แล้วเชิญเสด็จไปยังวังที่ว่าการ วังนี้เป็นที่ใหญ่กว้าง สร้างได้ประมาณ ๔๐๐ ปี่เศษ เป็นวังของไนต์ออฟเซนต์ยอน ซึ่งภายหลังเรียกว่า ไนตออฟมลตา เมื่อเสด็จถึง เยเนราลบาร์รอนได้ลงมารับเสด็จ มีแตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี แลกองทหารถือรติยศตามประเพณี เกาวเนอร์นำภรรยาเฝ้า แล้วเชิญเสด็จสู่ห้องรับแขก ซึ่งบรรดาผู้ที่ได้รับเชิญมาในการเลี้ยงกลางวัน ได้ประชุมพร้อมกันอยู่ มีหัวน่าข้าราชการในตำแหน่งต่าง ๆ แลบุตรภรรยาคือ:—

นายพลเรือเอก เซอร์ ชาร์ลส์ ดรูรี่ ผู้บัญชาการกองทัพเรือ แลเลดีดรูรี่ภรรยา

อาชบิชอป เมืองมลตา

เจ้าหลุยออฟ บัตเตนเบอร์ค รองผู้บัญชาการทหารเรือ

นายพลเรือตรี พีเซอร์ ผู้บังคับการอู่ แลบุตรี

นายพลตรี สโต๊กส์ ผู้บัญชาการกองพลประจำมลตาแลภรรยา

เซอร์โยเซฟการ์โบน ข้าหลวงยุติธรรม

ริออนเนอระบล แก็ตต์ ผู้แทนปลัดเมือง เคานต์ เมสซีน่า อธิบดีการค้าขาย นายพลเรือตรี บาร์รี่ ผู้บัญชาการกองเรือรบครูเซอร์ แลผู้อื่น ๆ อีกหลายนาย รวมประชุมโต๊ะ ๓๗ ทั้งที่ประทับ

เมื่อการเลี้ยงจวนจะเสร็จแล้ว นายพลตรีบาร์รอนได้กล่าวถ้อย

BANGKOK.

คำ แสดง ความ ยินดี ที่ ได้ มี โอกาศ จัด การ รับ เสด็จ ใน ครั้ง นี้ แล ถวาย
พระพร ไชยมงคล มี ข้อ ความ โดย ย่อ ว่า ประเทศ สยาม แล เกรตบริตตัน
นั้น ได้ มี ไมตรี สนิทสนม กลมเกลียว กัน มา ช้า นาน เพราะ พระบาทสมเด็จ
พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง ตั้ง พระราช หฤทัย ที่ จะ บำรุง พระราช อาณาจักร์ แล
รักษา ความ สามัคคี อัน นี้ ให้ รุ่งเรือง ยิ่ง ขึ้น อยู่ เป็น นิจ คือได้ โปรด ให้
พระราช โอรส แล นักเรียน ไป ศึกษา วิชา ต่าง ๆ ใน ทวีปยุโรป เป็น อัน
มาก เสมอ ไม่ ได้ ขาด ส่วน เจ้า นาย แลนักเรียน ที่ ได้ ไป ศึกษา วิชา
นั้น เล่า ก็ ได้ สำแดง ความ อุสาหะ อดทน แล ความ เขม้น คะมัด ใน การ เล่า
เรียน ไม่ ย่อท้อ ต่อ ความ ลำบาก เห็น ปรากฏ ประจักษ์ แก่ คน ทั้งหลาย ซึ่ง
คุ้น เคย แล เป็น ที่ ชื่น ใจ พอ ใจ แห่ง ครู บาอาจารย์ ทั้งปวง แล้ว ยก
พระเจ้า ลูกยาเธอ กรม หมื่นกำแพง เพ็ชร์อรรคโยธิน เมื่อ เวลา ทรง ศึกษา
วิชา ทหาร ช่าง ที่ เมือง แชธัม แล พระองค์ เจ้า วุฒิไชย เฉลิม ลาภ เมื่อ
ประจำ เรือ อิมปลัคะบล มา เป็น ตัวอย่าง เมื่อ เยเนราลบารรอน กล่าวแล้ว
พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว มี พระราชดำรัส ตอบ ขอบ ใจ ด้วย ถ้อย
คำ อัน ไพเราะ แล้ว ทรง เรียก ที่ ประชุม ดื่ม สำหรับ ความ เจริญ แห่ง ชาติ
อังกฤษ แล เยเนราลบารรอน ด้วย แล้ว เยเนราลบารรอน เชิญเสด็จทอด
พระเนตร วัง จน ทั่ว แล้ว ทรง รถ ม้าประพาศ บ้าน เมือง พร้อม ด้วย
มิสสิสบารรอน แล ข้า ราช การ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
รถ เดียว กับ เยเนราลบารรอน สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ เสด็จ กับ ภรรยา
เยเนราลบารรอน อีก รถ หนึ่ง

เมือง วะเล็ตตา นี้ สร้าง โดย แกรนด์ มาสเตอร์ คือ หัว น่า ใน หมู่ ไนต์ ออฟ เซนต์ ยอน ชื่อ ว่า วะเล็ตเต ใน ปี คฤสตศักราช ๑๕๖๐ เป็น เมือง สำหรับ ยืด ต่อสู้ ข้าศึก อย่าง มั่นคง มี กำแพง ๒ ชั้น แล ป้อม ใหญ่ น้อย สลับ ซับซ้อน กัน ทั่ว ทั้ง เมือง ถึง ใน สมัยนี้ ก็ยัง เป็น ที่ สำคัญ มั่นคง เป็น ที่ มั่น ของ กองทัพ บก ทัพ เรือ อังกฤษ มี ทหาร บก ประจำ ประมาณ หมื่น หนึ่ง (เป็น ทหาร เมือง ๒ กอง พัน แล ปืน ใหญ่ กรม หนึ่ง นอก จาก นั้น เป็น ทหาร อังกฤษ แท้) กองทัพ เรือ ใน ทเล เมดิเตอรเรเนียน ก็ มา รวม กัน อยู่ ใน อ่าว นี้ โดยมาก กำแพงป้อม เหล่านี้ หนา ตั้ง ๓—๕ วา มี เชิงเทิน กว้างขวาง เป็น ศิลา ก้อน ก่อ บ้าง เป็น ของ ธรรมชาติ บ้าง คูลึก ตั้ง ๒๐ เมเตอร์ แล ลง ไป จาก สพาน เหมือน เหว แล ใน คู นั้น มี สวน ไร่ แล ถนน หนทาง คล้าย กับ สะโตเมีย ที่ เมือง ซีราคิวซา เว้นแต่ ไม่ กว้าง เหมือน เท่านั้น ตาม สนาม กลาง เมือง เขา เจาะ พื้น ดิน ซึ่ง เป็น ศิลา ลง ไป เป็น ถ้ำ ใหญ่ๆ ปาก ช่อง กลม เล็ก ทำ ฝา ปิด อย่าง แนบ เนียน ใน ถ้ำ เหล่านี้ ใช้ สำหรับ เก็บ เสบียงอาหาร เป็น ยุ้ง มา แต่ โบราณ จน กาล ปัตนี้ เก็บ อาหาร ไว้ ได้ มาก ข้าศึก มา ตั้ง ล้อม อยู่ ตั้ง ปี ก็ ไม่ ขัดสน ทั้ง เก็บ อาหาร ไว้ ได้ นาน ตั้ง ๕ ปี ๖ ปี ด้วย เพราะ ใน ถ้ำ นั้น มี อากาศ ชอบ กล ชาว เมือง เชื่อ กัน ว่า ธัญญาหาร ซึ่ง เก็บ ไว้ ใน ยุ้ง นั้น เมื่อ เอา กลับ ออก มา ของ กลับ มี น้ำหนัก มาก ขึ้น กว่า เดิม คือ เมื่อ ก่อน เอา ลง ไป เก็บ ไว้ ใน เวลา นี้ เมือง วะเล็ตตา มี พล เมือง หก หมื่น เศษ ใน เกาะ มลตา มี คน มาก เกิน ส่วน ของ อาณาเขตร มาก จน ไม่ ใคร่ จะ มี ที่ ทำหา กิน พอ เพียง กัน

ประตูเมือง นั้น ทำ เปน ประตู ช่อง โค้ง เตี้ย ๆ แต่ มั่น คง หนา มาก น่า ประตู มี คู ลึก ชัน มี สพาน เล็ก ๆ ข้าม ประตู ละ ๒ สพาน สำหรับ เข้า ทาง หนึ่ง ออก ทาง หนึ่ง ตึก บ้าน ใน เมือง ยัง ยัด เยียด อัด แอ กัน อยู่ ถนน แคบ เหมือน กับ เมือง โบราณ ทั้งปวง แต่ การ รักษา สอาด มาก ตึกรามก็ งดงาม มี โรง ลคร ออปะรา ใหญ่ แล โบสถ์ สถาน ที่ ซึ่ง ควร ดู สอง สาม แห่ง นอก กำแพง เมือง ตัด ถนน ใหญ่ กว้าง ราบ รื่น หลาย สาย ตึก บ้าน ก็ งาม ทั้ง มี สวน แล ที่ เที่ยว เล่น ตาก อากาศ เปน เมือง ที่ งาม ผิด กว่า เมือง อื่น ๆ ใน เกาะซิซิลี ทั้งหมด ราษฎร ก็ ดู หมด จด สุภาพเรียบ ร้อย มี บ้าน เรือน เปน เทือก แถว เต็ม ไป ทั้ง นอก เมือง แล ใน เมือง ตาม เชิงผาริม ฝั่ง ทเล แล บน เนิน เล็ก เนิน น้อย ทุก แห่ง ใน เมือง มี ถนน ใหญ่ ตัด ขึ้น ไป บน เนิน เปน ชั้น ๆ ถนนซอย ซึ่ง ตัด ลัด เข้า หา ถนน ใหญ่ นั้น ชัน มาก บาง แห่ง ถึง รถ ขึ้น ลง ไม่ ได้ บาง แห่ง ถึง ต้อง ทำ เปนคั่น บรรได ขึ้น ไป แต่ ตัด ตรง แล ถึง งาม ดี มี ลิฟต์ ที่ ผา แห่ง หนึ่ง สำหรับ รับ คน ขึ้น ลง จาก ที่ สูง ที่ ต่ำ โดย สดวก

อ่าว วะเล็ตตา เปน อ่าว งาม ที่สุดใน ยุโรป อ่าว หนึ่ง รูป คล้าย สัตว์อ้า ปาก ตรง กลาง มี แผ่นดิน เปน แหลม ยื่น ออกไป เหมือน ลิ้น ก่อ เขื่อน ให้ ได้ แนว กับ ภูเขา หรือผา ซึ่ง เปน ของ เดิม เปน กำแพง สูง ชัน มี ปราการ โดย รอบ ภาย ใน เต็มไป ด้วย ตึกราม น้ำ ทเล แยก ลึก เข้ามา เปนสองแคว ข้าง ปาก อ่าว ก่อ เขื่อน กั้น คลื่น เปน เขี้ยว หรือ ริม ฝี ปาก โอบเข้า มาเกือบ บัง

หัวแหลม หรือปลายลิ้น ภายในอ่าวทั้งสองแควนั้น น้ำทเลกัดแหว่งเว้าเข้าไปเปนอู่เปนแหลมอีกเปนอันมาก ประตูจพื้นในปากสัตว์ แหลมเหล่านี้เปนผางอกชันดิงขึ้นจากน้ำโดยมาก เต็มไปด้วยโรงงานอู่เรือแลตึกบ้านต่าง ๆ เสียงเครื่องมือทำงานกึกก้องอยู่ทั้งกลางวันกลางคืน ในอ่าวแลอู่เหล่านี้น้ำลึกมาก เรือรบแลเรือเมล์ขนาดใหญ่เข้าเทียบได้ ทั้งสองอ่าวเต็มไปด้วยเรือใหญ่น้อย มีเรือรบจอดเรียงลำกันอยู่เปนสองแถว ไม่ต่ำกว่า ๕๐ ลำ ได้ยินเสียงทหารเป่าเพลงสัญญาแลเพลงต่าง ๆ เซ็งแซ่แทบยังค่ำ

อากาศที่นี่ในฤดูหนาวไม่หนาวจัด แต่ในฤดูร้อนมีเวลาร้อนจัด แลชื้นมาก ความไข้ชุกชุม ในเวลาที่เสด็จมาประทับอยู่นี้ร้อนน้อง ๆ กรุงเทพฯ หยุดพระเนตรบ้านเมืองจนเกือบ ๕ โมง เสด็จพระราชดำเนินไปเสวยเครื่องว่างณะที่พัก เซอร์ชาร์ลสดรูรี ตามที่เสดดรูรีได้กราบทูลเชิญเสด็จไว้ มีแขกมามาก เปนพวกที่ได้เฝ้าแล้วเมื่อเสวยกลางวันเกือบทั้งสิ้น เวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จกลับสู่เรือพระที่นั่ง

เวลา ๒ ทุ่ม โปรดเกล้าฯ เชิญเยเนราลบารรอน เซอร์ชาร์ลสดรูรีกับภรรยา อารชบีชอป ปรินซหลุยออฟบัตเตนเบอรค แลหัวน่าฝ่ายทหารบกทหารเรือแลพลเรือน ที่ได้ประชุมเลี้ยงเมื่อกลางวัน มารับพระราชทานดินเนอร์ในเรือพระที่นั่ง รวมประชุมโต๊ะหมดด้วยกัน ๒๔ ทั้งที่ประทับ

การเลี้ยงสดวกเรียบร้อยดังพระราชประสงค์ เปนที่พอพระราชหฤทัย โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมรูปแลสิ่งของที่ระลึก แก่ผู้แทน

เกาว เนอร์ ผู้บัญชาการ กองทัพเรือ แล นายเรือเอก คาร์ร ผู้บังคับเรือ อิม ปลัคะบล เวลา ๔ ทุ่ม เศษ พระราชทานโอกาศให้ผู้ที่มา ประชุม ถวาย บังคม ลาไป

วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๑๒๖ — ตอน เช้า บรรดา ผู้ที่ได้ มา รับ พระราช ทาน อาหารเมื่อ คืนก่อน จึงมาเฝ้า แสดงความ ชอบพระราช หฤทัย ตามธรรมเนียม แล นำ กระเช้า มาลา มาถวาย เปน การ เคารพ ผู้แทน เกาว เนอร์ เยเนราล แล มิสสิส บารรอน ถึงมา เฝ้า นำคน ขาย ของ ให้พา ของ มา จัด วาง เรียง ราย ถวาย ทรง เลือก ซื้อ ของ ที่ ทำในเมืองนี้ มีลูกไม้ถัก ผ้าโปร่ง แล เครื่อง เงินเก่า ๆ เปนพื้น ได้ทรงซื้อไว้ เปน ที่ระลึก สำหรับ เมืองตาม สมควร

เวลา บ่าย ๑ โมง ครึ่ง เสด็จพระราชดำเนิร โดย เรือ ลอนช์ ของทหารเรือ ไป ขึ้น ที่ ท่าโรง ภาษี ผู้แทน ผู้สำเร็จ ราชการ เมือง แล ภรรยา พร้อม ด้วย นาย ทหาร คน สนิท มา คอย เฝ้า อยู่ ที่ ท่า แล้ว เชิญ เสด็จ โดย รถ ม้า ประพาศ บ้าน เมือง รถ เลียบไป ตาม ถนน ริม อ่าว ทเล เสด็จไป ถึง ป้อม ปลาย แหลม ชื่อ ว่า ติเง ทอด พระเนตร ปืนใหญ่ ประจำ ป้อม นั้น เปน ปืน ขนาด ปืน น่า เรือรบ แล้ว อ้อม ผ่าน ตำบล สะเลีย มาไป ปลายแหลม ทาง เหนือ ผ่าน โรงทหาร ปืนใหญ่ แลทหาร ราบ เปน อันมาก แล้ว วก ตาม เนิน เขา มา เข้า เมือง แล จาก ยอดเนิน เห็นภูมิประเทศได้ ไกล เปน บ้าน เมือง ติด ต่อ เนื่องไป สุด ตาใหญ่โต มาก นอก หมู่บ้าน ก็ เปน กำแพง ไร่ สวน เต็ม ไป ทั้ง เกาะ สังเกต ดู เมือง จาก อ่าวไม่ รู้สึก ว่าใหญ่โต เพียงไร ต่อเมื่อ ขึ้นมา บน เนิน นี้แล้ว เห็นได้ว่าใหญ่ กว้าง ผู้ คน คับคั่ง ครึก ครื้น กว่า ที่ รู้สึก

ใน ชั้น ต้น มาก แล เห็น ตลอด ถึง วัง เก่า ซึ่งอยู่ใกล้ เมือง ซิตา เว็กเกีย เมือง หลวงเดิม ตั้ง อยู่ บน ดอน กลาง เกาะ มีรถไฟ เล็ก ขนาด รถ พระ พุทธบาท เดิร ติด ต่อ กับ วะเล็ดตา ใน เกาะ มลตา นี้ ถึง ว่า การ เพาะ ปลูก บริ บูรณ์ ก็ จริง แต่ กันดาร น้ำ ทั้ง เกาะไม่ มี ลำ น้ำ หรือ ลำธาร ขนาดใหญ่ ที่ น้ำไหล ตลอด ปี่ พล เมือง ขุด บ่อ รอง น้ำ ฝนไว้ ใช้ เปน พื้น ส่วน ทหาร เรือ นั้น เขา กลั่น น้ำ เอาใน เรือ ของ เขา เอง

ชาย ชาว เมือง นี้ ดู แข็งแรง ขยัน ต่อ การงาน บางคน ก็ ขาว เหมือน ฝรั่ง บ้าง ก็ คล้ำ เหมือนแขก แต่ สังเกต หน้าตา ดูไม่ สู้ ดู เหมือน ชาวซิตา เลียนข้าง ได้ แต่ นาน ๆ ก็ มี เหตุ วิวาท แทง ฟัน กัน อยู่ บ้าง เวลาเย็น ๆ เลิกจาก ทำ งาน คน มา เที่ยว แน่นใน เมือง แต่ไม่ใคร่ เบียดเสียด สับ สน กัน มาจ้อง ดู ชาว ต่าง ประเทศ มิวสิค เล่น แล นั่ง ประชุม รับประทาน เครื่อง ดื่ม ตาม เรส์เตอรอง กลาง แจ้ง ถึง เปน ที่ กันดารน้ำ ก็จริง แต่ใน เมืองมีน้ำพุสูงใหญ่ งดงาม ที่ เมือง นี้ มี รถ จ้าง แปลก กับ ที่ อื่น ๆ รูป เปน รถ วิก ตอเรีย อย่าง ที่ใช้ ใน กรุง เทพ ฯ โดย มาก นั้น เอง แต่ไม่มี ประทุน ใช้เสาเหล็ก เล็ก ๆ ปักสี่ เสา ดาด ผ้า ขาว เปน หลังคา ดู เหมาะ กับ ภูมิ ประเทศ เพราะ เปน ร่ม บัง แดด แลโปร่งได้ลม ดี

เวลา จวน พลบ เสด็จ เสวย เครื่อง ว่าง ณะ ที่ อยู่ เย เนราล บารรอน เปน ตึก ใหญ่ อยู่ ใกล้ กับ ที่ พัก ผู้ บัญชา การ กองทัพ เรือ เดิม เปน โบสถ์ แล วัง ของ ไนต์ ออฟ เซน ยอน ผู้ หนึ่ง เพดาน สูง มาก

เวลา ย่ำค่ำ ล่วง แล้ว เสด็จ กลับ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ไป เสวย พระ กระยาหาร ค่ำ ณะ ที่ พัก ผู้ บัญชา การ กองทัพ เรือ ตาม ที่ ได้ ทรงรับเชิญไว้ เปน การ เงียบ ๆ ไม่ มีแขก อื่น นอก จาก เยเน ราล บารรอน แล ภรรยา กับ ปรินซ หลุย ออฟ บัตเตน เบอรค ผู้แทน กงสุล สยาม แลภรรยา เท่า นั้น เวลา ๕ ทุ่ม เศษ เสด็จ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง

ใน ระหว่าง เวลา ที่ประทับอยู่ ที่เมือง วะเล็ตตา นี้ ผู้แทน ผู้สำเร็จ ราชการ เมือง แล ผู้ บัญชา การ กองทัพ เรือ ทั้ง หัว น่า เจ้า พนักงาน ต่าง ๆ ได้ จัดการ รับรอง อย่าง เข้ม แข็งโดย ความ ชื่น ชม ยิน ดี เดิม กะไว้ว่า จะ รับ เสด็จ โดย ทาง ราชการ ให้ เปน พระ เกียรติยศ จัด ทหาร ราย ทาง แล มี การ เลี้ยงใหญ่ ต่าง ๆ แต่ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ทรง ขอให้ งด เสีย จึ่งได้ จัด การ แต่ อย่าง เรียบ ๆ เปน ที่ พอ พระ ราช หฤทัย มาก

เวลา ที่ เสด็จ ประพาศ บ้าน เมือง มี ตำรวจ ขี่ ม้า นำ แล ตาม เสด็จ ทุก แห่ง ฝ่าย กอง ทหาร เรือ ก็ได้ จัด เรือไฟ แล่น ตรวจ อยู่ รอบ ๆ เรือ พระ ที่ นั่ง ทั้ง กลางวัน กลางคืน ทั้ง มี เรือ กรม กอง ตระเวร ทอด ทุ่น ประจำ ยาม อยู่ ด้วย บรรดา ประชา ราษฎร ก็ ปรี่ เปรม เกษม สานต์ แสดง กิริยา อ่อน น้อม

เวลา ค่ำ วัน นี้ ได้ พระราชทาน สิ่ง ของเปน ที่ ระลึก แก่ นายทหาร คนสนิท ของ เย เน บารรอน แล แอดมิราล เซอร์ ชาร์ลส ดรูรี่ กับ ทั้ง มิสเตอร์ เรย์ โนต์ ผู้แทน กงสุล สยาม ณะ เมือง มลตา.

ตอนที่ ๔๔

จากมลตา ถึง ปอตซาอิต

วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๑๒๖— เวลาย่ำรุ่งเรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากท่าเมืองมลตา ตรงไปเมืองปอตซาอิต แต่เดิมเยเนราลบารรอนแล แอดมิราลตรูรี ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานให้เสด็จต่อเวลาเช้า ๒ โมง เพื่อจะได้ให้ป้อมแลเรือรบยิงสลุต แลจัดเรือไดปีโด แห่นำตามเสด็จเปนขบวน เพื่อเป็นพระเกียรติยศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขอบใจท่านทั้ง ๒ นี้ แต่รับสั่งให้งดเสีย โดยเหตุที่จะเปนการลำบากโดยไม่จำเป็น เพราะการที่เสด็จประพาศมลตาครั้งนี้เปนการไปรเวตแท้ จึ่งได้โปรดเกล้า ฯ ให้เรือพระที่นั่งชิงออกจากท่าเสียแต่เวลาย่ำรุ่ง ก่อนกำหนดที่จะยิงสลุตได้ตามข้อบังคับ

เวลาเที่ยงวัดแดดคำณวนได้ว่าเรือพระที่นั่งอยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๓๕ ดีกรี ๔๐ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๑๕ ดีกรี ๔๒ มินิต ระยะทางจากเกาะมลตา ๖๕ ไมล์ อากาศดี ลมเย็น

วันที่ ๑๘ ตุลาคม ๑๒๖— ตอนเช้ามีลมจัดขึ้น ทเลเป็นละลอกบ้างเล็กน้อย พอบ่ายลงก็สงบ เวลาเที่ยงเรืออยู่ในระหว่าง ละติจูดเหนือ ๓๔ ดีกรี ๒๖ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๒๓ ดีกรี ๒๐ มินิต ตั้งแต่เที่ยงวันก่อนถึงเที่ยงวันนี้เรือเดิรได้ ๒๙๐ ไมล์

วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๑๒๖— วันนี้อากาศดี ลมเย็น เวลาเที่ยง เรือพระที่นั่งอยู่ในระหว่าง ละติจูดเหนือ ๓๒ ดีกรี ๕๐ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๒๖ ดีกรี ๔๖ มินิต เรือเดิรได้ ๒๗๒ ไมล์

วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๑๒๖— พอสว่างเรือพระที่นั่งผ่อนช้าลง เพื่อถ่วงเวลาไม่ให้ถึงปอตซาอิดวันเกินไป เวลาเที่ยง เรืออยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๓๑ ดีกรี ๓๕ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๓๑ ดีกรี ๕๕ มินิต ตั้งแต่เที่ยงวันก่อนถึงเที่ยงวันนี้เรือเดิรได้ ๒๗๕ ไมล์ ยังคงเหลืออีก ๓๕ ไมล์จะถึงปอตซาอิด เวลาบ่าย ๒ โมงแลเห็นกระโจมไฟที่ปอตซาอิดอยู่ลิบ ๆ แล้วเห็นบ้านเมืองบนหาดใหญ่ เรือแล่นชลอรอรับคนนำร่อง

บ่าย ๓ โมงครึ่ง เรือพระที่นั่งทอดสมอ น่าออฟฟิศคลองอย่างครั้งก่อน (ตามธรรมดา ถ้ามีเรือผู้มีบรรดาศักดิ์มา เขาให้จอดที่นี่เสมอ) รวมระยะทางจากเมืองมลตา ถึง ปอตซาอิด ๙๕๕ ไมล์ เรือพระที่นั่งเดิรในเวลา ๓ วัน กับ ๙ ชั่วโมง อากาศดี ลมเย็น มีคลื่นแต่เล็กน้อย ไม่ทำให้เรือแคลงผิดปรกติมากนัก

เวลาบ่าย ๔ โมง มูเซียปาชา ผู้ว่าราชการเมืองปอตซาอิด นายพันเอก ซัลซ เบย์ เจ้ากรมกองตระเวรรักษาคลอง มิสเตอร์บรอนน์ กงสุลเยอรมันแลเอเยนต์กัมปะนี นอต เยอรมัน ลอยด์ กับผู้ช่วยกงสุลอังกฤษ ขึ้นมาเฝ้า เพื่อเรียนพระราชปฏิบัติ ในราชกิจต่าง ๆ ตามธรรมเนียม ผู้ว่าการเมือง ได้จัดรถพระที่นั่ง

แล หมวด ทหาร เกียรติ ยศ มา รับ เสด็จ พร้อม อยู่ที่ ท่า พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มีรับ สั่ง ปราไส แล ขอบใจ เจ้า เมือง แต่ไม่ ได้ เสด็จ ขึ้นไป ประพาศ สัก ครู่ หนึ่ง เยเนราล ว็อดขัน ปาซา องครักษ์ของ เกดีฟ เจ้า ผู้ ครอง นคร อียิปต์ ขึ้น มา เฝ้า กราบ บังคม ทูล ว่า เจ้า เกดีฟรับ สั่งใช้ ให้ มาเฝ้า ทูล ถอง ชุลี พระ บาท แสดง ความ เคารพ แล แสดง ความ เสีย พระไทย ที่ พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว จะไม่ ได้ เสด็จ ประพาศ กรุงไกโร ทั้ง รับ สั่งให้ โดย เสด็จ พระราช ดำเนิรไป จน ตลอด ถึง เมือง สุเอส พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัส ปฏิสันถาร แล ทรง แสดง ความ ขอบ พระไทย เจ้า เกดีฟ ใน การ ที่ได้ เอื้อ เฟื้อใน เวลา ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร ผ่าน เขตร แดน อียิปต์ มา ทั้ง สอง เที่ยว ทั้ง เสีย พระไทย ที่ จะไม่ ได้ พบ กับ เจ้า เกดีฟ ด้วย

เวลา ค่ำ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ แก่ เจ้า น่า ที่ ประ จำเรือ พะม่า คือ :—

กับตัน	ปราห์ด	นายเรือ	ภ. ช.
มิสเตอร์	กรุอุส	ออฟฟี่เซอร์ ที่ ๑	ภ. ม.
มิสเตอร์	กรุส	ออฟฟี่เซอร์ ที่ ๒	ท. ช.
มิสเตอร์	วัยซารคต์	ออฟฟี่เซอร์ ที่ ๓	ภ. ม.
มิสเตอร์	ราสซู	ออฟฟี่เซอร์ ที่ ๔	ว. ม.
มิสเตอร์	สไตเนสส์	นายช่าง กล ที่ ๑	ภ. ม.
มิสเตอร์	กูร์	นายช่าง กล ที่ ๒	ท. ร.

มิสเตอร์	นิดซัน	นายช่างกล	ที่ ๓	ว. ม.
มิสเตอร์	แอนเดอรเซน	นายช่างกล	ที่ ๔	ว. ม.
มิสเตอร์	เชอรนิง	นายช่างกล	ผู้ช่วย	ร.ร.จ. (ทอง)
มิสเตอร์	ดัคครอม	นายช่างกล	ผู้ช่วย	ร.ร.จ. (ทอง)
มิสเตอร์	เยนเซน	ซีฟสจ๊วด		ร.ร.จ. (ทอง)
มิสเตอร์	ปรอชมันน์	ซีฟกุ๊ก		ร.ร.จ. (ทอง)

ทั้งทรงขอบใจแลพระราชทานสิ่งของที่รฦกแก่นายเรือ พระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่ กระลาสี แลคนใช้กุลีทั่วกันทั้งลำเรือ ทั้งทรงกำชับนายเรือให้กลับไปแสดงความขอบใจบริษัท อิสต์ เอเซียติก ในพระนามด้วย

ในคืนที่ประทับแรม ณะปอตซายิดนี้ ลมพัดเย็นดี ไม่ร้อนเหมือนเมื่อประพาศเกาะ ซิซิลี แลมอลตา ท่าเรือนี้มีเรือเข้าออกสับสนอยู่ตลอดรุ่ง เสียงขนถ่านบรรทุกเกรียวกราวไม่ได้หยุด แลดูโคมฉายที่หัวเรือเวลาแรกจะออกจากปากคลองสุเอสแต่ไกล มีรัศมีสีเขียวสีเหลืองอ่อน เหมือนดังพระจันทรแรกขึ้นงามมาก.

ตอนที่ ๔๕

ในเรือสักเสน จากปอตซายิด ถึงบีนัง

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๑๒๖ เมื่อคืนนี้ เวลา ๑๑ ทุ่มเศษ เรือสักเสน ซึ่งได้ว่าเช่าเป็นเรือพระที่นั่ง สำหรับเสด็จพระราชดำเนิรกลับคืนเข้าพระราชอาณาเขตร ได้มาจากเมืองเยนัวถึงปอตซาอิด พอเรือทอดสมอเสร็จแล้ว พระราชวงษานุวงษ์แลข้าราชการซึ่งมาในเรือ แลกับตันโวลเตมส์นายเรือ ได้ขึ้นมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทบนเรือพะม่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสปราไสแลทรงสนทนาอยู่ จนเวลาเที่ยง เรือสักเสนบรรทุกถ่านเสร็จแล้วจึงเสด็จพระราชดำเนิรจากเรือพะม่า โดยเรือไฟเล็ก ไปสู่เรือพระที่นั่งสักเสน พอเสด็จถึง นายเรือแลเจ้าน่าที่ทั้งปวง แต่งเครื่องฟร็อกโก๊ตสำหรับเรือ ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ แลเหรียญซึ่งได้รับพระราชทานเมื่อเที่ยวก่อน พร้อมกันเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทที่บรรไดแตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญบาระมี สักครู่หนึ่ง มูเฮบปาชา เจ้าเมืองปอตเสด เยเนราล ว็อตซันปาชา องครักษ์เจ้าเกดีฟ มะสิเออร์ ดุมงต์ผู้อำนวยการคลอง กับแฮร บรอนน์ กงสุลเยอรมัน ได้ขึ้นมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชดำรัสปฏิสันถารด้วยตามสมควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป เว้นแต่เยเนลาร ว็อตซัน ปาชานั้น โดย

เสด็จ พระราชดำเนิร ในเรือ พระ ที่ นั่ง ไป ส่ง เสด็จ จน ถึง เมือง สุเอส

เวลา บ่ายโมง เรือ พระที่ นั่ง สักเสน ใช้จักร์ ออก จาก ท่า ปอตซาอิต แล่น เข้า คลอง สุเอส วัน นี้ อากาศ ดี ใน คลอง ไม่ร้อน จัด ลม เย็น สบาย แล ไม่ มี ผง ทราย ปลิว ขึ้น มา เต็ม เรือ เหมือน ครั้ง ก่อน พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง พระ สำราญ ราช อิริยา บถ

พระ ราช วงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ ที่ โดย เสด็จ พระราช ดำเนิร ใน เรือสักเสนเที่ยว นี้ คือ :—

สมเด็จ พระเจ้า ลูกยา เธอ	เจ้า ฟ้า กรม ขุน นคร สวรรค์ วร พินิต
พระเจ้า น้อง ยา เธอ	กรม หลวง ประจักษ์ศิลปาคม
” ”	กรม ขุน สรรพ สาตร ศุภกิจ
” ”	กรม ขุน สมมต อมร พันธุ์
พระ เจ้า ลูก ยา เธอ	พระองค์ เจ้าเพ็ญ พัฒนพงษ์
” ”	พระองค์ เจ้า ดิลก นพรัฐ
” ”	พระองค์ เจ้า รังสิตประยุรศักดิ์
” ”	พระองค์เจ้า อุรุพงษ์ รัช สมโภช

เจ้า พระยา สุรวงษ์ วัฒนศักดิ์

พระยา บุรุษ รัตน ราช พัลลภ

พระยา รัตนโกษา

เจ้า หมื่น เสมอ ใจ ราช

มิสเตอร์ เวส เตน การ์ด

หม่อม นเรนทร ราชา

พระเสนี พิทักษ์

หลวง ฤทธิ์ นาย เวร

หลวง สร ลักษณ ลิกขิต

ว่าที่ นายเรือ ตรี นาย ศรี

นักเรียน นายเรือ นาย ห้อง

มิสเตอร์ อัล เบิล

แพทย์ ประจำ พระองค์ หมอ โบรเกอร์

" " หมอ เบอมา

นาย ชื่น มหาดเล็ก กรม ขุน สรรพ สาตร ศุภกิจ

วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๑๒๖— เมื่อคืนนี้ เวลา ๓ ยาม ถึง เมือง สุเอส (เรือ พระ ที่ นั่ง เดิร ตลอด คลอง เร็ว กว่า เรือ ธรรมดา เพราะ มี ข้อ บังคับ ของ คลอง ว่า ถ้ามี เรือ พระ ที่ นั่ง พระเจ้าแผ่นดิน มาใน คลอง แล้ว ต้อง ให้เรือ อื่น ๆ ทั้งปวง หลีก แอบ เสีย ใน เวลาที่ เรือ พระ ที่ นั่ง ผ่าน ไม่ ให้เรือ พระ ที่ นั่ง ต้อง หยุด ต้อง รอใน ที่ หนึ่ง ที่ใด) เยเนราล ว็อตซัน ปาซา องครักษ์ เจ้า เกดีฟ กราบ ถวาย บังคม ลา กลับ ไป กรุงไกโร เรือ พระ ที่ นั่ง หยุดอยู่ชั่ว โมง ๑ เวลา ๑๐ ทุ่มใช้จักร์ ออก จาก เมือง สุเอส ต่อไป วันนี้ อากาศ ดี ลม เย็น อย่าง เมื่อ วัน ก่อน เรือ แล่น มาใน อ่าว สุเอส แล เห็น ฝั่ง ทั้ง สองข้าง วัด แดด เวลา เที่ยงคำณวนได้ว่า เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๒๗ ดีกรี ๒๙ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๓๓ ดีกรี ๖ มินิต ระยะ ทาง จาก ปอด ซาอิด ๑๗๐ ไมล์

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๑๒๖— วันนี้ เรือ เดิร กลาง ทเล แดง แลไม่เห็นฝั่ง

ตอน เช้า แล กลาง วัน ลม ดี แต่ ตอน เย็น แล กลาง คืน เรือ เดิร ตาม ลม ทำ ให้ร้อน อ้าว แต่ ไม่เหลือ เกิน นัก ทเล ราบ ดัง แม่ น้ำ เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๒๓ ดีกรี ๕๒ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๓๖ ดีกรี ๒๖ มินิต ตั้ง แต่ เที่ยง วันก่อน ถึง เที่ยง วัน นี้ เรือ เดิร ได้ ๓๒๖ ไมล์ เดิร เร็ว มาก เพราะ ตาม น้ำ ตาม ลม

วัน ที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๒๖— วัน นี้ อยู่ ข้าง ร้อน ตลอด ทั้ง วัน ตอน เย็น แล หัว ค่ำ อ้าว มี เมฆ มืด คลุ้ม แลไม่ เห็น ดาว แล พระจันทร์ พอ ดึก หน่อย มี ลม พัด หอบ เมฆ ไป เดือน หงาย แจ่ม ทเล เยือบ ยาบ บ้าง เล็กน้อย

เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๑๙ ดีกรี ๒๘ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวันออก ๓๙ ดีกรี ๑๔ มินิต ตั้ง แต่ เที่ยง วัน ก่อน ถึง เที่ยง วัน นี้ เรือ เดิร ได้ ๓๑๐ ไมล์ ช้า กว่า เมื่อ วัน ก่อน ๑๒ ไมล์ เพราะ ทวน น้ำ

วัน ที่ ๒๕ ตุลาคม ๑๒๖— วัน นี้ ลม จัด เปน ละลอก ขาวไป ทั้ง ทเล ตอน เช้า แล กลาง วัน เรือ โยก เยก ผิด ปรกติ เล็ก น้อย น้ำ สาด กระเด็น ขึ้น มา บน ดาด ฟ้า บ้าง ตอน เย็น แล ค่ำ คลื่น สงบ ลง แต่ ลม ยัง พัด จัด เรือ เดิร ทวน ลม อู้ ๆ เวลา ตาก ลม อยู่เย็น สบาย ดี แต่ พอ เข้า ใน ห้อง ที่ ลับ ลม ก็ ร้อน อ้าว วัน นี้ ผ่าน แล สวน เรือไปมา เปน อัน มาก เห็น เกาะใหญ่ น้อย แล ฝั่ง บ่อย ๆ เวลาเที่ยง เรือ อยู่ ใน ละติจูด เหนือ ๑๕ ดีกรี ๕๘ มินิต กับลอง กิจูด ตวัน ออก ๔๒ ดีกรี ๗ มินิต เรือ เดิร แต่ เที่ยง วาน นี้ได้ ๓๑๙ ไมล์

วัน ที่ ๒๖ ตุลาคม ๑๒๖— เมื่อคืน ก่อน เวลา ๗ ทุ่ม ผ่านเกาะ ปีริม

เข้า เตรต เบเบล มันเดบ รุ่ง เช้า เรือ เดิร ไป อ่าว เอเด็น ลม เย็น สบาย ผิด กับ ลม ใน ทเล แดง มาก เวลา เช้า ๒ โมง ๔๕ นาที ทอด สมอ หยุด รับ ถ่าน ที่ เอเด็น เวลา เที่ยง ครึ่ง ใช้ จักร์ แล่น ต่อไป ตั้ง แต่ เที่ยง วัน ก่อน จน ถึง เอเด็น เรือ เดิร ได้ ๒๕๗ ไมล์ รวม ระยะ ทาง จาก ปอต ซาอิต ถึง เอเด็น ๑,๓๙๒ ไมล์ เรือ พระ ที่นั่ง เดิรในเวลา ๔ วัน กับ ๑๕ ชั่วโมง ครึ่ง

วัน ที่ ๒๗ ตุลาคม ๑๒๖— เรือ เดิร ใน อ่าว เอเด็น อากาศ ดี ลม เย็น ทเล ราบ เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๑๒ ดีกรี ๔๗ มินิต กับ ลองกิจูด ตวันออก ๔๙ ดีกรี ๕๗ มินิต ระยะ ทาง จาก เอเด็น ๒๙๕ ไมล์

วัน ที่ ๒๘ ตุลาคม ๑๒๖— เมื่อคืนนี้ ตอน ดึก พ้น แหลม การเดอฟุย เรือ ออก ใน มหา สมุท อินเดีย มีคลอก หัว ลม เรือ สเทือน บ้าง เล็ก น้อย เวลา เช้า ๓ โมง ล้ำ หัวเกาะ โสโคตรา เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๑๒ ดีกรี ๔๕ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๕๕ ดีกรี ๒ มินิต เรือ เดิรได้ ๓๐๗ ไมล์ ทวน น้ำ

วัน ที่ ๒๙ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๑๓ ดีกรี ๓๓ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๖๐ ดีกรี ๔ มินิต เรือ เดิร ได้ ๒๙๔ ไมล์ วัน นี้ มี ละลอกใต้น้ำ เรือ แคลง มาก สักหน่อย ทั้ง ทวน น้ำ ทวน ลม ด้วย

วัน ที่ ๓๐ ตุลาคม ๑๒๖— เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูด เหนือ ๑๐ ดีกรี ๑ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๖๕ ดีกรี ๒ มินิต

เรือเดิรได้ ๓๐๗ ไมล์ วันนี้ทเลดูราบ แต่มีลูกคลื่นใต้น้ำ ทำให้เรือยกหัวขึ้นลงแลแคลงไปมาอยู่เล็กน้อยทั้งวัน อากาศอยู่ข้างร้อนจัด แต่ลมพัดอ่อนๆ ไม่อ้าว เวลาค่ำฝนตกนิดหน่อย

วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๑๒๖ — วันนี้ทเลราบไม่มีคลื่นเลย แต่ไม่ใคร่มีลม ร้อนกว่าวันก่อน เวลาเที่ยงเรืออยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๗ ดีกรี ๔๔ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๗๐ ดีกรี ๑๒ มินิต

ตั้งแต่เที่ยงวานนี้เรือเดิรได้ ๓๑๙ ไมล์ เวลา ๕ ทุ่มเศษผ่านกระโจมไฟที่เกาะมินิกอย

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๑๒๖ — วันนี้อากาศครึ้มตอนเช้าดูเหมือนฝนจะตกแต่เย็นสบาย ตอนบ่ายแลตอนค่ำค่อนข้างร้อนอ้าว เวลาเที่ยงเรืออยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๗ ดีกรี ๓๗ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๗๕ ดีกรี ๓๖ มินิต เรือเดิรได้ ๓๒๔ ไมล์

วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๑๒๖ — เวลาเช้าโมง ๑ ถึงเมืองโกลัมโบ ระยะทางตั้งแต่เที่ยงวันก่อนจนถึงโกลัมโบนี้ ๒๒๔ ไมล์ รวมระยะทางจากเอเด็นถึงโกลัมโบ ๒,๑๑๐ ไมล์ เรือลักเสนเดิรในเวลา ๖ วันกับ ๑๗ ชั่วโมง (คำว่าไมล์ในการเดิรเรือนั้น หมายความว่าไมล์ทเล ไม่ใช่ไมล์ ๔๐ เส้นอย่างธรรมดา ไมล์ทเลไมล์หนึ่งเท่ากับ ๑๘๕๒ เมเตอร์ หรือ ๔๖ เส้น ๖ วา

อนึ่งในเวลาเสด็จพระราชดำเนิรกลับจากทวีปยุโรปนี้ ย่อมเห็นได้ตามรายวันว่า เรือพระที่นั่งช้ากว่าขาเสด็จออกไประยะละหลายชั่วโมง ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะเรือเดิรช้า เปนเพราะเรือเดิรทวนเวลา ในวันหนึ่งๆ

ประมาณ ๒๕ นาที คือในวันหนึ่งซึ่งเรือควรจะได้เดิร ๒๔ ชั่วโมงเต็มนั้น ได้เดิรแต่เพียง ๒๓ ชั่วโมง ๓๕ นาทีเท่านั้น ส่วนเวลาเดิรทางจากทวีปอาเซียไปทวีปยุโรปนั้น เรือเดิรตามเวลา ย่อมตรงกันข้าม คือในวันหนึ่ง ๆ เรือได้เดิรถึง ๒๔ ชั่วโมง ๒๕ นาที ผิดกับขากลับถึง ๕๐ นาที ฉนั้นเรือจึงช้ากว่ากัน)

พอเรือพระที่นั่งทอดสมอในท่าเมืองโกลัมโบ ได้สักครู่หนึ่ง พระยาคชาธรธรณินทร์ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ กับหลวงสุนทรโกษา ซึ่งได้ออกมาคอยรับเสด็จพระราชดำเนิร ได้ขึ้นมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มิสเตอร์ กล๊าก ผู้แทนกงสุลสยาม พนักงานเจ้าท่า กงสุลเยอรมัน เอเยนต์บริษัทเรือนอรดอยเชอร์ลอยด์ แลพระเถรานุเถระ ก็พากันลงมาเฝ้าด้วยเปนอันมาก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม กับกรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ทรงรับน่าที่ต้อนรับพระเถรานุเถระเหล่านี้ ดังที่เคยมาเมื่อครั้งก่อน

แล้ว เซอร์ เฮนรี่ เอดวาด แม็กคัลลัม ผู้สำเร็จราชการลังกาทวีป ได้ให้นายพันตรี ดับลยู. อี. วลเตอร์ นายทหารคนสนิท แลนายพันตรี ซี. บัลลาร์ด เสนาธิการ ลงมาเฝ้า เพื่อเรียนพระราชปฏิบัติจัดการรับเสด็จ ให้ต้องตามพระราชอัธยาไศรย ผู้สำเร็จราชการจะขอพระราชทานเชิญเสด็จเสวยพระกระยาหารกลางวัน ที่กวินสเฮาส์ ที่ว่าการ แต่ไม่ได้ทรงรับเชิญ เพราะเรือพระที่นั่งจะออกจากท่าโกลัมโบแต่วัน เวลาไม่พอ

เวลา เช้า ๘ โมง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง สนอง พระองค์ ธรรมดา เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก เรือ พระ ที่นั่ง อย่าง เงียบ ๆ โดย เรือ กรร เชียง เก๋ง ซึ่ง เกาวเนอร์ ได้ จัด ให้ นาย ทหาร คน สนิท นำ มา ถวาย มี สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุน นคร สวรรค์ วรพินิต จ้า พระยา สุรวงษ์วัฒนศักดิ์ แล หม่อม นเรนทร ราชา โดย เสด็จ พอ เรือ พระ ที่ นั่ง กรรเชียง ออก มา กลาง อ่าว เรือ รบ ไอ ยะซินธ์ แล เรือ รบ อื่น อีก ลำ ๓ ซึ่ง ทอด สมอ อยู่ ใน ท่า ได้ พร้อม กัน ยิง สลุต เป่า แตร กระ ทำ การ เคารพ ตาม ราชประเพณี

ครั้น เสด็จ ถึง สพาน เซอร์ เฮนรี่ แต่ง ฟร็อกโก๊ต แล กรมการ ทั้ง ฝ่าย ทหาร พลเรือน แต่ง เครื่อง ยศ ได้ พร้อม กัน เฝ้า ทูลลอง ธุลี พระบาท มี ทหาร แขก กรม ราบ [illegible] ที่ ๔๑ สอง ร้อย ๓ เปน กองเกียรติยศ ได้ ทำ วันทยาวุธ ตี กลอง ประจำ กอง แล บรรเลง เพลง สรรเสริญ พระบารมี ตาม พระ เกียรติยศ แล้ว เซอร์ เฮนรี่ เชิญ เสด็จ ตรวจ แถว ทหาร จน ตลอด แล้ว เสด็จ ขึ้น ทรง รถ หลวง เทียม ม้า สี่ มี ทหาร ม้า แขก แต่ง เต็มยศ นำ แล ตาม ๓ หมวด เสด็จ ไป ยัง กวีนส์เฮ้าส์ เซอร์ เฮนรี่ นำ ภรรยา เฝ้า ทูลลอง ธุลี พระบาท ประทับ รับ สั่ง สนทนา อยู่ ครู่ หนึ่ง เกาวเนอร์ จึง เชิญ เสด็จ ไป ประพาศ พิพิธภัณฑ์สถาน ทาง รถ จาก กวีนส์เฮ้าส์ ประมาณ ๒๕ นาที พิพิธภัณฑ์ นี้ เปน ตึก รูป งาม สอง ชั้น แต่ ไม่ สู้ มี ของ ปลาด อัน ได้ นัก มี สิ่ง ของ ปน คละ กัน หลาย พวก แต่ ใน พวก หนึ่ง ๆ ไม่ มี กี่ สิ่ง

คือ มีรูปศิลาต่าง ๆ บัวปลายเสา แล ถาน ผนัง หรือ กำแพง ของ แขกแต่โบราณ แล สัตว์น้ำสัตว์บก นก แมลงต่าง ๆ แล เครื่อง เพ็ชร์พลอย ภาชนะใช้สอย ของ แขก บ้าง อย่าง ละเล็ก ละ น้อย ทอด พระเนตร์ ทั่ว แล้ว เสด็จ กลับ มา ประทับ ที่ กวีนสเฮาส เสวย เครื่อง ว่าง คร่ หนึ่ง เวลา เที่ยง เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง เกาวเนอร์ มา ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร ถึง ท่า นาย ทหาร คน สนิท ลง มา ถึง เรือ พระ ที่ นั่ง

เวลา บ่าย ๓ โมง ๔๕ นาที เรือ พระ ที่ นั่งใช้ จักร์ ออก จาก เมือง โกลัมโบ พระยา ภราธร พระยา รัษฎา แล หลวง สุนทรโกษาโดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร มา ใน เรือ พระ ที่ นั่ง ด้วย เรือ รบ ทร [illegible] ได้ ยิง สลุต อีก ครั้งหนึ่ง

เมื่อ ประทับ ที่เมือง โก ลัมโบ นั้น มี ชาว เมือง ผู้เฒ่า ผู้หนึ่ง ชื่อ ศรี จันทร เสคะระ มุททิยา กับ บุตร ซึ่ง เปน ที่ ทรง รู้ จัก อยู่แต่ ก่อน ได้มี น้ำใจ สวามิภักดิ์ นำรูป ช้าง หล่อ มี เจดีย์บรรจุ พระธาตุ อยู่ บน หลัง ประดับ มุศราค้ำ อัน ประณีต มา ทูล เกล้า ฯ ถวาย พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง ยินดี แล โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน นาฬิกา พก ทอง คำ ลงยาอักษร พระ นาม ย่อ เปน เครื่อง รลึก

วัน นี้ ฝน ตก ทั้ง เช้าแล ค่ำ อากาศ มืด ครึ้ม อยู่ แทบ ทั้ง วัน ทเล เปน ละลอก เรือ แลลง ผิด ปรกติ บ้าง แต่ไม่มาก นัก

วัน ที่ ๓ พฤศจิกายน ๑๒๖ — วันนี้ อากาศ ข้าว ฝน อยู่ ข้างร้อน เมฆ ครึ้ม ทั้ง อากาศ บัง แสง อาทิตย์ จน น้ำใน ทเล สี ดำ เข้ม เหมือน สี เหล็ก

เปน ละลอก หัวลม เรือโยก เยก อยู่ วันยังค่ำ แต่ไม่ร้ายแรง อันได ตอน กลาง วัน แล ตอน ค่ำ ฝน ตก เล็ก น้อย

เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูดเหนือ ๕ ดิกรี ๓๕ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๘๓ ดิกรี ๓๔ มินิต ระยะ ทาง จาก เมืองโก ลัมโบ ๒๗๙ ไมล์

วัน ที่ ๔ พฤศ จิกา ยน ๑๒๖— วัน นี้ อา กาศ แจ่ม ไม่ สู้ ร้อน ลม พัดเฉื่อย ๆ มีคลื่น บ้าง เล็ก น้อย ตอน ดึก ฝน ตก ประ ปราย เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ในระหว่างละ ติจูด เหนือ ๕ ดิกรี ๔๙ มินิต กับ ลอง กิจูดตวัน ออก ๗๗ ดิกรี ๔๙ มินิต เรือ เดิรได้ ๓๓๕ ไมล์

วัน ที่ ๕ พฤศจิกายน ๑๒๖— วัน นี้ อา กาศ ดี เหมือน อย่าง วัน ก่อน ไม่ มี คลื่น เลย เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระ ว่างละติ จูด เหนือ ๖ ดิกรีถ้วน กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๙๓ ดิกรี ๕๙ มินิต เรือ เดิร ได้ ๓๐๘ ไมล์

เวลา บ่าย ๒ โมงเศษ แลเห็นยอด เขา ที่เกาะ ปูโลบราส์ แล้ว เห็นเกาะ ปูโล เวย์ แล เกาะ ปูโลรน โด ซึ่ง อยู่ ปลายเกาะ สุมาตรา ข้าง เหนือ ตาม ลำดับ แล เห็น แนว เขา เกาะ สุมาตราได้รัว ๆ เวลา ย่ำค่ำ เรือ เข้า เดิรใน ช่อง ระหว่าง เกาะ ปูโลรนโด ข้าง เหนือ แล เกาะ ปูโล เวย์ ข้าง ใต้ แล เห็น เกาะ ทั้ง ๒ ได้ถนัด แล้ว ออก ทเล กว้าง แลไม่ เห็น ฝั่ง ตั้ง เข็มไป ทาง ทิศ ตวัน ออก เยื้อง ข้าง ทิศ ใต้ เล็ก น้อย ตรงไป ปีนัง

ค่ำ วัน นี้ นาย เรือได้ จัด การ เลี้ยง เปน พิเศษ เพื่อ ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร เพราะ เปน คืน ที่ สุด ที่ ประทับใน เรือ ลัก เสน

วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๑๒๖ — คลื่นลมเงียบเวลาเช้าอากาศ เย็น แต่ร้อน

จัดขึ้นเสมอไป เช้า ๕ โมงครึ่งผ่านหมู่เกาะ บุตัง ข้างทิศเหนือ แล เกาะ ปีรัก ข้างใต้ เวลาเที่ยงเรืออยู่ในระหว่าง ละติจูดเหนือ ๕ ดิกรี ๓๗ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๙๙ ดิกรี ๑๓ มินิต เรือเดิรได้ ๓๑๐ ไมล์ เท่านั้น เพราะทวนน้ำเชี่ยว บ่าย ๒ โมงเห็นหมู่เกาะลังกาวี ข้าง ทิศเหนือ เกาะปีนังอยู่ข้างหน้าเห็นได้ไร ๆ ในเมฆ กับเห็นภูเขา ใหญ่ที่เมืองไทรได้ด้วย ระยะทางไกลมาก แต่ภูเขานั้นสูงถึง ๕๐๐๐ ฟิต เศษจึงเห็นได้ เวลาทุ่มเศษ ถึงเมืองปีนัง ระยะทางจาก เมืองโกลัมโบถึงปีนัง ๑๒๗๐ ไมล์ เรือเดิรในเวลา ๔ วัน กับ ๕ ชั่วโมงครึ่ง ช้าไปกว่าที่นายเรือคาดหมายไว้กว่า ๒ ชั่วโมง เพราะ ตั้งแต่โกลัมโบมาเรือเดิรไม่ได้เต็มที่เลย ถูกกระแสน้ำทุกวัน ตาม ธรรมดาเรือนี้เดิรได้ถึงชั่วโมงละ ๑๓ ไมล์ครึ่ง แต่ในระยะนี้บางเวลา ลดลงมาเพียง ๑๒ ไมล์เท่านั้น

รวมระยะทางจากปอดซาอิด ถึงปีนัง ๔๗๗๒ ไมล์ เรือสักเสนเดิร ในเวลา ๑๖ วัน กับ ๒ ชั่วโมง (นับทั้งเวลาหยุดรับถ่านตามเมืองต่าง ๆ ด้วย)

ในระหว่างเวลาที่ประทับในเรือพระที่นั่งสักเสนนี้ พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกอบราชกิจน้อยใหญ่ตลอดทางมา ตอนบ่าย เสด็จประทับบนดาดฟ้ารับสั่งสนทนาปราไสพระราชวงษานุวงษ์ แลข้า ราชการทั้งปวง อากาศดีไม่มีคลื่นลมร้ายแรง เป็นที่สำราญพระ ราชหฤทัยแลพระศรีระกาย ตลอดทาง ทั้งนายเรือแลเจ้าน่าที่ทั้ง หลาย ก็ได้พร้อมกันตั้งใจสนองพระเดชพระคุณโดยเต็มกำลัง เหมือน กับเที่ยวที่เสด็จพระราชดำเนิรออกไป.

ตอนที่ ๔๖

ที่เมืองบีนัง (ตอน เสด็จ กลับ)

เมือง กราต

เมือง จันทบุรี

วันที่ ๖ พฤศจิกายน ๑๒๐— เวลาย่ำค่ำ เมื่อก่อนเรือพระที่นั่งชักเซนถึงอ่าวเมืองบีนังนั้น เรือรบมุรธา. สุครีพ. แลพาลี. ซึ่งได้ออกมาทอดสมอ เรียงตำคอยรับเสด็จอยู่นอกท่า ได้ยิงปืนสลุตเปนเกียรติยศ แลให้ถวายพระพรไชยมงคล ในเวลาที่เรือพระที่นั่งแล่นผ่านไป แล้วแล่นเปนขบวนตามเรือพระที่นั่งมา ในขณะนั้นฝนตกประปราย ประจวบเปนมหามงคลฤกษ์ ในการเสด็จพระราชดำเนิรกลับสู่พระราชอาณาเขตร พอเรือถึงท่าตำบลยอ๊ชเตาน์ เรือพระที่นั่งมหาจักรกรี ซึ่งทอดสมออยู่ ได้ยิงสลุตแต่ไกล พอเรือพระที่นั่งทอดสมอได้สักครู่หนึ่ง พระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการแต่งเต็มยศขาว ประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ ขึ้นมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ดังมีพระนามแลนามแจ้งต่อไปนี้:—

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ

ข้าราชการกรมมหาดเล็ก

หม่อมเจ้าโศดทอง ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงประจักษศิลปาคม

นาย พินัย ราชกิจ หุ้มแพร

นาย เสนอ งานประพาศ หุ้มแพร

นาย รอง ขรรค์

นาย รอง พินัย

นาย คะนัง

ข้า ราช การ มณฑล ภูเก็ต

พระ พิศาลสงคราม	ปลัดมณฑล
หลวง อนุรักษ์ภูเบศร์	ข้าหลวงมหาดไทย
หลวง ศรีธนาธร	ข้าหลวงสรรพากร
หม่อม หลวงวาริน	แทนยกระบัตรมณฑล
หลวง ชำรงราชประเพณี	อธิบดีผู้พิพากษา
หลวง บริบูรณ์ธนการ	ข้าหลวงคลัง
หมอ แม็กกลินด๊อก	นายแพทย์
พระยา รัตนเศรษฐี	ผู้ว่า ราชการ เมือง ระนอง
พระ อิศราธิไชย	ผู้ว่า ราชการ เมือง พังงา
พระ แก้วโกรบ	ผู้ว่า ราชการ เมือง กระบี่
พระ สถลสถานพิทักษ์	ผู้ว่า ราชการ เมือง ตรัง
พระ เสนานุชิต	ผู้ว่า ราชการ เมือง ตะกั่วป่า
กับตัน เวเบอร์	นอก ราชการ
นาย คอยู ด๊อก	มหาด เล็ก
หลวง พิไชย	มหาด เล็ก

เมืองบีนัง

นาย คอยู จ่าย	มหาดเล็ก
นาย คอยู จ่าย	มหาดเล็ก
นาย คอยู ซอง	มหาดเล็ก

ข้าราชการ เมืองไทรบุรี

เจ้าพระยา ฤทธิสงคราม รามภักดี	เจ้าพระยาไทรบุรี
พระ ชลสินธุ์ สงครามไชย	หัวน่า ที่ ปฤกษา ราชการ
ตุงกุ อิบราฮิม	เจ้ากรม กอง ตระเวร
ตุงกุ บาหะดา	นาย ทหาร คน สนิท ของ เจ้า พระยา ไทร
ตุงกุ ดาอี	บุตร เจ้า พระยาไทร
มะหมัด สอัด	นาย อำเภอ กุลิม
ต่วนไซซาฮะบุดิน	เจ้าพนักงาน กรมสารบาญชี
มะหมัด อะฮะผิน	เลขานุการ เจ้าพระยาไทร
นาย พุ่ม	ล่าม
มิสเตอร์ ฮาต	ที่ ปฤกษา
ด็อกเตอร์ ฮูป	แพทย์
มิสเตอร์ ริดเช	ผู้ บังคับ กอง ตระเวร
มิสเตอร์ กอรมัน	เจ้าพนักงานโยธา
มิสเตอร์ ริชี	ผู้ ช่วย ที่ ปฤกษา
มิสเตอร์ เฮนรี่	หมอ ตรวจ สัตว์

หน้า ๓

ข้า ราช การ เมือง ปลิศ

พระยา วิเศษ สงคราม พระยา ปลิศ

พระยา สุรินทร วิวังษา

หลวง ศักดา ฤทธิ์

มิสเตอร์ ดุ๊ก ที่ ปฤกษา

ข้า ราช การ เมือง สตูล

หลวง อินทร วิไชย ผู้ รั้ง ตำแหน่ง เจ้า เมือง

ข้า ราชการ กรม ท่า ซ้าย

พระยา ภักดี ภัทรากร

พระ ทวีป สยาม กิจ กงสุล เยเนราล ณะเมือง ปีนัง

มิสเตอร์ นิวบรอน เนอร์ ไวส์ กงสุล ณะเมือง ปีนัง

กับ นาย จันทิมา ได้ นำ พวง มาลา มา ทูล เกล้า ฯ ถวาย

พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว มี พระ ราช หฤทัย โสม นัศ ทรง จุมพิต พระเจ้า น้อง ยาเธอ แล พระเจ้า ลูกยา เธอ ทั้ง ๒ พระองค์ ตาม พระราช ประเพณี แล โปรด เกล้า ฯ ให้ ข้า ราช การ ทั้ง ปวง เรียง ตัว กัน เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ครั้น มี พระ ราช ดำรัสปฏิสันถาร กับ พระ ราช วงษานุวงษ์ แล ข้า ราช การ พอ สม ควร แล้ว พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรม หลวง ดำรงราชานุภาพ จึ่ง กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า สมเด็จ พระ บรม โอรสาธิราช ผู้ สำเร็จ ราช การ รักษา พระ นคร พร้อม ด้วย ที่ ประชุม ได้ ทรง มอบ ฉันทะให้ นำ เรือ พระ ที่ นั่ง แล เรือ ขบวน

รบ ออก มา รับ เสด็จ ณะที่ นี้ ขอ พระ ราช ทาน อัน เชิญ เสด็จ ลง สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง กลับ คืน สู่ พระ นคร

เวลา ทุ่ม ๓ กับ ๔๕ นาที พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก เรือสักเสน สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง มหา จักรกรี นาย เรือ สัก เสน แล เจ้า น่า ที่ ทั้ง ปวงได้ แต่ง เครื่อง ยศ ประดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ตั้ง แถว ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร แคร วง บรร เลง เพลง สรรเสริญ พระ บารมี พอ เสด็จ ลง สู่ เรือ เก๋ง กรร เชียง ถอย ลำ ห่าง ออกไป จาก เรือ สักเสน เรือ พระ ที่ นั่ง มหา จักรกรี แล เรือ รบ ทั้ง ๓ ลำ ที่ได้ ออก นาม แล้ว ข้าง ต้น ได้ พร้อม กัน ยิง ปืน สลุต เสียง ครืน ครั่น ไป ทั้ง ท่า

เมื่อ เสด็จ ถึง เรือ พระ ที่ นั่ง มหา จักรกรี ทหาร ประจำ เรือได้ ตั้ง แถว รับ เสด็จ แคร วง บรรเลง เพลง สรรเสริญ พระ บารมี แล กระ ทำ การ เคารพ ให้ ถวาย พระ พรไชย มงคล โดย ความ ชื่น ชม ยินดี ทั่ว หน้า มี ข้า ราชการ เฝ้า ทูลลออง ธุลี พระบาท ใน เรือ พระ ที่ นั่ง คือ:—

พระยา อนุชิตชาญไชย จาง วาง กรม พระ ตำรวจ

พระยา มนตรีสุรวงษ์

พระยา ดำรงสุจริต

พระ อินทร เดช

หมื่น อินทร ประพาศ

หลวง ราชรักษา

ขุน ราช พรหมา

หมอ บั๋ว

นาย รอง เสนอ งาน ประพาศ

นาย รอง พินิจ ราชการ

นาย รอง พดพ่าย

ขุนศักดิตรุณจิตร์

แล ข้า ราชการ กรม ทหาร เรือ คือ :—

นาย เรือ เอก ชุนิง ผู้ บังคับ การ

นาย เรือ โท เกดัส ปลัดผู้ บังคับ การ

นาย เรือ เอก ผู้ ช่วย บ็อก ต้น กล

นาย เรือ โท เฮนริเซน ผู้ ช่วย ต้น กล

นาย เรือ โท หลวงสันทนาการ กิจ

นาย เรือ โท ผู้ ช่วย หม่อมเจ้าจรูญ

แล นาย ทหาร แล นักเรียน นาย ร้อย ทหาร เรือ อีก หลาย นาย

วันที่ ๗ พฤศ จิกายน ๑๒๖ _ เวลา เช้า ๒ โมง เรือ พระที่นั่ง มหา จักรกรี ใช้จักร์ ออก จาก บึนัง เรือ สักเสนได้ เป่า เพลง สรรเสริญ พระ บาระมีใน เวลา ที่ เรือ พระที่นั่ง ผ่าน ไป ส่วน พระราช วงษานุวงษ์แล ข้า ราชการ ซึ่ง โดย เสด็จ พระราชดำเนิร มา ใน เรือ สักเสน นั้น โปรดเกล้า ฯ ให้แยก เปน ๒ กอง คือให้ โดยเสด็จ ใน เรือ พระ ที่นั่ง มหาจักรกรี กอง ๑ แล

ให้เลย ไปกับ เรือสักเสน ล่วง น่า เสด็จพระราชดำเนิร ตรงไป กรุง เทพ ฯ อีก กอง ๑

พระราชวงษานุวงษ์ แล ข้าราชการ ที่โดย เสด็จ พระราชดำเนิรนั้น คือ:—

สมเด็จ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุนนครสวรรค์ วรพินิต.

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรรพสาตรศุภกิจ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช

เจ้าพระยาสุรวงษ์วัฒนศักดิ์

พระยาบุรุษรัตน ราชพัลลภ

พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (ซึ่ง สมทบ ขบวน แต่ โกสัมโบ)

เจ้าหมื่น เสมอ ใจราช

หม่อมนเรนทรราชา

ว่าที่ นาย เรือ ตรี นายศรี

นักเรียน นายเรือ นายห้อง

นายเอี่ยด เลขานุการ ต่าง ประเทศเมืองครัง (ซึ่ง สมทบ ขบวน แต่ โกสัมโบ)

นายชื่น มหาดเล็ก กรมขุนสรรพสาตรศุภกิจ

เวลา เที่ยง เรือพระที่นั่ง อยู่ ใน ระหว่าง ละติจูดเหนือ ๕ ดีกรี ๓๒ มินิต กับ ลองกิจูดตวันออก ๑๐๐ ดีกรี ๔ มินิต ตั้ง แต่ บีนัง มา เรือ เดิร ทาง ได้ ๓๗ ไมล์ กลาง วัน อากาศ ดี ลม เย็น ทเล ราบ แต่ กลาง คืน ตอน ดึก ลม จัด ฝน ตก มาก.

วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๒๖ — เวลาเที่ยง เรือพระที่นั่งอยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๑ ดีกรี ๕๐ มินิต กับลองกีจูดตวันออก ๑๐๒ ดีกรี ๓๖ มินิต ตั้งแต่เที่ยงวันก่อน เรือเดิรได้ ๒๗๐ ไมล์ อากาศดี ลมเย็น ไม่มีคลื่น เรือเดิรใกล้ฝั่งแหลมมะลายูตลอดมา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทรงตรวจทหารในเรือพระที่นั่ง พระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการพร้อมกันเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ์ แลคุมเสือทองคำลงยาอักษรพระนามย่อสำรับ ๑ แก่หมอบั๋ว ซึ่งได้รับราชการในน่าที่นายแพทย์ประจำพระราชสำนักในระหว่างเวลาเสด็จพระราชดำเนิรประพาศยุโรป แลได้รักษาราชการโดยเรียบร้อยเปนที่พอพระราชหฤทัย กับโปรดเกล้าฯ ทรงแจกของที่ระลึกจากยุโรปแก่พระราชวงษานุวงษ์ แลข้าราชการ.

เวลาทุ่ม ๑ ถึงขุนด่านโชล เรือพระที่นั่งแล่นรอช้าลง พระนิเทศพานิชกงสุลเยเนราลได้ขึ้นมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท นำหนังสือเมล์ขึ้นมาทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วโดยเสด็จมาในเรือพระที่นั่ง เวลายามครึ่งถึงหน้าเมืองสิงคโปร์ พระนิเทศพานิชกราบถวายบังคมลากลับ เรือพระที่นั่งแล่นต่อไป ตอนดึกฝนตกมาก.

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๑๒๖ — เมื่อคืนนี้เรือแล่นผ่านเกาะเล็กน้อยมาใกล้ฝั่งตวันตกแห่งแหลมมะลายู เวลาเช้า ๒ โมงเรือผ่านระหว่าง

เกาะ ปูโลออร์ ข้าง ทิศ ตวันออก แล เกาะปูโลเปมันจึด ข้าง ทิศ ตวันตก แล เห็น เกาะ หน้า เมือง ปะหัง ได้แต่ไกล เวลา ๔ โมง เช้า ผ่าน เกาะ จีวมัน (เกาะนาค) พอ พ้น เกาะนาค ไปแล้ว เรือ แล่น ใน ที่ กว้าง แล ไม่ เห็น ฝั่ง.

เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระ หว่าง ละติ จูด เหนือ ๓ ดีกรี ๔ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวันออก ๑๐๔ ดีกรี ๑๗ มินิต ตั้งแต่ เที่ยง วัน ก่อนเรือ เดิร ได้ ๒๒๔ ไมล์ พ้น เมือง สิงคโปร์ มา ได้ ๙๓ ไมล์ เวลา ๕ ทุ่ม ครึ่ง ผ่าน เกาะ ปุโลบรา ตา

วัน นี้ ทเล เป็น ละลอก เรือ โยก เยก เล็ก น้อย แล ฝน ตก หลาย พัก ตลอด ทั้ง วัน กลาง คืน ถูก ลม ตี หัว เรือ ข้าง ซ้าย แล สาย น้ำ บัด ข้าง ขวา ทำ ให้ แกว่ง ไกว มาก ขึ้น ฝน ตก มาก เกือบ ตลอด รุ่ง

วัน ที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๑๒๒ — เวลา ย่ำ รุ่ง ครึ่ง ผ่าน เกาะ เรดัง. คลื่น ลม ยัง ไม่ สงบ ท้อง ฟ้า ชื้น เย็น มืด มัว เปน น้ำ แลไม่ เห็น ดวง อาทิตย์ ตั้ง แต่ เช้า จน บ่าย ฝน ตก หลาย พัก

เวลา เที่ยง เรือ อยู่ ใน ระ หว่าง ละติ จูด เหนือ ๖ ดีกรี ๕๕ มินิต กับ ลอง กิจูด ตวัน ออก ๑๐๓ ดีกรี ๒ มินิต เรือ เดิร ได้ ๒๕๖ ไมล์

เวลา บ่าย เรือ ล้ำ แหลม เขมร เข้า มาในอ่าว สยาม อากาศ ดี ขึ้น ฝนหาย คลื่น ก็ ซาลง มาก เพราะได้แหลม เขมร แล ฝั่ง ตวันออก เปน ที่ กำบัง เวลา เย็น แล เห็น พระ อาทิตย์ ตก ค่ำ เห็น ดวง ดาว กลาง คืน อากาศ ดี ฝน ไม่ ตก เลย

คลื่นลมซึ่งถูกเมื่อคืนวันที่ ๙ แลวันที่ ๑๐ ตอนกลางวันนั้น เปนลมมอนซูน มาจากทเลจีน พัดตรงจากแหลมเขมร ข้ามมากลางอ่าวสยาม เปนลมร้ายมาก มีในฤดูหนาว การที่เรือพระที่นั่งถูกคลื่นแต่เพียงเท่านี้นั้น นับว่าดีอยู่แล้ว เพราะถ้าช้าไปอีกสักหน่อย อาจจะร้ายแรงกว่านี้เปนอันมาก

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๑๒๖— วันนี้อากาศดีทั้งวัน ลมเย็นแดดอ่อน

เวลาเที่ยงเรืออยู่ในระหว่างละติจูดเหนือ ๑๐ ดีกรี ๕๖ มินิต กับลองกิจูดตวันออก ๑๐๒ ดีกรี ๗ มินิต เรือเดิรได้ ๒๕๐ ไมล์

เวลาบ่าย ๓ โมงแลเห็นเกาะทั้ง เกาะกูด เกาะหมาก เกาะกระดาด เกาะช้าง แลเกาะเล็กน้อยอื่น ๆ เปนหมู่กันอยู่ข้างหน้า เห็นฝั่งเขตรเมืองตราดอยู่ไร ๆ บ่าย ๕ โมงถึงเกาะกูด เรือพระที่นั่งทอดสมอ ประทับแรมราตรี ๑ ระยะทางจากเมืองสิงคโปร์ถึงเกาะกูด ๒๕๐ ไมล์

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๑๒๖— เวลาเที่ยงเรือพระที่นั่งใช้จักรออกจากเกาะกูด เวลาบ่ายโมงครึ่ง ถึง เกาะกระดาด ระยะทาง ๑๒ ไมล์ พอเรือพระที่นั่งทอดสมอได้สักครู่หนึ่ง พระยาวิชยาธิบดี ข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลจันทบุรี ได้ขึ้นมาเฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาท กรมทหารเรือได้จัดเรือกลไฟเล็กมาเตรียมสำหรับเสด็จประพาศ ๒ ลำ เวลา

บ่าย ๔ โมง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิรโดย เรือ กรรเชียง พ่วง เรือไฟ เล็ก ประพาศ เกาะ กระดาด เวลาย่ำค่ำ ๕๐ นาที เสด็จ กลับ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๑๒๒ — เมื่อคืนนี้ เวลา ๑๐ ทุ่ม เรือ พระ ที่ นั่ง ถอน สมอใช้จักร์ ออก จาก เกาะ กระดาดไป เมือง ตราด ระยะ ทาง ๒๐ ไมล์ เวลา เช้า โมง ๑ ถึง ปาก อ่าว เมือง ตราด

เวลา เช้า ๓ โมง ครึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรงเครื่อง จอม พล ทหาร เรือ ธรรมดา เสด็จ พระราช ดำเนิร จากเรือ พระ ที่ นั่ง มหา จักร กรี ประพาศ เมือง ตราด โดย เรือ กลไฟ ขนาด ย่อม ซึ่ง กรม ทหาร เรือได้ จัด มา เตรียมไว้ ถวาย เวลา เช้า ๔ โมง ถึง ปาก น้ำ เมือง ตราด เรือ แล่น ขึ้น ไป ตาม ลำ น้ำ มี ผู้ ใหญ่ บ้าน แล ราษฎร ลง เรือ ลอย ลำเปน แถว กัน คอย เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท เปน อัน มาก พอ เรือ พระ ที่ นั่ง ผ่าน มา ก็ พา กันโห่ถวาย พระ พรไชย มงคล แล ประโคม พิณพาทย์ แจว เรือ ตาม ขบวน หลวง ขึ้นมา ๔ โมง ๔๐ นาที เรือ พระ ที่นั่ง เทียบท่า ต้น ทาง ขึ้น ไป เมือง ตราด มี ข้า ราชการ มณฑล จันทบุรี แล ข้า ราช การ ประ จำ เมือง ตราด แต่ง เต็มยศ ขาว ประ ดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ มา พร้อมกัน เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท คือ :—

พระยาวิชยาธิบดี	ข้าหลวง เทศาภิบาลมณฑลจันทบุรี
หลวงพินิตวิเทศภัณฑ์	เจ้ากรม สุรา ยาฝิ่น
หลวง พรหม เสนา	ข้าหลวง ทหาร เรือ
ขุน วรากรราชกิจ	ข้าหลวง สรรพากร
ขุน สารากรบริรักษ์	ผู้ ช่วย ราชการ เมือง จันทบุรี
นาย เจ๊ก	นาย ตรวจ สายโทรเลข

ข้า ราชการ เมือง ตราด

พระบริรักษ์ ภูธร	ผู้ว่า ราชการ เมือง
ขุนพิไสย สุรการ	ปลัด เมือง
ขุนจำรูญ	พนักงาน คลัง
นาย เล็ก	แพ่ง
นาย ต่อง	จ่า เมือง

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก เรือ พระ ที่ นั่ง สู่ พลับ พลา ท่าเรือ พระสงฆ์ที่ ประชุม พร้อม อยู่ ใน ปรำ ติด กับ พลับ พลา นั้น ได้สวด คาถา ถวายไชย มงคล ข้าง ฝั่ง ซ้าย ตรง ข้าม กับ ท่า เรือ มี ศาลา เล็ก แห่ง หนึ่ง พระสงฆ์ ลง มา เจริญ พระ พุทธมนต์ เหมือน กัน ครั้น พระสงฆ์ สวด พระ พุทธมนต์ แล้ว พระ บริรักษ์ ภูธร อัญ เชิญ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย ทาง สถลมารค พร้อม ด้วย พระราช วงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ ฝ่าย ทหาร พลเรือน เดิร ตาม เสด็จ ต่อไป มี ตำรวจ ภูธร นำ

หมวด ๑ แล ตาม เสด็จ หมวด ๑ เวลา เที่ยง ๑๕ นาที ถึง ที่ พัก ผู้ว่า ราชการ เมือง เสด็จ ประทับ ร้อน

เที่ยง ๔๕ นาที เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก ที่ พัก ผู้ว่า ราชการ เมือง ยัง พลับ พลา ซึ่ง พระสงฆ์ ข้า ราชการ ฝ่าย บ้าน เมือง แล อาณา ประชา ราษฎร มา ชุม นุมคอย เฝ้า อยู่ พร้อม กัน เปน อัน มาก ตั้ง หลาม ตั้ง แต่ น่า พลับ พลา เต็ม ถนน ตลอดไป จน ถึง สนาม เมื่อ เสด็จ ถึง พลับ พลา แล้ว พระสงฆ์ประมาณ ๑๕๐ รูป มี พระญาณวราภรณ์ เจ้า คณะ มณฑล จันทบุรี เปน ประธาน ประชุม พร้อม กัน อยู่ บน ปรำ ต่อ กับ พลับ พลา ข้าง ซ้าย นั้น เจ้า อธิการ เจ้ง ว่า ที่ เจ้า คณะ รอง อ่าน คำ ถวาย พระพร มงคล แทน พระสงฆ์เมือง ตราด แสดง ความ ปีติ ยินดีใน การ ที่ ทรง พระ มหา กรุณา เสด็จ พระราช ดำเนิร มา เยี่ยม เมือง ตราด

คำ ถวาย พระพร มงคล ของ พระ ภิกษุ สงฆ์เมือง ตราด

ขอ ถวาย พระพร เจริญ พระราช ศิริสวัสดิ์ พิพัฒน์ มงคล พระชนม ศุข ทุก ประการ จง มี แต่ สมเด็จ บรม บพิตร พระราช สมภาร พระองค์ สมเด็จ พระ ปรมินทรธรรมิก มหาราชาธิราช เจ้า ผู้ทรง พระคุณ ธรรม อัน ประเสริฐ

อาตมาภาพ พระ ภิกษุสงฆ์ใน แขวง เมือง ตราด ขอ พระ ราชทาน พระ บรม ราชวโรกาศ แสดง ปีติ คาถาใน เบื้อง ต้น แล ถวาย พระพร มงคล ใน ที่ สุด

การที่เมือง ตราดได้กลับ มาเปน ราช อาณาเขตร์ สยาม ตาม เดิม เปน

เหตุให้พุทธสาสนิกชน ดั้ง ต้น แต่ พระภิกษุ สงฆ์ ได้ กลับ มา พึ่ง พระ บรม ราช สมภาร บรม ราชูประถัมภ์ ของ สมเด็จ บรม บพิตร พระราช สมภาร เจ้า ซึ่ง เปน เอก อรรค พุทธสาสนูประถัมภก ทรง พระคุณ ธรรม อัน มหา ประเสริฐ บำเพ็ญ พุทธสาสนิจ ตาม สามารถ ด้วย พระ มหา กรุณา ธิคุณ หา ที่ สุด มิได้ ข้อนี้ ทำให้เกิด ปีติ ยินดี เปน อย่าง ยิ่ง อยู่ แล้ว แล ยัง ซ้ำ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ เมือง ตราดใน ครั้งนี้ เพื่อให้ ชาว เมืองได้เฝ้า เห็นเปนสวัสดิมงคล แล แสดง เมตตา คุณ ที่ มี อยู่ใน ประชาชน ชาวเมือง ตราด เปน อัน มาก จึงได้ เกิด ความ ปราโมทย์ โสมนัศ ทวียิ่ง ขึ้น ด้วย มา รลึก ถึง พระ มหา กรุณา ธิคุณ เปน ต้น นั้น จึง พร้อมใจ กัน ตั้ง สัตยา ธิษฐาน ถวาย พระ พร มงคล

พาหุํ สหัสสมภินิมฺมิตสาวุธนฺตํ ครีเมขลํ อุทิตโฆรสเสนมารํ

ทานาทิธมฺมวิธินา ชิตวา มุนินฺโท ตนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺคลานิ

สมเด็จ พระ ผู้ มี พระภาค มหามุนินทร์ ได้ ทรง ชนะ มาร กับ ทั้ง เสนา อัน ร้าย กาจ ทรง คิรีเมขล์ เปน ราชคชาธาร มี กร พัน หนึ่ง ซึ่ง ทรง สรรพ อาวุธ อัน นฤมิต แล้ว ด้วย ธรรม วิธี คือ พระ บารมี สิบ ทัศ มี พระ ทาน บารมี เปน ต้น ด้วย อานุภาพ แห่ง สมเด็จ พระ ทศพล มหามุนินทร์ ซึ่ง ทรง ชนะมาร นั้น ขอ ชัยมงคล อัน เลิศ จง มี แต่ สมเด็จ บรม บพิตร พระราช สมภาร เจ้า ผู้ ทรง พระ คุณ ธรรม อัน มหา ประเสริฐ แล ขอ พระ พุทธาทิรัตยานุภาพ จง อภิบาล อุปถัมภ์ สมเด็จ บรม บพิตร พระราช

สมภาร เจ้า ให้ ทรง เกษม สานต์ ทรง พระชนมายุยืน นาน แล ทรง บริบูรณ์ ด้วย วรรณ สุข ทุก ทิวา ราตรี ยิ่ง ด้วย พระ กำลัง ปฏิภาณ ปรีชา แล วรกาย ผู้ มุ่ง หมาย อะนัตถ จง เสื่อม สูญ แล กลับ นำ ประโยชน์ เกื้อ กูล มา สรรพอุป สรรคอุปัทวัน ตราย ทุกข โรคา พาธิภัยพิบัติ จง พินาศ ราช ลาภ จง หลั่งไหล มา ทุก ทิศา นุทิศ สรรพธรรมิก ราช ประสงค์ จง ประสิทธิ์ ดัง พระราช หฤทัย โดยไม่ เนิ่น ช้า สยามา ณาเขตร จงไพศาล แล สมบูรณ์ ด้วย ประโยชนสาร ขอ สมเด็จ บรม บพิตร พระราช สมภาร เจ้า จง ทรง สถิตย์ยืน นานใน พระ บรมราช มไหศวริยสมบัติ เพื่อได้ ทรง อุปถัมภ์ พระบรม พุทธสาสนาให้ ถาวร เจริญ ยิ่ง แล เพื่อ ประชา ราษฎรได้ประสบ สิ่ง ซึ่ง เปน คุณ ประโยชน์ สุข ทั่ว หน้า ด้วย พระ เมตตา คุณ พระกรุณาคุณ พระ บรมราชูปถัมภ์ โดย ธรรมิก อุบาย เปน นิจนิรันต์ ขอ ถวาย พระ พร

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง รับ พระ พร พระ ภิกษุ สงฆ์ แล มี พระราช ดำรัส ตอบ เปน ข้อ ความ โดย สังเขป ว่า แต่ เดิม เมื่อ เมือง ตราดได้ ตกไป อยู่ ใน อำนาจ ของ รัฐบาล ที่ไม่ ได้ นับถือ พระ พุทธสาสนา นั้น ทำให้ ทรง พระ วิตกเปน อัน มาก ว่า พระสงฆ์ ในเมือง ตราด นี้ จะ เสื่อม ทราม ลง ด้วย ประการ ต่าง ๆ แต่ ครั้น เสด็จ มา ครั้ง นี้ ได้ ทรง เห็น ประจักษ์ ว่า พระ ภิกษุ สงฆ์ ทั้ง ปวง เจริญ อยู่ ก็ เปน ที่ ทรง ยินดี ยิ่ง นัก ใน ที่ สุด ทรง รับ รอง ด้วย พระราช หฤทัย ปราโมทย์ ว่า จะ ทรง อุปถัมภ์ บำรุง พระ พุทธสาสนาใน เมือง นี้ให้ รุ่ง เรือง ยิ่ง ขึ้น ต่อไป

ใน ที่ สุด พระราช ดำรัส ตอบ พระสงฆ์ได้ สาธุ พร้อม กัน

ครั้น แล้ว ทรง ถวาย ย่าม ที่ ระลึก ใน การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ทวีป ยุโรป แก่ พระสงฆ์ บาง รูป พระสงฆ์ ถวาย อดิเรก แล้ว เสด็จ ออก น่า พลับ พลา ข้า ราชการ มณฑล จันบุทรี แล เมือง ตราด เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท พร้อม ด้วย ราษฎร ตรง ที่ ประทับ พระ บริรักษ์ ภูธร ผู้ ว่า ราชการ เมือง ได้ อ่าน คำ ถวาย พระ พรไชย มงคล ดังนี้

คำถวายไชยมงคล เมืองตราด

ขอ เดชะฝ่าลออง ธุลีพระบาท ปก เกล้า ปก กระหม่อม

ข้า พระพุทธเจ้า ขอ พระราชทาน พระบรมราชวโรกาศ กราบบังคมทูล พระกรุณา แทน บรรดา ข้า ราชการ แลประ ชา ราษฎร อัน ล้วน ร่วม ฉันท สโมสร คำนึง ถึงพระเดช พระคุณ ในใต้ ฝ่า ลออง ธุลีพระบาท ที่ได้ ทรงพระ ราช อุสาหะเสด็จ มา ถึง เมือง ตราด ให้ ข้า พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้ถวาย บังคม แทบ เบื้อง พระบาท ยุคล ใน เวลา วัน นี้

จำ เดิม แต่ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลายได้ ทราบ ความ ตาม โทรเลข ที่ พระราชทานมาแต่ในเวลาเสด็จประพาศอยู่ ณะประเทศยุโรป เมื่อณะเดือน กันยายน ทรง พระกรุณา ดำรัส ว่า จะเสด็จ มาให้ ข้าพระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ได้ เฝ้า ถึง เมือง ตราด นี้ ก็ได้ พา กัน ตั้ง หน้า หมาย ตา คอย ด้วย ความยินดี ที่ จะได้ ประสบ มงคล สมัย อัน นั้น อยู่ แต่ มิได้ คาดเลย ว่าจะทรง พระราช อุสาหะเสด็จ มาใน เวลา ขา กลับ จาก ประเทศ ยุโรป ก่อนได้ เสด็จ คืน ยัง

พระราช นิเวศน์ มณเฑียร สถานใน พระราช ธานี ที่ได้ เสด็จ จรจาก พราก ไป แล้ว เปน ช้า นาน ที่สู้ ทรง ทรมาน พระองค์ เสด็จ มา ทั้ง นี้ จะพึง คิด เห็นได้ แต่ ด้วย เหตุ อย่าง เดียว คือ ว่าทรงพระเมตตาแก่ชาวเมืองตราด เหมือน อย่าง บิดา ที่ มี ความ อาวรณ์ ระฦกถึงบุตร์ แล้ว แลมิได้ คิดแก่ความ ลำบาก ยาก เข็ญ อย่าง ไร ดู้ฝ่า ฝืน ธุระประเทศ ทาง กันดารไป เพื่อ แต่ ที่ จะได้ เห็น หน้า บุตร์ เปน ที่ ตั้ง ดังนี้

อัน น้ำใจ ของ ประชาชน ชาว เมือง ตราด เมื่อได้แล เห็น พระองค์ ผู้ ทรง พระคุณ อัน ประเสริฐ ใน เวลา วัน นี้ ความ ปีติ ยินดี ตื่น เต็ม อก ไป ทั่ว หน้า พ้น วิไสยที่จะพรรณาด้วยถ้อยคำให้ทรงทราบได้ ว่าความ ยินดี ที่ได้ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ใน ครั้ง นี้ มี แก่ ชาว เมือง ตราด สัก เพียงใด ถ้า จะมี ที่ เทียบ เปรียบได้ ก็แต่ ด้วย ความ ยินดี ของ พระชาลี นาง กัณหา เมื่อได้ กลับไป พบ เห็น พระเวสสันดร แลนางมัทรี ที่กล่าว ไว้ ใน กัณฑ์ฉะขัตย บัพ นั้น พอ จะนับ ว่า เปน ทำนองเดียวกันได้ ด้วย ประการ ทั้งปวง

อำนาจ ความ ปีติ ยินดี ที่ มี ทั่ว หน้า กันใน ครั้ง นี้ กับ ทั้งอำนาจกุศล บุญราษี อัน บังเกิด แต่ ความ กะตัญญู กะตเวที ของ ชาว เมือง ตราด ซึ่งได้ มี มั่น คง ต่อใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ทั้งใน เวลา ทุกข์ แล ศุข สืบ เสมอ มา ทุก เมื่อ นี้ สมควร ที่ จะอ้าง เปน สัจจา ธิษฐานแห่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่จะ พร้อม กัน ทูล ถวายไชยมงคล ให้ ประสิทธิ์ ในใต้ ฝ่าลออง ธุลี พระ บาท

ใน เวลา นี้ แล ด้วย อำนาจ สัจจาธิษฐาน นั้น ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ขอ พระราช ทาน ถวาย พระพร แด่ สมเด็จ บรม นารถ บพิตร์ พระจุลจอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ขอให้ ทรงพระเจริญศิริศุขสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมายุ สถาพร ขอให้ ทรง มีไชย ชำนะแก่ อริยราชศัตรู ทั่ว ทิศานุทิศ แล ขอ ให้สรรพราช กิจ ประสิทธิ์ สม ดัง พระราชหฤทัย จำนง จง ทุก ประการ เทอญ ขอ เดชะ

ครั้น อ่าน แล้ว ได้นำ กล่อง บรรจุ คำ ถวายไชย มงคล รูปเปน กระบอก ทำ ด้วย งา ยอด เปน พระเกี้ยว ทอง คำ ฝีมือทำ อย่างประณีต ขึ้น ทูล เกล้า ฯ ถวาย

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัส ตอบว่า

ดูกร ประชาชน อัน เปน ที่รัก ของ เรา ถ้อย คำ ซึ่ง เจ้า ทั้ง หลายได้ มอบ ฉันทะ ให้กล่าว เฉภาะ หน้าเรา เวลา นี้ เปน ที่ จับใจ อย่าง ยิ่ง

สมัย เมื่อ เรา ต้อง พลัด พราก จาก เขตร์ แดน อัน เปน ที่ พึ่งใจ ซึ่ง เราได้ ใส่ใจ บำรุง อยู่ แล เมื่อ นึก ถึง ประชาชน ทั้งหลาย อัน เปนที่ รักใคร่ คุ้น เคย ของ เรา ต้องได้รับ ความเปลี่ยน แปลง อัน ประกอบไป ด้วยความ วิบัติ ไม่ มาก ก็ น้อย ย่อม มี ความ เศร้า สลดใจ เปน อัน มาก

เพราะเหตุ ฉนั้น ครั้น เมื่อ เราได้รับโทรเลข จาก เมือง ตราด ใน เวลาที่ เรา อยู่ ใน ประเทศ ยุโรป เปน สมัย เมื่อ เราได้ มา อยู่ รวม กัน อีก จึ่ง มีความ ยินดี อย่าง ยิ่ง มี ความ ปราถนา ที่ จะ ใคร่ได้ มา เห็นเมือง นี้ แล เจ้า ทั้งหลาย เพื่อ จะได้ ระงับ ความ ลำบาก อันใด ซึ่ง จะเกิดขึ้น ด้วย

ความ เปลี่ยน แปลง แล เพื่อ จะ ได้ ปรากฏ เปน ที่ มั่น ใจ แก่ เจ้า ทั้งหลาย ว่า การ ทั้งปวง จะเปน ที่ มั่น คง ยืน ยาว สืบไป เจ้า ทั้งหลาย ผู้ที่ได้ ละ ทิ้ง ภูมิ ลำเนา จะได้ กลับ เข้า มา สู่ ถิ่น ถาน แล ที่ได้ ละเว้น การ ทำ มาหากิน จะได้ มีใจ อุสาหะทำ มา หา กิน ให้ บริบูรณ์ ดัง แต่ ก่อนแล ทวี ยิ่ง ขึ้น ซึ่ง เจ้า ทั้งหลาย คิด เห็น ว่า เรา เหมือน บิดา ที่ พลัด พราก จาก บุตร์ จึง รีบ มา หานั้น เปน ความ คิด อัน ถูก ต้อง แท้ ขอให้ เชื่อ อยู่ ในใจเสมอสืบไป ใน เบื้อง น่า ดัง เช่น ที่ คิด เห็น ใน ครั้ง นี้ ว่า เรา คง จะเปน เหมือน บิดา ของ เจ้า เสมอ ตลอดไป ย่อม ยินดี ด้วยใน เวลา มี ความศุข แลจะช่วย ปลด เปลื้อง อัน ตรายใน เวลา มีภัยได้ ทุกข์

บัด นี้ เรา มี ความ ยินดี ที่ได้ เห็น เจ้า ทั้งหลาย มาสโมสรประชุมกัน ณที่ นี้ ด้วย หน้า ตาอัน เบิก บาน ซึ่งเปน พยาน ว่า ถึง เราได้ อยู่ในประเทศ ที่ไกล แต่รัฐบาล ของ เราได้ จัด การ ต้อนรับ เจ้า ทั้งหลาย โดย ความ เอื้อ เฟื้อ เปน ธรรม แล มี ความ กรุณา สม ดัง ความ ปราถนา แล คำ สั่ง ของ เรา เปน ที่ พอใจใน ความ จง รัก ภักดี ของเจ้าทั้งหลาย ทั้งในเวลา ที่ ล่วง มาแล้ว แลใน เวลา นี้จึง มี ความ ปราถนา ที่ จะให้ เมือง ตราด นี้ อยู่เย็น เปน ศุข สมบูรณ์ แล ขอ อำนวย พร แก่ อาณา ประ ชา ราษฎร ให้ มี ความ เจริญ ศุข ศิริ สวัสดี ทำ มา ค้า ขึ้น บริบูรณ์ มั่ง คั่ง สืบไปในภายน่า

เมือง ตราด

วัน ที่ ๑๓ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ๑๒๒—

๑๓

ครั้น ทรงอ่าน พระราช ดำรัส ตอบ แล้ว ราษฎรได้ร้องสาธุพร้อมกัน ด้วยความ ปลื้ม จิตร์ ยินดี ประดุจ ดัง ว่า ได้ นัด แนะกันไว้ แล้ว ทรง พระกรุณาโปรด เกล้า ฯ พระราช ทาน พระแสง สำหรับ เมือง ไว้เพื่อเปน สวัสดิ มงคล ผู้ว่า ราช การ เมือง ได้รับ จาก พระหัตถ์ แล้ว เชิญพระแสง ขึ้น พาดไว้ เหนือ บรรได แก้ว บน โต๊ะที่ บูชา ข้า ราช การแลราษฎรทั้งปวง พร้อม กันให้ร้อง ถวาย พระพรไชยมงคล ๓ ครั้ง พระสงฆ์เจริญ พระ พุทธมนต์ เจ้า พนักงาน ประโคม ดนตรี ใน ขณะนั้น โปรด เกล้า ฯ ให้เจ้า พนักงาน แจก เสมา ที่ ระลึกใน การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ทวีปยุโรป แก่เด็ก ทั้งปวง แลโปรด เกล้า ฯ ให้หัว น่า ราษฎร ทุกชาติ ทุกภาษา มี จีน แล แขก เปน ต้น นำเครื่อง สักการะบูชา ทูล เกล้า ฯ ถวาย มี พระราช ดำรัส ปราไสได้ถาม ถึงทุกข์สุข อาณา ประชา ราษฎร ตาม สมควร เวลา บ่ายโมง ๒๐ น่าที่ เสด็จ ขึ้น เสวย พระกระยา หาร กลาง วัน ที่ เรือน ผู้ว่า ราชการ เมือง

ครั้น เสวย แล้ว โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน สิ่ง ของ ที่ ระลึก แก่ พระยา วิชยา ธิบดี พระ บริรักษ์ ภูธร แล ภรรยา ทั้ง พระ ราช ทาน เหรียญ เปน บำเหน็จ แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเปนหัวน่า นายงานในการ จัด การ รับ เสด็จ คือ

หลวงนาวา กำนันตำบล แหลม กรัด เหรียญ ช้าง เผือก ทอง

ขุน สนิท กำนัน ตำบล วังแจะ เหรียญ ช้าง เผือก ทอง

ขุนโภคา	กำนันตำบลบางพระ	เหรียญช้างเผือก	ทอง
นายแหยม	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญช้างเผือก	เงิน
นายดี	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญช้างเผือก	เงิน
นายเผื่อน	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญช้างเผือก	เงิน
นายเงาะ	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญช้างเผือก	เงิน
นายฉ่ำ	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญมงกุฎ	เงิน
นายได้	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญมงกุฎ	เงิน
นายว่าน	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญมงกุฎ	เงิน
นายดี	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญมงกุฎ	เงิน
นายหรี่	ผู้ใหญ่บ้าน	เหรียญมงกุฎ	เงิน

เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จพระราชดำเนินประพาศหมู่บ้านราษฎร ทรงพระดำเนินตามถนนตลาดจนสุดถนน เปนถนนกว้างประมาณ ๔ ศอก ยาวหลายเส้น ราษฎรทั้งปวงได้พากันมาเฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาทอยู่แน่นเต็มทั้ง ๒ ข้างทาง ตามร้านแลบ้านเรือนตั้งเครื่องบูชาตกแต่งสถานที่ นำดอกไม้ธูปเทียนเครื่องอุปโภคบริโภคถวายเปนอันมาก ตามถนนราษฎรพากันตั้งซุ้มประตูแขวนโคมแลประดับธง เปนระยะห่างกันประมาณ ๑๐ วา แลไปทางหัวถนนท้ายถนนเห็นซุ้มเปนชั้น ๆ นับไม่ถ้วน ดูธงทิวปลิวไสวเปนที่งดงามนัก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงซื้อสิ่งของต่าง ๆ แลมีรับสั่งปฏิสันถาร แก่อาณา

ประชา ราษฎร ตลอด ทาง เสด็จ พระราช ดำเนิร แล้ว ทรง รถ เสด็จ ทาง ถนน แยก จาก ตลาด กลับ ถึง ท่า เรือ เวลา บ่าย ๔ โมง เรือ พระที่ นั่ง ใช้ จักร์ ออก จาก ท่า เมือง ตราด ข้า ราชการ แล ราษฎร ได้ ให้ถวายพระพร ไชยมงคล พระสงฆ์ เจริญ พระพุทธมนต์ เวลา ก่อน ย่ำ ค่ำ เสด็จ ถึง เรือ พระที่ นั่ง มหา จักรกรี

การ เสด็จ พระราช ดำเนิร เยี่ยม เมือง ตราด ใน ครั้ง นี้ บรรดา ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท แล อาณา ประชา ราษฎร ทั้งปวง มี ความปีติ ยินดี ทั่ว หน้า ได้ อุสาหะ ตั้ง ใจ สนอง พระเดช พระคุณ จัด การ ตก แต่ง บ้าน เมือง แล ระยะทาง ที่ เสด็จ พระราช ดำเนิร โดยความสวามิภักดิ์อย่างแข็งแรง อัน เปน เครื่อง สำแดง ให้ เห็น ประจักษ์ แห่ง ความ จง รัก ภักดี แล ความ เลื่อมใส ใน พระบรม โพธิสมภาร แล พระมหา กรุณาธิคุณ ซึ่ง มีฝังอยู่ ใน น้ำใจ ของ ราษฎร ทั้งปวง เปน นิรันคร์ ตั้ง แต่ ปาก น้ำ ขึ้นไป มี กรุย ปัก ตลอด ตาม สอง ฝั่ง น้ำ ก็ ปัก ธง ห้อยโคม เปน ระยะถี่ ที่ ใด มี ศาลา ที่ พัก ก็ มี พระ สงฆ์ ลง มา เจริญ พระ พุทธมนต์ ถวาย พระ พร มงคล ทาง จาก ท่า เรือ ขึ้นไป เมือง ตราด นั้นไกล ประมาณ ๒๐ เส้น ปัก ธง ทิว แล แขวนโคม ตลอด ทั้ง สอง ข้าง ทาง มี ตำรวจ ภูธร ยืน ราย เปนระยะไป ที่ พลับพลา แล ตาม ศาลา ที่ พัก ต่าง ๆ ก็ ตก แต่ง อย่าง งด งาม ทุก แห่ง ทวย ราษฎร ทั้งปวง ก็ มีกิริยา ยิ้มแย้มแจ่มใสยินดี ที่ได้ ชมพระบารมีเปน อย่าง ยิ่ง ดู รื่น เริง เปน ศุข เกษม สานต์ ทั่ว ทั้ง เมือง

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๑๒๖— เวลาเช้า ๕ โมง เรือพระที่นั่งใช้จักร์ ออก จาก อ่าว เมือง ตราด ไปเกาะช้างทาง ๒๖ ไมล์ เวลา เที่ยงครึ่ง ถึง เรือ พระที่ นั่ง ทอด สมอ ห่างจากฝั่ง ประมาณ ๒ ไมล์ ทันใดนั้น พระยา สิงหบุรานุรักษ์ ผู้ว่า ราชการ เมืองระยอง กับพระบริรักษ์ภูธร ผู้ว่า ราชการ เมือง ตราด ได้ มา เฝ้า แล้วล่วงน่ากลับไป คอยรับเสด็จที่เกาะ

เวลา บ่าย ๒ โมง ๔๕ นาที พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก เรือ มหา จักรกรี โดย เรือ กรรเชียง พ่วง เรือกลไฟ ประพาศ เกาะช้าง ๓ โมง เศษ เสด็จ ถึง ท่า คลอง มะยม พระยา สิงหบุรานุรักษ์ พระบริรักษ์ ภูธร กับ หลวง แกลง แกล้ว กล้า นายอำเภอ เมือง แกลง พร้อม ด้วย กำนัน ผู้ ใหญ่ บ้าน แล ประชา ราษฎร เปนอันมาก เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท โห่ถวายไชยมงคล ๓ ครั้ง เสด็จพระราชดำเนิร ประทับ พลับพลา ซึ่ง พระยา สิงห์ บุรานุรักษ แล หลวง แกลง แกล้วกล้า มา ตั้ง ไว้รับ เสด็จ กับ พระ บริรักษ์ ภูธร ได้ เตรียม เครื่อง เสวย แล เครื่อง เลี้ยง ข้า ราช การ ที่โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิรไว้ โดย พร้อม เพรียง ด้วย

เสด็จ ประทับ ที่ พลับพลา แล้ว โปรด เกล้า ฯ ให้ราษฎรทั้งปวง มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท แล ถวาย ของ ต่าง ๆ เปน อัน มาก มี พระราช ดำรัส ปราไส บรรดา ราษฎรตามสมควร แล้วพระราชทานเสมาเด็ก เกาะช้าง นี้ เปน ที่ งด งาม แล มี ลำธาร น้ำตก ด้วย แต่ไม่ได้ เสด็จประพาศ เพราะฝนตก มาก เสด็จ กลับ ถึง เรือ พระที่ นั่ง เวลา บ่า ๔ โมง เศษ

เวลาบ่าย ๕ โมง เรือพระที่นั่งใช้จักร์ ออก ยาก เกาะช้างไปเมือง จันทบุรี เวลา ๒ ทุ่มเศษ ถึง แหลม สิงห์ ทาง จาก เกาะช้าง ๒๗ ไมล์ เรือขบวน รบได้ ยิง ปืน สลุต ที่ว่า การ อำเภอ พลิ้ว ทำ สพาน ยาว ออก มา จาก ฝั่ง จุดโคมไฟ ตลอด สพาน ดูแต่ไกล เห็น ดวงไฟ ระยับ ติด กันไป หมด งาม มาก ที่แหลม สิงห์แล ตาม ฝั่ง จุด ดอกไม้เพลิง ต่าง ๆ มี พลุ กรวด แลไฟ เพนียง เปน ต้น บรรดา เรือกลไฟใหญ่น้อยทั้งปวง ทอดสมอ เปน บริวาร เรียง ราย ห้อม ล้อม เรือ พระที่ นั่ง เปน ที่ สง่า น่า ดู นัก เรือ พระที่ นั่ง ทอด สมอ ตรง น่า แหลม สิงห์ ซึ่ง อยู่ ใน ระหว่าง เกาะ นมสาว แล เกาะจุฬา ห่าง จาก ปาก น้ำไมล์เศษ พระยา จ่าแสน บดี พระยาสุริยเดช วิเศษ ฤทธิ์ ปลัด มณฑล จันทบุรี กับ หลวง จันทรัฐ นิวาศ นายอำเภอ พลิ้ว ขึ้น มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท มีรับ สั่ง ปราไส ด้วยตามสมควร

วัน ที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๑๒๖ เวลาเช้า พระยา พิไชย ชลธี ที่ปฤกษาราชการ มณฑล จันทบุรี กับ หลวง จันทรัฐนิวาศ ขึ้น มา เฝ้า เพื่อ จะได้ นำร่อง เรือ พระที่ นั่งขึ้นไป เมือง จันทบุรี

เวลาเช้า ๓ โมง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง เครื่อง ทหาร เรือ ธรรมดา พร้อม ด้วย พระราช วงษานุวงษ์แล ข้า ราช การ เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก เรือ ที่ นั่ง มหา จักรกรี โดย เรือไฟ เล็ก ประพาศ เมือง จันทบุรี เรือ รบ ยิง ปืน สลุต เวลาที่ เสด็จ ผ่าน สพาน น้ำ น่า ที่ ว่า การ อำเภอ พลิ้ว นั้น มี กำนัน ผู้ ใหญ่ บ้าน แล ราษฎร มา ชุมนุมให้ถวาย

พระพรไชยมงคลเปนอันมาก เวลา ๓ โมง ๔๐ นาที ถึงบ้านแหลมประตู แล้วเข้าคลองลัด ตรงนี้น้ำตื้น เรือกลไฟเข้าไปไม่ได้ ต้องเปลี่ยนเรือกรรเชียงที่ปากคลอง กรรเชียงมาประมาณ ๔๐ นาที ออกจากคลองลัด เรือโมเตอร์พ่วงเรือกรรเชียงแล่นขึ้นไปตามลำน้ำ เวลาเช้า ๕ โมง ๓๐ นาที ถึงท่าใกล้ที่ว่าการมณฑล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นจากเรือพระที่นั่ง นายเรือเอกพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ ซึ่งกราบถวายบังคมลาล่วงน่ามาแต่เมืองตราด กับข้าราชการกรมการในมณฑลจันทบุรี ทั้งฝ่ายทหารแลพลเรือน แลไวส์กงซุลบาดหลวงฝรั่งเศส แต่งเต็มยศขาวประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ มาชุมนุมกันคอยรับเสด็จที่ท่า ทหารเรือได้ยิงสลุตจากค่าย พระยาวิชยาธิบดี ข้าหลวงเทศาภิบาล อัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินโดยทางลาดพระบาท ไปประทับร้อน ณะที่ว่าการมณฑล มีข้าราชการมาสมทบกันเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทณะที่นี้อีกเปนอันมาก ดังรายนามแจ้งต่อไปนี้เปนต้น:—

ข้าราชการมณฑลจันทบุรี

พระยาวิชยาธิบดี	ข้าหลวงเทศาภิบาล
พระยาพิไชยชลธี	ที่ปฤกษาราชการมณฑล
พระยาประเสริฐสัจจธารี	จางวางเมืองระยอง
พระยาสุริยเดชวิเศษฤทธิ์	ปลัดมณฑล

พระยา นครไภยพิเฉท	อธิบดี ผู้พิพากษา ศาลมณฑล
พระ เทพ สงคราม	ปลัด เมือง จันทบุรี
หลวง ราม ฤทธิรงค์	ยกระบัตร์ เมือง จันทบุรี
ขุน วรกร บริรักษ์	ข้า หลวง สรรพากร
หลวง พร สมบัติ	ข้า หลวง คลัง
หลวง พินิจ วิเทศ ภัณฑ์	เจ้า กรม สุรา ยาฝิ่น
พระยา สิงห์ บุรานุรักษ์	ผู้ว่า ราช การ เมือง ระยอง
พระบริรักษ์ ภูธร	ผู้ว่า ราชการ เมือง ตราด
หลวง เสนา ราช ภักดี	ผู้ว่า ราชการ เมือง ขลุง
พระอินทรรักษา	ผู้ บังคับ การ นัก เรียน มณฑล
หลวง วิภาค พจนอัฏ	ผู้พิพากษา
หลวง อนุกรม กิจ พิทักษ์	ผู้พิพากษา
ขุน จรูญ ราช ธนากร	ผู้ช่วย คลัง เมือง ตราด
ขุน ชำนิ อนุสาสน์	ข้า หลวง ธรรมการ
หลวง วิพัทธ์ พจนกิจ	ผู้พิพากษา เมือง แกลง
หลวง วิชารพจนกร	ผู้พิพากษา เมือง ระยอง

ข้าราชการที่มาช่วยในการรับเสด็จ

พระยา จ่าแสน บดี	เจ้ากรมมหาดไทยฝ่ายพะลำภัง
หลวง วิชิตเสนี	ข้า หลวง มหาดไทย มณฑล

นครสวรรค์

ข้า ราชการกรมทหารบก

นายร้อยโท	ขุนนิวัทมรรคา	กองข้าหลวงปักปันเขตร์ แดน
นายร้อยตรี	นายแดง	กองข้าหลวง ปักปันเขตร์แดน

ข้าราชการกรมทหารเรือ

นายเรือเอก พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชย เฉลิมลาภ

ผู้บัญชาการ กรมทหาร ชายทเล

นายเรือเอกผู้ช่วย	พระอินทรรักษา
นายเรือโท	พระมหาอรรคนิกร
นายเรือตรี	นายจู
นายเรือตรี	นายแช่ม
นายเรือตรี	นายเกลี้ยง
ว่าที่นายเรือตรี	นายกุหลาบ
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายโปง
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายวาศ
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายกิ่ม
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายยัน
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายท้วม
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายเง่อ
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายโต

นายเรือตรีผู้ช่วย	นายเพื่อง
นายเรือตรีผู้ช่วย	นายต่อ
ว่าที่นายเรือตรีผู้ช่วย	นายพลอย
ว่าที่นายเรือตรีผู้ช่วย	นายเกิง

เวลา เที่ยง แล้ว กับ ๑๕ นาที พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร โดย ทาง ลาด พระบาท พร้อม ด้วย พระราช วงษานุวงษ์แล ข้า ราชการ มี หมวด ทหารเรือ แห่ นำ ตาม เสด็จ ไป ประทับ พลับพลา ออก ราษฎร ที่ น่า ค่าย ทหารเรือ บรรดาราษฎร ไทย ญวน จีน ฯลฯ แล นักเรียน ตาม โรง เรียน ต่าง ๆ มาชุมนุม พร้อม กัน คอย เฝ้า ทูลลออง ธุลีพระบาทเปนอันมาก มีการมโหรศพ ฆ้องกลอง เถ่าโก๊ สิงห์โต มังกร กลาง สนาม เปน การ ครึกครื้น แล ตั้ง โต๊ะเครื่องสักการบูชา ที่น่าพลับพลา เมื่อ เสด็จ ถึง พระสงฆ์ เมือง จันทบุรี ประมาณ ๓๕๐ รูป มี พระ ญาณ วราภรณ์ เจ้า คณะมณฑล เปน ประธาน สวดไชยปริตคาถา พนักงาน ประโคม ดนตรี แล้ว พระครู สังฆปาโมกข์ เจ้า คณะเมือง อ่าน คำ ถวาย พระพรมงคล

คำถวายไชยมงคล ของ พระภิกษุสงฆ์ จันทบุรี

ขอถวาย พระพร เจริญ พระราชสิริสวัสดิ์ พิพัฒนมงคล พระชนม์สุข ทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์ สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ

อาตมะภาพรับฉันทานุมัติ ของ พระภิกษุสงฆ์ชาวเมืองจันทบุรี แสดงความยินดีถวายพระพรมงคล ในการที่เสด็จพระราชดำเนิรประพาศ เมืองจันทบุรีในครั้งนี้

เมื่อก่อน ๆ แต่นี้ พุทธสาสนิกชน มีพระภิกษุสงฆ์เปนต้น ชาวเมืองจันทบุรี ได้เคยเฝ้าถวายไชยมงคล ในเวลาที่ได้เสด็จพระราชดำเนิรประพาศ ก็ย่อมมีความปลื้มจิตรยินดี ด้วยกตัญญูกตเวทิตาจิตต์ รฦกถึงพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ แลการที่ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธสาสนาให้เจริญยิ่ง ด้วยพระราชศรัทธาปสาทะ อันไม่หวั่นไหวคืนคลาย พุทธสาสนิกชนทั้งหลาย จึงได้มีโอกาศอันดี เพื่อบำเพ็ญพุทธสาสนธรรม อันเปนบุญนฤธิตา ตามศรัทธาศรัย ก็แต่การที่ได้เสด็จพระราชดำเนิรประพาศในครั้งนี้ ทำให้เกิดปีติยินดียิ่งขึ้นเปนอันมาก เพราะไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิรประพาศมานาน จึงพร้อมใจกันตั้งสัจาธิษฐาน อ้างพระพุทธาทิรัตนตรัยเปนที่ตั้ง ถวายพระพร

โย กัปปโกฏีหิปิ อัปปเมยยํ, กาลํ กโรน์โต อติทุก์กรานิ.
เขทํ คโต โลกหิตาย นาโถ, นโมมหาการุณิกัส์ส ตัส์ส.
เอวํ มหาราชวโรปเมย์โย, เอเตน สัจ์เจน สุวัต์ถิ โหตุ.

สมเด็จ พระโลกนารถ สัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อ ทรง ประกอบ โพธิกิจ ทั้งหลาย อัน ยาก ยิ่ง ได้ ทรง ประสบ ความ ลำบาก ยาก เข็ญ สิ้น กาล นาน อัน จะ นับ ประมาณ แม้ ด้วย โกฏิ แห่ง กัลป มิได้ ก็ เพื่อ ประโยชน์ เกื้อ กูล แก่ สัตวโลก พระ องค์ มี พระ กรุณา อัน ใหญ่ จึ่ง ได้ เปน ที่ นอบ น้อม นับถือ ของ สัตว์นิกร ฉันใด สมเด็จ บรม บพิตร พระ ราช สมภาร เจ้า ได้ ทรง ประกอบ พระ ราช กรณียกิจ อัน ยาก ยิ่ง เพื่อ ประโยชน์ แล สุข แก่ ประชา ราษฎร์ ถึ่ง ได้ เสด็จ ประพาศ ปรวิสัย ทุรสถาน ด้วย ราชกิจ อัน เปน รัฐฐานุปาลโนบาย บมิได้ ทรง คิด แก่ ความ ลำบาก ยาก เข็ญ อัน จะ เกิด มี จึ่ง เปน ที่ นับ ถือ ของ ประชา ราษฎร์ ก็ ฉัน นั้น ด้วย สัจจวาจา ภาสิต นี้ แล อานุภาพ พระรัตนตรัย ที่ ได้ นอบ น้อม ขอ สมเด็จ บรม บพิตร พระราช สมภาร เจ้า กับ ทั้ง พระบรมราชวงษ์ แล ราช บริพาร จง ทรง เกษม สำราญ ไร้ ทุกขภยันตราย โสกาดูร โรคาพาธ ผิไพรี ปทุฏฐจิตร์ จง บมิ สามารถ ด้วย กำลัง พระ ปรีชา ญาณ ธรรมิกบัตถนาการ จง ประสิทธิ์ โดย เร็ว พลัน เสด็จ สถิต ใน พระ บรม ราช มไหศวรรย์ ยิ่ง ด้วย จตุพิธพรธรรม เพื่อ ได้ ทรงอุปถัมภ์ พระบรมพุทธสาสนา แล สาสนิกชน ประชาราษฎร์ ให้เจริญ ยิ่ง ๆ ด้วย ธรรมิโกบาย เปนนิจกาล พระราชสยามาณาเขตร์ จงไพศาล สมบูรณ์ ด้วย ประโยชน์ ทุก เมื่อ เทอญ

ขอ ถวาย พระ พร

พอ จบ คำ ถวาย พระ พร มงคล ที่ อ่าน พระสงฆ์ ได้ สวด พระคาถา ถวาย ไชยมงคล พร้อม กัน เช่น ที่ เมือง ตราด แล้ว

พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง รับ พระพร พระ ภิกษุสงฆ์ ด้วย ความ เคารพ แล รับ สั่ง ต่อ ไป เปน ข้อ ความ โดย ย่อ ว่า เมือง จันทบุรี นี้ เปน เมือง ซึ่ง มี พระราช หฤทัยผูกพัน อยู่ มาก ได้ เสด็จมาประพาศหลายครั้ง จน ทรง คุ้น เคย กับ สมณ พราหมณาจารย์ อาณา ประชา ราษฎร โดย มาก แล ได้ ทรง ตั้ง พระ ราช หฤทัย อยู่ เสมอ ที่ จะ ทรง ทำนุ บำรุง ให้ เปน เมือง สำคัญ ใน พระ ราช อาณาเขตร เมือง หนึ่ง ใน สมัย ที่ เมือง นี้ มี พวก ต่าง ประเทศ ที่ ไม่ ได้ นับถือ พระพุทธสาสนา มาแซกแซง นั้น ได้ ทรง พระวิตก ถึง พระ พุทธสาสนา แล พระ ภิกษุ สงฆ์ เปน อัน มาก แต่ ได้ ทรง ทราบ ข่าว คราว อยู่ เสมอ ว่าพระพุทธสาสนา ยังคงรุ่งเรือง อยู่ ก็ เปน เหตุให้ ทรงยินดี มา บัด นี้ เมื่อ ได้ เสด็จ มา พบ พระ สงฆ์ ชุมนุม อยู่ เปน อัน มาก ได้ ทรง เห็น ประจักษ์ เนภาะ พระ ภักตร์ เช่น นี้ ยิ่ง เปน เหตุ ให้ ทรง ปราโมทย์ ทวียิ่งขึ้น

ครั้น รับ สั่ง จบ แล้ว พระสงฆ์ ได้ สาธุ พร้อม กัน แล้ว พระราชทานย่าม ที่ ระลึก ใน การ เสด็จ ประพาศ ยุโรป แก่ พระครู สังฆปาโมกข์ แล พระสงฆ์ อื่น ๆ บาง รูป พระสงฆ์ ถวาย อดิเรก แล้ว เสด็จ ออก ที่ ชุมนุมข้าราชการ แล ประชา ราษฎร พระยาวิชยาธิบดี อ่าน คำ ถวาย พระ พร ไชยมงคล แสดง ความ ยินดี ใน นาม ของ ราษฎร เมือง จันทบุรี

คำ ถวาย ไชยมงคล เมือง จันทบุรี

ขอ เดชะ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ปก เกล้า ปก กระหม่อม

ข้า พระ พุทธเจ้า ขอ พระ ราชทาน พระ บรม ราช วโรกาศ นำ ฉันทานุมัติ ของ ข้า ราชการ ฝ่าย ทหาร พลเรือน แล พ่อ ค้า พานิช คณาจารย์ ประชา ราษฎร บรรดา มี ตำแหน่ง นิวาศฐาน ทั่วจังหวัดเมืองจันทบุรี ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ทราบ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ใน มงคล สมัย ที่ ได้ รับ เสด็จ อีก ครั้ง หนึ่ง ใน คราว นี้ อัน เปน เหตุ ให้ บังเกิด ปีติ ยินดี ทั่ว หน้า หา ที่ สุด มิได้ ด้วย ความ นิยม มี อยู่ ใน เมือง นี้ แต่ ไร มา ว่า เปน เมือง โปรด ของ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ย่อม พอ พระ ราชหฤทัย ที่ จะ เสด็จ ประพาศ แล ทรงพระ กรุณา คุ้น เคย แก่ ชาว เมือง ทั่วไป โดย มาก ใช่ แต่ เท่า นั้น ครั้น ถึง คราว เคราะห์ เข็ญ เกิด ขึ้น แก่ เมือง นี้ ก็ ทราบ อยู่ ทั่ว กัน ว่า ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท ได้ ทรง บำเพ็ญ พระ วิริยบารมี เพื่อ จะ บำบัด ความ ลำบาก ยาก ไร้ ของ บ้าน เมือง มิได้ ย่อ หย่อน ทั้ง ทรง พระ อุสาหะ ทำนุบำรุง เพื่อ จะ ให้ บ้าน เมือง แล ประชาชน มี ความ ศุข สมบูรณ์ ขึ้น โดย ลำดับ มา จน การ ทั้ง นั้น สำเร็จ ได้ ดัง พระบรมราชประสงค์ ด้วย อำนาจ พระ วิริยอุสาหะ ควร เปน ที่ อัศจรรย์ แล เปน พระ เดช พระ คุณ แก่ ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้งหลาย หา ที่ เปรียบ มิได้

ด้วย แต่ เห็น พระ เมตตาคุณ ปรากฏ เสมอ มา เช่นนี้ น้ำ ใจ ชาว เมือง จันทบุรี จึ่ง มี ปฏิพัทธ์ ผูก พันธ์ อยู่ ใน ใต้ ฝ่า ละออง ธุลีพระบาท เมื่อ ได้ ทราบ ว่า ไม่ ทรง สบาย จน ถึง ต้อง เสด็จไป รักษา พระองค์ ใน ยุโรป ประเทศ ก็ พา กัน อาวร ร้อนใจ ตั้งหน้า คอย ฟัง ข่าว เสด็จ ทุก ๆ คราว ที่ จะ ทราบได้ ครั้นได้ ทราบ ว่า เสด็จไป ทรง เจริญ พระบรมสุข จึ่ง ค่อย คลาย ความกังวล จน มา ได้แต่ เห็น พระองค์ ทรงพระศิริโสภาคย์ ปราศจากโรคาพาธมณฑล ปรากฏ แก่ ตา ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้งหลาย ในวันนี้ ทำ ให้ปลื้ม ใจ เต็ม ไป ด้วย ความ โสมนัศยินดี จึ่ง พร้อม กัน ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาศ กราบ บังคม ทูล ถวาย ไชยมงคล ต่อ ใต้ ฝ่าละออง ธุลีพระบาท ให้ ทรง เจริญ พระชนมายุยืนนาน ทรง เสวยสุข สำราญ นิราศไร้ โรคาพาธ ปราศจาก ภยันตราย เสด็จ ดำรง รัฐสิมาอาณาจักร์ เปน ที่ พึ่ง พำนัก ของ ประชาชน ทั้งหลาย สืบ ไป ให้ จิร ช้า นาน อนึ่ง ขอ ให้ สรรพราชการ ซึ่ง มี พระ ราช หฤทัย หวัง ทั้ง ฝ่าย ที่ จะ บำบัด ขจัด สรรพสัตรู หมู่ร้าย แล ที่ จะ บำรุง รักษา ความ บริบูรณ์ สุข สบาย ของ สยาม รัฐสิมา มณฑล จง ประสิทธิ์ ศิริสวัสดิ์ พิพัฒนผล ให้ สม ดัง พระ ราช หฤทัย จำนง จง ทุก ประการ ด้วย เกล้า ด้วย กระหม่อม ขอ เดชะ

ครั้น อ่าน จบ แล้ว นำ คำ ถวาย พระ พร นั้น บรรจุ กล่อง ทูลเกล้า ฯ ถวาย

มี พระ ราช ดำรัส ตอบ ขอบ ใจ แล พระ ราชทาน พร แก่ ข้า ราชการ

แล ทวยราษฎร ทั้งปวง

พระ ราช ดำรัส ตอบ ประชาชน เมือง จันทบุรี

ดูกร ประชา ชน อัน เปน ที่ รัก ของ เรา ถ้อย คำ อันไพ เราะ ซึ่งได้ กล่าว ต้อนรับ แล อำนวย พร ซึ่ง เจ้า ทั้ง หลายได้ ให้ ฉันทะ มา กล่าว เฉภาะ หน้า เรา เวลา นี้ เปน ที่ พอใจ แล จับใจ เปน อัน มาก.

เมือง จันทบุรี นี้แต่ เดิมมา ย่อม เปน ที่ เราไป มา เยี่ยม เยียน อยู่ เปนนิจ ได้ รู้สึก ว่า เปน เมือง หนึ่ง ซึ่ง อาจ จะ บำบัดโรค แลให้ ความ สำราญใจ สำราญ กาย เพราะได้ มา อยู่ ใน ที่ นี้ เปน หลาย คราว จึ่ง เปน ที่ รัก มุ่ง หมาย จะ บำรุงให มี ความ จำเริญ ยิ่ง ขึ้น ความ คุ้น เคย ต่อ ประชา ชนใน ที่ นี้ ย่อม มี เปน อัน มาก ดุจ เจ้า ทั้ง หลาย รฦกได้ ถึง ว่า เรา ต้อง ห่าง เหิน ไป ไม่ได้ มา เยี่ยม เมือง นี้ ถึง ๑๔—๑๕ ปี ด้วย ความ จำ เปน แต่ มิได้ ละ เลย ความ ผูก พันใน ใจ ที่ จะ บำรุง เมือง นี้ให้ อยู่ เย็น เปน ศุข แล มีใจ รฦก ถึง ประชาชน ทั้ง หลาย อัน เปน ที่ รัก ที่ คุ้น เคย กัน แลได้ ฟัง ข่าว ศุข ทุกข์ ของ เจ้า ทั้ง หลาย อยู่ เปน นิจ

เมื่อ เปนโอกาศ ซึ่ง จะได้ มายัง เมือง นี้ ใน ครั้ง แรก ซึ่งได้ เริศ ร้าง ไป ช้า นาน จึ่ง มี ความ ยินดี ตัก เตือนใจ อยู่ เสมอ ที่ จะใคร่ เห็น ภูมิ ประเทศ แล ราษฎร อัน เปน ที่ รัก ของ เรา ผล แห่ง ความ มุ่ง หมาย อัน แรง กล้า นี้ ได้ สำเร็จ เปน อัน ดี เปน เหตุให้ เกิด ความ ชื่น ชม โสมนัส ใน ใจ ว่า บ้าน เมือง มิได้ เสื่อม ทราม ไป มี ความ ศุข สมบูรณ์ อยู่ สม ดัง ความ ปราถนา ทั้งได้ เห็น หน้า พวก เจ้า ทั้ง หลาย เบิก บาน แสดง ความ ชื่น ชม ยินดี ต่อให้ เห็น ความ จง รัก ภักดี มิได้ เสื่อม คลาย สม กับ คำ ที่ กล่าว ว่า มี มิตร์ จิตร แล มิตร์ ใจ ใน ระหว่าง ตัว เรา แล เจ้า ทั้ง หลาย ความ รู้ สึก อัน นี้ ย่อม มี แต่ ความ ชื่น ชม ยินดี ทวี ขึ้น

บัดนี้เมืองจันทบุรีได้เปนเมืองใหญ่ในมณฑลฝั่งทเลตวันออก ซึ่งรัฐบาลของ เราได้ คิด จะ บำรุง ให้ เจริญ ดี ยิ่ง ขึ้น เรา ขอ เตือน เจ้า ทั้ง หลายให้ ตั้ง หน้า ทำ มา หา กิน แล ประ พฤติ ตนให้ สม ควร แก่ ความ ชอบ ธรรม ซึ่ง ควร ประ พฤติ แล ขอให้ มีความไว้ วางใจใน ตัว เรา ว่า จะ เปน ผู้ ชื่น ชม ยินดีใน เวลา ที่ เจ้า มี ความ ศุข สมบูรณ์ มั่ง คั่ง แล จะ เปน ผู้ เดือด ร้อน กระวน กระ วาย ใน เวลา ที่ เจ้า ทั้ง หลาย ต้องภัยได้ ทุกข์ โดย อันใช่เหตุ ใน เวลา นี้ เรา ขอ แสดง ความไว้ วางใจ ว่า ข้า ราชการ ทั้ง หลาย คง จะได้ ทำ น่าที่ เพื่อ จะ ทนุบำรุงให้ เจ้า ทั้ง หลาย มี ความ ศุข สม ดัง ความ ปรารถนา ของ เรา ขอ อำนวย พร ให้ เจ้า ทั้ง หลายได้ รับ ความ เจริญ ศุข ศิริสวัสดิ์ ทำ มา ค้า ขายได้ ผล เปน ศุข สมบูรณ์ ทั่ว กัน ทุก คน เทอญ

เมือง จันทบุรี

วัน ที่ ๑๕ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

เมื่อ จบ ลง แล้ว ราษฎร ทั้งปวงได้ พร้อม กันให้ ถวายไชยมงคล ประโคม ดนตรี พระสงฆ์สวด ถวาย พระ พร พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว พระ ราชทาน พระแสง สำหรับ เมือง แล้วโปรด เกล้า ฯ ให้เจ้า พนักงาน แจก เสมา ที่ ระลึก จากยุโรป แก่ เด็ก ทั้งหลาย ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท แล ภรรยา ถวาย ดอกไม้ ธูป เทียน ทรง รับ แล มี รับ สั่ง ปฏิสันถารตาม สมควร แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก พลับ พลา ประพาศ ที่ พัก ทหาร เรือ รอบ บริเวณ นาย ทหาร แล พล ทหาร ตั้ง แถว รับ เสด็จ กลาง สนาม

มี ทหาร ๓ กองร้อย คือ ทหาร เมืองจันทบุรี ๒ กองร้อย ทหาร เมือง ระยอง ๑ กองร้อย ทรง ตรวจ สถาน ที่ แล้ว ประทับ ณที่ ว่าการ สักครู่ หนึ่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก ค่าย สู่ ที่ ว่าการ มณฑล เสวย พระ กระยาหาร กลาง วัน พร้อม ด้วย พระราช วงษา นุวงษ์ แล ข้า ราชการ

เสวย แล้ว พระ ราชทาน สิ่ง ของ ที่ ระลึก แก่ ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ผู้น้อย ตาม สมควร ภรรยา พระยา วิชยาธิบดี ซึ่ง มา เฝ้า ทูล ลอองธุลี พระบาท อยู่ ณที่ นั้น ได้รับ พระ ราชทาน กล่อง ทอง คำ แล้วโปรด เกล้า ฯ ให้ราษฎร ทั้ง หลาย ถวาย ดอกไม้ ธูป เทียน แล สิ่ง ของ ต่าง ๆ.

เวลา บ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ถนน ตลาด โดย ทาง ลาด พระบาท ถนน นี้ ตัดไป ตาม ลำ น้ำ ฝั่ง ขวา มี ร้าน เปน แถว คับ คั่ง ตลอด ทั้ง ๒ ข้าง กว้าง ขนาด ถนน ที่ เมือง ตราด แต่ ยาว กว่า มาก ราษฎร พา กัน มา เฝ้า แน่น ทั้ง สอง ข้าง ทาง ตั้ง เครื่อง สักการบูชา ทุก บ้าน ถวาย ดอกไม้ ธูป เทียน แล สิ่ง ของ ต่าง ๆ ตั้ง ซุ้ม งาม ๆ ถี่ กระชั้น กัน มาก มี ระยะ ประมาณ ๖ วา ต่อ ซุ้ม พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว มี รับ สั่ง ปราไส กับ ประชา ราษฎร ตลอด ทางไป แลได้ ทรง ซื้อ สิ่ง ของ บ้าง บ่าย ๓ โมง ๔๐ นาที เสด็จ สู่ เรือ พระ ที่ นั่ง กรรเชียง ข้าง ท้าย ตลาด เสด็จ จาก เมือง จันทบุรี ข้า ราชการ แล ราษฎรโห่ ถวายไชยมงคล กรม ทหาร เรือ ยิง ปืน สลุต ส่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร บ่าย ๕ โมง เศษ เสด็จ ถึง บ้าน แหลม ประตู เสด็จ จาก เรือ กรรเชียง สู่ เรือ กลไฟเล็ก ล่อง ลง มา ถึง เรือ พระ ที่นั่ง มหาจักรกรี เวลา ย่ำ ค่ำ.

การ รับ เสด็จ ที่ เมือง จันทบุรี ใน วัน นี้ ข้า ราชการ แลไพร่ บ้าน พลเมือง พ่อ ค้า พานิช ทั้ง ปวง ทุก ชาติ ทุก ภาษา ได้ตั้ง ใจ จัด การ สนองพระเดช พระคุณ โดย ความ นิยม ยินดี พร้อม เพรียง กัน ทั่ว หน้า ตั้ง ซุ้มปัก ธุง แขวนโคม ตาม ระยะทาง ตลอด ลำ น้ำ . ที่ ปาก คลอง ลัด มีซุ้มใหญ่ข้าม คลอง บรรดา เรือไป มา ทั้ง หลาย ตก แต่ง ด้วย ธงไส้ว ตาม บ้านเรือน ที่ อยู่ ริม น้ำแลใน เมือง ก็ ประดับ ด้วย เฟื่องใบไม้ บุ ผ้า ขาว ผ้า แดงตั้ง พระ บรม รูป แล เครื่อง สักการบูชา ทั่ว ทุก บ้าน บาท หลวง ฝรั่ง เศสนำ นักเรียน มา ตั้ง แถว แสดง ความ เคารพที่ บรรไดน้ำ กงสุล สถาน ก็จัดการ ตก แต่ง รับ เสด็จโดย ประณีต บรรดา พระสงฆ์ตาม ตำบล ต่าง ๆ มา ตั้ง ร้าน ถวาย พระ พร มงคล ตาม ริม น้ำเปน ระยะ ขึ้นไป หลาย แห่ง ที่ตำบลใด มีโรง เรียน ก็ พา นักเรียน มา ตั้ง แถว ร้อง คำ สรรเสริญ พระบารมี พิณพาทย์ ฆ้อง กลอง ประสาน เสียง เซ็ง แซ่ ตั้ง แต่ เสด็จ เข้าคลอง ลัด มาจน ตลอด ถึง เมือง มีเรือ ยาวเปน อัน มาก ล้วน ตก แต่งน่าโขน แล ปัก ธง หัว ท้าย ฝีพาย แต่ง กาย สะ สวย สรวม เสื้อ หมวกเหมือน กัน หมด เปน ลำ ๆ บาง ลำ มีฝีพาย หญิง บาง ลำ มีฝีพาย ชายเพียบ ๆ พาย เรือ เปน ขบวน ตาม มา ข้าง ท้าย เรือ พระ ที่นั่ง โห่ถวายพระ พร เสียง สนั่น ครึก ครื้น มา ตลอด ทาง แล ดูเรือ สลอน สล้าง เต็มไปทั้ง ลำ น้ำ เวลา เสด็จ กลับ ก็ มีเรือ แห่ ตาม เช่น นี้ เหมือน กัน ฝีพาย ชายหญิง ตั้งใจ จ้วงพาย ด้วย ความ ปีติ ชื่น บาน ไม่ เห็น แก่ ความ เหนื่จ เหนื่อยเรือ พระ ที่นั่ง แล่น เร็วได้เพียงใด เรือ เหล่า นั้น ก็ ตาม ติด มา ได้ ไม่ได้

ถดถ้ำ ทั้งนี้ เปน เหตุให้เห็น ความ นิยม แล จง รัก ภักดี ใน น้ำใจ ของ ราษฎร ส่วน หนึ่ง เมื่อ เวลา มี พระราช ดำรัส ใน ที่ ประชุม ประชา ราษฎร ก็ เห็น สำแดง กิริยา ชื่น ชม ยินดี ทั้ง การ ตก แต่ง บ้าน เมือง รับ เสด็จ ก็ได้ ทำ อย่าง แข็ง แรง เต็ม ฝี มือ แล มี ผู้ ถวาย ดอกไม้ ธูป เทียน แล สิ่ง ของ อเนก อนันต์ เมื่อ รวบ รวม อาการ ทั้ง ปวง นี้ ประกอบ กัน แล้ว ย่อม เห็น ได้ แท้ ว่า ใน การ ที่ เสด็จ เยี่ยม เมือง จันทบุรี ครั้ง นี้ อาณา ประชา ราษฎร พา กัน ปลื้ม จิตร ยินดี ทั้ง ความ กะตัญญู กะตเวที ต่อ ใต้ เบื้อง บาท ยุคล ทั้ง รู้ สึก เชื่อ ใน พระ มหา กรุณาธิคุณ อัน ปก เกล้า ฯ อุปถัมภ์ ยิ่ง ขึ้น เปน อัน มาก

เวลา ยาม หนึ่ง เรือ พระ ที่นั่ง ไช จักร์ ออก จาก อ่าว เมือง จันทบุรี.

ตอนที่ ๔๗

การรับ เสด็จ ที่ เมือง สมุท ปราการ
พระราชพิธี ประเวศ พระราช มณเฑียร
แล การ รับ เสด็จ ที่ กรุงเทพ มหานคร

(จากหนังสือ พิมพ์ราชกิจจา นุเบกษา)

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๑๒๖ เวลา เช้า เรือ พระ ที่นั่ง ผ่าน เกาะ จวง เกาะคราม เกาะไผ่ เกาะริ้น เกาะล้าน ตาม ลำดับ มา แล เห็น ภูเขา ทาง ฝั่ง ตวัน ตกได้ แต่ ไกล เวลา เช้า ๓ โมง ครึ่ง ทอด สมอ ที่ เกาะ สีชัง เรือ ขบวน รบ ซึ่ง มา ทอด สมอ เรียง ลำ คอย รับเสด็จ ได้ ยิง ปืน สลุต เสียง กึก ก้อง พระยา พิไชย ชลธี ผู้ว่า ราช เมือง ชล บุรี ได้ ขึ้น มา เฝ้า เวลา เช้า ๕ โมง ๒๐ นาที เรือ พระ ที่ นั่ง ใช้ จักร ต่อไป บ่าย ๒ โมง เศษ ข้าม สัน ดอน ป้อม พระ จุลจอม เกล้า ฯ แล เรือ รบ ทั้งปวง ได้ ยิง ปืน ถวาย คำนับ ในขณะ นั้น แลเห็น เรือรบ เรือไฟ แล เรือใบใหญ่ น้อย ล้วน ตกแต่ง ด้วย ธง ติด ระบาย ผ้า ขาว แดง ห้อย เฟื่องใบไม้ ลอย ลำ คอย รับ เสด็จ อยู่ แต่ไกล เปน อัน มาก ดู สล้าง เปน แพ เต็มไป ทั้ง ปาก น้ำ งาม ยิ่ง นัก

เวลา บ่าย ๒ โมง ๔๕ นาที เรือ พระ ที่ นั่ง ทอด สมอ ที่ แหลม เลน สมเด็จ พระ บรม โอรสาธิราช ผู้ สำเร็จ ราชการ รักษา พระนคร พร้อมด้วย พระ บรม วงษานุวงษ์ แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ได้ ขึ้น มา เฝ้า ทูลลออง ธุลี พระบาท พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จลงไป รับ ที่ บรรได

ทรง ปราโมทย์ เกษม สานต์ จุม พิต สมเด็จ พระบรม โอรสาธิราช แล พระราช วงษานุวงษ์ ตาม ราช ประเพณี แล้ว เสด็จ ประทับ บน ดาด ฟ้า ท้าย เรือ พระ ที่ นั่ง มี รับ สั่ง สนทนา ปราไส แล พระราชทาน สิ่ง ของ ที่ ระลึก จาก ยุโรป แต่ พระ บรม วงษานุวงษ์ แล ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท เวลา ย่ำ ค่ำ สมเด็จ พระ บรม โอรสาธิราช พระ บรม วงษานุวงษ์ แล ข้า ทูล ลอองธุลี พระบาท กราบ ถวาย บังคมลา กลับ พระ นคร เพื่อเตรียมการ รับ เสด็จ ใน วัน รุ่ง ขึ้น พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง รับ ของ ซึ่ง ราษฎร เมือง สมุท ปราการ แล เมือง นครเขื่อน ขันธ์ มี น้ำใจ ภักดี นำ มาถวาย

เมื่อ สมเด็จ พระ บรม โอรสา ธิราช เสด็จ กลับ ถึง กรุง เทพ ฯ แล้ว เสด็จ ยัง พระ อุโบสถ วัด พระ ศรี รัตน ศาสดาราม ทรง จุด เทียน เครื่อง นมัสการ พระสงฆ์ ๓๕ รูป มี พระ สุเมธาจารย์ เปน ประธาน เจริญ พระ พุทธมนต์ การพระราช พิธี ประเวศ พระราช มณเฑียร แล้ว เสด็จไป ทรง จุด เทียน เครื่อง นมัสการ ที่ พระ ที่นั่ง อัมพร สถาน พระ สงฆ์ ๒๐ รูป มี พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรม หลวง วชิรญาณวโรรส เปน ประธาน เจริญ พระ พุทธมนต์ใน พระราช พิธี นั้น เหมือน กัน พระสงฆ์ เจริญ พระ พุทธมนต์ จบ แล้ว ถวาย อดิเรก สมเด็จ พระ บรม โอรสาธิราช เสด็จ กลับ

ใน การ รับ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร กลับ สู่ พระ มหา นครครั้ง นี้ พระบรม วงษานุวงษ์ ข้า ราชการตาม กระทรวง ต่าง ๆ พ่อ ค้า นา ๆ สมาคม ตลอด

ทั้งสมณะพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎรทั้งปวง ได้มีน้ำใจสวามิภักดิ์ ระลึก ถึง พระเดช พระคุณใน พระ บาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่หัว ซึ่งได้ทรง ทนุ บำรุงไพร่ ฟ้า ข้า แผ่นดินให้ ได้อยู่เย็น เปน ศุข ทั่ว หน้า พร้อมใจ กัน เฉลี่ย เงิน เดือน ของ คน ซึ่งได้รับ พระราชทาน อยู่ มาก บ้าง น้อย บ้าง แล ออก ทรัพย์ ส่วน ของ คน เอง [illegible] แต่ง เปน ซุ้ม เปน เครื่อง หมาย ของ กระ ทรวง แล กรม นั้น ๆ แลแต่ง ตาม ถนน ที่ เปน ทาง ที่ เสด็จ พระ ราช ดำ เนินสอง ข้าง ทาง ทำ เปน ราช วัตรฉัตรธง แล เปน ปรำ การมโหรศพ ทั้ง ของ เลี้ยง ราษฎร ตลอดไป จน ถึง จัง หวัด วัง สวน ดุสิต ดู วิจิตร งด งาม มาก คือ

กรมทหารเรือ แต่ง จังหวัด ท่าราชวรดิฐ จนถึงประตู ศรี สุนทร ในส่วน พระ บรมมหาราชวัง ภายนอก เปน น่า ที่ ของ กระทรวง วัง จัด การ ตกแต่ง ทั้ง สิ้น กรม ทหารบก แต่ง แต่ ประตูวิเศษไชย ศรี จน ถึง เชิง สพาน ผ่าน พิภพลีลา กระทรวง กระลาโหม แต่ง ซุ้มเชิงสพาน ผ่าน พิภพ ด้านเหนือ กระทรวง ต่าง ประเทศ แต่ง ตึกใหม่ ที่ จะ ทำ ห้าง แบด แมน สำหรับ ชาว ต่าง ประเทศ แล มี ปรำ ริม ถนน ด้วย กระทรวง มหาดไทย ทำ รั้ว ต่อ ซุ้ม กระ ทรวง กระลาโหม แล ทำ ซุ้ม ที่ สี่ แยก ถนน บ้าน ตนาว ด้วย กระ ทรวง ยุติธรรม ทำ ซุ้ม ที่ สี่ แยก ถนน ดิน สอ แล ทำ รั้ว ถึง เชิง สพาน ผ่าน ฟ้า ลีลาศ กระ ทรวง นครบาล ทำ ซุ้ม ที่ เชิง สพาน ผ่าน ฟ้า ลีลาศ กับ ทั้ง ทำ รั้ว ถึง ถนน จักรพรรดิ กระทรวง ธรรม การทำ ซุ้ม ที่ สี่ แยก ถนน จักรพรรดิ กระทรวง เกษตรา ธิการ ทำ ซุ้ม ที่ เชิง สพานมัฆวาฬ รังสรรค์ กระทรวง

พระคลัง มหาสมบัติ ทำซุ้ม ที่ สี่แยก ถนน คอ เสือ กระทรวงโยธาธิการทำซุ้ม ที่ วง เวียน ถนน ดวง ตวัน แล แต่ง สพาน ผ่านฟ้า ลีลาศ กระทรวงวัง จัดการ แต่ง แต่ วง เวียน ถนน ดวง ตวัน ถึง พระ ที่นั่ง อำพรสถาน กรมศุขาภิบาล แต่ง สพาน ผ่าน พิภพ ลีลา กับ สพาน มัฆวาฬ รังสรรค์ นอก จาก ที่ กล่าว แล้ว นี้ ยัง มี อีก มาก เหลือ ที่ จะ พรรณา แล การ ตก แต่ง สถาน ต่าง ๆ นี้ เปน อัน แล้ว เสร็จ ก่อน หน้า เสด็จ พระราชดำเนิร กลับ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน เวลา ย่ำ รุ่ง เศษ เรือ พระ ที่ นั่ง มหา จักรกรี ใช้ จักร์ ออก จาก ที่ ทอด ตรง แหลม เลน ขึ้น มา มี เรือ พระยม ของ กรม เจ้า ท่า เปน เรือ นำ ร่อง แล เรือ ขบวน รบ แล่น เปน ขบวน น่า เรือ พระ ที่นั่ง ส่วน เรือกลไฟแล เรือโมเตอร์ ที่ ล่วง น่า มารับ เสด็จ แต่ วาน นี้ เปน เรือ ของ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท แล พ่อ ค้า ราษฎร ทั้งปวง ประมาณ หลาย ร้อย ลำ ล้วน ประดับ แล แต่ง เรือ อย่าง ประณีต งดงาม แล มี การ มโหรศพใน เรือ นั้น ๆ ลอย ลำ เปน แพ เต็ม ทั้ง สอง ฟาก แม่ น้ำ เปิด ทาง ใน ระหว่าง กลาง สำหรับ เรือ พระ ที่ นั่ง แล่น ขึ้น มา พอ เรือ พระ ที่ นั่ง ขึ้น มา ถึง ปาก น้ำ บรรดา เรือ ที่ มา รับ เสด็จ เหล่านี้ ต่าง เป่า แตร แล โห่ถวาย พระพรไชยมงคลโดย ความ ชื่น ชม โสมนัศ เสียงเซงแซ่ไป ทั้งแม่น้ำ พอเรือ พระ ที่ นั่ง ผ่าน พ้นไป ก็ แล่น ตาม เสด็จ เปน น่า กระดาน เบียด เสียด สับสน กัน ขึ้น มา ดู เรือ เต็มไป ทั้ง ลำ น้ำ แล สุด ตา เห็น ควัน กลบไป ทุก หน ทุก แห่ง เสียง โห่ร้อง พิณพาทย์ ดน ตรี เสียง พลุ แล เสียง แตร ระคน ปน กัน กึก ก้อง เอิกเกริก ตลอด ทาง มา . ตาม ตึก ร้าน บ้าน เรือน ท่า เรือ

แล เรือ เมล์ ขนาดใหญ่ ซึ่ง เทียบ ท่า อยู่ ก็ ตั้ง เครื่อง สักการ บูชา ตก แต่ง ด้วย ธงทิว แล ผ้า ขาว แดง ห้อย เฟื่อง แล โคม แล ระยับไป ตลอด ถึง ท่า ราช วรดิฐ เมื่อ เรือ พระ ที่ นั่ง ถึง น่าวัดได ก็ มี พระสงฆ์ สวด ชยันโต ถวายไชย มงคล เมื่อ ถึง โรง เรียนได ก็มี นัก เรียน ลง มา รวม กัน ร้อง เพลง สรรเสริญ พระ บารมี ถึง บ้านใด ก็ได้ ยิน เสียง ปืน สลุต ครึ้น ครั้น ตาม บ้าน เรือนโดย มาก จุด พลุ ขนาดใหญ่ ดัง สนั่น ประดุจเสียง ปืน เปน การ ครึก ครื้น น่า บรื้มใจ เหลือ ที่ จะ พรรณา

เรือ พระ ที่นั่ง ถึง เมือง สมุทปราการ เวลาโมงเช้า พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรม หลวง นเรศรวรฤทธิ์ เสนา บดี กระทรวง นครบาล ผู้ว่าราชการ เมือง กรมการ แล บรรดา ประชาชน เมือง สมุท ปราการ ได้ มาเฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท เรือราษฎร มา ลอย ลำเบียด กัน เปน แพ แน่น รอบ เรือ พระ ที่ นั่ง พระยา สมุท บุรานุรักษ์ ได้ อ่าน คำ ถวาย พระพรไชยมง คล ของ ราษฎรเมือง สมุท ปราการ แล เมือง นคร เขื่อนขันธ์ แล้ว มี พระราช ดำรัส ตอบ ประชา ราษฎร ทั่วไป ซึ่ง พร้อม กันให้ ถวาย พระพรมงคลโดย ความ ภักดี สวามิภักดิ์ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน ดอกไม้ ธูป เทียนให้ ผู้ว่า ราชการเมือง สมุท ปรา การ นำไป นมัสการ พระ สมุทเจดีย์ แล้ว เวลา เช้า ๓ โมง เรือ พระ ที่นั่ง ออก จาก เมือง สมุท ปรา การ ขึ้น มา ตาม ลำ น้ำ เจ้า พระยา มี เรือ แห่ นำ ตาม เสด็จ กับ ทั้ง เรือ กลไฟ ใหญ่ น้อย ที่ได้ กล่าว แล้ว นั้น ตาม เสด็จ พระราช ดำเนิร มา เปน เทือก แถว โดย ชลมารควิถี

ส่วน ข้าง ใน กรุงเทพ มหา นครนั้น เวลาเช้าก่อน ๔ โมง พระบรม วงษา นุวงษ์ที่ทรงผนวช กับทั้ง สมเด็จ พระราชา คณะ พระราชา คณะ ทั้ง ปวง ได้มา พร้อม กัน ยัง วัด พระ ศรีรัตนศาสดาราม เจ้า พนักงาน ได้ เลี้ยง พระสงฆ์ที่ พระ ระเบียง แต่ พระ บรม วงษา นุวงษ์ ที่ ทรง ผนวช เสวย ใน หอ พระ มณ เฑียร ธรรม พระสงฆ์รับ ราชทาน ฉัน แล้ว ส่วน พระ สงฆ์ ๒๐ รูป ซึ่ง เจริญ พระ พุทธมนต์ ที่ พระ ที่ นั่ง อัมพร สถาน เมื่อ วาน นี้ ลงไป คอย รับเสด็จ พระราช ดำเนิร ที่ พระ ที่นั่ง ราชกิจวินิจฉัย ส่วน พระสงฆ์ นอก นั้น ได้ เข้า ไป ประ ชุม พร้อม กัน อยู่ ใน พระอุโบสถ คอย รับเสด็จ พระราช ดำเนิร

เมื่อ เรือ พระ ที่นั่ง แล่นขึ้นมา เทียบ ท่า ราชวรดิฐ เรียบ ร้อย แล้ว ได้ ศุภ ฤกษ์ เวลา เช้า ๔ โมง ๔๗ นาที ๔๖ วินาที พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว ทรง เครื่อง เต็ม ยศ ขาว ทหาร บก ทรง ประดับ เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ มหา จักรกรี บรมราชวงษ์ เสด็จ พระราชดำเนิร ขึ้น จากเรือ พระที่นั่ง กรม ทหาร มหาดเล็ก ๓ กองร้อย พร้อม ด้วย แตร วง ธง ประจำ กอง ถวาย วันทิยาวุธ แล บรรเลง เพลง แตร สรรเสริญ พระ บารมี กรม ทหาร เรือ ยิง ปืน ใหญ่ ถวาย คำนับ แล เรือ ใหญ่ น้อย ทั้งปวง บรรดา ที่ มา ใน ที่นี้ก็ดี หรือ ที่ตาม เสด็จ พระราช ดำเนิร มาก็ดี ได้ เปิด แตร เป่า หวีด ถวายไชย มงคล เสียง เซง แซ่ อลหม่ น ทั้ง ฝนฟ้าก็ บันดาล โปรย ปราย แล เปน พยับเมฆ ตั้ง แต่ เช้า จน ตลอด วัน ยัง ค่ำ กระ ทำให้บรรดา

ผู้ที่ มา เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ได้รับ ความ ร่ม เย็น ด้วย ว่าแดด ไม่แผดเผา เปน มหัศจรรย์ ยิ่ง นัก

เมื่อ พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประ ทับ ณพระ ที่ นั่ง ราชกิจวินิจ ฉัย แล้ว พระสงฆ์สวด ชยันโต ถวาย ไชย มงคล พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง นมัสการ พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรม หลวง วชิรญาณวโรรส แล พระราช ทาน ปฏิสันถาร แก่ พระสงฆ์ นอก นั้น แล้ว ประ ทับ หน้า พระราช บัลลังก์ พระบรม วงษา นุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท แล ราช ทูต ผู้ แทน รัฐบาล ต่าง ประเทศ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท พร้อม กัน แล้ว สมเด็จ พระ บรม โอรสา ธิราช มกุฎราช กุมาร กราบ บังคม ทูล ถวายไชย มงคลใน นาม ของ พระบรม วงษา นุวงษ์ แล ข้า ทูลลออง ธุลี พระบาท ราชทูต ผู้แทน รัฐบาล ต่าง ประเทศ ทั้งปวง จบแล้ว มี พระราช ดำรัส ตอบ แล มี พระ ราช ปฏิสัน ถาร ปรา ไสแก่ พระ บรม วงษา นุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท แล ราช ทูต ผู้ แทน รัฐบาล ต่าง ประเทศ บาง พระ องค์ บาง ท่าน พอ สม ควร แก่ เวลาแล้ว เสด็จ ขึ้น ทรง พระ ที่ นั่ง พุดตาล พระ สงฆ์ สวด ถวาย ไชย มงคล อีก ครั้ง หนึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร เปน กระ บวน พยุหยาตรา น้อย โดย สถลมารควิถี มี ข้า ราชการ โปรย เข้า ตอก ดอก ไม้ สอง ข้าง ทาง เสด็จ เสด็จ เข้า ใน พระ บรม มหาราชวัง ทาง ประ ตู ศรีสุนทร ขึ้น สู่ พระ ที่นั่ง จักร กรี มหา ปราสาท ครั้น เวลา เที่ยงเศษ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จลง

ยัง พระ ที่ นั่ง ไพศาล ทักษิณ ทรง บวง สรวง พระ สยาม เทวา ธิราช แล้ว เสด็จ ออก ยัง พระ ที่ นั่ง อมรินทร วินิจฉัย ทรง จุด เทียน เครื่อง นมัส การ แล เครื่อง ทอง น้อย แล้ว ๑ ทรง ทอด ผ้า ไตร กับ หีบ ย่าม ซึ่ง โปรด ให้ ทำ มา จาก ประเทศ ยุโรป พระ สงฆ์ วัด เบญจมบพิตร์ รวม ๒๗ รูป มี พระ ธรรมวโรดม เปน ประธาน สดับ ปกรณ์ พระบรมอัฐิ พระอัฐิ ซึ่งเจ้า พนักงาน ได้ เชิญ ออก ประ ดิษฐาน ไว้ เหนือ พระ ที่ นั่ง เศวตร ฉัตร แล บน โต๊ะ ทอง รวม ๑๖ พระโกษ ด้วย กัน พระสงฆ์ สดับ ปกรณ์ แล้ว ถวาย ยถา ถวายอนุโมทนา ถวาย อดิเรก ถวาย พระ พร ลา พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ขึ้น ทรง รถ พระ ที่นั่ง เสด็จพระราช ดำเนิร เปน กระบวน รถ ม้า แต่ พระที่นั่ง อมรินทรวินิจฉัย ใน เวลา นั้น กรม ทหาร บก ได้ ยิง ปืนใหญ่ ถวาย คำนับ เสด็จ พระราช ดำเนิร ออก ประตู พิมานไชย ศรี มีนักเรียน โรง เรียน มหาดเล็ก ยืน แถว ที่ หน้า โรง เรียน โปรย เข้า ตอก ดอกไม้ แล ให้ถวาย ไชย มงคล รถ พระ ที่ นั่ง เลี้ยว ไป หยุด ที่ หน้า ประตู วัด พระ ศรี รัตน ศาสดาราม กอง ทหาร มหาดเล็ก ๑ กอง ร้อย มี แตรวง ธง ประจำ กองตั้ง แถว รับเสด็จ ที่ สนาม ข้าง หอ พระสมุด วชิรญาณ ถวาย วันทยาวุธ แล ทำ เพลง แตร สรรเสริญ พระ บารมี พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร โดย ทาง ลาด พระบาท เข้า ใน พระ อาราม มี หม่อม เจ้า ที่ ยัง เยาว์ โปรย เข้าตอก ดอกไม้ สอง ข้าง ทาง เสด็จ ตั้ง แต่ประตู จน ถึง ชั้นจันท์ พระอุโบสถ พระบาทสมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ เข้า ประทับ ใน พระ อุโบสถ ๑ ทรง จุด เทียน เครื่อง นมัสการ พระ มหา มณีรัตน์ ปฏิมา

กระทำพระพุทธบูชา แลทรงถวายเชิงเทียนกิ่งใหญ่คู่ ๑ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ทำมาแต่ยุโรปเปนราชสักการ เสร็จแล้วประทับที่หน้าสังฆสมาคม พระเจ้านัดดายาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส ทรงอ่านคำถวายพระพรจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงสวดถวายไชยมงคลแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบจบแล้ว พระสงฆ์รับสาธุพร้อมกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชปฏิสันถารแก่พระสงฆ์แลพระราชทานย่ามซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ทำมาจากประเทศยุโรปแก่พระสงฆ์ผู้ใหญ่พอสมควรแก่เวลาแล้ว พระสงฆ์ถวายอดิเรก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรออกทางหลังพระอุโบสถขึ้นทรงรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนิรออกจากพระบรมมหาราชวัง เหล่าทหารราบมณฑลกรุงเทพ ฯ มณฑลกรุงเก่า มณฑลนครไชยศรี มณฑลนครสวรรค์ มณฑลนครราชสีมา มณฑลราชบุรี ยืนแถวรายทางทั้งสองฟากตลอดทางแต่ถนนหน้าพระลาน ถนนราชดำเนิรใน ถนนราชดำเนิรกลาง ถนนราชดำเนิรนอก แลถนนเบญมาศได้ตามลำดับ

เหล่าทหารม้ามณฑลกรุงเทพ ฯ มณฑลราชบุรี มณฑลนครราชสีมา ตั้งแถวรายทางรับเสด็จที่ถนนเบญมาศได้ด้านสวนกวาง

เหล่าทหารปืนใหญ่มณฑลกรุงเก่า มณฑลราชบุรี มณฑลนครราชสีมา ตั้งแถวรายทางรับเสด็จที่ถนนเบญมาศได้ด้านสนามเหนือ

วัด เบญจม บพิตร แล มี นัก เรียน นาย ร้อย ตั้ง แถว รับ เสด็จ ใน สวน แบ่ง เต่ง ด้วย

พระ บาท สม เด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ออก ทาง ประตู วิเศษ ไชย ศรี เลี้ยว ถนน หน้า พระลาน ไป ประทับ ยัง พลับ พลา ท้อง สนาม หลวง ซึ่ง ประ ชา ชน ชาว พระ นคร ชุม นุม กัน คอย เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท ณที่ นั้น ราษฎร ทั้ง ปวง ได้ โห่ถวาย ไชย มงคล ๓ ลา แล้ว พระ เจ้า น้อง ยาเธอ กรมหลวง นเรศรวรฤทธิ์ เสนาบดี กระทรวง นคร บาล กราบ บังคม ทูล ถวาย ไชย มงคล แทน ราษฎร พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระ ราช ดำรัส ตอบ จบ แล้ว ราษฎร ซึ่ง ชุม นุม เฝ้า ทูลลออง ธุลี พระบาท อยู่ นั้นได้ นำโห่ ขึ้น อีก ๓ ลา พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ ทรง รถ พระ ที่ นั่ง พร้อม ด้วย สมเด็จพระ บรม โอรสา ธิราช เมื่อ รถ พระ ที่ นั่ง เคลื่อน จาก ที่ มี ราษฎร นำโห่ส่ง เสด็จ อีก ครั้ง หนึ่ง พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก พลับ พลา ท้อง สนาม หลวง ไป โดย สถล มารค วิถี อัน ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ซึ่ง มี น้ำ ใจ ภักดี ตก แต่ง ไว้ รับ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ตั้ง แต่ พลับ พลา ท้อง สนาม หลวง ไป ตาม ถนน หน้า พระ ลาน เลี้ยว ถนน ราช ดำเนิร ใน ข้าม สพาน ผ่าน พิภพลีลา หยุด ประ ทับ รถ พระ ที่ นั่ง ยัง ซุ้ม เชิง สพาน ทรง รับ คำ ถวาย ไชย มงคล ของ พวก พ่อ ค้า ชาว ยุโรป แล อเมริกา พระราช ทาน พระ ราช ดำรัส ตอบ แล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร ต่อไป ถึง สพาน ผ่าน ฟ้า ลีลาศ หยุด ประทับ

รถ พระ ที่ นั่ง บน สพาน มี พระ บรม ราช โองการ ดำรัส เหนือ เกล้า ฯ สั่ง ให้ เจ้า พนักงาน กระทรวงโยธาธิการ เปิด สพาน นั้น อันได้สร้าง ขึ้นแล้ว สำเร็จ เมื่อ เวลา เสด็จ กลับ ถึง พระนคร วันนี้ แล้ว เคลื่อน รถ พระที่นั่ง ไป ประทับ ยัง ซุ้ม เชิง สพาน ทรง รับ คำ ถวายไชย มงคล ของ พวก พ่อ ค้า จีน พ่อ ค้าแขก มี พระราช ดำรัส ตอบ แล้ว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ต่อ ไป ถึง จังหวัด ซุ้ม กระ ทรวง ธรรม การ ในที่นี้ มี นัก เรียน กรม ศึกษา ธิการ ประมาณ หลาย พัน ถวาย คำนับ ร้อง เพลง สรรเสริญ พระ บารมี แล นำให้ ถวายไชย มงคล เสียง เซ็ง แซ่ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ข้าม สพาน มัฆวาฬ รังสรรค์ หยุด ประทับ รถ พระ ที่ นั่ง ที่เชิง สพาน ทรง รับ คำถวาย ไชย มงคล ของ พ่อ ค้าไทย มี พระ ราช ดำรัส ตอบแล้ว เสด็จ พระราช ดำเนิร ต่อไป ตาม ถนน ราช ดำเนิร นอก ถนน เบญมาศ ถนน พุด ตาล เลี้ยว ถนน ป่วย เข้าใน สวนแง่ เต๋ง หยุด ประทับ รถพระ ที่นั่ง ที่ เชิงอัฒจันท์ พระ ที่ นั่ง อัม พร สถาน เสด็จ ประเวศ พระราช มณ เฑียร ขึ้น ประทับ ห้อง บรรณา คม ทรง จุด เทียน เครื่อง นมัสการ แล้ว เวลา บ่ายโมง หนึ่ง กับ ๔๙ นาที ๕๓ วินาที ได้ ปฐมฤกษ์ พระ โหรา ธิบดี ลั่น ฆ้องไชย ให้ สัญญา เจ้า พนัก งาน ประโคมดุริยดนตรี แตร สังข์ กรม ทหาร บก ยิง ปืนใหญ่ ถวาย คำนับ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ สู่ พระแท่น สรงมุร ธาภิเศก สนาน ซึ่ พ่อ พราหมณ์ ถวาย น้ำ ตาม ประ เพณี แล้ว เจ้า พนัก งาน ได้ เบิก บายศรี เวียน เทียน สมโภช พระราช มณเฑียร

ในขณะเมื่อกรมทหารบกยิงปืนใหญ่ สรงมุรธาภิเศกสนานนั้น เจ้าพนักงานได้ลงมือแจกเหรียญเสมาเปนของพระราชทานแก่ราษฎร ซึ่งมารับเสด็จพระราชดำเนิร ตั้งแต่ท้องสนามหลวงตลอดถนนราชดำเนิรนอก

ครั้นเวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกสนามสวนดุสิต ทอดพระเนตรการจุดดอกไม้ไฟ ซึ่งห้างค้าฝรั่งพร้อมกันจัดมาจุดถวายในการรับเสด็จ เวลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาศทอดพระเนตรโคมไฟต่อไป จนเวลาสมควรแล้ว เสด็จพระราชดำเนิรกลับ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องสนามทรงพระคทาจอมพล เสด็จทรงรถพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนิรเปนกระบวนรถม้า พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ออกจากพระที่นั่งอัมพรสถาน มีสมุหราชองครักษ์และราชองครักษ์ทั้งปวง กับกรมทหารม้าที่ ๑ หนึ่งกองร้อย มีธงประจำกองแห่นำตามเสด็จพระราชดำเนิรไปทางถนนพฤฒาลัย และถนนเบญมาศ ถนนราชดำเนิร เลี้ยวถนนราชินี เข้าในท้องสนามหลวง ผ่านขบวนทรงตรวจพล ซึ่งได้มาประชุมรับเสด็จพระราชดำเนิรครั้งนี้ทั่วกัน มีทหารประมาณ ๑๒๐๐๐ เศษ ตั้งเปนตอนกองร้อย พอเต็มท้องสนามพอดี แล้วเสด็จพระราชดำเนิรกลับ ออกทางถนนราชินี ทหารทั้งปวงได้นำไป และกองทหารปืนใหญ่ที่ ๒ ยิงปืนใหญ่ถวายไชย

มงคด เสด็จ พระ ราช ดำเนิร เลี้ยว ถนน ราช ดำเนิร ใน เลี้ยว ถนน หน้า พระลาน เข้า ใน พระ บรม มหา ราชวัง เสด็จ ขึ้น พระ ที่ นั่ง จักรกรี มหา ปราสาท ประทับ ท้อง พระโรง กลาง พร้อม ด้วย สมเด็จ พระ บรม ราชินี นารถ มหา สวามินี พระบรม วงษา นุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ฝ่ายใน เฝ้า ถวาย ไชย มงคล พระ บาท สมเด็จ พ.ะเจ้า อยู่ หัว มี พระราช ดำรัส ตอบ แล้ว พ.ะ ราชทาน เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์ จุล จอม เกล้า แล เข็ม อักษร เสด็จ ประพาศ ยุโรป แล้ว เสด็จ ขึ้น

ครั้น เวลา บ่าย ๔ โมง เศษ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง เครื่อง สนาม ทรง ฉลอง พระ องค์ ครุย เสด็จ ออก ยัง พระ ที่ นั่ง อมรินทร วินิจ ฉัย เจ้า พนัก งาน ประโคม แตรสังข์ มโหรทึก กอง ทหาร มหาดเล็ก ๑ กองร้อย มี แตร วง ธง ประจำ กอง ถวาย วันทยาวุธ แล บรรเลง เพลง แตร สรรเสริญ พระ บารมี พระ บรม วงษานุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ฝ่ายหน้า เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท พร้อมกัน และ เมื่อ สุดเสียง ประโคม แล้ว มี พระ บรม ราช โองการ ดำรัส เหนือ เกล้า ฯ ให้ พระยา ศรีสุนทร โวหาร เจ้า กรม พระ อาลักษณ์ อ่าน ประกาศ พระราช บัญญัติ เข็ม อักษร เสด็จ ประ พาศ ยุโรป อัน ได้ ทรง พระราช ดำริห์ สร้าง ขึ้นใหม่ จบ แล้ว พระ ราช ทาน เข็ม อักษร นั้น แก่ พระบรม วงษา นุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท อัน ได้ โดย เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประพาศ ประเทศ ยุโรป และ ผู้ซึ่ง อยู่รักษา พระนคร ด้วย แล้ว มี พระราช ดำรัส พระราช ดำริห์ ใน การ ที่จะ ทรงเลื่อน

ยศพระยาคทาธรธรณินทร์ แล้วพระราชทานสัญญาบัตร์ให้พระยาคทาธร ฯ เปนเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ แล้วทรงหลั่งน้ำสังข์ทรงเจิม และพระราชทานเครื่องยศคือกระบี่ฝ้าทอง กับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่หนึ่งด้วยแล้ว เสด็จขึ้นไปเสด็จออกพระที่นั่งศิวาไลยมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๔ รัชกาลตามธรรมเนียม

เวลา ๒ ทุ่ม โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมวงษานุวงษ์มาเสวยในพระที่นั่งมูลสถานบรมอาศน์ ครั้นเวลา ๔ ทุ่ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนารถ เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญข้าทูลลอองธุลีพระบาท กับทั้งราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ และพ่อค้ามายาสมาคม เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทถวายไชยมงคล แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้มีการเลี้ยงที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท องค์ตวันตก แต่พวกพ่อค้าทั้งปวงนั้น ได้รับพระราชทานเลี้ยงที่บนโรงเรียนมหาดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้น แล้วได้เสด็จพระราชดำเนิรทอดพระเนตร์โคมไฟพอสมควรแก่เวลาแล้ว เสด็จกลับประทับณวังสวนดุสิต

วันที่ ๒๐—๒๑—๒๒ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ๓ โมง กรมทหารบกได้มีกรีฑาทหารที่ท้องสนามหลวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนิร มาประทับณพลับพลาท้องสนามหลวง ทอดพระเนตร์กรีฑา ในวันที่ ๒๐—๒๒ รวม ๒ วัน

คำถวายไชยมงคลของพวก

เมืองสมุทปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์

ขอเดชะ ฝ่าลออง ธุลีพระบาท ปกเกล้า ปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ได้รับฉันทานุมัติ ของข้าทูลลออง ธุลีพระบาท บรรดาที่มีตำแหน่ง รับราชการ สนองพระเดชพระคุณ กับประชาราษฎรในจังหวัด เมืองสมุทปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์ และทั้งพ่อค้าที่ได้แต่งเรือกลไฟ เดิรค้าอยู่ในท้องน้ำ พร้อมกันมาสโมสร รับเสด็จ ณปากน้ำเมืองสมุทปราการ ขอพระราชทาน พระบรมราชวโรกาศ กราบบังคมทูลพระกรุณาแสดงความปีติชื่นชมยินดี ถวายไชยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระบรมนารถบพิตร พระเจ้าอยู่หัว

ด้วยวาระนี้เปนมหามงคลสมัย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมนารถบพิตร พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิรกลับจากทวีปยุโรป คืนเข้าสู่พระนคร เสด็จถึงเมืองสมุทปราการ ที่เปนเมืองปากน้ำแห่งพระบรมราชธานี ที่ข้าพระพุทธเจ้าและพวกพ่อค้าประชาชนทั้งหลาย มีโอกาศสามารถจะมารับเสด็จถึงได้ จึ่งพรักพร้อมกันแต่งประดับเรือกลไฟ เรือใบและเรือต่าง ๆ ตามกำลังความสามารถโดยสวามิภักดิ์ เฉภาะพวก เฉภาะครอบครัว และเฉภาะคนนั้น ๆ พากันมาสโมสรตั้งหน้าคอยรับเสด็จด้วยน้ำใจเต็มไปด้วยความปรีดาปราโมทย์ชื่นบาน เพื่อจะได้เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ในสมัยที่เสด็จจากพระนครไปช้านานถึงปานนี้แล้ว และเสด็จพระราชดำเนิรกลับคืนสู่พระนครโดยเกษมสวัสดิ์ ณบัดนี้

การ ที่เสด็จพระราช ดำเนิร ทวีปยุโรป ครั้งนี้ ก็ ด้วยตั้ง พระราชหฤทัย จะ ให้ เปน ประโยชน์ แก่ พระราชอาณาจักร์ คือ เพื่อ บำรุง พระองค์ ให้ กลับทรง พระ สำราญเปน ปรกติ จะได้ ทรง จัดราชกิจ ทนุ บำรุงไพร่ ฟ้า ประชาราษฎร สืบไป ภาย หน้า และ เพื่อ จะ ทรง สอด ส่อง หา ทาง อันจะ เปนสารประโยชน์ นำ มา เพิ่ม ภูล ความ เจริญ ของ พระราช อาณาจักร์ กับ ทั้ง เพื่อ จะ ทรง เชื่อม ชัก พระราช สัมพันธมิตร ไมตรี กับ นานา ประเทศให้ สนิท ยิ่ง ขึ้น พระ เจ้า แผ่นดิน และ ประธานาธิบดี ตลอด จน ประชา ราษฎร ใน ประเทศ ที่ เสด็จ เยี่ยม เยียน นั้น ต่าง มี อัธยาศรัยไมตรี รับ เสด็จ ด้วย ความ นิยม นับ ถือ ใน พระเกียรติคุณ ปรากฏ แก่ ตาโลก พลอยเปน เกียรติยศ ตลอดมา ถึงชาติ ก็ เพราะ มี พระราช อัธยาศรัย เอื้อ เฟื้อ เผื่อ แผ่ ได้ ทรง สำแดง พระ เมตตา อารี แก่ ประชา ราษฎร ใน ประเทศ เหล่า นั้น ได้ ทรง บำเพ็ญ ทาน มี พระราช ทานเงิน อุดหนุน แก่ ทาน สถาน เพื่อ เกื้อกูล แก่ พวก คน อนาถา เปน ต้น เปน ที่ นิยม นับถือ ของ ประชาชน ทั่ว ไป

ข้า พระพุทธเจ้า และ พ่อ ค้า ประชาชน ทั้ง หลาย รู้ สึก อยู่ เสมอ ว่า ได้ เปน ข้า ขอบ ขัณฑ สีมา ผู้ อยู่ ในใต้ พระ บารมี แห่ง พระบาท สมเด็จ บรมนารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว ที่ มี พระราช อัธยาไศรย ประกอบ ด้วย พระ เมตตา กรุณา อัน ยิ่ง เปน พระคุณ สมบัติ อัน ประเสริฐ ได้ ทรง พระ มหา กรุณา สอด ส่อง ใน ความ ทุกข์ สุข ของ ชนนิกร ด้วย พระราช อุสาหะ เปน อย่าง ยิ่ง ทรง พระราช ดำริห์ ตั้ง พระราช กำหนด กฎหมาย เปลื้อง ความ ทุกข์ ยาก ของ ประชาชน ทรง อุดหนุน การ เลี้ยงชีพ และ

การค้าขายกับทั้งทรงบำรุงความเจริญศุขสำราญ ของไพร่ฟ้าประชาราษฎร ให้ได้ความรุ่งเรืองและทั้งความร่มเย็น โดยลำดับเปนนิตยกาลพระมหากรุณาปกเกล้า ฯ พ้นที่จะประมาณได้

ด้วยเดชอำนาจสัจจวาจา อันได้กราบบังคมทูลพระกรุณาบรรยายความจริง และทั้งอำนาจความกะตัญญูกะตะเวที ของข้าพระพุทธเจ้าและพ่อค้าประชาราษฎร ผู้มีความสวามิภักดิ์ และจงรักในพระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตร์พระเจ้าอยู่หัว ขอจงเปนอานุภาพรักษ์สิทธิบันดาลพิทักษ์รักษาพระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตร์พระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงพระเจริญด้วยพระเดชานุภาพ พระราชอิศริยยศ พระเกียรติคุณแผ่ไพศาลไปทุกทิศทุกทาง ดุจพระมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ และจะสำเร็จเปนดังปราการป้องกันภัยอันตรายทั่วทุกด้าน เพื่อจะได้ทรงพระสำราญ เสด็จสถิตย์ยั่งยืนเปนที่ร่มเย็นของข้าพระพุทธเจ้า เหล่าข้าขอบขัณฑสีมาทั้งปวง ขอเดชะ ฯ

เมืองสมุทปราการ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

พระราช ดำรัสตอบ

ประชาชน ชาว เมือง สมุท ปราการ และ เมือง นคร เขื่อน ขันธ์

ข้า ราชการ กับ ประชาชน ชาว เมือง สมุท ปราการ และ เมือง นคร เขื่อน ขันธ์ และ เจ้า ของ เรือ กลไฟ ทั้งหลาย ที่ แล่น ล่อง อยู่ ใน ลำ น้ำนี้ นับ ว่า เปน จำพวก ที่ได้ แสดง คำ ต้อน รับ เรา ก่อน จำพวก อื่น ๆ การ ต้อน รับ นี้ กับ ทั้ง ความ อุสาหะ ของ ท่าน ทั้ง หลาย ที่ได้ ตก แต่ง เรือ กลไฟใหญ่ น้อย ทั้ง ปวง ให้ โอ่ อวด กัน เปน เกียรติยศ แก่ เรา ครั้ง นี้ ก็ มิได้ คลาศ จาก เปน ที่ จับ ตา จับ ใจ เรา เมื่อ เวลา เข้า มา ยัง แม่ น้ำใหญ่ ซึ่งไหล อยู่ ตลอด พระราช อาณาจักร์ และ เปน มหา สาคร ที่ ได้ เกิด ความ เจริญ แก่ บ้าน เมือง เรา อย่าง สำคัญ อัน หนึ่ง ด้วย

เมื่อ เราได้ เที่ยวไปใน เมืองไกล ๆ ทั้ง หลาย และ กลับ มา ถึง ที่ นี้ แล้ว เรา จะ ละ เลย เสียไม่ ได้ ที่ จะ รู้สึก เห็น แก่ใจใน สิ่ง สำคัญ อัน เปน พยาน

เครื่องหมายเหล่านี้ ว่าราษฎรของเราได้มีความปิติยินดีที่ได้เห็นตัวเราอีก กับทั้งในถ้อยคำรำพรรณความกะตัญญูกะตะเวที และความจงรักภักดีที่กล่าวไว้ในคำอำนวยพร ที่ให้แก่เราเมื่อกี้นี้ด้วย

อนึ่งเรามีความปราถนาที่จะขอบใจเจ้าของเรือกลไฟใหญ่น้อยนานาประเทศที่ได้ล่องลงมาพบกับเรา และที่ได้ทนลำบากมาทำการพร้อมกันสำแดงการต้อนรับ เปนคำนับในเวลาที่เราจะขึ้นไปยังพระมหานครนั้น

คำถวายไชยมงคล

ของพระบรมวงษานุวงษ์
ข้าทูลลอองธุลีพระบาท
และราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ

ขอเดชะ ฝ่าลอองธุลีพระบาทปกเกล้า ปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าพระบรมวงษานุวงษ์ และข้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมด้วยผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศ ซึ่งได้มาประชุมเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท พร้อมกันณบัดนี้ ขอพระราชทานพระราชวโรกาศ กราบบังคมทูลพระกรุณา สำแดงความปิติปราโมทย์ในการที่ได้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากทวีปยุโรป โดยสวัสดิภาพคืนเข้าสู่พระมหานคร

ใน การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ คราวนี้ อาจ จะ นับได้ว่าเปน ประโยชน์ ด้วยเปน เหตุ หลายประการ แต่ ที่ สำคัญ ก็ คือ จะ บำรุง พระราชวรกาย บำบัด พระโรค และ ทรง พัก ผ่อน พระราช หฤทัย ให้ว่าง เว้น จาก ปริวิตก ด้วย ราชกิจ อันใหญ่ ชั่วคราว หนึ่ง ซึ่ง เปน สิ่ง อันควร โดย แท้ อัน ประเทศ เช่น กรุง สยาม นี้ สรรพกิจ การ ปกครอง พระราช อาณาจักร์ ทั้ง ปวง ย่อม สำเร็จ ด้วย ดี ด้วย พระราช อุสาหะ ของ พระบาท สมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว พระองค์ เดียว เพราะ ฉนั้น ความ ทรง พระ สำราญ ของ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว จึง นับ ว่าเปน สิ่ง เนื่อง กับ ความ เจริญ ของ ประชาชน ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งปวง มี ความ ยินดี เปน ล้น เกล้า ล้น กระหม่อม ใน การ ที่ได้ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ทรง พระ สำราญ ดี ขึ้น และ ทราบ ด้วย เกล้า ด้วย กระหม่อม ว่า ความ ทรง พระราช สำราญ นั้น จะ ให้ เกิด ผล ดี แก่ ราช การ บ้าน เมือง เพียงไร ใน การ เบื้อง หน้า ใน ขณะ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประพาศ ประเทศ ต่าง ๆ ใต้ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ก็ ได้ ทรง สอด ส่อง ตรวจ ตรา ราช ประเพณี และ ประพฤติ เหตุ ความ เจริญ แห่งประเทศ นั้นโดย เลอียด ด้วย พระปรีชา ญาณ อัน สามารถ และ สิ่งใด ที่ได้ ทรง ศึกษาและ ทรง คุ้น เคย มานี้ ก็ จะได้ เปน เครื่อง ทำ ทางให้ ทรง พระราช ดำริห์ บำรุง ความ เจริญ ของ ประเทศ สยาม ตั้งแต่ใต้ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ได้ ทรง อุสาหะใน พระราช กิจ มา แล้ว แต่ เริ่ม ขึ้น เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติโดย ประการฉนี้ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย สามารถ จะ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณาได้ ว่า ประโยชน์แห่ง การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ครั้ง นี้ใช่

จะ มี แต่ เฉภาะ ส่วน ใน พระองค์ เท่านั้น ย่อม ยัง ประโยชน์ ให้ มี แก่ประเทศ สยาม ทั่วไป ด้วย

อนึ่ง ข้า พระพุทธเจ้า เหล่าซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ไว้วาง พระราช หฤไทย ให้รักษา ราชการ บ้าน เมือง อัน ยาก ยิ่ง ใน ขณะ เสด็จไม่ อยู่ ใน พระ มหา นคร เปน พระ เดช พระคุณ หา ที่ เปรียบ มิ ได้ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย ก็ ตั้งใจ ฉลอง พระ เดช พระคุณ เต็ม สติ บัญญา พยา ยาม ที่ จะ ให้ ราชการ ดำเนินไป ตาม พระ บรม ราโชบาย และ พระราช ประเพณี ที่ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ได้ ทรง ตั้ง ขึ้นไว้ นั้น ทุก ประการ ความ รู้สึก กะตัญญู กะตะเวที่ คง รัก ภักดี ต่อ เบื้อง ยุคล บาท นำให้ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย ทั่ว หน้า ตั้งใจ รักษา หน้าที่ ทำ ราชการ ทั้งปวงโดย เต็ม สติกำลัง ถึง มาตร ว่า ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท จะ ประทับ อยู่ ณะประเทศ ที่ ไกล ก็ดี ราชการ อันใด ที่ ยาก ยิ่ง ที่ กระทำ สำเร็จได้ ใช่ เฉภาะ แต่ พระ เดชานุภาพ เท่านั้น ยังได้รับ พระราชทาน พระบรม ราโชวาท เปน เนื่อะ นิตย์ ด้วย เดชะ พระ บารมี ปก เกล้า ปก กระหม่อม ราชการ ก็ได้ดำเนินไปโดยสดวก เรียบร้อย ดีไม่มีที่ ขัดข้อง ขณะ ที่ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งปวงได้ ประชุม เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท อยู่ นี้ มี ความ ปลื้ม ปีติ หา ที่ สุด มิได้ ที่ได้ รู้ สึก ว่าใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ได้ เสด็จ พระราช ดำ เนิร กลับ มา ประทับ อยู่ ใน ท่าม กลาง ข้าพระ พุทธเจ้า ทั้งปวง แล้ว ข้าพระ พุทธเจ้า ทั้งปวง จะ ได้ รับ ความ ร่ม เย็น ด้วย เดชะ พระ บารมี ปก เกล้า ปก กระหม่อม ประดุจ เดิม มา

ในที่สุดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอพระราชทานพระราชวโรกาศ กราบบังคมทูลถวายไชยมงคล ด้วยอำนาจพระมหากรุณาธิคุณของใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท ซึ่งมีอยู่แก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง กับความจงรักภักดี และชื่นชมนิยมในพระบารมี ซึ่งข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกอยู่เสมอนั้น ขอใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท จงทรงพระเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน เพื่อพระบรมโพธิสมภาร จะได้เปนที่พำนักร่มเย็นแห่งปวงประชา ขอให้พระโรคใดอย่าได้เบียฬบีฑา ทำให้ความทรงสำราญเสื่อมถอย สรรพสิ่งใหญ่น้อยที่มีพระราชหฤทัยทรงพระราชประสงค์ จงสำเร็จด้วยรวดเร็วนับพลัน ทันพระราชหฤทัยได้ทุกเมื่อ

ด้วยเกล้ากระหม่อม ขอเดชะ

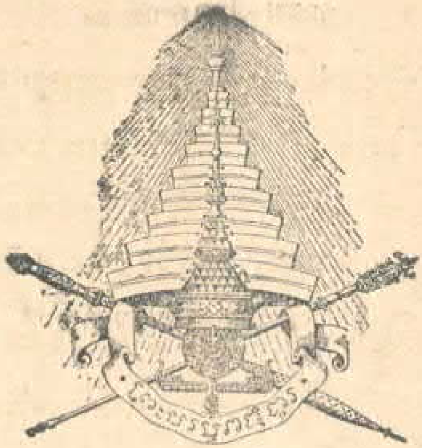

พระราชดำรัสตอบคำถวายไชยมงคล

ของพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าทูลลออง ธุลีพระบาท และราชทูต ผู้แทน รัฐบาล ต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าความพอใจ ในการที่ไปเที่ยวเมืองต่างประเทศ ได้สังเกตความตั้งอยู่และความเจริญแห่งเมืองอื่น ๆ ทั้งปวง ย่อมเปนความยินดีของผู้เที่ยวเดิรทาง ก็จริงอยู่ แต่ผู้ซึ่งไปเที่ยวเช่นนั้น ย่อมมีความทราบซ้านในใจเมื่อได้กลับมาถึงเมืองของตนเอง อยู่ในหมู่ชนพวกของตัวเอง ความรู้สึกอันนี้ย่อมเปนมากยิ่งขึ้น เฉภาะแก่ผู้ซึ่งเปนผู้ปกครองคนทั้งหลาย ในประเทศของตน อันมีน้ำใจประสงค์แต่จะให้ความศุข แก่ประชาชน และความรุ่งเรืองของบ้านเมืองแห่งตน อยู่ในใจเปนนิจ ในส่วนความยินดีของฉัน ซึ่งได้รู้สึกในเวลาเมื่อกลับมาถึงพระราชอาณาเขตร์ และได้ถึงพระมหานคร

มา ทวียิ่ง ขึ้น เมื่อได้เหน หน้า ท่าน ทั้งหลาย ผู้ที่คุ้น เคย กัน อยู่รอบข้าง และ มา ได้ยิน คำ ต้อนรับ ซึ่ง เธอได้ กล่าว แทน ท่าน ทั้งหลาย อันได้ ประชุม อยู่ ณที่ นี้ เพื่อ จะ พบ ฉัน เมื่อ เวลา มาถึง

ฉัน เหน จริง ด้วยในข้อ ที่ เธอ คิด ว่า การ ที่ ฉัน ได้ ไป เที่ยวจน กลับ มา ถึง แล้ว บัดนี้ จะ เปน ประโยชน์เก่ บ้าน เมือง กับทั้งเปน ประโยชน์ เก่ ตัว ฉัน เอง ด้วย

เธอ ย่อม ทราบ อยู่ แล้ว ว่า ฉัน ได้ส่ง ข่าว คราวไป มา เนือง ๆ ใน ระหว่าง ท่ น ทั้งหลาย ซึ่ง ได้ รับ มอบ หมาย การ ปกครอง ใน เวลา ฉัน ไม่อยู่ ฉัน มี ความ ยินดี ที่ จะ กล่าว ซ้ำ อีก ว่า กิริยา ที่ได้ ประพฤติ ราช การ ทั้ง ปวง ใน เวลา ที่ ฉัน ไม่ อยู่ นั้น ฉัน เปน ที่ พอ ใจ ทุก อย่าง ทั้ง ใน ความ สัตย์สุจริต และ ความ เพียร ซึ่ง เธอ และ ท่าน ทั้ง หลายได้กระทำ หน้า ที่ อัน เปน ประโยชน์ สำคัญ ซึ่ง ได้ มอบ หมาย ไว้ ให้ เธอ เปน ผู้ รักษา ฉัน ขอบใจ เธอ ใน คำต้อน รับ แสดง ความ พอใจ ที่ได้กล่าว ต่อ ฉัน อัน ฉัน จะ กล่าวได้ เหมือน กัน ว่า ความ ยินดี ซึ่ง เธอ และท่าน ทั้ง หลาย รู้สึก ในเวลา ที่ ฉัน มา ถึง ฉันใด นั้น ฉัน ก็ รู้ สึก เหมือน กัน ว่า มี ความ ชื่น ชม ที่ได้ มา อยู่ ใน หมู่ ท่าน ทั้งหลาย และ ทั้ง มี ร่างกาย บริบูรณ์ ดี ขึ้น กว่า แต่ ก่อน ซึ่ง จะ สามารถ เข้า รับ ทำ การ เพื่อ ความ เจริญ แก่ บ้าน เมือง และ ความ สุข ของ ประชาชน ราษฎร ทั้งปวง สืบไป โดย สดวกได้

วัน ที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

คำถวายพระพรของพระสงฆ์

ขอถวายพระพรเจริญพระราชศิริสวัสดิ์พิพัฒมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่ สมเด็จบรมบพิตร์ พระ ราช สมภาร พระ องค์ สมเด็จ พระปรมินทร ธรรมิก มหาราชาธิราช เจ้าผู้ ทรง พระ คุณ อัน ประเสริฐ

บัด นี้ สมเด็จ บรมบพิตร์ พระ ราชสมภาร เจ้า เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ จาก แผ่นดินยุโรป ประเวศ พระมหานคร ประชานิกร ทุก จำพวก ทั้ง พระบรมวงษานุวงษ์ เสวกามาตย์ ราษฎร ข้า ขอบ ขันธสีมา ตลอด ถึง ชาว ต่าง ประเทศ ผู้ เข้ มา พึ่ง พระ บารมี ต่าง เกิด มี ปีติ ปราโมทย์ มี สมานฉันท์ พรัก พร้อม กัน จัด การ รับ เสด็จ ตาม กำลัง ที่จะ ทำ ได้ แต่ ความ พร้อม ใจ ของ ประชุมชน นั้น ๆ มา รวม กัน เข้า ย่อม ทำให้ การ นี้ เปน นีรโฆษ เอิกเกริก ทั่วไป จัด ว่าเปน มหาสมัย ของพระนคร เปน ที่ ชื่น บาน ทั่ว หน้า อาตมภาพ พระภิกษุสงฆ์ ก็ พลอย อนุโมทนาสาธุการ ด้วย ฝ่าย อาณาจักร์พรัก พร้อม กัน มา สันนิบาต ณ ที่ นี้ เพื่อ เปล่ง วจีเภท โดย สัตยา ธิษฐาน ประสิทธิ พระพร ถวาย แด่ สมเด็จ บรมบพิตร์ พระราช สมภาร เจ้า ผู้ เปน เอก อรรค สาสนู ปถัมภก ด้วย บ้าง ใน มหา สมัย นี้

อาตมภาพ พระภิ ษุสงฆ์ ทราบ ว่า สมเด็จบรม บพิตร์ พระราชสม ภารเจ้า เสด็จ พระราช ดำเนิร ยุโรป คราว นี้ เพื่อ ประโยชน์ บำรุงพระ องค์ ที่ ทรง บอบช้ำ เพราะ ทรง ราชภาระ มา นาน จะ ได้ มี พระ กำลัง

ทรง ราชการได้ ยืดไป อีก พระ ราช ดำริห์นี้ เกิด ขึ้น ด้วย กำลัง พระมหา กรุณา แก่ ประชาชน ผู้พึ่ง พระ บารมี ข้อ นี้ ก็เหมือน เมื่อ สมเด็จ พระ โลกนารถ เจ้าได้ตรัสใหม่ ตั้ง พระ หฤทัย จะ สำแดง พระสัทธรรม เทศนา โปรด สัตว์ในยสัตว์แล้ว ได้ทรง กระทำ อายุสังขาราธิษฐาน คือ ตั้ง ปราถนาใน ที่ จะ ทรง พระชนมายุ อยู่ โปรด สัตว์ กว่า จะได้ ประกาศ พระ ศาสนา แพร่ หลายไพบูลย์ สำเร็จ ประโยชน์ แก่ เทวดา มนุษย์ เปน อันมาก หาก จะ มี อาพาธ อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง เกิด ขึ้น ทอน อายุสังขาร ก็ จะทรงพาก เพียร เพื่อ ระงับ เสีย ด้วย อำนาจ พระ อิทธิบาท ภาวนา ธรรมดา พระ อรหันต์ เจ้า ย่อม ไม่ มี ความ เสียดาย อาลัย ใน ชีวิตร์ และ ร่าง กาย จะ เปน อยู่ ได้ เท่าไร ก็ตามที่ แต่ สมเด็จ พระผู้ มี พระภาคเจ้า ทรง กระทำ อายุสังขารา ธิษฐาน ดัง นั้น ก็ด้วย กำลัง พระมหากรุณา ใน สัตว์โลก เปน ที่ ตั้ง สมเด็จ บรมบพิตร์ พระราชสมภารเจ้าก็เหมือน กัน มี พระราชประสงค์ จะ ทรง บำรุง พระองค์ ให้ คืน เปน ปรกติ จึงได้ สู้ ทน ความ ลำบาก จาก พระนคร และโภไคศวรรย์ เสด็จ สู่ บรวิสัย แม้ จะ เปน ภูมิ สถาน น่า อภิรมย์ สัก ปานไร ก็ เปน ที่ คับ แคบ พระ ราชหฤทัย ของ พระ เจ้า แผ่นดิน ผู้ มิใช่เจ้า ของ ทั้ง ยัง ต้อง ทรง ห่วง หลัง ถึง พระราช อาณาจักร์ และ ประชาชน ไหน ยัง จะ ต้อง ทรง ทน ความ บก พร่อง แห่ง อุปฐาน การ บำรุง บำเรอ ที่ ผิด จาก เคย เปน ดังนี้ ก็ เพราะ พระมหา กรุณา ใน ข้า ขอบ ขัณฑสีมาเปน ที่ ตั้ง

ใน เวลา ที่ เสด็จ ห่าง ไกล นอก พุทธเขตร์ ยัง ไม่ ทรง วาย คำนึง ถึง ศาสนวัตร์ ที่ ได้ เคย ทรง บำเพ็ญ เปน พระราช จรรยา เมื่อ ถึง เวลา เปน อภิลักขิต กาล ของ พุทธ บริษัท ที่ จะ ได้ บำเพ็ญ กิจวัตร์ เนื่อง ใน พระ ศาสนา ก็ได้พระราชทาน พระราช โทรเลข และ เครื่อง สักการ มา ถึง อาตมภาพ ทั้ง หลาย เพื่อ บูชา พระรัตนตรัย และ สักการ เฉพาะ องค์ แม้ แต่ เพียง กิจ เล็ก น้อย ก็ หา ทรง ละเมินไม่ ข้อ นี้ เปนไป เพราะ กำลัง พระราช ศรัทธาใน พระพุทธศาสนา และ เมื่อ จะ เสด็จ พระราช ดำเนิร ได้ ทรง มอบ ราชภาระใน น่า ที่ สาสนู ปถัมภกไว้ แก่ สมเด็จ พระ บรม โอรสาธิราช เจ้า ฟ้ามหาวชิราวุธ มกุฎ ราชกุมาร พระราช โอรส ร่วม พระ ราชหฤทัย โปรด เกล้า ฯ ให้ เปน ผู้ สำเร็จ ราชการ รักษา พระนคร และ สมเด็จ พระ บรมโอรสาธิราช เจ้า ได้ ทรง ประศาสน์ ราชกิจ โดย พระราช นิยม รักษา พระ นคร สงบ ราบ คาบ พระ ภิกษุ สงฆ์ ได้รับ ธรรมิกา รักขา อยู่ เปน ผาสุก หาภัย อัน ตราย มิได้ สมเด็จ บรมบพิตร พระราช สมภาร เจ้า กับ สมเด็จ พระบรม โอรสาธิราช เจ้า ทรง ประกอบ ด้วย พระ คุณสมบัติ เปน ต้น ว่า พระราชศรัทธา สม ควร กัน ควร จะ สรรเสริญ ต้อง ด้วย ลักษณะ ตระกูล ได้ บุตร์ เปน อนุชาต ซึ่ง สมเด็จ พระศาสดา ตรัสใน คโยปุตตสูตร นั้น ๆ

อนึ่ง อาตมภาพ พระภิกษุสงฆ์ได้ ทราบ ต่อไป อีก ว่า ใน เวลา เสด็จ พระราชดำเนิร นั้น พระ ราชามหา กระษัตรีย์ แล ประธานาธิบดี ผู้ ครอง พระ นคร นั้น ๆ ได้ กระทำ ปัจจุคมนาการ ต้อน รับ เสด็จ ด้วย สักการเคารพ

ที่ สุด จน ชาว พระ นคร ก็ได้ แสดง ความ อ่อนน้อม นับถือ ทั่วไป ฯ ข้อ นี้ ส่อให้เห็น ว่า เปน ผล แห่ง พระคุณสมบัติ เปน เครื่อง เจริญโสมนัส แช่ม ชื่น แม้แห่ง มหาชน ผู้อยู่ ใต้ พระบารมี และ เปน ที่นิยม กัน มา แล้ว แต่ ครั้ง โบราณ สมัย แม้ สมเด็จ พระสุคต ก็ได้ ทรง ยก ขึ้น แสดง เพื่อเปน อุบาย ประกอบเวไนยชน ไว้ ในคุณสมบัติ เช่น ตรัส สรรเสริญ มิตรธรรมไว้ ใน เตมิยชาดก ยก ชน ผู้ ไม่ ประทุษฐร้าย แก่มิตร ขึ้น แสดง ว่าไป สู่ ชนบท นิคมราชธานีใด ๆ ย่อม มี ผู้ บูชา สักการ ทั่วไป ทุก แห่ง หน ไม่ต้อง โกรธ กลับ มา เรือน ของ ตน ด้วยไม่ มี ผู้ ต้อน รับ กลับจะได้ ความ เบิก บานใน สมาคม ฯ สมเด็จ บรมบพิตร พระราชสมภาร เจ้า ทรง รักษา พระราชสัมพันธไมตรี กับนา นา ประเทศ โดย ธรรม สุจริต ประกอบกับ ศีลาจารวัตร์ แล พระราชอัธยาศัย อันงาม ได้ทรง รับ ความ ยกย่อง นับ ถือ ของ พระ นคร นั้น ๆ ต้อง กัน กับ กระแส พระพุทธภาษิต ฉนั้น ฯ

วัน นี้ สมเด็จ บรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า เสด็จ พระราชดำเนิร กลับ ถึง พระมหานคร มหาชน พรัก พร้อม กัน แต่ง พระนคร และ มา สโมสร กระทำบัจ จุคมนาการ รับ เสด็จ เปน มหานิรโฆษ ด้วย ความ ปราโมทย์ ชื่นบาน ดุจ ครั้ง สมเด็จ พระโลกุตตมาจารย์ เสด็จ พระพุทธ ดำเนิร ประ เวศ กรุง กบิลพัสดุ์ เหล่า กษัตริย์ ศากยราช ผู้เปน พระ ประยุรญาติ และ ชาว พระนคร พร้อม กัน กระทำ บัจ จุคมนาการ ต้อน รับ เสด็จ เปน การ เอิกเกริกใหญ่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ ทอดพระเนตร์ เห็น ความ จงรัก และ สามัคคี ของ ประชาราษฎร เปน ผล แห่ง พระเมตตา คุณ

และพระกรุณาคุณ ที่ ทรงให้ ปนไป แล้วในชน นิกร ดุจ พระเจ้า อโศก มหาราชได้สร้อย พระ นาม เพิ่มว่า เทวานัมปิโย ปิยทัสสี เปน ที่ รักของ เทวดา มนุษย์ ได้ ทอด พระเนตร เห็น ผล เปน ที่ รัก ที่ เจริญ พระราช หฤทัย ดัง นี้ เปน พระเกียรติยศ ปรากฎ ยืด ยาว มา ฯ

อาตมภาพ พระ ภิกษุสงฆ์ พลอย อนุโมทนา สาธุการ ด้วย อาณาจักร์ ใน มหา สมัย นี้ ขอ ทูล เปล่ง วจีเภท อ้าง สัตยาธิษฐาน ประสิทธิ พระ พร ถวาย แด่ สมเด็จ บรมบพิตร์ พระราชสมภารเจ้า ต่อไป

มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สัพพปาณินํ
ปูเรตฺวา ปารมี สัพพา ปัตฺโต สัมโพธิ มุตฺตมํ
เอเตน สัจจวัชเชน โหตุ เต ชยมังคลํ ฯ

สมเด็จ พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ผู้ เปน ที่ พึ่ง ของ พุทธเวไนยใน ทาง พระ ศาสนา ย่อม ประกอบ ด้วย พระ กรุณา เปน อย่าง ใหญ่ ทั้ง พระ หฤทัย บำ เพ็ญ พระ บารมีให้ บริบุรณ์ ครบ ทุก ประการ แล้ว ได้ บัลลุ พระ สัมมา สัมโพธิญาณ อัน สูง สุด ทรง บำเพ็ญ พระ พุทธกิจ เพื่อ ประโยชน์ เกื้อ กูล แก่ เวไนย นิกร ทั้ง ปวง ฉันใด สมเด็จ บรมบพิตร พระราชสมภาร เจ้า ผู้ เปน ที่ พึ่ง ของ พศกนิกร ย่อม ประกอบ ด้วย พระ มหา กรุณา เสด็จ เถลิงราช มไหสวรรยาธิปัตย์ แล้ว ตั้ง พระ ราชหฤทัย บำเพ็ญ ราช ธรรมให้ ไพบูลย์ ทุก ประการ เพื่อ ประโยชน์ สุข แห่ง ข้า ขอบขันธสีมา ทั้ง ปวง ฉัน นั้น ด้วย อำนาจ คำ สัตย์ นี้ เปน ปทัฏฐาน ขอ ชัยมงคล จง มีแด่ สมเด็จ บรมบพิตร์ พระราชสมภาร เจ้า ด้วย ประการ ทั้ง ปวง จง

ทรง ล่วง เสีย ซึ่ง สรรพอุปัทวันตราย พระโรค อย่า ได้ เกิด กล้ำ กลาย พระวรองค์ จง ทรง พระเกษมสุข ทุก ทิพา ราตรี ทรง พระ เจริญ ด้วย พระเดช พระศรี พระยศ พระเกียรติ พระราชทรัพย์ และ ราชบริวาร ดำรงพระชนมายุ ยืน นาน เสด็จ สถิตย์ สถาพร ใน พระ ศิริ ราชสมบัติ เปนที่ ร่ม เย็น ของ ราชบริษัทพศกนิกร แล ทรง รักษา พระพุทธศาสนาให้ถาวรไป เมื่อน่า ฯ

รตนัตตยานุภาเวน รตนัตตยเตชสา

สิทฺธมัตฺถุ สิทฺธมัตฺถุ สิทฺธมัตฺถุ อิทํ ผลํ

ด้วย เดชานุภาพ พระ รัตนตรัย บันดาลดล ขอศุภวิบุลผล ซึ่ง พรรณามาแล้ว นั้น จง ประสิทธิ์สำเร็จ แด่ สมเด็จ บรมบพิตร์ พระราชสมภาร เจ้าทุก ประการ ขอ ถวาย พระพร ฯ

วัด พระ ศรี รัตน ศาสดาราม ใน พระ บรม มหาราชวัง

วัน ที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

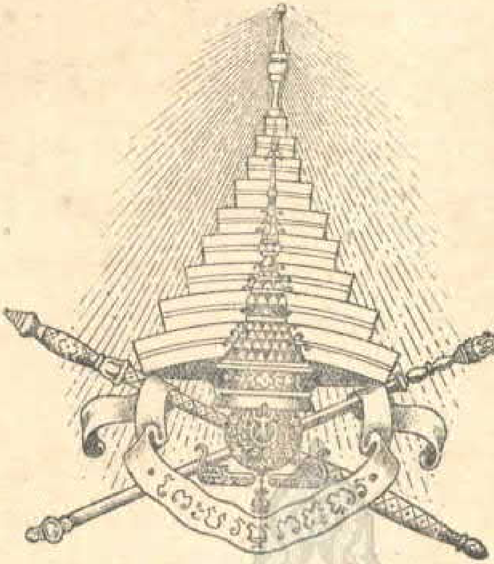

พระราชดำรัสตอบ

คำถวาย พระพร ของ พระสงฆ์

หม่อมฉันได้ฟัง คำรับ สั่งในนามของพระสงฆ์ ซึ่งได้มา ประชุม อยู่ ณ ที่นี้ มี ข้อ ความ อันเลอียด ประกอบด้วย หลัก ถาน และอิง อาศรัย พระ คุณสมบัติ อัน เต็ม บริบูรณ์อยู่ ใน พระพุทธ สัน ดาน และ พุทธจริยา ของ สมเด็จ พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า อัน ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด สา มารถ จะปฏิบัติ อธิษฐาน น้ำใจ ประพฤติ ตามได้ แม้แต่ ส่วน น้อย ก็ ยัง จะได้รับ ผลานิสงษ์ ซึ่งปรากฏใน ปัจจุบัน ตาม สมควร แก่ความ สามารถ ข้อ นี้ เปน ที่ เพิ่ม ภูล ความ ยินดี ๒ ประการ คือให้ บัง เกิด ความ เลื่อมใส ใน พระพุทธคุณ เจริญ ยิ่ง ขึ้น และได้ ความ ชุ่ม ชื่นในใจ เมื่อ ตริ ตรอง โดย ปัจจเวกขณะญาณ

การ ซึ่ง หม่อม ฉันได้ ไป สู่ ประเทศ ที่ไกล ห่าง จาก ที่ ซึ่ง เคย เคารพ สัก การบูชา ห่าง จากภูมิ ประเทศ ซึ่งได้เคยใส่ใจ บำรุง รักษา อยู่ มิได้ละเลย ทั้ง ห่าง จาก หน้า ญาติ มิตร์ อำมาตย์ ราษฎร อัน มีใจ มิตร จิตร์ ต่อ กัน ที่ควร เชื่อ ย่อม ยัง เกิด ความ เปลี่ยว เปล่าใจ ให้รู้สึก ว่าเปน ผู้อนาถา ใน กาล นั้น ๆ เนือง ๆ

ความยินดีที่ได้เกิด มีเปน เครื่อง ระงับน้ำใจ ย่อม เกิด ขึ้น ด้วยความ ระฤกโดย แน่ แน่ว แล้วและ ส่งมา แม้แต่ ข่าว สาร การ เคารพ ก็ให้รู้ สึกได้ รับ ผล แห่ง ความ ชื่น ชมในใจไปได้ หลาย วัน จึง มา สัน นิษฐาน ว่า นั่น คือ ส่วน กุศล ซึ่งได้ มา ปรากฏ เฉภาะ หน้า

ส่วน ซึ่ง มี ความ อาลัย ใน พระนคร และประชา ชน ย่อม ระงับได้ ด้วย ความ วางใจใน ผู้ ซึ่งได้มอบ หมายไว้ ให้อยู่รักษา และได้มุ่ง หมาย ความ นึก คเนใจว่า จะ มี คุณ บาง อย่าง ใน กาล ที่ เที่ยวไป เช่น นั้น ทั้งใน ส่วน ร่าง กายและการ บ้าน เมือง จึงเปน เครื่องที่ สำหรับ ระงับ บลด เปลื้อง ความ ลำบาก ขัด สน จาก สิ่ง ซึ่ง เคย สดวกได้ โดย มาก

แต่เมื่อสุด สิ้น กำหนด อัน เปน เวลาได้ มา สู่ พระราช อาณา เขตร์ จำ เดิม แต่เมือง ตราดและเมือง จันทบุรี ก็ได้ความ ชื่น ชม ยินดี เพราะ ได้เห็น ผล ของ การ ที่ได้จัดได้ทำไป อันไม่ได้เห็น ด้วย ตา มาปรากฏ ว่าการ ที่ ทำ นั้นไม่เปล่า จาก ประโยชน์ ย่อม เห็น ผล เช่นเจ้าคณะ มณฑล จัด คณะสงฆ์ ซึ่ง ปรากฏแก่ตา เมื่อ เวลา พระสงฆ์ได้ มารับ

รองทั้งสองเมืองนั้น ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนเปนอันมาก การรับรองของประชาชนในหัวเมืองทั้งสองและในกรุงเทพฯ ย่อมปรากฏว่า ผลแห่งกุศลเจตนา ซึ่งได้เปนอยู่เนืองนิตย์ในน้ำใจ และได้ทำให้สำเร็จไปตามกำลังความสามารถนั้น เปนผลอันดีซึ่งมีผู้คิดเห็นชอบด้วยเปนอันมาก

ในที่สุดนั้น เมื่อได้ฟังคำอำนวยพร ซึ่งได้รับสั่งแทนที่ประชุมสงฆ์ อันควรนับว่าเปนยอดยิ่งของหมู่ที่ควรเกิดความยินดี เพราะเหตุว่าคำเช่นนี้ได้ออกมาจากสงฆ์หมู่ใหญ่ อันเปนที่เคารพนับถืออย่างยิ่ง เปนเครื่องเพิ่มพูลความปรีดาปราโมทย์ในใจมิใช่น้อย จึงขอรับคำอำนวยพรไชยมงคล ซึ่งพระสงฆ์ทั้งปวงได้อำนวยด้วยความเคารพเปนอย่างยิ่ง ฯ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

คำถวายไชยมงคล

ของประชาชนชาวพระนคร

ซึ่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล อ่านถวายที่ท้องสนามหลวง

ขอเดชะ ฝ่าลอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

บัดนี้เปนมหาสมัย พระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิรกลับจากทวีปยุโรป คืนเข้ากรุงเทพมหานครโดยสวัสดิภาพ ประชาชนเอิบอาบไปด้วยปรีดาปราโมทย์ชื่นบานทั่วหน้า

ข้า พระพุทธเจ้า ได้รับ ฉัน ทา นุมัติ ของ พวก พ่อค้า ประชา ราษฎร ใน กรุง เทพ มหานคร ผู้มี ความ ชื่น ชม ยินดี พร้อม พร้อม กัน มาสโมสร รับ เสด็จ ประเวศ พระบรม ราช ธานี และ เฝ้า ทูลละออง ธุลี พระบาท อยู่ บัดนี้ ณท้อง สนาม หลวง ขอ พระราชทาน พระ บรม ราชวโรกาศ กราบ บังคมทูล พระ กรุณา ด้วย ดวง จิตร์ กะตัญญู กะตะ เวที ถวายไชย มงคล แด่ พระบาท สมเด็จ บรม นารถ บพิตร์ พระ เจ้า อยู่ หัว

ด้วย พระบาท สมเด็จ บรม นารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว ได้เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก พระ มหา นครไป ช้านาน ถึง ปานนี้ ประ ชา ชน ย่อม มีความ รู้สึก เปลี่ยวใจ อยู่ ทั่วกัน มีแต่คอย หน้า คอย พึ่ง ข่าว เสด็จ พระราชดำเนิร ไป ณที่ นั้น ๆ ทุก ประ เทศ ทุก บุรี เมื่อได้ ทราบ ว่า การ เสด็จ ประพาศ ได้ ผล สำคัญ บำ บัด พระโรค ทรง พระ เจริญ ศุขสำราญ กับ ทั้ง นานา ประเทศได้รับ เสด็จ โดย สัม พันธมิตร ไมตรี เชิด ชู พระ เกียรติยศ ก็มี ความ ชื่น ชมโสมนัศ เป น อย่าง ยิ่ง เพราะ ประชา ชน ทั้ง หลาย รู้สึก อยู่ เสมอ ว่า พระบาท สมเด็จ บรมนารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว เปน เจ้า เปนใหญ่ ปก เกล้า ฯ ของ อาณา ประชา ราษฎร ผู้ อยู่ ในใต้ พระ บาระมี ได้ทรง พระ มหา กรุณา ทนุ บำรุงให้ ได้ความ ศุข ความ เจริญ โดย อเนก ประการ เหลือ ที่ จะ คณะนาได้

อิฐ วิบุลยผล ข้อใหญ่ ซึ่ง เกิด มีแก่ ประชาชน คือ ความ เปนไทย ด้วย ตน เอง ความ อยู่ เย็น เปน ศุข ความมี ปรีชาสามารถ ความบริบูรณ์ ด้วยโภค สมบัติ ความ เกษม สำราญ เหล่า นี้ ล้วน สำเร็จ ด้วย อำนาจ พระ มหา กรุณา คือ :—

ส่วน การ พระศาสนา ได้พระราชทาน ความ เปน โสด แก่ คน ใน ที่จะ ถือ ศาสนาได้ตามศรัทธา ทั้ง ทรง ป้องกันรักษา ไม่ให้ มีภัยอันตราย เกิด ขึ้นแก่ ประชาชน ต่าง พวก เพราะ เหตุ ถือ ศาสนา ต่างกัน และทรง กำจัด ปาป ชน ภาย ใน ไม่ให้ ได้ช่อง จะทำ ศาสนา อัน เปน บุญ เขตร์ ของ มหาชนให้เสร้าหมอง เปน เหตุเสื่อม เสีย แห่ง การ บำเพ็ญศาสนวัตร์ ทรง อุปถัมภ์ บำรุง พระ ศาสนา สำหรับ บ้าน เมือง ทั้ง ศาสนา อื่น ๆ ทั่วไป โดย อเนกประการ สุดแล้ว แต่ จะ สำเร็จ ประโยชน์แก่ ประชุมชน เพียงไร ข้อ นี้ เปน เครื่อง หมาย สำคัญ แห่ง พระเมตตาคุณ ที่ ทรง ให้เปน ไป ใน ชนนิกร ประการ หนึ่ง

ส่วน การ พระราชอาณาจักร์ จำเดิมแต่เสด็จ ขึ้น เถลิง ถวัลยราชสมบัติ ได้ทรง พระ ปรารภ จะ พระ ราชทาน ความเปน ไทย แก่ข้าขอบขัณฑสีมา ได้ โปรดเกล้าฯ ตั้ง พระ ราช บัญญัติ ลดกระเษียณ อายุ ลูก ทาษ เพื่อ ไม่ให้ราษฎร ผู้เกิด ใน รัชกาล ปัจจุบัน นี้ ตกเปน ทาษ หรือ ที่ เปน ทาษ อยู่ ก็ให้หลุด พ้น ค่า ตัว เปนไทย ใน ปถมไวย และ ต่อ มาได้ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ ออก พระราชบัญญัติ ลด ค่าตัว เลิก ทาษ ข้อซึ่ง ได้พระ ราชทาน ความ เปน ไทย แก่ประชาชน นี้ เปน พระมหา กรุณา ประการ หนึ่ง

การ ปกครอง ได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ออก พระ ราช บัญญัติ จัด การ ปกครอง ท้อง ที่ เพื่อ ความ ปรกติ สดวก ของ ประชาชน และ ออก พระราชบัญญัติ ยก เลิก กฎหมายเก่า ที่ พิจารณาคดี โดย การ ทรกรรม นั้น เสีย ตั้ง กฎหมาย กระบวนพิจารณา คดี โดย ลักษณะ ใหม่ขึ้น เพื่อ

ให้ราษฎรได้รับความชอบธรรม และได้โปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ตามประเพณีอันนิยมกันเปนอันมากนั้น เพื่อรักษาความสงบราบคาบของพระราชอาณาจักร์ ข้อซึ่งได้พระราชทานความอยู่เย็นเปนศุขปราศจากภยันตรายแก่ประชาชนนี้ เปนพระมหากรุณาอีกประการหนึ่ง

การศึกษาวิทยา ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการเล่าเรียน เพื่อผู้เรียนจะได้มีความคิดความฉลาดสามารถรักษาตนและครอบครัว ทั้งจะได้รู้จักอุบายหาเลี้ยงชีพในทางที่ควร ข้อนี้เปนพระเมตตาคุณที่ทรงให้เปนไปในหมู่ราษฎรประการหนึ่ง

การค้าขาย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีการขุดคลองขึ้นเปนอันมาก ทั้งการไร่นาให้ประชาราษฎรได้โภคทรัพย์ยิ่งขึ้น และโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างทางรถไฟ เพื่อรับและส่งคนโดยสานกับบรรทุกสินค้าไปมาเร็วขึ้น กับทั้งได้ทรงอุดหนุนให้มีเรือกลไฟใหญ่น้อยเดินรับส่งสินค้าและคนโดยสาน ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ติดต่อการสากลไปรสนีย์และโทรเลข เพื่อการสื่อสารไปมาค้าขายสดวกและรวดเร็ว จนการค้าขายมีสรรพสินค้าต่าง ๆ มาเจือจานในพระราชอาณาจักร์บริบูรณ์ยิ่งขึ้น และส่วนการภาษีอากร ก็ได้โปรดเกล้า ฯ ให้งดเลิกและลดหย่อนในสิ่งที่ไม่เกิดผลและมีผลน้อยแก่ประชาชน และขึ้นพิกัด

อักรา แต่เฉภาะสิ่งที่ได้ผลแก่ประชาชนเปนอันมาก ข้อซึ่งทรงทนุบำรุงให้ประชาราษฎร มีความสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์นี้ เปนเครื่องหมายแห่งพระเมตตาคุณอีกประการหนึ่ง

การศุขาภิบาล ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ จัดพระนครให้เจริญยิ่งขึ้นอีกหลายอย่าง มีการขยายถนนหนทางเก่าที่แคบให้กว้างขึ้น และสร้างถนนใหม่ขึ้นอีกมากสายหลายตำบล มีโคมไฟจุดท้องถนนสว่างรื่นรม จนเกิดมีตึกบ้านเรือนในพระนครมั่งคั่งทวีขึ้นโดยเสมอ และมีรถรางใช้แรงไฟฟ้า รถม้ากับรถอย่างอื่น ๆ ด้วยมากมาย ทำให้การไปมาของประชาชนสบายและสดวกขึ้นเปนอันมาก ส่วนการบำบัดโรคภยันตราย ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีโรงพยาบาล กับทั้งเจ้าพนักงานตรวจตราป้องกันโรค ข้อซึ่งได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานความสำราญปราศจากโรคันตรายแก่ประชาชนนี้ เปนเครื่องหมายแห่งพระกรุณาคุณอีกประการหนึ่ง

การตรวจตรา อนึ่งมีพระราชประสงค์จะทรงทราบว่า การนั้น ๆ ที่ได้จัดวางระเบียบไว้แล้ว จะสำเร็จประโยชน์แก่อาณาประชาราษฎรสักเพียงไร และการอย่างไรถ้าจัดขึ้นจะยังวิบูลยผลให้เกิดแก่ประชาชนยิ่งขึ้นไป เพื่อจะได้ทอดพระเนตรเห็นด้วยพระองค์เอง จึงทรงพระราชอุสาหะเสด็จพระราชดำเนินประพาศไป ในหัวเมือง

นั้น ๆ ทรงสอดส่องเหตุการณ์ และทรงสดับข่าวสุขทุกข์ของประชาชนเนือง ๆ มา

ความสนิทสนม ; ในเวลาที่เสด็จประพาศได้มีพระราชดำรัสทักทายปราไส ตรัสไต่ถามสุขทุกข์ของราษฎร ไม่ถือพระราชอิศริยยศ พระราชทานเงินและสิ่งของเปนเครื่องปลูกความยินดีปรีดา ทรงพระเมตตาตลอดลงไปจนถึงหมู่เด็ก ๆ บุตร์ชาวบ้าน พระราชทานเสมาแจกก็มีมากกว่ามาก ทรงสนิทสนมกับราษฎร ยากที่จะหาพระเจ้าแผ่นดินอื่นเสมอเหมือน ทรงพระอารีปลุกน้ำใจเช่นนี้ จึ่งเปนที่นิยมนับถือของประชาราษฎรทุกแห่งหน ตลอดจนถึงชาวต่างประเทศ

อีกประการหนึ่ง ได้ทรงเบิกเผยเชิดชูเกียรติยศของชาติสยามด้วยทรงพระราชอุสาหะเสด็จพระราชดำเนินประเทศยุโรปถึง ๒ คราว ทั้งครั้งนี้ ได้ทรงชักนำเชื่อมพระราชสัมพันธมิตรไมตรีกับพระเจ้าแผ่นดินและประธานาธิบดีในนานาประเทศให้สนิทยิ่งขึ้น ผลแห่งสัมพันธมิตรไมตรีอันนี้ ย่อมชักนำความเจริญรุ่งเรืองของพระราชอาณาจักร์ และเมื่อจะเสด็จพระราชดำเนินจากพระนครไป ยังได้ทรงห่วงในสุขทุกข์ของชนนิกร จึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สถาปนา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ มกุฎราชกุมาร พระราชโอรสที่วางพระราชหฤทัยได้ ให้สำเร็จราชการรักษาพระนครไว้ต่างพระองค์ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ก็ได้ทรงอนุวัตร์ในพระราชจรรยา ทรงพระเมตตาอารีแก่ประชาราษฎร และรักษาพระ

นคร ด้วย พระ ปรีชา สามารถ การณ์ เปน ปรกติ เรียบ ราบ ประชาชน อยู่ เย็น เปน สุข สม พระ ราช ประสงค์ พระ มหา กรุณา เปน ล้น เกล้า ฯ

ประชาชน รู้ สึก พระ มหา กรุณา ธิคุณ ปก เกล้า ฯ โดย อเนก ประการ อยู่ ฉนี้ จึ่ง มี ดวง จิตร เต็ม ไป ด้วย ปีติ ชื่น ชม โสมนัส ได้ พรัก พร้อม กัน มา สู่ ที่ สโมสร รับ เสด็จ มอบ ฉันทา นุมัติ ให้ ข้า พระพุทธเจ้า กราบ บังคม ทูล ขอ พระ ราชทาน พระ บรม ราชา นุญาต เพื่อ ประกาศ พระ มหา กรุณา ธิคุณ แล้ว เปล่ง วจีเภท ถวาย ไชย มงคล ณ มหา สมัย พิเศษ ที่ เสด็จ ประเวศ พระ มหา นคร ครั้ง นี้

ขอ เดชะ พระ มหา กรุณา ที่ ทรง ให้ เปน ไป ใน ประชาชน แล ขอ อำนาจ ความ กตัญญู กตเวที ของ ทวย ราษฎร ผู้ สวามิภักดิ์ แล จง รัก ใน พระ บาท สมเด็จ บรมนารถ บพิตร พระ เจ้า อยู่ หัว โดย สุจริต ธรรม อันนี้ ประกอบ กัน จง เปน อานุภาพ ศักดิ์ สิทธิ์ บันดาล พิทักษ์ รักษา พระบาท สมเด็จ บรม นารถ บพิตร พระ เจ้า อยู่ หัว ให้ มี พระ เดชา นุภาพ เปน ที่ ครั่น คร้าม ของ หมู่ ปรปักษ์ ภาย นอก อย่า ให้ กล้า ก่อ อนิฐผล ตลอด จน พวก เหล่า ร้าย ภาย ใน ก็ ให้ เกรง กลัว พระ บารมี อย่า กล้า กำเริบ เปน เสี้ยน หนาม แห่ง พระ ราช อาณาจักร์ อัน นี้ ขอ ความ เกษม สงบ จง มี ทั่ว หล้า

อนึ่ง ขอ จง ทรง พระ เจริญ ด้วย พระ ราช อิศริยยศ พระ เกียรติคุณ เปน ที่ นิยม นับ ถือ ของ ประชาชน ทั้ง ภาย ใน ทั้ง ภาย นอก ทั่ว กัน ไป ขอ พระ ราช ทรัพย์ จง หลั่งไหล มาโดย ทาง นั้น ๆ เพื่อ ความ มั่งคั่ง สมบูรณ์ แห่ง

พระคลัง หลวง ขอ ราช บริวาร ทั้ง ปวง จง ตั้ง จิตร์ สวามิภักดิ์ รับ ราชการ ให้ สำเร็จ สม พระ บรม ราช ประสงค์

อนึ่ง ขอ จง ดำรง พระชนมายุ ยืน นาน ทรง พระ สำราญ หา พระโรค มิได้ เสด็จ สถิตย์ ยั่ง ยืน ใน ราช มไหสวรรย์ สมบัติ ยิ่ง กว่า พระ มหา กระษัตริย์ ใน ปาง ก่อน ขอ พระ บรม ราชวงษ์ จง ดำรง สถาพร เปน อพัญญะ สาธารณ ขอ รัช สีมา จง เจริญไพศาล บริบูรณ์ด้วย สรรพ สมบัติ มี ศุข สวัสดิ์ ยั่ง ยืน เปน นิตย์ นิรันดร ขอ พระ พรไชย มงคล จง ประสิทธิ สำเร็จ แด่ พระบาท สมเด็จ บรม นารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว ทุก ประการ ขอ เดชะ ฯ

ใน นาม ของ ประชา ราษฎร

ข้า พระพุทธเจ้า กรมหลวง นเรศรวรฤทธิ์

เสนาบดี กระทรวง นครบาล

ท้อง สนาม หลวง กรุง เทพ พระ มหานคร

วัน ที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

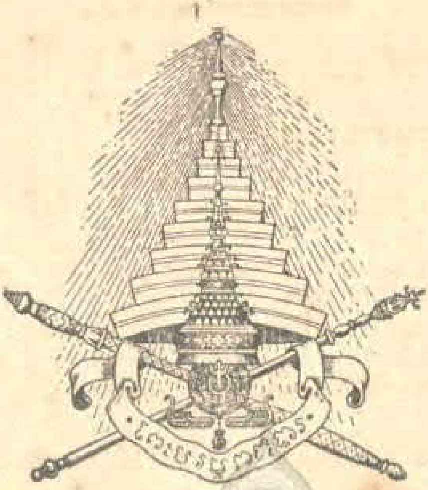

พระราชดำรัส ตอบ ประชาชน ชาว พระนคร

เรา มี ความ ยินดี เปน อัน มาก ที่ได้ ฟัง คำ ต้อน รับ และ คำ อำนวย ไชย มงคล ของ อาณา ประชาชน ณ กรุง เทพ ฯ กับ ทั้ง คำ แสดง ความ สวามิภักดิ์ และ รักใคร่ ใน เรา ด้วย

คำ ที่ ได้ พรรณา ว่า ด้วย การ ที่ ได้ เปลี่ยน แปลง มา ใน เมือง เรา จำเดิม ตั้ง แต่ แรก เริ่ม รัชกาล นี้ เวลา ที่ เรา ได้ ครอง ราช สมบัติ มา แล้ว นั้น เปน สมัย อัน ควร จด จำ ไว้ ใน พงษาวดาร ของ โลก นี้ เปน สมัย อัน หนึ่ง ซึ่ง มี ที่ สังเกต ด้วย ความ เจริญ เร็ว ใน การ ต่าง ๆ หลาย อย่าง เปน อัน มาก ทั่วไป เรา ได้ มี ความ คิด พยายาม อยู่ เสมอ ที่ จะ ให้ กรุง สยาม ได้ มี ส่วน ใน การ ดำเนิร ของ ความ เจริญ ทั้ง ปวง ซึ่ง เปน อาการ ที่ เห็น เปน สำคัญ ใน กาล สมัย ที่ เรา ทั้ง หลาย ได้ มา มี ชีวิต อยู่ บัด นี้ กาล เวลา ชั่ว

ชีวิตคนหนึ่งนั้น ก็เรียกว่าระยะเวลาสั้น ๆ อันหนึ่งในพงษาวดารของประเทศหนึ่ง แต่ในกรุงสยามทุกวันนี้ มีการที่เปลี่ยนแปลงแปลกกว่ากรุงสยาม เมื่อแต่ก่อนในชั่วชีวิตมนุษย์หนึ่งนั้นเปนอันมาก การที่ให้คนเปนไทยแก่ตนเองยิ่งขึ้น การที่จัดการปกครองแก้กฎหมายทั้งหลาย และจัดวิธีเก็บภาษีอากรให้ดียิ่งขึ้น การศึกษาวิชา การที่จัดให้ดำเนิรไปเปนอันมาก การทำหนทางภายในบ้านเมืองของเราให้สดวกยิ่งขึ้น และการที่ได้จัดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ๆ ซึ่งเธอได้กล่าวบรรยายไว้แล้วทั้งปวงนั้น เปนสิ่งที่แสดงให้เห็นลักษณะนิยมของประชุมชนในเมืองนี้ได้มีแปลกกว่ากันเปนอันมาก ในระหว่างเวลาที่ได้เปนมาแต่ก่อนแล้ว กับเวลาที่เปนอยู่ในประจุบันนี้ และเรามีความพอใจเปนอย่างยิ่ง ที่ได้ทราบจากคำบอกเล่าของเธอกับทั้งทราบจากการที่เราได้เห็นเองนั้น ว่าการอันใดที่เราได้กระทำมาเปนผลสำเร็จแล้ว ราษฎรเราก็ได้มีกตะเวทีด้วย สิ่งซึ่งเปนหัวข้อใจความสำคัญอันหนึ่ง ของการที่เราได้กระทำให้สำเร็จได้นั้นก็คือความจงรักภักดีแห่งประชาชนคนเมืองเรา และความเชื่อถือว่าการอันใดที่เราได้เปนธุระแล้ว เราย่อมมีใจหมายจะให้มีความเจริญเปนประโยชน์และความดีแก่คนเหล่านั้นด้วย

เราได้แสดงความให้มกุฎราชกุมารทราบแล้ว เราได้มีความพอใจทุกอย่างในอาการกิริยาที่ได้จัดรักษาการทั้งปวงในเมืองนี้ เวลาที่เราไม่อยู่นั้น และเรามีความยินดีอยู่ด้วย ที่ได้ทราบจำความ

อุสาหะที่มกุฎราชกุมาร ได้มีในการที่กระทำให้สำเร็จไปตามน่าที่แล้วนั้น ย่อมเปนที่ชอบใจของอาณาประชาชนทั้งปวงด้วย ฯ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

คำถวายไชยมงคลของพวกพ่อค้าต่างประเทศ

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้าพวกพ่อค้า และธนาคารต่างประเทศในกรุงเทพ ฯ ทั้งหลาย ซึ่งมีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา ความชื่นชมยินดีอันเกิดมีแต่น้ำใจของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายพร้อมกัน ในการที่เสด็จพระราชดำเนิรกลับคืนมายังพระราชอาณาจักรนี้ โดยปราศจากสรรพภยันตราย

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีจิตรคิดเห็นเหมือนกับชนทั้งปวงผู้ซึ่งมีน้ำใจหวังอยู่ในความเจริญส่วนพระองค์ ซึ่งเปนอันหนึ่งอันเดียวกับความเจริญของพระราชอาณาจักรสยาม อันงามและบริบูรณ์นี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้ได้ตามอยู่ด้วยความรู้สึกใจว่า เปนที่ชอบใจและชูใจอย่างยิ่ง ในเรื่องราวที่เสด็จพระราชดำเนิรประพาสบ้านเมืองของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ในอัสตงคตประเทศเปนครั้งที่สอง เช่นได้กล่าวไว้ในประกาศพระราชโทรเลขทั้งหลาย ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานประโยชน์ ที่ได้อ่านทราบแล้วด้วย

ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย มี ความ ยินดี ที่ เห็น ด้วย เกล้า ฯ ว่า การ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ครั้ง นี้ ได้ เปน ที่ เกิด ผลให้ สำเร็จ ดัง ที่ ประสงค์ จำนง หมายไว้ เปน อัน มาก แล้ว คือ ว่า ได้ ผ่า ฉลอง พระบาท ปราศจาก พระโรคัน ตราย และ มี พระกำลัง บริบูรณ์ อย่าง เดิม

ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ขอ พระราชทาน ถวายไชยมงคลใน สมัย นี้ ที่ ได้ เสด็จ พระราช ดำเนิร จาก พระราช อาณาจักร์ ถึง แปด เดือน ล่วงไป แล้ว และ ข้า พระพุทธ เจ้า ขอ พระราชทาน พระบรมราชวโรกาศ ให้ทอด พระเนตร์ การ สำแดง ดอกไม้เพลิง ซึ่ง ข้า พระพุทธเจ้า ได้ ปฤกษา กับ เจ้า พนักงาน อัน สมควร แล้ว ปรากฏ แก่ ข้า พระพุทธเจ้าว่า เปน สิ่ง อัน งาม ดี อย่าง ยิ่ง ที่ จะ ให้ ปรากฏ การ รับ เสด็จ ของ พวก ข้า พระพุทธเจ้า ในมหามงคล สมัยนี้ และ เปนสิ่งซึ่งข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายไว้ว่า เปน ที่ หมาย แห่ง ความ เคารพ นับ ถือ อัน แท้จริง ของข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ด้วย ฯ

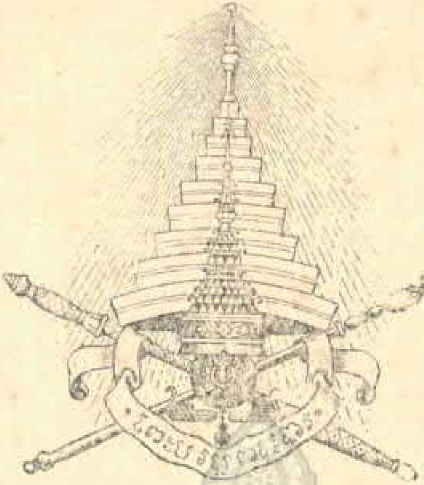

พระราชดำรัสตอบพวกพ่อค้าต่างประเทศ

เรา มี ความ ยินดี เปน อัน มาก เมื่อ กลับ มา ถึง เมืองของ เราได้รับ คำ อำนวย พร ต้อน รับโดย แข็งแรงถึง เพียง นี้ ของ ท่าน ทั้งหลาย ผู้ ที่ มาจาก เมือง ทั้งปวง ที่ เราได้ ไป เยี่ยม เยียน มาแล้วนี้ เรา มี ความ ขอบใจ ท่าน ที่ได้แสดง ความ ยินดี ใน การ ที่ เรา เปน ผู้ปราศจากโรคันตราย แล้ว และ เรา ดีใจ อย่าง ยิ่ง ที่ จะได้ เห็น การ สำแดง ดอกไม้เพลิง ซึ่ง ท่านได้ มี น้ำใจ จัด เปน การ ฉลองใน การ ที่ เรา กลับ ครั้ง นี้

การ ที่ ท่าน ทั้งหลายได้ มาต้อน รับ เรา เมื่อ เรา มา ถึงที่นี้ และการ ที่ ท่าน ทั้งหลาย ได้ คิด จัด เพื่อ แสดงให้ เห็น น้ำ ใจ อันดี ของ ท่านใน สมัย นี้ เรา ถือ ว่าเปน ที่ หมาย อัน สำคัญ แห่ง ความ ตั้งใจ ของท่าน ใน การ ที่ได้ มีทางไมตรี อยู่เสมอ ใน ระหว่าง รัฐบาล ของ เรากับ พวกพ่อค้า

นา นา ประเทศใน กรุง สยาม ความ ปรารถนา ของ เรา นั้นคงจะเปนเหมือน เช่นได้ เปน มา แต่ก่อนอยู่ เสมอ แล้ว ว่า จะช่วย เหลือ เกื้อ กูล ให้เจริญ ใน ผล ประโยชน์ อัน สำคัญ ที่ ท่าน ทั้งหลายได้ เปน ผู้แทน ของ การ นั้น เรา มี ความ เชื่อ แน่ใจ ใน การ ที่ เกี่ยว พันธ์ กัน สนิท ใน ระหว่าง ความ สำเร็จ ประโยชน์ ของ การ ค้า ขาย ที่ เกี่ยว กับ ท่าน ทั้งหลาย นี้ กับ ความ เจริญ ของ เมือง นี้ ที่ ท่าน ทั้งหลายได้ สมัค มา ทำ การ ร่วม อยู่ ด้วย นั้น แล้ว และ เห็น ว่าไม่ มี สิ่ง ใด ที่ จะเปน เหตุ ชัก นำ ทำให้ เกิด ความ เจริญ ของ คน ต่าง ประเทศ ที่ อยู่ ใน เมือง เรา กับ ทั้ง ความ เจริญ ของ ราษฎร ของ เรา นั้น ยิ่ง ขึ้นไป กว่า ที่ จะมี น้ำใจ อัน หนึ่ง ซึ่ง นับ หน้า ถือ ตา ต่อกัน อยู่ มิได้ ขาด ฯ

คำถวาย ไชยมงคลของพ่อค้าจีน

ขอ เดชะ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ปก เกล้า ปก กระหม่อม

ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ผู้เปน นาย ห้าง พ่อค้า และ ลูก ค้า จีน ทั้งปวง ซึ่งได้ เข้า มา พึ่ง บรมโพธิสมภาร ประกอบ การค้า ขาย และหัตถกรรม โกศล อยู่ใน พระราช อาณาจักร นี้ ขอ พระราชทาน พระบรมราชวโรกาศ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ทราบใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท

ด้วย ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ได้ ทราบ เกล้า ฯ ว่า ตั้ง แต่ได้ เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประพาศ นา นา ประเทศ คราว นี้ เพื่อ ความ เกษม สำราญใน ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท และ พระราชประสงค์ ที่ จะสำแดง กิติคุณ ของชาติ

และน้อมนำอรรถประโยชน์มาเพิ่มภูลความเจริญของพระราชอาณาจักร์ พระนามาภิไธยได้ปรากฏพระเกียรติอันดังยิ่ง ที่มหาชนทั่วไปได้รับเสด็จโดยน้ำใจยินดีอย่างแข็งแรงทุกแห่งหน ด้วยพระบารมีเกียรติคุณบุญราษี ของพระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตร์พระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดิน และประธานาธิบดีทุกประเทศที่เสด็จประพาศ ทั้งพ่อค้านายห้างและราษฎรประเทศนั้น ได้มีความจงรักภักดีรับเสด็จโดยอัธยาศรัยที่สนิทปรากฏแก่โลกย์นี้ ก็โดยที่ได้ทรงสำแดงน้ำพระไทยอันดี ด้วยพระปรีชาญาณ อันสุขุมต่ออาณาประชาราษฎรในประเทศเหล่านั้น พระราชหฤทัยประกอบไปด้วยพระเมตตากรุณา ได้พระราชทานแก่คนจนที่ทรงพบปะ และตามสถานสำหรับมหาชนที่อนาถาในเวลาที่เสด็จประพาศ ตามที่มีในประเทศเหล่านั้น จึ่งเปนที่เสนหาทั่วไป

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายรู้สึกทราบเกล้า ฯ ด้วยความชื่นชมยินดีเปนอย่างยิ่ง ด้วยพระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตร์พระเจ้าอยู่หัว เปนพระมหากระษัตราธิราชเจ้าอันเลิศยิ่ง และยากที่จะหาบรมกระษัตริย์ใดเปรียบปานในน้ำพระราชหฤทัย พระเมตากรุณาบรมราชอัธยาศรัยที่เปนพระคุณสมบัติอันดีได้

บัดนี้ได้เสด็จพระราชดำเนิรนิวัตร์คืนสู่พระมหานครบรมราชธานีในเวลาวันนี้ กระทำให้พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีความยินดีปรีดาปราโมทย์เปนล้นเกล้า ฯ ซึ่งได้เห็นพระบาทสมเด็จบรมนารถบพิตร์พระเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วยความเกษมสำราญ ทรงพระเจริญในพระวรกาย

และ พระราชอัธยาศรัย ทั้ง น้ำ พระไทย อัน ชื่น แช่ม กว้าง ขวาง ประดุจ ดัง มหาสมุทร์ และ ฟ้า ดิน เปน ที่ พึ่ง พำนัก แห่ง ข้า พระพุทธ เจ้า ทั่วไป ที่ จะได้รับ ความ ร่มเย็นในใต้ พระบารมี

ความ รู้สึก น้ำใจ ชื่น ชม ยินดี ที่ได้ เห็น เสด็จ สู่ พระนคร โดย สวัสดิ ภาพ นั้น จะ หา ถ้อย คำ อันใด มา สำแดงให้ เพียง พอ เพื่อ ทราบใต้ฝ่า ลอองธุลีพระบาทไม่ได้ และ ทั้งไม่ทราบ เกล้า ฯ ว่า จะ กระทำ อันใด สำแดง ความ กะตัญญู กะตะเวที ของ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย ให้ สม แก่ ความ ยินดี ของ ข้า พระ พุทธเจ้า ให้ เพียง พอ แก่ พระ มหา กรุณาธิคุณ ซึ่งได้ ทรง ทนุบำรุง ปก ครอง ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย อยู่ นี้ พอ แก่เวลา อัน น้อย นั้นได้ จึ่ง คิด ด้วยเกล้า ฯ พร้อมใจ กัน ทำ รูป เชียน ทูล เกล้า ฯ ถวาย พอ เปน ที่ ระลึกในวโรกาศ อัน นี้ พร้อม ทั้ง ความ กะตัญญู กะตะ เวที ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย แม้ ว่า สิ่ง ของ ที่ ทูล เกล้า ฯ ถวาย นี้ ย่อม เยาว์เบา ค่า ไม่ พอ เพียง แก่ พระ มหา กรุณาธิคุณ ก็ดี แต่ได้ ถือ ว่า เปน สิ่ง ที่ สม ตาม พระ บารมี พระคุณสมบัติ อัน เปนไป อยู่ ใน พระบาท สมเด็จ บรมนารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว และ ทั้ง ตาม ความ ปราถนา ของ ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง หลาย ด้วย เชียน รูป หนึ่ง นั้น เปน รูป หมาย ฮก รูป หนึ่ง หมาย ลก รูป หนึ่ง หมาย ซิ่ว

อาศรัย เหตุ สาม ประการ นี้ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลายโดยสัจจาธิษฐาน ความ ชื่น ชม ยินดี เปน ที่ สุด ซึ่ง พระบาท สมเด็จ บรมนารถบพิตร์ พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง ประกอบ อยู่ ในคุณสมบัติ ทั้ง สาม ประการ นี้ ที่เปน

ความ ปราถนา ของ ข้า พระ พุทธเจ้า ขอให้ พระบรมเดชานุภาพ แผ่ไพศาล ทั่วไป พระราช อาณาจักร์ มี ความ ศุข เกษม ดำรง อิศรราช ยืด ยืนนาน หมื่น ปีร์ขึ้นไป ความ มั่ง คั่ง บริบูรณ์ด้วย โภคทรัพย์ ของ ชาติ ประกอบ ด้วย พานิชกรรม หัตถกิจ ซึ่ง เปน กรรม ผล ของ ชาติ จง เกิด สมบูรณ์ ยิ่ง ดั่ง ขัตติย มหาศาล พระบรมวงษ์ คง สืบ สันตติวงษ์ยิ่ง หมื่น ปีร์ขึ้นไป ขอให้ พระบาท สมเด็จ บรมนารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว มี พระชนมายุ ยิ่ง ยืน นาน ประดุจ ดั่ง ดาว นำเกิด ปราศจากโรคา พาธไภย พิบัติ อุปัทวันตราย สัตรู ภาย นอก ภายในจงแพ้พ่าย พระบารมี ขอให้ ปรมาภิไธย ได้นาม ว่า บ้วนส่วย พระเจ้า หมื่น ปี และ พระบารมี ดุจดั่ง เซียนบน ฟ้า ที่ อ้าง มา นั้น

ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย ซึ่งได้ เข้า มา พึ่งพระบรม โพธิสมภาร อยู่นี้ แม้ต่อไป เบื้อง น่า จะ กลับ คืนไป เยี่ยม เยียน ยัง ชาติภูมิ เดิม ของ ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้งหลาย ชั่ว คราวก็ดี ความ ลืม พระมหา กรุณาธิคุณ เปน อัน ไม่มี ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย จึ่ง พร้อมใจ กัน กราบ บังคมทูล พระกรุณา ในวโรกาศนี้ ขอให้ พระราชดำริห์ ชอบ ทั้งหลาย จง เปนไป ตาม น้ำ พระไทย ของ พระบาท สม.ด็จ พระบรมนารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่หัว สมแก่ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลายได้ กราบ บังคมทูล พระกรุณา นี้ จง ทุก ประการ ด้วย เกล้าด้วย กระหม่อม ขอ เดชะ ฯ

กรุงเทพพระมหานคร

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒

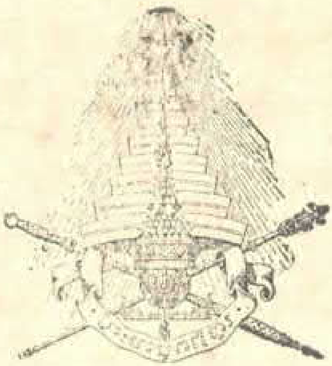

พระราชดำรัสตอบพ่อค้าจีน

เรารู้สึกมีความพอใจเปนอย่างยิ่ง ที่ได้รับคำอำนวยพรต้อนรับของผู้แทนพวกพ่อค้าจีน ซึ่งตั้งอยู่ในเมืองเรา เราย่อมรู้อยู่แล้วว่าความสามารถในทางค้าขายของพ่อค้าจีน และความอุสาหะ และพยายามของจีนผู้ทำการงานเปนอันมาก ที่ได้เข้ามาอยู่ในเมืองนี้นั้น ย่อมเปนคุณมีราคามากเพียงไร จีนที่เกิดในเมืองจีนนั้น ถึงแม้ว่าเปนคนต่างภาษากับไทยอย่างหนึ่งแล้วก็ดี แต่ก็ยังไม่ต้องการให้มีผู้แทนทางราชการ มาช่วยให้ได้ที่เหมาะสำหรับทำการค้าขายอันเปนคุณวิเศษของพวกจีนซึ่งได้ปรากฏแล้ว ความคิดของเรานั้นย่อมมีอยู่แล้วเสมอมาว่า จีนในกรุงสยามควรจะได้มีโอกาศที่จะทำการงาน และมีประโยชน์เหมือนเช่นคนไทยเรา เราถือว่าพวกจีนนั้นเหมือนไม่เปนคนต่างประเทศ แต่หากว่าจะเปนในเมืองเราส่วนหนึ่ง และมีส่วนได้รับผล ในความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองด้วยเหมือนกัน

เพราะเหตุ นั้น เมื่อ ท่าน ทั้งหลาย ได้ มา พร้อม กัน ครั้ง นี้ เปน ที่ ยินดี ของ เรา อย่าง ยิ่ง ดัง เรา ได้ กล่าว มา แล้ว ว่า เปน สิ่ง สำคัญ อัน เปน พยาน ว่า ผล แห่ง ความ คิด ของ เรา ที่ ได้ ใช้ มา แล้ว นั้น ถูก ใจ ของ พวก จีน และ เปน พยาน ว่า พวก จีน มี ความ นิยม พอใจ ใน การ ที่ เปน อยู่ เช่น นี้ ด้วย

เรา มี ความ ยินดี รับ ของ อัน งาม ที่ ให้ เปน ที่ ระลึก แก่ เรา และ เรา จะ ถือ อยู่ เสมอ ว่า ราคา ของ สิ่ง นี้ มี มาก ยิ่ง ขึ้น ด้วย ถ้อย คำ ที่ ได้ แสดง แข็ง แรง ด้วย ประสงค์ อัน ดี และ มี คำ อำนวย พร ติด มา กับ ของ นี้ ด้วย ฯ

คำถวายไชยมงคลของพ่อค้าแขก

ขอ เดชะ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ปกเกล้า ปก กระหม่อม

ข้า พระพุทธเจ้า บรรดา พวก พ่อค้า แขก บ่อมเบ ทั้งหลาย ซึ่ง ได้ เข้า มา พึ่ง พระบรมโพธิสมภาร ประกอบ การ พานิชกรรม อยู่ ใน พระราช อาณาจักร์ สยาม ได้ รับ ความ ผาสุก สวัสดิภาพ มา ช้า นาน หลาย ชั้น ชั่ว คน แล้ว

ขอ พระราชทาน พระ บรม ราชวโร กาศ กราบ บังคม ทูล แด่ พระบาท สมเด็จ พระ บรมนารถ มหา ราชา ธิราช เจ้า ไก ซาร์ .อี. สยา มินทร์ ทราบ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ด้วย ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย มี ความ ชื่น ชม โสมนัศ ยินดี ต่อ พระบรม เดชา นุภาพ กฤสดา ภินิหาร ใน ใต้ ฝ่าลออง ธุลี พระ

บาท ด้วยการ ซึ่งได้ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ นานา ประเทศ ทิศ ตวันตก ครั้ง นี้ ได้เสด็จกลับ คืน สู่ พระมหา นคร บรม ราช ธานีศรี รัตนโกสินทร โดย ความ ผาสุก สวัสดิ์ สถาพร ซึ่งควร นับ เหมือน กันว่า เปนการ อุประถัมภ์ บำรุงการ ค้า ขาย ระหว่าง ชาติให้เจริญ ยิ่ง ขึ้น ด้วย พระ บารมี กิติ คุณ แผ่ ไพศาล อัน ปรากฎ แก่โลกย์ นั้น ข้าพระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย พร้อม กัน ได้ มี โอกาศ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ใน วันรื่น เริง รับเสด็จ นี้ มีความ ร่วม มิตร จิตร สมาน ฉันท์ โดย น้ำ ใจ อัน จง รัก ภักดี ในใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระ บาท และเพื่อ จะให้ เปน ที่ระฦก หมายความ ยินดี รับเสด็จ ด้วยความ ปรีดาปราโมทย์ สุสวาด คันต์ วันทย ด้วยเคารพในใต้ฝ่าธุลีพระบาท สมเด็จ บรมนารถ บพิตร พระเจ้าอยู่หัว สยามินทร์ ซึ่ง เสด็จ พระราช ดำเนิร นิวัตร์ มา ดีแล้ว และ ด้วย จิตร ผ่อง แผ้ว ชื่น บาน นี้ ข้า พระพุทธ เจ้า ทั้ง หลาย จึ่งพร้อมใจ กัน ขอ อาราธนา พระ ยัดล่าห์ เจ้า ผู้ ทรงไว้ ซึ่ง สรรพานุ ภาพใน สกล โลกย์ จงบันดาลความ ศุข ศิริสวัสดิ์ พิพัฒน์ สถาพร ให้ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ประสบ สิ้น สิ่ง พระราช ประสงค์ และ ทรง เจริญ พระ ชนม์ พรรษา อยู่ ยืน นาน บรรจบ ยิ่ง หลาย คำรบไชย สรรพภัย พิบัติโรคา พาธ จง พินาศ เสื่อม สูญ พระราช หฤทัย จง จรูญ เรืองโรจน์ ประภัศร สดคา ภิรมย์ศุข ทุก วัน คืน ขอให้ราไช สวรรยา ธิบดี และ รัช ทายาท สดิตย์ มั่น อยู่ ใน วเศส ศรียโลก สิ้น กาล นาน เทอญ ฯ

กรุง เทพ มหา นคร

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖

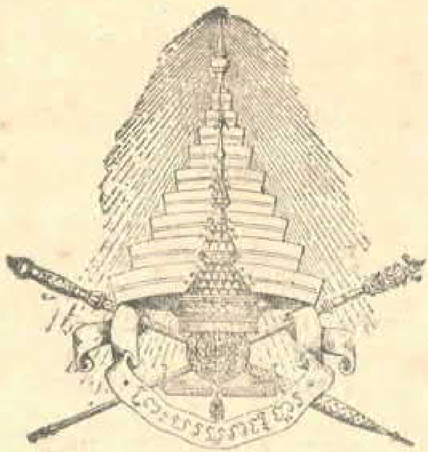

พระราชดำรัส ตอบพวกพ่อ ค้า แขก

กรุง สยาม ย่อม เปิด ช่อง และ โอกาศ ให้ แก่ ความ อุสาหะ ของ ความ คิด และ แรง ของ คน ทั้ง ปวง ทั่วไป ไม่ เลือก ว่า ชาติ ภาษา ใด หรือ ศาสนา ใด ความ คิด ของ เรา ใน การ ที่ เกี่ยว กับ เรื่อง นี้ ย่อม เปน การ อารี กว้าง ขวาง อยู่ เสมอ และ ไม่ มี สิ่ง ใด ที่ จะ ทำ ให้ เรา พอใจ ยิ่ง ขึ้น กว่า ที่ จะ ได้ เห็น ผู้ แทน พวก นานา ประเทศ ต่าง ๆ ได้ เต็มใจ เข้า กัน สำแดงการ ให้ เรา ได้ พบ เห็น เมื่อ กลับ มา ถึง เรา มี ความ ยินดี ไม่ น้อย เลย ที่ ได้ รับ คำ อำนวย พร ของ พ่อ ค้า แขก ชาว อินเดีย ผู้ ซึ่ง ได้ ตั้ง อยู่ ใน เมือง นี้ มา ช้า นาน นัก แล้ว และ เปน ผู้ ที่ ได้ ทำ กิจ ธุระ สำเร็จ ประโยชน์ ตาม ที่ สมควร ที่ จะ ได้ ดี แล้ว ด้วย

เรา มี ความ ยินดี รับ คำ อำนวย พร และ ความ ประสงค์ อัน ดี ของ ท่าน ทั้ง หลาย นั้น ฯ

คำ ถวายไชย มงคล
ของ พ่อ ค้า ไทย

ขอเดชะ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ปก เกล้า ปก กระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย ผู้เปนพศกนิกรประกอบการกสิกรรมหัดถกรรม และพาณิชกรรมโกศล สมาคมรวม เปนคณะ ผู้ค้าขายในพระราชอาณาจักร์ มีความ ชื่น ชม ยินดี ต่อ พระ บรม ราช กฤษดาภินิหาร พร้อมใจ กัน เข้า เปน ภาค ในความรื่น เริง รับ เสด็จ มา ถึง ในอภิลักขิตกาล เปน วโร กาศ พิเศษ ที่ได้ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ณ เวลา นี้ เปน วัน สมโภช มงคล การ อัน ประเสริฐ ซึ่ง พระบาท สมเด็จ พระ บรมนารถ บพิตร์ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร นิวัตร์ สู่ พระ บรม ราช ธานี มหา นคร โดย สวัสดิ ภาพ ขอ พระ ราชทาน พระ บรมราช วโรกาศ กราบ บังคมทูล พระ กรุณา ทราบ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท

การ ค้า ขาย ที่ ให้ เกิด ความ เจริญ โภค ทรัพย์ สมบูรณ์ แก่ ชาติ ที่ ข้า พระพุทธเจ้า ได้ ประกอบ การ อยู่ นี้ โดย พระ บารมี ใน รัชกาล ที่ ๔ บรมธรรมิก มหา ราชา ธิราช เจ้า ได้ ทรง พระราช ดำริห์ ด้วย พระ ปรีชา ญาณ อัน สุขุม เริ่ม ตั้ง ขึ้น โดยได้ ทรง เปิด การ ค้า ขายของ ชาติ แก่นานา ประเทศ แล้ว พระบาท สมเด็จ บรม นารถ บพิตร์ พระเจ้า อยู่ หัว ได้ สืบ สันตติวงษ์ สนอง พระองค์ ดำรง รัชทา ยาท แล้ว ก็ ได้ ทรง ทนุ บำรุง อุด หนุน การ ค้า ขาย ยิ่ง ขึ้น ทุก ที การ อันใด เปน สิ่ง ประกอบ ที่ จะ ให้ การ ค้า ขาย ของ ชาติ แผ่ ไพศาล ไป ด้วย กรรม ผล ที่ เกิด จาก กสิ

เพาะ ปลูก ที่ ดิน หรือ ฝี มือ การ ช่าง ก็ ดี ได้ ทรง พระ ราช อุสาหะ และ ทรง พระ ราช ดำริห์ ตั้ง พระ ราช กำหนด กฎหมาย พระ บรม ราชา นุเคราะห์ ทั้ง ทาง ตรง และ ทาง อ้อม ที่ จะ ให้ การ ค้า ขาย ดำเนิร สู่ ทาง เจริญ ประสบ แก่ สมัย ใน ทุก ทิศ ทุก ทาง ที่ จะ เปนไปได้ พระ บรม ราชู ปถัมภ์ อัน เปน หลัก สำคัญ นั้น ได้ ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน อำนาจ พิเศษ แก่ บริษัท แบงก์ สยาม กัมมาจล ทุน จำกัด ให้ ได้ ตั้ง ขึ้น เปน แบงก์ สยาม สำหรับรับฝากและทดรองเงินให้ประชา ชน ทำการ ค้าขาย ย่อม เปนความ สดวก ของ พ่อ ค้า ยิ่ง ขึ้น เพราะ การ ค้าขาย ต้องอาไศรย แบงก์ เปน กำลัง และแบงก์ นั้นก็ได้พระบรมราชูปถัมภ์ ประกอบ แม้ว่าการ ค้าขายยัง อ่อนอยู่ ที่ได้เกิด ขึ้น เพียง ใน ๒ รัชกาลไม่ ได้ตั้งมั่นมานานนักก็ดี ก็เต่ด้วย พระ มหา กรุณาธิคุณ บรมราโชบาย พระ ปรีชา ญาณ อัน สุขุม เผื่อ แผ่ อยู่ แก่ การ ค้า ขาย ที่ พวก ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย ประกอบ กิจ อยู่นี้ จึ่งได้ดำเนิรสู่ ผล พิพัฒน์ ขึ้น ทุก ปี ทั้ง สินค้า เข้าและ สินค้า ออก เปน พยาน ปรากฏ อยู่ การ ค้า ขายใน พระราช อาณาจักร์ ที่ เจริญ ขึ้น นี้ ก็ เพราะ พระ มหา กรุณาธิคุณ ทรง ทนุ บำรุง อุด หนุน อยู่ ทุก ประการ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง หลาย จึ่งได้ ระฦก ถึง พระเดช พระคุณ มิได้ ขาด ประดุจ เปน บรมนารถ ใน กิจ การ ทั้ง สาม ของ ชาติ อยู่ ณกาล บัดนี้

และในกาลที่เสด็จพระราชดำเนิรประพาศ ทางทวีปยุโรปใน ครั้ง ที่ ๒ นี้ แม้ โดยวิถี ทางไกล ทุระ กันดาร ประการใด ก็ ดี ก็ ด้วย พระราช ประสงค์

เพื่อความเกษมสำราญในใต้ฝ่าลออง ธุลีพระบาท และบำรุงรัฐฐาภิปาลในบายที่จะให้พระราชอาณาจักร์ มีชื่อเสียงแผ่ไพศาลประจักษ์แก่โลกย์นั้น ก็เปนการสมพระราชประสงค์ด้วยพระบรมปรีชาญาณอันสามารถ ที่ได้เห็นปรากฎในถิ่นประเทศใด ที่ได้เสด็จพระราชดำเนิรประพาศเยี่ยมเยือนนั้น ผู้เปนอิศราธิปไตย และประชานิกรในประเทศนั้น ๆ ก็ได้มีความสโมสรชื่นชมยินดี ต่อพระเกียรติคุณบุญญาภินิหาร ได้รับรองเชิญเสด็จโดยความไมตรีจิตร์สนิทสิเนหา สมพระเกียรติยศกิติ์ที่ลุกแห่งหน และเหตุที่เสด็จประพาศครั้งนี้ก็ย่อมเปนคุณกุดหนุนการค้าขายของชาติโดยเอนกในยเหมือนกัน จึ่งกระทำให้พวกข้าพระพุทธเจ้า มีน้ำใจเบิกบานที่จะประกอบการค้าขายให้ชาติภูมิ์สมบูรณ์ด้วยการทั้งสาม ซึ่งได้ทรงพระมหากรุณาทำนุบำรุงเปนบรมนารถราชูปถัมภ์อยู่เปนนิตย์ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายโดยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อจะให้เปนที่ระฦกเฉลิมพระเกียรติ พระกรุณาธิคุณที่ปกเกล้า ฯ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายอยู่อย่างยิ่งนั้น แต่ในเวลาอันน้อยนี้ จึ่งได้เพียงจัดตั้งเสาโคมไฟฟ้าขึ้นถวายเปนที่หมายที่ระฦก ความรุ่งเรืองพระเกียรติศักดิ์พระเกียรติคุณและพระเมตตากรุณาแก่พวกข้าพระพุทธเจ้า โชติช่วงชัชวาลย์ดังดวงประทีปทิพยาโลกย์ฉนั้น

ข้าพระพุทธเจ้าได้มีวโรกาศ เฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาทรับเสด็จในเวลาวันนี้ ได้เห็นทรงพระเกษมสันต์ เปนที่หมายความสวัสดิ์สำราญ

ในพระบรมยุคลบาท พระราชฉวีวรรณผ่องเปล่ง ปรากฏแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ก็ยิ่งทำให้พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง มีความชื่นชมโสมนัสขึ้นอีกเปนอันมาก ๆ จึ่งได้พร้อมใจกัน ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาศถวายพระพรไชยมงคล ในวันที่ปรีเปรมกระมลยินดีทั่วไปนี้ ที่พระอาทิตย์มีเดชกล้าในเวลากลางวัน พระจันทร์มีแสงสว่างในเวลากลางคืน พระบรมกระษัตริย์มหาศาลรุ่งเรืองพระบรมเดชานุภาพ เมื่อทรงเครื่องต้นราชกกุธภัณฑ์ ชัดพระแสงขรรค์ทิชาชาติมหาศาล มีตะบะกล้าเมื่อเวลาเข้าฌานสมาบัติ เฉภาะอย่างฉันใด ขอให้พระเกียรติคุณบรมเดชานุภาพกฤษฎาภินิหาร ประกอบด้วยราชอิทธิบุญฤทธิ์ อนุวัตรตามพระบรมโลกนารถเจ้า ที่ทรงพระเดชกล้าอยู่ทุกทิพราตรีกาลฉันนั้น และขอให้พระชนมายุยืนยงคงนานยิ่ง ด้วยร้อยพระชกาล ปราศจากโรคาพาธภัย พิบัติอุปัทวันตรายอย่าได้มากล้ำกลายพระบรมบาทยุคล ทรงพระเจริญศุภผลศุขเกษมเปรมพระราชหฤทัยยิ่ง ๆ ขึ้นไป กว่าที่ทรงพระสำราญสวัสดิ์ศิริ ที่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเฝ้าทูลลออง ธุลีพระบาททัศนาการในวันนี้ และสรรพริปูทั้งภายนอกและภายใน จงพ่ายแพ้พระบารมีบุญญาภินิหาร การอันใดที่มีพระราชดำริห์จำนงหมาย จงได้สมดังพระราชหฤทัยประสงค์ทุกสิ่งสรรพ์ ขอให้พระบรมราชวงษ์สถิตย์ดำรงมั่นด้วยจิรวพิพัฒน์หลายสหัสสศก เปนที่อุ่นอกพวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้

รับ ความ ร่ม เย็น เกษม สำราญ ประกอบ การ อยู่ ใน ใต้ พระ บารมี และ ขอ ให้ ชาติ ภูมิ์ ซึ่ง พระบาท สมเด็จ พระ บรม นารถ บพิตร์ สถิตย์ สถาพร ดำรง ราช มไหสวรรยา ธิปัติ ปก ครอง บ้อง บ้า อยู่ นี้ จง มี ความ เจริญ รุ่ง เรือง ถาวร ใน อิศรา ธิปไตย์ ทัน เทียม สมัย ที่ อุไทย ดำเนิร อยู่ ใน โลก นี้ ราช สมบัติ จิระฐิติกาล

ด้วย เกล้า ด้วย กระหม่อม ขอ เดชะ ฯ

กรุง เทพ มหา นคร

วัน ที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒

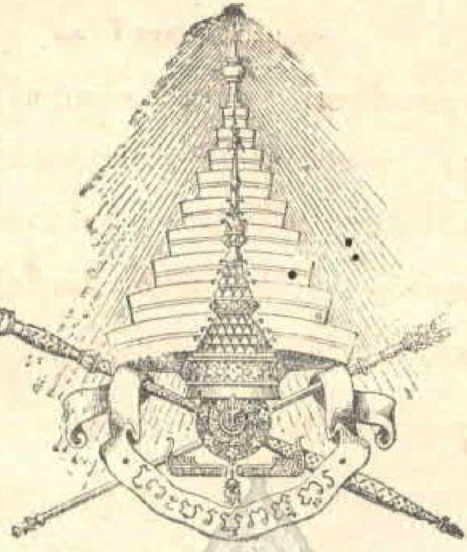

พระราชดำรัสตอบพวกพ่อค้าไทย

บรรดาประโยชน์การค้าขาย กับทั้งการเพาะปลูก และกิจการช่าง ของกรุงสยามนี้ ได้เจริญขึ้นมากอย่างหนึ่งจริง เหมือนดังเช่นท่านทั้งหลายได้กล่าวแล้ว. ในเมืองใดเมืองหนึ่งซึ่งธรรมดาโลกธาตุสงเคราะห์ให้เกิดผลได้มาลแล้ว ก็ย่อมมีช่องมีโอกาศที่จะแผ่ไพศาลให้ยิ่งขึ้นไปได้มากในการเพาะปลูก ในกิจการช่างต่าง ๆ และในการค้าขาย ขณะเมื่อเราถืออยู่ว่า เปนการดีในการที่จะชักนำทุนและแรงนานาประเทศเข้ามาในเมืองก็ดี แต่ก็ย่อมเปนธรรมดาที่เราจะรู้สึกว่าเปนผลประโยชน์พิเศษอันหนึ่ง ซึ่งมีความอุสาหะพยายามของคนไทยเราในการงานต่าง ๆ ที่ได้ทำกันอยู่เปนอันมาก การที่จะมีกฎหมายให้เหมาะแก่การงานทั้งปวงนั้น บัดนี้ก็ได้กำลังพิจารณาอยู่แล้ว

และ เรา หวัง ว่า ต่อไป ภาย หน้า เรา จะ ได้ เห็น บริษัท ไทย มี อำนาจ เปน ประโยชน์ อัน มี ค่า มาก และ เห็น ว่า คนไทย เอง จะ ตั้งใจ อุสาหะ เพื่อ จะได้ มี ส่วน ตาม สมควร ที่ จะได้ ใน ทรัพย์สมบัติ ซึ่งไม่ มีที่ สงไสย เลย เมือง นี้ ย่อม มีให้ ได้ อนึ่ง เรา มี ความ พอใจ อย่าง หนึ่ง ด้วย เหมือน กัน ที่ จะได้ เห็น ว่า การ งาน ของ ฝ่ายไทย จะ พึ่งได้ เปนไป ตาม ตัว อย่าง ของ บริษัท ที่ได้ ตั้ง ขึ้น ดัง ท่าน ทั้งหลาย กล่าว มา นั้น แล้ว คงได้ ผล อัน สำเร็จ ซึ่ง เปน การ ยิ่ง กว่า ที่ให้ เห็น ถ้า สัก แต่ ตั้ง อยู่ ได้ ดี ท่าน ทั้งหลาย พึ่ง เชื่อ แน่ ได้ว่า เรา จะ ทำนุ บำรุง และ ส่ง เสิม กิจ ธุระ อัน ชอบ ที่ จะได้ ช่วยให้ มี ความ เจริญ รุ่ง เรือง ของ อาณา ประชาชน ด้วย

เรา ขอบใจใน คำ อำนวย พร และ ความ ประสงค์ อัน ดี ของ ท่าน ทั้ง หลาย และ เรา มี ความ ยินดี ที่ จะ ได้ เห็น สิ่ง ซึ่ง ท่าน ทั้งหลาย ได้ เลือก ขึ้น ทำไว้ ใหญ่ โตให้ งาม และ เปน ที่ ระลึก ความ ซื่อ สัตย์ และ ความ จง รัก ภักดี ของ ท่าน ทั้ง หลาย ด้วย ฯ

คำถวายไชยมงคล

ของ พระ บรมวงษา นุวงษ์ ข้า ทูลลอองธุลีพระบาท ฝ่ายใน

ขอ เดชะ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ปก เกล้า ปก กระหม่อม

ข้า พระ พุทธเจ้า เหล่า นารี ทั้ง พระ บรม วงษา นุวงษ์ และ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ซึ่ง ได้ มา ประชุม พร้อม กัน เฝ้า เฉพาะ พระภักตร์ ณที่ นี้

ขอ พระ ราชทาน พระ บรม ราชวโรกาศ เพื่อ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา แสดง ความ ปิติ ปราโมทย์ ของ ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง ปวง ใน มหา สมัย นี้ ที่ พระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ จาก ยุโรป ประเทศ ประเวศ พระ มหา นคร

ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง ปวง รู้ สึก และ ทราบ เกล้า ฯ อยู่ ว่า การ ที่ ได้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท เสด็จ พระราช ดำเนิรไป สู่ ประเทศ ยุโรป ครั้ง นี้ โดย อาไศรย เหตุ ที่ จำเปน เพื่อ จะ ทรง บำรุง พระองค์ ไว้ ให้ เปน ประโยชน์ แก่ พระราช อาณาจักร์ และไพร่ ฟ้า ข้า แผ่นดิน แต่ ถึง กระนั้น ก็ไม่ ทำให้ ความ รู้ สึก ว้า เหว่ ในใจ ข้า พระพุทธเจ้า ให้ น้อย ลง เพราะ ประการ หนึ่ง ใน เวลา ที่ เสด็จ ประทับ อยู่ ภายใน พระราช อาณาจักร์ นั้น ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง ปวงได้ เคย รู้ สึก อุ่นใจ อยู่ ว่า พระ บารมี คุ้ม ครอง ปก เกล้า ปก กระหม่อม อยู่ ประดุจ ฉัตร์ อัน กาง กั้น อยู่ เหนือ เกษ ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้งปวง ให้ ได้ รับ ความ ร่ม เย็น เปน ผาสุก เมื่อ ยาม เสด็จ ประพาศ อยู่ แดนไกล จึ่ง จำ ต้อง รู้ สึก เปลี่ยวใจ เปน ธรรมดา อีก ประการ หนึ่ง เวลา ที่ เสด็จ ประทับ อยู่ ใน พระราช อาณาจักร์ นั้น มี ผู้ มี น้ำใจ สวามิภักดิ์ใน ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท คอย ปฏิบัติ ตาม พระราช ประสงค์ อยู่ ทุก เวลา ราตรี เมื่อ ยาม เสด็จ ประพาศ อยู่ ใน แว่น แคว้น แดน ต่าง ประเทศ ต้อง เสด็จ เข้า ไปใน หมู่ ชน ต่าง เพศ ต่าง ภาษา ไหน เลย จะ เหมือน เสด็จ อยู่

ใน หมู่บาท บริจาแล พระบรม ราชวงษ์ เสนามาตย์ ราชบริพารได้ เพราะฉนั้น ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้งหลาย พา กัน คำนึง ถึง พระ บารมี อยู่ เปน นิตย์ และได้ตั้ง หน้า คอย เสด็จกลับ อยู่ ทุก เมื่อ

บัดนี้ใต้ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท เสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ ยัง พระนคร พระ ราชทาน โอกาศให้ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง ปวง พร้อม กัน ได้ เฝ้า กราบ ถวาย บังคม ชม พระ บารมี ข้า พระพุทธเจ้า ทั้ง ปวงได้แล เห็น ปรากฏ ว่าใต้ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท ทรง พระ สำราญ ขึ้น นับว่า การ ที่ ทรง พระ ราช อุสาหะ เสด็จ พระราช ดำเนิรไปถึง ประเทศ ยุโรป นั้น ได้ ให้ผล อันดี สม พระราช ประสงค์ ทำให้ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง ปวง มีความโสมนัส เปน อย่าง ยิ่ง

ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง ปวง ขอ อ้าง พระ มหา กรุณา ธิคุณ ของใต้ฝ่า ลอองธุลี พระบาท และ ความ จง รัก ภักดี ของ ข้า พระ พุทธเจ้า ทั้ง ปวง นี้ ตั้ง เปน สัตยา ธิษฐาน ขอให้ ใต้ฝ่า ลอองธุลี พระบาท ทรง พระ สำราญ ปราศจากภัย พระโรคใด ๆ อย่าได้เกิด บีฑา ขอ พระชนม พรรษา จง เจริญยิ่ง สรรพสิ่งใด ๆ ที่ มี พระราช หฤทัย จำนง จง สำเร็จโดย พลัน ทัน พระราช ประสงค์ ทุก ประการ ทุก เมื่อ

ด้วย เกล้า ด้วย กระหม่อม ขอ เดชะ

ข

พระราชดำรัสตอบ

พระ บรม วงษา นุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ฝ่ายใน

คำ ที่ รับ สั่ง ใน นาม ของ พระ บรม วงษา นุวงษ์ และ นารี ผู้ มี บรรดาศักดิ์ แสดง ความ เชื่อ ถือ ไว้ วางใจ และ ความ ปรานี ใน ตัว หม่อม ฉัน นั้น เปน ที่ พึ่ง พอใจ เปน อัน มาก ความ เปลี่ยว เปล่า อันใด เช่น ที่ กล่าว นี้ ย่อม เคยได้ ยิน มี อยู่ เนือง ๆ เมื่อ เวลาไปไกล จาก พระ นคร จึ่งไว้ วาง การ งาน อัน จะ พึ่ง รักษาไว้ ให้เปน การ มั่น คง การ ที่ วางไว้ นั้น ก็ เปน ที่ พอ ใจได้ สม ดัง ความ มุ่ง หมาย ส่วน การ ที่ ปราศจาก ความ สุข และ ความ สดวก ซึ่ง เคย มี บาง ที ก็ เปน เหตุ อัน ควร จะ เรียก ว่า ลำบาก มี อยู่ เปน ความ จริง แต่ ความ มุ่ง หมาย ผล บาง อย่าง ซึ่ง เปน ส่วน ตน และ ส่วน ชาติ ก็ เครื่อง พาใจให้ ระงับ ความ กระวน กระวาย อย่าง นั้น ได้ เปน ครั้ง เปน คราว แต่ เปน ความ จริง อยู่ เมื่อ เวลา ที่ กลับ มา ถึง พระ นคร นี้

ไม่ แต่ เฉภาะ ที่ได้ กลับ มา ประเทศ ที่ อยู่ ของ ตัว ซ้ำ ได้ รับ ความ แสดง ลงรัก ภักดี ต้อน รับ จาก พระ บรม วงษา นุวงษ์ ข้า ราชการ พ่อค้า ประชา ราษฎร ทั้ง หัว เมืองและ ใน กรุง ทำให้ รู้ สึก เกิด ขึ้นในใจ ว่า ความ ประพฤติ อันใด ที่ได้ ประพฤติ มา แล้วใน ปาง ก่อน ทั้งใน น้ำใจ และใน การ งานได้ มีผู้รู้ถึง น้ำใจ และ มีผู้เห็น ดี ด้วยใน การ งาน ที่ ทำ จึง ได้ ความ รับ รอง ดี ถึง เพียง นี้

เมื่อ ได้ มา ฟัง คำ อำนวย พรในเวลา นี้ ก็ เปน ถ้อย คำ อัน กล่าว เติม เติม ยืน ยัน ใน ข้อ ซึ่ง ได้ ทราบ และ เห็น มา จาก ที่ อื่น แล้ว ว่า พระบรม วงษานุวงษ์ ฝ่ายใน และ นารี ที่ มี บรรดาศักดิ์ ก็ มี ความ คิด เห็น ร่วม กัน กับ อาณา ประชาชน ทั้ง ปวง เปน เครื่อง เพิ่ม ภูล ความ ยินดี ขึ้น อีก ส่วน หนึ่ง เปน อัน มาก ฯ

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

คำถวายไชยมงคล

ของพวกทูตและกงสุลต่างประเทศ

ขอ เดชะ

ข้า พระ พุทธเจ้า ขอ พระ ราชทาน กราบ บังคม ทูล แสดง การ รับ เสด็จ ด้วย อัธยาไศรยไมตรี อย่าง ยิ่ง ใน การ ที่ เสด็จ พระราชดำเนิร กลับ คืน กรุง สยาม ครั้ง นี้

ประชาชน ทั้ง หลาย มีความ ชื่น ชม ยินดี และได้ตกแต่ง พระมหานคร ให้งาม อย่าง วัน นักษัตรฤกษ์ และ น้ำใจ ของ คน ทั้ง หลาย ก็ ตั้ง หน้า คอย รับ เสด็จ พระราชดำเนิร อยู่ พร้อม กัน

และ ข้า พระพุทธเจ้า ทั้งหลาย พร้อม กัน ขอ ถวายไชยมงคล และมีความ ชื่น ชุ่ม ยินดี ด้วย ใน การ เสด็จ พระ ราชดำเนิร กลับ คืน ยัง พระ มหานคร ที่ได้ ทอด พระเนตร์ เห็น การ ทั้ง ปวง เปนไป อยู่ โดย ความ เรียบ ร้อย ถึง เพียง นี้ ที่ เปน พยาน อย่าง ดี ที่ สุด ที่ จะ ทรง มีได้แล้ว ว่าผู้รับ ราชการ ใน กรุง สยาม ทุก วัน นี้ได้ มีความ ภักดี ต่อ รัฐบาล และ อาณาประชา ชน ก็ได้ มีความ จง รัก ภักดี ต่อ พระ มหากระษัตริย์ด้วย ฯ

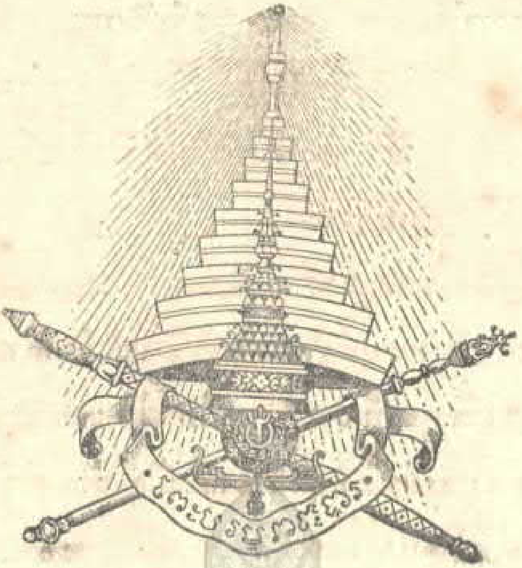

พระราชดำรัสตอบ

พวกทูตและกงสุล ต่างประเทศ

ท่าน ราชทูต

เราได้ มา พบ พวก ทูต และ กงสุล ทั้งหลาย ที่ ตั้ง อยู่ใน กรุง สยาม อีก ครั้งนี้ ด้วย ความ ยินดี นัก และ เรา ขอบใจ ท่าน ที่ได้ แสดง คำ ต้อน รับ และ แสดง ความ ยินดี อำนวยไชยให้พร แก่ เราใน นาม ของ พวก นี้ ด้วย

เมื่อ มา อยู่เฉภาะ หน้าผู้แทน ประเทศ ทั้ง หลาย เปน อันมากที่เราได้ ไป เยี่ยม เยียน มาเร็ว ๆ นี้แล้ว เราถือเอาโอกาศนี้ เพื่อ ที่ จะ แสดง ความ ขอบใจ อย่าง ยิ่ง ของ เรา ใน การ ที่ เราได้ ไปพบ การ ต้อน รับโดย อัธยาไศรยไมตรี และ น้ำใจ ดี ทั่ว ทุก แห่ง อัน เปน สิ่ง ที่ จะ ยืน ยง คง อยู่ เสมอ ใน จำพวก ที่ ระฦก ด้วย ความ ชื่น ชม ยินดีในชีวิตของเรา ฯ

พระราชทานเข็มอักษร

เสด็จพระราชดำเนินประพาศยุโรป

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖ พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ออก ประทับ พระ ที่ นั่ง อมรินทรวินิจฉัย ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน เข็มอักษร เสด็จ พระราชดำเนิร ประพาศยุโรป แก่ พระ บรมวงษานุวงษ์ และ ข้า ราชการ ฝ่าย น่า ตาม ความ ใน พระราช บัญญัติ แก่ ผู้ ที่ มี พระ นาม และ นาม ต่อ ไป นี้

ตาม เสด็จ พระราชดำเนิร ประพาศยุโรป คราวหนึ่ง

รักษา พระนคร คราว หนึ่ง

สมเด็จ พระ บรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร		เข็ม ทอง
พระเจ้า ลูกยา เธอ	กรม หมื่น ราช บุรี ดิเรกฤทธิ์	เข็ม เงิน
พระเจ้า ลูกยา เธอ	กรม หมื่น นครไชย ศรีสุรเดช	เข็ม ทอง
พระเจ้า ลูกยา เธอ	กรม หมื่น ชุมพร เขตรอุดมศักดิ์	เข็ม เงิน
พระยา สุริยานุวัตร		เข็ม เงิน

รักษา พระ นคร สอง คราว

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ	เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช	เข็ม ทอง
พระเจ้า น้อง ยาเธอ	กรม หลวง นเรศวรฤทธิ์	เข็ม เงิน
พระเจ้า น้อง ยาเธอ	กรม หลวง เทวะวงษ์วโรปการ	เข็ม ทอง
พระเจ้า น้อง ยาเธอ	กรม หลวง ดำรงราชานุภาพ	เข็ม ทอง

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัดติวงษ์ เข็ม ทอง

ตาม เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศยุโรป คราว แรก

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิศณุโลกประชานารถ เข็ม เงิน

สมเด็จ พระเจ้า ลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุน ลพบุรีราเมศวร์ เข็ม เงิน

พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรม หมื่น สวัสดิวัฒนวิศิษฏ์ เข็ม ทอง

พระเจ้า ลูกยา เธอ กรม หมื่น กำแพง เพ็ชรอรรคโยธิน เข็ม เงิน

พระเจ้า ลูกยาเธอ พระองค์ เจ้าวุฒิไชย เฉลิมลาภ เข็ม เงิน

พระบวรวงษ์เธอ พระองค์ เจ้ารัชนีแจ่มจรัส เข็ม เงิน

พระยาศรีสหเทพ เข็ม เงิน

พระยาวิสุทธ สุริยศักดิ์ เข็ม เงิน

พระยาราชวัลลภา นุสิษฐ์ เข็ม เงิน

พระยาไกร โกษา เข็ม เงิน

พระยาราม กำแหง เข็ม เงิน

พระยาราชวังสรรค์ เข็ม เงิน

เจ้า หมื่น สรรพเพธภักดี เข็ม เงิน

เจ้า หมื่น ศรีสรรักษ์ เข็ม เงิน

เจ้า หมื่น ไวย วรนารถ เข็ม เงิน

หม่อม ไพชยนต์เทพ เข็ม เงิน

พระอินทรเดช เข็ม เงิน

พระ อมรมหาเดช	เข็ม เงิน
พระ นรเนติ บัญชากิจ	เข็ม เงิน
พระ สุรเดชรณชิต	เข็ม เงิน
หลวง สุนทร โกษา	เข็ม เงิน
หลวง สันทนาการกิจ	เข็ม เงิน
ขุน วิรัชเวชกิจ	เข็ม เงิน
นาย เรือ เอก ยอนซัน อินยิเนีย ทหาร เรือ	เข็ม เงิน

ตาม เสด็จ พระราชดำเนิร ประพาศยุโรป คราว หลัง

หลวง ศักดิ นายเวร	เข็ม เงิน
หลวง โสภณเพ็ชรรัตน์	เข็ม เงิน
นาย พินิจ ราชการ	เข็ม เงิน

รักษา พระนคร คราว แรก

พระ เจ้า น้องยาเธอ กรม ขุนพิทยลาภ พฤฒิธาดา	เข็ม เงิน
พระ เจ้า ลูกยา เธอ กรม หมื่น ปราจิณกิติบดี	เข็ม เงิน
เจ้า พระยาภาสกรวงษ์	เข็ม เงิน

รักษา พระนคร คราว หลัง

เจ้า พระยาวิชิตวงษ์วุฒิไกร	เข็ม เงิน
พระยาสุขุมนัยวินิต	เข็ม เงิน
พระยา ศรีสุนทร โวหาร	เข็ม เงิน
พระยา จักรปาณีศรีศิลวิสุทธิ์	เข็ม เงิน

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งอภิเศกดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเข็มอักษร เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป

รักษาพระนคร คราวหลัง

พระยาเทพอรชุน	เข็มเงิน
พระยาสีหราชเดโชไชย	เข็มเงิน

พระราชทานเข็มอักษร

พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายใน

วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับ ณ ท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเข็มอักษร เสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป แก่พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายใน ตามความในพระราชบัญญัติ คือ

รักษาพระนคร สองคราว

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนารถ	เข็มทอง

รักษาพระนคร คราวหลัง

พระอรรคชายาเธอ	พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์	เข็มทอง
พระเจ้าน้องนางเธอ	พระองค์เจ้านารีรัตนา	เข็มเงิน
พระเจ้าน้องนางเธอ	พระองค์เจ้านภาพรประภา	เข็มเงิน

ข่าวเสด็จพระราชดำเนิรถวายราชสักการ

พระพุทธชินสีห์วัดบวรนิเวศวิหาร

ด้วย เมื่อพระบาท สมเด็จ พระเจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิร ประพาศ ประเทศยุโรป ได้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ช่าง ทำ เชิง เทียน กิ่ง สำหรับ เปน ราชสักการ ถวาย พระ พุทธ ชินสีห์ คู่ ๑ จึง มี พระราช ประสงค์ จะ เสด็จ พระราช ดำเนิรไป ทรง ถวาย ราชสักการ ใน กำหนด วัน ที่ ๒๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

เมื่อ พระ เจ้า น้องยาเธอ กรม หลวงวชิรญาณวโรรส ได้ ทรง ทราบ พระ บรมราช ประสงค์ ดังนั้น ทรง มีความ ยินดี ที่ จะ ทรง จัด การ รับ เสด็จ เปน ส่วน พิเศษ เนื่องใน การเสด็จ พระราช ดำเนิร กลับ จากยุโรป ด้วย จึ่งโปรดให้บรรดา พระสงฆ์ และฆราวาส ซึ่ง เกี่ยว เปนสัทธิงวิหาริกอันเตวาสิก และ ทั้ง ผู้อื่น ด้วย ซึ่งได้ มีน้ำใจ สวามิภักดิ์ ต่อ พระมหากรุณาธิคุณ ใน พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ตก แต่ง สถาน ที่ใน จังหวัดใน พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร ด้วย ซุ้มโคมไฟ และ ประดับด้วยใบไม้ดอกไม้ ธงช้าง และ ธง ต่าง ๆ พร้อม เครื่อง ตั้ง ทอง เครื่องสักการ และ เครื่อง กลไก ต่าง ๆ น่า ทัศนาการ แก่ผู้ ที่ จะไปใน จัง หวัด นั้น และ บรรดา สัทธิงวิหาริกอันเตวาสิก ของ พระ องค์ ท่าน บาง องค์ บาง ท่าน ก็ได้ มีน้ำใจ จัด หา ของ มา เลี้ยง มีน้ำ ร้อน น้ำชา กาแฟ และ น้ำ หวาน เครื่อง ดื่ม ต่าง ๆ พร้อม ทั้ง หมาก พลู บุหรี่ ด้วย เสร็จ

และพระองค์ท่านได้ทรงพระดำริห์ว่า การรับเสด็จพระราชดำเนิรกลับที่ได้มีการรับเสด็จไปแล้ว ได้มีการประชุมกันรับเสด็จเปนพวก ๆ เหล่า ๆ ในการที่จะเสด็จพระราชดำเนิรมาเพื่อถวายราชสักการครั้งนี้ ก็สมควรจะจัดให้มีการประชุมดังนั้นบ้าง จึ่งทรงนัดสัทธิงวิหาริกอันเตวาสิกทั้งปวง มีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร และพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นจันทบุรีนฤนารถ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นปราจิณกิติบดี เปนต้น ส่วนข้าราชการ คือ พระยาศรีสหเทพ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ พระยาจักรปาณีศรีศิลวิสุทธิ์เปนต้น มาประชุมพร้อมกัน เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้เทียนธูป เพื่อเปนการแสดงความยินดีถวายไชยมงคล ที่หน้าพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

ครั้นถึงวันกำหนดการอันจะเสด็จพระราชดำเนิร เวลาบ่าย บรรดาสัทธิงวิหาริกอันเตวาสิกได้มาพร้อมกันที่วัดแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร ประทับเปนประธาน ให้ช่างฉายพระรูป และรูปนั้น ๆ

ครั้นเวลาทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนิรโดยรถพระที่นั่ง ไปประทับในพระอุโบสถ พระสงฆในพระอารามนี้ และที่จะมาจากพระอารามอื่น ๆ มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรสเปนประธาน สวดชยันโตถวายไชยมงคลจบลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียน

เครื่องนมัสการ และเทียนต่าง ๆ และทรงถวายเชิงเทียนกิ่งขนาดใหญ่ กาไหล่ทอง สูงประมาณ ๒ ศอก มีโคมไฟห้าเปนเทียนคู่ ๑ แก่พระพุทธชินสีห์แล้ว พระราชทานสิ่งของ ซึ่งโปรดให้ทำมาจากยุโรป คือ หีบทรงพระอักษร และกระดาษตรา แก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงอดิศรญาณวโรงส์ และพระราชทานย่ามแก่พระสงฆ์บางองค์ที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน แล้วประทับบนพระราชอาศน์ ตรัสกับพระสงฆ์และพระบรมวงษานุวงษ์ ประมาณครู่หนึ่งแล้ว พระสงฆ์ถวายอดิเรก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกมาประทับบนพระราชอาศน์อันพนักงานได้ทอดไว้ ที่หน้าพระอุโบสถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงนำดอกไม้เทียนธูปทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้วต่อ ๆ ไป พระบรมวงษานุวงษ์ผู้ใหญ่ผู้น้อย บรรดาที่เปนสัทธิงวิหาริกอันเตวาสิก ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้เทียนธูป จนตลอดหมดแล้ว เมื่อถึงสัทธิงวิหาริกอันเตวาสิก ที่เปนข้าทูลลออง ธุลีพระบาท ข้าราชการ และพ่อค้า ชาวนา ชาวสวน จะเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท หลวงมหาสิทธิ์โวหาร ได้อ่านรายชื่อฉายา ชื่อตั้ง หรือชื่อตัวและบวชวัดนั้น ๆ ทุก ๆ ชื่อ กราบบังคมทูลพระกรุณา ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้เทียนธูปและถวายคำนับเรียงตัวจนตลอดหมดแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระศรีศาสดาเปนต้นแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับเวลา ๒ ทุ่มเศษ ฯ

ประกาศทรงขอบใจ

ผู้ที่ได้จัดการรับเสด็จพระราชดำเนิร

กลับจากทวีปยุโรป

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน สมณะพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎร และชนทั้งหลายผู้อาไศรยอยู่ในพระราชอาณาจักร ให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยมีพระบรมราชประสงค์ จะให้ท่านทั้งหลายทั้งปวงทราบพระราชหฤทัยไว้ชัดเจน โดยคำประกาศนี้ว่า บรรดาชนทั้งหลายที่เปนข้าขอบขัณฑสิมาก็ดี ที่เปนผู้อาไศรยอยู่ในพระราชอาณาเขตรแห่งใดๆ ก็ดี ที่เปนเภทภาษาใดๆ ก็ดี ที่เปนคนถือสาสนาใดๆ ก็ดี ไม่จำเพาะว่าเปนผู้อยู่ในบรรดาศักดิ์ชั้นใดๆ นั้น ขอจงแจ้งประจักษ์ใจว่าได้มีพระราชหฤทัยทรงยินดี ขอบใจท่านทั้งหลายทั้งปวงนั้นๆ เปนอันมาก ในการที่ท่านทั้งหลายได้พร้อมเพรียงกันจัดการรับเสด็จพระราชดำเนิรกลับจากประเทศยุโรปครั้งนี้ ให้เห็นเปนสำคัญอันมาก

แล้ว ว่า เปน พยาน แห่ง ความ รักใคร่ นับ ถือ แล ความ สวามิภักดิ์ ต่อ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท กับ พระ บรมราชวงษ์ นี้ แต่ ทรง หวัง พระราช หฤทัย ว่า ความ รู้สึก ยืน ถึก ถ้า อัน หนึ่ง ใน ความ รักใคร่ ไมตรีจิตร ที่ ท่าน ทั้งหลาย ได้ มี ต่อ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท กับ ทั้ง ที่ ได้ ทรง มี ต่อ ท่าน ทั้งปวง นั้น จะ ยั่งยืนยง คง อยู่ เสมอ ใน พระราช หฤทัย มิ ได้ ขาด ใน ส่วน ที่ จะ เปน พระราช กิจ นั้น ก็ มี พระบรม ราช ประสงค์ อันแรง กล้า เหมือน ดัง ที่ ได้ มี พระราช ประสงค์ จำนง หมาย สืบ ๆ มา แต่ ก่อน แล้ว ว่า จะ ให้ มี ความ สงบ เรียบ ร้อย ราบคาบ และ มี ความ ยุติธรรม มั่น คง ยิ่ง ขึ้น แก่ คน ทั้งปวง และ จะ ทรง ทำนุ บำรุง แผ่นดิน ให้ เจริญ ขึ้น ไป ตาม กำลัง ของ มนุษย์ ซึ่ง จะ พึง กระทำ ได้ โดย อย่าง ยิ่ง จึ่ง มี พระราชหฤทัย หวัง ว่า ท่าน ทั้งหลาย ทั้งปวง ที่ พึ่ง พำนัก ใน พระ บารมี จะ มี น้ำ ใจ ให้ สม กับ พระราช หฤทัย ที่ ได้ ทรง มี แก่ อาณาประชาชน เสมอ เหมือน เช่น บิดา มี แก่ บุตร นั้นแล้ว แล เมื่อ ท่าน ทั้งปวง มี ความ รัก ใคร่ บ้าน เมือง ของ ตน และ ถือ ตาม ทำตาม พระราช บัญญัติ ซึ่ง ได้ ตราไว้ แล้ว และ ที่ จะ ได้ ตราไว้ สืบ ไป เพื่อ ให้ เปน คุณ ความ ดี แก่ ประชาชน ทั้งหลาย นั้น ก็ จะ ทรง นับ ว่า เปน ผู้ มี ความ จง รัก ภักดิ จริง ต่อ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท

ประกาศ มา ณวัน ที่ ๑๙ เดือน พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๖ เปน วันที่ ๑๔๒๕๒ ใน รัชกาล ปัตยุบัน นี้ ฯ

จดหมาย เหตุ เสด็จ พระราช ดำเนิร ประพาศ ทวีปยุโรป ครั้ง ที่ ๒

จบ บริบุรณ์ เท่า นี้.